

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

- + *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.
- + *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.
- + *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.
- + *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via <http://books.google.com>

709
E. 17.

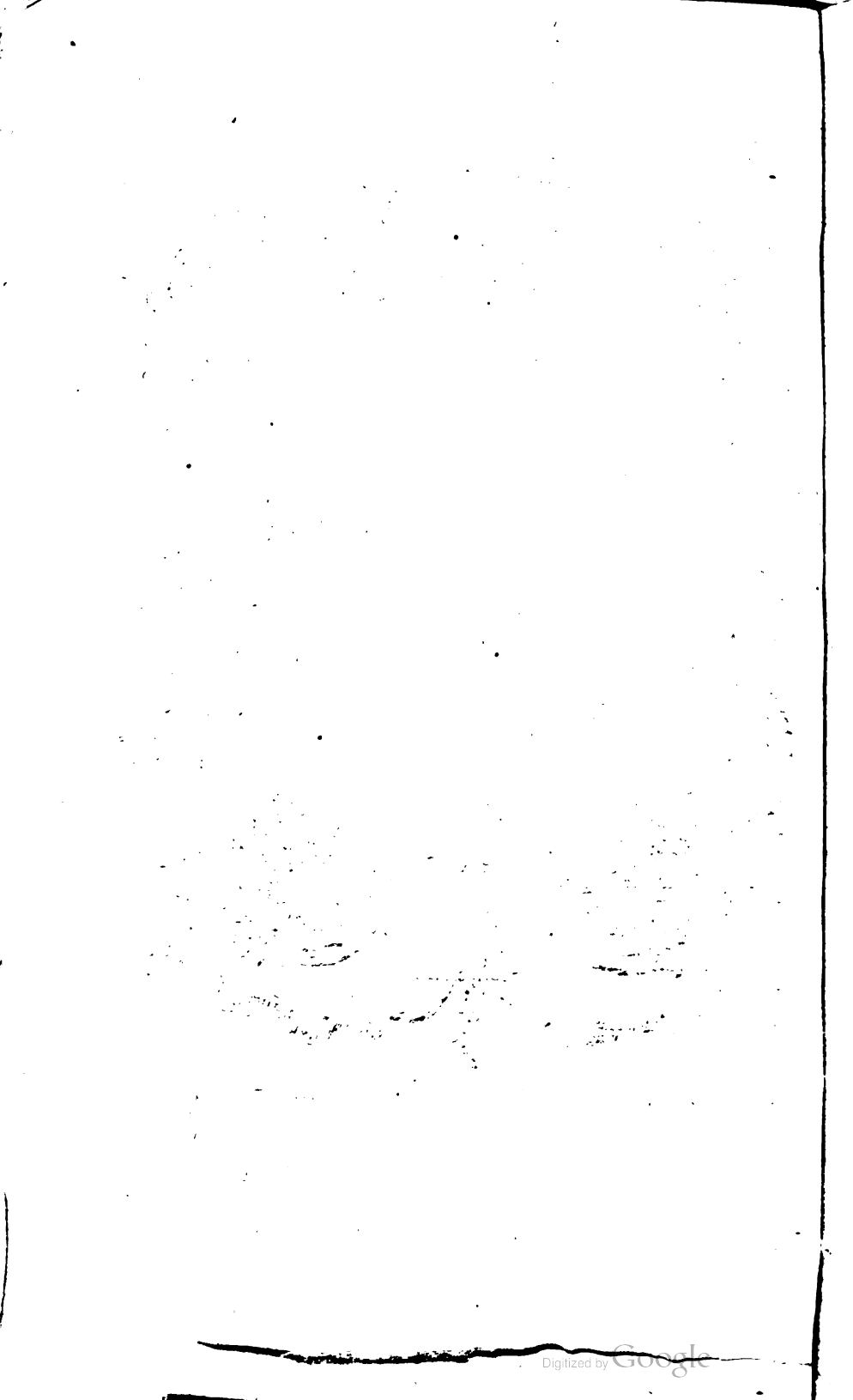

VADERLANDSHE,
LEEFD E,
KWONDE.

Fr. van Mieris inv. & delin.

Jacob Folkema Sculp.

N I E U W E
B Y D R A G E N

T O T
O P B O U W
D E R

V A D E R L A N D S C H E
L E T T E R K U N D E .

E E R S T E D E E L ' S E E R S T E S T U K .

T E L E Y D E N ,
By P I E T E R V A N D E R E Y K ,
M D C C L X I I I .

ACADLYGD

B E R I C H T.

Verandering in de leden en gesteltheid van ons Genootschap heeft ook verandering van bestek, schikking en schrijfwyze te wege gebracht, die den Lezer ten eersten in 't oog zal moeten loopen, en, zoo wy verwachten, even spoedig bebagen.

Etlyke Liefhebbers en zommige tael en oudbeidkweekende gezelschappen, in verscheiden gewesten van ons Nederland, zijn tot het edelmoedig besluit gekomen, zich tot een algemeene Maetschappyye te vereenigen, en de banden gezamenlijk in één te slaen, om onder een algemeener opschrift en bestek de vruchten bunner oeffeningen, aen 't wetenschapliefvend Vaderland mede te deelen; men hoopt en verwacht dat meer andere kunstlievende Heeren, of soortgelyke gezelschappen, dit voorbeeld volgen en door naer

B E R I C H T.

voer genoopt zullen werden , deze treflyke Maatschappye door bunne byvoeginge nog wyder uittebreiden.

P. VANDER EYK heeft men tot Drukker , en de Leden , die binnen of na by Leyden woonachtig zijn , tot directeurs (bewindsluiden) en uitgevers aengesteld , die ook al wat door Vreemden zal werden toegezonden ontvangen , en de briefwisseling op houden zullen.

Men zal zich meer toeleggen tot het geven van allerteie eigen Verbandelingen , (alle met den naem , of enige merkletter van den Schryver geteekend) zich in de stoffen , zoo dezelve maer in eeniger voege tot Vaderlandsche Wetenschappen betreklijk zijn , niet zeer naeuw bepalende , dan wel om alle uitkomende boeken in 't breede te recenseeren , 't welk men niet doen zal , ten zy iets meerder dan een bloote schet-

B E R I C H T.

ze opgevend, terwijl 't genoeg zal zijn, nu en dan een korte lijst te geven van de boeken en geschriften, die tot onze Taal-Dicht- of Oudheidkunde betrekkelijk, zullen in 't licht komen, met bygevoegde aenwyzing van de plaetzen, waer men dezelve in 't breede aengekondigd of beoordeeld zal vinden.

Onze spelling houden wy op den ouden voet; alleen zullenwe voortaan aan 't eind der silben, niet meer de zachte v, en z, doen drukken, maer dezelve in f, en s, laten verwandelen, om dat men niet reden inbrengt, dat onze vorige gewoonte, schoon meer regelmatig en gemaklijk voor de afleedingen, echter enige sluiting in 't lezen medebrengt: ook hebben wy, om den aangroei onzer Maetschappy te beter te bevorderen, enkelen onzer Leden, die daer op wat gesteld zijn, hunne verkiezing vry gegeven,

B E R I C H T.

om de a, i, en u, niet met e, maer even als de o, met verdubbeling derzelfde letter te verlangen, 't welk wy den Lezer moesten verwittigen, op dat Hem dit verscbil niet al in 't eerste stukjen, als afzichtig voor 't boofd spronge.

Voor 't overige zal men zich ook aen geen getal van bladen, of geregulde tijd van uitgave verbinden, dan voor zoo verre men toe zal leggen, om den Lezer in twee jaren een gelijk deel; als de vorige te leveren.

De brieven gelieve men te zenden, ten huize van den Drukker, voor de Nederlandsche Maetschappy van Letterkunde.

AEN

A E N D E
N E D E R D U I T S C H E
Z A N G - G O D I N N E N .

Nederduitſche Zang-Godinnen!

Die uw' zetel hebt geſticht,
Niet op Pindus hooge tinnen,
Zoo beroemd in fabeldicht,
Maer in rechtgeaerte zielen,
Die voor uwe Godheid knielen!

Uwe liefde doet ons branden,
Om, tot glorie van uw naem,
Eensgezind, en hart en handen,
Onbevreesd voor vuilen blaem,
Saem te voegen, en uw luiſter
Op te heffen uit het duifter;

Zal dit opzet wel gelukken,
Zal 't hoogmoedig onbeſcheid
Voor uw ſcepter moeten bukken,
Zal de drieſte onwetendheid,
Neergebogen voor uw voeten,
U, als Koninginnen groeten;

Zoo

Zo moet Gy in ons de vonken
Van dat brandend yervuer,
Reeds by aenvang ons gefchonken,
Meer ontfteken op den duer.
Ai begunstigt dan ons poogen,
Door de kracht van uw vermogen!

Laet de naeuwe vriendschapsbanden,
Daer 't Genootschap roem op draegt,
Nimmer door de fcherpe tanden
Van den Nijd zijn doorgeknaegd!
Leert ons met verëende krachten
Naer 't gewenschte doelwit trachten!

Zoo zal Tael- en Dichtkunst bloeien!
Zoo zal kunde en 't recht verstand
Van gewóonte en oudheên groeien
In dit Letterlievend Land!
U, ô kuifche Zang-Godinnen,
Zullen wy alleen beminnen!

B.

V E R-

VERHANDELING

OVER HET BEGIN

DES JAARS,

EN DE

DUITSCHER BENAMINGEN

DER

BEIDE EERSTE MAANDEN.

DECLARATION OF INDEPENDENCE

1776

THE UNITED STATES OF AMERICA

DO hereby

declare that the thirteen united Colonies are free and independent States

and that they are absolved from all allegiance to the British Crown

VERHANDELING

OVER HET BEGIN
DES JAARS,
EN DE
DUITSCHEN BENAMINGEN
der beide eerste Maanden.

---

§. I.

Het is thands in algemeen gebruik het jaar met de maand *Januarius* te beginnen, doch voor dezen was het anders. Zonder te zeggen, dat bij de Romeinen ten tijde van Romulus de *Meert* voor de eerste maand gerekend, en zelfs nog later insgelijks *Februarius* voor de laatste gehouden wierd (a), zullenwe maar spreken van de oude Franken, bij welker begin des jaars op den 1. *Meert* inviel (b). Maar na dat Pipijn den dag der algemeene vergadering, te voren op den 1. *Meert* gehouden, in den jare 758. der gemeene tijdrekening op den 1. *Mei* verzet had, [waar van

(a) MACROB. *Saturn.* lib. I. cap. XIII. pag. m. 209.
„Omni autem intercalationi mensis *Februarius* deputatus est, quoniam is *ultimus anni erat*”, &c.

(b) J. G. AB ECKHART comment. *de Reb. Franc. Orient.* lib. XIII. §. 23. pag. 237. en lib. XXIII. §. 48. pag. 565.

4 OVER DE DUITSCHE BENAMINGEN

van die *Campi Maii* (c) genoemd werd] nam het jaar met Paschen zijnen aanvang (d): en dus wordt ook nog geteld in de *Grande Chronique de France*, te Parijs gedrukt A. 1514. (e). Echter ziet men in vroeger tijden bij GREGORIUS VAN TOURS en FREDEGARIUS het jaar ook beginnen met den 1. *Januarij*: ja GREGORIUS bedient zig nu en dan van die jaarrekening sedert den dood van St. Marten, voorgevallen A. 401. of 402. (f) Zoo dat men veilig mag besluiten, dat het voren gezegde, aangaande den 1. *Meert*, *Mei*, en *Paschen*, alleen van het burgerjaar, dat men in de openbare handelingen volgde, moet verstaan worden: want in Frankrijk heeft eerst in den jare 1563. koning Karel de VIII. belast, in alle geschriften den 1. *Januarij* als den eersten dag des jaars aan te merken (g), 't welk nogthans niet voor 1567 begonnen is gevolgd te worden (h). Gelijk ook de meeste Nederlanders hun burgerjaar met Paschen plagten te beginnen, en

an-

(c) Zie REINES. *Var. lect.* lib. III. pag. 315. OTTO *Not. rer. publ.* cap. II. §. 40. sch. 1. 2. met de daar aangehaalde schrijveren: Ook ECKHART l. c. lib. XXIII. §. 26 pag. 548.

(d) ECKHART XV. 9. pag. 262. en XXIII. 48. pag. 566. daar hij zulks beweert tegen J. SCALIGER *Epist.* 2. 6.

(e) F. BURMAN *Nieuw. aenmerk.* bl. 355. 510.

(f) Zie FR. VAN MIERIS *Verband. over de Histor.* bl. 124.

(g) Kwelijk leeft men bij ANT. MATTH. *Anal. vet. aev.* tom. V. pag. 635. dat dit A. 1573. zoude geschied zijn Zie den Schrijv. der *Gendlicke geschied.* I. deel, bl. 236. 237. aangeh. in W. TE WATERS *verh. over de Leenroer. der vier amb.* bl. XVII voor K. BURMANS *Utr. jaarb.* III. deel. VAN DE WATER *Groot Utr. Plac. B. voorr.* bl. tttttt 2.

(h) MABILLON. *Rei Diplom.* lib. II. cap. XXIII. §. 7.

DER BEIDE EERSTE MAANDEN. 5

anderen, als bij voorb. die van Utrecht, met Kersmis (i), tot dat Philippus de II. A°. 1575. zulks afschatte (k). Men vindt wel in den *Schat der Nederduytscher spraken*, te Antwerpen gedrukt bij CHRISTOPH. PLANTINUS, A. 1573. 4°. „*Loumaent. „Januier. Januarius, mensis primus.*” doch dit is te verstaan van den gemeenen en daaglijktichen schrijfstijl, niet van het burgerjaar en den hofstijl: want, daar PLANTIYN zijne opdracht onderteekent „ce XIII. de „Feburier, l’an M. D. LXXIII.”, daar staat ’er evenwel onder de *summa privilegii* voor het zelfde boek achter de opdracht gedrukt „III. Februarij. M. D. „LXXII. stylo Brabantæ.” Waar uit blijkt, dat toen nog het zelfde jaar . dat bij PLANTIYN al 1573. was, volgens den Brabantschen hofstijl nog voor 1572. wierd gehouden. De gemeene stijl, het jaar met *Januarij* beginnende, werdt ook reeds voor 1576. in de Maandboeken gevolgd, zoo als mij uit een *Almanak van den jare ons Heeren M. CCCC. LXIII. Ghecalculeerd op den Meridiaen der Stads van Amsterdam*

(i) Zie VAN DE WATER in de aangeh. voorr., daar hij breedvoerig en naaukeurig over de geheele zaak handelt, en K. BURMAN *Utr. jaarb.* I. deel, bl. 54, 416., in de aant. Hierom werd oulings, [en dus ook in den *Almanak* van 1563.] het Driekoningenseest genoemd *derziendedag* of *dertbiendach*, als zijnde de zoo veelste na Kersmis Zie MATTH. *de Fundast. Eccles.* lib. I. pag. 265. K. BURM *U. jaarb.* I. deel, bl. 112. aant.

(k) Zie OLIV. VRED *Sigill. Com. Flandr.* pag. 139. ECKHART l. c. XXIII. 48. MIERIS *Verb. over de biss.* bl. 126-129 *Utr. Plac. B.* I. deel, bl. 455. *Groot Geld. Plac. B.* I. deel, bl. 663. MATTH. *de Fundast. Eccles.* lib. II pag. 533. daar hij zelf enen misslag erkent en verbetert, door hem in zijn Vde deel der *Anal.* begaan, om welken hij nog lange daarna door VAN DE WATER berispt werd. Zie ook nog WAGENAAR *Vaderl. biss.* VIIde deel, bl. 91.

6 OVER DE DUITSCHE BENAMINGEN

dam duer M. ADAM MEEUS, *Doctor in Medicijnen der seluer Stadt. Gheprint, Tantwerpen in de Rape, by Hans de Laet, met Gratie ende Privilegie, onderteekent J. de Perre* 8vo. mij onlangs geschonken, gebleken is. Hierom schreef HERMAN MODED (1) ergens, „dat hij de belijdinge der „Gereformeerden in de Nederlanden onder 't Cruce be- „neerstigt had 't jaer 1561. ingaende in *Januarij*,” dat is te zeggen, naar den gemeenen stijl gerekend, en dus reeds voor Paschen. Integendeel heeft Maximiliaan van Bourgonje, Heer van der Veere, den brief in welken hij zijn vergulden drinkkop aen die van der Veere na zijnen dood, in eigendom geeft, onderteekend „op Ligtmissleavond A°. 1551. *à nativitate (m)*,” dat is, begonnen met Kersmis. En dergelijke gewoonten van schrijven kan men ook elders ontdekken (n). Deze verscheidene jaarbeginningen kunnen, naar datze verwaarloosd of in acht genomen worden, naare duisterheid of aangenaam licht in overvloed over de geschichten der vorige tijden verspreiden; en, wel opgemerkt, ons bewaren voor zware en grove mislagen, die men anders zekerlijk begaan moet in het onderkennen der overblijfselen en echte stukken der oudheid, in wier ouderdom te bepalen men zig dus dikmaal een geheel jaar vergrijpen zoude, gelijk zulks door VAN DE WATER en anderen is aangetoond, en verder door de onder-
vin-

(1) Zie W. TE WATER *tweede eeuwgetijde van de Ge-
loofsbelijd. der Geref. Kerke van Nederl.* bladz. 11.

(m) Zie VAN DER SCHELLING *Nederl. displ.* II. d. bl. 503.

(n) Zie OUDENHOVEN *beschrijving van de stad 's
Hertogenbosch.* hoofdst. XXIII. bladz. 129. c. v.

DER BEIDE EERSTE MAANDEN. 7

vinding kan bevestigd worden. Weshalven het ons niet onaangenaam, nochte onnut gescheenen heeft, dien aangaande dit kortelijk te laten vooraf gaan, nu over stappende tot de benamingen der maanden.

§. II. Sedert den jare 1576. dan is *Januarius* ook bij ons de eerste maand des jaars, welke door de genen, die Nederduitsch schrijven, en ook hier vreemde woorden vermijden willen, gemeenlijk **Louw-**maand geheeten wordt, zonder dat men echter weet, wat dit woord zegge, en niet tegenstaande men veel minder zekerheid heeft van deszelfs oorsprong, dan van dien van *Januarius*. Men denke evenwel niet, dat ik het gebruik van **louwmaand** verwerpe. Geenszins: het is zeker een Nederduitsche benaming: doch ik wenschte alleen onderrecht te zijn van derzelver afkomst, naar dewelke ik wel zoeken wil, maar niet durf belooven, dat ik iets zekers daaromtrent voor den dag zal brengen, dewijl wij veel zullen te stellen hebben met gebrek aan noodige gedenkstukken der grijze aaloudheid.

§. III. **Louwmaand** heeft wel in den klank, maar geenszins in der daad, eenige overeenkomst met laau / lou / lu / of loutw / luw / tepidus: men weet, hoe weinig het weder gemeenlijk in deze maand naar lauw gelijk, daar het doorgaans zeer koud is, zo als wij nog onlangs ondervonden hebben. Maar **loutw** beduidt ook andere zaken. Want op vele plaatsen wordt zekere visch, welken men elders *zeelte* noemt **loutwe** geheeten (o). Was het bewijsbaar of zeker, dat de-

(o) KILIAAN: „Loutwe / loutwe / sijn *Tinea piscis*.“
en „Loutwe j. loutwe *Tinea piscis*.“ van denzelfden visch
spreekt hij nader op *Dijsje*, zeggende „*germ. sax. sicamb.*

3 OVER DE DUITSCHE BENAMINGEN

deze 't meest in *Januarij* wierd gevangen, of dan op zijn best ware, men zoude mogen gissen, dat hier van deze maand haren Nederduitſchen naam ontleend had. Doch dat is bij mij gantsch onzeker, men vrage 't dan den natuurkundigen, of den visſcher: ik zal 'er mij niet mede ophouden, maar tot iets waarſchijnlijker overgaan.

§ III. Mooglijk is de rechte naam *lo-maand* / welke ook bij *KILIAAN* geboekt staat. Indien dit zoo was, mogt men denken om de onuitmigheid der zee, of ook om andere overſtroomingen van een niet of kwalijk bedijkt laag land, welke des winters gewoon en genoeg in ſtaat zijn menſchen en vee uit de laagte naar hooger plaatſen en *heuvelen* te drijven: en deze zijn het, welke men oudstijds *loo* noemde (*p*), dat in verſcheidene benamingen van plaatſen is overgebleven, als in *Aulo* / *Baulo* / *Hohenlo* / *Coungerlo* / *Herloo* / *Waalloo* / *Almeloo* / *Deiloo* / *Scharloo* / *Woonlo* / *Scorenloo* / nu *Schoorl* en anderen (*q*): En hier van heeft mooglijk ook het *LOO* een vorſtelijk luſtſlot op het hoogſt der *Veluwe* zijnen naam: En dan zoude *Januarij lomaand* / dat is, *heuvelmaand* zijn, ofte die maand, in welke men door het rijzen des waters genoodzaakt was de vlakke te verlaten, en tot de heuvelen zijnen toevlucht te nemen, het geen buiten twijfel onzen voorouderen dikwijls, gelijk de geſchiedten bewijzen,

„*Tinea, merula lacustris, fullo piscis.*” en „*Sest / ſije.*”

„*Tinea piscis, germ. schleij.*”

(*p*) Zie *KILIAAN* op *Loo* / *lo* „*locus altus — hinc* „*Bozchelo* / *beuerlo* / *erchlo* / *Kallo* / *noſterlo* / *tongherlo* / „*teſſanderlo* / *berlo* / *westerlo*”.

(*q*) Zie *L. SMIDS Galler. der uitmunt. vrouw.* bl. 56. *M. ALTING Notit. Germ. Infer.* p. I. pag. 56, 94, 126. *VAN LIERS Oudheidk. brief.* bl. 55 in de aantek. en *FROTZ jus agrar.* tom. I. pag. 282. en *J. EIKELBERG Ged. en geſheldb. van Westvr.* §. CXXIX. en CXXX. pag. 31, en de Schrijvers aldaar aangehaald.

zen, en mogelijk jaarlijks, is overkomen. Echter, neemt men in aanmerking, dat de overstromingen ook wel in andere, vooral in de overige wintermaanden, hunne verwoestingen aantechten, zo vindt men geen genoegzame reden, waarom deze maand daarvan bijzonder haren naam zoude ontvangen hebben.

§. V. Waarschijnlijker derhalven zal velen de gisfing van anderen voorkomen, die de-zelfs oorsprong zoeken in *lauwe* / *louwwe* / in de beteekenis van *wet*, [in 't Franfch *loi*, in 't Engelsch *law*], van welk woord wij wel geene voorbeelden voor handen hebben (*), niet twijfelende echter, of het is voor dezen bij ons bekend geweest, deels, om de getuigenis der beneden aangehaalde fchrijveren (r), en de overeenftemming der taalverwanten; deels, om het verouderde *lauwer* / Eng. *lawyer*, een pleitbezorger, advokaat, wetgeleerde, en *lauwer-facht* / pleitzak, bij KILIAAN aangeteekend. Of dit *lauwe* / *louwwe* / *law*, *loi* ook met *ewe* / *oulings* mede voor *wet* gebruikt, dan liever met het Lat. *lex* vermaagfchapt zij, 't welk vrij baarblijkelijk voorkomt, zal ik thands niet onderzoeken (s), maar liever, welke overeenkomst 'er zij tuffen de *wet* en de maand *Januarij*.

§. VI.

(*) Men vind *Loon* / *lex*, bij KILIAAN pag. 290. a. MELIS STOKK [1620] pag. 37. a. HOUW. *antijcke tafer.* p. 76.

„ Als ons Prinze drij oude Loijen fal breken.”

(r) Zie H JUNIUS *Nomencl.* p. 324. KILIAAN op *Loy*, *Lauwmaent* / en *lot-lacghe.* M. ALTING *Germ. Inf.* P. I. pag. 87. HALMA *Tooneel der Nederl.* IIde deef, bl. 49. [daar hij, naar zijne gewoonte, de plaats van ALTING heeft uitgefchreven,] en ECCARD *ad Leg. Sal.* pag. 58, 90.

(s) SKINNER *Etymol. ling. Anglic.* zegt „*LAW*, ab Angl. „ Sax. *lah* / *laga* / Gallice *loi*, Dan. *low* / Belg. *lauwe* / „ *louwwe* / *lex*, Angl. Sax. *lah breca* / *legis violator*, omnia „ credo à Lat. *lex*, *legis*.” WACHTER *Glossar. german. maj.* pag. 910. „ *LAGE*, *lex*, *Vetus Saxon. sed varie enunciatum.*

A 5

„ Angl.

10 OVER DE DUITSCHE BENAMINGEN

§. VI. JUNIUS in zijn' *Nomenclator*, gevolgd en aangehaald door KILIAAN, denkt dat het komt van de *huwlijkswetten*. Hij zegt „*Lau-maent / a coniu-*
 „ *galibus legibus, quae tum solent maxime contrahi,*
 „ *ut Gamelion Graecis a nuptiis (t).*” Doch, om niet te zeggen, dat men van het *aangaan van huw-*
lijkswetten [want beter weet ik de Latijnsche woor-
den niet te vertolken] zeer gedrongen een maand den
naam van Wetmaand zou geven; zo dient aange-
merkt, dat, mijns wetens, in Januarius niet meer,
maar wel minder huwlijksverbindenissen worden aan-
gegaan dan op andere tijden, vooral veel minder, dan
 v *thands in Mei en November, wannecr de vervaartijd*
der dienstboden is: En der Grieken γαμηλιών kan ten
 v *onzen opzichte niets bewijzen. 't Is waar, men vindt*
ook nog bij KILIAAN, „ Klugh-maend. Cimbr.
 „ *j. lauwe. Januarius, a connubiis sic dictus, ut ait*
 „ *Adr.*

„ *Angl. Sax. lah / laqa / lauge / Islandis lag / laug / leg / Sue-*
 „ *cis lagh / Danis low / Anglis law / Latino Barbaris laga,*
 „ *SOMNER in dict. Anglo-Sax. laqa / lex, lah-breta / transgressor*
 „ *legis, lah-man / lah-wita / legista, legisperitus, jurisperitus,*
 „ *lahs-lite / legis violatio, vt-laga / vt-lah / extlex, exul, extor-*
 „ *ris, proscripius, relegatus, omni legis patrocinio exclusus,*
 „ *Gloss. SPELM laga / lex, scaren = laga / lex Saxonum, mercen-*
 „ *laga / lex Merciorum, Denelaga / lex Danorum, laqhs-lit /*
 „ *lahs-lit / transgressio legis. VEREL. in Ind. lag / lex, statutum,*
 „ *laugberg / locus publicus ubi judicia peraguntur, lagdag /*
 „ *dies lege praefinitus, lagmadr / iudex provincialis, legifer, lag-*
 „ *thing / forum vel iudicium ordinarium, & alia multa, quae*
 „ *describere nolo. Quibus sono & significato convenit Lat.*
 „ *lex, cuncta à legen / ponere, statuere, constituere, iudice*
 „ *STIERNHELMIO in Gloss. Ujb. Gotb. pag 104. &c.*”
 „ *SCHULTER thesaur tom III. sive Glossar Teuton. pag. 525.*
 „ *LAE, lag / laq̄s / lax / leges, laxtute / Scabini, urlaughe*
 „ *extlex. v. DU FRESN. Gloss.*”

(t) Vergelijk hier mede SCHOTTUS *de mensib. Rom. & Attic.* pag. m. 954. achter ROSLIN. *Antiq. Rom.*

DER BEIDE EERSTÉ MAANDEN. 11

„*Adr. Janius (u)*.” Maar 't is ook waar, dat dit IJslandsch en geen Nederduitsch is, waarom wij ons des niet zullen bemoejen.

§. VII. Welaan, zoekenwe dan iets anders. Indien bewezen kon worden, dat deze benaming van zoo grijsen ouderdom ware, zoude men mogen denken, datze gesproten was uit de gewoonte der Romeinsche bevelhebbers over wingewesten, welke zig meest tijds des zomers met krijg, en des winters met wet en rechtszaken onledig hielden (*v*). Doch, het blijkt geenszins dat deze naam zoo oud zij, ook niet hoë oud dezelve zij, gelijk mede niet dat Romeinsche veldheeren ooit hier te lande, alleen in *Januarij*, hunne rechte dagen hebben gehouden.

§. VIII. Beschouwenwe dan nog eens het woord *lauwe / loutwe*. Daar door wordt *wet* beteekend. *Wet*, oulings ook *wit* geschreven, stamt af van, of ten minsten is vermaagschapt met *weten / witen / scire, peritum esse*. Daarom noemt men de regeering op vele plaatsen *de Wet*, gelijk elders *Vroedschap*, van *vroed*, (wijs, verstandig,) en te Groningen *de Wijsheid (w)*. De grondbeteekenis van *lauwe* schijnt de-

(*u*) *Nomencl. pag. 324. edit. Francof. 1596*. Dit boek is van meerder nut en gebruik, zoo wel voor andere als voor onze Nederduitsche letterkunde, dan velen wel denken. Deszelfs verscheidene uitgaven worden opgeteld door DOUGLAS *Bibliograph. Anatom. specim. p. 132, 133*. Men zie daar over ook VAN OOSTEN DE BRUIN in de *Observ. misc. crit. nov. tom. XII. pag. 422*.

(*v*) Zie ROSIN. *Antiqq. Rom. lib. VII. cap. XXXXII. pag. m. 353. en OTTO de Aedil. Colon. cap. XII. §. I, pag. 335*.

(*w*) Zie M. ALTING *Germ. Infer. part. I. pag. 87. en het Stadsboek van Groningen, MS., lib. II. cap. VIII. en append. cap. I. aangetogert in VAN DER MARCK'S In-*
stitt.

21 OVER DE DUIISCHE BENAMINGEN

dezelfde te zijn (*x*), en door te stralen in de eigennamen *Lieve*, gebruikelijk in het geslacht der GEELVINKEN, en *Lieuwe*, waar mede de geschichtschrijver VAN AITZEMA bekend is, waar voor men in Friesland ook *Livins* gebruikt. Zo is dan *louwwe* 't zelfde als *Wet*, de Raad, Vroedschap. Dewijl nu dezelve oudstijds op de meeste plaatsen hier te lande in deze maand veranderd werd, of ook wel in haar ampt bevestigd, zo is de giffing zeer natuutlijk en waarfchijnlijk, dat hier van de oorsprong der benaming van *louwmaand* dat is *wet-maand*, zij af te leiden (*y*). De gemelde gewoonte is in vele steden nog in gebruik, en daarze niet is, mag ik met grond denken, datze wel geweest, maar veranderd is. Te Utrecht heeft keizer Karel de V. bevolen (*z*) „ dat die *Wet* der „ *Stadt* alle jaren vernieut werden sal op ten eersten „ *dach Octobris*”. Door de verwisseling van den ouden tegen den nieuwen stijl geschiedt het daar nu den 12. dier maand: maar in oude tijden geschiedde 't in *louwmaand*, te weten op Vrouwen Lichtmissé dag (*a*), d'e nu wel op den 2. *Febr.* invalt, maar naar de oude dagtelling in *louwmaand* kwam. In den jare 1483. is wel de dag der verkiezing gezet op den 8. *Sept.* doch in 1510. is goedgevonden, dat de Raad wederom als van ouds op Maria Lichtmis verzet zoude worden (*b*), dat geschied is tot A°. 1550.

stitt. Jur. Civ. priv. Comm. §. 120. pag. 226. en §. 176. pag. 389.

(*x*) Zie M. ALTING l. c.

(*y*) Dit is het gevoelen van ALTING l. l. gevolgd door HALMA *Toon der Nederl. Ilde deel, bl. 49.*

(*z*) *Cost. en Usant. der st. Utr. rubr. l. art. 26.*

(*a*) Zie MATTH. *de Fund. Eccles.* lib. l. pag. 324. K. BURM. *Utr. jaarb. l. deel, bl. 1. En Ilde deel, bl. 251.*

(*b*) K. BURM. *Utr. jaarb. l. deel, voorr. bl. **4. verif.*

1550. wanneer Karel de Vde 't anders schikte. Waarschijnlijk is, ook elders in oude tijden in louwmaand de *Wet*, of *Loutwe* veranderd, of bevestigd. Een oud voorbeeld lust mij nog aan te halen uit M. ALTING (c), daar hij verhaalt, dat de Fivelingers, een volk in de Groninger ommelanden, ten tijde van den Werumschen abt Folcardus, gewoon waren in den beg'inne des jaars bij een te komen, om hunne overheden op nieuw in den eed te nemen, en dat wel op Verschijn-maandag, dat is Konings-maandag, ofte maandag na Driekoningen, welke in louwmaand invalt.

§. VIII. Dit is dan het aller waarschijnlijkst: maar mooglijk zal iemand ook nog de volgende giffing zijner bedenking weerdig achten. Te weten, op der PEUTINGERS oude reistafel dezer gewesten vindt men dicht bij de Wijk te Duurstede een plaats geteekend met den naam van LEVEFANUM, of LEVAE FANUM. Nergens anders is het te vinden (d), en, daarom mag men wel wat gissen. CLUVERIUS (e) heeft 'er uit opgemaakt, als mede uit den naam van *Levendaal*, of 't huis te *Lievendaal*, ook niet ver van daar gelegen, dat men hier omtrend gewislijk zekere Godinne LEVA of LEWE gevierd en aangebeden hebbe. Dit is waarschijnlijk, en dewijl onze voorouders gewoonlijk niet minder in de namen hunner maanden, dan in die der dagen, hunnen Godsdienstijver te kennen gaven, zo dunkt mij tevens niet ongerijmd te denken, dat de loutwe

(c) *Not. Germ. inf.* P. II. pag. 49.

(d) Zie OELLAR. *Geogr. Antiq.* tom. I. pag. 280.

(e) *German. Antiq.* lib. III. c. XXXVI. gevolgd door M. ALTING P. I. pag. 87.

14 OVER DE DUITSCHE BENAMINGEN

louwmaand aan deze Godinne **LEWE**, **LIOWE**, **LOWE** gewijd zij geweest, en daar van haren naam ontleend hebbe; te meer dewijl men dus gemaklijker zoude kunnen uitvinden, hoe men ook **Louwe** alleen hebbe kunnen zeggen, zonder bijvoeging van maand, kunnende daar door dan als een gedurig feelt, ter eere dezer heilige maagd gevierd, verstaan worden: 't welk klaarder worden zal uit het geene wij over **Spoel- of Spoel-maand** zullen bijbrengen. Deze **LEVA** was dan een Vrouwelijke Godheid, hoedanige bij onze voorouderen veele waren (*f*), wier naam iet vroeds en kundigs te kennen geeft (*g*); van dezelfde **LEVA** [*Leba*] hebben mogelijk ook de **Lebuden**/ zijnde koeken, die omtrent nieuwjaar van oude tijden af in Duitschland uitgedeeld worden (*b*), hunnen naam, dien **JO. HEUMANN**, daar hij in 't breede over dit gebak handelt, van **labben**/ *lecken* afleidt (*i*), dat echter beter bij het drinken dan bij het eten te pas komt.

§ X. Dus verre van den naam **louwmaand**: maar nog is het einde niet. Die zelfde maand heet ook nog **wintermaand**/ zoo als **KILIAAN** aantee kent: **Karel de Groote** noemde ook dezelve **wintermanoth** (*k*): Echter merkt men ligt, dat deze benaming te algemeen is, dan datze der **louwmaand** alleen eigen zoude zijn. Thands wordt gemeenlijk alleen de

(*f*) **TACITUS** *de Morib. Germ.* cap. VIII. **ALTINS** *notit. Germ. Infer.* P. I. pag. 102.

(*g*) **ALTING** l. l. pag. 87, 102. & seq.

(*b*) **HEUMANN** *Opusc.* pag. 327.

(*i*) l. l. pag. 325. Van dat **Labben**/ zie breeder bij **WEN KATE** IIde deel, bl. 655.

(*k*) **EGINHART** *de vit. Car. magn.* cap. XXVIII. pag. 132.

de laatste maand des jaars met dien naam bestempeld, om dezelfde reden als de Lente-Zomer- en Herft- maand dus genoemd worden, dewijl die verschillende jaartijden in dezelve hunnen aanvang nemen. Eigenlijk schijnt KILIAAN den naam van wintermaand ook alleen den *December* toe te kennen: want dus schrijft hij „Wintermaand. *Sax. Sicamb. December, „ brumalis mensis, brumalis December.*” Doch voegt er bij „*superioribus germanis nonnullis eodem nomine „ etiam November & Januarius appellantur.*” dat is, „ Bij eenige Hoogduitschers worden *November* en „ *Januarius* ook met denzelfden naam benoemd.” Doch ik denk, dat hetzelfde ook wel bij sommige Nederduitschers plaats gehad hebbe: ten minsten aangaande *November* behoeft men daaraan niet te twijfelen, dewijl men bij PLANTIYN leest „Winter- „ maant. *Nouembre, Nouember.*”

§. XI. Eindelijk noemt men bij de Saxen, en Gelderschen deze maand naar de getuigenis van KILIAAN ook nog *Herd-maend* „*q. d. durus mensis, perseve- „ rantis adhuc frigoris ratione.*” dat is „zo veel als „ *harde maand*, om reden van de nog aanhoudende „ koude.” Die wil kan zig daar mede vergenoegen, maar ik voor mij zoude ten minsten even waarschijn- lijk achten, dat dit *herd* zo veel als *heerd*, *-focus*, was, dewijl het dan best te pas komt zig bij den *heerd* te houden, wil men niet van koude verstijven: en nog liever zoude ik denken om zekere oude God- heid der Duitschen, van welke TACITUS schrijft (1). „*In commune Herthum, id est, Terram matrem „ colunt, eamque intervenire rebus hominum, inve-* „ *nt*”

(1) De *Morib. Germ. cap. XXXX.*

„*hi populis arbitrantur.*” Waar uit blijkt, dat door dezelve de *Aarde* verstaan wierd, en zij groote eere bij de oude Germanen genoten hebbe, dus dat het niemand vreemd dinken moet, als zij naar haren naam de eerste jaarmaand, zulks toch was *Januarij* in den gemeenen stijl, gedoopt hebben. LIPSIUS wil liever *Aertbum* lezen, om te meer overeenkomst met ons *aerde*, *terra*, en onderscheid van *beerd*, *focus*, te hebben. Dezen schijnt ABR. MYLIUS gevolgd (m). COLERUS wil ook verandering. Doch BOXHORN heeft uit een oud Woordenboek een plaats bijgebragt, daar uit blijkt, dat men oudtijds ook *berda* zeide om de aarde te beteekenen (n). Waarom het onnoodig is TACITUS met SCHEDIUS (o) van misflag of vervalsching te beschuldigen (p). En zoo zou dan *Herdmaand* zeer wel van deze Godheid haren naam kunnen gekregen hebben.

§. XII. Wij gaan over tot de *Spoekhelmaand*. Dus wordt gemeenlijk de tweede maand des jaars genoemd: doch deze naam schijnt voor dezen minder of bijna geheel niet bekend te zijn geweest, maar door verloop van tijd langzaam voortgekomen uit dien van *Spoekhelle* of *spoekhelmaand* / hoedanige letterverzet-

(m) *Ling. Belg.* cap. XXI. pag. 95.

(n) In verscheiden deelen van Duitschland zegt men ook nog *Sterde* voor *Erde*. Zie SCHULZ Fasc. I. *exercit. Philol.* VI. p. 147. seqq. daar hij breeder over deze Godheid handelt, dat ik geleerd heb uit de *Leipsiger Adq. E-sudit.* An. 1758. *mens. Januar.* pag. 31.

(o) *De Diis Germ.* cap. VIII. pag. m. 221.

(p) Zie wijders *ALTING Germ. inferior part.* I pag. 102. Maar BOXHORN heeft in zijne *quaestiones Rom.* pag. 9. eene gisting opgegeven, of mogelijk de naam der Godinne HERTA van *Her*, *beer*, *dominus*, zoude af te leiden zijn: Doch die dunkt mij min waarschijnlijk.

zetting der r bij ons zeer gewoon is (q), als *oꝝ* / *ros*: (r) *boꝝn* / *bron*, (*r) : *vꝝoft* / *worſt*, *gelu* (s) : *bꝝoft* / *borſt*, *pectus* (t) : zoo ook, *ſtrot*, [*keel*, *fauꝝ*] voor *ſtoꝝt* van *ſtoꝝten* (u) : *nooꝝdruſt* voor *duꝝft* (v) : *tꝝos*, *toꝝſ* (w) : en anderen (x) : en zoo ſtaat ook bij PLANTIJN „*Sꝝoꝝckel* / *oſt* *hoꝝnung*. *Feburrier*. Febru- „ *arius*.” bij H. JUNIUS (y) „*Februarius* — Belg. „ *de ſꝝoꝝckelle* / *ſꝝoꝝckelmaent*.” In den *Wijngaerts van Sinte Franciſcus* (z) „*Februarius*, *Sꝝoꝝckille* / „ *heeft xxviij. dagen*.” In KILIAANS woord- boek „*ſꝝoꝝk-kelle. j. ſꝝoꝝ-kelle. Februarius*” en elders „*ſꝝoꝝkelle* / *ſꝝoꝝkiel-maend. Februarius* : *menſis, quo „ frigidis veſtigia adbuꝝc apparent*.”

§. XIII. KILIAAN dan meent, [en met dezen ſchijnt het oock ECKHART (a) eens te zijn, echter met dat onderscheid, dat hij denkt Februarij *ſꝝoꝝkille* ge- noemd te wezen, om dat men dan de koude op het ſtrengſte voelt; maar dit is zeer bezwaarlijk naar mijn gedachten uit het woord te halen] dat de *ſꝝoꝝkel-*, nu bij omzetting *ſꝝoꝝkiel-maend* / daar van zijnen naam hebbe, dat men dan nog *koude* kan *beſpeuren*; van *ſꝝoꝝre* / *ſꝝoꝝre* / *veſtigium*, *voetſtap*, *ſꝝoꝝre*, en *ket-*
de /

(q) HUYDEC. *Proeve v. T. en D.* bl. 512, 629. en verv.

(r) *Dezelve* bl. 185.

(*r) *Dezelve* bl. 206.

(s) TEN KATE I. deel, bl. 460. en KLUIT op *Hoogſtr.* bl. 470. en verv.

(t) TEN KATE I. deel, bl. 416.

(u) HUYDEC. bl. 397.

(v) KLUIT op *Hoogſtr.* bl. 284. en verv.

(w) *Dezelve* bl. 434.

(x) Zie TEN KATE, II. deel, bl. 30. en 597.

(y) *Nomenlat.* pag. 324. b.

(z) Fol. cccciij. a.

(a) *Franc. Orient.* lib. XXIII. §. 26. pag. 406.

lſte DEEL,

B

18 OVER DE DUITSCHE BENAMINGEN

de / hilde / gelu, algor, frigus, vrost of vorst. En zeker, men kan dan nog genoegzame koude onder vinden, want men behoeft 'er niet eens met vlijt na te zoeken, nog zorgvuldig na te sporen, om dezelve aan te treffen, welke de reden is, waarom ik dit bespeuren der koude hier weinig denke te stroken: behalven dat men wel heide en hilde voor koude, frigus, gebruikt vindt, maar, mijns wetens, nooit helle / even gelijk men de langheid [van lang] niet lengte, maar lengde noemde; gelijk ook bijna alle dergelijke naamwoorden, afittammende van een bijvoeglijk naamwoord, en dus eene hoedanigheid te kennen gevende, oulings niet in *TE*, zoo als nu, maar in *DE* eindigen. Dus vindt men lengde [waar voor nu lengte] nog in de Dortsche Bijbelvertolking (b), ook bij KILIAAN, en VONDEL (c): hoochte bij KILIAAN, HUYGENS (d), en VAN CHISTELEN (e): dus is roudde of roudte 't zelfde dat wij nu zeggen roudte (f): oude / ouderdom, leef-tijd, oudde / oudte, vol ongezonnen / dat wij bij DATHEEN aantreffen (g), is te zeggen vol ongezonbeden, ziekten, ongezonnten: dus is het ook met breedde / nu breedte; wijdde nu wijdte, en anderen (b); en zoo is ook

(b) *Matth.* Vide Hoofdst., vers 27. en daar de kanteek. ook *Luc.* XII. vers 25.

(c) VIRGIL. in onrijm, bl. 45. ook in HUYGENS *Korenbloem.* bl. 262.

(d) *Korenbloem.* bl. 268.

(e) *Vert. van Terent.* bl. 30.

(f) KLUIT op *Hoogstrat.* bl. 359. OUDAEN *Roofsche Mogenb.* bl. 28. „den toorenstaat met de Kerk aldaar „ op een verheven *ronaë.*”

(g) *Pjalm* 38. vers 3. Zie BYDRAG. I. deel, bl. 82.

(b) Hierom denk ik dat de spreekwijs niet een baair breed wijzen, enz. eigenlijk is niet een lair-breedde, dat is, niet de brestte van een haar, wijken. Zie ook KILIAAN op

ook *helde* / *hilde* / *koude* overgebleven van *hel* / *hil* / *koud*, [waar voor men thans zou kunnen zeggen *koudte*], en geen *kelle* of *kille*, wordende de *D* noodzaakelijk bij zulken naamwoord vereischt, hoewel zij nu al veel in eene *T* verwandeld is. Ik sta toe, dat men ook wel de *D* geheel achter laat, en *kouw* voor *koude* zegt; doch dit heeft geen plaats achter een medeklinker, als achter de *t*, *g*, *d*, enz. maar alleen somtijds achter een klinkletter.

§. XIII. En deze reden kan men ook tegen den grooten L. TEN KATE (*i*) gebruiken, die mede de *spo?hel*- of *spo?hkel* maand tot den wortel *sp?ur* of *spoo?* brengt, en dus van denzelfden oorsprong als KILIAAN schijnt af te leiden, hoewel hij andere redenen geeft van deze afleiding, zoekende ons te beduiden, dat *spo?hkel* maand zoo veel gezegd is als *jagt*-*maand*, in welke men gewoon is het wild *in de koude* op de sneeuw na *te sporen*, dat zig dan gemakkelijk laat doen. Doch behalven de gegevene reden, dat *helle* voor *koude* niet gebruikelijk is, zo schijnt mij deze afleiding ook wat gedrongen, hoewelze beter is dan die van KILIAAN, dewijl 'er meer op de nog strenge koude dezer maand gelet is, dan hij gedaan had, die ons bijna wel zoude willen wijs maken, dat men in dezelve alleen maar eenige voetstappen van *koude* meer overig had. Beide nogthans hebben zij daarop acht geslagen, dat men voor dezen geen *spo?hkel*- maar *spo?hkel* maand schreef, welk een en ander verzuimd is aan te merken in eene nog andere afleiding,

op *handbree?de* / ook vindt men 't in DE BLAVVE ACOL. *Rott.* 1599. *Hamborch in 't partic.* A. F. ook bij HOUWAERT *gener.* *loop der W.* bl. 13. enz

(*i*) II. decl., bl. 702. a.

20 OVER DE DUITSCHE BENAMINGEN

ding, mij onlangs voorgekomen, van iemand, die dacht, dat de naam sprokkelmaand daarvan oorspronkelijk was, om dat deze de maand is, in welke de zes uren, die aan ieder jaar van 365 dagen in de jaartelling te kort komen, om de vier jaren eene dag uitmakende, *gesprokkeld*, dat is opgezameld, bijeen geschraapt worden, gelijk dit woord in Gelderland en elders gebruikelijk is, en ook door HUYDECOPER gebezigd wordt (k), daar hij zegt

— — — „ Hij dankt zijn' vader

„ Van de overwint, die hij van vrienden en vertrouwden
„ *Gesprokkeld* heeft op maat en wigt en soort van goed.”

§. XV. Om dan iets anders te vinden, dat mij zeer natuurlijk en alleen het rechte dunkte te zijn, merk ik voor af aan, dat ten tijde van CARLOMANNUS, Zoon van CAROLUS MARTELLUS, door wien ook de Saxen en Friesen verwonnen waren (l), en den Aertsbisschop BONIFACIUS, in het jaar 742. de derde algemeene kerkvergadering [*Synode*] in Duitschland gehouden is (m): in wier besluiten onder anderen is vastgesteld (n): „ dat volgens de kerkregels [*Canones*] ieder Bisschop in zijne wijk [*parochia*] zorge dragen zoude, met hulpe van den Graaf [of Rechter, *Grafio*], die beschermmer [voorspraak, *defensor*] dier kerke is, dat het volk Gods geene heidensche

(k) In dat fraaije voorbeeld eens Hollandfchen of wél Nederlandfchen Hekeldichts, gevoegd voor de Hekeld. van *Horat.*, vertaald in veerfen, bl. 8.

(l) Zie OFFERHAUS *Comp. bist. Univ.* lib. VII. cap. XV. §. 6.

(m) ECKHART *Franc. Orient.* lib. XXIII. §. 19.

(n) Can. V. z. ECKHART l. l. §. 20. pag. 405.

„sche plechtigheden [PAGANIAE] plege, maar alle „ onreinheden des heidendoms [*Spurcitius Gentilitatis*] „ wegwerpe, en verfmade” enz. Dus waren dan die *heidensche plechtigheden*, [*paganiae*,] ’t zelfde als de *onreinheden des heidendoms*, [*Spurcitius gentilitatis*,] te weten, zekere bijgeloovige gewoonten, die onder de nieuwsbekeerde Christenen nog uit het heidendom waren overgebleven. Van deze PAGANIAE is, naar meening van ECKHART (o) in die zelfde kerkvergadering een lijst opgemaakt [gemeenlijk genoemd *Index Superstitionum Liptinensis*], welke ten minsten zeer oud, en omtrent van den gezegden tijd wezen moet, en wijloopig verklaard wordt bij den genoemden schrijver (p).

§. XVI. Op die lijst komt mede voor „DE SPUR- „ CALIBUS IN FEBRUARIO.” ECKHART, hier over handelende, zegt (q) „ dat men den *Februarius* „ in ’t Nederduitsch spozckel noemt, volgens getui- „ genis van KILIAAN, en dat hier van die *spur- „ calia* hun’ naam hebben.” Doch, om de waarheid te zeggen, dit voldoet mij niet zeer, dewijl geenszins zeker is, dat deze benaming der maand ouder zij, dan de *Spurcalia*, waar over hij schrijft, gelijkze zoude moete zijn, bij aldien de *Spurcalia* dus genoemd

(o) l. i. §. 21.

(p) l. c. §. 24. pag. 407. seqq. en bij MEINDERS *de statu Relig. & Reip. sub Carolo M. & Ludou. Pio*, pag. 144. seqq. naar de getuigenis van C. A. HEUMAN *Sylog. Differentat.* p. 193. Zie ook KEISLER. *antiqq. Septentr.* p. 49. not.

(q) l. i. §. 26. pag. 409. Zie ook JO. HEUMAN *Opusc. III.* §. 7. pag. 327. Over die *Spurcalia* wilde ook KEISLER handelen *German. Gentil.* lib. III. cap. XI. [zie ’t ontwerp in de *antiqq. Septentr.* pag. 301.] doch heeft het niet ter uitvoer gebragt, voor zo veel mij bewuft is.

22 OVER DE DUITSCHE BENAMINGEN

noemd wierden naar de *spoekelmaand* / en ook dus al wederom de naamsoorsprong der *spoekelmaand* onzeker zoude worden.

§. XVII. Niemand bijna twijfelt , of de Latijnsche naam *Februarius* stamt af van *Februa* , *festum Iustrale* , waar van *Februare* , *lustrare* (r) : dewijl men gewoon was in die maand een feest te vieren ter zuivering en heiliging van menschen en vee. En dus denk ik dat zekerlijk ook deze *Spurcalia* zekere feestte geweest zijn , dewelke in deze maand , nevens vele anderen [waar van dezelve , in het Deensch en IJslandsch , naar het zeggen van H. JUNIUS (s) , ook den naam van *Blijdenant* gekregen heeft] , met groote blijdschap onder het Duitsch heidendom plag gehouden te worden ; en die waarschijnlijk ten zelden einde gediend heeft , als der Romeinen zuiverings feestte dezer maand , zijnde dan zoo genoemd *à spurco* , van het onreine , vuile , dat zij poogden weg te nemen door diergelijke algemeene offerande , als in de *Olafs saga* gemeld staat (t) , daar men leest „ dat het in Zweden oudtijds „ de gewoonte was , toen het heidendom stand greep , „ dat te *Upsal* eene algemeene offerande verricht werd „ in de maand *Februarij* ” (u) : en zulks denk ik ook , dat de *spurcalia* geweest zijn , waar van dan de *spoekel* ofte *spoekel-maand* zijnen naam ontleend heeft. Even als wij boven gegift hebben , dat de *Louwmaand* mogelijk wel van de Godinne *Leva* koste benoemd zijn , 't zij datze

(r) ROSIN. *Antiq. Rom.* III, 6.

(s) *Nomenclat.* pag. 324.

(t) Cap LXVIII. aanget. door ECKHART.

(u) De beroemde *Jol.* , *Jul.* , of *Juelfeest* , dezelve waarschijnlijk als de *spurcalia* en algemeene offerande , werd ook oudtijds in *Februarij* gevierd. Zie KEISLER , *antiqq. Septentr.* & 260. Een waarschijnlijke naamreden der *Jolfeest* geeft TEN KATE II. deel , bl. 638.

datze aan dezelve geheel heilig was, of dat men dan ter harer eere een voorname feest vierde: gelijk ook de *Meert* bij de Angel-saxen *Æthmonath* heet, naar hunne Godinne *Rbeda* (v), en de *April* oulings *Oostermaand* naar de Godin *Ostra*, *Easter* of *Ooster*. Dit zij dan genoeg van den naam *spozhelmaand*: wij gaan over tot andere benamingen derzelve.

§. XVIII. Bij de Hoogduitschen heet dezelfde maand *hornung* (w), en wel op goedvinden van Keizer Karel den Grooten (x), en ook dus, volgens JUNIUS en PLANTIJN, of, naar KILIAAN, *horniucht* voor dezen in Nederduitschland. De meesten denken, dat het is, om dat de herten dan hare hoornen laten vallen, waar van ook de Grieksche naam *Ἐλάφιον* of *ἐλαφοβόλιον* oorspronkelijk zoude zijn: doch, om de waarheid te zeggen, ik kan niet zien, wat onze volken veel bewogen zoude hebben, om hiervan een hunner jaardeelen te benoemen: en al hadden de Grieken zulks gedaan (y) zo moest men daar uit nogthans bij ons zoo ligt geen gevolg trekken (z); AVENTINUS (a) en KILIAAN leiden het af van *koren*, *hooren*, *ophooren*, dat

(v) Dit getuigt BEDA *de rat. temp.* cap. XV.

(w) Waar van de *Hornungsbete* zijn' naam heeft, zijn- de eene bede of schatting, door de Hofhoorige lieden in deze maand opgebracht, gemeld in een oud handschrift, door SCHILTER. uitgegeven, in *diff. de Cur. dominic.* §. 24. aangetogen bij POTGISSER *de statu servor.* lib. I. cap. III. § 52. pag. 230. not.

(x) EGINHART. *Vit. Car. M.* cap. XXVIII. pag. 132.

(y) Waarschijnlijk is het, dat de Grieken deze maand zoo genoemd hebben, om dat ze ter eere van Diana dan herten slachtten. Zie PFEIFFER. *antiqq. Gr.* lib. I. cap. XXXI. pag. 95.

(z) Zie ook KEISLER. *antiqq. Septentr.* pag. 367. not. p.

(a) Zie SCHMINCK. *ad EGINH. Vit. Car. M.* pag. 132.

24 OVER DE DUITSCHE BENAMINGEN

dat is, *definere*, ophouden, om dat dan de koude *begint* op te houden. Indien de koude volstrekt ophield in *Februarij*, zoude de gissing mogelijk eenigzins aanneemlijk zijn, maar thans is dezelve naar mijn oordeel van alle waarschijnlijkheid ontbloomt.

§. XIX. Beter komt mij 't gedacht van den grooten LEIBNITZ (*b*) voor, welke den naam *hornung* oantleent van den ouden afgod CERNUNNOS, KERNUNNOS, wiens gehoornde beeldenis, onder de Keltische monumenten, in de Kathedrale kerk te Parijs, in den jare 1711. is opgedolven (*c*), en welken hij houdt, van de Kelten, als der heidenen *Bacchus*, geëerd te zijn, van wien hij meent den *hornung* zijnen naam te dragen, daarom dat die volken, in deze maand, meer dan anders dronken, de meesten *Bacchanalia* vierden (*d*).

§ XX. Eene andere, en niet min gezronde gissing vindt men bij ECKHART (*e*), willende *hornung* afgeleid hebben, van de *hoornen*, bij de ouden zeer gebruikelijk om hunnen drank uit te nuttigen, [dat zij niet weinig deden, de Duitschers toch konden alles verdragen behalven dorst] op de maaltijden en feesten, welke bijzonder veel in deze maand gevierd werden: want behalven die geene waar vanwe zoo even

(*b*) *Lettre sur des antiquités, qu'on vient de deterrer à Paris*, gevoegd voor het *Specimen glossar. Celtic.* in de *Collectan. Etymolog.* van LEIBNITZ.

(*c*) Over dezen *Cernunnus* wordt breedvoerig ghandeld door P. MARTIN *dans la religion des Gaulois* livr. III. chap. XX. & XXI. alwaar men bl. *85. deszelfs beeldenis kan zien, en bij KEISLER *antiq. Septentr.* pag. 367.

(*d*) Zie ook FABRICIUS *Bibliogr. antiq. c. VIII. §. 16. p. 256.* FELLOUTIER *bist. des Celt.* en KEISLER *antiq. Septentr.* p. 366.

(*e*) In het meergemelde werk ter aangezogener plaats pag. 409. Hij heeft waarschijnlijk het oog op KEISLER *antiq. Septentr.* pag. 366. & seqq.

ven (f) handelden, hielden de ouden, zelfs ook de Romeinen (g), in *Februarij* veele doodfeesten, of maaltijden ter nagedachtenis en spijzing hunner overleden vrienden (b). Wat aangaat het gebruik der hoornen in plaats van drinkbekers, het zelve was bij de meeste, zoo niet alle, Noordsche volken oudtijds zeer gemeen, (i) van welke gewoonte een beker, *poculum*, bij velen den naam draagt van hoorn (k). Om niet te spreken van den vermaarden gouden Deenschen hoorn, in 'tjaar 1639. in Jutland gevonden (l), en een dergelijken omtrend ter zelfder plaats in 1734. ontdekt (m), welke waarschijnlijk oudtijds tot een ander gebruik gediend hebben, zullen wij ons alleen bij de Duitschers bepalen. In dezer bosfchen hieldt zich een foort van runderbeesten op, van uitstekende grootte en sterkte, URI, OER, of UR-
OSSEN

(f) §. XVII. bl. 22.

(g) Zie PLUT. *quaest. Rom.* 34. pag. m. 25. met de aanmerking van BOXHORN pag. 109.

(b) Zie MARTIN *Relig. des Gaul.* T. II. p. 289. suiv. vooral deden zulks de oude Koerlanders. Zie J. A. BRAND *nieuwe Reisbeschr.* [van Courland] bl. 104. Amst. 1703. 8vo. Hier over wordt ook, onder den naam van *Silicernia veterum Curo-num*, door MACCOV. gehandeld, *opusc.* tom. I. diff. II. *Bibl. des sciences* tom. XVIII. part. I. pag. 66. & 67.] Zie ook OUTHOF IIIde aanm. achter de *Verkl. van Obadj.* bl. 75, 76.

(i) VAN DER SCHELLING II. deel, bl. 402, 411. 414.

(k) WACHTER *Glossar. Germ. voc. horn.*

(l) Uitvoerig wordt daar over gehandeld door VAN DER SCHELLING *nederl. displegtigh.* II. deel, kap. XXX. bl. 421 -- 426. bij wien men nog voege TH. BARTHOL. *de Unicornu* cap. XVIII. bl. 149. en OLAUS WORMIUS *Resp. ad Fort. Licet.* achter TH. BARTHOL. *scbed de armill. vett.* [Amst. 1676. 12mo] pag. 4. alwaar naauwkeuriger afteekening van dezen hoorn, dan bij VAN DER SCHELLING gevonden wordt, welke echter noch veel beter is dan die voorkomt in den *Hollandschen Wijsgeer* II. deel, bl. 256. Had hij gezwegen, hij was wijsgeer gebleven.

(m) Zie BUSCHINGOS *nieuwe geograph.* I. deel, bl. 192.

26 OVER DE DUITSCHE BENAMINGEN

OSSEN geheeten (*n*): dezelve waren vermaard wegens hunne breede hoornen (*o*), welke van eene groote vatbaarheid zijnde, voornaamlijk tot drinkbekers gebezigd werden (*p*); hoedanige twee een bij mij onbekend geleerd man door hem eenen te Harderwijk, en eenen te Nimmegen schreef gezien te zijn (*q*), die ook noch in de zeventiende eeuw, glad en gepolijst, met zilver beslagen, op de gastmalen in gebruik waren (*r*): ook dronken de Fricien uit hoornen, naar de getuigenis van zekeren nog ongedrukten kronijkschrijver (*s*). En van deze drinkhoornen, zou dan deze maand, in welke dezelve zoo sterk gebruikt wierden, haren naam gehad hebben. Men merke hier aan, en het kan dienen om dezer afleidinge kracht by te zetten, dat men in oude tijdsboeken, bij de dagen dezer maand eenige opstaande hoornen geteekend ziet ter aanwijzing van een feestdag (*t*).

§. XXI. Evenwel, als deze maand *Februarius*, eerst op het einde der achtste eeuw, den naam van *hornung* gekregen heeft door keizer Karel den Grootten

(*n*) **PLINIUS** *Hist. Nat.* lib. VIII. cap. XV. Zie ook **ECCARD** *ad leg. Sal.* pag. 69, 70.

(*o*) **SENECA** *Hippolyt.* vers. 65.

(*p*) **CAESAR** *de bello Gall.* lib. VI. cap. XXVIII. §. 6. **PLINIUS** *hist. nat.* lib. XI. cap. XXXVII. **SOLIN.** *Polyb.* cap. XX. en **ISIDOR.** *Orig.* lib. XII. cap. I. p. m. 1113. welke laatste plaats ongelukkig veranderd wordt door **ALMELOV.** *amoenit. theol. philol.* pag. 220. als blijken kan uit **SALMASIUS** *exercit. Plin.* pag. 163.

(*q*) Zich teekenende **S. H. C. A. M.**, in de *Observ. miscell.* vol. V. tom. II. pag. 248. c. v. Zie ook **KEISLER** *antiqq. Septentr.* pag. 364 seq.

(*r*) **LUD SMIDS**, *Schatk. der Nederl. oudb.* bl. 146.

(*s*) **THABORITA** genoemd, wiens woorden, dien aangaande, men vindt in de *Dijplegtigheden* II. deel, bl. 409.

(*t*) Dit getuigt **ECKHART** pag. 429. Zie ook **VAN DER SCHELLING** *Nederl. Dijplegtigb.* II. deel, bl. 402.

ten (*), zoo zou ligtelijk iemand zwaarigheid vinden, om een vorst zoo verstandig, deugdelyk en vroom als Karel de Groote door de historiepenne ons wordt afgeteekend, in de benaming dezer maand te doen opzicht nemen op de schandelijke gewoonten en argodsdiens der heidenen, van hem en de geestelykheid verfoeit. Maar voor eerst zo blijkt niet, dat deze naam niet ouder zij dan Keizer Karel, ja zelfs, dit is bij mij waarschijnlijk, om dat Karel niet alle de maandnamen, bij EGINHART gemeld, nieuw uitgevonden heeft; neen, maar daar de maanden ten deele met Latijnsche, ten deele met Duitfche namen aangeduid wierden, heeft de Keizer aan alle de maanden Duitfche namen gegeven: nieuwe, daar geen Duitfche namen waren, en de oude behoudende, daar zij Duitfch waren. Dus heeft dan de Groote Karel weinig gelet op de beteekenis van *Hornung* maar dien naam gehouden, om dat hij Duitfch was. En waarom niet, daar het toch evenveel is met welken naam een ding benoemd worde, mits men wete, welke taal men spreekt. En, lieve! waarom zouden wij niet veilig onze zeven weekdagen met de gewoone woorden van *Zondag*, *Maandag*, *Dingsdag*, *Woensdag*, enz. mogen benoemen, al zijn die benamingen niet door de Apostelen ingesteld, nochte door Christenen uitgedacht, ja zelfs ziende op heidensche Godheden. Deze benamingen zijn

bij

(*) Zie RADULFUS *Chron. ad ann. 794.* ENGELHUSIUS *Chron. fol. 1064.* en voor al EGINHARTUS *de vita & gestis Caroli Magni* cap. 29. „ *Mensibus etiam juxta patriam linguam*
 „ *nomina imposuit, cum ante id tempus apud Francos*
 „ *partim Latinis, partim barbaris nominibus appellaren-*
 „ *tur. Januarium appellavit Wintarmanoth / Februarium*
 „ *Hornung / Martium Ienzimanoth / Aprilem Ostarmanoth /*
 „ *Majum Wunnemanoth / Junium Bradmanoth / Julium Heit-*
 „ *vananoth / Augustum Aramanoth / &c. Dat nomina bar-*
 „ *bara daar Duitfche namen te kennen geeft, is bewezen door*
 SCHUMINCK *not. pag. 132. a.*

28 OVER DE DUITSCHE BENAMINGEN

bij ons onzondig, en belagchelijk is de naauezetheid diergeene, welke geen' *Zondag* durven noemen. En Karel de Groote maakte ook geene zwaarigheid April *Ostfarnanoth* / en Meij *Bunnemanoth* te blijven noemen, hoewel ook deze namen van heidenfchen oorsprong waren : maar evenwel zijnze goed, daarze op Duitschen bodem geteeld zijn. Zulks nu is *Hornung* / gelijk nog nader uit het volgende kan blijken. *Horg* / *horh* vinden wij bij de Franken, Saxen en andere gebruikt te zijn voor, *limus*, *modder*, *styk*, waar van veele voorbeelden bij *NOTKERUS* en *OTFRIDUS* te vinden zijn (v), als mede in het oud Psalmeboek, weleer bezeten door *ARNOLD WACHTENDONK* (w). En dit mag *FRISCHIUS* (x) aanleiding gegeven hebben te denken dat keizer Karel den *Febr.* *hornung* genoemd hebbe om de modderige, slijkige wegen, welke hem door smeltende sneeuw of veelvuldige regen in dezen tijd het reizen moeilijk maakte. Diergelijk is de gising van *PELLOUTIER* (y). Dan, deze ter zijde schuivende, moeten wij doen aanmerken, dat *horg* / *horig* / *horlik* algemeener beteekenis gehad hebbe en gebruikt zij voor *sordidus*, *squalidus*, *mucidus*, [vuil, stinkend, onrein,] gelijk weder uit *NOTKERUS* en anderen blijken kan (z).

Dit

(v) Zie *SCHILTERI Glossar. Teutonicum*.

(w) Zie daaruit het *Gloss.* bij *LIPSIUS Epist. ad Belg. Cent. III. ep. 44. ABR. MYLII Archaeologus teuto*, *horo* / *horu* *horwe veter. teut. lutum*.

(x) Zie *WACHTER Gloss. Germ. pag. 754*.

(y) *Histoire des Celtes*. Zie de *Acta Erud. Lips. Nov. A. 1758. m. Octobr pag. 615*.

(z) Zie ook *THOMAS BENSON vocabularium Anglofaxon*: *SOMNER* teekent aan, *Sordidus* [fax] *horig* / waar van mogelijk brood of kaas, door ouderdom gemijt en stinkende, bij de Engelschen *hoarij* genoemd wordt, het geen *SKINNER* bevestigt, *Etymologic. ling. Anglicanae, hoarij*
Mucij

Dit nu zo zijnde zal de afleiding van *hormung* / *Februarius*, van *horig* / *fordidus*, onrein, zich gemakkelijk laten vinden, indien men zich herinnert, hoe wij boven beweerden, dat *spoztjel* afkomstig zij van de *spurcalia*, en deze van 't Lat. *spurcus*, onrein, om de *spurcalia*, de algemeene feest der oude heidenen, in deze maand gevierd, ter zuivering en wegneming van alle zonden en onreinheden, en het dunkt ons zeer waarschijnlijk, dat men hierop het oog gehad hebbe, wanneer men den *Februarius hormung* noemde.

§. XXII. Hierbij kan men voegen, dat deze zelfde maand bij de Angelfaxen den naam droeg van *solmonath* / gelijk ECKHART aanteekeut (a), bij ons ook oudtijds *sulle* / *sullemaand* / *fulmaand* / of *selle* / *sellemaand* / volgens KILIAAN, aldus genoemd, niet, gelijk BEDA (b) meent, van koeken, [*sollen*] welke zij te dier tijd hunnen Goden offerden (c), ook niet, gelijk WORMIUS en SOMNER gissen (d) [*a solis ascensu*] van de opklimming der zonne, welke in deze maand

Mucidus, ab A. S. *horig* / *fordidus*, *squalidus*, *mucidus*, &c. Dat ons woord *hoer* / *meretrix*, vuil, stinkend, beteekene en hier van afkome is zeer waarschijnlijk.

(a) Zie ook BENSON, *vocabul. cit.*

(b) *De ration. tempor.*

(c) KEISLER. *antiq. Septentr.* pag. 160. Van de gewijde zoete koeken handelt JO. HEUMAN in 't breede *opusc.* III, pag. 325 -- 330. *sol* of *solle* moet dan bij de A. S. een ronde kock geweest zijn. KILIAAN verklaart het door *sphasula*, *pila*, een ronde bal, in 't Ital. ook *zolla*. Zie HEUM. pag. 326. en MENAGE *Orig. della ling. Ital.* pag. 502. Van denzelfden wortel komt *sollen* / een' bal in de hoogte werpen, als een werpschijf naar boven rollen. Men kan hier mede vergelijken de *globuli* of *melliti globuli*, [honigballetjes] een soort van gebak bij de ouden in gebruik, zie ERHARD *ad PETRON. satyr. cap. I*, pag. m. 9.

(d) WACHTER. *Glossar.* pag. 794.

30 OVER DE DUITSCHE BENAMINGEN

maand met lieflijker stralen de koude wegdrijft en nader begint te komen : maar allerlieft en eigenaardigst van sel / sol of sul / *sordidus*, onrein, om dezelfde reden als hotnung van horig / spozhel van *Spurcus*, spreikende deze drievoudige overeenstemming, op deze afleiding, een aangenaam licht van waar schijnrijkheid. Want dat sel of sol de beteekenis hebbe van *sordidus*, *spurcus*, is klaar: immers hebben niet alleen de Angelfaxen hun soie / *spurcus*, en sijian *conspurcare* (e), bij de Gothen saulian bisaulian (f), waar van 't Hoogd. sijien / *conspurcare*, [*per epenthesin*] sudeln / beudelen / bij ons *befuedelen* (g), en 't Vlaamsche soluten / seuten / *maculare*, bevuilden, volgens KILIAAN, Gall. *soiiller*, Eng. *soile*. Maar ook bij de Franken, vinden wij salo in de beduidenis van vuil, onzientlijk, ongedaan (h). Ich bin salo samo thia hereberga cedar : [*Ik ben vuil, gelijk de hutzen keuar*] en wat verder Die duent thes niet mara thaz idy so salo bin (i). [*En neem des niet waar dat ik zoo lelijk ben.*] En hier van acht SKINNER der Engelschen *fallow* afkomstig (k). Ons saluw / zaluw / van HOOGSTRATEN verklaard door *taanverwig*, dient ook hier toe gebracht te worden. KILIAAN teekent aan saluwe. vet. Fland. *sordidus*, *impurus*. Gall. *sale* (l).

§. XXIII.

- (e) JUNIUS in *Gloss. Gotb.*
- (f) *Evang. Gotb. Joh. XVIII. 28.*
- (g) Zie SCHILTER en WACHTER:
- (h) WILLERAM. in *Cantic* cap. I. 5.
- (i) Zie JUNIUS *observ. in WILL. p. 12.* En *Specimen glossar. Celtic.* „salw / vilis, Gallis sale, quod non est nitidum vel purgatum.”
- (k) *Etymologic. Ling. Angl. in voce SALLOW.*
- (l) DU FRESNE, *Etymologic. vocab. ling. Gall.* „SALE, *sordidus*: ex græco barb. Σαλα, stultus, ineptus, vel etiam *sordidus*, vide *glossar. med. & infim. Græcit. p. 1328.*”

§. XXIII. Verder is het bijzonderlijk dezer maand eigen den *schylikheid*dag te ontvangen, dat is, eenen om de vier jaar tusschen in geschikten dag, ter waarneming eener vaste tijdrekening volgens den loop der zonne. De gewoonte van dezen dag in te zetten is bij ons zekerlijk naar der Romeinen uitvinding aangenomen. Deze nu voegden geenen dag bij deze maand achter aan, maar schoven 'er eenen tusschen in, tusschen den 23 en 24sten dag derzelve (*m*), welken zij noemden *Bissexturn Kalendas*, en hier van was het geheele jaar een *annus bissextilis* geheeten. En dit opmerkende verstaat men eerst recht den naam van *schylikheid* maand / [welken KILIANUS ook nog aan den *Februarius* toekent], als mede dien van *schylikheid* jaar; want *schylik* is het zelfde als *schrijden*, uit één springen, loopen met de beenen wijd van elkanderen, ook van één zetten, naar de getuigenis van BECANUS en KILIAAN (*n*): en hier van ergens voor of door *schrikken* of *verschrikken*, schielijk door een onverwacht geluid of geval beangstigd worden, wanneer onze gemoed:snaren, om zoo te spreken, als uit één springen. Dus is dan *schylikheid* maand zulk eene, waar in twee dagen, die dicht aan elkanderen sloten, en onmiddelijk op één volgden, van malkander afgezet worden, door het tusschen-in-schikken en schuiven van een anderen. Van dit *schrikken* hebben ook de *schylik* schoenen / zoo als de *schaatsen* bij KILIAAN genoemd worden, anders ook

schja-

(*m*) Zie MACROB. *Saturn.* lib. I. cap. XIII. p. m. 209. en den Rechtsgel. CELSUS in l. 98. D. *de verb. sign.*

(*n*) Zie oock GROTIUS *de Gest. Longobard. in prolegomenis*, pag. 4.

schaberdyneen of schuiberdyneen geheeten, hunnen naam ontleend (o).

§. XXIII. Ten besluite voeg ik 'er bij, dat door H. JUNIUS ook nog als een Hoogduitsche benaming opgegeven wordt *der Redmonat* / zonder dat ik kan uitdenken, waarvan dezelve oorspronkelijk zij, dewijl ik *redde / ribbe, costa*, geenszins hier weet te paste te brengen, dan voor zoo verre men zekerlijk bij 't feestvieren zijne ribben gesmeerd, en niet alleen wel gedronken, maar ook waarschijnlijk wel gegeten heeft, zonder de *ribben* of harsten van 't geslachte vee te vergeeten. Men mogt denken, dat 'er *red-* of *redmonat* staan moest, indien niet dus de *Lentemaand*, en niet de *Sporkel*, genoemd wierd, en dat nog alleen bij de Angeltaxen. Maar evenwel zal het mogelijk *redmonat* zijn moeten, van *redde / ribbe / febris, kortse, koorts*, gelijk ook sommigen *Februarius* van *febris* hebben afgeleid (p). Die beter gitt, zij de beste waarzegger. Is dit stukjen niet onaangenaam geweest, zoo zal ik mooglijk in vervolg van tijd ook naar de namen der overige maanden onderzoek doen. Ik beken geerne, dat het van de grootste aangelegenheid niet is: maar echter is het aangenaam de woorden, die in gemeen gebruik zijn, grondig te verstaan, en van derzelve oorsprong onderrecht te zijn.

M. T.

(o) TEN KATE II. deel, bl. 375. [daar hij ook over *schrikkeljaar*, anders *schalbjjaar* / zie KILIAAN EN TEN KATE II. deel, bl. 356. handelt] zegt „om dat men daar mede, „ door het schuin-zijdelinks uitgaan, en sperren der be- „ nen, snellijk van plaats verschrikt [dat is verspringt] en „ voortschiet”. Bij de Noordelingen wordenze *schrittschoen*, genoemd, van *scorijden, varicari*. Zie denzelfden bl. 357. (p) Zie VOSSII *Etymolog.* pag. 243. a.

DICHT-

D I C H T L I E V E N D E
U I T S P A N N I N G E N .

DICHTLIEVENS UITSPANNINGEN.

I.

Zeer schoon heeft de kunstige Agrippyner den grootsten der Latijnsche dichteren nagezongen:

Zoo lang de schaduwen rontom de bergen dwaelen ;
Zoo lang de hemel weit gestarnte , en zonnestrallen ;
Zal eick uw naem , en faem , en weldaen , zonder tal ,
Verheffen.

MARCO:

dum montibus umbrae

*Lustrabunt , convexa polus dum sidera pascet ;
Semper bonos , nomenque tuum , laudesque manebunt.*

Encade lib. 1. v. 612.

Naer mijn gedachten hadt onze Dichter hier liever de *Zonnestrallen* achtergelaten. De Starren, Zon en Maen weiden dichtkundig aen den Hemel , hierom noemen onze Dichters den Hemel het Starrenveld , maer in dit veld weiden geene stralen. BRODEUS en anderen hebben deze fraeje Virgiliaensche spreekwijs niet verstaen , en wilden voor *polus* [den hemel] *palus* [moeras] lezen , om dat de Stoïsche wysgeeren geloofden dat de Starren , van ene vuerige nature , door water gevoed werden. Dit echter verdient geene weder-

36 DICHTLIEVENDE UITSPANNINGEN.

derlegging. Weder tot *weiden*. VONDEL in *Ovidius Herfcheppingen* het 4de Boek:

In Hesperye *weit* het avontpaert zyn stralen,

De verstandige HUYDECOPER heeft reeds aengemerkt, dat hy liever *Zonnepaerd* las, gelijk de *Latijnfche Dichter* heeft: IV. vf. 214.

Axe sub Hesperio sunt pascua Solis equorum.

In Hesperye ligt de wei der Zonnepaerden.

Zoo moest dit wezen; maer zoude 't goed zijn, als men VONDELS vers veranderde, en, voor *Avondpaerd*, *Zonnepaerd* schreef:

In Hesperye *weidt* het *zonnepaerd* zyn stralen?

Laten wy dit zonder vooroordeel onderzoeken. Voor eerst, hebben de Zonnepaerden zelve wel Stralen? zy mogen vuer en vlammen ademen; zy mogen gloeien, als ze in hunnen loop zijn, doch uit OVIDIUS beschryving, schijnt het my niet toe, dat zy stralen hadden:

*Interea volucres Pyroëirs, & Eëus, & Ætbon,
Solis equi, quartusque Pblegon, binnitibus auras
Flammiferis implent, pedibusque repogula pulfant.*

Metam. 2. vf. 153.

Maer, ten tweden, indien gy wilde stellen, dat de Zonnepaerden stralen hebben, hoe zult ge hen dan in Hesperye, dat is, in het Westen plaetzen; zoo ge dit doet, zullen deze stralen het Westen verlichten, daer het donker moet wezen. De Zonnepaerden gaen in het Westen te weide, om dat de Zon daer onder gaet, zyne Paerden 'er worden uitgespannen en te rust gaen.

DICHTLIEVENDE UITSPANNINGEN. 37

gaen. Hier komen geene stralen te pas, die men ook geen weiden kan toeschryven. Indien VONDEL alleen gezegd had:

In Hesperye *weit* het zonnepaerd,

Dan had hy genoeg gezegd. Bezig met de Zonne, valt my de volgende aanmerking van een' myner vrienden in, die zoo zeer geen betrekking op WEIDEN heeft, maer hier echter plaats kan vinden. Zy is op deze verzen van VONDEL, *Eneade* 2de boek.

De zon ging midlerwijl het licht en duister scheien.
De schaduw viel op zee, en deekte met een' mist
Het aerdtrijck, en de lucht, en aller Griecten list.

MARCO. VI. 250.

*Vertitur interea coelum, & ruit Oceano nox,
Involvans umbrâ magna terramque poluque,
Myrmydonumque dolos.*

VONDEL in onrijm: „Middelerwyl gingk de Zon aen „ den hemel onder, de nacht viel op zee, en bedeckte „ met groote duifternisse hemel en aerde, en den aen- „ slagh der Griecten.” Dit verscheelt veel van dit vers:

De zon ging midlerwijl het licht en duister scheien.

SCHIEDEN beteekent *van elkanderen afzonderen, iets tuffen twee zaken stellen, om die van een te deelen*. Bezwaerlijk kan men, hoe de zaak begrepen wordt, de Zon hier *het scheiden* toeschryven. Het licht komt uit de Zonne, en naer mate zy naer de aerde, volgens de ouden, of de aerde naer de Zon gekeerd is, wordt of licht of duifternis aengebragt. Als de Hemel omdraeit, omgewenteld wordt, gelijk

39 DICHTLIEVENDE UITSPANNINGEN.

MAR O fraei zingt, dan verlicht de Zon de eene oppervlakte der aerde, en de andere is duister, des de Aerde zelve de scheiding maekt tusschen licht en duister. Kan men derhalven, is de vraeg van mijn' vriend, *het scheiden van licht en duisternisse* aen de Zonne toeschryven? Ik vinde nog geene reden om de uitdrukking van den Dichter aftekeuren, en durf ene bedenking wagen om zelfs te bewyzen, datze goed is. Als de Zon op en ondergaet, dan maekt zy een flauw licht, dat wy de schemering noemen, en diewe in morgen en avondschemering verdeelen, dan is 'er ene mengeling van licht en duisternisse, die door de flauwer Zonnestralen gemaekt wordt. Fraei vindt men deze schemering by den Sulmoner.

*Quaeris sublucent fugiente Crepuscula Phoebus;
Aut ubi nox abiit, nec tamen orta dies.*

Amor. lib. I. Eleg. 3.

En zeer fraei by onzen VONDEL; waer hy de verblijfplaats der zalige zielen beschrijft:

Het koestrend licht, in't eerst den ingangk noch gegunt,
Verflaeut allengs, en als't vergeet zoo diep te dringen,
Genaecht men twyfellicht, en avontschemeringen:
Gelyck wanneer de zon, benêen de kim gedaelt,
Noch schynsel nalaet, dat een poos ter zee uitstraelt,
Dan is het nach nocht dag, of dag en nacht gemengelt:
En teffens duisternis en licht door een gestrengelt.

Joannes 6de Boek.

Deze schemering zou men de *Scheidsvrouw* tusschen licht en duisternis, dag en nacht, kunnen noemen, gelijk Aurora of de dageraad dit werk by VONDEL verricht. *Herschep. 7. Boek.*

Want

DICHTLIEVENDE UITSPANNINGEN. 39

Want schoon haer rozemont schoon opluickt met een *klaerheit*
Het licht en duister *scheit*.

En om dat deze schemering afhangt van de flaeuwe
Zonnestralen, zou de zon zeer wel licht en duister
kunnen scheiden, als men van den avond of morgen
spreekt. Voor VONDELS vers:

De schaduw viel op zee en deekte met een mist.

zoude ik liever schryven.

De nacht viel op de zee en dekte in dikken mist.

Ene schaduw en enkele mist is niet genoeg om de-
ze duisternis te verbeelden. VONDELS vers verliest
hier van de kragt, die 'er in MARO'S vers is, die
hier kunstig met de woorden ene dikke, zware, dui-
sternis afmaelt:

— ruit *Oceano nox*

Involvens umbrâ magnâ. —

Die kragtige val op het laetste van den eersten; en de
trage voetmaet in den laetsten regel brengen hier een
wonderlyke schoonheid aen, om die zware, dikke
duisternis aenteduiden. Men verschoone ons deze uit-
weiding, mogelijk by de *weiden der Zonnepaer-
den* kwalijk geplaeft; maer om dat we losse aenmer-
kingen schryven, denken we ons zoo stipt niet be-
paeld te wezen, en vragen verschooning, zoo wy
het zijn.

40 DICHTLIEVENDE UITSPANNINGEN,

I I.

Onze Dichters bedienen zich van het woord BROEINEST overdragtig, doch niet even gelukkig.

ANTONIDES in zyne *Ged.*

De wraek van Simfon met het *Broeïneſt* van zijn lokken
Aen't groeien, barſt eens uit, na 't onverduldhg wrokken,

POOT in de *Bybelſt.* bladz. 17.

Geen Samfon, die zyns vyants lant,
Door d'onweêrſtanelyke kracht
Van 't *broeïneſt* zynere hairen;

Verſchynt 'er heden tot ons heil.

In het vers van ANTONIDES moet gy raden, wat 'er in het *broeïneſt van Simfons lokken* wordt uitgebroeid. By POOT ſchijnt het de kragt van Simfon te wezen. Beide deze Dichters hebben het van VONDEL ontleent. In zijn *Simfon* zegt Dagon:

Tot dat zyn boelſchap loos de zeven locken ſchoer,
Het *broeïneſt* van zijn kracht.

En in *Joannes* leeft men 2de Boek.

Wat broeide een menſch al kracht in't *broeïneſt* zynere locken.

Hier behoeft men niet te twyfelē, wat 'er word uitgebroeid. Fraei bedienen twee van onze Hoofdpoēten zich van dit woord.

HOOGVLIET *Mengeld.* bladz. 128.

In den poel van eigenbaat,
't *Broeïneſt* van bedurven zeden:

FRANS

DICHTLIEVENDE UITSPANNINGEN. 41

FRANS DE HAES in den *verloren Zoon* 3de Boek, bladz. 60.

Maer toen uw jongste Zoon, dat *broeiest* van gebreken,
Die wederspanning, die, sints zijn tong kon spreken,
Met woorden en met daën U schandelyk onteert,

Uw goed, uw kostlyk goed, zoo snoep heeft doorgebracht.

Best, denk ik gebruikt men dit woord in enen verachtenden en kwaden zin. Maer laten we de schoonheden van een ander woord, keurlyk door ons Dichterdome overdragtig gebruikt, beschouwen.

I I I.

SMELTEN beteekent eigenlyk *vloeiend*, *zagt worden*, *van een' meer vasten in een min vasten staet overgaen*, *iets doen vloeiend worden*. Niets fraeier dan dit van VONDEL, in *Salomonus*, van Jupijn:

Hoe hy om Danaë door hóf en kopren daken
Aen gouden druppels *smolt* in haeren zuivren schoot.

Niets is zoo kragtig om vaste lichamen te smelten dan het vuer. VERHOEK in *Karel de Stoutte* 2de Bedr.

Ik zie zyn boeijen door de straalen van uw oogen
Gesmolten, zo mijn geest, in lusten opgetoogen,
Door kussen van deez' mond en lipjes van robyn,
Een roos en lelygaerd, in zulk een zonneshyn
Van schoonbeën, onverlet zich zelve mag vermaaken.

Kan men zich des verwonderen, dat de Dichters verliefden in den heeten schoot van hunne Minnareffen doen smelten? PLUIMER *Gedichten* bladz. 90.

En *smolt* in 't poesse albast en sneeuwyt van haer armen.

42 DICHTLIEVENDE UITSPANNINGEN.

Hoorde gy iets keurelyker dan dit van **VONDEL**,
waer hy van Vulkaen zingt, die de goelyke Venus,
om Wapens voor haren Eneas sineekende, dus vriendelyk die bede vergunt.

zoo lenight hy haer smert,
En zorgen, en omhelst de Schoone uit al zyn hart,
En smiltende in den schoot van zyne lieve gade,
Valt zoet en zagt in slaep, en rust in haer genade.

Eneade 8ste Boek.

MARCO: VI. 404.

Ex verba locutus

*Optatos dedit amplexus, placidumque petivit
Conjugis infusus gremio per membra soporem.*

ANTONIDES *Bruilofstdicht op Buizero en Juffrouw Engels.*

Het Bruiloftledekant, bestrooit met mirteblaeren,
De Liefde toegewijt, verlangt om u te paeren;
Daer gy zult smelten in uw Engels kuischen schoot,
En sterven, vol van vreugde, aen een verliefde doot.

Schoon nog eens:

Maer wensche voor mijn Helikon
Een druppel uit de rijke bron,
De Paradijsbron van de Minne,
Die Adam dronk, toen zijn maninne
Uit zijne lenden opgestaen,
Hem smolt op 't ledekant van blaen.

Daer is een dichtkundig smelten, dat voor *verdwy-
nen*, of in eene diergelyke beteekenisse overdragtig ge-
nomen word, om dat zulke dingen, die smelten, ee-
ne andere gedaente aennemen, uit het oog verdwynen

en

DICHTLIEVENDE UITSPANNINGEN. 43

en als verloren gaen. VONDEL in *Ovidius Herschepp.*
3de Boek van Echo:

het lijf, van loof belommet',
Verteert van minne, die 't onrustigh hart bekommert.
Het vel verkrimpt, verschrookt vol rimpels door dees zucht,
En 't sap des lichaems drooght schoon uit, en *smilt* aen lucht.

N A S O: vf. 396.

*Attenuant vigiles corpus miserabile curae:
Adducitque cutem macies; & in aëra succus
Corporis omnis abit. —*

Het *smelten* van VONDEL is veel kragtiger en dicht-
kundiger dan het *weggaen* van OVIDIUS.

Zeer schoon de keurelyke HOOGVLIET *Lykdich-*
ten bladz. 349.

Is dan uw Sare, uw lieve en dierbre Hartvriendin
Gedaalt ten grafzerke in?
Is uwe aenminnige Kreüse, ondanks uw karmen,
Gesmolten uit uwe armen,
Bedrukte Broeder?

ANTONIDES *Tfroom* 1ste Boek.

Maer oorlogstormen, noch verloop van lange jaeren,
Al *smolt* de heerlykheit van Amsterdam in stof,
Zal triomferen in 't vernielen van uw' lof.

Behalven de fraeiheid van dit *smelten*, is hier nog ee-
ne schoonheid in het eenvoudig *zal*. Dit drukt hier
eene vereenigde kragt uit, en is veel sterker dan of
'er *zullen* stondt; dubbelwaerdig zijn deze verzen van
VONDEL om gelezen te worden in een zyner Klink-
dich-

44 DICHTLIEVENDE UITSPANNINGEN.

dichten, daer hy zingt van eene Vrouwe, die op het ijs verdrinkt:

Zy zuchte; och lief, ick zwym: ick sterf: ick ga te gront.
Hy sprak: schep moet, myn troost, en ving in zynen mont
Haer' adem, en haer ziel. Zy hemelt op zyn lippen:
Hy volght haer bleecke schim naer 't zaligh paradijs.
Vraegt yemant u naer trouw, zoo zegh; zy vroor tot ys,
En *smolt* aen geest, en hy gingh met haer' adem glippen.

Van het verdwynen van den tijd zingt de Agrippyner
in *Joannes* 6de Boek. •

Bedencken hoe de tyt aen oogenblicken *smelt!*

Van het eindigen des winters *VIRGILIUS Lantged.*
1ste Boek.

Wanneer de winter *smelt*

De lente tyt ontluickt.

PLUIMER bladz. 95.

De morgenstarre *smelt* voor 't licht.

Kragtig *POOT aen den grave van Kadogan:*

Gy zaegt voorheen, gezwint te paert gestegen,
Voor uw pistool en schitterenden degen,
Des vyants magt *wechsmelten*, dootsch en bang.

SMELTEN wordt ook fraei gebruikt voor *verteeren*,
wegvloeien,

PLUIMER bladz. 91.

Uw zielroerende keel, vol Goddelyke krachten,
Vervrolykt door haer galm het menschelyk gemoecht,
Dat teffens ziel en lyf in vreugde *smelten* doet.

Maer *verteeren* voor kwynen door hartzeer: de
ge:

DICHTLIEVENDE UITSPANNINGEN. 45

geweldige hartstochten , verlangen , droefenis , verdriet beroven den mensch van zyne beste lichaems sappen , doen hem kwynen , verteeren en als smelten. HOOFD *gedichten* bladz. 105.

Ach die u eens zag *smelten* van verlangen
Naer lekkerny van kusjes kiefch en vogt.

J. B. WELLEKENS *Zed. en Ernst. ged.* bl. 166.

Hoe schoon, hoe lieflyk zyn uw gangen,
Nu gy den Bruigom tegengaat;
Ik hoor, hy *smelt* vast van verlangen,
En roept u, in den dageraat.

VONDEL *Jozeph in Egypten*:

Dan offert elck voor 't koor, 't zij ouderdom of jeught;
Wie heden *smelt* van rouw, springt morgen op van vreught.

P. CORNEILLE in de *Cid.* Acte 3. Scene 3. waer Chimene klaegt:

*Mon Pere est mort, Elvire, & la premiere epée,
Dont s'est armé Rodrigue, a sa trame coupée.
Pleurez, pleurez, mes yeux, & fondez vous en eau,
La moitié de ma vie a mis l'autre au tombeau.*

SCEUDERY en de Heeren van de Fransche Akademie achten, dat het moest wezen; *myne oogen, smelt aen tranen*, en niet, gelijk CORNEILLE heeft: *myne oogen, smelt aen water*. De laetsten geven van hunne gedachten geene reden, en verdienen dus geen opmerking SCEUDERY schrijft: „Men zegt wel „smelten in tranen, maer men zegt niet de oogen smelten.” Indien een Dichter zich aen de gemeene taal moest binden, was dit waer, maer nu beteekent het niets

niets en toont slechts , dat deze Aenmerker zeer weinig kennis van de ware Poëzy hadt , en zaken beoordeelde , gelijk zyne landgenooten vaekmael gewoon zijn , waer van hy geen kennis hadt. Men kan zyne droefheid naeuwliks kragtiger uitdrukken , dan met te zeggen : *Myne oogen , smelt aen water.* De tranen beltaen voor het grootste deel uit water , en iemand , die veel schreit , schynen de oogen in water te droeven. De waterdeelen van het bloed zijn de bronnen van de tranen. Des men zich veel kragtiger uitdrukt , als men de oogen aen water , dat is aen de bronnen van de tranen zelve , dan aen de enkele tranen doet SMELTEN. Hierom zong de verhevenste Treurdichter : *Om dezer dingen wille ween ik ; mijn ooge , myn ooge vliet af van water. Klaegl. I. vers 16.* En waerom zouden de oogen door droefheid niet aen water SMELTEN , daer de bedrukte NASO , in het kille Pontus reeds klaegde , dat zijn harte door gedurige zorgen SMOLT.

*Sive dies igitur Caput hoc miserabile cernit ,
Sive pruinosi noctis aguntur equi ;
Sic mea perpetuis liquefiunt pectora curis ,
Ignibus admotis ut nova cera solet.*

't Zy ik het licht beschouw by eenen schoonen morgen ,
Het zy de nacht op zyn berypten wagen smelt ;
Zoo smelt myn droevig hart door eindelooze zorgen ,
Gelyk het zagte wasch voor heete vuuren smelt.

Ex Ponto lib. 1. Epist. 2.

En de rei der Jodinnen aen den Gazaschen Vorst in
VONDELS *Samson* , van dien gevangen Held :

Dees

DICHTLIEVENDE UITSPANNINGEN. 47

Dees ongeluckige, verkloecht, verrascht, gegrepen,
Beroofd van 't hemelfch licht, met ketenen geknepen,
Gedoemt ten arbeit, op 's aenklagers straffen eifch,
Gevoelt in luttel tijts, de krachten, in het vleifch
Zoo *wecgefsmolten*, dat hy wanckelt op zyn beghen,
Allengs aen 't kwynen flaet, den tydt verflyt met fteenen
En zuchten.

Zoo verfmolt ons herte [van droefheid] *Jof. cap. II. vers 11.* daar meer plaatzen, ook uit de gewyde Dichters, in de kantteek. worden aengetogen. Zie ook *Pfalm. XXII. vers 15. LXXV. vers 4. CVII. vers 26. Jof. X. vers 18. XIII. vers 4.* VONDEL voegt water en tranen zelf te famen in dien fchoonen rei van het vierde Bedryf in *Gijsbrecht van Aemftel*.

Zoo treurt nu Aemstels vrou,
En *fmilt*, als sneeuw, van rou
Tot water en tot traenen.

En de kunstige P O O T *Bybelz. 1ste Deel.*

Zaeg nu die helt eens op, hy *fmolt* van zielverdriet.

SMELTEN wordt ook fraei gebruikt by onze Poëten om eene naeuwe vereeniging aen te duiden. Vogten, diè met elkanderen smelten, krygen naturelijk eene naeuwe vereeniging. HOOR VONDEL.

Duur lang, ô liefelijke pijn
Van minneschichten, diepgefchoten.
Smelt Venus vier uw hart in 't mijn?
Heeft zij uw hart in 't mijn gegoten,
En bey de harten, eens gaert,
Ononderscheidelijk gepaert?

Joz. in Egypte 2de Bedr.

In

48 DICHTLIEVENDE UITSPANNINGEN.

In den rei van Edelingen in *Gijsbrecht van Aemstels*
4de Bedr.

Daer zoo de liefde viel,
Smolt liefde ziel met ziel,
*En hart met hart te gader,
De liefde is stercker dan de doot:
Geen liefde kooft Godts liefde nader,
Noch is zoo groot.

H O O F T bladz. 256.

O driemaal zaalig paar! om lyf en ziel in een,
Door haere mengelvlam, te smelten van u twee.

F E I T A M A, *Telemachus* 1ste Boek bladz. 9.

Leukothoë was de eerste in 't oorverrukkend streelen,
En smolt den galm der lier in dien der orgelkeelen.

K A S P. B R A N D T S *Poëzy* [1725.] bl. 132.

Nu, Bruidegom, naer 't Bruidtsbedt heen.
Nu dochteren geteelt en zoonen,
Nu Fenixstammen onder een
Gefmolten en veel huwlixkronen
Gewonnen. —

Dus sluit ook ANTONIDES zeker *Bruilofts-Dicht*.

Smelt Edens flam nu, wel te vreên,
En van de Flines onder een.

Noch eens in zyne *Gedichten*.

Waer heeft de Liefde ooit twee geslachten onder een
Gefmolten zoo gelijk? want die te rug wil treên,
Zal beide Grootvaërs, beide ook van de Zeeusche stroomen,
Als Raden, te Amsterdam zien op het Zeehof komen.

By dezen Dichter vindt men smelten ook niet onaer-
dig genomen voor ryp, zacht worden.

Ik

DICHTLIEVENDE UITSPANNINGEN. 49

Ik zie de Oranjen en Limoenen noch met loof
En frisfchen dauw besproeit, en magt van spaensche Wynen,
En Druiven, door de Zon *gesmolten* tot Rozynen.

Tot een toegift kunnen wy hier byvoegen dat gelijk de Dichters voor alles wat leenig, zacht, en vloeiend is, een sierlijk gebruik maken van SMELTEN, dat de vindingryke HOOFT den zachten en vloeienden zang, gedaeuwd uit de lippen van Arbele, eigenaerdig *gesmolte spraek* noemt, waer in hy zegt de ooren te weeken, voor te luisteren, in zyne *Gedichten* bladz. 712. [uitgave van HOOGSTR.]

Arbele 't liedt gedauwt uit uw' geleerde lippen,
Een' lustelyke luim braght in de Noorsche klippen,
Dien eeuwigh zoud' die lach in 't aanzicht blyven staan.
't Gediert in 't lief gefchal zijn' ooren zoude weiken.
Ik zie den toeloop reëds van eschen en van eiken,
En al 't gestruikte volk tot zulk een' preke gaan.

De snaatrend' Echo, die men noit verdubblen hoorde
Meer dan de laatste reën, viel snakkend' in de woorde'
Van uw' *gesmolte* spraek ten vollen naagedeunt.

Vergelijk hier mede zynen navolger, BROEKHUISEN,
Gedicht. [1712.] bladz. 33.

I V.

Onder de zaken, die der Poëzye een' zwier en schoonheid by zetten, telt men met recht ook de gelykenissen, die ene rede veel licht geven. Nu en dan hebben wy in onze vorige aenmerkingen enige gelykenissen onzer dichteren getoetst. De bedenkingen, die wy hebben durven wagen, zijn by sommige liefhebberen goed, by anderen afgekeurd. Thands lust

Iste DEEL. D het

het ons deze zaken wat naeuwkeuriger te beschouwen, geenszins stel ik my echter voor eene volmaakte verbaandelings over deze stof te schryven. Eenige losse betpiegelingen zal ik de vryheit nemen den Beeminnaren van onze letteroefeningen voorstellen. 't Zal my genoeg zijn, zoo ik slegts eenige meerder reden van mijn voorgaende gedagten kan geven, deze stofte een weinig lichts byzetten, en gelukkiger verstanden aenleiding verschaffen om verdere ophelderingen aen te brengen.

Om een juist denkbeeld van iets te krygen, doet men, onzes oordeels, best, dat men die zaken, welke tot de natuer, van het geen men tragt te kennen, behooren naer spoort. Zoo zoeken de Natuerkundigen eerst naer de eigenschappen van ene onbekende zaak, en uit deze leeren zy de zaak zelve kennen. In de gelykenissen zijn enige eigenschappen te ondersstellen, enige waeheden aenteemen, zonder welke ene gelykenis niet goed kan wezen, en die de noodzakelyke vereischten in haer maken.

I. *De zaak, by de welke men iets vergelijkt, moet in de Nature aanwezig zijn, of geweest zijn.* De schrandere HUYDECOPER heeft dit reeds aange-toond. „ De Gelykenis [zegt die achtbare Heer] „ laet twee denkbeelden onvermengd of op zich zelfs, „ bestaan, en vertoont ons alleen de overeenkomst, die „ 'er is tusschen die twee. Nu is het zeker, dat men „ geene gelykenis kan ontleenen van iets dat nergens „ te vinden is: en dierhalve kan de zee wel vergeleken worden byeen' berg, maar geenszins by een wa- „ terberg.” *Proeve van Taal en Dichtk* bl. 593. Gy zijt beezig ene zaak te beschryven, die ge denkt, dat uw Lezer niet te klaer zal bevatten, of die ge
door

DICHTLIEVENDE UITSPANNINGEN. 51

door eene fraeie gelykenis licht en zwier wilt byzetten; maer hoe kunt ge dit behoorlijk verrichten, hoe kunt ge juille en fraeie en naturelyke denkbeelden in uwen Lezer verwekken, zoo ge uwe gelykenissen van geene klare, bekende, naturelyke dingen ontleent? Een Dchter voert zijn Held langs de gladde zee in een prachtig schip. Dit heeft hy met alle zwieren, die hy in een schip kan brengen, opgetooid; dit zy zoo heerlijk als het schip, waarmede Kleopatre weleer Antonius tegenvoer. Hy wil daerenboven, door ene zwierige gelykenis dit schip hee.elyker en bekender maken; hy vergelykt het by een' gouden berg. Krijgt ge nu een klarer een naturelyker denkbeeld van dit Schip? Gy kent een berg; gy kent gout; deze beide zijn afzonderlijk in de natuer; doch om ene gelykenis te maken moesten die twee denkbeelden vereenigd wezen, en dus vereenigd in de nature aanwezig zijn. Schoon men zich van twee zaken afzonderlijk een denkbeeld kan maken, kan men het niet doen, zoo men die twee vereenigd. Men kent vuer en bergen; doch als men van Vuerbergen begon te spreken, zoude men zijn Lezer zaken voortellen, waarvan hy geen denkbeeld hadde, en zoo men 'er iets by gelek zou men onverstaenbaer wezen. Men mag in dagelyksche spreekwyzen iemand gouden bergen beloven, doch men mag 'er alzo min iets by vergelyken, als by luchtkasteelen, die zich veele menschen bouwen.

Een andere en geestige tegenwerping op dezen regel moeten wy oplossen. „Indien al, wat wy nooit
„ gezien hebben, en waer van door ons niet gehoord is,
„ onbegrypelyk zy, dan moet men ook geen Faem, als
„ eene vliegende vrouw, geen Cupido, als een gevleu-
„ geld wicht, en diergelyke dingen meer verbeelden; dan

D 2

„ mag

52 DICHTLIEVENDE UITSPANNINGEN.

„ mag men Pegaes niet meer als een gevleugeld paerd
„ schilderen, en hem de hengste bron doen ontsluiten.” (a)
Als men op de woorden dezer Tegenwerpinge naeuw-
keurig let, dan zal men bevinden, dat zy niets tot
het gefchil doen, en het wezenlyke van den regel
des voortreffelyken HUYDECOPERS niet raken.
Ik zal my wel wachten te ontkennen, dat wy geene
zaken, die wy niet gehoord, niet gezien hebben, en
die zelfs waerlyk in de nature niet zijn, ook niet
zouden mogen afbeelden. Men mag haer met zeer
veel recht schilderen, en de Poëzy, die haren naem
van verdichten draegt, toont hier haren schoonsten
zwier en geest. Maer heel wat anders is afbeelden
en vergelyken; ja zelfs, men mag een aerdig kind by
Kupido, eene schoone vrouw by Venus of Pandore
vergelyken zonder tegen onzen Regel te zondigen.
En waerom, Kunstgenooten? Te weten 'er is een
tijd geweest, wanneer men vast geloofde, dat 'er een
Kupido, ene Venus, Pandore, Faem, waerlyk aen-
wezend waren. Alles wat de Heidensche Godge-
leerdheid ons opgeeft, geheel de Fabelkunde der Ou-
den onderstelt, in Dichtstukken naer den fraeien leeft
van Grieken en Romeinen geschoeid, zaken, wezens,
die waerlyk aenwezend geweest, of nog, als de Dich-
ter zingt, voor aenwezend gehouden worden. Men
kan van alle de Goden en Wezens der oude Poëten
in verzen spreken als of zy 'er waren, en 'er dus
andere zaken by vergelyken. Zoo is het geenszins
met gouden bergen, en diergelyke zaken gelegen. Men
dient hier een goed onderscheid te maken om elkan-
deren

(a) Deze aenmerking is gemaakt door de Heeren
van het Leidsehe konstgenootschap M. C. men zie haec
in de BYDRAGEN IIde deel, bladz. 162.

deren wel te verstaen, en in geene verwarring te raken. Uit dezen eersten regel volgt, onzes oordeels, naturelijk deze tweede.

II. *De zaak, die men vergelijkt, dient minder bekend te wezen, dan die by welke men haer vergelijkt.* Ik heb reeds gezegd, dat ene Gelykenis daer vooral toe dient, om ene rede, ene beschrijving, op te helderen, om beter en netter denkbeelden van de zaak, die men behandelt, te geven. Hierom ziet men de Godlyke majesteit, de hemelsche huishouding in de gewyde schriften vergeleken by bekende zaken, gelijk dit ook de Dichters navolgen. Hoor HOOGVLIET 2de boek van den *Aertsvader*:

Hier zweeg d'Almaghtige, en men hoorde een sterk gedruis
 Van heilgen yver door het Godtlyk hemelhuis;
 Niet ongelyk 't rumoer der voort gedreven winden
 Door dichte boschen, en door hooggetopte linden.

De ontzachtgelyke tael der Goddelyke eigenschappen, belang nemende in de zaak van Abraham, die verscheiden beweging dier hemelsche personaedjen kon HOOGVLIET niet schilderen; van deze kon hy ons geen denkbeeld geven, dan door ene gelykenis, dan door welk ene gelykenis? door dit geruisch te vergelyken by ene bekender zaak, by het ruifchen van de winden door hooge toppen van boomen en door een dicht woud. Nu maakt men zich een denkbeeld van die ontzachtlyke redenen der Hemelsche Personaedjen. Wanneer men dezen regel uit het oog verliest, dan verwekt men in plaets van klarer denkbeelden, verwarde gedachten; dan begint men, voor bevatbare zaken, wonderspreuken op het papier te zetten. Men keere de gelykenis van HOOGVLIET slechts om. Een dichter beschrijft de somberheit van een bosch waer

D 3 door

54 DICHTLIEVENDE UITSPANNINGEN.

door de winden ruischen. Die wil hy door eene gelykenis ophelderen, en vergelykt haer by het geruisch in den Hemel, wanneer de Godlyke Eigenschappen vergaderen, en deel nemen in de zaak van een Godvruchtigen. Zulk een gelykenis zou mischien verheven schynen, maer zy zou voltrekt onverstaenbaer zijn, en n'emand zou 'er eenig denkbeeld van maken. De bekende zaak zoude 'er zelfs door verduisterd worden. Iets dat tegen allen goeden smaak strijdt en nimmer kan goed gekeurd worden. Ik ken geen' Dichter, die door het maken van gelykenissen de zaken zoo duister, en onze denkbeelden zoo verward maekt, als MILTON. Laten wy het in een voorbeeld zien, daer hy ons een denkbeeld van zyne Hoofdpersonaeje, den Satan tragt te geven. Hy vergelykt dien by de Reuzen Briareus en Typhon, gevree-de montiers der oudheid, en by den Leviathan, het vreeselijkste en grootste van alle Gods scepze-len, die in den Oceaen zwemmen:

In bulk as huge

*As whom the fables name of monstrous size,
Titanian, or earth-born, that warr'd on Jove,
Briareus or Typhon, whom the den
By ancient Tarsus held, or that sea beast
Leviathan, which God of all his works
Created hugest, that swim th' ocean stream.*

Paradise lost l. B. vl. 195.

Geen mensch weet, hoe deze Reuzen Briareus en Typhon, noch hoe die Leviathan 'er uitzien. Zy zijn wel ware wezens, of moeten 'er voor gehouden worden, maer zy zijn onbekend, en vergeefs vergelykt men 'er den Satan by. Men verbeeldt zich wel een monster, maer dat denkbeeld is zeer verward,

54

en niet bepaeld op een zeker monster. In het voorbygaen moet ik aenteekenen, dat het my onbegrijpelijk voor komt, waerom MILTON den gevallen Satan hier zoo lelijk, zoo afschuwelijk afmaelt, daer hy in dit zelfde boek, hem nog eens beschryvende, een heel andere schilderye van hem maekt:

*He, above the rest
In shape, and gesture proudly eminent
Stood like a tower; his form bad yet not lost
All her original brightness; nor appear'd
Less than arch-angel ruin'd, and, the excess
Of glory obscur'd.*

I. B. vl. 590.

Hy, boven de rest in gestalte en houding uitmuntend verheven, stondt als een toren. Zijn gedaente hadt noch al baer aengeschapen luister niet verloren. Hy geleck niets minder dan een gevallen Aertsengel, en het overvloedige van zijn glans was pas in hem verduisterd. Hoe kan men een Wezen, dat nog zulke zwieren heeft by Monsters vergelyken? Men kan onmogelijk de lelijkheid van Briareus en Typhon, en den Leviathan met de schoonheid van een Aerts Engel, wiens glorie slegts verduisterd is, over een brengen. Wy zouden meer voorbeelden van zulke gelykenissen kunnen aenhalen uit MILTON, doch wy vleien ons, dat dit genoeg zal zijn om onze meening te verklaren. Mogelijk zullen wy nog wel eens gelegenheid hebben om hier van eenige staeltjes by te brengen, wanneer we zullen merken, dat onze arbeid den vaderlander niet mishaeft, en 't ons zal gelukken onze begonnen vergelyking tusschen eenige zaken in het *Paradijs verloren* van MILTON, en den *Lucifer en Adams in Ballingschap* van VONDEL te voltooien.

III. *Het is niet noodig, dat de vergeleeken zaak met de naturelyke volmaekt in alles overeenstemt; maer enige voorname eigenschappen, de omstandigheden, zonder welke de naturelyke zaak niet wezen kan, behooren in aenmerking genomen te worden.* Wy zullen onze gedagten door een voorbeeld best verklaren. Kristal, Parels, Diamanten zijn naturelyke voorbrengzels, die ieder kent. In deze worden doorschynendheid, helderheid, klaerheid vereischt. Zonder deze eigenschappen zijn Kristal, Parels, Diamanten van geene waarde. By deze kan een Dichter iets vergelijken; maer niets dan het geen doorschynend is. Deze eigenschappen zijn ook noodzakelyk in een Beek; zonder helderheid, klaerheid, is 'er geen beek. Indien men 'er honig by vergelijkt, doet men het zelfde, als of men Waich by Kristal en Slijk by Parels vergeleek. Indien men deze eigenschappen verliest dan valt de gelykenis, hoe ze ook wezen moge in duisterheid. Wy bekennen, dat alles niet volmaekt moet overeenstemmen; maer elk, die Poëten leest, en enigen poëtischen smaek heeft, zal ondervinden, dat een gelykenis nauwer luistert, dan velen denken. 't Is vackmael gezegd, dat men alles in de Poëzye niet met ene wiskundige nauwkeurigheid moet behandelen. Niets is zekerer, en men moet Verzen Poëtisch toetzen. Dit is het beste middel om den smaek te bevorderen. Daer zijn ook zekere zaken in de Poëzye, waer over men zyne gedagten zoo gemaklyk niet kan uiten, als men haer begrijpt. Dit heeft in het geval der gelykenissen plaats. Men merkt wel dat 'er iets hapert, dat 'er enige gebreken in ene gelykenisse zijn, men merkt, dat alles niet wel plooit, maer mocilyker dan men wel denkt, kan men de reden van het gebrek in een' dichtkundigen smaek zoo klaar bewyzen, als men haer begrijpt. Ieder zal dit

on

DICHTLIEVENDE UITSPANNINGEN. 57

ondervinden, als hy de moeite gelieft te nemen om de werken der Dichteren te toetzen. Zie hier enige voorbeelden van gelykenissen, die, onzes oordeels, eenigszins haperen. HOOGVL. *Mengeld.* bl. 503.

Uit zulk een zee van Wysheit ziet
Men 't licht van myne leering klimmen;
Gelyk de zon haar stralen schiet,
En verft de purpere oosterklimmen.

Hier ontbreekt iets in de zaak, waer by het klimmend licht vergeleken wordt. Men ziet het Licht der wijsheid uit zee klimmen. Hoe? gelyk de Zon hare stralen schiet, en de Oosterklimmen verft. Nu hapert 'er iets, als ge een' denkbeeld gact maken van dat klimmend licht. En waerom? De Dichter moest het *klimmend licht* by de *ryzende Zon* vergeleeken hebben, niet by het *schieten van stralen*, noch by het *verven der oosterklimmen*. Dan had ge straks ene volmaakte overeenkomst. Lees:

Uit zulk een zee van Wysheid ziet
Men 't licht van myne leering klimmen;
Gelyk de zon haar stralen schiet,
Wanneer zy ryft aen de oosterklimmen.

Doch oneindig klarer zou de gelykenis wezen, als men kon schryven:

Uit zulk een zee van Wysheid ziet
Men 't licht van myne leering klimmen;
Gelyk uit Thetys wyd gebied,
De zonne ryft aen de oosterklimmen.

Nu is 'er ene overeenkomst tuffen de vergeleken en de naturelyke zaak. *Ryzen en klimmen; zee en gebied van Thetys* komen over een.

D 5

„ D 6

58 DICHTLIEVENDE UITSPANNINGEN.

„ De naturelyke zaak , by welke iets vergeleken
wordt, kan fomtijds ene duisterheid baren , die mis-
staet.” By den zelfden Dichter leeft men bladz. 500.

Hy [God] vult het menschelyk verstant
Met kunsten en met wetenschappen;
Gelyk d'Eufraet zyn groenen rant ,
Met bergkristal en zilvren sappen.

Komt dit *bergkristal* , een minerael dat in bergen groeit,
aen de groene boorden van den Eufraet wel zeer te
pas , en verwacht het de denkbeelden niet?

STATIUS:

Sic fata repente

*Concidit , abruptisque obmutuit ore querelis.
Haud secus ac primo fraudatum lacte juvencum,
Cui trepidae vires , & solus ab ubere sanguis ,
Seu fera , seu duras avexit pastor ad aras ,
Nunc vallem spoliata parens , nunc flumina questu ,
Nunc armenta moeret , vacuosque interrogat agros :*

Zoo spreektze en zijt ter neer ,
Verstomt , daer heure klagten in de kele steken ;
Niet anders dan een vaerze , als in de groene streken
Een wreede harder of een forsche wolf , verwoed
Van honger , 't bevend jong , door hare melk gevoed
Haer heeft ontrukkt , nu dal , dan stroom heur nood gaet klagen ,
Bewegen land en vee , en naer 't verloren vragen .

Tbebaidos lib. 6. vl. 185.

Deze gelykenis is zeer fraai. Den dieren is het eigen
hunne ongerultheid te toonen , wannecr zy van hunne
jongen beroofd worden. Die het Latyn verstaen kun-
nen hier over eene schoone plaets en beschryving naer
slaen in het tweede boek van LUCRETIUS de *Nat-
ura*

DICHTLIEVENDE UITSPANNINGEN. 59

tura Rerum. Fraei doet STATIUS zulke koeien valei en stroom, en vee en veld naer het verloren vragen. In de gelykenisse echter is geene behooryke overeenkomst tussen de vergeleken en de naturelyke persoonen. Het verstommen en zwygen van de klagende Euridicé word bij het onrustig vragen van ene koei vergeleken. Men zoude naturelyk de beschryving van ene zwygende koei, en geenszins van 'een loeiende en ongeruste verwachten.

Somtijds ligt 'er in de woorden ener gelykenisse zoo zeer geene vreemdigheid, maer om het denkbeeld, dat men van de zaken of persoonen maekt, is de gelykenis niet fraei. OVIDIUS:

*Tum vero gemitus [neque enim coelestia tingi
Ora decet lacrymis] altos de corde petitos
Edidit. baud aliter, quam cum spectante juvenem
Latentis vituli, dextrâ libratus ab aure,
Tempora discussit claro cava malleus istu.*

— zoo begint [want schreien voeght geen' godt]
Hy droef te jammer, en om haer rampzalig lot,
Niet anders dan een koei, die 't zuigend kalf ziet wachten
Voor d'opgeheven bijl, en hoort met volle krachten
Het treffen dat het ploft.

Metam. lib. 2. vf. 621.

In deze woorden is zoo zeer geen' misstal; maer als men zich eene bulkende koei voorstelt, waer by Apollo's zuchten vergeleken worden, dan komt 'er in de gelykenisse ene onbetamelijkheid, die in geen' verheven stijl voegt. Zuchten, uit het diepst der borst gehaald, kan men een God toeschryven; maer dien zuchtenden God by ene koei, die uit het diepste der borst zuchten haelt, dat is die sterk loeit, te vergelyken, komt my in een' deftigen stijl niet gevoeglijk voor.

60 DICHTLIEVENDE UITSPANNINGEN.

voor. In de gelykenis van STATIUS komt die ongewoeglijkheid niet voor. Die verstandige Dichter doet de koei om hulp vragen, en haren nood klagen en bedekt dus kunttig dat loeien. In onze tale maekt het woord *koei* zelfs eene lage gedagte. In de Latijnsche word de ongeschiktheit door het woord *juvenca* verzagt. Wy hebben *Vaerze* in onze tale, dat met het Latijnsche *Juvenca* overeenkomt, en veel deftiger is dan *koei*. De Franschen, die in het boertige en belachglyke alle Volkeren overtreffen, zingen hier nog een toon hoger. *Roy. Eclogé 1.*

*Les Rois sont des pasteurs, mais pasteurs moins tranquilles ;
Ils gouvernent souvent des troupeaux indociles,
Et sur la foi des Chiens, qui gardent leurs moutons
Ils goutant rarement la paix, qui nous goutons.*

Hier worden de Staetsdienaers niet slechts by Honden en de goede gemcente by schapen vergeleken, maer Hondenen Schapen genoemd. Aerdige blyken der Fransche beschaefdhed en wellevendheid!

Als een aenhangzel op deze korte uitweiding over de gelykenissen, zullen wy nog iets aenteekenen over dit vers.

Op dat myn Vaerzen, als een beek van Honig vloeien.

De Heeren kunstgenooten van *Dulces ante omnia Musae* trachten te bewyzen, dat deze gelykenis goed is, alleen om deze reden, dat de Honig vloeibaer is. (b) 't Is jammer, dat deze vriendelyke en verstandige Kunstgenooten alleen de vloeibaerheid van den Honig be-

(b) BYDRAGEN 2de deel, bla dz. 419

befchouwen, zonder op het voornaemste punt van het gefchil, *de beek van Honig*, waer by de Dichter zyne Verzen vergelijkt, acht te slaen. Ik weet niemand, die ontkent dat de Honig vloeibaer is. Hy wordt van alle Natuerkundigen onder de vloeistoffen geplaetst, doch onder zulken, welken ene taeheid hebben, en het naeste aen de vaste lichamen komen.

„ Indien ons gevoel een milioenmael fyner was, zegt de „ voortreflyke **MUSSCHENBROEK**, zouden wy de taeie „ vloeistoffen, of maer even gesmolten wasch, metael, „ honig, nog voor vaste lichamen of poeiers houden [*Natuurk.* 1ste deel, bladz. 372.]” In de Oostersche landen is de honig klarer, dunner dan by ons, doch hy is overal taei, lymig, troebel, ondoorschynend, ene taeie vloeistof. Als de honig dunner wordt, en deze hoedanigheden verliest, dan begint hy te bederven, zuer te worden: Honig kan echter gemaklyk van de boomen druipen en vloeien met ene zachte beweeging, vooral by warm wêer in een heete lucht. Hierom zijn de Bybelsche spreekwyzen: *Een land, vloeiede van melk en honig; de Lippen der vreemde vrouwe druipen honigzaam*, zeer fraei. Maer volgt hier nu uit, dat men ene Beek van honig kan maken? Volgt hier uit, dat men by ene Honigbeek iets kan vergelyken. Een Dichter kan zeer wel zeggen: *opdat myne verzen als honig vloeien*, om te wenschen, dat zyne gedichten zagt, lieflyk vloeien. Maer heel wat anders zegt men: *opdat myne verzen als een beek van Honig vloeien*. Waerom is dit niet goed? (1.) Om dat wy meenen aengetoond te hebben, dat men niets kan gelyken by iets, dat niet in de Nature aenwezend is. Honigbeken zijn 'er nergens, mag men 'er dan iets by vergelyken? (2.) Om het denkbeeld ener Beek te hebben, moet 'er volstrekt ene klaerheid, doorschynendheid, wezen. Neemt

62 DICHTLIEVENDE UITSPANNINGEN.

gy deze weg , dan neemt gy 'de voornaemste Eigenfchap ener Beeke weg , zonder welke zy niet kan beltaen, d'e haer van alle andere wateren onderscheidt. Zoodra een water zoo taei, troebel, lynig wordt , als de duntte Honig, die immer op Hybla viel , dat is van den hoogften graed der vloeibaerheid tot den minnen overgaet , kunt gy onmogelijk zeggen dat dat water een beek is. „ Wanneer het water, zegt de „ Heer LUIOPS, met aerdachtige stoffen gemengd is, „ zoo dat het water een groot deel zyner vloeibaerheit „ daer door verloren heeft, word het een moeras ge- „ noemd. [*Inl. tot de Aerdrijksk. bl. 1294.*]” De Honig heeft veie aerdsche deelen , weinig vloeibaerheid, en is dus volmaekt gelijk aen een Moeras, veel verscheelende van ene Beek. Tot voordeel van deze Beek schynen echter enige plaetzen uit de gewyde schriften aengehaeld te kunnen worden. Ik beken gaerne, dat ik geene Oostersche talen verstaë, en wil daerom niets oordeelen over Jobs uitdrukkingen, die niet slechts *Stromen, Rivieren, beeken van Honig, maer ook van Boter doet vloeien.* Ik geloof, dat men in geene Europische talen zulke spreekwyzen moet gebruiken, en dat Nederlandische Dichters, wie ik beoordeel, 'er zich voor behooren te wachten. Het onderscheid der Talen is te groot. De Hebreuwfche sprack, gewoonten, landgesteldheden zijn door den verren afstand der jaren ons weinig bekend. Zoudt ge goedkeuren dat een Nederlandfch Dichter, de bevalligheden zyner Meestersse zingende; *baer Neus by een' toren, hare Borsten by druiventrosfen vergeleek?* Hy zoude het echter met het gezag van den Hebreuwfchen Dichter Salomon kunnen verdedigen, die zekerlijk in zyne Tale, naer de gelegenheid van zijn land, reden zal gehad hebben, waerom
hy

hy deze gelykeniffen maekte. Als men eene Bybel-
fche plaets in verzen brengt, moet men zich dik-
werf van Oofterfche spreekwyzen bedienen: Daer
zijn zy, fchoon hoe minder hoe beter, te dulden.
Maer in vrye Gedichten moet men Neerduitsch spre-
ken, naer den aert van zijn land, en naer de reden
en natuer van de zaken, die men behandelt. Ik wil
dit verder aen de opmerkzame kundigheid der liefheb-
beren onzer vaderlandsche Dichtkunde overlaten. **Wy**
trachten in geen en deele iemand iets op te dringen, noch
de gedagten van andere Heeren te verkleenen. **Wy**
oefenen ons flechts by onze ledige uren in deze aenge-
name uitspanningen, en bedienen ons van het recht,
dat alle Kunstminnaers in het gemcene beft der Lette-
ren toekomt, vry te denken, en met betamelyke
vriendlykheid en onpartydigheid onze gedagten te zeg-
gen.

I V.

In de *Herscheppingen* van OVIDIUS is 'er geen fraeier
boek dan het tweede, en in het tweede boek geen
fraeier Fabel dan die van Faëton. Hier overtreft de
Sulmoner bykans zich zelve. De befchryving van
het Paleis der Zonne is zwierig, en kunftig; het heel
geval van Faëton wel uit gewerkt, altijd echter niet
even gelukkig. Faëton, uit den Zonnewagen door
Jupijn geblikfemd, valt in den Eridaen, die hem ont-
vangt en het bradend lijf afwafcht:

*Quem procul a patria, diverso maximus orbe
Excipit Eridanus, spumantiaque abluit ora.*

De froomgodt Eridaen outfangt hem op zijn wallen
Geflingert, verre van zijn eigen vaderlant,
En wafcht den mont van 't fchuim, berookt, en zwart gebrant:
Men

• 64 DICHTLIEVENDE UITSPANNINGEN.

Men zal echter groote moeite hebben om te kunnen begrypen, hoe deze stroom Faëtons rookend lijk heeft afgewasfchen, als men deze vorige regels leest: vl. 257.

*Fors eadem Ismarios Hebrum cum Strymone ficcat,
Hesperiusque amnes, Rbenum, Rbodanumque, Padumque.*

Dees heete dagh verdrooght den Ismarus, met boomen
Beplant. en Hebrus, en vliet Strimons koele stroomen,
En Hesperye wort berooft van vloet bij vloet.
Rijn, Padus, en Rodaen ———

Vergaen.

Als een stroom uitgedroogd, of gelijk VONDEL zich nog sterker uitdrukt, vergaen is, dan kan hy geen lichaem door zijn water meer afwasfchen. NAZO's weelderigen Geest was 't reeds ontfuapt, dat deze stromen uitgedroogd waren. Bij dezen brand van Faëton verdrogen alle de Rivieren der bekende wereld, schoon de Zon naturelijk en goed alleen zulken in brand koft zetten, welken zy dien dag befcheen, en niet de stroomen, in strecken der aerde, waer het nacht was. Deze oplettenheit moest OVIDIUS noodzakelijk gebruikt hebben voor het vervolg van zyne Historien, daer hy straks de Herscheppingen van Cygnus en de zonnelingen, zusteren van Faëton zal beschryven. Indien heel de werelt in gloed stond, waer waren dan deze menschen gebleven? Hoe de vlam ontkomen? In 't aen vlam zetten der bergen en stromen is OVIDIUS ook vry flordig. Hy telt 'er velen op, die weinig beduiden. Als Rhijn en Eridaen en Tiber uitgedroogd zijn, behoeft men van geen mindere vlieten te gewagen.

DA-

DAVIDS LIJKZANG

O. V E R

SAUL EN JONATAN.

Nu hef met my, rampzalig Kanaän,
Een' lijkzang aen; nu schrei, wat schreien kan
Vorst Saül sneefde; uw dappre Jonatan,

Mijn liefde sneefde.

Zy sneefden; zy, die temmers van 't geweld,
Op wie ge uw hope, o Jakob, hadt gesteldt.
Zy sneefden; zy, voor wie op 't oorlogsveld

Het alles beefde.

Zy sneuvelden door een verraders stael.
Geen snel gerucht breng' van dien dood 't verhael
Te Gath, noch rekk' door dien de zegeprael

Der Askalonnen.

Op dat geen Jeugd der Filesteen zich kranst;
Geen maegden rei elkander lei ten dans,
En zinge en lachge om de eer der oorlogskans;

Zoo fier gewonnen.

ifte DEEL

E

Noch

66 DICHTLIEVENDE UITSPANNINGEN.

• Noch vruchtbre daeuw dale immer op U neêr;
Noch regenvlaeg besproeie U keer op keer;
Noch vreugdegalm rol vrolijk als weleer

Langs uwe heuvelen;

o Gilboa, sints gy uw dappren Vorst,
Dien grooten held, die voor U sryden dorst,
Op uw gebergt, met bloedig stof bemorst,

Zoo droef zag sneuvelen.

Sints Saul 't licht oneerlijk werd ontroofd,
Als of men nooit dat Koninglyke hoofd.

Gezald had met het sap van 't edelst ooft,

De gele olyven.

Schoon 't slagveld zink in eene zee van bloed;
Schoon 't alles stond in damp en rook en gloed;
Nog zag men steeds dat Koninglyk gemoed

Groothartig blyven.

Nog rookte uw zwaerd van 's vyands bloed, o Held.

Mijn Jonatan tartte al 't barbaersch geweld,
En bragt den schrik zoo ver op 't oorlogsveld,

Als 't oog kost weiden.

Die Helden, die getrouwen in den nood;

In leven en in sterven even groot;

Die dapperen, die werden in hun' dood

Ook niet gescheiden.

Een

DICHTLIEVENDE UITSPANNINGEN. 67

Een Adelaer vliege op de stoute vlerk
Den wind voorby, en berg' zich in het zwerk.
Een jonge Leeuw val heel het bosch te sterk
In moed en krachten.

Maer Jonatan en Saul vlogen hêen,
Wanneer 'er werd voor 't vaderland gestreên,
Met sneller vlucht, en stoorden zich aen geen
Barbaersche machten.

Die toonden zy den leeuw aen zyne klaeuw;
Die bragten zy haest deerlijk in het naeuw;
Die zagen zy en bang, en bleek en flaeuw
Aen hunne voeten.

O Jofferschap, sta nu de blanke borst,
Beschrei die dâon, met eigen bloed bemorst.
Och was 't verlies van uw ontzielden Vorst
Door rouw te boeten!

Dan hielt ge een' tijd met droevig treuren aen,
Om Saul, die in Tyrijsche gewâen
U kleeedde, en U de keur van pronkierâen
En goud deed dragen.

Hoe is die Held gevallen in den strijd!
Och Jonatan, mijn wellust, och ge zijt,
Tot Davids smart, te vroeg voor uwen tijd
In 't veld verslagen.

OVER DE

NAVOLGING.

Aen 't slot der *Lste Maendelyksche Bydrage*, in
het IIe deel bl. 621. werdt toezegginge gedaen,
van zeker Dichtstukjen, door enen P. DU MAREZ,
gezonden, met oogmerk, daer op onze gedachte over
de Navolging te laten volgen. Wy meenen Zender
en Lezer niet onaengenaem zal zijn, dat wy tot
het vervullen dezer belofte toetreden; de verzen zijn
deze:

A A N F I L L I S :

Elk jaargety, mijn lief, wou aan uw schoone leden
Zijn beste gaven graag besteden ;
De gulle Lente siert voor de andren uw gelaat:
Op ieder van uw wangen staat
Een roosjen in een tuin van blanke leliebloemen;
Uw tintlende oogen mogen roemen
Op schittervlammen van den Zomer hun gegond;
Uw neëtarademende mond
Mag met een milde gift u van de Herfst geschonken,
Een bloozend paar moerellen, pronken.
De Winter eindelijk besneeuwvt van lid tot lid
Uw lighaam met zijn blinkend wit.
Elk jaargety, mijn lief, wou aan uw schoone leden
Zijn beste gaven graag besteden :

Ach was elk jaargety omtrent uw lieven geeft

Ook immermeer zoo mild geweest!

Ach! hadt de Lente u ooit een trek tot min gegeven!

Gy zoudt niet meer zoo eenig leven;

Ach hadt de Zomer ooit uw hart in brand gezet!

Gy boogt u onder Liefde 's wet;

Ach! schonk de Herfst u ooit een lust om vrucht te dragen,

Die fierheid zou u niet behagen:

Maar, leider! Lente, Herfst nog Zomer hebben ooit

Met deze gaven u getooid!

De Winter geeft alleen aan uw bevroren zinnen

Een guure koude warsch van 't minnen!

Wat zijn die bloemen toch die uw gelaat beslaan.

Zoo ze altijd ongeploken staan?

Wat dienen u in 't oog die flonkerende vonken,

Indien zy niemand ooit belonken?

Wat zegt die roode vrucht die op uw lippen blaakt,

Zoo niemand haar verkwikking smaakt?

Of denkt gy al dat schoon voor eeuwig te bewaren?

Helaas! de Lente van uw jaren

Vaart, Phillis zachtken heen; en komt uw wintertijd,

Dan raakt gy 't al onwillig kwijt.

De Winter van het jaar was de allermildste in 't geven,

Maar, ach! de Winter van het leven

Is de allertukste op roof: wel aan gun my 't genot

Van uwe schoonheid dan, eer ieder u bespot.

't Geen

't Geen de Heer DU MAREZ ons daer by schreef,
is het volgende :

MYNE HEEREN EN VRIENDEN.

„ **H**et bovenstaande versjen heb ik Uw EE. al lang
„ meenen toe te zenden ; maar ben daar in ee-
„ nigzins wederhouden door het bericht achter Uwer
„ EEn. 49ste stukjen ; schoon ik het zelve volkomen
„ toestemme , en al lang gewenscht hebbe in Uwer
„ EEn. blaadjens , welken ik gaarne , zoo veel mo-
„ gelijk , naar de volmaaktheid zou zien steigeren , wat
„ meer goede verzen te vinden : maar bedenkende ,
„ dat , indien het Uw EE. niet aanstondt , gelijk het
„ zeker beter behoorde te zijn , al de schade , die ik
„ daar by lyden konde , was , dat het van Uw EE.
„ achter de bank gelegd wierdt , heb ik mijn opzet
„ volvoerd , en zende het Uw EE. hier nevens ; ik
„ moet 'er alleen van zeggen , dat ik , oordeelende ,
„ dat een goede *genie* een voornaam vereischte van
„ een gedicht is ; zelden zwaarigheid make , en ook hier
„ in geen zwaarigheid gemaakt heb , om de gedachten van
„ een ander voor een gedeelte over te nemen en uit
„ te breiden . Kunnen Uw EE. de bron van myne
„ vinding hier , volgens hare belezendheid ontdekken ,
„ zoo kunnen dezelve ook by deze gelegenheid , in-
„ dien zy my waardig oordeelen in 't licht te komen ,
„ het gemeen hare gedachten over de Navorging me-
„ de deelen . Nog moet ik zeggen , en dit geschiedt
„ alleen uit genegenheid voor Uwer EE. werk , dat
„ ik , schoon in een losse stof , alle dardelheid heb trach-
„ ten te myden , zelfs heb ik , mogelijk met schade voor
„ de poëzy , om deze reden de lippen by moerellen
„ geleden , daar ik de borsten by appelen had kunnen
„ vergelyken ; dewijl de wulpsheid van veelen Uwer
„ Gedichten my en anderen somtijds wat al te zeer
„ E 5 „ floot :

„ stoot : voor al indien nevens dezelveu slichtelyke
 „ rymen geplaatst worden. MijN Naam mogen U-
 „ we EE. onder mijn stukjen zetten, of niet, naar
 „ dat zy zulks goed vinden. — Is dit aange-
 „ naam zullen Uw EE. mogelijk wel meer dier-
 „ gelyke letteren toekomen.

„ MYNE HEEREN EN VRIENDEN

„ Van Uwer EE.

„ hoogachtenden dienaar

A. . . . . in

„ P. DU MAREZ,

Hollant 1. Dec. 1762.

De Bron van des Dichters vindinge, hebben wy
 opgespeurd in HIER. AMALTHEUS *Carm.* p. 37.
 [edit. post Sannazar: Amst. 1689.] daer de Latijnsche
 regels dus klinken,

*Galla, tibi totus sua munera dedicat annus:
 Ver roseas malas, & labra rubedine pingit:
 Mille oculis ignes radiantibus imprimit aestas:
 Autumnus duo poma sinu, duo fraga recondit:
 Quod reliquum est, aspergit hiems candore nivali.*

Wy geloven dat de Kunstlievende Lezer, wel ge-
 noegen zal nemen, dat wy de beoordeeling in hoe
 verre de Heer DU MAREZ zich wel of kwalijk gekwe-
 ten hebbe, [in opzichte der Navolging namelijk,
 want op zich zelven beschouwd vloeit zijn werk ze-
 kerlijk ten uitersten zacht en treffijk:] aen Hem over-
 latende, by deze gelegenheid hoe eerder hoe liever
 overgaen, ter beandwoording aen deszelfs kunstlie-
 vende uitnoodiging, tot het geven onzer algemeene
 aanmerkingen.

OVER

O V E R   D E
N A V O L G I N G .

De Dichtkunst is ene zuster der schilderkunst ; beider wit is de nature na te volgen , en te verbeelden ; de Schilder doet dit met verw , de Dichter met woorden : de eerste en zyne Navolging gaet buiten ons beitek , de laetste bootst niet alleen het gezicht voor 't oog op doet maer ook de zeden en hartstochten na , en verdient dus met recht den naem van *Poëet* of *Maker* door Grieken en Latynen hem gegeven : die aen dezen naem het beste beantwoordt , die de Nature naest volgt , en na derzelve voorbeeld op de juistste wyze zyne nieuwe Nature scheidt , dien komt de naem van *Poëet* ook met de volste reden toe.

Maer de naem van *Maker* zelf geeft terstond de moeilijkheid des werks te kennen , en dewijl al wat moeilijk is niet gemakkelijk verkregen wordt , komt men ook niet met ledig zitten ten toppunte dezer navolginge van de Nature. 't Is hier niet genoeg uit den aert ter Dichtkunste geschikt te zijn , 't is ook niet genoeg zyne verbeelding aen gekweekt , en zijn geest met de voorbeelden van het geen rondom ons is vervuld te hebben , men moet dit alles ook weten , ten gebruike aen te leggen , en dus gelijk in alle andere wetenschappen de *Praktijk* by de *Theorie* leren voegen ; 't is hier naer 't zeggen van *VONDEL* in zyne *aent-ter Nederd. Dichtkunste* ; „ Natuer baert den Dicht-
„ ter ;

„ter; de kunst voedt hem op:” en van HORA-
TIUS voor hem:

*Doctrina sed vim promovet instum,
Reliquæ cultus pectora roborant.*

Deze praktijk nu of deze hebbelijkheid van de Nature na te volgen, hebben veelen den aenkomenden Liefhebber alleen door ene aeneenschakeling van regels en Dichtwetten getracht in te prenten; en dat deze grotelijks hare nuttigheid hebben in het toerusten van een Dichter, is buiten tegenspraek; alleen echter zullen zy, nae onze gedachten, zelden het gewenschte oogwit beschieten; maer zy vereischen noodzakelijk tot medehelpster ene Navolging van andere Dichteren, die voor ons de Natuer hebben nagebootst, waer door men deze kunst den besten Meesteren afziet, en waer mede men zonder regels eer den top van den *Parnas* beklimmen zal dan met de regels zonder deze: en dus komt men tot de eerste Navolging door een tweede, tot de Navolging der Nature door de Navolging der voorgaende Dichteren. Van de eerste dezer twee Navolgingen breeder te spreken is ons oogmerk niet, 't zoude ook te veel tijd en plaets vereischen; maer wanneer wy aen het hoofd van dit vertoog geschreven hebben over de Navolging, hebben wy de laetste op het oog gehad, die schikking namelijk van ons zelve, op dat wy haer nog nader bepalen, die schikking van ons zelve naer het voorbeeld van andere Dichteren, waer door wy trachten dezelve gelijk te worden, ja te overtreffen in het Dichterlijk navolgen der Nature, 't welk wy hier den Lezer berichten moesten eer wy verder gingen, op dat hy niet zochte 't geen hy niet vinden zou. En zeker, hoe nuttig de verhandeling over de
Na-

Navolging der Nature zy , iets over de Navolging der Dichteren te zeggen , heeft niet minder zijn voordeel in , 't welk genoeg blijkt uit het geene wy reeds van dezelve gezegd hebben , dat zy namelijk ene trap tot de eerste is , ene zaak , die wy nog nader zullen moeten betoogen ; maer deze verhandeling is vooral nuttig in onze Tale , waer in , zoo verre wy weten , nog niets met opzet over de Navolging der Dichteren geschreven is ; in andere heeft men overvloed van Mannen die dezelve behandeld hebben : ANGELUS POLITIANUS , BARTHOLOMEUS RICCIUS , ISAACUS VOSSIUS , DAN. GEORG. MORHOF in 't Latijn , BERNARDINUS PARTHENIUS in 't Italiaensch , als ons bekend genoemd te hebben zy genoeg : meer zal 'er VOSSIUS in de voorreden voor zijn boek *de Imitatione* aen de hand geven ; welke zelf mogelijk de beknoptste van die allen is : waerom wy geen zwaarigheid maken in dit verhoog over de Navolging zyne schikking na te volgen : volgens deze zullen wy nu eerst iets breder zeggen moeten over de noodzakelijkheid der Navolging , dan over de Dichters , welke men lezen moet , daer na van de wyze hoe men die lezen moet , en eindelijk van de manier op welke men dezelve hebbe na te volgen ; in welk alles wy daer 't noodig is , naer ons vermogen voorbeelden met regels paren zullen , om niet in dezelfde fout van hun te vallen , die , gelijk wy zeiden , de Navolginge der Nature alleen door regels zonder voorbeelden leren willen , en welker gevoelen wy nu gaen tegen spreken .

I. Deze namelijk beweeran dat de Navolging den geest van een aenkomend Dichter uitbluscht , en niet noodig is , indien men slechts naer goede Dichtregelen te werke ga ; maer het eerste te stellen is ons oog-

oogmerk niet te begrypen , het welk geenszins is den geest en het oordeel van die met dezelve begaefd zijn te binden , maer alleen aanleiding te geven , waer door zy naderhand hunne vermogens zoo veel te lusterlyker kunnen ten toone stellen ; en dat deze aanleiding tot dat einde dienstig is blijkt daer uit , dat het menschelyk verstand niet genoeg verlicht is om aen den eenen kant zyne regelen klaer genoeg te kunnen voorstellen , of aen den anderen kant die op een behoorlyke wyze waer te nemen ; die dit toch zonder voorbeelden beproeven wil , zal by de uitkomst bevinden dat hy na eene verdrietige moeite van alle voorgeschreven Dichtwetten angstig in te willen volgen , niet anders gewonnen hebbe , dan dat hy daer door in eene lallige stijfheid geraekt is , en een Dicht gemaakt heeft , daer weinig of geene fouten in te berispen maer ook weinig of geene fraeiheden in aen te toonen zijn ; de rechte smaek van vinding toch , de rechte schikking in elk soort van verzen , de rechte schoonheid van uitdrukkingen kan nimmer in Dichtregelen begrepen worden : ja wy houden nogmaels staende , dat men zonder uitdrukkelyke Dichtregels te leren , alieen door de Navolging van anderen , verder in de kunst zal komen , dan zonder de Navolging , alieen door Dichtregelen : want daer hy , die alle regels fix heeft , uit dezelve de rechte schoonheid en losheid van een gedicht in zijn soort , gelijk wy zeiden , nimmer achterhalen zal , daer zal in tegendeel iemand , die verstands genoeg heeft , door den tijd zelf een kort begrip kunnen opmaken van de regels , die een Dichter welken hy navolgt in acht genomen heeft.

En dit gaet niet alleen in de Dichtkunst maer ook in

in alle andere wetenschappen door; FABIVS (a) van VOSSIUS (b) aengehaeld? zegt: *Ut invenire primum fuit, estque praecipuum; sic ea, quae bene inventa sunt, utile sequi: Atque omnis vitae ratio sic constat, ut quae probamus in aliis facere ipsi velimus. Sic literarum ductus, ut scribendi fiat usus, pueri sequuntur. Sic Musici docentium, pictores opera priorum, rustici probatam experimento culturam, in exemplum intuentur.* dat is: „Gelijk het uitvinden „ het eerste en voornaemste geweest is; zoo is het „ nuttig, 't geen wel uitgevonden is, te volgen: En „ alle levenswyze bestaet dus, dat wy de dingen, „ die wy in anderen goed keuren zelveu willen volgen. Zoo volgen de kinderen voorgetrokken letters om de handeling van schryven te leren; Zoo „ letten de Zangkunstenaers op hunne Leermeeesters, „ de Schilders op de werken van ouder Schilderen, „ de Boeren op den Landbouw die de proefonder- „ vinding heeft goedgekeurd.” Alwaer wy onder anderen vinden dat de Schilders gelijk in de Navolging der Nature in 't gemeen zoo ook in deze Navolging in 't byzonder alweder der Dichteren broeders zijn: APOLLES zelf en andere voorname Schilders zijn dus, door het *copieeren* der stukken van hunne Meestersen, en by derzelver gedachten de hunne te voegen, zoo hoog in hunne kunst gestegen, dat derzelven namen tot nog toe den tijd verduerd hebben. Dog zullen wy voorbeelden by halen, waerom dan maer niet van Dichters zelveu van de welken wy handelen? En hier in kunnen wy door een reeks van eeuwen heen loopen van de oudste tyden af tot de hedendaegsche toe.

(a) L. 10. c. 11.

(b) De imit. c. 1.

toe. HOMERUS hadt 'er niet weinigen die hy volgde, schoon deze Oudvaders der geheugenis al ontrukkt zyn, en VELLEJUS wil, dat HOMERUS *originel* gelijk men zegt, dat is niemands navolger zijn zou. Zie hier van breeder VOSSIUS in zijn boek van de *Griekfche Dichteren*. HOMERUS weder volgden niet alleen vele Heldendichters maer ook verscheiden Treurpael en Lierdichters; Griekfche en Latijnfche beiden: onder de laetften was ENNIUS wel de voornaemfte, die daerom in het begin zyner jaerboeken zegt gedroomd te hebben, dat de geeft van HOMERUS in hem gevaren was: „ VIRGILIUS „ de Prins der Poëten zelf heeft ook veel van Ho- „ meer, en anderen ontleent, en uit de Griekfche ta- „ le niet zulk een oordeel ingevoert, dat hy 'er on- „ fterfelyken lof uithaelde:” gelijk VONDEL getuigt (c). Deze groote Dichter namelijk volgde vooral HOMEER na in zijn Heldendicht van ENNIUS, THEOCRITUS in zyne Herderszangen, en HESIODUS in zyne Landgedichten. HORATIUS volgde in zyne *Oden* PINDARUS, in zyne *Epoden* ARCHILOCHUS en in zyne Hekeldichten LUCILIUS. TERENCEIUS eindelijk, om niet alle de Latijnfche Dichters op te noemen, drukte in zyne Blyfpelen APOLLODORUS en DIPHILUS, maer voornamelijk MENANDER uit. En wat aenga onze Landgenoten, onder dezen kuntge ons van de tyden der befchaefde Dichtkunde aen geen Dichter van eenigen name noemen, of wy noemen 'er u een tegen dien hy gevolgd heeft. HOOFT, naer ons begrip, in allen Dichttrant welken hy geoeffend heeft, voor niemant behoevende te wyken, gelijk hy een brein vol geleerdheid bezat, zoo volgde hy ook verscheiden

(c) Aenl. ter Nederd. Dichtk.

den Dichters uit verscheiden talen ; uit de Grieksche de voornaemste Treurspeldichters , uit de Latijnsche VIRGILIUS, dien hy onder dezelve voor den grootsten Poëet hielt; (d) OVIDIUS ook , als mede TIBULLUS en PROPERTIUS, gelijk onder anderen blyken kan uit den eersten zyner Zangen vergeleken met TIBULLUS tweede *elegie*, en BROEKHUISENS aentekeningen op denzelven: uit de Italiaensche PETRARCHA, TASSO en MARINO, wiens *Adoon* hy ten deele in 't Hollands vertaelde , (e) waer by men ook wel voegen mag GUARINI. VONDEL zijn mededinger naer de kroon des Nederduitschen Helicons, nam op verscheiden plaetsen tzyner stukken, echter met [de noodige verandering, veele dingen uit 's Drosfaerts werken over, in 't byzonder uit zyne historien, uit dewelke hy zeide, dat „de Dichters al de krachtige „ en aerdige spreekwyzen in orde behoorden te ver- „ zamelen [gelijk ALDUS MANUTIUS en anderen uit „ CICERO gedaen hadden] en datze die, door 't o- „ verwegen en herkaeuwen, hun eigen makende, dan „ een stijl zouden krygen, den PARNAS waardig;” gelijk hy ook aen Juffrouw AGNES BLOK enige Hollandische spreekwyzen door hem zelf uit *Henrik den Grooten* getogen vereerde: buiten dezen maekte VONDEL ook veel werk van SPIEGELS *Harispiegel*, dien hy ook aen ANTONIDES aanprees; inzonderheid nochtands volgde hy in zyne Treurspelen, de bloem zyner Poezye, de grootste der Grieksche Treurspeldichteren EURIPIDES en SOPHOCLES. (f) Doch van de Navolging uit andere talen zal ons nog breeder te spreken

(d) BRANDT *Hooft* leven bl. 24.

(e) *Dezelve* bl. 24.

(f) BRANDT *Vondels* leven bl. 79, en 85.

ken staen; thands de twee zuilen der Nederduitfche dichtkunde ter neder gesteld hebbende zullen wy nog maer enige Dichters noemen, die op dezen en vervolgens op elkanderen hunne poëzy gebouwd hebben. ANTONIDES volgde voornamelijk VONDEL, schoon hy zyne gewollenheid ontleende van STATIUS; ANS-LOO was een navolger des Drosfaerts. BROEK-HUIZEN mag men zeggen dat verliefd was op den Dichttrant des Baljuws dien hy beide in 't Duitsch en Latijn nevens anderen, in de eerste tale voor anderen tot zijn voorbeeld stelde, gelijk wy aen iemand die 's mans gedichten kent, niet behoeven te leeren: POOT zal ons zelf zeggen (*b*) dat hy zyne Minnezangen eenigerwyze dog zonder dievery, gevormd hadt naer het geestige exempel van den Ridderlyken Poëet en Historiefchryver PIETER KORNELISZOOM HOOFT en andere befaemde Dichteren: en in zyne *Voorzangen* zingt hy:

- „ Ik oog, met eerbiedt en ontzagh,
 „ Op fiere Helden die in dichtkunst niemant wyken;
 „ En schoon ik op geen' eenen dagh
 „ Waert bente noemen by Hoofzwiergen en Vondryken,
 „ Zoo stel ik ze my echter voor,
 „ En klim en hink ze naer op Pindus wenteltrappen.
 „ Dus volgde Askaen Eneas spoor,
 „ Uit Trojes veege vest, met ongelyke slappen.

en bladz. 10.

- „ Ik ben nog jong, maer heb de dichtkunst lang geprezn,
 „ Waerin ik, wilt en woest, by wylen iet begon,
 „ Tot Hooft en Vondel my het beste dichtspoor wezen.
 „ Och of myn traege vlugt die zwaenen volgen kon!

SCHER-

(*g*) BRANDT *Hoofts leven* bl. 22.

(*b*) POOTS *Ged. I. deel, voorb.*

SCHERMER hadt even zoo te voren ANTONI-DES nevens anderen gevolgd, en na hun hebben verſcheiden latre Dichters dezen allen tot hunne leidslieden geſteld, terwijl zommige, als HOOGVLIET, nevens dezelve ook ouder Dichters hebben na gebootſt. En dus dunkt ons met reden en voorbeelden de noodzakelijkheid der Navolging genoeg onderſchraegd te hebben om ſtand te houden tegens de tegenwerpingen van anders gevoelenden.

II. Men moet dan, wil men den Zangberg beklimmen, goede voorgangers navolgen: en dienvolgens behoort men het ſpoor te kennen dat deze betreden hebben: tot dat einde is het noodzakelijk dat men hen leeze of hoore opzeggen. Het laetſte dezer twee middelen placht van meer gebruik te wizen, thands zou het geheel voor het eerſte wyken moeten, 'ten ware in het opzeggen der tooneelpoëzye, uit het welke een Dichter die opmerkend genoeg is, niet zonder vrucht na kan gaen, door welke gemoedsbewegingen, fraeiheden, en uitdrukkingen zyne voorgangers het beſt geſlaegd zijn, om de Toehoorders aen te doen en te vermaken: anders heeft het lezen zekerlijk hier in een groot voorrecht, dat men het eens gelezene herlezen, wederom herlezen, en dus de fraeiheden beter kaeuwen en proeven kan, waerom een ieder, geloven wy, dit met ons boven hooren den voorrang gunnen zal. *Leeft derhalven die gy na wilt volgen*; maer wie moet men navolgen, wie lezen? dit is een vraeg op welke ons nu wat breeder ſtaet te antwoorden.

Het eerſte oogmerk van de Navolging der Dichteren is gelijk wy zeiden, de Nature op de beſte wyze na te bootſen; die dit derhalven voor ons het beſte gedaen en hier den grootſten naem behaald hebben,

zijn de genen , welken wy tot onze leidlieden kiezen moeten. Maer daer 'er in de verscheiden eeuwen zoo veelen geweest zijn , welke door hunne Dichten een onsterfelyken roem verworven hebben , valt de vraeg wyders of 'er maer een , en wie , uit dezen allen voor ons te kiezen stae , dan of wy ook , om niet mis te tasten , verscheiden of allen die in achtginge zijn dienen na te volgen ; een vraeg die opgeloft moet worden , willen wy den onderzoeker niet onzeker als in een woud van verwarringe laten zwerven , zonder hem te onderrichten werwaert hy zig keeren of wenden moet : om dit wel te doen , hebben wy maer op de gevolgen te letten , die hier van weerzyden te wachten staen : En om in deze van het achterste te beginnen , die van eersten af aen eer stijl en oordeel nog gevestigd is , allerleie Dichters al zijn die goed en anders te pryzen , door elkander leeft , zal groot gevaer lopen van geen een van die allen , wanneer het eens op een schryven aen komt , uit te drukken ; en dus zal hy verscheiden sporen tot de volmacktheid inflaende langer of wel allen tijd om doolen zonder ooit tot de plaets van zijn verlangen te komen , op deze wyze waermakende het geen het Latijnsche spreekwoord zegt : *De omnibus aliquid & de toto nihil* : of *Van alles iets , van 't geheel niets*. Daerenboven , al mackte hy enige vorderingen op den Zangberg , echter zal hy , dan den eenen en dan weder den anderen volgende zich niet wachten kunnen van nu eens in een verheven en gezwollen , dan eens in een matigen en scherpzinnigen , dan weder eens in een lagen en eenvoudigen stijl te vallen , naer gelang der Dichteren in welker smaak hy by verandering geraekt , en dus tegens dien regel van Vader **VONDEL** te zondigen.

gen. (i) „Laet het in 't midden nocte in 't einde
 „ niet bezwijken, maer doorgaens volstaen, overal zich
 „ zelf gelijk zijn, en zijnen meester nergens beschamen.”

Aan den anderen kant, die op enen Dichter zoo
 gesteld is, dat hy nooit een ander behalven hem leeft,
 zal dien niet door andere fraeiheden by de zynen te
 voegen voorby streven, ten ware hy, boven velen
 anderen, een geest bezat, vruchtbaer genoeg om de-
 zelve daer van zoo veel als nodig is te plukken.
 Ontlaet hem deze, hy zal in tegendeel groote moei-
 te hebben om dien regel wel in acht te nemen dien
 wy nog zullen voorstellen, dat men van de Navol-
 ging geen dievery moet maken.

En derhalven besluiten wy dat de Middelweg hier
 gelijk overal de veiligste is, en men, zoo lang tot
 onze smaek door de herkaeuwing van een voortref-
 lyken Dichter gezet is, niet meer dan zoo eenen,
 maer daer na, om dezen te verbeteren ook anderen
 lezen moet: Belangende dien voornaemsten Voorgan-
 ger staet ons nu nog te beslifen wie hy zijn moet,
 en daer na ook iets te zeggen van de anderen die hem
 vervangen moeten.

Den besten uit alle de Dichteren van alle Eeuwen
 uit te kippen waer misfchien niet moeilijk, indien de
genie van een ieder naer de zelfde zyde trok; want
 daer het Heldendicht in 't algemeen voor het toppunt
 aller poëzye gehouden wordt, hadt men maer te zoe-
 ken wie dat zelve het volmaekst behandeld hadt: de-
 ze zoude de beste Dichter, en daer het Treurspel den
 tweeden trap na dit bekleedt, zoude hy, die hier in
 het meest uitstak, de tweede in rang zijn; maer,
 daer de byzondere verstanden niet allen tot dezelfde
 zaek

(i) *Aenl.* bladz. 6.

zack bekwaem zijn, even als alle sleutels niet in het zelfde slot pasten, zou hy die geen Heldendichter geboren was, dwaes doen, indien hy den voornaemsten Heldendichter voor zich den besten Poëet hieldt om na te volgen; of hy, wiens *genie* meer tot het Lierdicht dan het Treurspel helde, zou het spoor bijster raken, indien hy zig den bekwaemsten Treurspeldichter wilde voorstellen: want, om hier alweder den Schilder ter gelykenitte te roepen, zy zouden al zoo min hun oogmerk belchieten, als deze, indien hy van nature tot het Landschap bekwaem de stukken van **RUBBENS** of **TITIAEN** tot zyne principalen nam.

Men onderzoekte dan voor af naeuwkeurig tot welk een trant van Poëzye men het beste geschikt zy, en in die soort zoeke men den voortrefflyksten Dichter en stelle dien als den voortrefflyksten van allen tot zynen eersten voorganger.

Het Heldendicht eischt ene deftigheid, en kracht van zeggen, ene bekwaemheid om sierlijk, eenvoudig, verheven, matig in uitdrukkingen te zijn, alles, naer dat de omstandigheden het mede brengen, in een woord een beknopte verzameling van allerlei welsprekendheid.

Het Treurspel vordert ene bekwaemheid om de hartstochten gaende te maken; een nadruk en sierlykheid van zegswyzen, zoo na aen de natuer komende als mogelijk is.

In het Blyspel wordt een grappige en vrolyke geestigheid, als mede de kunnit van onder deze de kwade Zeden aertig ten toon te stellen, geëischt.

Het Hekeldicht begeert ene diergelyke geestigheid en de slag om de gebreken op ene boertende en tefens gevoelige wyze door te stryken.

De Brierpoëzye wil ene sierlyke maer vooral le-
ven-

vendige aendoening der gemoedsbewegingen, met eene vruchtbaerheid van vinding en versiering daer het pakt geeft.

Tot het Lierdicht behoort eene losse bevalligheid en teffens eenigzins eene gezwollenheid van zegswyzen.

Voor het Minnedicht dient vindingrijkheid, vrolijkheid, en sierlyke zegtrant.

Het Herderdicht scheidt vermaak in eene eenvoudige, en snedige bevalligheid.

Eindelijk het Puntdicht en allerlei Mengeldicht bebaegt weinig, indien het niet sierlijk teffens en geestig zy.

Aendeze en diergelyke kenteekenen, hoedanige de Lezer by Schryvers die deze stoffe opzettelijk verhandeld hebben breeder en beter vinden zal, moet een ieder zyn *genie* toetsen, in welke soort van Poëzye zy bekwaemt zy; maer vooral dient, om dit te doen, eene beproeving door de oefening van dezen en genen Dichttrant. Want dat soort van verzen waerin men en zig zelf en de *Aristarchen*, die een Dichter niet missen kan, het beste voldoet, zal het zijn waerin men de meeste vorderingen maken zal; en dit niet waer te nemen is de faut van veelen, die, om **VONDELS** woorden te gebruiken, „nauwlijks twee of zes goede, de regels wetende uittedrukken een Lierdicht willen opzetten: of die kwalijk een Lierdicht kunnen, de, voort een Treurspel spelen, of een Heldenwerk, trompetten willen.” Hy is dan gelukkig die nog jong een keurmeester aen treft, wiens doorzienigheid de *genie* waerin hy dan valt, ontdekke; zulk enen hadden **FRANCIUS** en **BROEKHUIZEN** aen den geleerden **A. JUNIUS**, die des eersten overvloeiende gemaklykheid van Dichten, des anderen diepzinnige verhevenheid af ras merkende **FRANCIUS** tot de Navolging van **OVIDIUS**, **BROEKHUIZEN** tot die van **PRO-**

PERTIUS in 't Latijn, aenzette, welke raed by beiden niet zonder vrucht gebleven is. (k) Dit is in de daed de veiligste weg, dien men in kan slaen, den uitstekendsten in dat soort van Poëzye na te volgen, tot het welke men zig ondervindt meest geschikt te zijn. Dog dit moet men zoo niet begrypen, als of men, eens op enen lagere Dichttrant gevallen zijnde, altijd aen enen hogeren wanhopen moest; want gelijk de oefening krachtig leert, zoo zal men mogelijk door den tijd zyne bekwaemheid in een verhevener toon van Poëzye eens beproevende, ondervinden, dat men ook in dien een hooger trap beklommen heeft, dan men ooit verdacht hadt, als wanneer men ondervindende dat wy hier in ook gelukken zouden, geruft van Dichttrant, en teffens van voorganger verwisselen mag: VIRGILIUS dichtte eerst Herderszangen, het eenvoudigste slag van dichten, waerin hy THEOCRITUS, en Landgedichten waerin hy HESIODUS volgde; maer naderhand in krachten toenemende volgde hy HOMERUS in het Heldendicht, en bracht naer der meesten oordeel het volmaektste voort, dat 'er nog immer in de wereld geweest is: onze Landgenoot de groote HOOGVLIET, dichtte ook eerst Mengel-verzen, en daerna zijn onvergelykelyken *Abraham* waerin hy zich VIRGILIUS veel ten voorbeelde stelde: VONDEL was langen tijd aen 't Hekel- en Lierdicht eer hy in het Treurspel uitblonk: en dat hy zyne krachten ook in het Heldendicht beproefd hebbe blijkt aen zynen *Johannes den Boetgezant*, en onvoitooiden *Konstantyn*; eindelijk de THEOCRITUS der Hoogduitschers GESSNER, bracht na dat hy een ieder door zyne *idyllen* opgetogen hadt in Hel-

(k) HOOGSTR. *Leven v. Broek. bl. 35.*

Heldentrant zynen *Abel* aen het licht: voor welken hy een bericht schreef, welks begin wy hier zoo als het in 't Nederduitsch vertaald is zullen mede deelen, als volmaekt over een stemmende met het gene wy over deze zake zeiden: „Een verheven Dichtstuk te onder-
 „nemen, zegt hy, na dat men niet dan Harderszan-
 „gen gegeven heeft, is ene stoute onderneming. Edoch
 „ik ben van gedachten dat het een geenszins het an-
 „der uitsluit; en dat, wanneer men niet dan op een
 „eenvoudigen toon heeft gezongen, het ten minste
 „vrystaet te beproeven, of men zig niet tot ene
 „verhevenere kan verheffen. My dunkt dat een *Auc-
 „teur* altijd die nieuwsgierigheid behoord te bezitten.
 „Men bepaald dikwijls al te veel de Talenten. Want
 „zoo een jong Dichter in een enkel soort de zyne
 „heeft laten blyken, wil men hem daer toe alleen
 „bepalen; even als of daar in geslaegt hebbende, het
 „een blyk was, dat hy geene bekwaemheden dan
 „voor dat soort alleen bezat; terwijl het dikwijl ge-
 „beurt, dat het minder de gencigdheid van zijn geest
 „is, die hem daertoe heeft aangezct, als wel toe-
 „vallige omstandigheden, waarin het geval meer deel
 „gehad heeft dan de keur.” Ja wy voegen hier by
 dat het niet onmogelyk is in twee soorten van Poë-
 zye gelijk uittemunten, gelijk *HORATIUS* in *Lier-
 zangen* en *Hekeldichten* deedt: evenwel zal een ieder
 het beste doen in dit alles dien regel in 't oog te hou-
 den, dat men den meesten roem behaelt door zich het
 meest toe te leggen op dien smaek van verzen, tot
 welken de ondervinding geleerd heeft dat onze natu-
 re verft over helt.

Om nu ook zoo veel doenlyk is een richtsnoer te
 geven, naer het welk men zig in elk soort van Poëzye
 moge schikken, zullen wy hier ene lijst byvoegen

F 5 van

van Dichters die naer het gemeenste gevoelen in ieder byzonder de voortrefflijkste zijn: het Heldendicht kent **HOMER** by de Grieken, **VIRGILIUS** by de Latynen, **MILTON** by de Engelschen, **VOLTAIRE** by de Franschen, **TORQUATO TASSO** by de Italiaenen, **HOOGVLIET** by ons voor Hoofden van de kunst.

In het Treurspel munten in 't Grieksch **SOPHOCLES** en **EURIPIDES**, in 't Latijn **SENECA**, in 't Engelsch **SHAKESPEAR** en **ADDISON**, in 't Fransch **CORNEILLE** en **RACINE**, in onze tale **VONDEL** en **HOOF** ten tyde van het onverbeterde tooneel, en naderhand verscheiden Dichters over de welken men het niet eens is, uit; **HUYDECOOPER** en **FEITAMA** genoemd te hebben zal hier genoeg zijn.

Het Blyspel is in 't Grieksch door **ARISTOPHANES**, in 't Latijn door **PLAUTUS**, in 't Fransch door **MOLIERE** en **DES TOUCHES**, in 't Nederduitsch door **BERNAGE**, **LANGENDYK**, het Konstgenootschap **NIL VOLENTIBUS ARDUUM**, en waerom zou men 'er ook niet byvoegen in 't Hoogduitsch door **HOLBERG** best behandeld.

In 't Hekeldicht zal men van de Romeinen **HORATIUS**, **JUVENALIS** en **PERSIUS**, van de Franschen **BOILEAU D'ESPREAUX**, van onze Landgenooten **VONDEL** voeglijkst navolgen.

Tot de Heldenbrief Poëzye mag men **OVIDIUS** in 't Latijn, in 't Engelsch **POPE**, in onze Tale de begaefde Jonkvrouwe **L. W. V. MERKEN** tot voorbeelden stellen: men mogt hier **HOOF** niet vergeten, indien hy in zyne gedichten meer Helden- of Heldinnen-brieven dan dien keurelyken van **MENE LAUS** en **HELENA** hadt.

In

In het Lierdicht streven by de Grieken PINDARUS, by de Latynen HORATIUS, by ons HOOFT, VONDEL, ANTONIDES, POOT en SMITS veel te boven.

OVIDIUS in 't Latijn, PETRARCHA [meen ik] in 't Italiaensch, HOOFT en POOT in 't Hollandsch zyn de beste Leermeefters voor het Minnedicht.

In het Herderdicht waren THEOCRITUS in Griekenland, VIRGILIUS te Romem, SANNAZARIUS en GUARINI in later tijd in Italiem, VLAMING en WELLEKENS in Neder-, maer vooral GESSNER in Hoogduitschland uitstekende.

Het Puntdicht heeft MARTIALIS onder de Latynen, verscheiden waer onder SANNAZARIUS en de AMALTHEI by de Italianen, HOOFT, HUIGENS en DE DEKKER onder de onzen roem verschaft.

Eindelijk in allerlei Mengeldicht is HOOFT, onzes bedunkens, in vindingrijkheid en welsprekendheid schoon niet in zachte *profodie* boven allen, ten minsten boven alle onze Landgenooten te stellen.

Dit is ene lijst van Dichteren welke men in elk soort van verzen na kan volgen: waer omtrent wy nu nog 't een en ander hebben aen te merken.

Namelijk de beste Dichters van alle Landaerten overal op te noemen leedt ons bestek niet; omtrent de Grieksche en Latijnsche hebben wy zulks echter gedaen: om dat het algemeen doorgaet, dat dezen, inzonderheid de eersten, vooral in het Heldendicht, Treurspel, Hekel-Herder- en Lierdicht, voor iemand die dezelve verstaet de beste voorbeelden zyn; dat de voornaemsten onzer Dichteren dit geoordeeld hebben getuigen alle de stukken, waerin zy deze oude Dichthelden na gevolgd zyn: van HOOFT en VONDEL

hcb-

hebben wy al gezegd dat zy EURIPIDES, SOPHOCLES, VIRGILIUS, en anderen na wandelden, BROEKHUIZEN hieldt den zelfden weg, en de ouden op zoo hoog een prijs, dat hy allen die van dezen afweken verfteken oordeelde, van de hope om ooit wel te zullen Schryven: gelyk men van hem in zyne Levensbeschryving getuigt. (1) .

Ja POOT, schoon een Boer en het Grieksch nog Latijn machtig, is hier evenwel zoo zeer van overtuigd geweest, dat hy, zig van het beste dat hy kon, namelyk vertalingen bedienende, in zyne Lierdichten duidelyke blyken gaf dat hy HORATIUS, in zyne Veldgedichten dat hy VIRGILIUS, op een wonderlyke wyze wist te volgen.

Dit moet men echter zoo niet opvatten als of alle latere Dichters in 't byzonder die van onze Landaert ter Navolginge onnut waren: iemand die de geleerde talen niet verstaet, kan integendeel met vrucht uit dezen eenen tot zijn voorbeeld kiezen.

Ja wy oordeelen dat hy, die zoo zeer op een HOOFD, VONDEL, POOT, HOOGVLIET of anderen, gesteld was, dat hy, schoon de Grieken en Latynen verstaende, hen echter boven dezen stelde, beter doen zoude zig uit de eersten, dan tegens zyn *genie* aen uit de laetsten, eenen tot zijn hoofd-voorbeeld voor te stellen; mits hy nevens dezen voor alle anderen de Grieksche en Latijnsche Poëten laze, waarvan wy nog nader spreken moeten: en mogelijk ware het in dit geval niet ongeoorlofd onzen gettelden regel te overschryden, en in plaetse van eenen voorganger twee te nemen, een in 't Latijn of Grieksch, en een in 't Duitfch, zoo deeze maer in smaak en

trant

(1) Bladz. 44.

trant met elkander over een stemden. Dit is zeker, dat BROEHUIZEN, hoe zeer gesteld op de Ouden, in zyne Nederduitsche gedichten HOOFT, niet minder zoo niet meer dan dezen heeft nagevolgd.

Wat nu aenga de Hollandfche Poëeten, van ons opgenoemd, hier van staet ons nog te zeggen, dat wy wel weten, dat 'er behalven dezen nog verscheiden onder onze Vaderlanders lof verdienen, doch wy hebben alleenlijk die welke tot voorbeelden mochten strekken, dat is, de allerberoemdsten, willen opgeven; en uit dezen wel de oudsten die in elk Dichtsoort uitstaken; want dit moet men ook omtrent dezen aenmerken dat de stappen der oudsten veiligst betreden worden: wy willen nu juist niet beweeran dat dezen hunne stoffen het best behandeld hebben; maer dit is wel gewis, dat de Tael van een HOOFT en VONDEL en anderen van hunnen tijd, die het Nederduitsch zoo wel als de Dichtkunst beschaefden en beoeffenden, de zuiverste en de rijkste is; terwijl het ook aen den anderen kant waer is, dat men op het gezag van zulke voorgangers iets schryvende minder gevaer loopt om gelackt te worden, dewijl het geen de Ouden gezegd hebben by 't gemeen toch doorgaens voor goed gehouden wordt: 't welk de reden was, waerom POOT by na niets schreef, dan het geen op het gezag van HOOFT en VONDEL steunde.

Noemden wy wyders by ieder slag van Poëzye verscheiden voorname duitsche weinig of niets van oudte verschillende Dichters op; hier omtrent zal iemand die een uit dezelve na wil volgen zoo te werk moeten gaen, dat hy dien, tot welken zyne Liefde meest trekt uit kieze; dus zal hy wiens aert meer naer het kloekzinnige over helt op HOOFT, hy wiens zin meer tot het vloeiende strekt op VONDEL, hy
wiens

wiens *genie* het losse en bevallige meer bemint op **POOT** vallen: wy moelten hier eindelijk ten flotte nog maer byvoegen, dat zulk een die uit den aert tot gezwellenheid geneigd is, wel zal doen zig niet tot het navolgen der Dichten van den anders grooten **ANTONIDES** te begeven: deze faut toch neemt zoo ligt toe, dat het te vrezen ware dat hy binnen korte een **ZWANENBURG** worden, en het begrip der Inedigsten ontvliegen zoude.

POOT, uit zig zelve verheven genoeg, begon dit te merken, wanneer hy, nog jong, met **ANTONIDES** ingenomen, denzelven in verscheiden gedichten, byvoorbeeld de Lieder op Koning Kresus, gevolgd hadt; waerom hy naderhand veele van deze Gedichten verbrandde; ja **ANTONIDES** zelf wist dit, en was daarom gewoon tot **D. V. HOOGSTRATEN**, die zeer met hem opgetogen was, te zeggen: „ Gy leest my te veel, gy zult u bedriegen: lees **VONDEL** alleen, wilt gy weldoen, ik weet zelf waer 't my schort:” gelijk **HOOGSTRATEN** getuigt in het leven van **ANTONIDES**.

En dus zagen wy, wien een Dichter zig voor allen eigen maken moet. Om nu nog iets te zeggen van die boeken, welken hy benevens zynen eersten voorganger moet lezen, men ga, wil men wel doen, ook omtrent dezen niet ordenloos te werke; want wil men dezelve zoo lezen dat men daer uit het meeste nut tot de Navolging van zynen beminden Dichter trekke; men keere zig eerst tot die genen, welke hem in zynen Dichttraant op zyde streven: en dezen doorlezen hebbende wende men zig eerst tot de anderen; en dat al weder niet zonder keuze; want dan zal het eerst tijd zijn, de beste Grieksche en Latijnsche Dichters, indien men die verstaet, daer na **HOOF**
en

en VONDEL, en anderen uit de besten onzer Landgenooten, of ook wel, indien men gelegenheid heeft, Italianen, Engelschen, Franschen, en anderen te doorbladeren, al hebben zy andere stoffen behandeld dan waer op wy ons toeleggen: want een Helden of Treurspeldichter kan ook in veelen opzichte Dichters van een lageren toon, al waren 't Herderdichters, voorraad verschaffen om de navolgingen van zynen eersten voorganger te verryken, en op te sieren; vooral mag de Lierdichter veel van den Heldendichter ontleenen; inzonderheid van zyne *majestaeuse* zegswyzen, en zinspreuken: HORATIUS, die zoo van HOMERUS veel gebruik gemaakt heeft, strekke hier een voorbeeld van.

Dus dale men van de voortreffelijkste Dichteren op die van minder en vervolgens op die van noch minder waerdye zijn, de verachtsten zelfs niet uitgezonderd; want, daer de Nature aen allen dezelfde gaven verleend, zal men ook by dezen fraeiheden vinden, die men by anderen niet zoeken zou: CATS ligt thans by de meesten, indien men de kinderen en oude luiden uitzonderd, achter de bank; en echter wie, die hem met opmerking leeft, zal loochenen, dat de gemoedsbewegingen welke in de geschiedenis van *Galant* met zijn beminde ellendig op het onbewoonde eiland, voorkomen, en andere plaetsen nog veel te veel om hier op te noemen, geene navolging waerdig zijn; ja hy, die gelooft dat CATS van niemand ooit nagevolgd is, bedriegt zig; wy meenen zelfs dat men, zig der moeite getroostende, ene geheele verzameling zoude kunnen maken van plaetsen door verscheiden uit hem overgenomen.

Eindelijk in het lezen, met oogmerk van zyne navolgingen luister by te zetten, zijn wy zelfs van oordeel,

deel, dat men zig niet alleen aen Dichters bepalen, maer ook wijder tot prozaschryvers uitstreken moet. Vader VONDEL stemt hier alweder met ons over een. „Het waer ractzaem, zegt hy, in zyne *aenleiding ter Nederduitsche Dichtkunde* bl. 4. SALOMONS „ wijze spreuken, CIECERO, SENEKA, en PLU- „ TARCHUS werken van de zeden, en het leven „ der doorluhtige mannen, en diergelyke schriften „ te lezen, en te herlezen. Wie in den vloet dezer „ pennens zweemt, zal overvloejen van zinrijke gedachten en vaste stellingen. De Beeldnaer van den „ geestryken Ridder, CESAR RIPA, nu in Neder- „ lantsch verduischt, bestelle geesterijke vonden, om „ het werk levendigh uit te drukken, en rijkelyk te „ bekleeden.” 's Mans voorbeeld zegt dit zelfde van de Droftelyke Historie boeken; waer by wy zulke geestige schriften, als de Engelsche en Hollandsche *Spectators* zijn, aenpryzen. Uit den eersten van dezen lust het ons een voorbeeld van vinding aen te halen: het is in het vierde deel van LE CLERCQS vertaling het 22ste Vertoog: de SPECTATOR beschrijft den droevigen dog deugdzamen staet van een eerlijk huisgezin door onvermydelyke rampen tot armoede vervalen; de Dochter dezer brave lieden by uitstek schoon, en om onnodige verteering van het huisgezin te myden, op 't Land by enen hoefpachter die een van hune dienstmaegden getrouwd hadt, besteld, ontsak ongelukkig den Heer van het Dorp, een los dog anders edelmoedig Jongman, in onbetamelyke Liefde: deze den ongelukkigen staet van het Meisjen en hare Ouders vernemende, schrijft, na lang vergeeffsche aenzoe-kingen op de Juffer gedaen te hebben, een brief aen haren Vader, met voorstel van zijn besluit om haer te onderhouden, en hem met haer te redden, indien
hy

hy zyne Dochter door zijn Vaderlijk gezag, van hare onnozelheid, gelijk hy hare eerlijkheid noemde, wilde aftrekken. Deze brief valt in handen van de Moeder der Juffer; want haer ongelukkige Vader was in dien tuffchentijd om zyne schulden in hechtenisse genomen; deze Vrouwe, vervuld met ontwaerdiging over de ontvangen stoute letteren, schrijft, in plaetse van aen dezelve te voldoen, aen hare Dochter ter aenzetting van hare deugd een brief, zoo vol gemoedsbewegingen en blyken van Godsvrucht en Liefde, dat dezelve, met het antwoord van den Minnaer door deze letteren, by geval in zyne handen gevallen, tot beter oog wic bewogen wierd; indien zy behoorlijk veranderd en van een Heidenbrief dichter, in den smaek van zijnen eersten Voorganger verplooid wierden, de aengenenamen, en leerzame stoffe van twee fraeie gedichten zouden kunnen uitmaken.

III. Tot hier toe zagen wy, dat men andere Dichters na moet volgen, en wie men lezen moet om na te volgen; nu volgt dat wy iets zeggen over de wyze hoe die te lezen: waer in wy eerst acht zullen geven op den Hoofdpoëet dien wy ter Navolginge gekoren hebben, en dan op de anderen, die wy nevens denzelven lezen willen.

In de doorlezing van den eersten Voorganger dien men na zal volgen, vereischen wy deze drie dingen; een Liefde voor denzelven, ene aenhoudendheid in het lezen, en ene overdenking van het gene men leest.

De Liefde wordt vereischt, zal 'er een verlangen in ons geboren worden om onzen Voorganger gelijk te worden, dewijl men zelden of nooit tracht, naer het gene, waer omtrent wy onverschillig zijn: zy wordt gewrocht door ene overtuigende bewustheid van de groote verdiensten des Mans, dien wy lezen: de-

lste DEEL.

G

zen

zen is de reden waerom wy nooit iemand raden zouden een Dichter te volgen op raed van een ander, zonder dat hy daer toe mede door zijn eigen keuze gedreven wierdt; want het is niet genoeg te weten dat hy van anderen geprezen wordt, wy moeten zelve van de rechtmatigheid van dien lof overtuigd zijn, zullen wy hem anders beminnen en met gewenschte vrucht navolgen.

Zulk een Liefde hadt **BROEKHUIZEN** voor den Drossaert **HOOFT**; die, volgens zijn oordeel, alles overtrof wat ooit in Nederland de pen gevoerd hadt, en wien hy gewoon was te noemen „den adelyken „ Schryver, den Fenix die der geheugenisse van alle „ eeuwen was; de eeuwige eer van den Nederlandschen „ Parnas; en den Prins der Hollandsche Dichteren, „ terwijl hy omtrent zijnen Latijnschen voorganger „ **PROPERTIUS** even zoo gezind was.

In deze Liefde echter is ook dat Latijnsche spreekwoord waerachtig 't welk zegt: *Ne quid nimis* of *Niet al té*, want men kan in dezelve wel te verre gaen; dan namelijk wanneer die Liefde, gelijk zy [die toch blind is] wel meer pleegt te doen, zoo onze oogen voorkomt, dat wy mistanden voor fraeiheden aanzien en navolgen; en of dit ook in **BROEKHUIZEN** niet wel eenigzins plaets gehad hebbe, zullen wy nog nader zien moeten, wanneer wy aen de behandeling omtrent de feiten onzer Voorgangeren zullen gekomen zijn.

Men houde dan hier, als overal, de gouden Midelmaet; dus zal ons de Liefde, die anders verleidt, op den rechten weg leiden, en wel aller eerst zal zy ons aanzetten om onzen geliefden Dichter niet slechts eens te doorbladeren, maer te lezen en te herlezen, zonder van deze herhaling als van opgewarmde spyze

ze den walg te steken: iets, 't welk in onze Navolging alweder gelijk wy zeiden, vereischt wordt: dewijl men zonder dit nimmer de schoonheden en de schrijfwyze van onzen Dichter in de geheugenisse zal behouden, zoo als het voor iemand die dezelve na wil volgen noodzakelijk is, ja dewijl 'er in den Dichter dien men doorbladert dikwijls schoonheden zijn opgesloten die men met eens te lezen over het hoofd ziet en niet dan door de herhaling vindt: vooral indien hy een Dichter van de beste soort is; en hier in zijn ons groote Mannen alweder voorgegaen.

HOOFD, die TACITUS in zyne prozeschriften zoo gelukkig heeft uitgedrukt, hadt dien Historischryver twee en vijftig keeren uitgelezen, gelijk BRANDT ons verzekert in 's Mans leven bl. 24.

POEB had ook door zulk ene herkauwing de schriften van den Drott en VONDEL in merg en bloed veranderd, dat hy uit dezelve op staende voet allerlei voorbeelden wist by te brengen.

BROEKHUIZEN sloeg mede dien weg in met zynen PROPERTIUS, dien hy in het Latijn meest volgde; denzelven, wanneer hy in 's Lands dienst den degen droeg, zelfs op zyne wachten mede nemende en zich eigen makende.

Dog deze herhaelde lezing is nog niet genoeg, men moet hier ook de overdenking en het oordeel te werke stellen, en, om een spreekwyze van VONDEL te gebruiken, gelijk de hoenderen niet alleen drinken, maer ook proeven en weder proeven, zal men recht de schoonheden der Poëzye smaken.

En in deze overdenking heeft men te letten niet alleen op de fraaiheid van uitdrukkingen, of hoe de Schryver moet verstaen worden, en waerom hy dus en niet anders geschreven heeft; maer ook op de schik-

king van de verzen die wy lezen, op derzelver vinding en gedachten, en eindelijk op de wyze hoe men dit alles in diergelyke gevallen zoude kunnen overnemen.

Laet ons om dit alles op te helderen hier een voorbeeld by voegen; en tot het zelve uit de verscheiden gedichten van HOOFT dat stellen, 't welk gedicht is op 't *schryven eener schoone handt*, en dus luidt:

'T hailighjen, daer ik by zwoere,
 Schildert, met een' witte veere
 Nat van gietelijke git,
 Uit, in het gemaalen wit,
 Troonytjens van haar' gedachte':
 En zoo ver papier, en schachte
 Met haar' zuiverheid het wint
 Op den raavezwarten int,
 Worden zy verwouwen van de
 Versgevalle sneeuw der hande';
 Handetjens geschaapen tot
 Wet beschrijven van mijn lot.
 Deed de zilververwde Lede,
 Door bekoring van schoonhede',
 Oit de pruitsche Junoos man
 Zich verscheppen in een' zwan:
 'K wed, hy speelt die potfen weder
 En verkeert in zwaaneveeder,
 Haekend' om te zijn gehuift,
 In de schoot der blanke vuift.
 Maar hy zal 't 'er quaalijk houwen.
 Pallas en de Min, aanschouwen
 Zy een' veder, die vereert
 Wordt van vingers zoo geleert,
 En zoo schoon dat z' hem behaagen;
 Ider zal ze willen draagen;
 In zijn' wiek Diones bloedt;
 Pallas op haar' storremhoedt.

In

In dit zinnrijk gedichtje, 't welk wy hier om deszelfs korte zaekelijkheid uitgekipt hebben, mag men met betrekking tot de uitdrukkingen aenmerken; eerst hoe de Dichter den Inkt *gietelijke git* noemt: dan hoe hy de denkbeelden omschrijft door *tronietjens der gedachten*, vervolgens waerom hy by *veere*, juist het byvoeglijk woord *wit* voege; om namelijk naderhand des te beter in zyne opklimming van gelykenissen te slagen; en eindelijk hoe hy het *blank* der handen *versgevallen sneeu* noemt.

Met opzicht van de schikking komt de gedurige klimming van schoonheden in aenmerking; en wel eerst die opklimming van gelykenissen, waer door de Dichter eerst de witheid van papier en schacht tegens de zwartheid van den inkt over en dan weder de blankheid der schryvende hand even zoo verre boven deze witheid van papier en penne plaetst.

Ten tweede de aertig verziende herfschepping van Jupijn in een Zwanen veder, genomen uit de fabel van Leda; en dan eindelijk de slag of eigenlyke vinding van het vers, welks beschouwing de overdenking van de vinding des Dichters uitmact; terwijl men wat aenga de wyze om van dit alles zijn gebruik te maken, eerst zyne gedachten kan laten vallen op de uitdrukking *gietelijke git*; welke men, des nodig hebbende, in *vloeibare git*, *gesmolten git*, of diegelyke zou kunnen veranderen: gelijk men ook het woord *gietelijk* by andere zelfstandige naemwoorden van gelijk slag zou kunnen bezigen: byvoorbeeld in *gietelijk kristal voor helderwater*, *gietelijke paerlen voor tranen*, en wat dies meer is. Dus kan men ook te werke gaen met de bewoording van de *verschgevallen sneeu der handen* welke gelykenis men ook op andere deelen

len van 't lighaem en verder alwat blank is over brengen kan.

Ten laetste kan men de vinding genomen van de plaetsing der penne in Pallas helm of uit Cupido's wick, ook in andere omstandigheden overnemen: gelijk wanneer men den lof van een geleerden Minnedichter ophaelt; dus zou men byvoorbeeld van onzen HOOFT zelf kunnen verzieren dat Pallas en de Min om zynen veder twifften.

Om zulke en diergelyke schoonheden op te speuren en te overdenken ziet een ieder lichtelijk dat een grondige kenn's van de Tale die men leeft geëifcht wordt: en dit heeft niet alleen plaetse omtrent Griekfche, Latijnfche of andere buitenlandsche Poëten, maer ook omtrent onze Hollandfche Dichters, vooral de ouden, in welken men dikwijls overdrachten ontmoet, welker traetheid men niet vat, om dat de eigenlyke beteekenis der woorden ongewoon en onbekend is; in het opgegeven versjen zijn 'er wel geene zoodanigen, of 't moet het woord *gietelijk* wezen, en dit is echter verstaenbaer genoeg, maer in de andere geaichten van HOOFT zijn 'er genoeg te vinden; en by veelen de oorzaak, dat zy dezen Dichter verwaerloozen en weinig achten, om dat zy op verscheiden plaetsen zyne en hunne tale en bygevolg 's Mans dichtfieraden niet verstaen kunnen.

Dit zy genoeg gezegd van de wyze op welke men zig zynen begunstigen voorganger eigen maken moet: rest nu nog dat wy ook iets zeggen van de manier op welke de andere Dichters en Schryvers te lezen zijn.

Hier wordt de boven aengeprezen herhaling zoo zeer niet geëifcht, alzo het oogmerk des Lezers hier nict is zig dezen, gelijk den eersten, in merg en bloed

te

te veranderen: ook kan zy, omtrent dezelve zelden of nooit plaats hebben; wijl deze arbeid lang en het leven kort is; om even wel niet zonder vrucht te lezen en als een trechter terftond kwijt te raken 't geen men pas ontvangen heeft: zouden wy hier den Liefhebber raden gebruik te maken van ene uitvinding, die den geleerden in allerlei wetenschappen van veel nut en voordeel is, en het geheugen wonderlijk te hulpe kooft, te weten het maken van zoogenaemde *adversaria*, of aenteekeningen; waer in wy reeds zagen dat VONDEL ons voorgaen is met alle de fraeie plaatsen uit HOOFTS *Henrik* op te teekenen: hoe men dit op een goede orde doe, mogen wy thands niet opzettelijk aentoonen; die Latijn verstaen kunnen hier omtrent by MORHOF in zynen *Polybistor* (m) te recht geraken.

By de uittreksels van fraeie vindingen, gedachten, plaatsen, en woorden, die wy hier eigenlijk op het oog hadden, mag men voegen de aenteekening van de Navolgingen van onzen uitgekozen Hoofdpoëet die wy by andere Dichters vinden; dus zal iemand, die HOOFT tot zijn voorganger heeft uitgekipt, ANSLOO lezende, by het versjen, dat wy zoo even van den Drost uitschreven, kunnen op den rand teekenen, by reg. 3. op *gietelijke git*, dat deze Dichter dit byna op dezelfde wyze als wy aen de hand gaven navolgende, bl. 360. gezegd heeft *druipendt git*, en by reg. 22. dat dezelfde ANSLOO de vinding van HOOFT heeft nagevolgd op deze wyze.

De

(m) Part. II. lib. 3. cap. 10.

G 4

De groote Min hadt laatst een veer verloren
 Uit zijne wiek, toen hij haar schrijven zag;
 Toen sprak die dwerg met zoo een zoeter lach:
 Hier zie ik meer, dan ik ooit hadt te voren.

Waar op Minerf: wacht u die aan te raken,
 Dees veder is verlooft aan mijn helmet.
 Zoo werdt een Godt van een Godin belet
 Van met haar pen zijn' veder vlug te maken.

Op zulk ene wyze leert men niet alleen de slag van Navolgen, maer ook de fouten die men by deze Navolgers vindt in zig zelf te verbeteren.

Ondertusschen mag men door dit lezen en uittrekken van andere Dichteren niet afgetrokken worden van onzen Hoofdpoëet, welken men zyn'er geheugenis zoo in moet printen, dat het niet noodig zy zyne fraaiheden elders dan in onze herstienen op te schryven.

Eindelijk moeten wy hier met opzicht tot de lezing en van onzen eersten en van andere Dichters nog eenen raed byvoegen; en deze is, dat men zig steeds bediene van de meest gezuiverde drukken; wyl men dit verzuimende zoo wel omtrent Nederduitse als Griekse of Latijnsche Poëten, ligtelijk in derzelver Navolging dwalen kan, en op hun gezag steunende, dingen schryven, welken zy of zelfs nooit geschreven of in latere dagen by rijper oordeel veranderd hebben; de latere drukken van enige Treurspelen van VONDEL vertchillen ongelooflijk veel van de eersten: die dit na gaen wil, neme slechts zijn *Palamedes* tot een staeltjen: en de zangen van HOOFD zoo als zy nade hand zijn uitgegeven schynen door de menigvuldige verbeteringen, dezelve niet die in den jare 1618. gedrukt zijn.

Men vergelyke maer het tweede *couplet* van den zang

zang die begint met *zicbbare Godt* in beide drukken:
die van 1618. heeft:

Al goet en al bescheyden
Schift ghy van een, de doodt vyande tyden:
En laschtse, tuffchen beyden,
Met Lente en Herfft, die niet so bitter sryden.
Soo d'een dach ,, u hooch gaen sach,
En d'ander dach ver neder,
Soud niet vol pynen,
Het breyn des werelts schynen,
Aen het weder?

De uitgave VAN BRAND heeft:

Heel goedt, en heel bescheiden
Schift ghij van een de doodtvyandsche tijden,

Scheen niet aan 't hollen
Des werelts geeft, bij 't follen
Van het weder?

En vervolgens *coupl.* 3. 1618.

Niemandt en heeft t'ontberen
Vw goedtheyt mildt, ghy lonckt soo vriendelyken
Op Ambachtslien, als Heeren,
Op slordige' arme' als overdwaelche rijcken.
Gheen straffe rol ,, in 'swerelds hol,
Is u belast te voeren;
Maer siel en sinnen,
Met uwe cracht, uyt minnen,
Te beroeren.

In de andere,

Geen hart en hoeft t'ontbeeren

Uw' milde gunst; ghij lonkt zoo vriendelijken

Op slaaven als op heeren ,

Op slordigh' armen, als op pratte rijken.

Geen straf bestier

Is, aan uw vier

Vol deughds, belast te voeren;

Maar alle dieren,

Met vreughd, tot in de nieren

Te beroeren.

Ja in dezen en andere zangen vindt men zelfs in de eerste uitgave geheele *coupletten*, die de Dichter naderhand afgekeurd en uit de laetste weg gelaten heeft.

IV. Dus verre van de Lezing, gehandeld hebbende, gaen wy nu tot het schryven, de ziel der Navolging, over, waerin ons eigenlijk de rechte wyze van navolging van alle onhebbelyke onderscheiden zal te beschouwen staen.

Men verdeelt de Navolging in ene kinderlyke en Mannelyke of ook wel in ene slaefachtige en vrye navolging. De eerste verdeeling heeft haer opzicht tot de wyze hoe: de andere tot de bepaling hoe verre men een ander volgen moet.

De Kinderlyke Navolging heeft inzonderheid plaets in die oeffening waer door men de gedichten van een ander in andere bewoordingen of in ander soort van verzen over giet; een werk dat zekerlyk zijn nut en voordeel heeft voor eerst beginnenden, vooral om zig de werken van die men navolgt in het geheugen te prenten, maer ook een werk, dat gelijk een ieder lichtelyk begrijpt, niet veel moeite en kunst in heeft voor iemand die wat rijk van woorden en rijmklanken is; maer tot deze kan men ook brengen die wy-

zc

ze van Navolging, welke alleen de fraaiste spreekwyzes van een of meer Dichteren tot zijn oôgmerk overneemt, te samenlapt, en voor zijn eigen werk uitvent; 't welk eer ene dievery te noemen is dan ene behoorlyke Navolging: niet als of men nergens de slagen en uitdrukkingen van een ander zou mogen gebruiken; BROEKHUIZEN, ANSLOO en PLUMMER ja zelfs POOT hebben geen zwarigheid gemaekt dit uit HOOFT te doen; maer dezen deden hunnen grooten voorganger geen schande aen door zyne schoonheden in slechte gedichten als vlagges op mistschuiten te planten; nog stelden alleen daer de fraeiheid hunner gedichten in, maer vergoedden die geringe overneming door hunne mannelijke Navolgingen of eigen vindingryke gedachten *Namelyk* [op dat BROEKHUIZEN hier zig zelf verdedigde met zijn eigen woorden *in notis ad Sannaz. l. III. Ecl. 1. vers. 166.*] *Namelyk 'er blijft door 't gedurig lezen veel hangen, 't welk zig somtijds aen onze gedachten, als op onzen eigen grond gewasfen, voordoet.* Wil men dit door meer voorbeelden gestaefd zien, men leze P. BURMANNUS SECUND. *in Emend. & addend. in notis ad P. Lotich. Sec. poëmata vers. 662, 663.*, waer men uit Latijnsche Dichters het onderscheid tusschen de kunstige en diefsche Navolging [om zoo te spreken] fraei vindt aengetoond.

In het Latijn heeft men een soort van gedichten *Centa* of t'samenlappesl geheten, waer van de kunst alleen bestaet in een acneenschakeling van spreekwyzes van anderen uitgeschreven zonder 'er iets van 't zyne tusschen te voegen; men vindt 'er zoo een op een huwlyk in de *poëmata* van AUSONIUS en een op *Baudius* in die van HEIMSIUS; dog in onze Ta-

le

Ie is dit geestpynigende slag van verzen, ons wetens, nog nimmer in gebruik gebracht..

De slaefachtige Navolging is, die wel geschiedt door enige uitbreiding en verschikking, maer welke zig als door een zeker soort van *superstitie* zoo zeer bindt aen het geen zy Navolgt, dat zy daer de fouten, welke zy 'er in ziet niet durf afdaten, nog ook hare eigen krachten om het stuk te verbeteren, beproeven:

Tegens deze beide valſche foorten van Navolging nu slaet, de ware, de Mannelyke, de vrye Navolging over; en is die, welke niet van woord tot woord overbrenghet, nog ook alles zonder eenige verandering of byvoeging en gedachten navolgt; maer dus de gedichten van een ander behandelt, dat dezelve niet gesloeten schynen maer met volle reden den naem van een gerechtelyke eigendom verdienen.

Die namelijk op deze wyze Navolgt, drukt het ligchaem en niet slechts eenige leden van zijn voorganger uit; tracht zijn geest zelfs over te nemen, en het gene hem nog ontbrak te verbeteren.

Om den weg tot dezen welke moeilyker is dan veel en zig verbeelden, wat klaerder aen te wyzen, zullen wy eerst iets zeggen van de wyze van verandering in het geen men van zijn eersten voorganger navolgt, en dan van de bepaling hoe verre deze Navolging gaen moet, met op zich tot de vermyding van fouten, en de beproeving van zijn eigen krachten.

De verandering in de Navolging 't zy van geheele stukken, 't zy van enkele plaetien kan op verscheiden wyzen geschieden; men kan namelijk de foorten der zaken [*genera*] in derzelver byzonderheden [*species*] geheelen in gedeelten, de oorzaken in gevolgende, of van den anderen kant, de byzonderheden in hare foorten,
de

de gedeeltens in haer geheel, de gevolgen in de oorzaken verwisselen; of het geen ons niet te paste komt of aenstaet achterlaten, en 'er iets anders voor in de plaets stellen.

En deze Navolging kan, als zy wel behandeld wordt, al vry veel verandering en verschillende houding aen een stuk geven; vooral indien men daer nog de verwitteling van schikking, zoo die plaets kan hebben, byvoegt; weshalven deze somtijds genoeg zijn kan, byzonder, indien men stukken van eene andere tale navolgt; evenwel krijgt zy een grooten luister, indien men haer paert met ene voegelyke uitbreiding, of indien men het gene een ander breed behandeld heeft, inkrimpt, en in minder regels sluit.

Nog meer verandering geeft de verruiling van Dichttrant: wanneer men byvoorb. het gene onze Voor ganger hoogdravend gezongen heeft op een lager, het geene hij eenvoudig gesproken heeft, op een hooger toon stelt.

Doch hoe veel uitwerking deze regels, ook wel waergenomen doen mogen, nog is dezelve gering by het nut dat de tusschenvoeging van dingen die men uit andere Dichters genomen heeft, mids insgelijks met behoorlyke verandering verschaeft, dewijl men alles uit eenen voortreflyken Dichter overnemende, gevaer loopt van den blaem van dieverye.

SENECA toont dit fraei aen: (n) *Apes debemus imitari*, zegt hy, & *quemcunque ex diversa lectione congestimus separare; Melius enim distincta servantur. Deinde, adhibita ingenii nostri cura, & facultate, in unum saporem varia illa libamenta confundere: ut etiamsi apparuerit unde sit, aliud tamen esse, quam unde sum-*
tum

(n) *Epist. 85.*

zum est, appareat. Quod in corpore nostro videmus, sive ulla operâ nostrâ facere naturam. Alimenta, quae accepimus, quamdiu in sua qualitate perdurant, & solida in natant stomacho, onera sunt. At cum ex eo quod erant mutata sunt, tum demum in vires, & sanguinem transcut. Idem in his quibus aluntur ingenia, praestemus: ut quodcumque haesimus, non patiemur integra esse, ne aliena sint: dat is, „Wy moeten de byen volgen, en al het gene wy uit verscheiden lezingen gegaerd hebben, schriften: want het gene onderscheiden is bewaert men beter; vervolgens moeten wy met aenwending van de zorg en 't vermogen onzes verstands die verscheiden teugjens tot een drank te samen gieten, op dat het, schoon het blyke van waer het zy, echter iets anders schyne, dan dat waer uit het genomen is. 't Geene wy zien dat de Nature zonder enige hulp van ons in ons lighaem doet: de spyzen die wy genuttigd hebben zijn, zoo lang zy hare hoedanigheid volharden en ongekleinsd op de maeg dryven, tot ballast. Maer, wanneer zy van het gene zy waren veranderd zijn, dan gaen zy eerst in bloed en krachten over. Laten wy het zelfde in 't werk stellen aen die spyzen, waer 't verstand mede gevoed wordt: zoo dat wy al het gene wy geproefd hebben niet geheel laten blyven, op dat het niet een ander blyve toebehoren.”

P O Ò T maekte onder anderen gebruik van deze regels, wetende de schoonste trekken en aerdigste manieren van uitdrukkingen en bewoordingen in allerlei soorten van bevallige schriften af te zien, en zig eigen te marker; waer toe hem zijn sterk geheugen niet weinigen hulpe kwam

Om nu dit alles, zoo veel mogelijk op te helderen,

ren, zullen wy hier een voorbeeld van Navolging uit het Latijn, en nog een of twee uit het Nederduitsch achter voegen : uit het Latijn lust het ons te kiezen dat Gedicht van POOT betyteld, *Behoude reis naer Engeland aen den Heere N.* het welk hy gedicht heeft in Navolging van HORATIUS, (o) waer deze VIRGILIUS naer Athene vaerende een voorspoedigen tocht wenscht: de Latijnsche Poët begint dus:

*Sic te Divu potens Cypri,
Sic fratres Helenae, lucida sidera,
Ventorumque regat Pater,
Obstrictis aliis praeter Japyga,
Navis quæ tibi creditum
Debes Virgilium, finibus Atticis
Reddas incolumen precor,
Et servas animae dimidium meae.*

dat is, „ Zoo waerlijk bestieren U de Machtige Go-
„ din van Cyprus, de heldere Sterren broeders van
„ Helena, en de Vader der winden, alle de winden,
„ uitgezeid den Noord-westen, vastgeboeid hebbende,
„ O Schip welke VIRGILIUS U vertrouwd schul-
„ dig zijt, indien gy mijn wensch voldoet, hem op
„ de grenzen van Athene levert en de helft myner
„ ziel behoudt.”

Onze Hollandsche Dichter verandert deze aenspraek aen het Schip in een algemeenen wensch; en wel zoo dat hy niet al de Goden aenroept, die zijn voorganger ophaelt; maer 'er een afaet, een byvoegt en twee in een andere schikking plaest, op deze wyze:

Dat

(o) L. I. od. 3.

Dat nu Eool de winden
 Al t'zamen pass' te binden
 In hun spelonk met kracht,
 Behalve die van 't oost ons toe blaest, koel en zacht.
 Dat Nereus 't grimmig woeden
 Der groene pekkel vloedden
 Belette, op myn gebeên.
 Myn vriend bezoekt het ryk der witte Galatheen.

Vervolgens voegt hy hier ene schildering by van het vertrek van zynen Vriend, en een kleine uitweiding over hunne Vriendschap, beiden boven het gene zyn Voorganger heeft.

In 't zee gevaer kloekmoedigh,
 Zeilt Dafnis, my te spoedigh,
 Naer o'eovers van den Teems,
 En volgt langs 't waterspoor dus zyn fortuin uitheemsch.
 Hy ziet alreê de kruinen
 Der vaderlantsche duinen
 Verdwynen van zoo veer,
 En waegt in zich myn vreugt op 't ongetrouwe meer.
 Hoe moet de vriendschap lyden
 Die hier van wederzyden
 Gerekt wordt over 't zout!
 Zy trekt vergeefs te rug als 't noodtlot tegen houdt.

HORATIUS valt aenstonds in ene beschouwing van de stoutheid des eersten Zeemans, dan gaet hy over om te toonen hoe weinig de zee uitrechte in de landen van elkaer te scheiden, daer de schepen zig aen geen zee stooren, maer dezelve oversteken werwaerts zy heen willen. Hier op vaert hy uit tegens de stoutheit of trotschheid van 't menschelijk geslacht waerin hy met een woord van den oorsprong der zeevaart rept.

Alle deze dingen heeft POOT in ene geheel ande-

re

re schikking gebracht : deze beschouwt eerst het weinige voordeel dat de zee doet in de vaneenklevinge der landen; en hier in verandert hy *soort* in *byzonderheid*, *oorzaak* in *gevolg*, ene *stelling* in ene *vraag*; teffens iets minder zeggende dan HORATIUS, welke aen deze stoffe komende zingt:

*Nequicquam Deus abscedit
Prudens Oceano dissociabilis
Terras, si tamen impia
Non tangenda rates transliunt vada.*

dat is: „ te vergeefs scheidde het voorzienige Opperwezen, de Verwyderde en Onbuerlyke landen, door den Oceaan van één, indien echter de roekeloosvaartuigen, de plassen die men niet genaeken moest, durven overslippen.”

POOT

Wat baet het, schoon de Britten
Van 't ront der werelt zitten
Gescheiden door het nat?

Hier op gaet de Navolger over tot den oorsprong der zeevaart; zijn Voorganger hadt slechts van allerlei stoute ondernemingen sprekende in 't algemeen gezegd:

*Semotique prius tarda necessitas
Leti corripuit gradum.*

Waer achter hy, ook het stout bestaen van *Dedalus*, die gezegd wordt zig vleugels gemaekt te hebben, gevoegd hadt; POOT houdt zig alleen by de zeevaart, waerin hy veel breeder is, tonende de wyze aen waerop men ook in deze dien korteren weg tot de dood gevonden hadt; en dewijl men houdt dat de
Iste DEEL. H bel

bel van *Dedalus* beteekent, dat hy het eerste de zeil-kunst vondt, neemt hy denzelven ook in dien zin over.

Fenicle vondt vroeg op zee een reisbaer pad.

De pyn wert om gehouwen.

Men ging aen 't schepebouwen.

De vloet, al viel 't hem zuur,

Kreeg bergen op zyn' rug, in weêrwil der natuur.

Dedaël brogt mast en zeilen.

Het dieplood leerde peilen.

De starren lichtten voor.

Zoo voer men tusschen bank en blinde klippen door.

Dan beschouwt hy de stouthed des eersten Zeemans ;

Doch 't most een stouthart wezen,

Die d'eerste, zonder vrezen,

Ken uitgehouden boom

Dus tot zyn' kerker koos, en afftak in den stroom ;

En onder 't ommezwerven

Een zeldzaam slach van sterven,

Nogh vreemt en onbekent,

Met moeite en arbeit zocht op 't schuimende element.

Men ziet dat hy hier eerst de woorden van HORATIUS *Semotique prius* &c. te pas brengt : voor het overige is hy, in deze beschouwing veel korter dan zijn voorganger ; veranderende hier *byzonderbeden* in *algemeene spreekwyzen* : de Latijnsche Dichter stelt toch het gevaer der Zeevaart veel ijslyker voor, op deze wyze :

Illi robur & as triplex

Circa pectus erat, qui fragilem truci

Commisit pelago ratem

Primus, nec timuit praecipitem Africum

Decer-

Decertantem Aquilonibus,

Nec tristis Hyadas, nec rabiem Noëi:

Quo non arbiter Adriæ

Major, tollere seu ponere vult freta.

Quem mortis timuit gradum,

Qui rectis oculis monstra natantia

Qui vidit mare surbidum, &

Infamis scopulos Acroceraunia?

dat is, „Hy hadt moed en drie dubbeld koper om het
„hart, die 't eerst een zwak vlot aen de wrede zee
„dorft toe vertrouwen, en niet schrikte, den neder-
„gierenden Zuidwesten - wind tegens de Noorde - win-
„den te zien worstelen, nog de droeve Regensterren
„en de woede van den Zuiden - wind, die 't meest
„van alle over de Adriatische zee den baes speelt, 't
„zy hy de golven wil doen ryzen of bedaren, in 't
„aenzicht te zien; welken trap van dood vreesde hy
„die met onverdraaid gezicht de zwemmende mon-
„sters, die de ontroerde zee en de beruchte Acro-
„ceraunische klippen dorft aenschouwen.”

Wat belangt de uitvaring tegens de trotsche God-
loosheid der Menschen, waarmede HORATIUS eindigt, deze laet POOT als niet met zijn oogmerk stroo-
kende, geheel achter wege; stellende in de plaets van
deze ene naooging van het schip, het welk zynen
Vriend henen voert: in deze naooging nu schijnt hy
ene plaets uit OVIDIUS of liever uit ene vertaling
van hem te hebben overgenomen; daer namelyk de-
ze Dichter *Halcyone* beschrijft het Schip van haren
Ceyx naoogende: (p)

Ubi

(p) *Metam. Lib. XI. vs. 467.*

Ubi terra recessit

*Longius, atque oculi nequēunt cognoscere vultus,
 Dum licet, insequitur fugientem lumine pinum.
 Haec quoque ut hōud poterat spatio submota videt,
 Vela tamen spectat summo fluitantia malo.
 Et nec vela videt, vacuum petit anxia lectum.*

dat is, „Wanneer het land verder wegwijkt, en hare
 „oogen zijn wezen niet meer kunnen onderkennen,
 „volgt zy zoo verre zy mag de vliedende pijn met
 „haer gezicht. Na dat deze ook te veer verwyderd
 „was om gezien te worden, beschouwt zy evenwel
 „de zeilen, die van den mast flodderen; deze ook niet
 „meer ziende keert zy angstig naar hare slaepstede.”
 P O O R heeft het zelfde denkbeeld, dog korter uit-
 gedrukt, in dezen regel:

Onze oogen raeken schip en zeil en vlaggen quyt.

Want dat de Dichter de fabel van *Halcyone* gelezen
 hadt, mag men opmaken, wyl hy in 't einde van een
 zee spreekt die „legt, gelijk wanneer de ijsvogels
 „broēn”: gelijk OVIDIUS (*q*) toch zegt:

— *Coēunt funtque parentes:*

Perque dies placidos biberno tempore septem

Incubat Halcyone pendentibus aequore nidis.

Tum via tuta maris &c. —

dat is, „Zy paren, en krygen jongen, en *Halcyone*
 „broedt in den wintertijd zeven stille dagen op het
 „nestje, dat over de zee hangt: dan is de zeevaert
 „veilig.”

In

(*q*) Lib. XI. vf. 745.

In het voorgaende van dit stukken hadt **P O O T** meer spreckwyzen van anderen in gevlochten, gelijk

De vloet, al viel 't hem zuur,
Kreeg bergen op zyn rug, in weêrwil der natuur:

Het welk in den aert een uitdrukking is van **ANTONIDES**, als ook „schuimend element, de groene pekelen, vlooden enz.” Eindelijk in het slot keert hy weder tot de Navolging van **HORATIUS** brengende hier de broeders van *Helena* te pas, die hy in 't begin hadt achter gelaten: hy zingt namelijk

Indien Heleens Gebroeders
Nu als getrouwe hoeders
De zeereis spoeien doen,
En 't water legg' gelyk wanneer d'yvogels broên;
Indien myn Vrient na 't landen,
Op 't kryt der Britsche stranden,
Ras lof zinge, en ras keer' (weêr.
Zoo gaet het naer myn wensch: zoo kooft myn blydſchap

Het welk als een kort begrip van het geheele gedicht uitmaakt.

Een voorbeeld van Navolging uit het Nederduitsch heeft men aen **BROEKHUIZENS Hageroos**, (r) waerin die Dichter zig den zang van **HOOF** welke begint,

O Phœbus fiere pronker,

heeft voorgesteld, en dus behandeld, dat hy den dichttrant van een zang verwisfelt in een lageren Herdertrant, en alles op het kunstigste heeft uitgebreid; het geheele stuk uitteschryven lijd ons bestek niet, eenige
stael-

(r) Zie zyne Gedichten bl. 9.

flaeltjens 'er van by te brengen is slechts ons oogmerk.
BROEKHUIZEN hecht 'er eerst een voorreden aen
 by wyze van een Opdracht; en dan een begin als dat
 van veele Herderszangen is:

'T was over middag, en het vee noit knabb'lens moe
 Herkaude 't klaver vast in koele schaduw, toe
 De Jonge Veneman (daar bossen en daar velden
 Noch af weërgalmen) dus zijn schalke fluitje stelde:

Waer na hy tot het stuk zelf overgaet; den eersten
 regel van **HOOFD** bekleedende met een menigte van
 omschryvingen en spreekwyzen ten deele uit andere
 dichten van den Drosfaert, ten deele uit het Latijn,
 ten deele uit zijn vernuft getoogen: dus spreekt hy
 de zon aen:

O zichtbaarlyke Godt, eerwaarde Zonne schoon,
 Dagvoerder, 'swerelts oog, uit wiens vermaalden troon
 In onverganklyk ligt de Schoonheit zit te pralen,
 Gehult met levend gout, omheint met goude stralen:
 O gy, wiens minneluft in herderlyk gewaadt
 Vermomde by Admeet de waarde van uw' staat.

Deze Zon nu wordt van **HOOFD** vry schamper naer
 zijn ondergang gewezen, echter met die vergoeding,
 dat hy haer boven de Maen en Sterren stelt: op de-
 ze wyze:

O Phoebus fiere pronker,
 Geen' rust ik u misgon,
 Vaar vry, met uw geslonker,
 In zee der vloeden bron.
 Den avont met zijn donker
 Is voorboó van mijn zon.

Niet dat gh' in mijn zin, wijken
 Moet voor uw' zuster klaar,

En

En 't heir dat 's hemels rijken
 Beklimmen komt met haar.
 'K wil by u niet gelijken
 Haar' lichten allegaër.

BROEKHUIZEN stelt hier voor ene ootmoedige bede, en behoefde 'er dus de verheffing boven de Maen niet by te voegen, hy zingt:

Kan herdere bede, vol van minnelust, uwe ooren
 Met ootmoet innerlyk, en diep ontzag, bekooren,
 Duik, goude Zonne, duik, daer Thetis u verwagt
 Om's daags voldienden loop te rusten in de nagt.

HOOFD vervolgt met reden te geven van zijn verlangens naer dezen ondergang der zonne:

Maar in de duisterheden,
 Die koomen zwieren aan,
 En met een mist bekleeden
 Uw' afgeleyde paën,
 Zal ik, te mijner beeden,
 Twee starren op zien gaen.

Twee starren, die met blaaken,
 Verdrijven 't naere zwart:
 Die teelen, en ontwaaken
 Doen vier, dat starren tart,
 In mijn gemoedt; en maaken
 Een hemel van mijn hart.

Deze Starren verruult de Navolger met Zonnen, welken hy met spreekwyzen uit een ander vers van **HOOFD** ontleend, op een verscheiden wyze aenprijft:

Ik zal te myner bée twee zonnen uit de kimmen
 Des bruinen avonds, als gy wêch zijt, op zien klimmen,
 Twee zonnen zwanger van bekoorlykheit en schoont',
 Daar Min op schiltwagt staat, daar Venus inne woont.

H O O F T eindelijk beschrijft den luister van deze zyne twee Starren dus:

Die zal ik, op het spaade,
 Meer dan een' morgenstondt,
 In blinkenden gewaede
 Zien glinstren als verzont:
 En proeven de genaede,
 Die min zijn' dien'ren gont.

maer **BROEKHUIZEN** neemt hier eerst enige hinderalen uit den weg die de Zon in haren loop zouden kunnen tegens houden, te lang om hier neer te stellen, en daer na beschrijft hy den glans der Zonnen die hy verwachtte van de uitwerkselen in het breedte:

— — — Ga Febus, ga vry heên.

De heldre Hageroos zal uwe plaats bekleên.
 De zilvere uchtenddau zal flaauwen, en verdroogen
 Op 't slikerende ligt van haar wellustige oogen.
 Veel aangenamer dan met draay van stem en keel
 Zal groeten 't morgenligt de ichelle Filomeel;
 De Roos en Lely, met ontlooke blaadtjes goellyk,
 Opofferen haar jeugt en dankbaarheid gevoellyk;
 Onthalen haare komst met lieffelyker lach
 De blonde Dageraat, bodinne van den dag. enz.

Eindelijk den zang van **H O O F T** dus tot het ende gevolgd hebbende voegt hy 'er nog een naijver van de Maen tegens de Zonne zyner schoone tot slot by, waermede wy ons thands niet kunnen ophouden.

Een andere wyze van Navolging uit het Nederduitsch vindt men in **FOOTS** Minnedicht *goelyke wangen* genaemd, (s) dit is insgelijks gevolgd naer een zang

(s) I. Deel bladz. 136.

zang van HOOFT; maer daer in de *Hageroos* alles uitgebreid was, is hier alles ingekrompen, en de byzonderheden in algemeene uitdrukkingen veranderd, en 60. in 12. regels gebracht, HOOFT begint dus: (†)

Op 's Winters endt,
 Wanneer de Lent,
 Dat prille puik der tyen,
 Zoo aangenaam,
 Voortsdoet de kraam
 Van haar' kleinnooderyen;
 Het menschlijk zaadt
 Alleen niet gaat
 Naa blaën en bloemen reiken:
 Juppijn verfmaadt
 Het goudtsieraadt,
 En pronkt zijn kruin met eiken.

FOOT:

Laet Jupyn met eikeblaën
 Zyn geduchte slapen sieren;

Vervolgens haelt HOOFT het loof op waermede *Alydes*, *Mars* en *Bacchus* zich pronken, dog deze allen slaet FOOT over; dan zegt hy van *Apollo*.

De zon stelt toe
 Een' lauwerroë,
 En hult daar meë zijn lokken.

Dit brengt FOOT over:

Febus heilige laurieren
 Op zyn goude lokken laën.

En

(†) Zangen bladz. 160.

H 5

En hy roept 'er *Pan* by, van welken **HOOFD** zwijgt:

Pan om spichtigh pynlooff gaen,
En 'er zich een' kranz af breien;

HOOFD vervolgt:

De strenge maaght,
Die niet en haaght
Dan wetenschap en waapen,
Nu onlanks brak
Een olytak,
En vlyd' z' om beid' haar slaapen,

FOOT:

Vette olyf Minerf versreien.

HOOFD:

Diones bloedt
En heeft geen' moedt
Om 't schorre groen te draagen.
Met myrteblaën
Laat zy begaan
Den Min, die siert haar' waagen.
't Is pas haar' maght
De roos, op 't zacht
En teder hair, te lyen:
Haer' kamenier
Weet, met een' zwier,
Die geschakkeert te vlyen.

FOOT:

Roos noch mirt Dione ontfaen.

HOOFD:

HOOFD:

Zoo zeer verfreit
 De frisfigheid
 Van blaën en bloemen 't leven.
 Maer all' die schat
 Gaev' ik, om 't blad,
 Van Doris handt, beschreven.

FOOT met verandering van vinding :

Wien doet al dat tooien aen?
 'k Gaf wel duizent zulke kroontjes
 Om de roosjes die de koontjes
 Van mijn Klorisje beslaen.

Dit alles is de rechte foort van verandering en die dezelve in het werk stelt, behoeft niet alleen geene vreeze te hebben voor den naem van *kinderlyken Navolger*, maer kan zig ook van dien van *Slaefachtigen* vryspreken; die echter den laetsten geheel en al vermyden, en den naem van *vryen Navolger* met volle reden verdienen wil, moet, ook op het spoor van groote mannen, altijd in het oog houden zynen Voor ganger te verbeteren: en hier toe is het voor eerst noodig niet alles te volgen: want gelijk 'er op aerde niets volmakt is, zoo is 'er ook geen Dichter, die niet in het een of ander der onvolmaektheid onderworpen is, en zyne fauten heeft.

Deze fauten kunnen bestaen of in hunne Navolging der Nature, of in het *instrumenteale* waermede zy dezelve hebben nagevolgd; als daer zijn, woorden, maet, en rijm.

Dat men de eerste feilen niet moet involgen ziet men met een opslag van een oog, wanneer men dat maer op het oogmerk van de Navolging der Dichte-

ren

ren vallen laet, en het welk wy zeiden dat daer in bestaet om de Nature op de beste wyze te volgen: indien derhalven de Dichter dien wy ons ten voorganger gekoren hebben, al ware hy de allervoortreffelijkste, hier of daer iets zegt, dat tegens de Natuerlyke verbeelding strijdt, is dit niet na te apen om dat hy het gezegd heeft: en dewijle men de Nature op de beste wyze wil leeren affchilderen, zou het ook tegens ons oogmerk stryden indien men daer toe verwen koos die men vooraf zag dat doof of hard waren.

Om hier van een of twee voorbeelden by te brengen; wy zijn zoo met **HOOFT** niet ingenomen, dat wy denken zouden, dat men hem zoo wel na moet volgen in zyne verdraaide *constructien*, lamme maet en onnatte rymen, als in zyne stoute vindingen, scherpzinne slagen, en mannelyke spreekwyzen; ja wy moeten, schoon het ons deert, bekennen, dat **BROEKHUIZEN** hier in te laken is, om dat hy zich uit al te groote liefde voor den Drosfaert in deze faut heeft toegegeven: gelijk alleen uit de regels die wy even te voren uit hen hebben bygebracht blyken kan.

HOOFT wist zelf wel dat dit alles niet met een volmaekt gedicht bestaen kon, maer hy zocht in zyne verzen de volmaekheid niet, en dichtte dezelve alleen voor uitspanning, wanneer hy zig van zijn hoofdwerk, eens wilde verlustigen: die dus redeneeren wil mag men vryelyk ook hier in navolgen; maer wy schryven dit voor zulken, die, schoon de volmaektheid hier niet gevonden wordt, echter zoo na by dezelve trachten te geraken als mogelijk is.

ANTONIDES ten tweede, mag zoo stout en mannelyk een Dichter wezen, als hy wil, evenwel denken wy, en hebben zulks hier vooral te kennen gegeven, dat zyne opgeblazendheid niet na te volgen is.

Maer

Maer onder het gene niet na te volgen staet, be-
trekken wy ook zulke dingen die wel voor geen fau-
ten gehouden wierden wanneer onze Voorgangers die
schreven, maer het worden zouden wanneer wy de-
zelfde navolgden: zulken zijn vooreerst alles dat in den
smaek van dien landaert waer uit onze Leidsman is
maer niet in den onzen valt; VOLTAIRE is hier over
fraei in zijn Vertoog *van het Heldendicbt*, het geen
door een bedrevenhand wel eens mocht vertaeld wor-
den, toonende dat al die srydende Goden in HOME-
RUS, al die toveryen in TASSO, die duivels in MIL-
TON, dingen zijn waerin geen Franschman behagen
scheppen zou, hoewel zy by de Grieken, Italianen of
Engelschen ingang vonden; het zelfde zy van ons
gezegd.

Hier toe behoort ten tweede al het geene ten tyde
van onze Voorgangers plaetse hadt; als daer zijn woor-
den die thans verouderd zijn en niet verstaen worden,
en hoe toch zou het met het oogmerk der Dichtkunst
strooken van deze gebruik te maken, daer dat toch
is, de gemoederen door hare Navolging der Nature
te bewegen? hoe kan dit bereikt worden door woorden
die de Lezer of Toehoorder niet verstaet, en welke des
geen indruk op zijn verstand, veel min op zyne harts-
tochten, maken kunnen? Zulke woorden vindt men
byvoorb. in een SPIEGEL, HEINS, ook HOOFT
en anderen, welke echter Dichters zijn die Navolging
verdienen.

Doch dit moet zoo niet begrepen worden als of 'er
nooit plaets kan zijn voor het ouderwetsche; in te-
gendeel 'er kunnen gelegenheden voorkomen daer het
zelve sieraed byzet: zulke gelegenheden zijn, wan-
neer men in een stuk dat dezen tijd raekt een'man van
dien tijd invoert: of ook in andere omstandigheden, ge-
lijk

lijk wanneer P O O T den tijd beschryvende toen hy onder de Schipluifche Rederykers behoorde , in zijn *algemeenen brief* deze regels invleit :

**De heldegeften van ridders en mannen groot
Behaegden in zulk fchrift mijn wonderlijk minjoot**

Het welk iemand voor een faut aenziende , toonen zou , geen verftand te bezitten om 'er de fraeiheid van te erkennen.

Tot de dingen die plaetfe hadden ten tyde van onze voorgangeren , en niet in onze dagen , brengen wy ook in de Griekfche en Romeinfche Dichters het gene naer hunnen Heidenschen Godsdienst fmaekt ; hier zouden de Goden eerst in aenmerking komen moeten , dan wy zullen ftraks liever van dezen wat breder fpreken , en eerst gewagmaken van de kwade zeden die uit hunnen Godsdienst voortvloeiden.

De zorgelooze leer der Epicuriften bekleedt hier in 't algemeen de eerfte plaetfe ; en dat verfcheiden Griekfche en Latijnsche Poëeten , zelfs HORATIUS die fomtijds uit zyne gronden zulke goede zedelesfen bouwt , van deze vol zijn , is niemand onbekend die geen vreemdeling is in de werken dezer Dichteren.

Deze laetftgenoemde Heiden fpreidt , hoe wel niet zoo veel als wel elders , deze gevoelens ten toon in zijn 9de *Ode* van 't eerfte boek , die op den winter ziet :

Quem fors dlerum cunque dabit , lucro

Appone : nec dulces amores

Sperne puer , neque tu choreas.

Donec virensi canities abest

Morosa ; nunc & campus , & arca ,

Lc.

*Lenaeque sub noctem susurri
 Composita repesantur bora :
 Nunc & latentis proditor intimo
 Gratus puellae risus ab angulo,
 Pignusque dereptum lacertis,
 Aut digito male pertinaci.*

dat is: „Wat voor een dag het geval u ook beschik-
 „ ke, leg hem tot winst aen, o jongeling, en ver-
 „ acht gy de reien niet: zoo lang u in uwe groene
 „ jaren de korzele grijsheid niet bezoekt: dat nu de
 „ ren en worstelspelen, en tegens den nacht op het vast-
 „ gestelde uer de zachte mingsprekken, van u herhaeld
 „ worden; dat nu ook van u het aengename lachen
 „ gehoord worde, waer door zig't meisje, dat kwams-
 „ wijs in een verborgen hoek weg schuilt, ontdekt;
 „ en dat nu door u by herhaling Minnepanden ge-
 „ roofd worden van de armen of vingers der Maeg-
 „ den die 'er om de sleur tegen worstelen.

Dog POOT heeft in zijn *Winter*, waerschijnlijk
 naer dit Liergedicht gevolgd, dit alles verstandig dus
 ingekort:

Elk zie nu, tegens winterquaelen,
 Den warmen zomer aen een' luwen haert te halen.
 Vulkaen zy elk in dezen tyt
 Ten Huisgodt ingewydt.
 O Vrienden, houdt u toch verborgen:
 Het vleesch, drinkt ouden wyn, en laet den Hemel zorgen.
 De zomer moet met zyn faizoen
 Den graegen winter voên.

Uit welke regels de Bedilzucht op zijn best iets zondigs halen zou, dog de Menschlievendheid vindt 'er niets weelderigs maer alleen ene gebruikmaking van het

het geen God ons gegeven heeft, in. Een ding moeten wy hier in 't voorbygaen aenteekenen: 't verschildt veel te zeggen „laet den Hemel zorgen” gelijk FOOT, of „laet de Hemel zorgen” 't eerste heeft hier een onderdaenen zin, „betrouwt u aen de zorg des Hemels” *Sinatis ut Coelum pro vobis curam gerat*; het andere zou men met reden in een Epicurischen zin opvatten kunnen als: „de Hemel mag vry zorgen wy leven zorgeloos” *Coelum curis angatur per nos licet*.

In 't byzonder behoort tot de Heidensche zeden de dartele en vuile tale en stoffen, die men in sommigen van hunne Dichters vindt; en welken na te volgen geen Christen passe; terwijl daer uit, gelijk VONDEL in zyne *aenleiding* zegt, „niets dan „laster voor den Dichter in 't algemeen ontlaet;” en wat voordeel 'er de Poëzy uit trekke, kan hier uit afgenomen worden, dat dit de oorzaak is waerom de schouburg, die kweekschool van Tael en Dichtkunst, eertijds hier mede besmet, nog by veelen gehouden wordt voor een schandvlek van onzen Godsdienst, daer niemand komen kan zonder 'er den glans van een goed gewise aen te bezoedelen.

Vrolijkheid indien zy binnen de palen der voegelijkheid blijft, kan niemand laken, maer in Poëzy dezen zoo met opzicht tot ongebondenheid in 't gemeen als kwade zeden in 't byzonder te buiten te gaen, is een onkruid in de gemoederen te zaeien, dat schielijk wortelt en niet minder schielijk kwade vruchten voortbrengt; men zegge hier tegens wat men wil, de Poëzy is zoo aenlokkende en krachtig, dat zy de harten als met fluweelen snoeren weet over te halen werwaert zy wil; en dit wel voornamelijk tot het kwade, wanttoch

Nititur in vetitum semper.

Wy

Wy hellen altijd hier toe van zelfs genoeg over.

Die dezelve derhalven hier toe misbruikt, in plaetse van haer te gebruiken om het Rijk van Deugd en Godvrucht voort te planten, is waerdig met zyne Dichtkunst, volgens PLATO'S wet, uit het Gemeenebest gebannen te worden, terwijl hy die zig hier aen schuldig kent, weldoet deze faut door verbetering uit te wischen.

Maer lang genoeg hier van, naar sommigert gedachten mischien reeds al te lang.

'Er stondt ons nog iets te zeggen van het Godendom der Heidenen: of dit namelijk ook behoore onder de dingen, die ten tyde onzer Heidenſche Voorangeren goed maer nu af te keuren zijn.

Grieken en Romeinen versierden 'er hunne stukken overal mede, dit weet een ieder, en zy deeden 'er voor zoo verre wel aen, alzoo dit hun Godsdienst was, en zy hun werk met niets voortreffelyker, dan met het gene van den Godsdienst ontleend was, stoffeeren konden.

Veelen onzer Christendichters volgen 'er hen in na, en proppen hunne verzen op met de namen dezer Afgoden: ons bedunkens echter hebben zy 'er geene voegsane reden voor, dewijl zy dezen Godsdienst niet belyden, ja voor af weten dat dezelve valsch is: indien zy in dezen tijd redeneerden als de Heidenen in den hunnen, zouden zy hunne stukken niet versieren met dingen tot een vreemden, maer met dingen tot den waren den eenigen Godsdienst behoorende: en dit zou meenen wy een VIRGILIUS, en HORATIUS zelf gedaen hebben, indien zy in onze dagen geleefd hadden.

Want waarom ontleenden deze lieden hunne siertitelte DEEL. I den

den niet van den Godsdienst der Jooden, die hun niet geheel onbekend kan geweest zijn? 't was, om dat hun oogmerk niet mede bracht, een vreemden Godsdienst in hunne dichten in te voeren.

Evenwel thands ter tijd den geheelen hemel dezer Goden en Godinnen geheel te willen afdormen, zou, vrezende wy, Tifons werk zijn en Tifons uitkomst hebben: 'er zijn 'er toch genoeg die den Dichter voor een beuling zouden uitkryten, die zyne werken niet van deze Fabelgodheden voorzagen, weshalven wy niemand het gebruik van dezelve in allen opzichte ontzeggen willen.

Doch dit gebruik is niet eenerlei, en dit denken wy dat hier wel moet worden in acht genomen.

Het aenroepen dezer Goden, wanneer het de Dichter zelf doet, oordeelen wy volstrekt onnodig en ongeoorloofd; dan het spreken van dezelve is wel eens geoorloofd, dewijl men dus ook zijn afkeer van dezelve te kennen geven kan, op welke wijze MILTON zelfs de fabelhistorie in zijn *Paradijs* te pas brengt.

Maer het meeste onzigt moet gebruikt worden in het in voeren derzelve; het welk, schoon het ons bedunkens beter ware niet te doen, echter gedaan wordende alleen zoo wy meenen plaats mag hebben in stukken, die van Heidenfche perfoonen, plaetsen en tyden handelen, en niet in stukken waerin geschiedenissen en dingen van den Christen tijd gezongen worden. By het eerste geval namelijk stelt men zig en zynen Lezer als te rugge in een tijd, waerin men aen dezen Godsdienst geloofde; maer by het laetste is dit alles zoo onwaerschynelyk, dat elke verschyning of daed van een Godheid een leugen schijnt, die tegen's Dichters neus, gelijk men zegt, te rugge springt: ANTONIDES in zijn *Ystroom*, ROTGANS in zijn

Wil-

Willem den derden en anderen zijn dus Heidendich in een Christenland, maer nog erger SANNASARIUS die een Afgoden dienaar is daer hy de geboorte van den Zaligmaker der Christenen beschrijft en opheft; strijdt dit niet regelrege tegens elkanderen? en dit is hy alleen, om ook hier in VIRGILIUS na te volgen: dog dit alles brengt ons tot dien algemeenen regel, dat men in zyne stukken als fouten vlieden moet al het geene van onze voorgangers te passe ja fraei gezegd by ons niet te passe komen zou.

De plaets en gelegenheid namelijk waer by iets gezegd wordt, veranderen de zaken somtijds wonderlijk; zoo dat het gene in het oorspronkelijke fraei staet in de Navolging een vlek van een gering oordeel nagelaten worden kan. Elk zie hier dan toe, waer hy zy en wat hy dichte, en vergelyke daer den tijd en plaets van zynen Voorganger mede: VONDEL kan ons hier van een niet ongepast voorbeeld geven: tweemaal in zyne Lierdichten volgde hy die *Ode* van HORATIUS. (u)

*Pindarum quisquis studet aemulari,
Jule, ceratis ope Daedalea.
Nititur pennis, vitreo daturus,
Nomina ponto.*

dat is: „O Julius, die Pindarus na wil streven, be-
trouwt zig op pennen door Daedals kunst met wasch
aen een gekleefd, en zal [als Icarus] de glazen
zee naer zynen naem doen noemen.”
Eens, wanneer hy zijn *Roomfche Lier* dus in stelde:

Wie Flakkus hier wil steecken naer de kroon,
Die tart, als Pan, Apolloos hoogen toon,
En krijght in 't endt den wel verdienden loon
Van Midas ooren.

(u) Lib. IV. Od. 2.

De gelykenis is, ziet gy, gelukkig veranderd van *Ikarus* in *Pan*, evenwel ook in een Fabelachtigen perfoon, want hy zong van den Heidenschen *FLAKKUS*, en kon zig dus hier niet zonder eenig recht van Heidensche sprookjens bedienen; maer wat denkt gy dat hy ook een Heidensche gelykenis behoudt in zyne tweede Navolging? geenfins, deze is op *David*; en de Dichter verkiest een waerachtige en niet min krachtige getchiedenis voor een valiche, die by *David* niet voegen zou:

Wie Davids Harp wil steeken naer de kroon,
Die terght, als Lucifer, den hooghsten troon,
En wort geschopt uit dat oneindigh schoon
Des grooten Vaders

Eindelijk het is ook een kwade Navolging, iets dat onze voorganger mogelijk eens of tweemaal wel gezegd heeft telkens te herhalen, en daer mede overal te pronken. *KAKOZELUS* maekt geen vers of 'er komt op zijn minst zes of zeven maen *Godwonds* in: dit woord staet hem byzonder aen; om dat hy het een enkele reis in de drie deelen der gedichten van zijn Voorganger gevonden heeft; want men moet weten, dat *KAKOZELUS* *Godwonds* een Navolger van *POOT* is.

Dus verre van de wyze van onzen Voorganger te verbeteren door achterlating van het gene niet na te volgen was; nu moesten wy nog met een woord spreken van de manier om zulks nog meer te doen door byvoeging van het onze.

Wy hebben reeds dikwijls te kennen gegeven en zeggen het hier weder vol uit, dat wy niet wilden dat een Dichter steeds aen de leiband liep, maer dat hy de Navolging alleen gebruikte om het rechte spoor tot eigen vordering onder de voeten te krygen; derhal-

halven is hy eerst de volmaekste Navolger die Navolgt met oogmerk om zynen voorganger in alles waer hy kan voor by te streven: hy, wiens doelwit altijd is om nae te volgen, blijft ook altijd achter; daer de eerste zoo hy al niet geheel tot zijn wensch komt, en zynen Voorganger achter zig laet, hem ten minste inhaelt en op zyde streeft.

En indien dit het oogmerk der Navolging niet van oude tyden her by groote Mannen in allerhande kunsten en wetenschappen geweest ware, hoe zou men thans in deze allen zoo hoog een top beklommen hebben? de Schilderkunst zou nog een omtrek der Zonneschaduwen en de kroon der Nederduitsche Dichtkunst een *Rijkronijk* van MELIS STROKE zijn.

De kunsten klimmen by trappen op, en men mag altijd denken dat 'er nog een nader aen de volmaektheid is; om deze reden dan moet men, wanneer het oordeel gevestigd is, zijn eigen krachten beproeven, en, gelijk de jonge vogels allengskens hunne wicken beproeven, zig eindelijk van honk durven begeven, niet altijd de gedachten van onzen eersten Leidisman volgende, maer, of ene vinding van hem door eigen gedachten verbeterende en uitbreidende, of eens een vinding van een anderen Dichter met diergelyke verbetering en uitbreiding in des eersten trant overbrengende, of, en dit is wel het voornaemste, onze eigen gedachten in een behoortlyke orde trachtende te schikken en voor te stellen: wanneer wy 'er het minst op denken, kunnen ons somtijds by de eenvoudigste gelegenheden gedachten in schieten, die de bewerkingwaardig zijn, of we kunnen dezelve by geval wel eens uit eene enkele overdracht, die wy ergens vinden, te samen stellen: en zulke vindinge, *source*, of schikkin-

gen dus geboren , zijn gemeenelyk de gelukkigsten ; waerom het niet onnut ware altijd een zakboekskern by zig-te dragen , om deze invallende gedachten niet door 't hoofd te laten waaien , maer dezelve daer in op te leggen ter tijd dat wy die van noden kregen.

Wanneer wy ons stellen om dezelve met den noodigen sieraed te bekleden en in verzen te brengen , zullen wy vinden dat wy door onze Navolging zelfs den geest van onzen Voorganger aengenomen hebben , en dewijl de gewoonte de tweede Nature is , zullen wy onze gedachten juist in zijn smaek op het papier brengen.

Deze is de weg dien de besten onder onze Navolgers hebben ingeslagen: POOT byvoorbeeld heeft niet alleen zulke stukken als wy reeds uit hem hebben bygebracht , maer ook zulken , die , zyne eigen vindingen behelzende , recht den zwier en trant van zyne voorgangers openleggen : verscheiden Lierdichten onder zyne Mengeldichten , die juist geen zaken uit HORATIUS behelzen , maer echter deszelfs dichttrant klaer vertoonen ; verscheiden van zyne Minnedichten , waerin geen vinding juist van HOORT bevat is , maer deszelfs geest op 't helderste uitblinkt.

't Is waer veelen wanhopen van ooit op deze wyze hunne voorgangers te evenaeren , veel min den loef te zullen affteken , dewijl de naem der ouden zoo hoog in top geheven staet , dat het een vergeeffche poging schijnt met hun om den voorrang te twisten ; gelijk wy dan ook de Ouden hier voor het meeste hebben aengeprezen ; maer wy zeiden toen reeds dat wy dit juist niet alleen daerom deden , dewijl zy allen te boven gingen , maer ook om de algemeene achtting die zy by een ieder hebben , en dat het niet on-

mo-

mogelijk is zelfs aller hoogstgeachte voorgangers te overwinnen, blijkt aen VIRGILIUS, die niemand, zelfs HOMERUS niet heeft nagevolgd, of hy heeft denzeiven ook verbeterd.

HOOFD en VONDEL onder onze Hollanders volgden beiden onder hunne Vaderlanders den zinryken SPIEGEL; maer wie zal niet bekennen dat zy in den Dichterlyken zwier dezen voorganger veel voor uit vlogen?

POOT weder volgde onder anderen HOOFD, maer hoe veel verschilt zyne vloeiendheid en betoverende zoetheid niet van dezen? en, is het al by de meeste nieuwerwetsche Dichters waerachtig, dat zy nooit zoo verre als hunne voorgangers gekomen zijn, waer hebben zy dat gemeenelyk anders aen dank te weten gehad, dan daer aen, dat zy het oogmerk nooit beoefden om zulks te doen, maer het altijd genoeg oordeelden, indien zy maer omtrent naby den Lof der ouden kwamen: ten ware het hun aen Dichtgeeft gebrake, en die in dit geval is, verliest moeite en koste gelijk; en dezen zouden wy raden dat hy liever met zyne klompen van het ijs bleven, dan onbeslagen daer opkomende zig het gejouw der meenigte op den halze schon. Dog die een Dichter geboren is pryzen wy nogmaels de verhandelde Navolging, met het oogmerk om gelijk te komen, niet alleen, maer ook voorby te streven, aen: indien hy dezelve met afzonderlyke Dichtlessen en een goed oordeel paert, heeft hy reden van te hopen, dat hy zynen verkoren Leidsman in de dichterlyke Navolging der Nature ten minste eens onderhalen, zoo niet het zy in vinding, het zy in schikking, het zy in sierlykheid en antwoorden, het zy in deftigheid van spreuken achter zich laten zal.

En

En dus hebben wy, zoo wy hopen op ene duidelyke wyze, onze gedachten over de Navolging der Dichteren afgescherft, zullende ons wel betaeld achten, indien de Nederlandische Liefhebber hier het een of ander aentreffen mogt, dat hem tot opbouw der voortreffelyke Dichtkunst kon ten nutte strekken.

U. D. B.

VERHANDELING

OVER DE

T E R P E N.

VERHANDELING

OVER DE

T E R P E N.

De eenigste fakkel, waer aen wy het licht der Nederduitsche taelkunde moeten ontsteken, noemt de kundige HUYDECOPER het woordenboek van KILIAEN. en het is zoo; veele woorden die by ons buiten gebruik zijn, en niet meer verstaen worden, kan men in hem leren kennen; echter is hy zoo volledig niet of een onderzoeker der oudheid vindt nu en dan woorden en spreekwyzen, welke by KILIAEN niet bekend staen, en gevolglijk duister blyven.

Dit kan met een breede lijst getoond worden, waeruit blyken zou, dat de taelkunde niet alleen aengenaem zy en nuttig om juiste denkbeelden te maken, maer ook voordeelig en volstrekt noodig in de beoefeninge der oudheidkunde.

Wy zullen ons voor het tegenwoordige aen een enkel voorbeeld bepalen.

In de oude tyden, toen de dyken alhier nog onbekend waren, vindt men dat de bewoners dezer lage of holle landèn, by het overlopen der zee, ofte

der rivieren, kleine bergjes of heuvelen van aerde maekten (a), welke toen, en nog lang daer na, den naem hadden van terpen of toppen (b), gelijk onder anderen OKKO VAN SCHARL getuigt. „ Ende was vier jaer „ voor die regeringe van Aldegillus (c) noch een „ seer hoeghe vloet over Vrieslant gegaen, heeft hy „ fulcx wel gedachtich weeiende veel hoechten in „ Vrieslant laeten maecken, die men terpen, tot dien „ tijt nomde, om in tijt van noedt die beesten ende „ oock menschen daer op te verbergen” (d).

Indien men nu vraegt wat reden deze hoogtens terpen genoemd zijn, en welke de beteekenis van dit woord zy, zal men verlegen staen, om dat men, by den gewoonen verklaerer KILIAEN, niets deswegens vinden zal, noch ook niet by zynen voorganger PLANTIJN; 't welk dan ook myne nieuwsgierigheid heeft aengenoopt, en het dacht

(a) PLINIUS, die op het laetste der eerste eeuw leefde, schildert ons dien ouden toestand net en levend af, *Hist. Natur.* Lib. XVI. cap. 1. Vergeleken met UBBO RMMIUS, *rerum Fris.* Dec. I. Libr. I. pag. 7. En WILLIBALDUS getuigt, in het *leven van Bonifacius*, hoe de Vriesen een maeksel hadden gelijk als een heuvel, van wegen de dagelykche eb en vloed der zee. Zie JOH. JUST. WINKELMAN *Notit. bistor. polit. veteris Saxo-Westphal.* Lib. I. cap. 3.

(b) In zyne *Kronijk*, door TOBIAS GUTBERLETH, gevoegt by SIMON ABBES GABBEMA, *Nederlandse watervloeden 1703.* bl. 15.

(c) Komt uit op het jaer 586.

(d) SCOTANUS I. B. bl. 2. JOH. BRAUNII, *selecta sacra* Lib. V. p. 730.

dacht my der moeite wel waerdig, enig onderzoek te doen naer deze terpen, de woordgronding en afleiding van dit woord, benevens de gene, die 'er van afkomen of toe gebracht moeten worden, in enig licht te stellen: te meerder daer tot nog toe, mijns wetens, niemand zich hier toe verleidigd heeft, en daer zelfs de groote TEN KATE van dezelfde geen het minste gewag maekt, in zijn doorwrocht *Lexicon Etymologicum, of proeven van geregelde afleiding*, niet tegenstaende het woord *terpen* hem niet onbekend moet geweest zijn, want wy vinden het van hem gebruikt, in zyne *volk- en taalverspreiding over Europa* bl. 29. „terwijl die gnen „dieper in Duitschland inweken, om door de woede „der zee niet telkens ontrufft te worden, vermits dy- „ken en *terpen*, dat is hoogtens, te maken toen „[drie en een halve eeuw voor CHristus] nog on- „bekent was in die streken. ”

Wat nu belange de afleiding van *terpen*.

Buiten twyfel spruit het zaaklijk deel uit de zaedkernen, *ta, te, ti, to, tu*, dewelke ene grondbeteekenis hebben van *balen, heffen, trekken*, het welk in een nadere verhandeling te betoogen staet.

Voor ons oogmerk zal het genoeg zijn aen te toonen dat 'er in *tar, ter, tir, toz* en *tur* ene verhevenheid, ene opheffing doorstrale.

Om hier niet te spreken van *tozsen, tozffen*, by KILIAEN bl. 563. en 568. *ligare, colligare, en collige-*

re vestem, succingere, en meer diergelyken, welke wy lieft overlaten voor de gemelde verhandeling.

De beteekenis van verhevenheid straelt allerduidelijkst door in *toz* en *tur*, het welk gebruikt wordt voor alle gebouw dat hoog is opgetrokken, een *burgt*, *sloot*, of *kasteel*.

CLAES COLIJN noemt die terp, *vf. 710.*

Dair die Maze en tl Wahle
Iem vermangen tier stont.
Dit was Tidericx gront:
Des l zik opmaekte en werpen
Daerop ien veste en terpe
En nanden (e) 't Doertricht (f).

Van dit *ter* of *toz* voor een hoog gebouw, een *burgt* hebben wy noch in onze tael, *toz*, *tozre*, *tozn*, *toren*, *torris*, en by overdracht noemenwe de verheffing en opryzing van het gemoed *toren*, *ira*, *ira-cundia*: en van iemand, die op geblazen is en hoog van hart, zeggen wy dat hy is *tozt*, *tozts*, door letterverzetting (g) *tzozt*, hoogmoedig, *superbus*, *arrogans*, *contumax*, en daer van het *substantiv.* *tzozt*, *contumacia*, *animositas*, *ferocia*, en het werkwoord *tzozt-*

(e) *Wannen* is *noemen*: hier van *genan*, *naemgenoot*.

(f) De Engelschen hebben *tower*, voor een *burgt*, *kasteel*, en gelijk CL. COLIJN de Stad Dordrecht een *terpe* noemt, een *burgt*, om dat ze het eerste het voornaemste der Stad is, zoo noemen ook de Engelschen de Stad, *the town*, de *burgt*.

(g) Zie van dezelve, NIEUWE BYDRAGEN bl. 17.

roffen, Vlaemsch tratsen, met een Walschen staert trätteten, en, vermits de hooghartigheid of trotsheid gemeenlijk stoutheid en lichtvaerdigheid baert, zoo past hier ook by toz en doz, *audax* (b), waer van dozren, nu dutden, *audere*. Als mede toz en doz, *temerarius* & *impetuosus*, by de Hoogduitschers noch in gebruik, waer van het Vriesch en 't Vlaemsche tozren, tort acht doen, *insultare*, *contumeliose aliquem trahere*, en ook ons teregen, tergen, en in de Hoogduitsche *dialect* tsaren, sayren.

Wyders komt van toz of doz, dozst enz. door letterverzetting wederom, doost, doestig, doustig, *violentus*, *impetuosus*. doest, doestem en doest, *sax*, de hef, welker hoedanigheid is; zich te verheffen en in de hoogte op te geven, zoudé men ook van dezen tak kunnen afleiden, ja het is niet onmogelijk dat hier toe behooren de worteldeelen dia, die, dit, do, du, met alle deszelfs uitspruitelingen, in welke de betekenis van opheffen, op deze of geene wyze doorstraelt: maer al dit om te halen zoude ons veel te wijd doen uitloopen, waerom wy dit liever uitstellen tot nadere gelegenheid.

Midlerwijl dienen wy hier evenwel aen te merken, dat gelijk van doz, dozst, doost en doest, doestig komé, éven zoo ook, van dit komt dirst, dirst en dirst, dirstig, by KILIAEN, *audax*, *inverecundus*,
ook

(b) BOXBORN, *Lexic. antiq. Brittan.*

ook fomtijds in een goeden zin gebezigd voor *freenuus*, *bellicosus*: dan, gelijk de stoutmoedigheid veelmael de palen te buiten gaet en dolligheid wordt, zoo is dit woord algemeen gebruikt voor woest, onbesuisd, zonder oordeel, en op gelyke wyze heeft *toz* of *doz*, *temerarius*, *impetuosus*, de beteekenis gekregen van dol, woest, niet alleen, maer ook van gek, zot, *stultus*, *amens*, *foecors*, *stolidus*, zie KILIAEN op *dooz*, *doorigheid*, *doozschap*, enz.

Maer om weder te keeren tot ons *tozre*, *turris* *toz*, *thoz* of *tur* enz. voor een toren, een burgt, een kasteel, *aedificium altum*, *gracile* & *rotundum* is in veele talen in gebruik (*i*): vermits nu deze torens, burgten en kasteelen, op de vestingen of bolwerken der steden staende, alleen den ingang gaven in de stad, zoo is de ingang, de poort van een stad naer het kasteel, *toz* genoemd, gelijk wy by WACHTERUS vinden, dat niet alleen in 't Hoogduitsch, maer in verscheiden *dialekten*, de poorten van de stad dezen naem voeren (*k*).

Is het nu onwaerschijnlijk dat men den ingang, de poort van een huis, ingevolge de poorten der stad, *toz* en *tur* genoemd hebbe (*l*), welk woord in de-

(*i*) WACHTERUS *gloss. maj.* op *thurn* en RUNOLPH JONAS *Dist. Island*: op *turn*.

(*k*) Zie ook SCHILTERUS in voce *tor* en de *Expeditio alamanica veter: vocabulor*: van OTFRID, achter den WILLERAEM van MERULA, op het woord *duron*.

(*l*) „ *Nam apud veteres janua & porta non habent dis-
creta vocabula; quia res ipsa uno contenta vocabulo vide-
tur*” WACHTER.

deze beteekenis noch heden in Duitschland in gebruik is (m), en zie daer dan den oorsprong van ons **DOZ**, **Dore**, [door *dialekt*-verschil, even als *koke* en *kenke*, *roke* en *renke*, *sproke* en *spreuke*] **Deur**, *ostium*, *janua*, *porta*, *fores* (n).

En, om verder te komen, niet alleen heeft men **toz** en **tur** voor een hoog gebouw, maer ook voor een berg, van ouds, schier in alle oostersche en westersche talen, doch byzonder in de Keltische gebezigd, waer van noch verscheiden namen overig zijn als

DTR, *Atlas*, [Lingua Mauretaniæ] (o).

TAURUS, *mons Asiae*.

TAURI, *Montes Sarmaticæ*, daer **OVIDIUS** van zingt (p).

TAURINI, *gentes Alpinae, inter Galliam & Italianam*.

TAURISCI, *omnes populi alpini, precipue in Norico*, welker veelvuldig gebruik **CLUVERIUS** aengetoond heeft (q).

TU-

(m) Zie **WACHTERUS**, op het woord **thur**. En **KRAMER**, *Hoch-niderteutsch Worterbuch*.

(n) Van **deur** of **doz**, komt **dozpel**, Hoogduitsch **thor-pel**: **LINDENBROGIUS Gloss. Latino-theot.** en **BALUZIUS**: *Durpilus quasi durpil, thor=pheller, deurpael*. Zie **SCHILTERUS**, in voce *duiri* p. 2476. Vergelijk ook **KILIAEN** op **deurpel**.

(o) **PLINIUS** Lib. V. cap. I. **STRABO** Lib. XXII. p. 825.

(p) Lib. III. *de Ponto*.

(q) In *Norico* cap. 2. „Montes Noricorum inter **Dra-vum & Salsiacum amnes etiamnum vulgari vocabulo**

K 5 „dt.

TURINUM, *caput Pedemontii, Augusta Taurinensium.*

THURINGI vel **TORINGI**, *Montani enz. (r).*

En zoo ruim was de beteekenis van dit woord **top**, dat het niet alleen voor een geheelen berg gebezigt wierdt, maer ook somtijds voor een heuvel, een hoogte (*s*), gelijk men by **DU CANGE** (*t*) veele voorbeelden kan vinden en voor een berg en voor een heuvel.

Wat wonder dan dat de Hunnebedden, dat zijn Graf- of Lijkheuvels (*u*) **tojn** of **thurn** genoemd wierden (*v*). En dus vindt men ook reden waerom de naem van **terpen** of **toppen** gegeven wierdt aen de heuvelen en hoogtens, welke naderhand **vliebergen** genoemd zijn (*w*), die-

dicuntur *taurn*, variis cognomentis distincti ut *Krum-ler-taurn*, *Windisch-taurn*, *Felber-taurn*, *Karn-taurn*, *Calfer-taurn*, *Raurisser-taurn*, *Kastein-taurn*, *Vallacher-taurn*, *Rabstater-taurn* en andere.

(*r*) Zie **WACHTERUS** en **SOMNERUS** *Diction. Anglo Sax.*

(*s*) **BOXHORN**. *TUTT*, *acervus*, *cumulus*.

(*t*) *Glossar. Med. & infim. Latinit*, in voce *toro*.

(*u*) Zie dezelve afgebeeld by **LUD. SMIDS**, *Schatkamer der Nederl. Oudb.* bl. 324. en de onlangs uitgekomen *Oudbeidkundige brieven van VAN LIER* zijn 'er breed over.

(*v*) **ECCARD** in *not. ad leg. Sal.* p. 47.

(*w*) **WAGENAAR**, *Vaderlandsche Historie* B. I. bl. 49. **GERARD VAN LOON** *Aloude Historie* l. D. bl. 8. en de *Rijmkron. van Cl. Colijn* bl. 26. 56. en 284. Zie wyders **H. ZOETEBOOM** *Zaanlands Arkadia* 1658. B. III. bl. 203 en 204. *Nederlandsche oudbeden* by **JACOB VAN ROYEN** bl. 9. **H. SOET.** op en ondergang van *Stavoren* p. 78. en 80. **RICHARD VERSTEGEN** bl. 26. *Handb. Chron.* bl. 3. enz.

dienende om daer op het naderend water te ontvlieden; even als de Egyptenaren plagten te doen, om de overstroming van den Nijl te ontwyken.

Dan, nadien in deze landen meer dan eenmael 'sjaers, en by den aanwas van iedere maen, en het wakkeren der winden een springvloed te duchten en te ontvlieden was, zoo heeft men liever dan telkens door de stroomen ontruff te worden, en hals over hoofd naer de terpen te vlieden, goedgeacht de houten hutten op dezelve te stellen en op de terpen de vaste wooning te houden (x).

Aengezien nu, by de eerste bevolking, uit huizen allengskens dorpen, uit dorpen vlekken, uit vlekken de steden geboren zijn, zoo kan men zich lichtelyk verbeelden hoe de hutten op deze terpen nu en dan vermeerderden en zoodanig aangroeyden, dat een terp met den tijd niet alleen een gehucht wierdt maer een geheel dorp.

Zie hier dan den oorsprong van ons dorp, *pagus, villa*, het welk van de ouden geschreeven wierdt *terp* en terp. (*)

CLAES COLIJN vf. 62.

Wonder is by dese kere,
 Das geen Runers ons oironden
 Van den steden di zi vonden;
 Terpen vind ic harde wafe,
 Ti ic op ir stad verhale.

vf.

(x) CAESAR *de bello gallico* Libr. V. cap. 43.

(*) Hier van noch het dorp *wijntjeterp* of *wijnjeterp* en andere.

vf. 137.

Rien en Mafe en tozp Affen: enz.

En dat onze **dozpen** van de oude **terpen** gekomen zijn, ſchijnt nader bevestigd te worden daer in, dat men aenmerkt, dat nog alle dorpen heuvelachtig liggen, en iets hooger dan het platte land: en waerom wordt het land, dat niet bewoond, dat is, dat niet met huizen of hutten bebouwd is, de naemgegeven van het platte land, anders dan in tegenstelling van het land daer huizen op ſtaen, het opgehoogde land, **terpen** of **dozpen**?

Wat hier van zijn moge, ons althans komt deze afleiding vry wat eenvoudiger en natuerlyker voor (y) dan die van het Latijnsche *turba*, ofte van *turpe*, die MARTINIUS ſtelt, ofte van het Griekſch *διρρῶ-
tumultus*, volgens HELVIGIUS, of eindelijk van *διρρῶν*, *διρρῶ*, *cana*, een avondmael, om welk te beweren FRANCISCUS JUNIUS (z), vooral GERARD OUTHOFF (a), zeer veel moeite en omſlag maakt.

In plaetſe van deze vreemde afleidingen te wederleggen, gaen wy over tot een ander thoꝝ dat meer ter zake dient.

Tot dus verre gezien hebbende dat 'er in de zaaklyke deelen **tar**, **ter**, **toz**, enz. ene beteekenis ligge
van

(y) Zie ook GER. VAN LOON, boven aengehaeld,

(z) *Obſerv. in Willeram.* p. 184.

(a) *Verbael der waterfloeden* bl. 141,

van hoogheid, van verhevenheid, wat wonder dan dat de oude Saxen en Gothen en andere Noordſche volkeren, onder hunne veelvuldige afgoden, dien die by hen boven alle de hoogſte, de grootſte God was, den naem gaven van *Thoz*, *Turo*, *Taran*, enz.

Wat dezen God aenbelangt: hy wierdt gehouden voor den zoon van OTHIN of ODIN, ODINUS, die anders ook genoemd wordt VODANUS en WODANUS, WODEN (*b*), naer wien de vierde dag der week WODENSDAG, WOËNSDAG genoemd is, zijn vrouw zou geweest zijn ene TIJS, waer van TIJS-DAG, DYSENDAG (*c*).

Hy wordt vertoond, zittende in een ſoort van *Casnapé*, met uitgestrekte armen, in zijn rechterhand een opgeheven hamer om meê te donderen, waer van Hy de God was (*d*), op zijn kruin heeft hy een gouden kroon, en zijn hoofd is omringd van een twaelftal gouden ſterren (*e*).

Te Upſal hadden de Sueven of Saxen een gouden tempel, waerin drie beelden der Goden *Thoz*,
W O-

(*b*) Zie OLAUS WORMIUS, *Monument. Dan. Lib. I. cap. 4.* en *faſt. Dan. Lib. I. cap. 15.*

(*c*) OLAUS MAGNUS *Lib. II. cap. 4.*

(*d*) J. G. KEISLER, *Antiquit. ſeptentr. p. 196.*

(*e*) Deze zyne beelddenis vindt men by VAN ROYEN, *Nederl. oudb. bl. 147.* RICHARD VERSTEGEN, *Nederl. antiquiteiten. SIMON VAN LEEUWEN, beſchrijving van Leyden bl. 250.* ADR. PARS *Katw. oudbeden bl. 248.*

WODAN en FRICCO, maer Θ ho ζ in 't midden zittende als de grootste van drie (*f*).

Men kan veel van dezen God vinden by ADAMUS BREMENSIS (*g*), en byna dezelve woorden in OLAUS MAGNUS (*h*), wyders by SAXO GRAMMATICUS (*i*), OLAUS MAGNUS (*k*), ALBERTUS CRANTZIUS (*l*), B. NEANDER (*m*), en andere.

En gelijk de Romeinen den vijfden dag der week naer hunnen hoogsten God Jupiter, genoemd hebben *Dies Jovis*, zoo hebben de Gothen en Saxen dezen zelfden dag der week naer hunnen hoogsten God Θ ho ζ genoemd thorsdag, thursdæg (*n*), en de Saxen, meester geworden over Britannien, noemen nooh de Engelschen dien dag *thursday* (*o*), en wy thozne-day, donredag, donnetdag, terwijl het niet onwaerschijnlijk is dat ons *donner*, *douder*, zoo wel als het Noordsche *thordun*, *tonitru*, als waer over deze God Θ ho ζ het gebied voerde, daer van afkomstig is (*p*).

On-

(*f*) Zie J. VAN SOMEREN, *Beschryvinghe van Batavia* bl. 137. als ook FRANC. JUNIUS, *Gloss. Gotbic.* p. 409.

(*g*) *Histor. Ecclesiast.* cap. 233.

(*h*) *Histor. Septentr.* Lib. III. cap. 3.

(*i*) *Histor. Dan.* Lib. VI. p. 93. [Editio Wecheliana].

(*k*) Boven aengehaeld.

(*l*) *Suavia* in praefat. Libr. I.

(*m*) *Antiquit.* p. 213.

(*n*) SCHILTERUS en WACHTERUS. Zie ook ABR. WHELOCHI *Not. ad Redæ Hist. Eccles.* p. 495.

(*o*) ED. BERNARDI *Etymol. Brittan.* in voce *thursday*.

(*p*) VOSSIUS wil Θ ho ζ afleiden van donder, *Idol.* Lib. I. cap. 33. dus mede GROTIUS in *proleg. ad Procop.* MAER

SCHERF-

Ondertuffchen is het zeker dat van dezen oppergod **Thoz**, by de Gothen en andere Nooren de eerste maend van 't jaer [*Martius*] ook den naem gevoerd hebbe van thornonath, waer van ons dorremaend (9), dat **KILIAEM** vertaelt, *quod dicitur aridus mensis*, doch kwalijk, want waerom zou de maend *Maert* juist by uitnemendheid de dorre maend genoemd zijn, daer dit beter op January en February zou passen, of wel op November als die dorheid baert.

Wydere, even als de Duitschers hunnen naem wisten hebben van hunnen God **Thou**, **Thawo**, zoo wisten ook sommige dat de *Thuringers* hunnen naem hebben van dezen **Thoz** (r). **WACHTERUS**, om niet te spreken van verscheide andere afleidingen van de *Thuringers*, welke men alle kan vinden by **SAGITTARIUS** (s), **WACHTERUS** acht dien naem oorspron-

SCHEFFERUS meent liever, en wy met hem, dat niet **Thoro** van den donder, maer de donder van **Thoro** zynen naem hebbe, namelijk om dat hy den donder veroorzaekt, waerom ook de donder in 't Deensch genoemd wordt *thorben, frager, thornis*, zie **WORMIUS** *fask* Lib. I. cap. 15. en **JOH. MAGN.** Lib. I. cap. 6. van welk daen de Duitschers *thon*, en wy *toon*, *deun*, enz. maken. Zie hem verder *Upsal. antiq.* p. 50 en 51.

(9) In zeker Manuscript zegt **THOM. MARESCALLUS** [*Observ. in vers. Anglo-Sax* p. 514.] dit gevonden te hebben „de **Thoz**, **OTHINI FILIO**: *Mensis martius ab eo vocatur thornanet, mensis thoronis, & dies Jovis, thozs-dag, sive dies thoronis, quin & tonitru adhuc vocatur thozdun, quasi sonitus thoronis*”.

(r) **SCHEFFERUS** *Upsal.* Cap. VI. bl. 65, 66.

(s) *De antiquis. regni thuringici.* Lib. I.

spronkelijk van *thoꝝ*, *mons*, van wegen de bergachtige landen die zy bewoonden (t).¹

Of nu ten laetsten, om een eind te maken van deze verhandeling, of nu *Dordrecht* van dezen afgod *Thoꝝ* haren naem gekregen hebbe, gelijk OUDENHOVEN (u) en LYDIUS (v) willen, of *Tburedrecht* van de trecht, [*Trajectum*] overvaert der *Thuringers*, volgens MATH. VAN DER HOEVE en ANTH. MATTHÆUS, ofte van de rivier, *dort*, *dorda*, een tak van de merwe, ofte ten laetsten van het Kasteel *Durfos* (w) laten wy ter onderzoek aen anderen over, in meening dat het voor deze eerste reize genoeg zal wezen, het een en ander over de terpen, en verscheiden woorden die daer door eenig licht voor de afleiding ontvangen, te berde gebracht te hebben.

F. v. C.

(t) *Glossar. german.* in voce *tbor*.

(u) *Beschrijving van Dordr.* Cap. I. bl. 27.

(v) *Verboogd Nederland* bl. 5.

(w) Zie WAGENAAR, *Vaderl. Hist.* II. D. bl. 101. Vergeleken met de plaets uit CL. COLIJN boven aengehaeld bl. 144.

VER-

VERGELYKINGE

DER BEIDE BERYMINGEN

VAN DEN

TELEMACHUS,

DOOR

SYBRAND FEITAMA.

VERGELYKINGE

DER BEIDE BERYMINGEN

VAN DEN

TELEMACHUS.

Zoo bekend en beroemd is de *Telemachus* van FENELON, dat wy 'er geen woord ter aanpryzyng over zullen zeggen.

Italiaen en Brit en Duitscher vertolkten dit uitmuntend stuk in hunne talen.

De Nederlander, ingenomen met alles wat fraai heet, en gewoon het merg uit de edelste werken van vreemden te puren, toefde niet lang om dit Fransch gerecht den vaderlanderen voor te dischen.

Dan, zulk een geestig en verheven zedenwerk, door FENELON in een' mateloozen stijl geschreven, versierd met alle de levendigheid en zwier der Poëzye, was overwaerdig om met de tael en trant der Dichtkunst te voorschijn te treden, en de bevalige houding te voeren van een zedevormend Helden-dicht.

En dit was het werk, dat de lofyké FEITAMA, beroemd door het overbrengen der uimuntendste mee-

L 2

ster

156 VERGELYK. DER BEIDE BERYMING.

sterstukken van Vrankrijk (a) met moed ondernomen, met roem ten einde gebracht heeft.

De alomgeliefde *Telemachus*, in Nederduitfche verzen herboren, wierdt van alle onze vaderlander en met open armen ontvangen (b) met bestendige liefde en achting gekoesterd.

Gelijk echter de fchriften in alle kunsten en wetenschappen ruwer zijn in hun begin, dan wanneer ze, allengs befchaefd en herfteld, door den tijd nader aen de volmacktheid geraken, zoo was het ook met deze beryming van den *Telemachus*, welke, na verloop van dertig jaren, door zynen maker befchaefd en verbeterd, en ter uitgave gereed gemaakt, nu door de zorgen van den tweeden FEITAMA, FRANS VAN STEENWIJK aen het licht gebracht wordt, met een voorreden, door den kundigen FEITAMA opgefelfd, kort voor ene zwakheid, die van zyne dood gevolgd is, in welke hy reden geeft waerom hy de wijdloopige voorreden, in de voorige uitgave geplaeft, ten betooge der nutheid van het rijm in een werk van deze nature, als mede de lofverzen, en de aanleiding des Vertalers heeft achtergelaten, zeggende wyders, omtrent de befchaving zyn oogmerk bereikt te hebben,

(a) De *Henriade* van VOLTAIRE, als mede eenige toneelftukken van de CORNEILLES, DE LA MOTTE, CREBILLON en andere meer.

(b) In het Jaer 1733. te *Amft.* by *Vijffer en Slaats.*

ben, indien deze uitgave, in haer geheel beschouwd beter wordt bevonden dan de voorige.

Niets is 'er, onzes oordeels, zoo bekwaem om de voortreffelijkheid van een werk, inzonderheid van een Dichtwerk, te toetsen, dan door het zelve met anderen van den zelfden inhoud te vergelyken, wanneer verscheiden vernuften aen het zelfde stuk hun tijd en vlijt te koste leggen; maer noch meer nut vloeit 'er uit 'deze vergelykinge, wanneer dezelve Schryver zijn harsfenvruchten beschaefd en verbeterd uitgeeft: dan kan men, door naerstig het oude met het nieuwe te vergelyken, opspeuren welke zaken afgekeurd, of minder fraei door den maker geoordeeld worden. en geschiedt dit door een meesterlyke hand, gelijk die van FEITAMA was, dan zijn die opgemaekte veranderingen keurlyke dichtkundige aenmerkingen en lessen voor opmerkzamen.

Dit bewoog ons om de gedachten en aenmerkingen, welke ons by de vergelyking van het eerste boek in den zin kwamen, op het papier te stellen, en wy schromen niet dezelve, hoe gebrekkig ze zijn, onzen Vaderlandschen Liefhebber en medetedeelen; wy kunnen ons niet verbeelden, dat dit iemand zal benyden of als vitterye aanzien, het geen wy uit liefhebberye gedaen hebben.

Lichtelyk kan ieder begrypen, dat wy alle de veranderingen van den Heer FEITAMA niet beschouwen, maer alleen de zulken, welke ons enige aenmerkingen verschaffen: Kleine verbeteringen, som-

158 VERGELYK. DER BEIDE BERYMING.

tijds van enkele woorden, veranderingen, daer wy niets goeds noch kwaeds over te zeggen vonden, achten wy onnoodig aentehalen.

Gevalt onze arbeid den Liefhebberen der vaderlandfche letteren, wy zullen onze moeite betaeld achten, en de begunftiging der kenneren zoude ons mogelijk verder doen gaen. — Laten wy ter zake komen.

De eerste beryming begon aldus.

- „ Kalypfo kon geen' trooft in haren druk verwerven,
- „ Nadat ze Ulyfjes moest aan haren oever derven:
- „ Zy dacht, door overmaat van droefenis misleid,
- „ Dat ze ongelukkig was om hare onfterflykheid.

Nu vindt men in de verbetering.

- „ Kalypfo bleef verliefd, en leidde een kwynend leven,
- „ Sints zich Ulyfjes van haar eiland had begeven:
- „ Zy vond, in 't zwaar verdriet, door geene hoop geveid,
- „ Zich te ongelukkiger om hare onfterflykheid:

De twee eerste regels van de oude beryminge komen wel zoo na aen het Fransch: FENELON fpreekt van geen verliefde Kalypfo; uit het vervolg echter blijkt, dat het de liefde was, die deze Godesfe, fints het vertrek van Ulyfjes, in zulk ene fomerheid gefort hadt. Hierom geeft de Heer FEITAMA, met een' korten trek, ons ene naturelyke gedachte van Kalypfo's harte.

In

In de eerste ziet men die Godesse slechts bedroefd en troosteloos, om Ulysses afzijn, de nieuwe schetsen ons Kalypso verliefd en Kalypso kwynende.

De twee laatste regels zijn ook verbeterd. Veel krachtiger *vondt* zich Kalypso ongelukkiger in haer verdriet, dat is, zy was van haer ongeluk by de be-
winding overtuigd, dan dat zy het slechts *dacht*, zich inbeelde, zich voor liet staen dat zy het was.

De Aertsbisshop zegt ook *elle se trouvoit*.

Kalypso's staet was ook des te ongelukkiger om dat zy geene hoop op blyder dagen hadt, om dat geene hoop, om zulk een beminnijk voorwerp, als Ulysses was, weer te zien, haer streelde, vleidde. Menschen die alle hoop zelfs verliezen zijn zeer ongelukkig.

Indien zy slechts door overmaet van hare droefenisfe *misleid* was geweest, kon haer verdriet voor een poos alleen aenhouden, niet langer dan die droefgeestige vlaeg duerde; maer nu zy zich waerlijk zonder hoop in haer verdriet bevondt, kon ze zich met recht de onsterfelijkheid als een ongeluk rekenen, gelijk de oude Dichters hunne Goden in de uiterste smarte meermalen in den mond leggen.

Dus NASO van den bedroefden Inachus.

Nec finire licet tantos mihi morte dolores :

Sed nocet esse Deum. praeclusaque janua leti :

Aeternum nostros luctus extendit in aevum (c).

Men lijf niet dat de doot mijn droefheit koom volenden,
Het strektme schade een godt te wezen in elenden.

(c) *Metam.* Lib. I. vl. 660.

L 4

En dat de deur des doots voor my gefloten is
Rekt eeuwigh mynen rou in druk en droefenis.

VONDEL.

In 't voorbygaen merke men aen dat FENELON EN FEITAMA alleen zeggen dat Kalypso ongelukkig was om hare onstertijkheid, waer toe OVIDIUS drie regels gebruikt; zeker Liefhebber wilde hier OVID. beschuldigen van overtolligheid of weeligheid, „toen „Inachus gezegd hadt dat hy zyne smarten door „den dood niet kon eindigen, was het overtollig 'er „by te voegen, dat een God te wezen hem nadee- „lig was, en de deur des doods geloten, om zynen „rouw gedurig te rekken.” Maer men moet in 's oog houden, dat het een groot verschil geeft, wie het is die spreekt: by OVIDIUS wordt de persoon zelf, over zijn ongeluk klagende ingevoerd, daer in den *Telemachus* de Dichter van de ongelukkige spreekt, het welk altijd beknopt moet wezen, terwijl, uit den mond van een' bedroefden, opeentapeling van spreekwyzes wel te verschoonen, ja in zommige gevallen voor keurig te houden is.

De oude beryming bl. 1, v. f. 5.

- „ Haar ruhme grot weërgalnde in aller Nimsen ooren
- „ Van haren zoeten zang niet meer gelyk te voren:
- „ Ja geen van haar Gevolg durfde eenigzins bestaan
- „ Haar met het minste woord uit deernis te ondergaan.

De

De nieuwe.

- „ De grot, die van haar vreugd getuige plagt te wezen,
 „ Weêrgalme van haar' zang niet meer gelyk voordezen:
 „ Niet één der nimfen, die haar dienden, dorst bestaan
 „ Haar met het minste woord uit deernis te ondergaan.

De nieuwe regels zijn losfer en zwieriger.

FENELON zegt hier niet of de grot ruim of naeuw was, en 'er is niet zoo zeer aengelegen. *De grot tot getuige van zyne vreugde maken*, is een Poëtische fraeiheid, die het oude mist, waer de grot alleen *niet meer weêrgalmt*. — *In aller Nimsen ooren*, wijkt verre voor de keurlyke verandering.

Niet een der nimfen schijnt ons gepaster dan *ja geen van haer gevolg*. Het woordtjen *ja* moet, in een geval als hier, ene zeer groote kracht hebben, en dan behoeft men 'er geen anderen nadruk by te doen, waerom my dit woord *eenigzins* het vers schijnt te ontzenuwen.

Meermalen heeft de Dichter dit woordtjen *ja*, in de oude beryming gebruikt, in de nieuwe veranderd, dus, om in het eerste boek te blyven, bl. 9. vf. 31.

- „ Kalypso, ziende dat hem de etenslust verging,
 „ Ja dat de droefenis zyn teder hart beving.

Even of het bevangen van zijn hart iet meer was een gevolg van het vergaen der etenslust, daer het eerste oorzaak is van het laetste; te recht derhalven is, in de nieuwe beryming, *Ja dat in Dewyl veranderd*.

L 5

Dus

162 VERGELYK. DER BEIDE BERYMING.

Dus zijn deze nieuwe wederom beter, waerin ook met oordeel, ten opzichte der tale, *dorst*, in plaats van *darfde*, staet, dewijl het zeker is dat men het eerste alleen behoort te gebruiken (*d*).

De oude uitgave bl. 2. vf. 1.

- » Zy trachtte menigwerf, van haren ref geweken,
- » Naar ademtucht en rust in bloesemryke streken,
- » Waar mede op 't aangenaamst een eeuwig lentfaizoen
- » Haar eiland had omzoomt: ———

De nieuwe.

- » Zy trachtte menigwerf, dien rei bedekt ontweken,
- » Naar ademtogt en rust in aangename streken,
- » Op't bloemryk veld, waarmede een eeuwig lentfaizoen
- » Haar eiland had bezoomt :

Sierlyker en krachtiger zegt men *iemand ontwyken*, dan van *iemand wyken*. Een gezelschap bedekt ontwyken geeft een beter denkbeeld van iemand, die de eenzaamheid zoekt, en, zonder dat het anderen merken, in stilheid aen zyne liefde, die men garne heelt en ontveinst, wil denken.

Verders heeft de Dichter *bloesemryke streken* veranderd in *aangename* enz. Want *bloesem* heeft meer be-

(*d*) Zie TEN KATE II. D. bl. 148. HUYDECOPPER proefs bl. 340. en 341.

betrekking op bomen dan op kruiden en velden: door *bloesem* verstaat men de ontsloten knoppen der vruchtdragende bomen: *bloeiende* of *bloemryke streken* zoude men derhalven moeten zeggen. *Streek* is eigenlijk een zeker oord, een deel van een land, en het is wat gedwongen een eiland met bloemryke streken te omzomen. Derhalven heeft onze Dichter, deze regels veranderd. Hy zegt nu dat het eiland met een bloemrijk veld bezoomd was.

Een eiland, in het midden der zee, gelijk dit van Kalypso ons werdt afgemaeld, is van alle zyden omringt, en zoo ge wilt *bezoomd* met strand en duinen of rotfen, die verre zijn van bloemryke velden te wizen, waerom wy meenen dat in plaetse van dit *bezoomen*, *omzoomen*, eigenaerdiger gesteld ware, *doorweven*, *beslikt*, *geborduert*, het geen een denkbeeld geeft van aengename wisseling, schakeering, gelijk FENELON ons schildert. *Elle se promenoit souvent seule sur les gazons fleuris, dont un Printems éternel bordoit son Ile.* Want ieder zal lichtlijk toestemmen dat men *bordoit* hier moet opvatten, niet, zoo als het volgens de afleiding zou kunnen genomen worden, voor *boorden*, maer in zyne gebruikeijke beteekenis, gelijk FEITAMA zelf dit woord bezigt, bl. 5. vf. 25.

- „ 't Gebloemte, dat men hier op duizend teere struiken
 „ Elk oogenblik zo frisch als geurig zag ontluiken,
 „ Borduurde 't veldtapyt. —

Dg

De eerste beryming bl. 2. vf. 4.

„ — maar dat bekoorlyk groen,
 „ Dat lieflyk bloemtapyt, verr' van haar smart te heelen,
 „ Erinnerde aan haar'geest wien zy 'er plag te streelen:
 „ Zy vond den held niet meer, dien zy zo menigmaal
 „ Ontmoet had in dat oord met vriendelyk onthaal.

De Aertsbisfchop geeft ons, met weinige woorden, een schilderachtig denkbeeld van de liefde, de tederheden, niet zoo zeer die Kalypfo aen Ulysfes, maer die Ulysfes aen Kalypfo bewezen hadt.

„ Die fchoone plaetsen, ver van hare rouwe te matigen, brachten haer te binnen het droevig herdenken van Ulysfes, dien zy zoo meenigmalen by haer gezien hadt.” Zy erinnerte zich het vermæck dat Ulysfes, aen hare zyde gezeten, haer plagt aen te doen, door haer met lieflyke redenen te onderhouden, te streelen.

Gelyk de ziel edeler is dan het ligchaem, zijn ook hare vermaken grooter, edeler, en het gemis van deze des te smartelyker.

Hierom moest het herdenken aen Ulysfes byzijn, dat haer ziel plag te streelen, haer meer aendoen dan het geen zy zelve dien Held betoonde, dan de Liefkozeryen, die zy hem hadt aengedaen en die meer ligchamelijk en darteler waren.

Om

Om deze redenen heeft FEITAMA deze regels dus veranderd.

„ ——— maar dit bekoorlyk groen
 „ Erinnerde aan haar' geest, verr' van haar smart te heelen,
 „ Wiens lieflyk byzyn hier haar zinnen plagt te streelen,
 „ Daar zy met blydschap voor Ulyses menigmaal
 „ Haar hart had uitgestort in vriendelyke taal.

Zijn hart uitstorten voor iemand is een krachtige uitdrukking, en geeft een groote liefde, vriendschap en vertrouwen op iemand te kennen, deze laetste regel geeft aen de vertalinge van den Heer FEITAMA een zwier, een leven die men niet vindt in het Fransch.

„ *Mais ces beaux lieux, loin de modérer sa douleur,*
 „ *ne faisoient que lui rappeler le triste souvenir d'U-*
 „ *lysse, qu'elle y avoit vu tant de fois auprès d'elle.*
 Noch in de Latijnsche beryming van dit werk.

———— *pratis*

*Quodque in florigeris pede contingebat, id omne,
 Dulce alias, strepitu querulo quasi voceque tristi
 Magnum animo magnum meritis clamabat Ulysses
 Qui toties sibi visus ibi, totiesque revisus.*

Terwijl wy hier van het onderhoud en vermaek van Kalypso en Ulyses spreken, zal het mogelijk niet te onpas komen, dat wy, door den mond van een' geestigen Poëet, den Lezer toonen, waarmede deze twee gelieven zich vermaekten, met welke redenen Ulyses Kalypso streelede.

Hoor

HOOR NASO (e)

Non formosus erat, sed erat facundus Ulysses:

Et tamen aequoreas torfit amore Deas.

O quoties illum doluit properare Calypso;

Remigioque aptas esse negavit aquas!

Haec Trojae casus iterumque iterumque rogabat.

Ille referre aliter saepe solebat idem.

Littorè conspiterant: illic quoque pulcra Calypso

Exigit Odrysi fata cruenta ducis.

Ille levi virgâ [virgam nam forte tenebat]

Quod rogat, in spisso littore pingit opus.

Haec, inquit, Troja est: [muros in littore fecit:]

Hic tibi sit Simoïs; haec mea castra puta.

Campus erat [campumque facit] quem cede Dolonius

Sparsimus, Haemonios dum vigil optat equos.

Illic Sitbonii fuerant tentoria Rhesi:

Hac ego sum captis nocte reuectus equis.

Pluraque pingebat: subitus cum Pergama fluctus

Abstulit, & Rhesi cum duce castra suo.

Tum Dea, Quas, inquit, fidas tibi credis ituro,

Perdiderint undae nomina quanta, vides?

Het geen men dus zou kunnen vertalen.

Ulyses was niet schoon, maer van een gladder tong,

Die twee Godessen zelfs tot zoete liefde dwong:

Kalypso klaegde steeds, zoo vaek zy hem zag spoeden;

En veinsde een' slegten wind en onbevaerbare vloeden.

Hoe dikwerf vroeg zy hem naer Troje's jongsten nacht,

Dien hy, met nieuwen zwier, haer afmaten plagt.

Zy stonden op het strand. Kalypso volgt de helden.

Daer moest Ulyses haer Prins Rhexus noodlot melden.

At

(e) *De Arte Amandi* Lib. II. vf. 123.

Al wat zy vragde, schetst hy met een stokje in 't zand.
 Dit, zegt hy, zy U Troje [en haelde op 't witte strand
 De muren] zie mijn tente, en hoe de Xanthus vloeyde.
 Dit is het veld, dat ik met Dolens bloed besproeyde,
 Toen hy te driftig naer Achilles paerden stonde.
 Hier prijkte Rhexus tent [hy schetst die op den grond]
 Zoo schaekte ik zijn gespan. Hy maelde meer gevallen.
 Wanneer een vlugge baer de Pergamomfche wallen
 Uitwischte, en Rhexus tente, en Rhexus zelf; toen sprak
 Kalypso, wat vertrouwt ge U aen het zilte vlak?
 Zie hoe eene enkle golf zoo vele beeldtenissen,
 En helden, groot van faem en krygsdeugd uit kan wischen.

De oude uitgave bl. 2. vf. 9.

- „ Verstyfd, onmagtig om van weenen zich te spanen,
- „ Bedauwde ze ieder dag den oever met haar tranen.
- „ Dus onophoudelyk gekeerd naar 't heilloos spoor
- „ Waar op ze Ulyses kiel uit haar gezicht verloor,
- „ Vernam zy onverhoeds een wrak, —

De nieuwe.

- „ Ze onthield zich dikwerf ook op 't strand, daar zy't bedouw-
- „ Met zilte tranen, en de ruime zee beschouwde. (de,
- „ Dus onophoudelyk gekeerd naar 't zwalpend spoor,
- „ Waarop ze Ulyses kiel uit haar gezicht verloor,
- „ Vernam ze op zekren tyd een wrak, —

Kalypso was niet alleen bedroefd om het herdenken
 aen

aen Ulysses; maer die droefenis maekte haer dikwerf, gelijk dit aen bedrukten eigen is, die gedurig aen ene zaak, het voorwerp van hare smarte, denken, onbeweegbaer, en hielt haer gedurig op die plaets, op dat strand, waer zy Ulysses zag vertrekken. Deze onbeweegbaerheid vindt men in de eerste beryming netter uitgedrukt door *verstyfd, onmagtig zich van weenen te onthouden.* In de nieuwe is de eerste regel geheel overtollig, en zegt niets. De Dichter heeft reeds gezegd, dat Kalypso zich dikwerf aen het strand onthieldt, daer ze in het veld, waermede haer eiland geborduert was, rust en ademtocht zocht. Hier moest haer hartzeer groeijen; hier maekte de droefenis haer onbeweegbaer. Het *zwalpend spoor* is een overdrachtelyke benaming van de zee, waer van de Dichters zich meermalen bedienen: in de eerste beryming hadt de Dichter de zee genoemd *het heilloos spoor*: schoon het woord *heilloos* ten opzichte van Kalypso zeer goed is, heeft hy het echter veranderd in *zwalpend spoor*, en hy heeft 'er bondige reden voor gehad. Wanneer men een eigenlyke zaak, gelijk de zee, wil benoemen met een' oneigenlyken, overdrachtigen naem, gelijk het spoor, zoo moet het byvoeglijk naemwoord, dat men daer nevens plaetsf, alleen en byzonder eigen zijn aen de zaak zelf, van de welke men spreekt: zoo wordt, byvoorbeeld, de zee genoemd *weiden*, maer niet byvoeging van *Neptunus*, *Neptunus weiden*; *het veld*, niet enkel, maer het *blauwe veld*, *het zonne veld*, het *waterveld*, het *pekelveld*, ook *marm-*
er,

mer, zilver, het weeke marmer, het golvend zilver, en dus ook het zwalpend spoor (f). Op zekren tyd verliest het in de nieuwe beryming ver voor onverboeds in de oude. Iemand, die bedroefd, onbeweegbaer iets beschouwt, zyne zinnen ergens op gevestigd heeft, wordt des te sterker aengedaen, als hem jet onverwagts, onverboeds bejgent. Een onverhoeds gezicht maakt altijd meerder aendoening. MARO, die groote kunstenaar, leert ons dit meermalen. Onder anderen in deze regelen:

Defixique ora tenebant

*Aeneas Anchisades, & fidus Achates,
Multaque dura suo tristi cum corde putabant;
Ni signum coelo Cytherea dedisset ab alto.
Namque improviso vibratus ab aethere fulgor
Cum sonitu venit (g).*

Venus zoon, van zorge en rou bevangen,
Met trouwe Achates, laet het hoofd van droefheit hangen,
Dewijlze in hun gemoedt zoo veele zwaricheên
Erkaeuden, die te hardt hun dreighden voor de scheen
Te springen, hadde toen hem Venus niet gezegent
Met zeker troostmerck, dat hun uit de lucht bejgent:
Maer 't weêrlichte *onvoorziens* met donderslagh op slagh
Al sickerende uit de lucht.

VONDEL.

En

(f) Zie HUYDEC. bl. 17 en 18.

(g) *Aeneid.* lib. VIII. vl. 520.

Iste DEEL.

M

En in deze:

*Obstupuit, retroque pedem cum voce repressit.
Improvifum afpris veluti qui sentibus anguem
Pressit bumi nitens (b).*

De eerste beryming bl. 2. vf. 19.

„ Den eenen zag zy aan voor gryz en hoog bejaard,
„ Den andren voor een' Held, die, hare ontferming waard,
„ In tred en in gestalte een majesteit deed pralen
„ Waar uit Ulysfes deugd en wysheid schein te stralen.

De laetste helft van den tweden regel schijnt niet meer dan een lamme staert. Men leze de geestige aenmerking van HUYDECOOPER (i) over VONDELS vaers, *Ay koom, genaecht me, o waert te pryzen.*

De verbeterde beryming heeft aldus:

Door eenen gryzaart wierd een jongeling geleid,
Die in gestalte, tred, gelaat, en majesteit
Haar' liefften vrind geleck, en in wiens heldenwezen
Ulysfes fierheid en bedaardheid was te lezen.

Behalven dat de woordschikking, *door eenen gryzaart wierd een jongeling geleid*, niet al te keurig is, zoo twyfelen wy of het denkbeeld, het welk ons het woord geleiden alhier geeft, wel zeer te passe komt by enen Telemachus; voor 't overige geeft FEITA-

MA

(b) *Aeneid*, lib. II. vf. 379.

(i) *Proeve van Taal- en Dichtk.* bladz. 74.

MA hier duidelyker teekenen, waer aen Kalypso Telemachus kon kennen. Gestalte, tred, gelaet, majesteit zijn volmaekter teekens dan tred en gestalte alleen, die licht kunnen bedriegen, daer het gelaet veel vaster gaet, en hier met oordeel is bygevoegd. De deugd en wijsheid kan men wel eenigszins, ik beken 't, uit iemands trekken raden; maer zoo men de verschijnsels van de Nature naby beschouwt, zal men overtuigd zijn, dat de fierheid en bedaerdheid uit het wezen van een mensch beter doorstralen, en vaster kenmerken zijn, dan de twee vorige deugden, die licht tot mommen dienen in afgerichte veinzeren.

De oude beryming bl. 2. vf. 29.

- „ De min, scharpziende daar zy voedsel denkt te vinden;
- „ Toonde aan Kalypso licht den zoon van haar' beminden;
- „ Maar stekeblind in 't geen tot haar genezing dient,
- „ Vernam ze Pallas niet in zyn' doorluchten Vriend.

Deze regels, die na een kort punt dicht gelyken, heeft de Dichter in de nieuwe beryming weggelaten, en niet zonder reden, omdat zy geheel en al de denkbeelden verwarren, en 'er kwalijk geplaetsf zijn.

De min was het niet, die Telemachus aen Kalypso bekend maekte; weinig te voren hadt de Dichter gezegd dat de gestalte, tred, gelaet, majesteit den zoon van Ulysses ontdekten aen het oog van Kalypso, die, zelve eene Godes, uit die teekenen genoeg kon be-

172 VERGELYK. DER BEIDE BERMING.

fluiten, wie hy was, dien zy zag. 't Kan ook de min niet zijn die Mentor onbekend maakt, Minerve was het zelve, die, eene groote Godheid van den eersten rang, zich voor Kalypso, eene mindere Godinne, onbekend hielt; gelijk men zelfs een weinig lager ziet:

Minerve, die alom den Prins, des onbewuft,
Verzeld in Mentors schyn, hield aan Kalypsoos kust
Zich dus, tot beider toets, bedekt voor aller oogen:

Of liever, gelijk de nieuwe beryming heeft,
Haar' voedsterling ten nutt', bedekt voor beider oogen.

De oude uitgave bl. 3. vf. 17.

„ ó Gy! (dus spreekt de Prins,) wie gy zoud mogen wezen,
„ Godin, of Sterveling; schoon we uit uwe oogen leezen
„ Dat u een hemelsche eer moet worden aangedaan:
„ Zou 't heilloos lot eens zoons u niet ter harte gaan.

De nieuwe uitgave bl. 3. vf. 13.

„ ó Gy, wie ge ook moogt zyn! (dees taal hoort zy hem spre-
„ Godin, of sterveling! doch alles strekt ten teeken (ken;)
„ Van uwe onsterfelykheid: zie my met deernis aan.
„ Zou 't ongeluk eens zoons u niet aan 't harte gaan.

Dus spreekt de Prins, in het oude, is beter, losser en korter dan *dees taal hoort zy hem spreken*; integendeel zoude my beter bevallen: *o gy, wie ge ook moogt*

moogt zyn, dan wie gy zoudt mogen wezen. Ik zegge echter niet dat het beide niet goed zoude wezen. Zie my met deernis aan schijnt ons hier zeer gepast bygevoegd, om de Godin, die zich vergramd toonde, tot bedaren te brengen, en straks door deze nederige bede intenemen, te toonen dat men met geen kwaed oogmerk kwam. De doorluchtigste helden bedienen zich in hun ongelukken altijd van zulk ene tael. Eneas, door storm op de kust van Afrika geworpen, spreekt zyne moeder, hem onbekend, dus aen:

Sis felix, nostrumque leves quaecunque laborem (k).

Ilioneus tegen Dido:

Trods te miseri, ventis maria omnia velli,

Oramus: prohibe infandos a navibus ignis;

Parce pio generi, & propius res aspice nostras (l).

Wy Troisfchen, jammerlijk gefold om alle stranden
Door onweêr, bidden u verbie het schendigh branden
Van ons verstroide vloot: verschoon't godtvruchtigh zaet,
En neem wat nader acht op onzen droeven staet.

VONDEL.

De oude beryming bl. 3. vf. 26.

„ Hy doet (hervat de Prins) zichzelf Ulysfes heeten;
„ 't Is een der koningen, wier moed, door wraak beziel,
„ 't Vermaarde Troje heeft na tien jaar stryds vernielt.

Wat

(k) *Æneid.* lib. I. vf. 334.

(l) *Æneid.* lib. I. vf. 527.

174 VERGELYK. DER BEIDE BERYMING.

Wat dezen eersten regel aengaet. Als men van iemand spreekt, die iets *doet doen*, *zich zoo of zoo doet beezen*, zoude men onderstellen, dat hy onder een' verdichten naem wilde doorgaen, of zich met geweld van zekeren naem meester maken. Ulyses heette waerlijk Ulyses, en behoefde niets aentewenden om hem dus te doen noemen: beter zijn derhalven de nieuwe woorden:

**Myn vader (zegt hy) die Ulyses is geheeten,
Is een der koningen enz.**

Dan is dat *doen* weg, 't geen al te dikwerf in het werk van den Heer FEITAMA voorkomt. Doch my verwondert waerom de Dichter niet liever geschreven hebbe: *wordt geheeten*, dan hadt hy dat zweemaal *is* gemeden, en *wordt* komt hier wel zoo klaer.

De eerste beryming bl. 3. vf. 32.

„ Thans dwalende over 't vlak der uitgestrekte zeen,
„ Doorzwerft hy met zyn kiel all' de ysfelykste streken:
„ 't Is of zyn vaderland zyne oogen is ontweken:

Telemachus kan naeuwliks zeggen dat *zyn vader met zyne kiel de ysfelykste streken doorzwerft*, dit is wat algemeen, en hy hadt reeds gezegd dat hy, van het lot zijns vaders onbewuft, hem zocht. De tweede beryming is nader aen het fransch en vloeiender:

Thans

VAN DEN TELEMACHUS. 175

Thans dwalende over 't vlak der uitgestrekte zee,
Heeft hy 't gevaar van storm en strand en klip te duchten:
Zyn dierbaar vaderland en ryk schynt hem te ontvluchten.

De laetste regel is in beide zeer krachtig. Ik zoude
dien van de nieuwe kiezen. Meermalen vindt men
diergelyke fraeije uitdrukkingen.

MAR O:

*Vobis parva quies; nullum maris aequor arandum;
Arva neque Ausoniae semper cedentia retro (m)
Quaerenda. —*

— uwe rust is al gehoren gy
Ploeght geene baren meer, noch hoeft in last, als wy,
Geen eeuwigh deizend lant Aufonie te zoeken.

Jam tandem Italiae fugientis prendimus oras (n).

Nu doen wy endelick d'Italiaensche landen,
Die eeuwigh deizen, aen.

VONDEL.

Fraei ook de Latijnsche Dichter van dit werk:

Sed heu fugientia regna requirit.

De oude uitgave bl. 4. vf. 27.

„ En boven welken zy het hoofd met majesteit
„ Verheft gelyk een eik, die, welig uitgebreid,

„ Zyn

(m) *Aeneid.* lib. III. vf. 495.

(n) *Aeneid.* lib. VI. vf. 61.

M 4

- „ Zyn takken boven 't hoogft geboomte heeft gefchoten,
 „ En al 't naburig woud belommert met zyn loten.

De nieuwe uitgave bl. 4. vf. 23.

- „ En boven wie zy 't hoofd verheft met majesteit,
 „ Daar ze uitmunt als een eik, die, welig uitgebreid,
 „ In 't midden van een bosch de lommerryke looten
 „ Heeft boven al 't geboomt', dat hem omringt, gefchoten.

Deze regels zijn met veel oordeel verbeterd. Behalven die fraeije byvoeging: *in 't midden van een bosch*, 't geen wel niet zeer groot schijnt, maer echter een schilderachtig denkbeeld verwekt, en met Kalypfoos stand in het midden der Nimsfen fraei overeenstemt, is hier de laetste regel keurlijk veranderd. Een weelige eik kan zyne loten en takken boven de andere bomen, die hem omringen, schieten; maer het is volstrekt onmogelijk, dat een eik, hoe groot hy zy, al het naburig woud met zyne loten zoude belommeren. Zulk een eik kan men zich nauwlijks voorstellen, hy is nergens in de natuere te vinden: meermalen vallen de Dichters, die iets verheven, verwonderlijk willen beschryven in het buitensporige, en maken, als ze de natuer niet volgen, van het schilderachtig natuerlijk, een afgrijslijk monster. Men zal 'er onder anderen een voorbeeld van zien, zoo men de moeite gelieft te nemen om de beschryving van den Draek, dien Kadmus doodde, in het derde boek van NAZO'S *Herscheppingen* naer te slaen. Mogelijk beschouwen wy dit nog wel eens nader. De vergelyking

king anders van Kalypso by zulk een weelige eik,
die boven het ander geboomte uitsteekt, is fraei. Men
vindt ene diergelyke by den verheven HOOGVLIET.

Wanneer hy in den drang van Heeren in kwam treden,
Stak hy de gryze kruin ver boven andren op;
Gelyk een eik in 't bosch van Mamre, die zyn' top,
Zyn witbesneeude kruin, veel hoger dan all' d'eiken,
Des winters opsteekt, en de wolken doet bereiken (o).

De oude uitgave bl. 4. vf. 31.

- „ De luister van haar schoon en vriendelyk gelaat;
- „ De ryke purpergloed van 't zwaaijend lang gewaad;
- „ Haar lokken, achteloos van achtren opgebonden,
- „ Maar met bevalligheid, by de andren niet gevonden;
- „ Het vuur van haar gezicht, en de aangename kracht
- „ Der zoete aanminnigheid, waar door het word verzagt;

De nieuwe uitgave bl. 4. vf. 27.

- „ Haar ongedwongen zwier, de schoonheid van 't gelaat,
- „ De ryke purpergloed van 't zwaaijend lang gewaad;
- „ Haar lokken, achteloos van achtren opgebonden,
- „ Maar met bevalligheid, by de andren niet gevonden;
- „ Het tintlend vuur, dat uit hare oogen zich verspreid,
- „ Verzagt, getemperd door een gulle aanminnigheid;

De nieuwe regels vloeijen losfer en levendiger. Het
vrien-

(o) *Abrah.* III. Boek.

M 5

178 VERGELYK. DER BEIDE BERYMING.

vriendelijk gelaet, in den eersten regel der oude beryming, maekt byna dat men niet behoefde te spreken van aenminnigheid in het gezicht, dat het zelfde is. De Dichter vestigt nu zijn' lezer op Kalypfoos ongedwongen zwier, tintlend vuer der oogen, door ene gulle aenminnigheid verzacht, het geen zeer fraei is. Het geen de Heer FEITAMA *zwaaijend* noemt, zegt FENELON *vloeiend, golvend*, en dit komt my van Kalypfoos luchtige kleedye en zwierig gewaed fraeijer voor. Zaken die los, luchtig hangen, noemen de Dichters fraei *vloeiend, golvend*. ANTONIDES van de klederen:

Het hagelwit sattijn *vloeiende* ongeplooit van 't lijf, (p)
van de haren, VONDEL:

De vlechten *vloeiën* neer,
En *spelen* op den rugh, als baren op een meer (q).

Dezelfde, van Eva:

Nu blinckt geen Serafijn, in 't hemelsch heilighdom,
Als deze, in 't hangend hair, een goude nis van stralen,
Die schoon gewatert van den hoofde nederdalen,
En *vloeyen* om den rugh (r).

FIBULLUS:

Intonsi crines longa cervico fluebant:
Stillabat Syrio myrtea rore coma. (s)

PRO-

- (p) *Bellone aen bant.*
- (q) *Salomon 1e bedrijf.*
- (r) *Lucifer, 1e bedrijf.*
- (s) *Eleg. IV. lib. 3.*

PROPERTIUS:

Nec de more comae per laevia colla fluentes,

Non oculi geminae fidera nostra, faces: (†)

Is de regel, *maar met bevalligheid, by de andren niet gevonden*, in beide de uitgaven niet wat te algemeen? Men zoude kunnen vragen of de Nimsfen van Kalypso geene bevalligheid hadden, of ten minsten de lokken zoo verwaerloosden, dat zy geene aerdigheid hadden. Dit is niet waerscijnlijk, en strijdt met de gedachten, die de oude Dichters ons van de veldgodesfen en andere Nimsfen geven, en de Dichter wil ook hier zeggen, dat Kalypso meer bevalligheden hadt dan de andren, zekere zwieren, die hare Nimsfen niet hadden. Indien men schreef *met een bevalligheid*, dan zou dit een overtreffender bevalligheid geven.

De oude uitgave bl. 5. vf. 9.

„ Men trad ter hofpoort in, die, uit een rots gehouwen,
„ Ulysfes grooten zoon verrukt hield.

De nieuwe uitgave bl. 5. vf. 5.

„ Men naderde aan een rots, een grot, Kalypsoos woning.
„ Hier stond Telemachus verwonderd.

In de eerste verzen spreekt de Dichter alleen van de hofpoorte, uit ene rots gehouwen, die Telemachus
be-

(†) *Eleg. II. lib. 2.*

180 VERGELYK. DER BEIDE BERYMING.

behaegde; beter in de nieuwe van de grot zelve, gelijk de Heer FENELON doet; daer was in de Hofpoorte niets aenmerkelijks te zien, maer alles, dat hem verwonderde, in de grot zelve.

De oude uitgave bl. 5. vf. 15.

„ Maar die volwrochte klip, doorsneden tot een ry
„ Van rotsgewelven, alle aan de eene en de andre zy'
„ Met zeegevas versierd, deed ieder licht bevatten
„ Dat dit een pronkstuk was van Tethys eêlste schatten.

De nieuwe uitgave bl. 5. vf. 11.

„ Maar deze wondre grot was in de rots gesneên
„ Tot hofgewelven, die, van boven tot beneên
„ Met zeegevas versierd, terstond hem deên bevatten,
„ Dat dit een pronkstuk was van Tethys eêlste schatten.

Tot hofgewelven gesneên of uitgehouwen geeft my klarer denkbeeld dan een ry van rotsgewelven in de klip gesneden. Alle aan de eene en andre zy schijnt my om het rijm geplaetst; als alle de hofgewelven versierd waren, spreekt het van zelfs dat zy 't aen beide zyden waren. *Van boven tot beneên* is krachtiger en vermeerdert de fraeiheid. Wat de Heer FERDINAND RAMA, op het spoor van zijn' voorganger, in de rots gesneden noemt, zegt ANTONIDES stouter geklonken.

..... Het

Het Hof des Ystrooms schijnt uit louter rots geklonken (v).

Wien onze Dichter ook volgt, 2de boek.

Dan groote beelden, stout uit diebre stof geklonken.

De eerste beryming bl. 5. vf. 25.

„ De zilvren' bronnen, die met zagt geruisch hier vloeiden
 „ Langs amaranten- en violenbeemden, groeiden
 „ Tot vele baden aan, waar langs de zonnescbyn
 „ By weêrslag speelde in 't wulft, en 't spiegland kristalyn.

Voor deze *zilvren bronnen* stelt de Dichter in de tweede beryming *springfonteynen*. bl. 5. vf. 21.

De springfonteynen, die met zagt geruisch hier vloeiden
 Op amaranten- en violenbeemden, groeiden
 Tot vele baden aan, waarin, by zonnescbyn,
 Het veld zich spiegelde als in 't zuiverst kristalyn.

Welke de reden dezer woordverandering zy, kunnen wy niet raden, ten ware de Dichter gemeend hadt dat, als men van vloeijen en ruischen van 't water spreekt, men beter doet zich te wachten van het bywoord *zilver*, het welk alleen aen het water wordt toegekend om deszelfs klaerheid en zuiverheid te verbeelden, en eigenlijk niet gezegd kan worden te ruischen, te vloeijen.

F E N E -

(v) *Ystroom*. III. boek bl. 71.

181 VERGELYK. DER BEIDE BERYMING.

FENELON spreekt ook hier van geen *ruisfchend zilver*. Echter zegt onze Dichter bl. 6.

Of 't streelend ruischen van een' *zilveren* waterval, daer ter plaetse vindt men by FENELON ook geen *zilver*. Wat nu de twee laetste regels belangt; de Aertsbisfchop zegt dat de Fonteynen op verscheiden plaetsen baden mackten zoo zuiver en helder als kristal: onze Dichter, in de nieuwe beryming, dat de fonteynen die op beemden vloeiden aen groeiden tot veele baden, in welke het veld zich spiegelde als in 't zuiverste kristal. Het komt ons voor dat dit niet te gelukkig is uitgedrukt.

Op deze plaets hebben we een aanmerking hooren maken, wegens dit *spiegelen*, of men wel kan zeggen dat het veld zich spiegelt in het water. „Boomen, „menschen, dieren enz. die aen den oever van beeken „staen, en ver boven den grond verheven zijn, kan „men dichtkundig en natuerkundig zeggen, dat zy „zich in die heldre beeken spiegelen; maer dit kan „men niet zeggen van een veld. Dit ligt te laeg, „te vlak, wat zich wil spiegelen, moet verhevener „zijn dan het veld, waer door de beek stroomt.”

Maer men zou kunnen antwoorden dat het veld, door een *metonymia*, genomen wordt voor het geen 'er op staet, boomen, dieren enz. ———

De oude beryming heeft hier een andere Poëtische uitdrukking. *De zon speelt in het kristalyn*. De zonnestralen op een glad, effen vlak van glas, water, kristal vallende, worden weerom gekaetst, en schynen op de oppervlakte te dansen.

Zulke

VAN DEN TELEMACHUS. 183

Zulke zachte bewegingen, zulk een tinteling of schittering wordt by de Dichters niet onaerdig uitgedrukt door *speelen*.

DANIEL HEYNS:

— gelyck in een rivier

De roode morgen-Son komt *spelen* met haer vier (w).

VONDEL:

De vlamme *speelde* in 't gout, en schitterde by nacht (x).

DIRK SMITS:

Voelt Batoos maegdt de flikkering der stralen
Van 't offervuur zich *spelen* in 't gezicht (y).

J. DE DEKKER:

— vat bei de Rycx-juweelen.

Die hem voor op zoo breed in de oogen *spelen* (z):

Byzonder fraei *speelt* het gouden kruis van Urful op
haer' marmren boezem, by VONDEL:

Op haren boezem straelde en *speelde* met zijn vieren
Een goude Kruis, verzet met blaauwe puickaffieren.
Een weeligh luchje *speelde*, en vloogh vast af en aan.
En vulde nu het zeil, en krulde dan de vaen (a).

In dezen laetsten zin wordt *speelen* ook dikwils ge-
bezigd

(w) *Lofflanck* vf. 331.

(x) *Gysbr. van Aemstel. Vde bedrijf.*

(y) *Nagel. Gedichten* I. D. bl. 261.

(z) *Rymoeffen.* I. D. bl. 334.

(a) *Maegden* 1e bedrijf.

184 VERGELYK. DER BEIDE BERYMING.

bezigd, waer van wy geen voorbeelden zullen bybrengen om niet te breed te worden, alleen merken wy maer aen dat 'er ook een vuer, een glans in de oogen *speelt*.

VONDEL:

'Bezwalck toch niet in haer den glans der majesteit,
Die noch in d' oogen *speelt*. — (b)

Dezelfde:

Noch *speelt* en leeft de ziel in bey de diamanten
Der oogen met haer vier, en bliackt aen alle kanten (c).

LAURENS BAKE:

Wat liefde en zeedigheyd *speelt*, met een zoet vermogen,
In uw gezicht, myn lief, in bey die duiven oogen (d).

ANTONIDES:

De ziel wort, door dien glans, zoo krachtig niet bewogen,
Als door het quynend licht, dat zacht in de oogjes *speelt*
Van eene blonde, die ons ongevoelig streelt,
En ons onszelve ontruk (e).

Dezelfde:

En door den sluier, van een' zachten wint bewogen,
De blanke borsten, by geval, aen 'sminnaers oogen
T' ont-

- (b) *Gebroeders Vde* bedrijf.
- (c) *Maria Stuart Vde* bedrijf.
- (d) *Salem. Hoogl.* bl. 96.
- (e) *Mengeld.* bl. 423.

T'ontdekken, en hoe teér de boezem zwoegt en speelt,
En aen het blauw sattijn een' dartlen luister deelt (f).

BRUEKHUIZEN;

*Quique vagi longa ludunt eervice capilli,
Qualis vicinis vitis in arboribus (g).*

De oude uitgave, bl. 6. vf. 22.

„ Doch aan een' andren kant moest ieders hart verlieven
„ Op 't zien van een rivier, wiens slob zich zy aan zy
„ Tot menig eiland vormde, omsingeld met een ry
„ Van welig lindenloof en hooge popelboomen,
„ Door wier yerheven kruin de Olymp schein ingenomen.
„ De takken van dien stroom, in menigte uitgebreid,
„ Besproeiden 't veld alom met zoete dartelheid:
„ Dees joegen 't helder nat gestaag met snel geklater;
„ Die glipten zagt voorby met stil en effen water;
„ En andren keerden zich al kronklend heen en weér,
„ Als naar 't oorspronklijk wed: ja 't schein zelfs keer op keer
„ Dat elk van hen dien zoom zyns ondanks moest begeven,
„ En aan 't bekoorlyk lis al kusefend vast bleef kleven.

De nieuwe, vf. 18.

„ Maar elders moest het oog op 't welig veld verlieven;
„ Men zag 'er een rivier: daar toonde, zy' aan zy',
„ Zich menig eiland, elk omsingeld door een ry
„ Van

(f) *Yfroom*. 3. Bock.

(g) *Elegiarum* Lib. III. Eleg. 6

Itte DEEL,

N

- „ Van linden in hum' bloei, en hooge popelboomen :
 „ Men zag uit die rivier verscheide takken stroomen :
 „ Zy vormden de eilanden aan deez' en geen en kant
 „ Van hunnen oorsprong, en zy dartelden door 't land :
 „ Dees joegen 't helder nat gestaag met snel geklater ;
 „ Die glippen zagt voorby met stil en effen water ;
 „ En andren, vloeiende met wyde bogten voort,
 „ Begaven zich terug als naar 't oorspronklyk oord,
 „ Maar schenen, door op nieuw zich landwaarts uit te brei-
 „ Van dit bekoorlyk dal niet af te kunnen scheiden. (den,

De slib vormt zich zy aan zy tot menig eiland zoude men wel natuerkundig kunnen zeggen, daer het zeker is, dat, door het vereenigen der slibdeeltjes, eilanden gevormd worden; maer poëtisch is dit *zy aan zy* een lamme staert om het vers te maken. Wy vinden het zelfs niet veel beter, in de nieuwe beryminge, van eilanden, een woord tevens dat kwalijk in 't rijm voegt. Maer, ten anderen, als de slibbe zich tot eilanden vormde, kan men onmogelyk begrypen, hoe zy met linden en populieren zouden kunnen omsingeld wezen. Eilanden kunnen dit zonder wonderwerk wezen; maer daer slibbe zich nog tot eilanden vormt kan dit naturelyk niet geschieden. Keurig heeft dit de Dichter veranderd, die ook beter schrijft: *door een ry van linden*, dan met een *ry van welig lindenloof*. Het gezwollen vers, *door wier verheven kruin de Olymp schein ingenomen*, is te recht wegge laten. In het vers: *Besproeiden 't veld alom met zoe- te dartelheid* zoude men niet anders zeggen, dan dat
 de

de dartelheid de zaak was, waer mede die rivieren het veld besproeiden; het geen de meening niet is, maer, gelijk fraei in het nieuwe, *en dartelden door 't land*. De twee laetste regels van het oude schynen my dichtkundiger te wezen: Hoe aengenaem verbeeldt men zich een' stillen stroom, die zoo zachtkeens vloeit, dat hy al kussende aen, het lis vast blijft kleven. O welk ene zachte zoete vloeyendheid! maer, hier valt my onder 't lezen ene bedenking in, of hier de natuer niet al te fraei en overtollig geschilderd wordt. Al te veel is schadelijk en brengt verwarring aen. FEITAMA, op het spoor van zijn' voorganger, beschrijft hier ene rivier, die ene meenigte van eilanden maakt, en door het land in vele takken wordt afgeleid. Sommigen dezer takken vloeyen snel, anderen glippen zacht, anderen maken kronkelén, en schynen naer hunnen oorsprong weder te keeren. Men moet zich zelve in Kalypsoos eiland dus ene streek verbeelden, die vol rivieren is, welke het goheele land met bochten en spruichtels vervullen. Vele eilanden daerenboven deelen dezen stroom nog in vele kanalen. My dunkt dat die streek te veel met rivieren beladen en hier al te veel water is. Maer daerenboven, hoe kan het water in deze takken zacht, in anderen snel stroomen, zoo zy alle takken van dezelfde rivier zijn; door het zelfde land stroomt hi en dartelen? Hoe komt de eene tak, door het land verspreid, aen sneller stroom, dan de andere? De natuer is hier overladen, en door haar te schoon te willen maken, verwart men haer.

N 2

De

188 VERGELYK. DER BEIDE BERYMING.

De oude uitgave, bl. 7. vf. 13.

- „ Nadat de Strandgodes den Jongling die landouwen,
- „ En al't verrukkend schoon dier streek had doen beschou.
- „ Vergunde zy den Held zyne-eenzaamheid en rust. (wen,
- „ Verwisfel 't nat gewaad: (dus sprak ze:) —

De nieuwe, vf. 9.

- „ Nadat Kalypso, uit de hofgrot, die landouwen
- „ In haar natuurlyk schoon den prins had doen beschouwen,
- „ Vergunde zy hem rust, hem noodig in dien staat.
- „ Ga (sprakze), jonge prins; verwisfel 't nat gewaad.

Toen Kalypso den prins die landouwen toonde, zag hy het verrukkend schoon van die streek; hierom is dit in de nieuwe beryminge wel veranderd, waerin ook die tweederlei benaming, eerst van *Jongeling*, kort daerop van *Held* met oordeel vermeden is. De eenzaamheid vergunde zy hem zoo zeer niet, als de rust; Mentor bleef by hem. Dit eerste is ook met oordeel uitgelaten. De vierde regel is veel beschaefder in de nieuwe dan in de oude verzen. *Ga (sprak ze)*, *jonge prins; verwisfel* ——— *zolt* destiger en beleefder dan het eerste.

De eerste beryming, bl. 7. vf. 16.

- „ Verwisfel 't nat gewaad: (dus sprak ze:) ik zal uw' lust,
- „ Op uwe wederkomst, voldoen met zulke zaken,
- „ Door wier verhaal ik u gewis aan 't hart zal raken.
- „ Zy

„ Zy wees hem en zyn' Vrind, na zulk een teér gesprek,
 „ Met heufche deftigheid naar 't binnenst ruitvertrek.

De laetste helft van den vierden regel, *na zulk een teér gesprek*, is een stöplap die 'er weinig pas geeft, welk een teérheid stak 'er toch in dat zeggen van Kalypso tegen Telemachus?

In de nieuwe beryming heeft de Dichter dit stootende weggenomen: vl. 15.

„ Zy deed Telemachus toen, zonder meer gesprek,
 „ Met Mentor treden in het binnenste vertrek.

Echter, deze nieuwe regels met de oude vergelykende, sta het ons vry te zeggen, dat dit *wyzen naer 't vertrek*, in de eerste beryming, veel schilderachtiger is, en meer overeenkomstig der Godinne dan het *daen treden*, in de nieuwe.

Boven hebben wy reeds aengemerkt dat de Heer FEITAMA zich al te dikmael behelpt met dat woord *doen*, het welk van de beste Dichters vermeden wordt als een niets beteekenend woord, ten ware het gebruikt wordt om een zeker geweld of dwang aen te duiden (*b*), welke beteekenis 'er ook altijd in doorstraelt.

Dit

(*b*) Van dit oordeel tonen ook onder anderen de loflike kunstgenooten te wezen, welke 't sedert drie jaren te Hoorn een Tael- en Dichtkundig Genootschap stichtten, onder de zinspreuk, *Magna malimur parvi*, waeruit zy voor enigen tijd *proeven van Mengelpoëzy* aen het licht gegeven hebben, welker voorreden men hier over kan nazien.

. Dit in acht nemende hadt de Dichter met weinig moeite kunnen stellen :

Zy wees hem en zyn vriend toen, zonder meer gesprek,
Met heufche deftigheid naer 't binnenfte vertrek.

De oude uitgave, bl. 8. vf. 5.

- 11 Een jongeling, geneigd verwyfde pracht te minnen,
- 22 Blyft onbekwaam om ooit door wysheid roem te winnen;
- 22 Alleen aan dien gegund die alle dartelheid,
- 22 Door heldendeugd gehard, kloekmoedig zich ontzeid.

De nieuwe, vf. 1.

- 22 Geen jongeling is wys, die met verwyfde zinnen
- 22 Naar ydlen opfchik tracht; hy zal geen glori winnen:
- 22 De glori is voor hem, die, lydzaam onder 't leed,
- 22 't Bekorend zinvermaak, uit pligt met voeten treed.

Wy zien niet, waerom de nieuwe beter zouden wezen dan de oude: *het zinvermaak uit pligt met voeten treden* fchijnt ons zoo fraei niet, als *de dartelheid, door heldenmoed gehard, zich ontzeggen*. — *uit pligt*, in het nieuwe, is naer mijn gedagten hier kwa-lijk geplaetst, en een stopwoord. Uit plicht of plichtshalven moet elk doen wat Mentor zijn Telemachus gebiedt, dees, denke ik, wilde door zijn leerling naer de glorie geflaen hebben, uit liefde tot de deugd, uit een ware zucht naer de glorie, en niet zoo zeer enkel uit plicht.

De

De oude uitgave, bl. 9. vf. 1.

- „ Zy keerden thans te rug. Kalypsoos blyde scharen,
- „ In 't hagelwit gewaad en met gesnoerde hairen,
- „ Geleidden hen ten disch, die wel eenvoudig schein,
- „ Maar echter voor de tong en oog en ongemeen
- „ En keurlyk was: men had geen vleesch daarop zien zetten,
- „ Dan van gevogelte, verstrikt in looze netten;
- „ Of eenig ander dier, dat een van haar ter jagt
- „ Verschalkte met den boog, en hier ter maaltyd bragt.

De nieuwe, bl. 8. vf. 29.

- „ Zy keerden weder. Door Kalypsoos blyde scharen,
- „ In 't hagelwit gewaad en met gesnoerde hairen,
- „ Wierd fluks voor hen een maal, dat met eenvoudigheid,
- „ Doch lieflyk voor de tong en zinlyk was bereid,
- „ Bevallig opgedischt. Geen vleesch wierd hier vernomen,
- „ Dan van gevogelte, door dezen rei bekomen
- „ In 't loosgespannen net; of van verrast gediert',
- „ Dat onder 't jagen met den boog verkregen wierd.

De vier eerste regels der oude schynen my in losheid en vloeiendheid voor die der nieuwe niette wyken. De vijfde regel: *men had geen vleesch daar op zien zetten*, is zeer gedrongen. Het moest natuerlijk wezen: *men zag 'er geen vleesch opzetten*; zijnde het eerste alleen om het vers: beter derhalven, *geen vleesch wierd hier vernomen*. — *Verstrikt in looze netten* is meer poëtisch dan, *door dezen rei bekomen in 't loosgespannen net*; *bekomen* is hier vry laeg. De volgende regel is in het oude veel fraeijer dan in het nieuwe. Een

192 VERGELYK. DER BEIDE BERYMING.

dier tet jagt verschalken met den boog zal niemand licht ontkennen, dat Dichtkundiger gezegd is dan: of van verrast gediert, dat onder 't jagen met den boog verkregen wierd. Als ge dus den vijfden regel uizondert, is de oude vertaling beter dan de nieuwe.

De oude uitgave, bl. 9. vf. 25.

„ Leukothoë, als de eerste in 't hartverrukkend kwelen,
„ Mengde onder 't koorgezang van all' deze orgelkelen
„ De klanken van haar lier. —

De nieuwe, vf. 21.

„ Leukothoë was de eerste in 't oorverrukkend streelen,
„ En smolt den galm der lier in dien der orgelkelen.

Deze laatste regel is keurlijk veranderd. Noch het Fransch: *La première des Nymphes, qui s'appelloit Leucotboë, joignit les accords de sa lyre aux douces voix de toutes les autres.* Noch het Latijn:

*Leucotboë, princeps Nympliarum, fila canorae
Solicitat Citbarae, laetis & cantibus addit
Ingeniosa sonos blandos animosque trabentes,*

halen by dat van onzen Dichter in zwier en kracht. Wy hebben de fraeiheid van *smelten* reeds aengetoond. In de oude regelen is *als de eerste* zeer gedrongen, en niet beter dan een stopwoord. *Streelen* is ook beter dan *kwelen*, dat men wel in een' blyden zin by onze Dichters vindt, maar echter lieft in een' droevigen zin moet gebruikt worden (*).

De

De oude uitgave, bl. 10. vf. 5.

- „ De Strandgodin rees op, na't eind van 't feest, en vlydde,
 „ Met dees gepaste taal, zich aan des Prinzen zyde:
 „ ô Groote Ulyses zoon! gy ondervind, en ziet
 „ Met welk een gunst ik u ontfang in myn gebied.

De nieuwe, vf. 1.

- „ De strandgodin rees op, na't eind' van 't maal, en vlyde
 „ Zich in de schaduw op't gebloemde aan's prinzen zyde,
 „ Met deze taal: ô Zoon eens grooten helds! gy ziet
 „ Met welk een gunst ik u ontfang in myn gebied.

ô Zoon eens grooten helds, in de nieuwe beryming, is beter dan ô Groote Ulyses zoon, en door die verandering is *ondervind* weggebleven, het geen by *ziet* niet meer dan overtollig is: wanneer men de gunst, die ons iemand betoont, *ziet*, ondervindt men haer zeker: over het geheel is de nieuwe beryming wel zoo los en levendig; maer de vraeg is of Kalypso, na het mael, zich niet naest Telemachus vlyde in hare grot, waer het mael bereid was. Het schijnt niet uit het voorgaende noch volgende, dat ze de grot verlaten hadden. Een Dichter behoeft echter alle naeuwkeuheid niet te zeggen, en mag wel iets aen de vervulling zyner lezeren overlaten. Wy willen het hierom als geen feil hebben aengemerkt, al had de
 Dich-

(*) Zie HUYDECOPER, *proeve van Taal- en Dichtkunde* bl. 404--406. vergeleken met de *Maendelyksche Bydragen* II. D. bl. 307 en 308.

194 VERGELYK. DER BEIDE BERYMING.

Dichter de gasten op het groen in de schaduwe geplaatst, eer hy gezegd hadt, en zelfs zonder te zeggen, dat zy de grut verlieten.

De eerste beryming, bl. 10. vf. 24.

„ Zie toe, en spiegel u aan zulk een droeve baak.

Het is zeker een vereischte in een' Dichter de zaken met heur rechte woorden uittedrukken; waer tegen hier gezondigd is, want het is niet eigen zich te *spie-
len aan een baak*, waerom de Dichter dezen regel dus veranderd heeft.

Zie toe: zyn droevig lot verftrekke u tot een baak.

De oude beryming, bl. 11. vf. 21.

„ Kalypso schroomde toen haar wensch meer aan te dringen,
„ Maar veinsde dat ze zich haar tranen liet ontwingen,
„ Alsof zyn ramp haar deerde. —

De nieuwe, vf. 17.

„ Kalypso schroomde toen haar' wensch meer aan te dringen;
„ Zy veinsde zelfs, dat zy zich tranen liet ontwingen,
„ Uit mededoogen. —

Zyn tranen zich voelen, of laten ontwingen komt beide my gewrongen voor, en ene spreekwijs, die ik niet zoude durven gebruiken.

Daerenbove, de oordeelkundige FENELON spreekt hier

hier van geen tranen; OVIDIUS (i) leert ons ene omftandigheid, waerop de Dichters, die hunne ftoffe uit heidensche fabelen nemen, behooren acht te geven: te weten dat zy den Goden geen tranen moeten toefchryven (k).

*Tum vero gemitus (neque enim coelestia tingui
Ora decet lacrimis) alto de corde petitos
Edidit. —*

Dit heeft onze HOOFT in acht genomen, in dien fraaijen zang, *zal nemmermeer gebeuren. — (l).*

En hebben teedre traantjens, zey zy, zoo groot een kracht,
Waarom en is het fchreyen niet in der Goden magt?

Dit toonde ook de Abtswoudfche boer te weten (m).

'k Zou zelf de dartle Min myn fchreien naer zien rechten,
Omdat noit fchichten op haer hart hart kunnen hechten,
Waer't onverboon door't lot en in de magt eens Godts.

Echter vloede, wanneer zy in groote droefheid waren,
zeker helder vocht uit hunne ooggen, gelijk ons OVIDIUS zelf leert (n):

Dixit;

(i) *Metamorph.* Lib. II. vf. 621.

(k) HUYDECOPER *proeve van Taal- en Dichtk.* bl. 157.

(l) *Gedichten* (1671). bl. 158.

(m) POOT *Gedichten* I. D. bl. 129.

(n) *Faſt.* Lib. IV. vf. 521.

196 VERGELYK. DER BEIDE BERYMING.

Dixit; & ut lacrima (neque enim lacrimare Deorum est)

Decidit in tepidos incida gutta finus.

Volgens HOOGVLIET (o):

— dit sprak zy zoo vol druk,
Dat langs de kille borst de heldre droppen vlooden,
De traanen zeer gelyk; want schreijen past geen' goden.

Waer van deze Dichter zich ook elders bedient (p):

Dit zeggende, schoot, uit een godtyk mededoogen,
Iet wonderlyks, gelyk de tranen, uit zyne oogen;
Want tranen storten past aan geen' volmaakten stant;

En niet alleen OVIDIUS, en deszelfs opgegeven navolgeren, waren van deze gedachten, maer ook EURIPIDES deedt Diana reeds zeggen tot Hippolytus:

Ὅρω, κατ' ὄσων δ' ἔθιμις βαλεῖν δάρυ (q).

„Ik zie [hoe ellendig gy zyt] maer het is my niet
„geoorlooft tranen uit myne oogen te storten”.
Niet tegenstaende echter het oordeel van deze twee
keurige mannen, vindt men in andere Dichteren deze
nethcid niet altijd waergenomen, maer zelfs in
HOMERUS en VIRGILIUS voorbeelden van schreijende
goden en godinnen; men zie dezelve, in een breede
aen-

(o) *Feestdagen* bl. 139.

(p) *Abraham de Aertsvader* II. B. bl. 35.

(q) *Hippol.* vl. 1396.

aenmerking over deze stoffe, by den Dicht- en Letterkundigen JOAN VAN BROEKHUIZEN (r).

De oude beryming, bl. 12. vf. 5.

- „ Te hooren naar het geen myn' vader mogt betreffen.
- „ Dus beh ik, eer het een der minnaars kon beseffen,
- „ Voor wier trouwloos bestaan myn moeder was beducht,
- „ Myns vaders ryk, tot hun verbaasdheid, stil ontvlucht;

Te hooren naar het geen iemand mag betreffen, is in een' dichtkundigen stijl vry laeg, zoo wel als dat *beseffen* der minnaers. *Stil ontvlucht* in den laetsten regel is niet veel meer dan een stopwoord; als men ontvlucht, eer het iemand kan beseffen, ontvlucht men zeker *stil*. Dit alles is in de nieuwe weggenomen.

- „ Bericht te ontfangen van Ulysses dood of leven.
- „ Ik, die Penelopé, myn moeder, moest begeven,
- „ Ben hare minnaars, wier geweld en list zy ducht,
- „ Tot hun verbystering in 't heimelyk ontvlucht.

De eerste druk, bl. 12. vf. 15.

- „ Waer heen myns vaders kiel, gelyk ons wierd vermeld,
- „ Omhergeslingert was door Nereus dol geweld;

Omber is een overtollige kop op een schoon ligchaem; *Geslingert* was alleen genoeg, of zoo men smaek vindt

(r) *Ad Propert. Lib. II, El. XIII, vf. 54.*

198 VERGELYK. DER BEIDE BERYMING.

vindt in *omber*, komt 'er geen *waar been* te pas;
waar alleen zoude dan genoeg zijn, keurig is de verbetering:

Waarheen myn vader, zo de waarheid werd gemeld,
In 't zwerven was gevoerd door 't woedend stormgeweld.

Door 't woedend stormgeweld klinkt deftiger dan *door Nereus dol geweld*.

De eerste beryming, bl. 12. vf. 23.

„ Die Trojers (sprak hy) zyn, om all' hunn' tegenspoed,
„ Verbitterd in 't gemeen op al het Griekfche bloed;

Tweewerf *al* floot hier wat, en in 't *gemeen* is een stopwoord. Het eerste is niet verholpen, het tweede wel, doch door een woord, dat in verzen niet wel vloeit, en door een' Dichter dient gemeden te worden.

Die Trojers (sprak hy,) zyn, om all' hunn' tegenspoed;
De wreedfte vyanden van al het Griekfche bloed;

Men hadt deze verzen gemaklyk kunnen verbeteren:

Die Trojers (sprak hy) zyn, om hunnen tegenspoed,
Verbitterd in het harte op al het Griekfche bloed;

Of iet diergelyks.

De oude uitgave, bl. 14. vf. 21.

„ Maar als de roè zal zyn van uwen rug geweken,
„ Zal mooglyk weèr de waan u de ooren op doen steken.

Nu

- „ Nu word 'er moed vereischt. Een held zie eerst wel scherp
 „ En ernstig op 't gevaar, eer hy 'er zich in werp':
 „ Maar als hy naderhand daar in gestort mogt wezen,
 „ Dan vind hy 't meeste nut in nergens voor te vreezen.
 „ Betoon dan, wyl'ge thans uw' mislag dier bezuurt,
 „ Dat held Ulysfes zoon den grootsten ramp verduurt.

De roede is van den rug geweken, en de ooren opsteken zijn twee spreekwoorden, die in de gemeene tale gebruikelijk zijn, maer, naer mijn gedachten, kunnen zulke spreekwyzen hier, in een deftig vers, niet goed komen. Een deftig spreekwoord zoude men vry mogen gebruiken, zoo men het wel te pas bracht, en 'er niet te dikwerf zich aen overgaf; maer deze twee spreekwyzen zijn zelfs in de dagelyksche tale boertende spreekwyzen, en kunnen alléén in een' luchtigen, vrolyken trant, en op zijn best in een deftig Blyspel te pas komen. Ik weete zeer wel, dat onze beste Dichters zich 'er van bedienen; maer ik zoude kunnen toonen, dat het altijd ongelukkig is, gelijk ik mischien nog eens zal doen. De Heer FEITAMA heeft, zoo 'k moge gissen, hierom deze regels veranderd, die nu veel manlyker gaen, en deftiger klinken.

Maar mooglyk zal de waan uw zinnen weér verblinden,
 Als gy van 't groot gevaar u zult beveiligd vinden.
 Nu word 'er moed vereischt, om 't ongeluk te ontvliên.
 Wie wys is, zal 't gevaar altoos in tyds voorzien;
 Hy zal 't, eer 't hem genaak', met vrucht voorzichtig schroo-
 Maar onbekommerd zyn, wanneer 't is opgekomen. (men,
 Wees dan Ulysfes zoon; betoon een' waren moed,
 Die grooter zy, ó prins! dan deze tegenspoed.

De

De derde en vierde regels zijn ook met veel oordeel veranderd. Zich in *het gevaar werpen* is ene al te sterke uitdrukking, en toont een mensch, die driftig, onbezonnen, moedwillig zich in het gevaer begeeft, dat hy gemakkelijk kon vermyden. Men kan zulk een daed niet licht aen een held toelchryven, in wien men zoo wei voorzichtigheid als moed onderstelt. *Een wysman voorziet het gevaar in tyds* is veel beter, en zulk een zal het met zorg en vlijt ontvlieden. *Wees dan Ulyses zoon* is ene krachtige vermaning, en veel edeler dan in de oude beryminge.

De eerste druk, bl. 15. v. 3.

„ En dat de vyand, ziende ons van naby, ons licht
 „ Zou hebben onderkent op 't allerêerst gezicht,
 „ Zag myn getrouwe Vriend dat een der logste schepen,
 „ Door 't onweêr meest vertraagd, doch minder aangegre-
 „ Veel zweemtiels had naar 't onze, ————— (pen,

Op 't allerêerst gezicht is niet veel meer dan een overtollige staert, om dat 'er *naby* en *licht* voorgaet. De logheid word hier zonder enige reden aen dit schip toegeschreven. Het strijdt tegen de ondervinding, dat een log schip minder van den storm zoude lyden, dan ene vlugge, welbezeilde kiel; hoe gezwinder een schip kan zeilen, wenden enz. hoe gemaklyker het tegen den storm kan bestaen. Met recht heeft de Dichter deze onnoodige omschryving veranderd, en de verzen dus gesteld.

En

En dus ons van naby welhaast de Troische vloot
Gekent zou hebben, wierd myn trouwe reisgenoot
Gewaar, tot ons geluk, dat een van 's vyands schepen,
In 't onweër afgedwaald, in 't grootst gevaar benepen,
Naar 't onze veel geleck; —

De oude beryming, bl. 15. vf. 7.

„ — en dat het achterënd
„ Met wimpels was versiert, waar aan het wierd gekent.
„ Hy spoedde zich, om ook met onze scheepsgezellen,
„ Van dergelyke stof veel wimpels toe te stellen:

De Aertsbisshop spreekt van geen *wimpels*, maer van
zekere bloemen: — *la poupe en estoit couronnée de cer-*
taines fleurs. Il se hâta de mettre sur notre poupe des
couronnes de fleurs semblables: en zeker liefhebber maek-
te een aanmerking, wat'er zoo *vele wimpels* aen het ach-
tereind van het schip zouden doen? Doch men moet we-
ten dat de Heer FEITAMA, met voordacht, deze *bloe-*
men in *wimpels* veranderd heeft; omdat het [zegt hy]
onbegrypelyk is hoe de Trojaansche vloot, op zulk een'
zwaren togt, die *bloemen* kon bekomen, of behouden
(s). Des niet tegenstaende heeft hy, in de nieuwe be-
ryming, de *wimpels* wederom in *bloemen* veranderd.

— en merkte aan 't achterënd

De teekens op, waaraan 't als Troisch wierd onderkend.
Hy sierde, om aan ons schip die teekens ook te geven,
Met zulke kranen van gebloemte onze achtersteven.

De

(s) Zie de *voorrade* voor den eersten druk bl. 12.

1ste DEEL.

O

De achtersteven wierdt by de ouden met bloemen en kroontjes versierd, ten teeken van blijdschap of overwinning (t), en mogelijk heeft FENELON hier het oog gehad op zekeren blyden tocht der Trojanen.

Wy vinden dat deze hunne schepen met kroontjes versierden, toen ze de Afrikaensche stranden verlaten zouden, volgens het zingen van VIRGILIUS (u):

Puppibus & lati nautæ imposuere coronas.

SERVIUS zegt, daer ter plaetse, niet te begrypen hoe de Trojanen, vluchtende, hun schepen met kransjes zouden versieren, en schijnt de meening van velen goed te keuren, welke door kroontjes hier rondin-eengerold touw verstaen, dat, op den tocht van geen gebruik, by wyze van kransjes het achtersteven bedekte. Doch het komt ons gevoeglyker voor, met PASCHALIUS (v) te denken, dat de Trojanen, toen zy, op Jupijs bevel, met volle hoop van eerlang een' vasten zetel te hebben, Carthago verlieten, blyde waren van Dido ontslagen te worden, en daerom die kransjes gevlecht en aen het steven gehecht zullen hebben, en mogelijk heeft FENELON dezen zelfden tocht, deze zelfde kransjes der Trojanen op het oog gehad; of hy moest van meening geweest zijn, dat de Trojanen altyds hunne schepen, door de achter-

(t) CURTIUS, lib. IV. cap. 4. §. 5. ROSINUS, *antiq. Rom* p. 568. Zie ook CHRIST. BRUNINGS, *Comp. antiqq. græc.* cap. 9. p. 137.

(u) *Æneid.* lib. IV. vs. 18.

(v) *De Coronis*, lib. II. cap. 9. p. 99.

achtersteeven met zekere bloemen te versieren, van anderen onderscheiden hebben: hoe het hier mede zy, de gedachte van FENELON moest de Heer FEITAMA, als een getrouw vertaler, volgen, waerom hy wel gedaen heeft deze verbetering te maken, waerin men ook vindt *waaraan 't als Troisch wierd onderkend*, in plaetse van *waaraan het wierd gekend*, het geen niet voldoet, en als Trojaenssch moest 'er noodzakelyk by zijn.

De eerste druk, bl. 16. vf. 31.

- „ Indien ik nimmer hem, noch 't vaderlyk gebied
- „ Vermag weërom te zien, noch 't lydeloos verdriet
- „ Der slaverny te ontgaan; doe my dan liever sterven,
- „ My, die myn vryheid niet dan met het licht wil derven.

Kwalyk komt hier het woord *lydeloos* voor *onlydelyk*. Ik twyfel of *lydeloos* wel een goed woord is, ten minstcr heeft het hier geene goede beteekenis, om dat het *zonder lyden* zoude zeggen, zeer wel is in het nieuwe dit woord weggelaten.

Zoo ik myn' vader, noch myn vaderlyk gebied
 Ooit weër mag zien, en, tot verdubbling van verdriet,
 Den smadelyken last der slaverny moet vreezen;
 Beneem my 't leven dan; 't zou my ondraaglyk wezen.

Doch het schijnt my, dat de laetste regels in het oude krachtiger en fraeijer zijn. *De slaverny te vreezen* zegt zoo veel niet als *de slaverny te ondergaan*. De laetste regel is vooral krachtiger en meer poëtisch dan

204 VERGELYK. DER BEIDE BERYMING.

die in de nieuwe beryming, waer de laetste helft,
't zou my ondraaglyk wezen, wat lam is.

De oude beryming, bl. 17. vf. 12.

„ Een gryzaart uit den hoop sloeg aan den koning voor,
„ Op held Anchifes graf ons bloed haar op te dragen.

De nieuwe, vf. 8.

„ Een gryzaart uit den hoop sloeg aan den koning voor,
„ Ons aan Anchifes op zyn grafstede op te dragen.

Beter *Ons aan Anchifes op te dragen*, dan aen *haar*, dat is, aen de Trojaensche schimmen in 't gemeen. Men was gewoon by de ouden, op het graf van groote Personaedjen, doorluchtige gevangen te offeren, tot verzoeninge en bevrediginge hunner schimmen. Anchifes, een doorluchtig Trojaen, werdt best verzoend door een' beroemden Griek; hierom is het laetste beter, zijnde deze ook de gedachten van den Heer FENELON. — Belatgende dit dubbeld *op, op het graf op-dragen*, leze men die verstandige aanmerking van HUYDECOPER op VONDEL'S *Ovidius (w)*:

De oude beryming, bl. 17. vf. 24.

— „ het was met ons gedaan,

„ Als Mentor by Acest, —

De nieuwe, vf. 20.

— „ 't schein reeds met ons gedaan,

„ Toen Mentor by Acest, —

In

(w) Boek XIV. vf. 974.

In de eerste regels hadt de Dichter moeten zeggen :
Het was met ons gedaan geweest, om dat het nog
 onderstellende was en niet zeker. In de laatste is
 alles wel.

De oude uitgave, bl. 18. vf. 1.

— „ dat veel barbaarsche gasten,

De nieuwe, bl. 17. vf. 29.

— „ dat u een heir barbaren.

Het eerste geeft slechts ene ongeregelde, onbefsuide ben-
 de rovers te kennen, het ander ene ontzaglyke krijgs-
 macht, waer tegen Acestes meer voorzorg en omzigtig-
 tigheid hadt te gebruiken, dan tegen struikrovers;
 waerom oök Mentors raed van meer belang was.

De eerste beryming, bl. 18. vf. 7.

„ Is myn voorzegging valsch, dan kunt gy, na drie dagen,
 „ (Het sta u vry!) ons' aan Anchifes op doen dragen:

Het sta u vry ligt in het voorige opgesloten, en is als
 overtollig in de verbetering weggelaten, alwaer de
 tweede regel ook wel zoo goed-is.

Daagt hier geen vyand op, dan kunt ge uw wraak betrachten;
 Anchifes schim ten zoen, ons na drie dagen slachten:

Doch, *dan kunt ge uw wraak betrachten* komt ons
 wat ver gezocht en laeg voor, wy zouden liever het

206. VERGELYK. DER BEIDE BERYMING.

oude hierom kiezen, als men schreef: *Aan held Anchises schim ons beiden op doen dragen, of ict diergelijks.*

De eerste druk, bl. 18. vf. 13.

- 1) De gryze Acestes stond op deze taal verwondert,
- 2) Die door myn' Leidsman hem in de ooren wierd gedondert.

Dit in de ooren *donderen* is hier al te geweldig; wanneer iemand met ene forsche stemme een' anderen iets toegraeuwt, dan zoude men deze spreekwijs kunnen gebruiken, maer Mentor, die godlyke Leidsman, sprak dit met orde en bedaerdheid tegen een' eerwaardigen gryzaert, en hierom schijnt het my met oordeel verbeterd.

Zoo sterk een dingtaal klonk Acestes vreemd in de ooren;

De oude beryming, bl. 18. vf. 24.

- 1) Toen zag men van alom niets anders, dan een schaar
- 2) Verschrikte vrouwen, en gekromde gryze lieden,
- 3) En kleene spruiten, met weemcedige oogen vlieden
- 4) Tot in het hart der stad. —

De nieuwe, vf. 19.

- 1) Men zag den landman toen, gevlucht van ieder kant,
- 2) Met zyne ontfelde vrouw, die 't kroost hield by de hand,
- 3) Den zuigling aan de borst, en met onwisse schreden
- 4) Den krommen gryzaert, hen van verre nagetreden,
- 5) Zich bergen in de stad. —

De

De oude regels komen wel zoo na aen het Fransch, doch de nieuwe beter met de natuer van de zaak overeen.

Hier ziet men den landman met zyne vrouwe, de vrouw met haer kroost aen de hand, en den zuigeling aen de borst, en na deze de stramme gryzaerts, die het minst voort kunnen, naer de stad vluchten. Deze zijn schilderachtige gedachten, en toonen een naturelijk tafereel van ene verhaeste vlucht, die op verre na zoo kunstig in de oude regelen niet is.

De eerste uitgave, bl. 18. vf. 31.

- „ Men hoorde een wild geschreeuw, op ieder oogenblik,
- „ Van lieden, die elkaer verdrongen; door den schrik
- „ Hun eigen maagschap, wyk, noch woning konden vinden,
- „ Ja onbekenden zelfs aanzagen voor hun vrienden.

Men kan van deze vluchtende landlieden niet behoorlijk zeggen, datze in de stad hun wijk en woning niet konden vinden. Deze waren hun niet eigen, en moesten hen worden aangewezen. Zy hadden die in de stad waerschijnlijk niet. Zy konden hunne magen misfen, hunne vrienden niet vinden. Dit past alles ruim zoo wel aen deze vluchtelingen, gelijk het wordt uitgedrukt in de nieuwe beryming, vf. 27.

Men hoorde in ieder wyk der stad een woest gerucht
 Van menschen, die elkaer verdrongen; na hun vlucht
 Hun magen misfen, hen niet weder konden vinden,
 En onbekenden zelfs aanzagen voor hun vrienden:

De oude beryming, bl. 21. v. 11.

„ Wy wierden, door zyn vlyt, alleen in zee geprest
 „ Met handelaars van 't ryk Pheniciaansch gewest,
 „ By allen volke, door 't vertieren hunner waren,
 „ Beveiligd voor het leed dat vreemden kan weêrvaren.

Dat in *zee presfen* komt hier niet zeer fraei, en naer onze gedachten zeer dubbelzinnig en alleen om het rijm, te recht heeft de Dichter dit veranderd,

Maar zond ons beiden met Pheniciërs in zee,
 Met handelaren, die, gewoon van ree' tot ree',
 De gantsche waereld door, te reizen met hun waren,
 Het leed niet vreesden, dat den zynen kon weêrvaren.

Beter heeft hy in de nieuwe beryminge, dat de Feniciërs het leed, dat Acestes volk te duchten hadt, niet vreesden, om dat zy by alle volkeren handel drevén, dan dat zy beveiligd waren, door het vertieren van hunne goederen, het geen wat te veel onderselde en by de uitkomst onwaer bleek te zijn.

A. v. Z.

Ter-

Terwijl dit tweede stukjen op de pers is, ontvangen wy van Heer P. DU MAREZ een brief, benevens een stuk over dit zelfde onderwerp, den verbeterden Telemachus.

Geredelyk besluiten wy het zelve, zoo als het ons is toegekomen, achter deze vergelykinge te plaetsen, in vertrouwen dat het den Liefhebberen niet onaengenaem zal wezen.

Wy bedanken den vriendelyken zender hier openlyk voor dit blyk zyner genegenheid.

KUNSTKWEKENDE HEEREN,

„ 't **G**eene Uw EE. hier nevens toekomt, is de
„ vrucht van een luchtigen arbeid, waer
„ van het voorberichtjen Uw EE. nadere opening zal
„ geven: nooit had ik gedacht dezelve, van wegen ha-
„ re onrype geringheid, iemand, veel min het gemeen
„ in Uw werkjen op te dischen; maer in Uwer EE.
„ laetste of eerste stukjen (hoe zal ik het best noemen?)
„ Uw Verhandeling over de *Navolging*, op mijn ver-
„ zoek zoo heusch geschreven, lezende, ben ik tot een
„ begrip gekomen, of deze myne proeve niet wel tot
„ een nagerecht op dezelve passen zoude; daer Uw
„ EE. toch leeren, hoe men een' Dichter na moet vol-

„ gen, in het opstellen, kan men uit dit voorbeeld
„ zien, hoe hy na te volgen zy, in het beschaven van
„ Dichtstukken: 't is waer, een schoon nagerecht, mag
„ men zeggen, op die voorspys! maer my is genoeg,
„ dat het door zyne flaeuheid den sinaek van Uwer
„ EE. werk des te beter uit doe steken, en uit de
„ vriendelyke bejegening van mijn gedichtje gebleken,
„ dat Uw EE. my dit verzoek niet af zult slaen, om
„ deze vrucht myner Liefhebbery, indien ze Uwer
„ EE. werk meer na- dan voordeel aen zou bren-
„ gen, met Uw oordeelkundige verbeteringen toe te
„ maken, of wel geheel ter zyde te stellen, in welk
„ vertrouwen ik my met achting noemen

„ KUNSTKWEKENDE HEEREN,

„ Uwer EE. onderdanen toege-
„ negen dienaer,

„ P. DU MAREZ.

A. .... den 12. Aug. 1763.

VOOR-

VOORBEELD VAN DICHTBESCHAVING

I N E N E

PROEVE VAN VERGELYKING

TUSSCHEN HET NEGENDE BOEK

van den eersten en verbeterden tweden druk

V A N D E N

T E L E M A C H U S

V A N

F E I T A M A.

De berijmde *Telemachus* van den Heere FEI-
TAMA, uitgegeven onder de zinspreuk, *Studio
Fovetur Ingenium*, is al te uitmuntend een stuk om
niet van een Liefhebber dier Dichtkunst, welke het
nuttige met het vermakelyke mengt, meer dan eens
gelezen te worden: ik voor my was hier mede by
herhaling bezig, en tot het negende boek gevorderd,
wanneer de langverlangde tweede druk dezès werks
van de sierlyke persse van PIETER MEIJER te voor-
schijn kwam, in ene gedaente, welke, veel verchil-
lende

lende van de eerste, myne nieuwsgierigheid aanzette om dezelve met het geene ik las te vergelyken: deze is de reden waerom de volgende aanmerkingen juist over het negende en niet over een ander boek lopen: dezelve zijn, namelijk, uit deze vergelykende lezing gesproken, en zoo als zy hier zijn, alleen met verandering van schikking en hier en daer ook van forme, ten mynen byzonderen gebruike op papier gebracht, voornamelijk met dit oogmerk, om my uit die verbeteringen, van dewelken ik de reden in Tael- of Dichtkunst opspoorde, een voorbeeld van Nabes- chaving der weinige dichtstukjes, welke ik nu en dan make, te geven, en enige regelen onder 't oog te brengen, over dewelken zy onder anderen gedurig gaen moet, schoon het zeker is dat men dezelve reeds in het t'samenstellen zyner verzen dient in acht te nemen: tot dit werk noopte my inzonderheid de voor- reden, van den kundigen Vertaler, voor dezen laetsten Druk geplaetst, byzonder daer hy zegt: „Heb ik, in „ eenigen dezer veranderingen, aan jonge dichteren „ aanleiding gegeven om feilen te vermyden; zulke „ plaetsen kunnen genoeg onderkend worden door hen „ die in staat zijn om daarvan gebruik te maken”. enz. Zie daer, deze is de gelegenheid en het oogmerk de- zer proeve, waeruit nu een ieder ligtelyk zien kan, voorcerst, dat men in dezelve geene beoordeeling te verwachten heeft of de Dichter ook hier of daer kwa- lijk veranderd hebbe, ten anderen, dat men hier niet over alle de veranderde plaetsen van dit negende boek

iets

iets zoeken moet ; ik heb gezegd , dat ik die alleen uitgekijpt heb , van welker verbetering ik den grond in Tael - of Dichtkunst zag ; velen ontmoette ik van de welken ik hier in zoo klaer geen doorzicht had , 't geen evenwel anderen hebben kunnen , sommigen ook , welke misfchien onveranderd mochten gebleven zijn , anderen eindelijk , welke ter beter uitdrukkinge van het oorspronkelijk Fransch verwisfeld waren , welke allen ik stilzwygende ben voorbygegaen , omdat zy niet tot mijn oogmerk strekten , 't welk ik , ten mynen opzichte , grootdeels bereikt heb in het onderkennen en voorstellen dezer verbeteringen met derzelver redenen , terwijl ik hope in staet te zullen zijn het zelve verder te beschieten , door gebruik te maken van deze voorbeelden , en het voor een aengename toegift zou rekenen , indien iemand der Lezeren voor hem ook é-nig nut uit mynen arbeid trokke : ten dien einde verzoeke ik hen deze myne vergelyking met een gunstigen aendacht en onzydig oordeel in te zien : ik heb in dezelve deze orde waergenomen , dat ik , om n'iet tweemaal denzelfden regel te herhalen , onder elk derzelven alle de voorbeelden hier toe betreklijk , welke my in dit negende boek voorkwamen , byeen gebracht heb , en de regels dus geschikt ; dat ik in de twee eerste iets over de Dichtbeschaving in 't gemeen heb aengemerkt , in de volgende dat geene heb begrepen , 't geen het voorbeeld van FEITAMA my leerde , dat de Dichtbeschaving steeds in 't oog moet houden , zoo de t'samenstelling het verzuimd hadt.

I.

I.

Van de Dichtbeschaving zy in 't gemeen, in aenleiding van het werk, 't welk wy onderhanden hebben, het volgende gezegd:

1. *Die in dezelve wel wil slagen, moet zich niet ontzien somtijds om één woord geheele regels te veranderen.*

De Heer FEITAMA heeft, voor de uitspraak *Idomeneus*, welke hy in zyne eerste uitgave omhelsd hadt, overal die van *Idomeneus*, welke de rechte is, verkozen; om dit ééne woord te verbeteren heeft hy hier en daer geheele regels verschikt: om 'er maer één of twee voorbeelden van aen te halen: bl. 207. vf. 27-29. heeft de eerste druk:

Ulyses zoon! (dus riep *Idomeneus* uit:)

De zoon myns waerden vriends, des helds wiens kloek besluit
Ons over Troje in 't end' de zege deed erlangen?

Maer, in de laetste, hebben de twee eerste regels, om het ééne woord *Idomeneus*, deze verandering moeten ondergaen:

Hoe! (sprak *Idomeneus*;) Ulyses zoon? de zoon
Myns vrind? des wyzen helds, door wiens beleid de goom
Ons over Troje in 't eind' de zege deen erlangen?

Op gelyke wyze hadt de eerste uitgave, bl. 219. vf. 13.

Ido-

Idomenëus hield in 't einde, na 't ontleden
Van zo veel hartsverdriet en wederwaardigheden,
By prins Telemachus en Mentor yvrig aan
Om in zyn krygsgefchil hem gunstig by te staan.

Maer de laetste:

Idomeneus verzocht in 't einde, na 't ontleden
Van zo veel zielsverdriet en wederwaardigheden,
Dat hem Telemachus trouwhartig by zou staan
Met Mentor, in den kryg dien hy had aangegaan.

Misfchien zal iemand vragen, of de Dichter deze
plaetsen niet op korter wyze hadt kunnen verbete-
ren, door, in stede van *Idomenëus*, *de gryze koning*, of
iets diergelijks te stellen? maer men moet weten, dat
hy elders reeds van omschryvingen gebruik gemaakt
hebbende, op sommige plaetsen den eigen naem des ko-
nings diende te behouden.

2. *Die dus een woord, aen 't welke 't een of 't an-
der hapert, wegwerpt, kan bywylen een spreekwyze,
welke veel fierlyker is in deszelfs plaetse vinden;
waerop men zich derhalven steeds moet toeleggen.*

Dit leert ons dezelfde verwisfeling van *Idomenëus*
in *Idomeneus* op bl. 207. vf. 10. alwaer de eerste
uitgave leeft:

Niet anders zag men ook aan de oevers van de stroomen
Idomenëus stad allengs te voorschyn komen.

De tweede moest, om gemelde reden, *Idomenëus stad*
veranderen, en stelde 'er voor:

Het bloeiende Salente. ———

Vraegt

Vraegt men waerom dit fierlyker zy? ik antwoorde, niet alleen om dat de Dichter dus een fraeije overdracht aenwint, (van de aenwinst der Rethorische figuren zal nader iets gezegd worden) maer vooral, om dat deze zoo wel by de gelykenis, welke 'er voorgaet, past: dus luidt dezelve:

Een jonge plant gelyk, die, met den dauw besproeid,
Op 't ryzen van de zon bevallig pralt en groeit:
Zy neemt in krachten toe, ontsluit haar teëre toppen,
En schiet een welig loof; zy bot in bloesemknoppen
Met duizend kleuren uit, wier geur zich mild verspreid;
Zy erlangt elk oogeblik een nieuwe heerlykheid.
Niet anders zag men ook aan de oevers van de stroomen
Het *bloeiende Salente* allengs te voorschyn komen.

I I.

Dit, in 't gemeen van de Dichtbeschaving, aengemerkt hebbende, laten wy nu eens zien wat onze Voorganger ons, in dit boek, leere dat dezelve steeds in acht moet nemen, indien de samenstelling het verzuimd hadt: om dit te doen dunkt my best te zijn, onze orde naer de zaken te schikken, en van de geringste beginselen der Dichtkunst tot de meer voornaame deelen op te klimmen; dewyl toch myne grootere verdeeling ons belet heeft de bladzyden des werks van 197. tot 220. in deze verhandeling te volgen. Om van de spelling te beginnen.

Onze eerste regel zy: *De Dichtbeschaving onderscheide, zoo veel de Tale lijdt, door spelverandering*
die

die woorden welke meer dan eene beteekenis hebben.

Dit hadt de Heer FEITAMA niet gedaen in zyne eerste beryming bl. 207. vf. 11. in deze woorden :

Dus wiescb zy dag aan dag, ja uur op uur in praal :

Maer dewijl men *wasfen*, *groeijen*, *crescere*, van *wasfen*, *spoelen*, *lavare*, te recht door de *cb* ondertcheidt (zie HUYDECOPER *proeve van Taal- en Dichtk.* bl. 201. en 477.) nam de Dichter in zyne beschaving deze onderscheiding in acht, en schreef :

Dus wies het dag aan dag. —

Breng tot dezen zelfden regel de verandering van bl. 203. vf. 8. alwaer de oude druk heeft :

't Gestarnte scheen gekeerd op 't afgeronnen spoor;

Want *rennen*, *rinnen*, *runnen* beteekent *stremmen*, *coagulare* : *rennen* beteekent ook *lopen*, *currere*, gelijk hier : dus zegt *geronnen*, *gestremd* en *gelopen* beide : maer voor dit *geronnen* kon de Dichter, in onderscheiding, *gerende* geschreven hebben ; want dus gebruikt men nu *rennen*, *lopen*, gelijk TEN KATE getuigt *Aenl.* I. bl. 558. b. 200 vindt men onder anderen by D. HEINSIUS *Nederd. poëmata*, 4to. bl. 24.

Ick hebbe van joncks af met geen gemeene wiecken

Doorvlogen en doorrent de wegen van de Griecken,

Hy verbetert het ook in zyne tweede uitgave en schrijft :

— op 't afgerende spoor.

2. Van de spelling gaen wy over tot de *woordbuizing*.

De Dichtbeschaving lette op den rechten naemval in den welken een woord dient geplaatst te worden.

Onze Dichter voegde een' verkeerden by 't woord *vrezen*, in dien zin als het bl. 206. vf. 23. voorkomt:

Ik vrees nu min voor u de schriklykste onwêrwinden,
Wier toomloos woeden u Neptuin deed ondervinden,
Dan ik te voren heb voor 't zoet gevelei gevrees't.

Het onderscheid tuschen *vrezen* voor iemand t'zynen nutte, en *iemand vrezen* als bang van hem zijnde, is in de *Maend. Bydr.* II. D. bl. 143. aengeroerd: 't ligt ook in den acrt der zake, als men dien met de kracht der beide naemvallen vergelijkt: onze Dichter misgreep zich dan in den *Dativus*, voor 't zoet gevelei: want Mentor, welke hier spreekt, vreesde niet ten nutte van 't gevelei, maer hy was bang van hetzelfde, ten nutte van Telemachus; 't oorspronkelyke Fransch neemt dit ook waer, en zegt niet *que je ne craignois pour les caresses flattenses*; maer *les caresses flatteuses*: en dit moest zoo veel te meer veranderd worden, om dat men juist in den eersten der drie aengehaelde regels een fraei voorbeeld van dit onderscheid vindt: de plaets is ook daerom dus verbeterd:

Dan ik te voren heb *het* zoet gevelei gevrees't:

Zoo is ook bl. 218. vf. 1.

Daar hem in tegendeel, hoe vreemd het schyn' te wezen,
Zelfs die verhevenheid *voor alles* moet doen vreezen.

ver-

verwiscfeld in

Terwyl in tegendeel, hoe vreemd het schyn' te wezen,
Zelfs die verhevenheid hem *alles* moet doen vreezen.

Van gelyken aert is de kleine maer goede verandering bl. 207. v. 16.

— 't arbeidsvolks geroep

in

— 's arbeidsvolks geroep.

De *Nominativus* van 't lidwoordjen *het* is verwiscfeld in den *Genitivus*; hadt de Dichter de twee volgende woorden tot één koppelwoord t'saem gesmolten, de eerste naemval hadt kunnen blyven, maer nu 'er tusfchen de *Nominativus*, *geroep*, een afgefcheiden *Genitivus*, *arbeidsvolks*, slaet, was het beter dat het lidwoordje daerop floeg en mede in den *Genitivus* geplaeft wierdt: 't is dezelfde verandering als die was welke HUYDECOPER beter keurde, in VONDELS *Ovidius*, *Des wintgodts dochter* voor *de wintgodts dochter*. Zie zyne *proeve* bl. 271.

3. Na de woordbuiging komt de *woordschikking* eerst in aenmerking: *Hier in ga de Dichtbeschaving dus te werk, dat zy de styve en min natuerlyke woordschikkingen verbeterde.*

Van het eerste vinden wy in onzen *Telemachus* een voorbeeld, bl. 207. v. 2.; stijf toch was de woordschikking.

Hoe 't metfelwerk dier stad weder vlytig opgetogen;

P. 2

Want

Want wie ziet niet dat hier het bywoord (*adverbium*) *vlytig* voor 't werk-woord (*verbum*) *wierd* gestaan moest hebben, en gestaan zou hebben, indien de Dichter dit in profe geschreven hadt: beter dan vloeit deze regel in den tweeden druk:

Hoe 't metfelwerk dier stad *met vlyt wierd opgetogen*;
Echter geef' ik in bedenking of niet nog wel zoo goed ware:

Hoe vlytig 't metfelwerk dier stad wierd opgetogen.

Het andere, 't welk wy opmerkten te weten de verbetering der min natuerlyke woordschikkingen, vindt men waergenomen bl. 201. v. 18. de eerste druk las:

Hy liet een' glans, als 't licht der snelste bliksemstralen,
Op die volmaakte Schoone uit minzame oogen dalen.

't Is veel natuerlyker eerst de plaats *van waer* te melden, dan *waer heen*: hierom heeft de Dichter in den tweeden druk geschreven:

Hy liet een' glans, als 't licht der snelste bliksemstralen,
Uit minzame oogen op de schoone nederdalen.

4 De rechte bsteekenis der woorden, aen dewelke wy nu komen, zal ons een ruimer veld openen: Deze toch moet de nabeschaving in een gedicht overal in 't oog houden en plaats geven, om dat de Poëzy niet weinig van haer kracht hier aen verschuldigd is.

Deze is waerschijnlijk de reden waerom de Heer FEITAMA, bl. 202. v. 8. 't woord *waereld* in *aerd-*

UIT DEN VERBETERD. TELEMACH. 221

aardkloot veranderd heeft : in deze woorden van Neptuin :

Geen ander volk beploegt myn ryk met zulk een vlyt:
Het heeft myn woest gebied verkeert in nutte banden
Der samenlevinge van al des *waerelds* stranden;

De nieuwe uitgave leeft :

— van al *des aardkloots* stranden.

En op gelyke wyze bl. 198. v. 15.

— druppels, van wier nat

De logge klomp der aarde een weinig schynt bespat;
Terwyl uit deze hoogte al 's *waerelds* koninkryken,
Hoe uitgebreid, niet meer dan korlen zands gelyken.

Alwaer men in den tweeden druk vindt :

— al *bare* koninkryken.

Namelijk der *aerde* van welke even te voren gewag was gemaakt. Zekerlijk heeft de Dichter, na dat zyne eerste beryming het licht zag, begrepen, dat het woord *wereld* alleen op het Heelal paste, even als de Latynen *Mundus*, in tegenstelling van *Orbis, terrarum orbis, den aardkloot*, 't welk eigenlijk de naem is van die planeet welke wy bewoonen, en waer van de twee aengehaelde plaetsen spreken : *waereldkloot* schijnt hy echter in dezen zin ook goedgekeurd te hebben, als 't welke hy behouden heeft bl. 198. v. 13.

De waereldkloot schynt hen een hand vol slyks te wezen :

222 VÖÖRB. VAN DICHTBESCHAVING

Wat my aenga: ik meene dat deze onderscheiding, wanneer men dezelve waer kan nemen, een teeken van nettigheid wezen zal, schoon 't woord *wereld*, voor den *aerdkloot*, op 't gezag der beste schryveren rust, en, behalven dit, ook daer zulks pas geeft, door een *Metonymia totius pro parte*, of *Overnaming van 't geheel voor een gedeelte* kan gebruikt worden.

Met meer grond schijnt my 't woord *opsparen* veranderd bl. 203. vl. 17. daer de Dichter, in den ouden druk van sluerman Athamas zeide:

Somwylen waände hy 't gerucht reeds op te sporen

Dat verre in zee zich doet uit groote havens hooren:

Hy wilde zeggen dat de sluerman dat gerucht reeds waände te *hooren*, maer dit drukt *opsporen* niet uit; *opsporen* is op 't spoor volgen, *inveſtigare*, *achter na zetten*, op de *ſpeur lopen*: gelijk D. HEINSIUS zegt in zyne *Nederd. Poëmata* bl. 42. waerom de Dichter dit woordt meed, in de nieuwe uitgave, op deze wyze:

Somwylen waände hy alree 't gerucht te hooren,

't Geen 't nadrend zeevolk uit een haven klinkt in de ooren;

Op gelyke wyze kwam het woord *overmoed* voor, in een verkeerden zin, bl. 204. vl. 12.

Wanneer de ſtuurman riep, uit blyden *overmoed*:

Uit een *overloop van blydſchap*, wilde de Dichter mogelijk zeggen; dit beteekent echter *Overmoed* geenszins, maer het beduidt *Hoogmoed* en *ſmadelyk onrecht*,
Fastus,

UIT DEN VERBETERD. TELEMACH. 223

Fastus, animi elatio, arrogantia, & Injuria contumeliosa. zie KILIAEN: dus zegt FOOT I. D. bl. 164.

Ik wou op Maroos trant roemruchtige oorlogsfstukken
Trompetten; maer helaes! 't was ydele *overmoedt*.

En bl. 421.

Toen d'*overmoedt* der yzere eeu,
Met hullent kryggeschreeu,
De Fenixkunft den oorlogh zwoer,

Zie meer voorbeelden by VONDEL *Gysbr.* Hand. V.
toon. I. DE DEKKER I. D. bl. 84. VOLLENHOVEN
Kruisfr. bl. 25. STEENWYK *Gideon.* bl. 22,
133. en elders: om deze reden is het in den verbe-
terden druk weggenomen en 'er voor in de plaets
gesteld:

Toen stuurman Athamas dus riep, met *blyden moed*:

Een ander voorbeeld van onderscheiding der rechte
beteekenis vindt men bl. 211. vf 23., alwaer de eer-
ste uitgave las:

— Men word in de edle trekken

Van 's Jongelings gelaat veel *levendheid* van geest

En minzaamheid gewaar: —

Levende is die leeft; Levendig eigenlijk *vol beweging*
of ook wel *naer 't leven*. Zie HUYDECOPER *proe-*
ve bl. 118, 270, 278, 569--572. dus is een *levend-*
heid van geest niets anders dan *het leven van den geest*,
dit behoefde men in den jongeling niet te bespeuren;

wanneer men hem zag voor zich staen, wist men dat zijn geest leefde: maer de Dichter wilde zeggen, dat men een *vlugheid van geest* in hem merkte, en heeft het daerom verwisfeld in

— *een' levendigen geest.*

Deze zelfde feil, hoewel verschonelijk, dewijl de beste Dichters die begaen, heeft hy verbeterd bl. 214. vs. 2.

Wanneer men 't reutlend bloed, gelyk een' snellen vliet,
 Uit de afgekurven keel der offers stroomen ziet,
 En met een driftig schuim in diepe schalen vloeijen,
 Wier goude en zilvren glans het *levender* doet gloeijen.

Dat is, *met meer dierlijk leven*, 't welk hier niet te pafse kwam: maer de druk van MEIJER heeft:

— men zag, rondom den offergloed,

Dat bloed met driftig schuim in goud en zilver vloeijen,
 En in dat ryk metaal te *levendiger* gloeijen.

Doch 't zy ons geoorlofd eens te onderzoeken hoe men nu op deze plaets dit *levendig* best zal uitleggen: 't Fransche werk van FENELON kan ons hier niet te hulp komen; want de geheele laetste regel is een byvoeging van FEITAMA: zal men dan hier, door *levendig*, *met meer beweging* verstaen? dit voegt hier zoo min als *levend*; omdat de Dichter van de rode verw van 't bloed spreekt, gelyk *gloeijen* dus meer-malen voor *rood zijn* genomen wordt: wat dan? HUYDECOOPER zegt op de aenghaelde plaets bl.

570. „ dat *levendige kleuren*, by POOT p. 121. en „ 151. en anderen, niet zyn kleuren die sterk afteeken; „ maar, die de geschilderde zaak *naar het leeven ver-* „ *toon*en”, of *naboosfen*, gelijk hy zich even te vo- ren uitdrukt: doch wie merkt niet dat dit alleen op geschilderde kleuren, of kleuren welke iets afbeelden, pasfe? ja ik kan niet nalaten te twyfelen of deze be- teekenis in de beide aengehaelde plaetsen van POOT wel bedoeld worde: dus luiden zy:

De eerste bl. 122.

’k Dacht myn Schoone, d’eer der jofferen,
 Een zoet rozekransje t’ offeren,
 Op de feest van haer gehooft’:
 Want de lente trok my voort,
 Tot daer Floraes bloempriëelen
 Roosjes teelden, malsch van stelen,
 Inkarnaet en fris van blaën,
 Blank met zilvren dau belaën.
 Maer wat zou ik kruit vergaderen
 Om een Schoonheit mê te naderen
 Op wiens kaekjes eeuwiglyk
 Roos en leli staen te pryk,
 Met veel *levendiger kleuren*,
 Met veel liefelyker geuren?

De andere, bl. 151.

Hy zagh hier wangen aen
 Die vol puikrozen staen,
 Daer Hybla, daer Himet op bloeit,
 Met *levendiger kleur*,
 Met liefelyker geur.

P 5

’t Spreekt

't Spreekt van zelfs dat hier van geen *eigenlijk geschilderde* zaak kan gesproken worden; maer wy moeten eene *afgebeelde*, *oneigenlijk afgebeelde* zaak begrypen: dan zou met *levendiger kleuren*, volgens HUYDECOOPER zeggen: *Met kleuren, welke de afgebeelde zaak beter naer het leven vertoonen of nabootsen, dan de rozen en lelien uit Floras bloemprieelen en van Hybla en Himet die naer het leven vertoonen, nabootsen*: maer wat is nu die *afgebeelde zaak*? de rozen en lelien zal men zeggen; anders dan deze is 'er ook geene te bedenken; maer die kunnen het niet zijn; want de *comparativus* of *vergelyking*, *levendiger*, onderstelt dat deze bloemen ook de afgebeelde zaak nabootsen, en bygevolg zelve niet waren: stondt 'er stelligerwyze met *levendige kleuren*, ik zou mede denken kunnen dat P O O T deze beteekenis bedoeld hadt, maer nu doet my de *comparativus* gelooven, dat hy ene andere, en wel dezelfde als onze Dichter, heeft in 't oog gehad; deze spreekt althans van een *naturlykē* kleur, welke niets afbeeldt, gelijk het woord *levendig* ook elders van zodanig een gebezigd wordt: ik denke daerom, dat het hier by P O O T, en overal waer het in zulk een zin voorkomt, niet anders dan *belder*, *aengenaem* beteekent; en dat wel door een *Metalepsis gradationis*, of *overneming van opklimming*, welke figuer twee anderen te gelijk insluit, op deze wyze, dat *levendig*, vol *beweging*, cerft door een *Metonymia consequentis pro antecedente*, of *naemwisseling van 't gevolg voor 't voorgaende* genomen wordt

VOOR

UIT DEN VERBETERD. TELEMACH. 227

voor *vrolijk*, dewijl veel beweging gemeenlijk op de vrolijkheid volgt, en dat dit *vrolijk* weder, met opzigt tot de verw, door een *Metaphora* of *overdracht*, *belder*, *aengenaem*, beteekene: een beteekenis, welke zeer wel en by de rode verw van bloed en wangen, en by de witte van een blank aenzicht voegt; en deze *Metalepsis* is niet zeldzaam: zoo worden de wouden, die eigenlijk groen zijn, meermalen *bruin* of *zwart* genoemd, 't welk veeltijds niet anders beteekent dan *dicht van geboomte*: want *zwart* wordt eerst genomen voor *donker*, en dit daer na voor *dicht*, omdat de donkerheid hier van een uitwekfel is, en op diergelyke wyze zegt POOT I. D. bl. 62. van de Priesters, in reine *sneeu* gegordt, dat is, in *wit gewaad*; want *sneeu* zegt eerst allerlei wit, en dit weder *het witte priesterlyke gewaad*.

Doch om eens van dezen uitstap, welchen men ons vergeve, wêr te keeren tot onzen Telemachus; in de oude beryming vindt men eindelijk bl. 213. vf. 22. in 't woord *kwelen* noch *ene* te groote verwydering van den waren zin, wanneer de Dichter zegt:

Men hoorde, door een' rei van jonge maagdenkelen
En jonglingschap, den lof des Blicksemvoerders *kwelen*:

Kwelen is eigenlijk *kwynen*, daer na *klagen*; zie HUY-DECOPER bl. 404--406. „Men wykt dan (zegt „deze Schryver) te verre af van de eigelyke beteekenis van dit woord, als men *kweelen* voor *vrolijk* „zingen neemt”: dit deedt dan ook de Heer FER-

TAMA

TAMA op deze plaats, en heeft het daerom dus verbeterd :

Men hoorde een jonglingschap en jonge maagdenscharen,
Tot eer van Jupiter, *bun maatgezangen paren* :

5. En dit zy genoeg gezegd van de zorg voor woorden van een rechte beteekenis: *De Dichtbeschaving heeft ook het rijm onder haer opzicht, en moet alle misgestalten, door deze dwinglandesfe in de verzen gebracht, uitwerpen.*

Dit eene voorbeeld is genoeg: bl. 215. vf. 17. ziede de Dichter :

Gy weet nu, *achtbre vorst*, (liet zich die Leidsman hooren,) Wat u door 't hoog besluit der Goden is beschooren.

Maer dewijl *zich laten hooren*, voor zeggen, al te flauw en min dichterlijk is, om niet te zien dat het rijm den Dichter bewogen hebbe om dit te schryven, heeft hy zich dus verbeterd :

't Orakel (zegt hy tot den koning,) doet u hooren
Wat u door 't hoog besluit der goden is beschooren.

6. *De Nabeschaving moet de Profodie of Maet en zang der verzen ook zoo veel mogelijk verbeteren.*

Dit heeft de Heer FEITAMA in achtgenomen, bl. 216. vf. 5. alwaer men in de oude uitgave las :

Maar acht ik vlei myzelf. *ō Dūisterẽ voorspelling!*

Welk vers men *scandeerende* (gelijk men zegt) bevindt dat de laetste lettergreep van 't woord *duisterẽ*
te

te lang gemaekt is; dog dit kon met een kleine verandering verbeterd worden, en is ook verbeterd in de nieuwe uitgave op deze wyze:

Maer ach! ik vlei myzelve. *o* *Duifstre* *to*voorspelling!

Welke verwisfeling noch dat voordeel aen den regel heeft toegebracht, dat zy denzeven met een *suede* (*caesure*) in *lot* / - vermeerderd heeft.

Een' diergelyke verandering ontmoet ons bl. 217. vf. 2. daer leest de eerste druk:

En de ongemeene kunst om *vōlkerē* te richten.

Doch de tweede heeft de fout, welke in de korthed der laetste lettergreep van *volkeren* bestondt, dus verholpen:

En de ongemeene kunst om *vōlken* *wys* te richten.

7. Dit zy van de Profodie in 't gemeen gezegd: *In 't byzonder moet de Dichtbeschaving hier omtrent ook letten, dat de cadence of trant de woorden geene verkeerde beteekenis aenwryve.*

Gelyk zy dit deedt in de eerste uitgave van onzen *Telemachus* bl. 202. vf. 21.

De Moeder van de Min doet met een' snooden lagch
Haar hartsgenoegen zien aan 't Hoofd van 't zeegezag,
En zoekt *wēer* op haar koets de Idalifche waranden,

Hier beteekenden de woorden *zoekt wēer* iet anders dan de Dichter zeggen wilde: wanneer toch, het woordje

woordje *wēer* zoo kort wordt uitgesproken, als de transt van 't vers ons hier dwingt te doen, beduidt het een herhaelde daed, als of Venus *alweder* (*rursus*) niet wist waer de Idalische waranden lagen; maer de Dichter verstondt 'er door, dat zy de Idalische waranden *wēer zocht*, *wederom* zocht; (*revisitabat*;) *derwaert te rug keerde*; gelijk duidelyker uit de verandering te verstaen is:

De moeder van de Min doet, door een' fnooden lach,
Haar hartsgenoegen zien aan 't hoofd van 't zeegezag;
Zoekt op haar' wagen *wēer* de Idalische waranden.

8. Dit niet alleen, maer de *Beschaving moet zorgen*, dat de toon der *Gedichten* zich *schikke naar de driften*, zoo dat de klem valle op die lettergrepen, welke de verbeelde drift sterk nit zou spreken, zelfs indien de woorden in ongebonden stijl gesteld waren.

Om dit in acht te nemen is, door onzen Dichter, denkelijk 't laetste vers van bl. 215. veranderd; het onverbeterde klonk dus:

Wat moet ik uit dees laetste en duistre taal beseffen?
Zo ziet ge in 't ende *wēer*.... Maar wat? Myn vaderskuff?
Of mynen vader zelf? *Hēlaās! bād*, tot myn rust,
De priesterlyke mond het slot dier taal doen hooren!
Maer dus het verbeterde:

— *Ach! bād* ons, tot myn rust,
De priesterlyke mond het slot dier taal doen hooren!

De

De reden is, omdat de begeerte naer een mislukt voordeel gemeenlijk den toon sterk op het woordjen *had* zal laten vallen: *Hād ik zulks gedaen! Hād by my dat doen booren!* ten ware 'er een tegenstelling in lage tusschen het voorwerp van den wensch en iets anders; gelijk: *Hād by my āie tael doen booren, in plaets van deze!* doch dit laetste hier geen plaets hebbende, viel de klank best op *had*, en wierdt dus de drift van den spreker beter door den veranderden dan door den onveranderden regel uitgedrukt.

9. Nu komen wy tot den *Dichterlyken stijl*. *De stijl namelijk kan soms, by de beschaving, door een kleine verandering, veel dichterlyker gemaekt worden.*

De Heer FEITAMA zegt in zijn eerste uitgave bl. 207. vf. 16.

De kust weërgalmde alom gedurende den dag
Van 't arbeidsvolks geroep. —

Weergalmen op het geroep is dichterlyker dan *van het geroep*: VONDEL in *Virgilius Lantgedichten* bl. 107.

De dorstige oever, vliet, en heuvel, rots, en hoven
Aen 't galmen, reis op reis, op 't blaeten van het vee,

En *Aeneade* V. B. bl. 279.

— de kust rondom, op 't hantgeklap
Des volks, een' weërgalm geeft. —

Hij-

Hippolytus bl. 2.

De tyd ghenaeckt, dat holle rots
 En klip zal wedergalmen straf,
 En tegen basfen op 't gebaf.

't Beantwoordt ook beter aen 't woord *weêrgalmen*, 't welk zoo veel zegt als *te rug galmen*, een *galmend antwoord geven*: wat voegt hier nu beter by? *van?* of *op?* immers het laetste, 't welke onze Dichter dan ook in zijn verbetering gekozen heeft, zeggende

Op 's arbeidsvolks geroep —

't Welk men echter zoo niet begrypen moet, of *weêrgalmen van* niet goed gezegd ware, als wanneer deze fout onder anderen overgelaten zou zijn al aentonds in 't eerste boek bl. 1. v. 6.

De grot, die van haar vreugd getuige plagt te wezen,
 Weêrgalmde van haar' zang niet meer gelyk voordezen;

En bl. 20. v. 25.

't Gerucht zyns wapentuigs klonk door het ruime dal,
 Waar van 't gebergt weêrgalmde. —

Wy kiezen alleen *op* boven 't andere, en oordeelen, dat het ook zeker in deze plaatsen, vooral in de eerste, beter geweest zou zijn.

10. Tot den Dichterlyken stijl behoort ook, *dat de Nabeschaving, wanneer een zaak of persoon met verscheiden namen (synonyma) kan benoemd worden,*
 uit

nitzie of de bekwaemste, en welke 't meest met de omstandigheden overeenkomt, wel gebruikt zy, en dezelve anders zoo 't mogelijk is plaets geve.

Onze Dichter bevondt waerschijnlijk dat hy hierop geen acht geslagen hadt, bl. 207, want daer hy, op die plaets, Telemachus zal gaen vertoonen als alleen het werk der Kretenzen bezichtigende, noemt hy hem

De brave Jongeling. —

Zonder dat men eenige rede ziet waerom hy hem dien naem, in plaets van zijn' gewonen, geeft; te minder, daer hy ook in 't voorgaende geen meer teekenen, van braefheid dan in 't volgende, maer veel eer van hartzeer over der Goden ongunstig bestuer van zynen tocht getoond hadt, waeromtrent hem zoo even door Mentor de moed was opgebeurd; hierom is de verbetering zeer voegzaam:

Telemachus, vertroost, —

In denzelfden persoon ontmoet ons dezelfde misgreep, vf. 25: Telemachus was met zyn' voedsterheer te Salente aengekomen, van 't volk gunstig ontvangen, en dat zag men, zegt de Dichter,

Men zag het, met dit nieuws, naar zynen koning draven,
Dat vorst Ulysfes zoon geland was in de haven.

Ulysfes zoon! (dus riep Idómenēus uit:) (sluit
De zoon myns waarden vriends, des helds wiens kloek be-
Ons over Troje in 't end' de zege deed erlangen?)

Iste DEEL.

Q

Maer

Maer welk bevel geeft de koning nu omtrent dezen zoon van dien waerden vriend, van dien held Ulyses? Hy zegt:

Men ley' den *Jongling* hier: —

Deze benaming van jongling klinkt te flaeuw, en strookt niet met de voorgaende blyken van achting: hy hadt een' vreemden jongeling, dewelke by hem gehoor verzocht, niet anders kunnen benoemen: beter dan in de tweede uitgave:

Men lei' dien *prins* by my: —

Dus geeft hy hem een' naem, welke den zoon van vorst Ulyses paste, en 't volk meer achting voor hem in kon boezemen.

11. *Niet alleen de beste synonyma, maer ook in 't geheel, de krachtigste zegswyzen moet de Dichtbeschaving naspuren, en waer de r'samenstelling zulks verzuimd heeft, trachten in te vlyen.*

Dit was 't oogmerk des Dichters in de verandering van het 23. vf. op bl. 214, alwaer hy van den aerts-wigchelaer Theophanes, vol van zyne Godspraek, zegt:

Een ander voorwerp, dan rondom hem was te ontdekken, Scheen zyn verbaasd gezicht met groote kracht te trekken; *Ja 't bield hem gantsch verrukt.* —

Een spreekwijs, welke onberispelijk was, gebruikt zijnde van iemand die by zijn volle verstand over een voorwerp verrukt staet; maer hier genomen zijnde van een' onzinnig-razenden wigchelaer, te flaeuw is, waerom

OM FENELON'S *origineel* en des Vertaelers verbetering veel krachtiger zeggen: *il étoit troublé & hors de lui-même*; en

Hy was zichzelve' niet meer; —

12. *Niet minder dan het geene wy tot hier toe gezegd hebben, zet dit, het werk kracht en levendigheid by, wanneer de nabeschaving hier en daer, waer het wel voegt, een figuer der Roderijkkonst weet in te vlechten.*

Onze Dichter vlocht 'er by zyne nabeschaving een in 't zyne bl. 213. vf. 17, waer de oude uitgave dus luidt:

Terwyl vergaerde 't volk met vreugde aan alle zyën
By menigte, onder dees verheven galeryën.

De figuer, waermede de nieuwe vermeerderd is, wordt een *Icon* of *afbeeldsel* genoemd, en bestaet in deze kleine gelykenis:

Terwyl vergaerde 't volk, al wriemelende *als byen*,
Zich onder 't hooge wulst der breede galeryen.

't welk het gewoel van 't vergaderend volk veel levendiger affchildert.

Desgelijks is deze laetste regel van bl. 214. met een *Metaphora*, of *overdracht* verrijkt:

Wat zie ik! Wat al ramps, dat ge onverhoeds ontgaat!

Want de verbetering heeft:

Wat zie ik! welk een' ramp, dien 't veeg *Salente* ontgaat!

Q 2

Dus

Dus wordt de stad Salente als een perfoon verbeeld, welke in 't laetste oogenblik den dood ontkomt; veeg toch beteekent *iemand, welke op 't punt van sterven is, morti propinquus*, zie KILIAEN: en hoe deze *figuer* het werk siere, kan men daer uit afnemen, dat de groote meester der Rederjkkunst G. J. VOSSIUS, in *Inslitt. Oratt. L. IV. C. 6. sect. 7.* leert, dat die overdrachten voor de besten gehouden worden, welke aen levenloze dingen iets toeschryven, 't welk alleen aen levende toekomt: dit nu heeft hier plaets: veeg zijn behoort eigenlijk tot dieren, en wordt toegeschreven aen een stad uit gebouwen bestaende; of men moest *Salente* vatten voor deszelfs inwoonderen, en dus was het evenwel sierlijk, en een figuer aengewonnen, een *Metonymia* naemlijk, *continentis pro contento*, dat is, van het bevattende voor het bevatte. Eindelijk bl. 219. vf. 10. vinden wy van deze opfiering nog een voorbeeld:

Dan borsten de oogen uit in biggelende stroomen,
Waar door de zoete slaap my teikens wierd benomen.

De eerste regel floot hier al een *Hyperbole* of groot-sprack in, wanneer hy Idomeneus zeggen deedt, *dat zyne oogen in stroomen uitborsten*; maer de laetste viel hier by wat flacuw, en is daerom in den tweeden druk met een diergelijk sieraed niet alleen, maer ook met een *Anaphora* of *berhaling van 't zelfde woord in 't begin* vermeerderd:

Dan borsten de oogen uit in biggelende stroomen;
Dan scheen de zoete slaap voor eeuwig my benomen.

Welke

Welke beide de drift van den sprekenden koning veel kracht byzet; vooral de *Hyperbole*, voor *eenwig*; want deze figuur toont VOSSIUS aen, *Instit. Oratt. L. IV. C. 12. sect. 8.* dat in den mond van hun, wier gemoed ontfeld is, gelijk in die van allerlei driftigen, past.

13. Doch dit is de plicht der nabeschaving omtrent de Rhetorische figuren alleen niet; Zy moet ook onderzoeken of 'er iets aen dezelve hapere, en, zoo ja, haer verbeteren.

Ook dit heeft onze Dichter, in de beschaving van dit werk, waergenomen, en wel omtrent vierderleie soort van figuren: het *Paradigma* of de *gelykenis*, de *Hyperbole* of *grootspraak*, de *Afynдетon* of *ontkoppeling*, en de *Anaphora*, de *verbetfing* of *berhaling van 't zelfde woord in 't begin*.

De verbeterde *gelykenis* bl. 198. vf. 13. is deze, waermede hy de nietigheid der wereld, in 't oog der Hemellingen, beschrijft:

De waereldkloot schynt hun een hand vol slyks te wezen;
 De onafgemeten zeen, by stormen zoo te vrezen,
 Zijn in hun oog niets meer dan druppels, van wier nat
 De logge klomp der aarde een weinig schynt bespat:
 Terwyl uit deze hoogte al 's waerelds koninkryken,
 Hoe uitgebreid, niet meer dan korlen zands gelyken.

Wat 'er aen deze gelykenis hapere, zal men ligt ontwaer worden, wanneer men eens nadenkt hoe veel millioenen korlen zands de buitenste vlakke van een hand vol slyks beslaen; zelfs dan, wanneer men eni-

238 VOORB. VAN DICHTBESCHAVING

ge plekken derzelve, als de zee verbeeldende, niet mede rekent, en wanneer men dit getal dan met dat van 's werelds koningryken vergelijkt; immers, tot welke tijdkringen men zig bepale, zal het eerste getal 't laetste verre te boven gaen: geheel Europa telt thands niet meer dan op zijn hoogst 18. 200 gemeenebesten als koningryken; laten 'er eertijds, toen dezelve noch zoo uitgestrekt niet waren, 100. geweest zijn: geef Asia 400, Afrika 300, en America 200, dan heeft de geheele aerde noch niet meer dan 1000. koningryken; daer 1000. zandkorlen, op den voornoemden ommetrek, op zijn best, de grootte van een der werelddeelen zou uitmaken: dus was een *korl zands* al te klein een begrip om 'er hier een koningrijk by te vergelyken; te meer, en dit bindt noch sterker, om dat de Dichter in de volgende verzen de inwoonders der aerde by mieren gelijk:

Waar op de benden van de grootste Mogendheên,
De ontelbre volken en hun legers, onder een
Als mieren griemlende om een graantje elkaer vertreden.

Op deze wijs zouden de bewoonders der koningryken
grootter zijn dan hunne landen zelfs, 't welk een openbare tegenstrydigheid insluit: om deze redenen heeft de Heer FEÏTAMA deze *gelykenis* dus verbeterd:

Terwyl uit deze hoogte al hare koninkryken,
Hoe uitgebreid, niet meer dan *eenig zand* gelyken.

Even gelijk het Fransch heeft, *un peu de sable.*

De

UIT DEN VERBETERD. TELEMACH. 239.

De verholpen *grootspraak* ontmoet ons bl. 205. vf.
8. dus was zy, onverbeterd:

Hebt gy den tempel van Minerve niet bespeurt,
Wiens trotsse geveldpits de *hoogste wolken* scheurt.

Onze Dichter vergaepte zig hier zekerlijk aen een al te sterke *Hyperbole*, tot welke het Fransch hem echter geene aanleiding gaf: 't ware genoeg geweest te zeggen, dat de geveldpits *de wolken* scheurde; maer tot welk een yslyke en onzichtbre hoogte haelt hy den tempel op! zeggende, dat hy zelfs *de hoogste wolken* scheurt: ondertusfchen geeft ons VOSSIUS *Instit. Oratt. L. VI. C. 4. sect. 3.* dezen regel op, *in rebus sunt frigus ac tumor, si eae nimis sint hyperbolicae*: dat is, „dat 'er een koelte en opgeblazenheid komt „ in de zaken, welke al te grootsprakig worden voor- „ gesteld”, en deze plaets verdiende zoo veel te meer een verbetering, als een goede *Hyperbole* hier paste; wy zeiden te voren reeds dat dezelve, onder anderen, dient in den mond van driftigen, gelijk ze zoo ook voorkomt in die bekende plaets van VIRGILIUS *Aeneid. L. IV.*

Nusquam tuta fides. —

Nergens is de trouw meer veilig.

Zoo een driftige nu komt hier juist voor, de beguichelde Athamas namelijk, welke met kracht bezig is Telemachus uit zee een land te wyzen, 't welk nergens dan in zyne verbeelding te vinden was:

Q 4

Ten

Ten minste, zegt hy,

Ten minste ken dien berg, die zo verre uit komt steken.
 Beschouw die klip, die als een toren zich verheft.
 Ei luister hoe 't gebruisch der zee onze ooren treft,
 Die op de klippen zich te barsten slaat in 't woeden,
 Als of ze die te faam' wil zwelgen in haar vloedem.

Om deze redenen klinkt deze figuer nu verbeterd aldus:

Hebt gy den tempel van Minerve niet bespeurt,
 Wiens trotse geveldpits het *wolkgevaarte* scheurt?

Nog eens is dezelfde figuer verbeterd, bl. 217. vf. 31. waer Idomeneus dus klagende wordt ingevoerd:

— wat yslyke ommekeer!

Wat ben ik, groote Goôn! voor ieder opperheer
 Een schriklyk voorbeeld! 't geen men hun behoort te ontdek-
 Op dat myn zwaare val hun moog' tot leering strekken. (ken,
 Zy waanen, dat een vorst, voor wien de wereld beeft
 Om zyn' verheven staat geen val te duchten heeft.

's Is waer, een vorst, voor wien de waereld beeft,
 Schijnt niet te veel gezegd, als men aanmerkt, dat de-
 ze woorden den waen van bedrogen opperheeren in-
 sluit; dit 's waer, zeg ik, indien men 't woord *waer-
 reld* alleen van onzen aerdkloot verstaet, maer de-
 wijl FEITAMA het zelve naderhand, zoo als wy
 gezien hebben, slechts van 't Heelal heeft willen
 gebruiken, was het voor hem te sterk, gelijk men
 ligt zien zal, wanneer men 'er dit laetste woord

VOOR

UIT DEN VERBETERD. TELEMACH. 241

voor in de plaats stelt; hierom leest de laetste uitgave:

Zy wanen, dat een vorst, wiens wenschen niets wêrstreeft.

De beschaefde *Afyndeton* vinden wy bl, 208. vf. 11. waer Idomeneus, zijn' vriend Ulyses in deszelfs zoon herkennende, volgens de eerste uitgave, dus spreekt:

— ô Ja, 'k erken met reden

*Dien schrandren grimlagch, en dien stand, zo ongemaakt!
Lien wysbedaarden moed, die in het wezen blaakt!*

*Die tong, zo streelende als nadruklyk, die de zinnen
Der fiersten, eer zy zulks bespeuren, kan verwinnen!*

De *Afyndeton* of *ontkoppeling*, welke het koppelwoordjen *en* overal wegneemt, dient niet alleen om een reden vlug en vaerdig te maken, maer ook om iets, gelijk hier, met meer kracht en aendoening uit te drukken: zie dit breder by *VOSSIUS Instt. Oratt. L. V. C. 2. sect. 1.* maer deze kracht en aendoening krenkt men te veel, door de *Afyndeton* te breken, en in 't midden een enkele reis het koppelwoordjen in te voegen, gelijk onze Dichter op deze plaats in den eersten aenghaelden regel gedaen hadt, doch de figuer is by de beschaving weder in haer vermogen hersteld: nu klinkt het veel krachtiger:

— ô Ja, 'k erken met reden

Dien grimlach, vol vernufts; dien stand, zo ongemaakt;

Dien wysbedaarden moed, die in het wezen blaakt;

Dezelfde figuer eenigszins, maer vooral de *Anaphora*, is verbeterd bl. 218. vf. 11. in deze regels, die eerst dus luidden:

'k Zag honderd steden, die met magt en schatten pralen,
 Aan my hun' wettig' heer een' ryken tol betalen;
 En my van 't volk geëerd, als dalende uit het bloed
 Van Jupiter, by hen geboren en gevoed.
 'k Zag eik tot my in liefde, als neef van Minos, blaken,
 Wiens wyze wetten hen al dat geluk doen sinaken:

Hier was de *Afyndeton* byna niet te vinden, ten minsten zeer flaeuw, door 't woordje *en*, waermede de derde aengehaelde regel begon; maer ook de *Anaphora*, in de herhaling van 'k zag, stak weinig uit, omdat deze woorden zoo verre van elkander stonden: alles is dus veel krachtiger gemaekt door, in de plaets van 't woordjen *en*, nog eens te stellen:

'k Zag my van 't volk geëerd. —

14. Eindelijk zy onze laetste regel: *De nabescha-
 ving neme in acht, of de characters der persoonen over-
 al wel zijn waergenomen, en zy berstelle dezelve, daer
 't noodig is.*

Hieraen hebben wy de verandering, bl. 216. vf. 12. en 16. dank te weten; alwaer Mentor, in den ouden druk, tot Telemachus zeide:

En,

UIT DEN VERBETERD. TELEMACH. 243

En, poog nooit in te zien, wat lust u daar toe dryv',
't Geen hunne wysheid wil dat *ons* verborgen blyv'.

Hy spreekt van de wijsheid der Goden, en vf. 16.
zegt hy:

't Is door een teêrder gunst dan iemand zich verbeeld,
Dat in de diepste nacht *ons* noodlot wordt geheelt.

Dus fluit hy zich als mensch in onder de genen wel-
ker noodlot verborgen was; echter verbeeldt hy een
Godheid, en was, bl. 206.

— zo min onkundig van 't beleid
Der wrede Mingodes, als van de listigheid
Des grammen Watergods. —

Beter dan en eigenaertiger zegt hy, in den beschaefden
druk, met onderscheiding:

— dat *u* verborgen blyv'.

en

— zyn lot.

't Is waer, men kan zeggen, Mentor stelde zich, in-
de eerste beryming, met Telemachus gelijk, om hem
geene de minste achterdocht te geven, dat hy Minerva
was; maer, deze prins kon zulks ook uit de laet-
ste woorden niet begrypen, en moest het alleen als een
vermaning van zijn voedsterheer, daerom byzonder tot
hem geschikt, opvatten; en dit zoo zijnde, komt het
met Mentors wijsheid beter overeen, zoo te spre-
ken

ken als de zaak waerlijk was : in 't Fransch wordt slechts in 't algemeen , zonder enige toepassing op Mentor of zijn voedsterling , gezegd ; *n'entreprenez pas de découvrir ce qu'ils veulent cacher.* en , *C'est par une sagesse pleine de bonté que les Dieux cachent aux foibles hommes leurs destinées dans une nuit impénétrable :* 't welk zekerlijk de beste weg is , waerop zich de wyzeman , zonder enig achterdocht van zijn' prins , kon uiten.

P. DU MAREZ.

B E-

BEDENKINGEN
OVER HET
LAND-GEDICHT.

B E D E N K I N G E N

O V E R H E T

L A N D - G E D I C H T .

De eerste huishoudinge der menschen was het land-leven; zoo is dan ook het *Land-gedicht* de eerste soort van Poëzy geweest. Tot het *Land-gedicht*, in 't algemeen genomen, kan men brengen de *Herder - veld - stroom - en vischerzangen*. De ouden, als THEOCRITUS en VIRGILIUS, hebben de Nimfen en Faunen te hulp geroepen om ene gevoegelyke hoogdravendheid aen hunne Herderzangen te geven. GESSNER en andere puik-poëten van onzen tijd hebben de ouden hier in opgevolgd, en dit schijnt voornaemlijk uit deze twee oorzaken ontstaan te wezen.

'Van de vroegste tyden af aen heeft men te recht begrepen, dat de ware hoogdravendheid van alle Dichtstukken, uit de Godsvrucht en dadelyke zedenkunde, moet ontleend worden.

HESIODUS, HOMERUS, ENNIUS en de overige Latijnsche en Grieksche Dichters hebben zich naer den smaek en naer 't gevoelen van hunnen tijd en van hun volk geschikt, en zy hebben wel gedaen.

THEOCRITUS en MARO hebben het ook dus in de *Land-gedichten* begrepen: MARO zelfs schikte zich, in zynen *Pollio*, naer de nieuwe godspraken der sybille,

bylle: by de Hebreëen en Arabieren deedt men ook zoo: AMOS, byvoorbeeld, beleedt den Joodschen Godsdienst, en daer van ontleende hy de hoogdravendheid, welke zyne *Veldgezangen* en *Herderdichten* voeren.

De Poëzy der Latijnsche en Grieksche Dichteren wordt op de scholen geleerd en ernstig aangeprezen; het fraeie, het verhevene der Bybelsche Gedichten kent men niet, om dat 'er ene merkelyke flauwheid heerscht in de meeste verklaringen der Psalmen, Liederen en Godspraken; hierom meent men beter Poëet te zijn, als men de Heidensche dichtstukken volgt, en de versierde Goden weet te pasfe te brengen, dan wanneer men DAVID, JESAJA, OBADJA, of iemand der gewyde Poëten, voor leidslieden verkiesen zou: de Faunen en Nimfen derhalven moeten in het landgedicht niet vergeten worden; (a) ook zijn de Herders

(a) Aenmerkelyk zijn hierover de gedachten van den Engelichen *Spectator*, ADDISON; „ Wanneer wy op 't „ school zijn, zegt hy, is het noodig voor ons dat wy „ het stelfel der Heidensche Godsdienst leeren: en het is „ inteschikken dat men een *thema* verlevendigd met den „ Heidenschen tooi, of een punt dicht zijn snede geve „ door zekere godheid, maer als wy een manlyke lofreden willen schryven, die alle de verwen der waerheid „ moet dragen, kan niets belagchlyker zijn dan den toevlucht te nemen tot onze Jupiters en Junoos.

„ Geene gedachte kan fraei zijn, welke niet net is, en „ geene gedachte kan net zijn, welke niet gegrond is „ op de waerheid, of ten minsten op dat geen, dat voor „ de waerheid doorgaet.

„ Indien iemand van meening ware, dat het noodzakelyk is, deze achtbare versieringen in onze ernstige opstellen toe te laten, ten einde poetischer zwier aen dezelve te geven, die willen wy zenden naer de *Herderzangen*

„ van

ders en Herderinnen veeltijds op het eenzaam veld: de Alleenſpraken, welke zy dan houden moeten, ſchynen flauw en levenloos, als 'er niemand of niets kan worden uitgedacht, dat vooronderfeld kan worden, deze eenzame betuigingen of klachten aen te hooren; 't is waer men heeft voorbeelden genoeg, by voorname Herderdichteren, van aenſpraken, die tot de kudden, velden, ſtroomen en andere voorwerpen der eenzame beſpiegelingen gericht zijn, doch ten laetſten vindt men dat die aenſpraken iets lafs in zich hebben en min nadruklijk zijn dan zulke, die aen vernuftige wezens ter beoordeeling worden voorgesteld; hierom hebben GESSNER en andere Herderdichters de Faunen, Saters, Najaden en Nimfen aengehouden: maer is dan ene leugenachtige hoogdravendheid vol ongerijmdheden zoo onvermydelijk? zoude 'er geen andere te vinden wezen?

Sommige navolgers van den vermaerden HOOGVLIET hebben 't op een' anderen boeg willen wenden, en de eigenschappen der Godheid, zoo wel als de menſchelyke deugden en ondeugden, als perſoonen afgebeeld, en

„ van PHILIPS: wie zou niet gedacht hebben dat het onmogelijk waer in deze foort van Poëzy te kunnen volſtaen, zonder Faunen en Satyrs, bosch- en waternimfen, met al den ſleep der veld-godesſen. Echter zien wy dat PHILIPS een nieuw leven, een natuerlyker ſchoonheid gegeven heeft aen deze wyze van ſchryven; door in plaets van deze verouderde fabelen de bygelovige Godsdienst te ſtellen, welke in ons eigen land onder de ſchaepherderen heerſchte.” Zie *the Spectator* N. 523. Vol. VII. pag. 192. En in de vertaling van LE CLERCQ V. Deel 62. vertoog bl. 461, 462.

108 DEEL.

R

en hier in zijn zy ook de Heidenfche Dichteren nagevolgd; dan deze perfoonsverbeeldingen (*Protopopoyen*) fmaken te veel naer ene afgetrokkene bovennatuerkunde; zoo dat thands de voornaemfte lief hebbers daer liever van afzien, ten minften men mag ze in 't Landgedicht geen plaets vergunnen, wil men van de eenvoudige Landlieden geene Philofophen maken.

Het alomtegenwoordig Opperwezen zelf mag men wel aenfprenken, want DAVID en andere herders hebben het in hunne liederen gedaen; daerenboven zou men de onzichtbare tegenwoordigheid der Engelen wel vooronderstellen mogen, want de Kerkvaders hebben 'er zich in hunne Godsdienstige befpiegelingen, en MILTON heeft 'er zich in zijn *Paradys verloren* van bediend, fchoon deze laetste met zyne verfieringen wat te verre gegaen is. Van het een en ander heb ik eens ene proeve willen opgeven in de volgende Alleenfprack.

Kundige Lezers mogen oordeelen of men de Heidenfche Nymfen en Saters kan misfen.

C L O R I S

HERDERZANG.

Fiere bloemen, malsche zoden van dit rime klaveryeld, (*b*)
 Die my, die de dartle kudde hier verlustigt en ontfelt,
 Knikt my van de prille telgen, van de geele stoelen toe;
 Of verschudt het los gewapper uwer blaedjes; wenkt my, hoe
 't Welig tieren dezer scheuten leve en innig werkzaam zy?
 Of aen ieder ziel en geesten zijn geschonken? of gy bly,
 Of gy droevig, of gy wakker zijt, dan sluim'rig? of 'er tocht
 Van begeerte, van mishaging, ooit op uw gestel vermocht?
 Schuilt gy ook Lemoniaden, schuilt gy 'Nimfen en Napeen
 Hier of elders? zweeft ge onzichtbaer langs de zoete kruiden heen?
 Neen viooltjes, madeliefjes, nsen kamillen, geen bedrog,
 Neen o zwoele lenteluchtjes! 't stil en levenwekkend zog
 Uwer geurige ademtochtjes noopt my tot geen bygeloof!

Maer wat zal dar stof gekabbel? is hier elders... 'k ben niet doof,
 't Is geen suizen in myne ooren, is hier elders ook een beek,
 Om de geitjes te verfrischen? wel dan waterkipje, steek,
 Steek uwe armtjes, watermeisje! steek uw armtjes dan om hoog,
 Zoo gy zwemt in stille plasjes, dat mijn twyfelmoedig oog
 U ontdekke en u begroete; zoo zal Corydon 't kristal
 Uwer blaauwe zwindelkolkjes, met genoeglijk maetgeschal,
 En eerbiedige verrukking, naed'ren.. Luister! ha.. zie daer
 Weerlicht vloeibaer glas! Ik loope... 'k zie het geultje, o! hoe klaer
 Speit

(*b*) Deze maet is niet zeer gemeen, wy hebben 'er iets over
 gezegd in het XXXII. stukje der *Maendelykche Bydragen*.

Spoeit gy, golfjes! o hoe helder zie 'k de keitjes in de kil!
 Ai, hoe flodder, kijk hoe kronkelt deze kabbling! hou u stil
 Allerliefste lentebeekje! Neen! uwe uitgekalfde zoom
 Mag vry klasfen, mag vry plonfen; nochtans zal een zoete droom
 Van verdichte Becknajaden, die u herwaerds voor mijn vee
 Henen brachten, zoo de Aeloudheid, zoo voor lange Melibee
 Zich verbeeldde, myne herfens niet bedwelmen met bedrog!
 Neen! de zilvren wapperbaertjes flobbren door het schuimend zog.
 Vloei dan effen, zuiver vlietje, 'k moet my spiegel'en, 't luchtig haer
 Is verwilderd: 'k moet het kemmen; anders ben ik in gevaer.
 Cloris, ach de lieve Cloris ziet my gaerne fris en net:
 Flusjes zou zy kunnen komen: ze is 'er bijster op gezet.
 Koom toch, koom, o! lekkre Cloris: och of loddre Cloris kwam!
 Haren herder, haren minnaer in de scheutige armtjes nam!
 Rustig herwaerds lichte bokjes, lokt de geitjes herwaerds aen!
 Slobbert, flurrept, maer voorzichtig! laet de blaeuwe spiegel staen.
 Zoo gy 't helder nat bezeevert, daer ik my in wederzie,
 Zal dees staf u aenstonds weeren! 'k moet een kransje twee of drie
 Samenstellen, deze biesjes, deze kroost, dit spechtig lis
 Tusfchen mcs en klaverblaedjes fchikken, en een ronde nis,
 Vol kamil en leeuwebekjes, onder al dat lagchend groen
 Bakeren om lieve Cloris, voor den eersten wederzoen
 Mee te vleijen, en haer vlechten mee te drukken op haer brein.
 Dan, dan moet zy in dit beekje: 't is toch ondiep, laeuw en rein,
 Daer moet zy de blanke leden zien verschynen en 't gelag
 Harer zielsaenminnigheden zelve aenschouwen met ontzag.
 Deze plasjes, deze kolkjes moeten haer den juisten zin
 Myner zuchtjes doen begrypen, myner overwonne min.
 Cloris, ach de lieve Cloris ziet zich gaerne fraei en net:
 Flusjes zou zy kunnen komen: ze is 'er bijster op gezet.

Koom

OVER HET LAND-GEDICHT. 253

Koom toch, koom begaefde Cloris, och of schoone Cloris kwam!
Haren herder, haren minnaer in de scheutige armtjes nam!

Zegt me, azure waterblaesjes, wat voert u zoo schichtig heen?
Zwemt ge op stralen van fonteinen, die u dryven naer beneen?
Is 'er in het schuins gebergte, daer de moederbron ontspringt,
Ergens eene Nimf of Godheid, die u herwaerds henen dwingt?
Neen voorzeker, waterbellen, 't zy ge barst, of bollig zwelt,
Uw geruisch kan my niet noopen, om den schepper, die 't geweld
Van de heuvels, van de beemden, van de wellen dezer vliet.

Altijds teugelt of onteugelt, ooit te lastren in mijn lied?
'k schar de Godsvrucht boven alles. Drijft en zwabbert anders om;
'k Wil mijn handen, 'k wil mijn voeten in uwe aengename kom
Plonsen, baden en verfrisichen, dat geen loomheid my bevang'.
Als ik kostelyke Cloris hier verwelkome en ontfang.

Cloris, ach die lieve Cloris ziet my gaerne fris en net:
Flusjes zou zy kunnen komen: ze is 'er bijster op gezet.
Koom toch, vriendelyke Cloris, och of gulle Cloris kwam!
Haren herder, haren minnaer, in de scheutige armtjes nam!

Kom! nu eens mijn herderstasfe los geschommeld! ... deze fluit,
(Ha dat tolt me!) en dezen beker maekte ik laetst op Tityr buit,
Toen ik, naer het gunstig vonnis zyner Daphne, hem verwoñ,
Wen ik van getrouwheid neurde, hy van losse min begon.
Maer, voorzeker, deze rollen, uit het vlies der schapevacht,
In de stad gebloot, gezuiverd, en, met eene ganzefchacht,
Van Palemon zelf beschreven, met zoo meenig veldgedicht,
Achte ik boven fluit en beker. 'k Ben Palemon duer verplicht
'k Moet u lezen vlocib're verzen; gy, gy blaest mijn dichtluim aen!
'k Wil Palemons schreden volgen, over deze heijerbaen.
Cloris, ach de lieve Cloris eischt dat ik op 't zingen let:
Flusjes zou zy kunnen komen: ze is 'er bijster op gezet.

Koom toch, koom beroemde Cloris! och of sneêge Cloris kwam!
Haren herder, haren minnaar in de scheutige armtjes nam!

In dat trefflijk kunstgewrochte van Palemons hoog verstand,
Zult gy echter, Faunen, Goden van de stroomen, van het land,
Hoe men ook uwe eer verkondigt, en uwe oneer, mijn gedicht
Nooit bezwalken; nooit bezielen! 't onwaerdeerlijk redenlicht,
Uit den hemel my geschonken; doet my afzien van dat schoon,
Daer Palemon zijn gedichten meê te sieren is gewoon:
Weg Dryaden, weg Nijaden! geene godelyke kracht
Schryve ik toe aen aerde of hemel, dan aen de eeuwige Oppermacht:
Dezer wye ik myne toonen: zy geeft bloemen, loof en gras:
Zy geeft vruchtbre teelte en jadders: zy geeft vachten, zy geeft vlas.
Voor 't genoeglijk herdersleven, voor de zuivre Poëzy
Is dat eeuwige Alvermogen overvloedig in waerdy.

Cloris wrackt het laf verdichten: en haer vroomheid heeft een schrik
Van 't vergoden, zelfs Palemon gaf zy meenig norfen blik.
Cloris, ach de lieve Cloris, wil dat ik op Godsvrucht lett':
Flusjes zou zy kunnen komen: ze is 'er bijster op gezet.
Koom toch, koom, o! vrome Cloris: och of zuivre Cloris kwam!
Haren herder, haren minnaar in de scheutige armtjes nam!

Doch waer hale ik dan de zwieren van 't verrukkend maergejuig?
Waer het leven myner rymen? waer het dichterlijk getuig?
Groene kruiden, fraeie bloemen, zilvren beekjes, tierig vee.
Geven toofsel, maer geen luister aen de Dichtmaet: een van twee,
Of men moet de Faunen roepen en de Nimsen van het land,
Of men moet een rymer heten zonder smaek en goed verstand:
Neen; o! knapen, die ter eere van de Herderinnen zingt:
Niets is fraeier dan de waerheid, niets dat meer op 't herte dringt:
Niets is hooger dan de hemel; daer de God der Goden zweeft,
Die aen struiken, boomen, bloemen, die aen alles 't leven geeft:

Zou

Zou die dan aen onze zangen niet dat leven, niet die kracht
 Schaffen, die men van een boksvoot, van een veldspook hadt verwacht?
 Ja geduchte Starrenzaaiër! ja gevreesde Dondergod!
 Ja verheven Windgebieder! voortaan zal begin en slot
 Myner dichten u vermelden, u verheffen, uwen lof,
 Met verrukte ziel doen galmen tot aen 't hooge Hemelhof.
 Godsvrucht leent my sterken adem, zet my geest en iever by.
 Hupsche Cloris schreir van vreugde, wen ik my in God verbly.
 Cloris, ach de lieve Cloris eischt dat ik op godsvrucht let':
 Flusjes zou zy kunnen komen: ze is 'er bijster op gezet.
 Koom toch, koom verheve Cloris, och of eedle Cloris kwam,
 Haren herder, haren minnaer in de scheutige aamtjes nam!
 Maer verheerlijkt Opperwezen! is 't vernuftig staetsbeleid
 Uwer wetenschap t'ontdekken, uwer algenoegzaamheit,
 In zoo veele kunstgewrochten, op dit onwaerdeerlijk veld,
 Slechts ter vlucht, aen eenen herder en zijn kudde bloot gesteld?
 Kan u dat voldoening geven, dat zoo meenig schoon gewas
 Door mijn geitjes wordt verknabbeld? dat het prille en lagchend gras,
 Daer zich uwe macht en goedheid in doen gelden, zonder eer,
 Wordt vertreden? moet verslenssen, zondet dankbaerheid? o Heer!
 Neen, voorwaer! verlaten beemden, stille vlieten, eenzaam woud!
 *k Wil wel wedden dat 'er by u goed gezelschap zich onthoud:
 Dat 'er boden uit den hemel reien op dit groen tapijt,
 Dat 'er Englen zweven, dryven, ja nieuwsgierig elk om strijd,
 Op de kelkjes aller bloemen, op de haertjes elker plans
 Loeren, en den grooten Maker telkens pryzen met verstand,
 Juist gelijk die vlinders wippen, deze hommels, gindsche by,
 Uit de naeste bloem in de andre, om vernieuwde lekkerny.
 Hoogverlichte luchtbezielers, die hier Corydon verzelt,
 U zal ik ter eere zingen. Gy bevolkt het eenzaam veld.

256 · BEDENK. OVER HET LAND-GEDICHT.

Helpt my, zoo u ooit vermogen van de Godheid is verleend,
 Om den vromen hulp te bieden, helpt my zingen, ai vereent;
 Faert uw dichtluim, uwen invloed op den geest der Poëzy
 Met mijn klanken en verrukking; 't is nu 't fraeïste jaergety.
 Cloris, ach de lieve Cloris eischt dat ik op Godsvrucht lett':
 Flusjes zou zy kunnen komen: ze is 'er bijster op gezet.
 Koom toch, koom volmaecte Cloris! och of myne Cloris kwam!
 Haren herder, haren minnaer in de scheutige armtjes nam!
 Voortoen zult gy, reine geesten, die alom 't onmeetbaer zwerk
 Vrolijk doorkruist, my verlusten, my verkwikken in mijn werk.
 Gy zijt aller halde waerdig; want de onzichtbare eigenschap
 Uwer wijsheid, uwer deugden, steigert tot den hoogsten trap.
 De albekorelyke liefde, die gy ons met drift betoont,
 Schoon wy naeuwlijks die bemerken, moest met eerbied zijn geloond,
 Nergens langs de welige akkers, nergens langs de groene wei,
 Nergens op de koele stroomen, nergens in den luchten rei
 Van de maegden, van de knapen, nergens is 'er, buiten God
 Iets dat uwe hemelzeden, iets dat uw gelukkig lot
 By kan komen, kan bezitten. Gy, gy zult van nu voortoen
 In mijn dicht de plaets der Nimfa, en der Herdergoon befaen!
 'k Zal u... Dan daer koomt mijn liefste, myne Cloris! hebt gy haer,
 Zegt my, schoone Serafyntjes! ooit bezielt? of heeft een schaer
 Uwer makkers saemgespannen, om haer met aenloklijkheid,
 En met deugden te overladen, de allerfraeïste en beste meid?
 'k Snel met vleugels aen de voeten... Hoe zal ik op haren mond
 Van gestrouwe liefde hygen! hoe haer grypen, hoe uit grond
 Myner gulle ziele omarmen! haren boezem op mijn borst
 Drukken!... welkoom, beste Cloris, 'k heb my heden niet bemorst.
 Ziet, zy koomt ook aengevlogen! Cloris is my meerder waerd,
 Dan de gaentche stoet der Englen, die van hier ten hemel vaert,

D. v. L.

DE

DE
GEZANGEN
VAN
SELM A,
DOOR
OSSIAN,
FINGALS ZOON,
EEN DER OUDE
SCHOTSCH E BARDEN.

B E R I C H T
W E G E N S
D E O U D E
S C H O T S C H E G E D I C H T E N
V A N
O S S I A N.

De Nederlanders zijn voor 't grootst gedeelte zeer genegen tot de fraeije kunsten, (*les belles Lettres*) en lezen gewoonlijk met smaek en gree-tigheid de stukken van geest, (*les OEuvres d'esprit*) welke van tijd tot tijd, in dit land niet alleen, maer ook by hunne naburen, de nyvre Duitschers, de le-vendige Franfchen of geestige Britten enz. aen het licht komen, gelijk alle de vertalingen der beste wer-ken getuigen kunnen; waerom het my bewonderd dat niemand onzer, tot noch toe, zynen vaderlander ken-nis gegeven heeft van de poëtische stukken, welke onlangs in het noordergedecte van Schotland ontdekt, en door zeker Engelschman van smaek en van ver-dienste, Mr. MACPHERSON, als echte overblijffels dier oude Poëzy, uit de Wallische of Iersche tael, (*the Galic or Erse Language*) in de Engelsche zijn overgezet.

Wy hebben besloten onzen vaderlander een proe-ve dezer gedichten medetedeelen, en enig bericht te geven hoe deze stukken aen het licht gckomen en ont-vangen zijn.

By

By gelegenheid dat 'er werk gemaekt werdt om de woeste Bergschotten tot menschen te maken, hoorde men dat enige dezer volken by tyden een soort van gezangen opzeiden, welke den genen, die de tael verstonden, zeer ongemeen, hoogdravend en zwierig voorkwamen en verwondering baerden by zekere geleerden van Schotland, welken het opzicht over deze beschaving was toebetrouwt. — Dit bracht hen aen 't zoeken welke gedichten 'er by deze hooglanders noch van ouds mochten overig zijn, — en men werdt waerlijk meester van enige stukken: — de Heer MACPHERSON, welke die Bergschotsche tael machtig was, bracht dezelve over in het Engelsch.

De schriftelyke vertaling rakte in Schotland in handen van veele lieden van smaek, en werdt aen dezen en genen ter lezing gegeven; op het laetst werdt zy door de zorgloosheid der overschryveren zoo verminkt, dat de vertaler genoodzaekt was dezelve volgens zijn afschrift te laten drukken, gelijk hy deedt, met byvoeging van noch enige andere stukken, onder dezen titel, *Fragments of ancient Poetry, collected in the Highlands of Scotland, and Translated from the Galic or Erse Language*, Edinburgh 1760. in gr. 8vo. met een korte voorreden des vertalers, waerin hy den lezer verzekert dat het echte overblijffels zijn der oude Schotsche Poëzy, omtrent de derde of vierde eeuw, opgesteld door de Barden, een soort van Poëten, welke men weet gedurende meenige eeuwen in Ierland, en het noordergedeelte van Schotland hun verbliff gehad te hebben; ieder overste of opperhoofd hadt onder zyne huisgenoten een Bard, om de heerlyke be-

bedryven van zulk een geslacht in verzen te gedenken, welke gedichten, by de opvolging dezer Barden, van geslacht tot geslacht wierden overhandigd, zommigen in geschrift, maer meest by mondelinge overleveringe.

En de overlevering (zegt de vertaler) in een land, zoo vry van vermenging met vreemdelingen, en onder een volk, zoo sterk verslaefd aen de nagedachtenis hunner voorouderen, heeft een meenigte dezer Bardzangen, voor 't grootste deel ongeschonden, tot huidigen dage bewaerd.

In het oorspronkelyke is de maet eenvoudig, en voor zulke die de tael verstaen zeer zacht en aengenaem: de rijmklanken zijn niet altijd gebruikt, en de *Cadence* en de lengte der regels verschillen, naer mate het beste uitkomt met den zin.

Deze *Fragmenten* hieldt de vertaler voor *origineele Episodien* van een grooter werk dat betrekking heeft tot de oorlogen van Fingal, belangende welchen held 'er noch tot dezen dag in de hoogelanden van Schotland ontelbare overleveringen zijn, en hy hadt moed dat 'er by naeuwkeurig onderzoek veel meerder overblijffels van dezen ouden smaek, niet minder van waerde zouden gevonden worden, in die zelfde landstreek waer deze verzameld zijn; in het byzonder, zegt hy, is 'er reden om te hopen dat 'er eens een werk van aenzienlyke grootte, en het geen bekwaem is om den naem te dragen van Heldendichtstuk zal ontdekt en vertaeld worden.

De drie laetste gedichten van deze verzameling waren stukken die de Vertaler machtig geworden was van
dit

dit Heldendicht. — Indien het heele stuk (be-
sluit hy) ontdekt wierdt, zou het dienen om zeer veel
licht te geven aen de oudheden van Schotland en Ierland.

Deze *Fragmenten* wierden by de Britten met zoo
veel goedkeuring ontvangen, met zoo veel genoegten
gelezen, dat ze het verlangen deden ryzen, naer meer
stukken van dien ouden trant: de eerste druk wierdt
spoedig gevolgd van een tweede: en zommige per-
soonen van rang zoo wel als van smaek namen voor
een reis te doen met den vertaler naer de hooglanden
en westerfche eilanden, ten einde te ontdekken het
geen 'er noch over mocht wezen, van het werk de-
zer oude Barden. De reis wierdt ondernomen en
niet vruchteloos ten einde gebracht.

Door de genegen bystand eniger Heeren in die land-
streek wierdt hy in staet gesteld om dit Heldenstuk
in zijn geheel te bekomen, gelijk hy het, benevens
noch enige andere stukken van OSSIAN, in het En-
gelsch vertaeld, in het jaer 1762. te London uitgaf,
onder dezen titel, FINGAL, *an epic poem*, in six books:
together with several other Poems, composed by OS-
SIAN, the son of Fingal. Translated from the Galic
Language, by JAMES MACPHERSON, in groot quarto.

Aen het hoofd vindt men een *verhandeling* van den
vertaler, wegens de oudheid, en echtheid van de ge-
dichten van OSSIAN. — zommigen zyner vrienden had-
den hem geraden het geheele *origineel* by inschryving te
laten drukken, als een beter middel om het gemeen
voldoening te geven wegens de echtheid, dan om een
Manuscript in een boekwinkel ten toon te leggen;

hy

hy heeft dit gedaen , maer geen inschryvers komende, nam hy het voor een teeken dat het niet noodig was , en gaf alleen de vertaling in 't licht , met voornemen echter om by de eerste gelegenheid het *origineel* den Liefhebberen medetedeelen , gelijk ook gevolgd is , ter proeve namelijk het zevende boek van *Temora* , achter een tweeden bundel , op dezelfde wyze als de voorige , dit jaer aen het licht gekomen , onder den titel *TEMORA, an ancient epic poem, in eight books: together with several other Poems, composed by OSSIAN, the son of Fingal, Translated from the Galic Language by JAMES MACPHERSON.*

Onder het doorbladeren dezer oude gedenkstukken heb ik , op verzoek en ten dienste van enigen myner vrienden , deze en geene stukken overgeschreven in het Duitsch , en het lust my thands door een derzelve , te vinden onder de gedichten van OSSIAN , achter den *Fingal* bl. 209 — 218. proeve te nemen of onze vaderlander zoo veel smaek vindt in deze soort van oude Schotsche Poëzy als de Eagelschen en de Franschen (a) , dat het der moeite waerdig zou wesen , voor Liefhebberye nu en dan een stuk te vertalen.

Het is zeker , gelijk de Heer ARNAUD wel zegt (b) ,

het
(a) De Engelsche nieuwspapieren weërgalmen van deze Gedichten. De Franschen nemen 'er ook belang by , en schynen vermaek en smaek in dezelve te hebben ; verscheiden stukken zijn 'er in 't Fransch vertaald , byvoorbeeld , *CARTHON, Poeme, traduit de l'Anglois par Madame . . .* waarvan men verslag vindt in de *Journal des Scavans* , Novembre 1762 : ook kan men enige stukken vertaald vinden in de *Journal Etranger* 1762. als , *LATHMON, Janvier, Edit d'Amst. p. 112 — 154.* *OITHONA, Fevrier, p. 433 — 445.* — *DARTHULA, Avril p. 445 — 472.* — *CONLATH & CUTHONA, Juillet, p. 102 — 113.* — *COMALA, Septembre, p. 185 — 198.* zijnde alle Gedichten van OSSIAN , welke achter den *Fingal* gevonden worden.

(b) *Journ. Etrang. Sept. 1762. p. 185.*

het is zeker dat deze zonderlinge gedichten niet voor allerlei foort van Lezers zijn, maer de zulke die behagen scheppen om op te klimmen tot de bronnen zelf der kunsten, en om de eerste schreden na te gaen van het menschelijk vernuft, in de noch onbeschaefde famenleving, zullen deze overblijffels van de kindsheid der Poëzy met genoegen ontvangen.

Over de Poëtische waarde dezer Gedichten zal ik hier niets zeggen; mogelijk besluit ik wel om de *Critical dissertation on the poems of Ossian*, dit jaer te London, even voor den *Temora* aen het licht gekomen, over te zetten en mynen vaderlander mede te deelen.

Het is een verhandeling over de gedichten van OSSIAN, geboren by zeker Profesfor, Mr. BLAIR, in den loop zyner lessen over de rederijkkunst en fraeie Letteren, op de Univerfiteit te Edinburg, in welke hy zich heeft voorgesteld enige aenmerkingen te maken over de Poëzy der oude volkeren, byzonder der Runers en der *Kelten*, de *karakters* der oudheid aen te toonen welke de werken van OSSIAN dragen, een denkbeeld te geven van den geest en zwier van zyne Poëzy, en, de regels der oordeelkunde op *Fingal* als een Heldendicht toegepast hebbende, de waarde der opstellen van OSSIAN in 't gemeen te onderzoeken, met opzicht der beschryvingen, vinding en gedachten.

Wy geloven dat dit stuk den Letterminnaren van fmaek niet onaengenaem zal wezen, en het kan onze vaderlander in staet stellen te oordeelen wat men van het heldendicht *Fingal*, en van de stukken van OSSIAN over het geheel te houden hebbe.

Laten we ondertusfchen deze proef geven.

DE

D E
G E Z A N G E N
V A N
S E L M A. (a)

STAR der vallende nacht! schoon is uw licht in het westen! gy heft uw ongeschoren hoofd uit uw wolk: uwe stappen zijn statelijk op uwen heuvel. Wat hebt gy te zien in de vlakte? De stormwinden liggen

(a) Dit gedicht bestemt de oudheid van zekere gewoonte, welke bekend is dat naderhand, in het Noor-land van Schotland en in Ierland, geheerscht heeft. De Barden, op zeker jaerlijks feest, besteld by den Koning of het Opperhoofd, sneden hunne gedichten op, en zulke die zy waerdig rekenden onthouden te worden, leerden zy zorgvuldig aen hunne kinderen, ten einde die aen de nakomelingschap overteleveren. — Het was een dezer gelegenheden welke de stof van dit tegenwoordig gedicht aen OSSIAN verschaft. — Het wordt in het origineel genoemd de *gezangen van Selma*, welke titel goed gevonden wierdt in de vertaling te behouden. Het stuk is geheel een Lierdicht, en heeft groote verscheidenheid van verzen. De aanspraak tot de avondstar, waarmede het geopend wordt, heeft in het origineel al de welluidendheid (*Harmony*) die de maet het kan geven; vlogende voort met al' die kalmte en zachtheid, welke de afgemaelde vertooning naturellijk inblaest. — Drie der gezangen welke in dit stuk voorkomen, zijn gemeen gemaakt onder de *fragments of ancient poetry*, waarvan hier voor eenig verslag gedaen hebben.

1ste DEEL.

S

gen vlak. Het geruisch van den stroom komt van verre. Brullende baren klimmen op tegen de gindsche rots. De avondvliegen dryven op haer zwakke wicken, en het gebrom van haer vlucht is over het veld. Wat hebt gy te zien, schoon licht? Maer gy lonkt en vertrekt. De golven komen met vreugde rondom u, en baden uw liefelijk hair. Vaerwel, gy zwygende strael! — Laet het licht van Osfian's ziel opryzen.

EN het rijst in zijn sterkte! Ik zie mijn vertrokken vrienden. Hun vergadering is op Lora, als in de dagen die verleden zijn. — Fingal komt gelijk een waterige mist-kolom; zijn helden rondom hem. Ik zie de barden der gezangen, graeuw-haarigen Ullin; statelyken Ryno; Alpin (b), met de strelende stemme, en de zoete klachten van Minona! — Hoe zijt gy veranderd, mijn vrienden, sints de dagen der feeste van Selma! toen wy zongen om strijd, gelijk de koeltjes der lente, die, dryven-

(b) Alpin is van denzelfden stam met Albion, of liever Albin, de oude naem van Brittannien; Alp, *hoog land*, de tegenwoordige naem van ons eiland heeft zijn oorsprong in de Keltische tael; zoo dat de geene, welke dien van enige andere afleiden, hunne onkunde verraden in de oude tael van ons land. — *Breac't In*, *bont eiland*, zoo genoemd van het gelaet van ons land, van de inboorlingen zich schilderende, of van hunne veelverwige klederen.

vende over den heuvel, by beurten de zachtelijk fluitende grasjes nederbuigen.

MINONA (c) kwam voort in hare schoonheid; met een neêrgeflagen gezicht en een betraend oog; het hair vloog flaeuwlijk op het koeltje dat by buien afstuift van den heuvel. — De zielen der helden waren beklemd wanneer zy de bekoorlyke stemme verhief; want dikwils hadden zy het graf van Salgar gezien (d), en de donkere woning der witboezemde Colma (e). Colma alleen gelaten op den heuvel, met haer uitnemende stem des gezangs! Salgar beloofde te komen: maer de nacht daelde rondom. — Hoor de stem van Colma, toen ze alleen zat op den heuvel!

C O L M A.

HET is nacht; — Ik ben alleen, verlaten op den heuvel der stormen. De wind wordt gehoord op den berg. De spingvloed giert over de rots. Geen hut is 'er die my bergt voor den regen; verlaten op den heuvel der winden.

R I J S,

(c) Oslan voert Minona, niet in de vertooning van zyne eigene verbeelding, welke hy hadt afgemaeld; maer op het jaerlijks feest van Selma, waer de barden hunne werken voor Fingal herhaelden.

(d) Scalg-'er, een Jager.

(e) Cul-math, een vrouw met schoon haer.

Rijs, gy maen! van achter uwe wolken; starren des nachts treedt te voorschijn! Dat enig licht my leide tot de plaats waer mijn liefste vertoeft van de vermoeidheid der jacht! zijn boog naest hem, losgepat; zyne honden hygend rondom hem. Maer hier moet ik alleen zitten, by de rots van den bemosten stroom. De stroom en de wind brullen; en ik kan de stem niet horen van mijn lief.

WAEROM vertraegt mijn Salgar, waerom de zoon van den heuvel, zyne belofte? Hier is de boom, en de rots; en hier de bruischende stroom. Gy hadt beloofd met den nacht hier te wezen. Ach! waerheen is mijn Salgar gegaen? Met u wilde ik vlieden, mijn vader; met u mijn broeder des roems. Ons geslacht heeft lang vyanden geweest; maer wy zijn geen vyanden, O Salgar!

BEDAER een kleene wijl, O wind! stroom, wees gy stil een wijl! laet mijn stemme gehoord worden over de heide; laet mijn zwerver my horen. Salgar! ik ben het die roept. Hier is de boom, en de rots. Salgar, mijn lief! ik ben hier. Waerom vertraegt gy te komen?

ZIE! de maen komt te voorschijn. De vloed is glinsterende in het dal. De rotsen worden gracuw op
het

het aenzicht van den heuvel. Maer ik zie hem niet op het voorhoofd; zyne voorlopende honden zeggen niet dat hy op weg is. Hier moet ik alleen zitten.

MAER wie zijn deze die nevens my liggen hooger op de heide? Is het mijn lief en mijn broeder? — spreekt tot my, O mijn vrienden! zy antwoorden niet. Mijn ziel wordt gefolterd door vrenzen. — Ach! zy zijn dood. Hunne swaerden zijn rood van 't gevecht. O mijn broeder! mijn broeder! waerom hebt gy mijn Salgar verflagen? waerom, O Salgar! hebt gy mijn broeder verflagen? Dierbaer waert gy beiden voor my! wat zal ik zeggen tot uw lof? gy waert schoon op den heuvel onder duizenden; Hy was verschriklijk in het gevecht. Spreekt tot my; hoort myne stemme, zoonen myner liefde! Maer helaes! zy zwygen stil; stil voor eeuwig! Koud zijn hunne borsten als kley.

OCH! van de rots van den heuvel; van den top van den berg des winds, spreekt gy geesten der gestorven! spreekt, ik zal niet vervaerd zijn. — Waer henen zijt gy gegaen om te rusten? In wat hol van den heuvel zal ik u vinden? geen flaeuwe stem is 'er op den wind; geen antwoord half-verdronken in de stormen des heuvels.

Ik zit in mijn rouwe. Ik wacht na den morgen al schreiende. Sticht de grafsteê, gy vrienden der gestorvene; maer sluit haer niet tot Colma komt. Mijn leven vliegt henen gelijk een droom: waerom zoud ik overblyven? Hier zal ik rusten met myne vrienden, by den stroom van de klinkende rots. Wen de nacht komt op den heuvel; als de wind zweeft over de heide; mijn geest zal dryven op den wind, en de dood myner vrienden betreuren. De jager zal het hooren in zijn tente. Myne stemme zal hy vrezzen maer beminnen. Want zoet zal mijn stem wezen voor myne vrienden; want bekorelijk waren zy beiden aen my.

Zoo was uw gezang, Minona zacht-blozende maegd van Torman. Onze tranen daelden neder voor Colma, en onze zielen waren droevig. — Ullin kwam met de harp, en floeg het gezang van Alpin. — De stem van Alpin was bekoorlijk: de ziel van Ryno was een straël van vuer. Maer zy waren gebleven in het naeuwe huis: en hun stem wierd niet gehoord in Selma. — Ullin was op een tijd weêrgekeerd van de jacht, voor dat de helden vielen. Hy hoorde hunnen strijd op den heuvel; hun gezang was zacht maer benaewd. Zy betreunden den val van Morar, den prins der stervelingen,

zijn

zijn hart was gelijk het hart van Fingal; zijn swaerd gelijk het swaerd van Oscar. — Maer hy viel, en zijn vader treurde: zijn zusters oogen waren vol van tranen. — Minona's oogen waren vol van tranen, de zuster van den te kar rydenden Morar. Zy vertrok voor het gezang van Ullin, gelijk de maen in het westen, als zy een regenvlaeg ziet komen, en haer bekoorlijk hoofd verbergt in een wolk. — Ik tokkelde de harp, met Ullin; het gezang der rouwe rees op.

R Y N O.

DE wind en de regen is over: de middag is kalm en stil. De wolken zijn verdeeld aen den hemel. Over de groene heuvels vliegt de ongestadige zon. Rood komt de stroom van den heuvel door het steenachtig dal. Zoet is uw geruisch, O stroom! maar zoeter is de stem die ik hoor. Het is de stem van Alpin, den zoon des gezangs, betreurende de dooden. Zijn hoofd hangt gebogen van ouderdom, en rood is zijn betraend gezicht. Alpin, gy zoon des gezangs, waerom alleen op den zwygenden heuvel? waerom klaegt en huilt gy, als een wind in het woud; als een baer op het eenzame strand?

A L P I N.

MIJN tranen, O Ryno! zijn over de dooden; mijn stem, over de bewoners van het graf. Ryzig zijt gy op den heuvel; schoon onder de zoonen der vlakte. Maer gy zult vallen gelijk Morar (*f*); en de klager zal zitten op uw grafsteê. De heuvelen zullen u niet meer kennen; uw boog zal ontspannen liggen in de zael.

GY waert gezwind, O Morar! als een ree op den heuvel; verschriklijk als een vliegend vuer. Uw grimigheid was als de storm. Uw sward in den strijd, als weêrlicht op 't veld. Uw stem was gelijk een stroom na den regen; gelijk donder op afgelegen heuvelen. Meenig een viel 'er door uw' arm; zy werden versmolten in de vlammen van uw' toorn.

MAER toen gy wederkwam van den oorlog, hoe vreedzaam stondt uw wenkbraeuw! Uw aenzicht was gelijk de zon na den regen; gelijk de maen in het stilste van den nacht; bedaerd als de borst van het meir wen de onstuimige wind is gaen liggen.

N A E U W

(*f*) Mór-ér, *grootman*.

NAEUW is uwe wooning thands; donker de plaets van uw verblijf. Met drie stappen meet ik uw graf, O gy die zoo groot waert te voren! Vier steenen, met hunne bemoste hoofden zijn het eenig gedenkteeken voor u. Een boom schaers van loof, spich-tige grasjes die op den wind fluiten, teekenen voor het oog van den jager het graf van den machtigen Morar, Morar! gy zijt klein in der daed. Gy hebt geen moeder om u te betreuren; geen maegd met hare liefdetranen. Dood is zy die u in 't leven bracht, Geval-len is de dochter van Morglan.

WIE is deze op zynen staf? wie is deze, wiens hoofd wit is van ouderdom, wiens oogen rood zijn van tranen, die trilt en kwakt op iedere stap. — het is uw vader (g), O Morar! de vader van geen zoon dan van u. Hy hoorde van uw roem in den strijd; hy hoorde van de verstrooide vyanden. Hy hoorde van Morars roem; waerom hoorde hy niet van zyne wonden? Ween, gy vader van Morar! ween; maer uw zoon hoort u niet. Diep is de slaep van den dood; laeg haer peuluw van stof. Niet meer zal hy uw stemme horen; niet meer zal hy ont-waken

(g) Torman, de zoon van Carthul, Heer van I-mo-ra, een der westersche eilanden.

waken op uw geroep. Wanneer zal het uchtend worden in het graf, om de sluimerende wakker te doen worden?

VAERWEL, gy braeffte der helden! gy overwinnaer op het veld! maer het veld zal u niet meer zien; noch het donker woud verlicht worden met den glans van uw stael. Gy hebt geen zoon nagelaten. Maer het gezang zal uw naem bewaren. Toekomende tyden zullen van u horen; zy zullen horen van den gevallen Morar.

DE rouw van ieder rees op, maer meest de barstende zucht van Armin (*b*). Hy 'erdacht de dood van zijn zoon; welke viel in de dagen zyner jongheid. Carmor (*i*) stondt by den held, het hoofd van het weërgalinnend Galmal. Waerom barst de zucht van Armin, zeidt hy? is 'er een oorzaak van treuren? Het gezang komt, met zijn muziek, om de ziel te strelen en te bekoren. Het is gelijk een zachte mist, die, ryzende uit het meir, zich verspreid op de stille valei; de groene bloemen worden vervuld met daeuw, maer de zon komt weder in zijn majesteit,

(*b*) Armin, een held. Hy was hoofd, of kleine koning van Gorma, dat is blaeuw eiland.

(*i*) Cear-mór, een lang man van een donkere geseheid.

jesteit, en de mist is gegaen. Waerom zijt gy droevig, o Armin, hoofd van Gorma?

DROEVIG! ik ben droevig voorzeker: niet gering is de oorzaak van mijn weedom! Carmor, gy hebt geen zoon verloren; gy hebt het verlies niet van een dochter der schoonheid. Colgar de wakkere leeft; en Annira de schoonste der maegden. De spruiten van uw geslachte bloeien, O Carmor! maer Armin is de laetste van de zyne. Donker is uw bed, O Daura! en diep uw slaep in de grafsteê. — Wanneer zult gy ontwaken met uw gezangen? met uw bekoorlyke stem?

RIJST, gy winden des herfst, rijst op; blaest over de donkere heide! stroomen der bergen, bruischt! huilt, gy stormen, in den top van den eik! wandel door gebroken wolken, O maen! toen by tuschenpoozen uw bleek aengezicht! breng aen mijn verstand dien droevigen nacht, toen all' mijn kinderen vielen; toen Arindal de machtige viel; toen Daura de beminlyke bezweek.

DAURA, mijn dochter! gy waert schoon; schoon als de maen op de heuvels van Fura (*k*); wit als

de

(*k*) Faur-a, koud eiland.

de jachtsneeuw; zoet als het hygende koeltje. Arindal, uw boog was streng, uw speer was gezwind op het veld: uw gelaet was gelijk een mist op de baren; uw schild, een roode wolk in een storm. Armar, beroemd in den oorlog, kwam, en verzocht Daura's liefde; hy wierdt niet lang geweigerd; schoon was de hoop hunner vrienden.

ERATH, zoon van Odgal, was misnoegd; want zijn broeder was verslagen door Armar. Hy kwam vermoemd gelijk een zoon van de zee: fraei was zijn sloep op de baren; wit de lokken zyner ouderdom; bedaerd zijn ernstachtige wenkbraeuw. Schoonste der vrouwen, zeidt hy, beminlyke dochter van Armin! een rots niet diep in de zee, draegt een boom op zijn zyde; rood schynen de vruchten van verre. Daer wacht Armor naer Daura. Ik kom om zijn lief over de rollende zee te voeren.

ZE kwam; en ze riep Armar. Niemand gaf haer antwoord, dan de zoon van de rots (1). Armor, mijn

(1) Door den zoon van de rots meent de Poët de terug kaetsing der stem van de rots. Het gemeen was van gedachte dat deze herhaling van klank gemaakt wierdt door een geest in de rots; en zy noemden het daerom *mac-talla; de zoon die in de rots woont.*

mijn lief! mijn lief! waerom foltert gy my met vrezē? hoor, zoon van Ardnart, hoor: het is Daura die u roept! Erath de verrader vlood lagchende naer land. Zy hief haer stem op, en riep om haer broeder en haer vader. Arindal! Armin! niemand om uw Daura te verlossen.

HAER stem kwam over de zee. Arindal mijn zoon steeg af van den heuvel; omhangen met den buit van de jacht. Zyne pylen ratelden aen zijn zyde; zijn boog was in zijn hand: vijf donkergrauwe honden verzelden zyne stappen. Hy zag den wreden Erath op het strand: hy greep hem en bond hem aen een eik. Dicht liepen de riemen van huden (m) rondom zijn leden; hy bevrachtte den wind met zijn kermen.

ARINDAL begaf zich op het diep met zijn boot, om Daura aen land te brengen. Armar kwam in zijn woede, en liet de graeuwgepluimde schacht vliegen. Ze zong; zy zonk in uw hart, O Arindal mijn zoon! voor Erath den verrader zijt gy gedood. De riemen wierden op eens gestuit; hy hijgde

(m) De Poeët meent hier enkel dat Erath gebonden wierdt met lederen riemen.

1ste DEEL.

T

de tegen de rots en gaf den geest. Hoe groot is uw smarte, O Daura, daer gy voor uwe voeten het bloed uwes broeders ziet uitgestort.

DE boot wierdt in stukken gebroken door de baren. Armar sprong in de zee, om zijn Daura te verlossen of te sterven. Schielijk komt 'er van den heuvel een rukwind over de baren. Hy zonk, en hy rees niet meer.

ALLEEN, op de rots die van de zee gegeesfeld wordt was mijn dochter jammerende. Aenhoudend en luid was haer kryten; dan haer vader kon haer niet helpen. All' den nacht stond ik op het strand. Ik zag haer by het flaeuwe licht der maen. All' den nacht hoorde ik haer geschrei. Luid was de wind; en de regen sloeg fel tegen de zyde van den berg. Voor dat de morgen te voorschijn trad, was haer stemme week. Ze bezweek henen, gelijk het avondkoeltje tusfchen het gras van de rotsen. Afgemat van jammeren gaf zy den geest. En liet uw Armin alleen: vergaen is mijn kracht in den oorlog, en gevallen mijn roem onder de vrouwen.

WEN de stormen van den berg komen; wen de noordenwind de baren om hoog heft; dan zit ik op het galmend strand, en kijk op de dodelyke rots. Dikwils

wils zij ik by de daelende maen de geesten myner kinderen. Halfonzichtbaer waeren zy in een treurige verkering onder elkanderen. Wil niemand uwer spreken uit medelyden? Zy geven geen acht op hun' vader. Ik ben droevig, O Carmor, niet gering is de oorzaak van mijn weedom!

Dus waren de woorden der barden in de dagen des gezangs; als de koning luistert naer het snarenspel der harpen, naer het verslag der vorige tyden. De opperhoofden verzamelden zich van all' hunne heuveken, en hoorden het beminlijk geklank. Zy prezen de stem (n) van Cona! de eerste onder duizend barden. Maer de ouderdom is nu op mijn tong; en mijn ziel is bezweken. Ik hoor, somtijds, de geesten der barden. En ik leer hun bekoorlijk gezang. Maer het geheugen begeeft mijn verstand; ik hoor het geroep der jaren. Zy zeggen als zy voorbygaen, waerom zingt Osfian? haest zal hy liggen in de naeuwe woning, en geen bard is 'er die zijn roem zal verheffen.

ROLT

(n) Osfian wordt somtijds dichtkundig genoemd de stem van Cona.

T 2

ROLT weg, gy donkerbruine jaren, want gy brengt geen blijdschap in uw loop. Laet het gráf openen voor Ossian, want zijn vermogen is bezweken. De zoonen des gezangs zijn gegaen om te rusten; mijn stemme blijft over, gelijk een koeltje, dat ruist, eenzaam, op de rots in 't midden der zee, als de winden zijn gaen liggen. Het bruine mos fluit daer, en de zeeman ziet van verre de golvende bomen.

E. D.

VERTOOG
OVER DE
SPELLING.
DER
NEDERDUITSCHÉ TAAL.

L. TEN KATE, H. Z.

Aenleiding tot het verhevene deel der Nederd.

sprake D. I. bl. 109.

„ Elk schijnt in zijne voorgewende verbetering wel
„ daer op te doelen *dat men spellen moet zoo als men*
„ *spreekt*, dog hoe men spreekt, of spreken moet, is
„ dan 't verschil. Meest ijder ducht zijne eigene uit-
„ sprack, of die van zijne Geboorte-stad, als het beste
„ rigtsnoer voor, zonder acht te geven op de ver-
„ schillige Uitspraken (*Dialecten*) der gelijk-regt-
„ hebbende steden, of op de onderscheidene klan-
„ ken, die tot de *Gemeen-lands Dialect* behooren:
„ buiten den Schrijver van de *Idea* vond ik geen ce-
„ nen die in Letterkonstige Lessen zulks gade sloeg.”
en verder. „ Weinigen vond ik ook, die niet of
„ op strijdige, of op verstrooide grondslagen redeneer-
„ den, en niemand, die uit eenvoudig begin a'le zij-
„ ne redengevingen over die stoffe ging afleiden.”

EERSTE VERTOOG
OVER DE
TEGENWOORDIGE SPELLING
DER
NEDERDUITSCH E TAA L.

vergeleken met de Spelling der Ouden,
en uit dezelve ene foort van evenre-
digheit opgemaakt.

De Nederlander fchrijft een taal, die voor geene
Europefchen in rijkheit en in luister hoeft te
wijken. (a) Jammer en dubbel jammer is het, dat
zy thans ten aanzien harer Spellinge op zulke losse
gronden staat. Daar zy in hare spelregels van outs
onwrikbaar fcheen, heeft zy federt anderhalve eeu tot
hare fchade ondervonden, dat zy hierin grootelijks van
haren luister dagelijks verloor; en ondervindt in de-
ze eeu meer en meer, dat het gebiek tot die hoogte
ftijcht,

(a) Deszelfs lof is grootelijks uitgemeten door het
gansch beloop der Taalkunde van den Heer L. TEN KATE.
Met korte woorden heeft ons veel gezeid de Heer HEN-
WIN. in *Hellenism.* 1797. §. cv. p. 81. fq.

slijcht, dat alle aangewende moeite tot herstel verloren schijnt. Heeft het onze spraak sedert langen aan gene liefhebbers ontbroken, die daarin haar helpen wilden; men zal by ene naaukeurige overweging erkennen moeten, dat men niets gevordert, maar het in tegendeel even dezen liefhebberen en hulpmeesteren te danken hebbe, dat allengs verwarring en verloop in 't spellen velt gewonnen heeft. Want nadat het willekeurig vonnissen over regel en regelmaat, waarin de spelling haar deel hadde, voet won, kon 't niet anders wezen, of de taal moest veel van haar out gezag verliezen. Zodra nu dit begon vry te staan; sloeg ook ieder om het zeerst, geleert en ongeleert, de handen aan het werk. Hier vondtmen, die genegenheit en waarlijk goede genegenheit ter beoefening betoonden, maar tot de overweging van 't geschil geene bekwaamheit genoeg bezaten. Velen gaven zich voor taalbeminnaars uit, en meenden, dat hen dit genoeg ter beoordeeling gerechtigde, en hun gegronde kennis teffens ingestort werdt; daar deze niet dan door langduigen arbeit, goet oordeel en bedrevenheit in recht-oudduitsche schriften te verkrijgen zy. Anderen, die dit alles al bezaten, zagen over 't hoeft het zo hoognoodige vereifchte van, behalve *Reden* en *Gebruik*, ook noch het oog te slaan op het behouden ener welvoeglijke Evenredigheit of Regelmaat (*Analogia*); en hadde dit al plaats, de zaak was daarom niet gebetert, zolang men op de bovenkorst der sprake hangen bleef, en velen zich al te onbezonnen vasthielden aan de uitspraak, dezer of gener lantsreek eigen,

gen, en dus niet de algemeene lanttaal, maar elk zijnen byzonderen spraakvorm volgde.

Is het dan wel te verwonderen, dat zulke beoefening van Taalkunde de spraak in hare spelgronden niet vaster geleit, maar veeleer aan 't wankelen gebracht heeft. En is het daarom zonder reden, dat wy het tijtstip van verwarring berekenen van dien tijt af, dat velen zich beijvert hebben, om de oude en van alle eeuwen herwaarts onwrikbare spelgronden te verbeteren. Wy zijn hierdoor vervallen in een gebrek, dat onze taal voor allen eigen schijnt te zijn geworden, en zich voor andere talen schaamt, welken, zo zy al niet in rijkheit van sieraden en lieflijkheit voor de onze wijken, haar ten minsten niet te boven gaan, en nochtans hierin ons de loef afwinnen. Dit nu moet de rechte kenners te meer grieven, naarmate dit niet der tale zelfs, met ene natuurlijke en eenvoudige spelling vergenoegt, maar derzelve opbouweren zy dank te weten en aan te tijgen (b).

Laat men 't oog gaan over de veelvuldige schriften, die in later tijden over dit geschil gewisfelt zijn; en zietmen in ('t geen zonder verdritenis niet geschieden kan) de ongegronde gisfingen, verschillende
mee-

(b) Te recht zegt daarom de gem. HENNINIUS §. cv. bl. 81. van de Belgische spraak: *neque orthographia bodie ad leges uniformes est vocata, quod equidem nullus miror, cum libertate plena quisque suam sequatur in scribendo hic locorum sententiam.*

meeningen, en elkander tegensprekende bewijzen (c); men zal mijn zeggen niet van gront verfteken achten. Alles is thans zodanig in de war gebracht, dat men vry mag wanhopen, dat het ooit te recht geraken zal: terwijlmen van de duizent nu geen twee ontmoet, die elkander, ja die zich zelf altoos gelijk en evenredig zijn.

't Is mijn oogmerk niet, my zo vermetel aan te stellen van te denken, om deze verwarring te zullen ontwarren; nadat er zo veel taal- en letterkundigen vergeeffchen arbeit aan verspilden. 't Is mijn oogmerk ook niet, de vele en verscheidene gevoelens der letterkundigen aan te roeren en omver te werpen. Noch minder is het myne meening ene nieuwe, of ook wel, opgewarmde spelkunde op te zetten. Ik bedoele alleen een kans te wagen ten onderzoeke, hoe het eertijts met de *Spelling onzer tale gelegen was*; om door middel van dit onderzoek, en door vergelijking der oude en tegenwoordige gesteltheit eniger netter denkbeelt te verkrijgen, wat er by ons tot ene gelijkredige letterschikkinge behoore; waarin mijn hoogste doelwit de *Regelmaat* (analogia) zijn zal (d).

Deze

(c) Men leze slechts de *verdediging* van M. S. voor KLAAS NAIER, Schoolmr. te Kwadijk, 8vo. Een boekdeeltjen; dat wegens stijl als anderszins niet veel belooft, maar daarin nuttig is, dat het een kort begrip van allerlei gevoelens, zo van ouden, als van jongeren, over de *Spelling* bevat

(d) Zo als ik dit vertoog ter perse zoude leggen, werd't my vertoont de zo dikwils aangehaalde, doch nergens

Deze twee middelen *Regelmaat* en *Vergelijking* van
oude

gens te vindene, onuitgegevene Spraakkunst van 't genootschap *Nil Volentibus Arduum*; welke thans iemant mijner vrienden onder zijnen boekſchat bewaart, en mogelijk by tijd en wijle van gemeenen nutte maken kon. 't Beviel my zeer, al aanſtonts in den beginne van dat werk te zien, dat op deze wijs de behandeling der Spelkunde ook aldaar begrepen was. Men hoore hen ten dezen opzichte dus ſpreken: " even als alle andere ghe-
 ,, achte taalen, zo heeft ook onze Nederduitſche ne-
 ,, ven de by-zondere landttaalen, een gemeene ſpraak,
 ,, welke by alle taalgheleerden ghezocht, voor-gheoedt
 ,, ghekuert, en als de proeffteen der by-zondere gheacht
 ,, wordt; want die landttaal wordt beſt gheacht, welke
 ,, de gemeene naast komt. Deze gemeene taal wel
 ,, te ſpreken, is eigentlyk het Einde dezer konſt;
 ,, welk wel ſpreken ſtuent op twe voorneeme ghronden.
 6. Op 't gemeen ghebruik, en op de reden. By 't
 ,, gemeen ghebruik verſtaan wy niet, als zommighe, het
 ,, ſpreken des gemeenen mans, aan welk, wyl 't bui-
 ,, ten twyfel een byzondere ſpreekwys is, (want onder
 ,, den gemeenen man heeft niet alleen elk landt, maar
 ,, óók elke ſtadt, ia elk huisghezin, en elk menſch zyn
 ,, eigh ſpraak) gheenſins het gemeen ghebruik magh
 ,, toegheſchreeven worden: maar het ſpreken en ſchryven
 ,, van die voor gheleerden der duitſche taal ghehouden wor-
 ,, den: onder welke in deze eeuw de voorneemſte zyn
 ,, de Heer HOOFDT, HUIGHENS, CATS, J. v. VONDEL, en
 ,, inzonderheid die door letterkonſten onze taal onder
 ,, wetten te buighen onderſtaan hebben, als in de voo-
 ,, righe eeuw de dichters van de Amſterdamſche twee-
 ,, ſpraak uitghegheeven by de Kamer in Liefd bloeiende
 ,, en in deze CHRISTIAEN VAN HUELE, AMPſING en
 ,, andere.
 ,, De tweede ghrondt van 't wel ſpreken is de Reden,
 ,, dewelke, omdat de verſcheidenheid der taal-gheleer-
 ,, den zo in 't ſpellen als ſpreken (inzonderheid in de
 ,, teghenwoordighe tydt) de leerlingen in veel zwaarig-
 ,, heids en twyfels houdt hem ſterkt in 't verkiezen van
 ,, 't beſte en redelykſte. "

oude en nieuwe taal hebben my alleen in staat gesche-
nen, om met vrucht iets te ondernemen, en ik wor-
de er in bevestigd, nu my iuist in handen vallen de
Geschriften van den vermaarden M. GOTTLIEB
KORTTE (e), die den zelfden weg in de *Ortho-*
graphia der Latijnsche taal heeft ingelagen. Zonder
dat ik echter hieruit die gevolgen trekken zal, dat de
Regelmaat noch in alles kan en moet gevolgt wor-
den; want hierin zoude ik bloot staan, om den haat
van alle letterkundigen my op den hals te laden, en
my voor te hooren werpen, dat ik my scheen te
willen ontdoen van den albeheerschenden dwingelant,
ik meen het gebruik,

(By wien toch regel, wet, en scheldsrecht is van spreken.)

Het gebruik, zegge ik, 't welk, zo dikwerf afwij-
kende, ook thans zodanig in vele gevallen ingewor-
telt is, dat men naaulijks anders kan doen dan het
involgen.

Omtrent onze eerste taal merken wy aan, dat van
dien tijd af, dat wy die de onze noemen (f), zy
veelal

(e) *Dissertatt. Critic. de usu Orthogr. (Lat. ed. Lips.)*
Diss. I. c. 1. §. 7.

(f) Wy hebben weinig bericht van 't geen er is
voorgevallen in onze taal, van dien tijd, dat zy is in-
gewonden geweest in het Outalemanische en Frankduit-
sche, tot dat zy die zichtbarer hoedanigheden heeft ge-
kregen, waarin wy dezelve by BRODER THOMAS;
MELIS STOKES, LODEW. VAN VELTHEM, EN KLAAS KO-
LIJN, (zo ik dien noemen mag) ontmoeten. Wy treden
in geen onderzoek over hare geboorte, aan wien en
wan-

veelal enen eenparigen voet in 't spellen heeft gehouden. Vindt men schriften van tijtgenoten, wier gespel verschille; men zal gemeenlijk de oorzaak vinden, of in den verschillenden spraakvorm, die en in bijzondere lantsgedeelten, en in korte tijtsopklimmingen dezelve niet meer zy. In dezen zin verschillen, maar niet in 't wezenlijke, M. STROKE, BROEDER THOMAS, L. V. VELTHEM, KL. KOLIJN: of in de onmatige vryheit der latere uitschrijvers, die, gelijk ook noch, in 't aanhalen en afschrijven van eens anders schriften zich van hunne gewone, en toen
in

wanneer verschuldigt. Zy is een der spraken, uit den *Out-Tbeutonischen* stam gesproten. De bant, dien zy heeft met het *Out-Alemaanschen* en *Frank-duitschen*, is naau; naauwer is hy, dien zy thans heeft met het *Hoogduitsch*. Het *Hoogduitsch* nam zijn' oorsprong uit vermenging der twee laatstgenoemden: 't zelfde deedt de onze; met dat verschil, dat, hoe harder tongval zich 't *Hoogduitsch* gewende, hoe zachter zich de onze aan liet leunen. T. KATE II. D. bl. 18. Hoe verre 't luchtgestel, werkende op de tong en 's volks geartheid, daar zijn deel in heeft, raakt ons minder. Veiligst doen wy, dat wy deze Nederduitsche taal de *onze* noemen van dien tijt, dat zy reets zich geheel heeft afgezonderd van den harderen spraakvorm der *Hoogduitsche*, die ook noch in 't *Frankduitsch* over is, gelijk gy zien kunt uit derzelve Schrijvers; WILLERAMUS, *Rhytmus s. ANNONIS*, *Episc. Colon.*, door OPITZ uitgegeven, OTRIDUS, TATIANUS, enz. — Van M. STROKE en zijne uitgaven zie BURMANNI *Trai. Erud.* p. 361. sq. — Van BROEDER THOMAS werk zie A. VERWERS brief aan Prof. A. RELAND, in *Hoogstr. Gest* IV. druk bl. 474. — De *Spiegel-Histor.* van L. V. VELTHEM is zeer onnaaukeurig uitgegeven door IS. LE LONG. — De uitgaaf van KLAAS KOLIJN by DUMBAR *Analect.* en die van Mr. Q. V. LOON is genoeg bekend.

in zwang gaande spelling bedienden. 't Ware te wenschen, dat dit by goede Schrijvers ook zans niet tot groot nadeel van de taal gevonden werdt, vooral dan noch minder, wanneer men zelfs een nieuwe en vreemde spelling heeft omhelst. Kwalijk doenze by voorbeeld, die, de *ii* [ij] en *ie* vermengende, daarmede eens anders schriften sieren. Kwalijk vonde ik ook dit in de *Geslachtlijst* van D. V. HOOGSTRATEN, en onmogelijk was het my, om alles in zijn plooi te brengen. De onoplettentheit van velen wordt in dezen ons vergoedt door de naauwe toezicht, die de Heer HUYDECOPER in zijne *Taalkundige Proeven* heeft gebruikt, en die gevolgt wordt door de Uitgevers der *Tael- en Dichtkundige Bydragen*. Wy vinden de algemeene eenparigheid onzer oude spelling niet weggenomen of verandert na dien tijd, dat de verharding onzes spraakvorms, meer en meer door middel van den (*Metaplasmus detracticius*) *besnocienden* en *afkappenden zongval* grooter wordende, hiertoe de naaste gelegenheit verschafte. Integendeel is zy, staande die verandering, regelmatig gebleven, en haar niet eer de bodem ingeslagen, dan, nadat kerk- en burgerstaat in rep en roer gestelt, de taal daarin ten vollen haar deel verkreeg: na welken tijd zy van hare oude gedaante zo zeer is ontaart geraakt, dat zy de algemeene taal niet meer gelijk (g). Begintmen van hier af haar verloop te

re-

(g) De algemeene taal mocht men voorheen, en mogelijk ook noch wel, by de Vlamingers thuis zoeken. In deze

rekenen, gelijk men behoort; zo heeftmen hetzelfde vooral en byzonder na te gaan in zulke Schrijvers, die in den Vlaamschen tongval hunne schriften stelden, dewijl deze tongval onze *dialektus primaria*, of *hoofstpraak* is, waaruit zich by vervolg vele bijzondere vormen hebben laten gieten (b).

Het

deze zijn alle recht-oudduitsche schriften, en oude Woordenboeken opgesteld. In deze is ook KILIAAN geschreven, welke vooral zich heeft geleit op het mede inlaschen van woorden, die ten zijnen tijde in *Gelderlant*, *Zeelant* en in andere tongvallen in gebruik waren.

(b) Onnoodig is het, dit in 't breede aan te toonen. Men hoore slechts den kundigen TEN KATE I. 57. §. 28. „Het Belgisch of Nederlandsch, dat in de zeven-
„ tien *Provincien* gesproken word, en 't welk voor
„ twee eeuwen den naem van Vlaemsch voerde, om dat
„ die *Provincie* toen by uitnemendheid bloeide,” enz. En den Heer HUYDEC. *Proev. v. Taalkunde*: „voeg, (zegt
„ hy,) hier noch by, dat de Ou'e Vlaamsche Schrij-
„ vers, by de welken het zuiverste Neerduitsch moet
„ gezocht, en kan gevonden worden, altijd” enz. bl. 396. Dus is ook, volgens getuigenis van P. BERN. DE JONGE, (by andere gelegenheit door ALB. DE VULDER, aangehaalt in de *eenzydige aanmerkingen op de Psalmberyming*, bl. 41.) de Psalmberyming van P. DATHEN in het *Vlaamsch* geschiedt; waarvan zy zeker ook ten aanzien der zuivere spelling de kenteekenen draagt. Van al het overige, en verouderde, zwijgen wy. Van hier dan ook, dat de lof van onzen waardigen KILIAAN, hoe zeer ook van de onkundigen gelaakt, niet genog kan worden uitgemeten, en hy by alle kundigen op hoogen prijs staat. Hiervan dan ook alle die gunstige getuigenissen, die er allerwezen van hem gegeven worden. HUYDEC. *Proeve van Taalk.* noemt hem niet alleen bl. 557. *den naarsstigen KILIAAN*, maar ook bl. 277. *KILIAAN, de eenige Fakkelt, daar wy onze kaarsjen tegenwoordig aan moeten ontsteeken.* Niet alleen spreekt L.

TEN

Het gebruik werpt veelmaal alle regel en regelmaat om ver; en geene taal is er, of zy heeft oneffenheit in hare regels, en lijdt hare uitzonderingen; zo nochtans, dat dit niet wegneemt, dat zy allen in haren eersten oorsprong een' hoogen trap van evenredigheit beklimmen. Onze taal ging reets lang van die *evenredigheit* af, en 't gebruik speelt ons den baas. Mag ik

TEN KATE II. bl. 62. van KILIAANS *keurlijk woordenboek*, maar noemt het zelve bl. 161. I. D. een *woordenboek*, dat zo berugt en by alle geleerden geprezen is, en bl. 162. een van dat gebrek uit te zonderen *allerkeurlijkst woordenboek*. Hierom wordt hy van JUNIUS in *not. ad Willeram.* p. m. 5. genoemt *antiquarum vocum diligentissimus observator*. CORN. KILIANUS: voorts ook in zijne *Dedic. ad Willeram. Hoc fatum* (nimirum *Typographorum avaritia*) *graviter quoque afflixit, ac tantum non perdidit optimum KILIANUM optime de publico meritum; dum eximium illum Belgarum omnium thesaurum, nomine quidem auctum, at re ipsa mutilatum corruptumque manibus inventutis (quam nonnisi optimis patriae linguae auctoribus assuescere oportebat) obtrudunt.* STOLLIUS *Hist. litter.* I. 2. §. 48. (5.) p. 141. vermoedt ten onrechte, dat KILIAANS woordenboek aan ECCARD. niet bekend geweest is; het tegendeel blijkt niet alleen uit ECCARD. *Hist. Stud. Etym.* p. 46. waar hy van hem zegt: CORN. KILIANUS *Dufflaeus Vir in hoc eruditionis genere acutum cernens post Gejnerum quoque nomina propria Germanorum Criticam sub limam revocavit*: maar ook ten allerduitslijksten uit zijne woorden p. III. c. XI. „ Multo vero his (te weten BEKANO, SCRIECKIO, ABR. W. D. MYLE,) „ *maïorem laudem meritum* „ *est CORNELIUS KILIANUS Dufflaeus Brabantus, edito* „ *Antwerpiae 1599. tertia vice Dictionario Teutonico-* „ *Latino, in quo omnes Belgii voces ad radices suas* „ *ingeniose et docte deducit. Optima tandem et reliquias* „ *locupletior editio Ultrajecti 1632. excusa est. Dolendum tamen, postea hunc eximium Belgarum omnium* „ *thesaurum ab avaris typographis nomine quidem in* „ *ca-*

ik door behulp van overgebleven stukken in hare outheit binnen dringén; haren aart navorschen, volgens derzelver gronden werken, en behoudens de taaleigenschappen en het gemeen beloop daaruit een regemaat formeren; ik vly my met de hope van mogelijkheid, om de zaak zo ver te brengen, dat de blaam, die op haar ligt, zo niet weggenomen, ten minsten zal

„ caeteris editionibus auctum, at re ipsa etymologiis multatum, et varie corruptum manibus juventutis obrutum, sum fuisse; de quo etiam JUNIUS cett.” Maar zijn nut kan ook hier uit blijken, dat ECCARD in zijne afleidingen dikwijls KILIAAN schier woordelijk gevolgt zy. Zie hem slechts in zijne *Exegetis Theotisca* p. 173—175. vergeleken met KILIAAN op FRON en VROON: zonder dat hij evenwel uitdrukkelijk KILIAAN benoemt: doende dat echter op p. 182. in 't woort *delen*. Met grooten lof gewaagt ook van hem MORHOF *Polyb. litt. IV. 4. §. 8. jam superiore seculo bene meruit de Germana lingua CORNELIUS KILIANUS, edito lingua Belgica Etymologico Teutonicae linguae, quod multoties recusum, atque a Lipsio, aliisque viris eruditissimis, magni aestimatum, tandem sub titulo KILIANI aucti misere truncatum est, ut indignabundus quiritatur in praefatione ad Notas suas in Willer. FR. JUNIUS.* Wy kunnen niemant enige betere uitgaaf ten gebruike, en vooral ten onzen oogmerke, aanraden, dan die hy zelf ten jare 1599. heeft nagezien. Men leze ook zijne eigen voorreden, om van het oogmerk en de waarde van dat werk ten vollen overtuigt te worden; en men zal bevinden, dat het ieders werk niet is, denzelven op nieu ter pers te leggen; hoewel het mogelijk het best en veiligst van allen was in zulk geval hem onverandert, onvermeerdert, onvermindert in zijne uitgaaf 1599. letterlijk te volgen. Uit allen dezen zien wy teffens, hoe schandelijk zy hunne onkunde verraden, of door drift vervoert worden, die zo weinig met dezen waarden taalfchat ophebben, en hem verachtelijk behandelen.

zal vermindert worden. Wy hebben thans met geen getal van letteren iets te schaffen. De eenvoudige ver-
deeling in *Klinkeren en Medeklinkeren* zy ons ge-
noeg. De klinkers zijn by ons niet meer dan vijf,
A. E. I. O. U. Meer erkent er de outheit niet,
en hiermede kon zy volkomen bestaan. En het is
by my zeker, dat geene Europefche taal er meer
dan deze vijf behoefte. De byzondere toevallighe-
den toch, die elk dezer Vokalen kunnen over-
komen, veranderen de Vokaal niet in haar wezen. En
't heeft my altoos overtollig toegefchenen de ver-
deeling van *lange* en *korte* klinkers met den byzon-
deren naam van **KLINKERS** te doopen, en haar
getal daar naar te fchikken. Gelykmen op deze wijs
reets tien vokalen tellen zoude, zo moest haar aan-
tal eindeloos groeien, naar mate de verfchillende toe-
vallen, die elk dier klinkers overkwamen. Is er,
die Stellen, dat de Hebreuwfche, en Griekfche taal,
zich aan dat kleen getal niet binden: de zulken mo-
gen in 't Hebr. de *lange* en *korte* klinkers, met zo
veel namen benoemt, zo vele klinkers noemen; by
my blijft klinker klinker, hy zy kort of lang. Der
Grieken η . en ω ., een uitvinding van latere letter-
kundigen, kortheitshalve bedacht om een *lange e* en *o*.
te fchrijven (*i*), zal even zo weinig het Griekfche
vijf-

(*i*) Egregie η . in rem *Schol. Eurip. Phoenisf. v. 638.*
ubi v. celeberr. VALCKEN. conf. CUPER. *Apotheos. Hom.*
p. 49.

vijftal kunnen vermeerderen, als onze dubbele *aa*, en *oo* ons vijftal grooter maakt. Waren er door die zelfde Letterkundigen voor de drie overige A. I. Y. ook bijzondere lettermaakselen uitgevonden, zy hadden ons wel van een oneindig aantal regelen, om de langte en korte der Griekfche lettergrepen te leren onderscheiden, kunnen bevrijden; maar mogelijk ook noch aanleiding verſchaft, om ons tien in plaats van zeven klinkeren op te diſchen. Het eenigſte is dan, dat deze vijf vokalen in hoedanigheden en toevallen, elk voor zich, zeer kunnen verſchillen; zonder dat hier uit volgt, dat naar mate de bijzondere hoedanigheden een vokaal bevat, het aantal der vokalen hieruit rijzen zou. Wy zullen volgens de langte en korte onze verdeeling maken, en hiertoe uit *L. TEN KATE* (D. I. bl. 147.) iets ontleenen.

By ons is :

A. kort in *dan*; lang in *daar*.

E. *zacht*-kort in *de*, *we*; *zacht*-lang in *geef*,
week (van 7 dagen). Maar die zelveis ook
ſcherp-kort in *bel*, *ſnel*; *ſcherp*-lang in
béén, *wéék* (*mollis*).

I. kort in *mín*, *zín*; lang in *míjn*, *zín*.

O.

p. 40. sq. cett. Waaruit wy leren zullen, dat de outſte Grieken altoos zich van een enkele Vokaal, om lang en kort te ſchrijven, bedienden. Vergelijk er mede *AD. MEKERCHI*, *de Ling. Graec. vet. pronunc.* c. XXXVII: *in sig. HAVERK. Syllog. Scriptor. de Pronunc.* L. G. p. 110. ſeqq.

Iste DEEL,

X

O. *zacht* - kort in *bot*, *dom*, *kom*; *zacht* - lang in *hoofst*, *doof*. Maar diezelve is ook

= *scherp* - kort in *stot*, *zot*, *strot*; *scherp* - lang in *doof*, *stroom*, *boom*.

U. kort in *dun*, *buszig*; lang in *zuur* / *maakt*.

Met meer verdeelingen houden wy ons niet op; wy zeggen alleen maar, dat de dubbele verdeeling, die wy op het spoor van L. TEN KATE naar den aart der tale in E. en O. gemaakt hebben, in het vervolg zal blijken van de alleruiterste nootzaaklijkheit te zijn geweest. Het geenwe in dit vertoog ten voorwerp nemen, zal anders niet bevatten, dan even deze overweging der *korte* en *lange* vokalen, en al het geen in onze taal ten aanzien der spelling daaromtrent in aanmerking komt.

Het eerste, dat dan in bedenking komt, bestaat in het onderzoek, of de verdubbeling van vokalen in lange lettergrepen, daar geen consonant op stuit, van nooden zy, of niet. En hiertoe zal mogelijk niet te onpas komen, dat wy inzien, hoe andere talen en vooral de oude Latijnea met hunne lange en korte syllaben omgesprongen, en op wat wijze zy dezelve onderscheiden hebben. Niet onbillijk heeft reets TEN KATE (I. 118.) aangehaalt het getuigenis van den letterkundigen VICTORINUS, bestaande daarin, dat de oude Latijnsche Dichters NAEVIUS en LIVIUS, als zy ene lange syllabe te schrijven hadden, daarvoor twee vokalen bezigden, en dus schreven, *aura*, *uoc-*
ette,

cem, *felix*; maar dat zy by verloop van tijd in plaats van die verdubbeling in gebruik gebracht hebben een lang streepken, over de letter heen gehaalt, *ā, ē, ō, ū*. Men hoore hier van ook FAB. QUINCTIL. L. I. c. 4. p. 41. (*k*) daar hy melt, dat het de plicht eens Letterkundigen is, te overwegen, hoe de vokalen gevoecht worden: want, zecht hy, „de klinkletteren by „eengevoecht maken of eene lange vokaal, zo als de „Oudea schreven, die in plaats van een bovengestelt „streepken (*apex*) de dubbeling der vokaalletter dienen deden, of zy gebruikten er twee, ten ware „iemand meende, dat een syllabe ook uit drie vokalen kon bestaan; dat niet zijn kan, zo er niet enigen den dienst van Consonanten waarnemen. Als „Letterkundige zalmen ook nagaan, hoe het bijkome, dat twee vokalen by elkander kunnen komen en te zamenloopen, daar dit in geen Consonanten vallen kan, zonder dat de een de kracht van de ander vermindere. — Ook moet hy weten, dat „het CICERO behaagt heeft *aiio, maiia* met een „verdubbelde I. te schrijven.” Welke woorden de geleerde TURNEBUS (*l*) verklaart: „dat als de oude Latijnen ene lange vokaal schrijven wilden, zy „de

(*k*) Verba sunt: at quae ut vocales iunguntur; aut unam longam faciunt, ut veteres scripsere, qui geminatione earum, velut apice, utebantur: aut duas, nisi quis putat etiam cett.

(*l*) Zie ook de aanhaling van J. ROD. WETSTEN. Orat. Apolog. p. 71. disert. Epistol. de accentib. graec. ed. Basl. 1686. 8vo.

„ dezelve verdubbelden, en dat die verdubbeling hun
 „ diende voor een lang fchrapken, dat een kenmerk
 „ eener lange fyllabe was.” Dit zelfde vindtmen
 ook in vele oude Lat. *inſcriptien*, waaromtrent ik ge-
 voeglijk de aanteekening van REINESIUS *inſcript.*
 II. xxiv. p. 265. by mag brengen, daar hy zecht:
 „ hieruit heeft kunnen ontſtaan, dat, daar zy een
 „ woort van negen letteren (*unciaarum*) op den
 „ ſteen vonden, zy niet gelet hebben op de gewoon-
 „ te der ſteenhouwers, die in fyllaben, welke uit de
 „ natuur lang zijn, de vokalen verdubbelende, *un-*
 „ *ciaarum* gefneden hadden, en dus de dubbele AA.
 „ niet verſtaande, die te recht meenden verandert te
 „ hebben.” Na dat hy dit met vele voorbeelden
 heert geſtaaft, gaat hy dus voort: „deze gewoonte
 „ van ſchrijven is van de Letterkundigen overgeno-
 „ men; want ACCIUS wilde de fyllaben van nature
 „ lang zijnde met dubbele klinkers gefchreven heb-
 „ ben, en dit zien wy, dat nu en dan in de ouſte
 „ hantſchriften noch waargenomen is, hoewel van de
 „ lateren verandert, die dit by misflag meenden te
 „ zijn gefchiedt: anderen hebben liever gewilt, dat
 „ men de langte en korte der lettergrepen kon aanwij-
 „ zen door het al of niet bijvoegen van een ſtreepken.”
 En dat zulke verlanging plaats gehadt heeft, leert ons
 ook een plaats van VARR. de R. R. L. II. C. I.
 p. m. 148. ed. Gryph. 1549. waar hy, meenende, dat
 van *μῆλα* het latijnſche *belare* gefproten zy, dus ſchrijft:
nec multo ſecus noſtri ab eadem voce, ſed ab alia li-
tera. Vox earum non ME, ſed BEE ſonare videtur.

Ovas

Oves beelare vocem efferentes: a quo BELARE dicunt, extrita litera, ut in multis (m). Uit dezen gront is ook gesproten, dat de ouden voor ene lange, of verdubbelde *i* zich bedienden van ene verlengde figuur, schrijvende dus, *vlvvs*, *AEDILIS*, het welk vooral in *inscriptien* zeergemeenzaam voorkomt, en waarvan in gemeen gebruik is overgebleven die zelfde *I* in *mancipl*, *pecull*, enz. (*n*). Werdt dus by de Latijnen eertijts de lantheit der syllabe, niet zonder nut, kenbaar uit de verdubbeling, derzelve plaats heeft naderhant ingenomen (gelijk uit het boven aangehaalde getuigenis van *QUINCTILIANUS* en anderen blijkt) ene teekening van een lang streepjen of schrapjen, 't zy hetzelve in de breedte, 't zy in de hoogte, dat wy liefst gelooven, boven het woort zy gestelt geworden, zo nochtans, dat dit nergens anders plaats hadde, dan in woorden, die meer dan eenen zin hebbende door zulk een *apex* voeglijkst onderscheiden wierden. Zulks leert my ten allerklaarfsten *QUINCTILIANUS* L. I. c. 7. p. 85. „ Ge- „ lijk het, zegt hy, zeerbelachlijk is, by alle lan- „ ge lettergrepen een *apex* te stellen, omdat er „ zeervelen uit de natuur van 't woort, datmen „ schrijft,

(*m*) Zie hiervan verder H. CH. HENNIN. *ΕΛΛΗΝ. Ὀρθοῦδ. §. LXXXIII* p. 53. sq. et vv. DD. ad GELL. *Noct. Att. VIII. 6.* p. 440.

(*n*) Zie vooral NOLTEN. *Lexic. Antib. P. I.* p. 77. sq., waar NORIS. in *Cenotaph. Pisan.* en anderen voorkomen: vergel. J. G. VOSS. *Art. gramm. I.* 22. p. 93. et I. 29. p. 108.

„ schrijft , klaar zijn ; is het echter nu en dan noot-
 „ zakelijk , wanneer een en dezelfde letter een ver-
 „ schillenden zin aan 't woort hecht , naar mate men
 „ dezelve lang of kort neemt : gelijk dus *malus* door
 „ een *apex* onderscheiden wordt , of men *een boom*
 „ of *een kwaat mensch* op 't oog heeft. *Palus* be-
 „ teekent lang zijnde iets anders dan kort : en dewijl
 „ dezelfde *a* in den *nominations* kort , in den *abla-*
 „ *tivus* lang is , zo dienen wy meestal door zulk
 „ een streepjen gewaarschouwt te worden , wat wy
 „ te volgen hebben. ” Hetzelfde zegt ons SCAU-
 RUS in zijne *Orthographia* (*o*) : „ de *apices* of streep-
 „ kens , moeten daar gezet worden , waar twee van
 „ elkander verschillende zaken met dezelfde letters ge-
 „ schreven worden , als *venit* en *venit* , *aret* en *aret* ,
 „ *legit* en *legit* , en diergelijken. Nochtans wordt
 „ boven de lange *I*. geen streepjen geplaatst , want
 „ beter verlengt men de *I*. in *pila*. Doch de overi-
 „ ge vokalen , die in dezelve orde verschillende za-
 „ ken aanduiden , worden door een schrapjen onder-
 „ sneiden , opdat onder het lezen niemand verhindert
 „ of in twijfel gehouden worde. ” Men vergelijkte
 hierby de gewoonte der outste Grieken , die , gelijk
 wy boven zeiden (*p*) , de lange vokalen altoos door
 ene enkele vokaal hebben uitgedrukt , maar naderhand
 die verlenging of verdubbeling hebben ingevoerd , waar
 van

(*o*) Aangehaalt door den reets genoemden gel. WER-
 STEIN p. 67.

(*p*) Zie not. (*g*).

van noch overgebleven is, datwe de dubbele $\bar{i}$ en $\bar{e}$ altoos door een bijzonder letterteeken $\bar{i}$ en $\bar{e}$, door lateren uitgevonden, kunnen onderscheiden van hare korte i en e . Wy treden in geen onderzoek, of en hoe verre het tegenwoordig zijne nuttigheit zoude hebben, in de Latijnsche tale zulke streepjens en accenten ten minsten in woorden, die *homonymien* bevatten; als *malus, aret, legit, legat, dicet, venit* enz. in gebruik te hebben? In dit geval zoude grootelijks in bedenking kunnen komen, of de Latijnen wel volgens onze gewoone manier van spreken in woorden van twee lettergrepen, waarvan de naastlaatste kort zy, den klemtoon of *accent der uitspraak* hebben laten vallen op den naastlaatste; dan of zy niet liever de woorden *bonus, venit, malus, dare, dedit*, met ene zodanige *accentuatie*, die enigermate gelijk staat met onze uitspraak van *circumdare, circumdedit*, hebben uitgesproken. Tot welk gevoelen ik te meer zoude overhellen, naar mate er op dezen gront enige zwaarigheden der oude Schrijveren my schijnen te kunnen opgeheldert worden, zo nochtans, dat men teffens begripe, dat de Latijnen in een en 't zelfde woort altoos achtgeslagen hebben en op de *quantiteit* en op den *accent*, daar dezelve op een korte vallen mocht: hoedanig het gestelt schijnt geweest met de woorden *caesacis, tepesacis*, en diergelijken, in welken zy de naastlaatste met den *accent* uitspraken, en evenwel verkortten; daar wy in tegendeel deze woorden uitspreken, of als $\kappa\alpha\lambda\acute{\iota}\phi\alpha\kappa\iota\varsigma$, $\tau\epsilon\pi\acute{\iota}\phi\alpha\kappa\iota\varsigma$, of als $\kappa\alpha\lambda\epsilon\phi\acute{\alpha}\kappa\iota\varsigma$,

τεπιφάνις. Beter derhalve deden de Latijnen, die deze woorden den *accent* gaven, en nochtans verkort hebben, καλιφάνις, τιπιφάνις, gelijk ons zeerklaar het getuigenis van PRISCIANUS leert (q). Datmen over een paar eeuwen ten aenzien der uitspraak van korte tweesyllabische woorden onder de Geleerden op gezeyden voet gedacht hebbe, dunkt my, dat ik mag opmaken uit een *Scholion*, dat HUB. GOLTIVS by wijze van *appendix* gevoegt heeft achter AD. MEKERCHI *Comm. de Linguae Graec. veteri pronunciat.* (r): het welk dus luidt: „Solent enim paedagogi vulgo ita „ fuos erudire, ut in omnibus disyllabis penultimam „ producant. Itaque sic recitant hunc CATULLI versum,

„ Quis hoc potest vidēre, quis potest pati.

„ Ego vero putidam istam pronuntiationem miror „ quenquam esse posse, qui posset audire, qui posset „ pati. Etsi autem hic error legendis versibus facilius percipitur, nihilo tamen est minor in oratione „ soluta: de cuius numerosa compositione frustra apud „ Graecos ARISTOTELES, DIONYSIUS, et alii doctissimi homines, frustra CICERO et FABIVS apud Latinos perceperant, si *Tonos cum Temporibus* confundamus” cett. (s) Doch dit zy, hoe het zy; zeker

(q) Dit laatste, omdat het ons enigermate diende, hebben wy ontleent uit G. J. VOSS. *Art. Gramm. L. II. c. 10.* vergel. met c 9 11. 12.

(r) In SIGEB. HAVERK. *Sylog. Script. de Pronunt. Ling. Graec. p. 177.* sq.

(s) Men begripe hier toch wel, dat de Schrijver niet bedoelt, dat men de naastlaatste sylb in *pati*, en *potest*

zeker is het, dat wy, ene levende taal sprekende, geene stippen of strepen behoeven, om naar dezelve onze uitsprake in te richten; maar daarby noch in onze taal een voortreflijk voorrecht boven de Latijnsche en alle andere talen genieten, van dien aart, dat al ware onze taal geheel in onbruik en verstorven, wy evenwel geene stippen of kenmerkteekenen, ter regeling onzer uitspraak zouden hoeven te gebruiken; bestaande hierin, dat de *uitspraak of ware accentuatie onzer syllaben zich altoos schikt naar- en plaatst op het wezenlijke en zakelijke deel des woorts*, zodat het voor iemand die *bedelen*, en *bedellen*, beide met een enkele vokaal wilde schrijven (gelijk dit oulings gedaan is), en de zin voorts klaar ware, genoeg zoude zijn te weten, dat het eene woort afkome van het werkwoord *bidden*, *beden*, *badt*, *gebeden*, het andere van het zelfstandig naamwoord *deel*, om op die wijze de uitspraak recht te vormen (t). De nut-

potest kort makende, daarom de laatste sylb met den accent hebbe uitgesproken. Zulks wist hy beter, en dit zoude strijden tegen den algemeenen regel der Latijnsche taal, die nimmer den accent op de laatste sylb duldt. Waarvan straks noch een woort.

(t) Men zie my breeder hiervan handelen in de *Maendelyksche Bydragen* I. D. bl. 365 - 367. waar dit nader uit L. TEN KATE aangedrongen, maar ongelukkiglijk kwalijk of geheel niet verstaan is door den Hr. F. BURMAN, in zijne *Nieuwe aenmerkingen de Nederduitsche taal enz. aengnende*, 1761. bl. 500. enz., zoekende dezen regel in de verschillende buiging van *gestoken*, en *gestoken*; verwarrende dus den *accent of klemtoon* eens woorts met de verscheidenheit van *spraakvormen of dialecten* onzer taal. Voorts is de uitgestrekte nuttigheit van dit ons taaleigen

nuttigheid van dezen regel uit dit eene kleinste o-
 vervloedig kenbaar zijnde, gaan wy over om de ge-
 leide gronden zo veel mogelijk op onze taal te huis
 te brengen. En hierin zullen wy ene merklijke e-
 venredigheid tusschen ons en de Grieksche en Latijn-
 sche

en dezen algemeenen regel zo groot, dat er geene van
 alle bekende talen tegen markten kan. Beschouwen wy
 slechts in vergelijking de Latijnsche taal, geen van alle
 de regelen, die er zo menigvuldig uit dezelve opgege-
 ven worden om de lang- en korthet der syllabe, naar
 mate harer *positien*, 't zy van *diphtongen*, 't zy van *vo-
 kalen* voor vokalen, 't zy van *verdubbelde consonanten*,
derivata, *composita*, *terminationes* met al hunne *exceptien*,
 aan te duiden, komen hier te pas. Een eenige regel is
 by ons daartoe genoeg, en voor 't overige bekreunen wy
 ons aan geene anderen. *Bedéelen*, en *bédelen*, *bekeéren*
 en *békeren*, *voleindén* en *bópénde*, *opzéttelijk* en *verzétten*
 zijn by ons niet anders in deze of gene syllabe kort
 of lang, dan alleen, omdat de zakelijke woorden *deel*,
béden (nu *bidden*) *keer*, *béker*, *eind*, *hope* of *hoop*, *zet*,
 zulks medebrengen. Goldt by ons de dubbele consonant-
 regel, men moest dan *bópénde*, maar geen *bópénde* ver-
 wachten, enz. Intusschen heeft dit onze taal boven de
 Latijnsche vooruit, dat wy, even als de Grieksche, on-
 zen Klemtoon kunnen laten vallen, zo wel op de laatste
 als op de twee daaraan grenzende syllaben, als blijkt in
bevél, *gebód*, *verstánt*, *onverstánt*, daar integen-
 deel de accent in het Latijn nooit anders vallen kan
 of mag dan op de *penultima*, en *antepenultima* (zie *QUIN-
 CTIL. Art. Orat. 1. 5. p. 59.* met het geen er verders blij-
 gedaan wordt door den gel. *WETSTEIN dissert. de accent.
 Graec. p. m. 119 - 126.*) Hierby komt noch, dat het
 by ons altoos zeker is, op wat syllabe de lange uit-
 spraak vallen moet, ingeval de woorden van achteren
 verlengt worden, by voorbeelt, *bevélén*, *gebóden*, *verstán-
 dig*, *onverstándigen*. Dit houdt zo vaste strek, dat, al
 komt dit zakelijke deel by ons op de vierde en verdere
 lettergrepen van achter, evenwel de lange uitpraak op dit

fehe spraak ontdekken. Wy zagen, dat de *Analogie* der laatsten in woorden van twee grepen, op geene medeklinker sluitende, in haren eersten gront was, het gebruiken *van een eenvoudige vokaal*; dat vervolgens min of meer is ingeslopen deze vokaal door eene van dezelfde hoedanigheid te verlengen, en de *aa, ee, ii* of *I.* voor eene lange *a, e, i*, te gebruiken: ('t zal ons naderhant van dienst zijn, dat we er bijvoegen, dat deze lange *I.* in 't latijn ook veelvuldig werdt geschreven *EI.*, *UBEI.* *SEINE.* *TABULEIS.* *SWEI.* *ANTIQUEIS.* voor *ubi*, *sine*, *tabulis*, *sui*, *antiquis*, gelijk men daar breetvoerig over lezen kan by G. J. VOSS. en NOLTENIUS, en alle anderen, die over de Latijnsche spelkunde gehandelt hebben (*u*).

Voorts

dit zakelijke nederkomt, behoudens ene lichte accentuatie, die er dan nootzakelijk gemaakt wordt op een der drie laatsten, waarvan wy in onze aantekening (*r*) voorbeelden geven zullen. Daar nu nimmer regelen uit een taal gehaalt en opgegeven zijn, die geene uitzonderingen hebben moeten ondergaan, is het ene zeer groote voldoening voor onze taal en dit haar taaleigen, ('t welk geene dan de gelijkstammige Noortsche talen met haar gemeen hebben), dat door de grootsten onzer Taalkenners, zo veel ik wete, geene uitzonderingen geoppert zijn geworden dan alleen van twee woorden, *gezamentelijk*, en *ordentelijk*, van welken echter naderhant bewezen is, geene uitzonderingen te zijn, dan voor zo verre ene verbasterde uitspraak dezer twee woorden in sommige onzer Dialecten gangbaar is geworden voor de echte, ware, en outtijts alleen goetgekeurde uitspraak, *gezaamlijk* en *ordenlijk*. Zie van 't laatste HUYDEC. *proev. v. T. en Lichtk.* bl. 356.

(*u*) Men zie VOSS. *Art. Gramm.* I. 29. p. 108 maar breeder NOLTEN. *Lex. antib.* I. p. 78 JOH. NIC. BUNCC. *de Orig. et Puer. lat. ling.* L. II. c. 4. §. 6. p. 314. sq. enz.

Voorts zagen wy , dat deze manier van verlenging in onbruik geraakt , en daarvan geene voetstappen meer overziju dan in de dubbele Griekfche letters $\bar{\nu}$ en $\bar{\omega}$. Wy zullen dit alles even zo , en in gelijke orde , in onze taal bevinden , en voor eerft , zien , dat onze alleroutfte taal nooit anders dan met eene vokaal is gefpelt geworden ; ten 2°. dat er naderhant ene regelmatige doch meer naar onze taal gechikte verdubbeling van vokalen heeft plaats gehad ; (*v*) nooit echter zo algemeen , of men heeft 3°. deze verdubbeling wederom laten varen , en verruilt voor ene , die met der Latijnen en Grieken verdubbeling , doch aldaar in ene andere zitplaats voorkomende , overeenftemde : zo nochtans 4°. dat men vast bleef houden aan de alleroutfte gewoonte , om geene vokalen in het Duitfch te dubbelen , ten ware zy op een confonant neder kwamen. En eindelijk , ten vijfden , dat er by de genen , die de *verdubbeling* verwerpen , echter noch eenige voetstappen zijn overgebleven , van iet , dat met der Grieken η en ω eenige overeenkomst heeft.

Het eerfte betreffende , dat , namelijk , onze alleroutfte taal nooit anders dan met eene vokaal gefpelt is , daar van zal een oplettent lezer der outste gefchriften geen bewijs behoeven. Wy hebben reets by

enc

(*v*) Deze tweede opgave raakt alleen onze taal en niet de vreemden ; hebbende deze regel alleen maar plaats , wanneer een *confonant* op een vokaal in die zelfde *fyb* ftuit. En hiervan de woorden : *meer naar onze taal gechikte verdubbeling*.

ene andere gelegenheit getoont (*w*), dat de eenvoudige grontslag onzer taal deze was, dat zy alle mogelijke woorden ten minsten op twee lettergrepen deet uitgaan, zodat zelf vele der woorden, die thans eengrepige zijn, (met welke onze taal tot haar groot achterwezen (*x*) geweldig veel geplaacht is) outtijts al mede tweegrepig zijn geweest; waarvanmen by de beste zelfs geschreven vinde, *ave*, *ane*, *vane*, voor *af*, *aan*, *van*, en waarvan ook by BROEDER THOMAS in zijne Starrekunde *dane* voor *dan* vf. 69.

¶ Dien dach setmen achter dane.

Een

(*w*) Zie het geen wy in de *Geflachtlijst* van D. V. HOOGSTR. op de letter ij bl. 509-517. hebben aangeteekent, doch om er verder van overtuicht te wezen, zo leze men den Brief van A. VERWER aan Prof. RELANT; waar hy, vooral bl. 490., tegengaat de doling van A. MOONEN, meenende, dat de E. op 't slot der woorden moest aangezien worden voor eene buiging der naamvallen, daar ze VERWER integendeel als de natuurlijke en eigen uitgang onzer taal aanmerkt. De meening van MOONEN noemt hy „eene doling, welke van dien naam, sleep is, dat men in eeuwigheit geen Nederduitsch „ Taelgeleerde kan worden, zoo lange men daer niet „ van geredt is; eindelyk, waer van men geredt wezen „ de eene opene deur heeft tot in 't herte van onze „ Taelgeleertheit.”

(*x*) In den heerlijken lof, dien de Heer HENNIN. in zijne *Ἑλλην. Ὁρλωδ.* §. cv. p. 81. onzer taal toemeet, verzwijcht hy ook derzelve gebreken niet, waar onder hy dit betreft, als hy zegt: „Caeterum tamen praeter „ plebejas dicendi fordes, quas nonnulli frequentant, „ observantur et in hac lingua monosyllaborum barbaries „ et nimis effoeminatus ac molliculus verborum aliquan- „ do sonus, praecipue in Diminutivis.” cett.

Een ieder zie slechts in de 4. eerste kolommen van M. STÖKE (gedr. 1620.), en hy zal van dit mijn zegen volkomen overtuicht zijn. (z) Wilt gy korte voorbeelden uit de Ouden ; zie hier M. STÖKE fol. 21. in 't begin van Ada :

Willems die in Cesibteslant was /
 Heuet mate vernomen das /
 Dat sijn broeder is bleuen doet /
 Mit seticheden harde goet /
 Es hi ter Zipe comen ghereden /
 Ende hi bat om ghelede
 Te comen totes broeders graue /
 Mer sonder oerlof sciet hijs Aue.

Hem vervange de Rijkronijk , of *Spiegel Historiaal* van L. V. VELTHEM ; men bezed daar in de 4. eerste blad-zijden ; en men zal er geen enkele syllabe ontdekken , waarin ene verdubbeling gevonden wordt ; zo weinig ook in de vier volgende , van welke wy ten einde de 8ste bl. c. VI. dit affchrijven :

Ende

(z) In de 130. regels , die wy hier voetstoots aanwatten , en van welken er weinigen zijn , of zy hebben elk voor zich *een* , *twee* , *drie* en meer voorbeelden , zal men niets ontmoeten , dat hier tegenaanloopt en vaste streek houdt. 't is waar , men zal enige reizen *beeren* vinden , maar daar tegen weder even zo veelmaal en aldaar en in 't vervolg *beren* . Ook zal men reg. 42. *bekeeren* , r. 94. *leeren* , r. 101. *schuone* aantreffen , 't welk , zo al niet den affschrijveren te wijten , ten minsten onder een zo groot aantal genoeg verschoonbaar , ja mogelijk op zijne bijzondere reden steunende is.

Ende alle daer vele Pelgrime sijn
 In 't iaer op enen gesetten termijn/
 So gaet Caliphus ten Tempel mede/
 Haer Paus / metten Volke gereede /
 Ende auebeet Mamet in deser maniere:
 Metten houede niget hi sciere.

C. VII. r. 1--3.

Saphadijn die dede ontliuen
 Sijn Broeders Kinder / om dat hi bliuen
 Waende here met sinen kinden.

reg. 8.

Sijn outste sone Melechadinus
 Dien gaf hi te dele aldus
 Egipten al / groet ende clene /
 Met C. dusent scepen gemeene.

C. VIII. r. 38.

So gaet men vasse sypen daer naer
 Berste ende ander coren / tien tiden/
 Dat men in den Maerte gaet sinden.
 Dantaten heeft twee paer moren/
 Ende fosseiden diep ende store/
 Ende xlviii. toren groet.

Buiten het woort *twee*, dat men op het laatste ontdekt, zalmen in deze voorbeelden niet anders dan eene enkele *a*, *e*, *i*, *o*, *u*, ontdekken in de woorden *houede*, *niget*, *dede ontliuen*, *bliven*, *here*, *sinen*, *sone*, *hi*, *dele*, *clene*, enz. voor welke het gemeene gebruik thans ingevoert heeft *hoofde*, *nijgt*, *deed*, *ontlijuen*,

lijven, *blijven*, *beer*, *zijnen*, *zoon*, *hy*, *deel*, *kleen* of *klein*. Wilt gy 't verder aangedrongen zien, zo lees dan hier het begin der *Natuurkunde van 't Gebeelal*, in verzen beschreven door BROEDER THOMAS; MS.

Aldus is hemelrike
 Gheicepen ende aertrike
 Ende algader 'sfirmament
 Als ic v hier doe bekent
 Vanden seuen planeten
 Wil ik v nu doen weten
 Haer loop is onder 'sfirmament.

Dit loopt op denzelven trant voort, en in de vier eerste bladz. 118. regelen uitmakende, heb ik niet eene daartegen strijdende spelling gevonden. Want dat de schrijver meermalen *soe* voor *zo* gebruikt, reken ik meer tot een' bijzonderen spraakvorm te moeten behooren, waarin men ook *soe* uitprak; kunnende dit anders in den rijmklank niet overeenkomen met *hoe*, waarop hy 't. nochtans slaan laat r. 25. Zomen hierby begeert te voegen zulke Schrijvers, die in rechte rede, zonder rijmverbant, geschreven hebben; men sla het oog op *Die Croniken vanden Stichte van Utrecht ende van Hollant* MS. (a) fol. 1. f. Welke hysto-

(a) Dus leze ik in het MS. exemplaar, 't welk in de Utrechtsche Stadbibliotheek berust, en enigzins verschillende is, en ouder, zo 't my voorkomt, dan het geen MATTH. *Anal.* T. III. p. 1. ed. 4to. heeft uitgegeven onder den naam van *Chronycke van JOANNES VAN DER BEKE*.

hystorie uergadert wi utwer weerdicheit senden daer
 in te lesen om een dachlix tijt coztunge. Ende op
 dat ghi daer in leert hoe goet ende hoe blidelix het
 is v ende vwen melke onderlinghe te hebben urede/
 want vwe uole als men hier na bescreuen uint was
 uan eentre gheboert ende uan eentre manieren ende son-
 derkinghe middel onderdanich den roemischen Keeser.
 Eer hollant in tweeën waert ghedeelt uanden riken
 coninghe uan urancryc ———. Maar wat behoe-
 ven wy oneindig anderen afteschrijven, daar deze re-
 gelmaat in de outste schriften zo algemeene streck
 houdt, dat men geen' den minsten twijfel hebben kan,
 of de Schrijvers van dien tijt zijn daartoe gekomet
 door het begrip, dat het in de Duitsche even zo min
 als in de Latijnsche benoodicht was zich van verdub-
 beling te bedienen; hoewel ik niet ontkennen wil,
 dat, daar de genen, die in die vroege eeuwen de Ne-
 derlantische pen voerden, meest alle monniken wa-
 ren, die aan de Latijnsche taal zich min of meer ge-
 went hadden, zeker de schrijfgewoonte het hare daar-
 aan hebben toegebracht. En hier henen helt ook
 de redenering van L. TEN KATE D. I. bl. 157-160.
 Waar hy onder anderen in ene ingewikkelde tegen-
 werping bl. 157. dit zegt: „bij de *Rijm-Kronijk*
 „ van MELIS STOKKE (die van de jaren 1300. is)
 „ en bij de verdere Schrijvers tot a. 1600. toe, be-
 „ vind ik, dat de spelling van de lange klinkers wan-
 „ neer in een zelfde Silbe geen Mede-klinker agter-
 „ opvolgt, op de Latijnsche wijze doorgaends enkel ge-
 „ nomen word, zo wel by de A als E en O.” Hy
 1ste DEEL. Y had

had er ook by kunnen en mogen voegen *by de 1 en v*. Doch dit raakte zijn oogmerk niet. Doch wy hoeven niet verder te gaan dan tot de *Frank-teutsche* verklaring des Hoogliets van WILLEBAMUS den abt, om overtuicht te worden, dat reets voor die tijden zulks der tale eigen geweest zy.

2°. De *regelmatige doch meer naar onze taal geschikte verdubbeling* (waarvan wy in de tweede plaats gewaagden) kwam alleen, en van de outste tijden af, te pas, ter plaatze, waar de buiging der met een Vokaal gespelde woorden, niet toeliet, dat dezelve langer met eene enkele vokaal gespelt wierden, zonder den aart der taal te verkrachten; dat is, als de laatste letters afgebroken wordende, de woorden op een medeklinker nederkwamen. Dit geschiedde, als men, *lez-en, gev-en, kom-en, mur-en, tid-en, drav-en* eensylbig maken wilde door te schrijven *leEs, geEf, koom, muur, tijt, draAf*. Veel licht zal men zich verwonderen, hoe het bykomt, dat in de outste en zuiverste geschriften, zo menigvuldig gelezen wordt *groot, genoet, verdroet, doet, hoep, woen*, in plaatze van 't gewone *groot, genout, verdroot, hoop, woon*; (welke schrijfwijze met geene andere voorbeelden hoeft gestaafd dan met even dezelve, die wy reets ten overvloede hebben bygebracht) doch deze verwondering zal vry veel verminderen met aantemerken, dat het niet enkel de letter *o* is, die een *e* ten nabuur kreeg, om op dezelve in de uitspraak als 't ware te steunen; maar dat het even zo met alle de overige vokalen is gestelt geweest; dat

zy,

zy, namelijk, de letter *e* tot eenen stut en steun ontvingen. Dus schreefmen oulings niet alleen *woem* voor *wone*, enz., maar op even dezelfde wijze vindt men, dat zy in plaats van *wane*, *bane*; *ere*, *lere*; *mure*, *dure*, geschreven hebben *waen*, *baen*; *eer*, *leer*; *muer*, *duer*. Dat ik er de *i* niet ondertreke, geschiedt om ene zonderlinge reden; naardien het naamlijk blijkt, dat de Ouden de klinker *i* altoos naaukeurig hebben onderscheiden gehouden van den tweeklank *ie*, welke, zo de *i* door ene *e*, en niet aanstonts door een tweede *i* verlengt geworden was, groote verwarring zoude veroorzaakt hebben, zodat men nimmer enig onderscheit zoude hebben kunnen bespeuren tussehen *dijn*, (tuus) en *diEn* (*ferri*); *liden*, *lijden* (*pati*) en *liEden* (*homines*) *zijn* (*suus*) en *ziEn* (*videre*); *lijf*, (*corpus*) en *liEf* (*amabilis*) en hondert anderen; een onderscheid voorzeker, dat by de geboren Zeeuwen noch zeer naaukeurig in hun tongval wordt in acht genomen; en by de Hollanders mede, schoon op een zeer verbasterde manier, zich laat hooren (*b*). Uit dezen hoofde dan werdte deze uitzondering nootzakelijk, terwijl zy in de andere klinkers weinig of niets van waarde was. By my zelven nu overwegende, van waar een diergelijke byzonderè manier van verlenging der vokalen met de *e*. gesproten mochte zijn, vonde ik ras een voet-

spoor

(*b*) Omtrent den tweeklank *ie* in onderscheiding van de *ii* of *ij*, zullen wy in een volgent wertoog breder spreken.

spoor ter navorsching in de gesteltheit der Engelsche taal, wie dit noch hedendaagsch ene stanhoudende gewoonte is, dat zy de woorden, die tweegrepig zijn en op een *e* uitloopen, in de uitspraak tot een-
 stepigén maken, zodat zy om zo te spreken de achter geplaatste *e* of afbijten of liefst in de vorige greep intrekken en verzwelgen. Een ieder nu, die kundig is van het groot verbant, dat er is tusfchen het Engelsch en het Nederduitsch door middel van het Angelfaxisch, zal zeerlicht tot mijne gedachten over te halen zijn, vooral dan, wanneer hy aanmerkt, dat het Angelfaxisch, waarin de eerste gront van 't tegenwoordig Engelsch licht, die taal is, van welken de Friezen en Saxen, zich in de vijfde kerkeu reets bedienden, ten tijde, dat zy uit deze onze Lantftreken zich te scheep naar 't tegenwoordig van hun benoemde Engellant begaven (*c*); en welke taal ook de H. WILLIBRORD, hier te lant van ginder overkomende, met die der Friezen zo na noch vermaagschapt vondt, dat zy elkander, elk zijne eigen taal behoudende, genoegzaam verstaan konden. Zulks getuigt M. STOKÉ, in zijne taal, inleid. r. 87.

Engels was Willibrord bekant
 Geboren van Noorthumbertlant.

Ende

(*c*) Zie van deze verwantschap breeder MERIC. CASAUB. *de lingua Anglica vetere sive Saxonica*, 8vo. 1650. Vergeleken met de Schrijvers, by J. G. ECCARD aangehaalt in zijne *Histor. Stud. Etymol.* c. X. p. 89. sqq.

Ende want d' Engelfche fijn gewaſſen /
 Alſimen leeft / van Neder-Saſſen /
 Conſte hi te het die Dytſche tale /
 Dit mach elc man pzoeben wale.

Noch meer zal mijn gevoelen velt winnen , met aan te merken , dat deze invoeging der *e* in *koem*, *woen*, *genoet* niet veranderde aan het ware wezen des woorts en dezelfs uitspraak , zodat daardoor een tweeklank *oe* geboren werdt; dewijl de tweeklank *oe* in *proeven*, *droegen* enz. te veel verſchilt van de waarachtige uitspraak der *oo* , dan dat zy onderling in geſprekken , over 't algemeen gerekent , zouden zijn verwart geworden. Men voege hierby , dat zo zicht- en hoorbaar de intrekking der laaſte *e* by de Engelfchen in de woorden *sbeme*, *ſpoke*, *wiſe*, *make*, ontdekt wordt; het even zo klaar in het duiſch aan enen opletenden moet voorkomen , dat de laaſte *e* in *levet*, *gevet*, *hopet*, *drave*, *grave*, *zure* enz. in het uitspreken dezer woorden in enen adem verzwolgen , en door haar behulp de voorgaande vokaal in *lē/eft*, *gē/eft*, *ſnē/eft*, *hō/ept*, *drā/ef*, *grā/ef*, *zū/er* , om zo te ſpreken verlengt en aangezet wordt; zodat het een willekeurigheid mag ſchijnen , of men tot het verlengen ener diergelijke *a*, *e*, *o*, of *u*, dezelfde *a*, *e*, *o*, of *u* gebruike , dan onzer voorvaderen manier volge , om de kracht en aandrang van 't geluit , of *den accent* in *drāef*, *hōept*, *zūer* , te laten nederkomen op de *a*, *o*, en *u*, en voorts de volgende *e* tot aanwijzer dezer verlangde kracht achter aan te laten komen.

3°. Deze wijze van verdubbeling heeft men by ons

naderhant verworpen, en verruilt, voor ene, die met der Latijnen oude verdubbeling overeenstemde. De wijze van verdubbeling door de *e* is allengs uit de gewoonte geraakt; en, zomewijl uitzondert, datmen in de *o* enigen tijt zich van ene andere verlenging bedient hebbe, met de *i* te gebruiken in *poirt*, *hoirt*, *voirt*, en dat de oude schrijfwijze noch lang bestendig zy gebleven in *muer*, *zuer*, *duer*, *buer* enz., zo heeftmen naderhant aangenomen de natuurlijke verlenging der vokaal met de vokaal; zodat de *a* met *a*; de *e* met *e*; de *i* met *i*; de *o* met *o*; en de *u* met de *u* vermeerdert en verlengt geworden zy. Welke overeenstemming en streckhoudende regelmaat, door onze taaloeffenaars nimmer begrepen, niet behoeft door vele redeneringen te worden opgeheldert. Het zal genoeg zijn, dat wy, om ook iets der spelling met *aa* of *ae* te zeggen, hieruit mogen zien, welk een nootloos tijtverkwisten het zy, lang over de voorkeur van *ae* of van *aa* te harrewarren; en hoe weinig zy het doel getroffen hebben, die in de keur derzelve oogen en ooren willen raatplegen, en naar mate de *dialekt* of *tongval* van de eene lantstreek de *a* in de woorden scherper of zachter; heller of doffer hooren laat, daar naar volgens op eenen meesterachtigen toon de spelling besliffen: daar dit waarlijk niet beslist kan worden uit de bijzondere spraakvormen, maar moet worden afgeleid uit den algemeenen taalgront (*dialektus communis*), in wien de ware natuur der tale moet worden gezocht; en die ons leert, dat het gansche verschil afhangt van het al of niet volgen van

van de laatstgenoemde Regelmaat , die , zo dra als iemand de Vokalen in 't gemeen , als *e* , *i* , *o* , *u* , met de zelfde Vokaal verlengt , dan ook de verlenging der *a* met *a* vereischt. Omtrent de *ee* valt geene twijfeling ; zo min als tegenwoordig over de *oo* , en *uu* getwijfelt wordt , en allermint over de dubbele *i* , die op een verschillige wijze , by sommigen (*ij*) by sommigen (*y*) , maar allernaaukeurichst by velen der ouden *ii* geteekent wordt. Jammer is het maar , dat zovele boeken derzelver onderscheiden merkteeken zo slordig verzuimt hebben. De gansche gront van dit verzuim vindt men in de bedorvene uitspraak , die aan deze dubbele *i* , in *zijn* , (suus) , *wijn* (vinum) *muzijk* (musice) *Latijn* (Latinus) , in onze meeste Hollantsche steden gegeven wordt , zo dat ze naaulijks meer by velen van de *ei* te onderscheiden is ; en de aart dier dubbele letter zo verre afwijkt , dat zy zelfs al ene eigene plaats in 't Alphabeth achter de letter *x* beslaat , en in kracht gelijk gehoord wordt met de *ei* : daar het klaar is , dat , zo deze *y* . of *ij* . aldaar een plaats verdient , het zelfde recht ook toe moet komen aan de overige dubbelklinkers *aa* , *ee* , *oo* , *uu* . Men zegge niet ; de *y* is een bijzonder letterteeken , dat algemeen voor ene letter aangenomen is , en daarom ook een plaats in 't alphabeth verdiene , in dier voege , dat , zo men voor de dubbele *a* , *e* , *o* , *u* , ook enig bijzonder lettermaaksel wist uit te vinden , men , op de wijze der Grieksche η en ω , haar geerne ene plaats in de Letterlijst zoude inruimen. Want daar dit eer te bespie-

gelen dan te verwachten, en ook niet zeer noodzakelijk zy, zo ontkennen wy wel sterk dat algemeen gebruik der y, vooral tegenwoordig, nu men zozeer als ooit de ware dubbele i tracht te doen herleven, uit aanmerking van derzelve waren aart, en het nut daaruit voortspruitende. Waarbij noch komt, dat daar de y. nooit anders in oude MSS. en gedrukte boeken voorkomt dan voor de enkele i, (gelijk de Heer HUYDECOPER (d), doch tot groot jammer, voor zich zelfs wat te laat heeft aangetoont.) daar en tegen de dubbele i altoos naauwkeurig hare plaats en teekening [*ii* of *ij*] in die zelve schriften blijft bewaren. Ik beroepe my op alle oude Schriften, en Drukken; maar wil niet instaan voor de onvergeeflijke onachtzaamheit van latere uitgevers, die in het drukken van Hantschriften of aanhalen van oude uitgaven dat zo merklijk onderscheit verwaarloost hebben. Ik konde hier een ruim velt van voorbeelden openen; doch, (om het nooit volprezen werk van den Hr. HUYDECOPER, die zijnen mislag zelf verbeterd heeft, onaangeroert te laten) een voorbeeld voor duizent strekke de zo iammerlijk mishandelde *Spiegel Historiaal* van L. VAN VELTHEM. Wy mogen ons vrijlijk beroepen op de *Nederlantsche Bijbelvertaling*, die dit onderscheit noch zuiver blijft bewaren. Dat nu deze dubbele *ii* thans niet volgens deze teekening gevonden en geschreven wordt, maar altoos voorkomt

(d) Zie het allerlaatste blad zijner *Proeve*.

komt onder het maakfel van ij, zulks doet ter zake niet. 't Is zeker dat de verlenging der laatste *i* nergens anders uit is voortgekomen dan uit de bedorven Monnikew, doordien zy in de Latijnsche taal, die hun meest eigen was, op dezelve wijze de dubbele ij met een staarthaal streken; schrijvende dus *imperij*, *obijs*, *dominij*, gelijk uit oude Latijnsche Hantschriften blijkbaar is. Hierby komt, dat de genen, die oude Nederduitsche hantschriften gehandelt hebben, zeerwel weten, dat de teekening van *ii* zonder enen staarthaal van onder, zeer gewoon geweest is in vroegere dagen. Gansche boeken zijn er voorhanden, waarin men niet anders geschreven vindt dan *miin*, *siin*, *siinre*, *diin*, *huyskiins*, *desgeliic*, voor *mijn*, *zijn*, *zijre*, *dijn*, *huiskijns*, *desgelijk*, en honderden van dat soort. Vanwaar dan ook komt, dat hoe naaukeurig de Hr. K. BURMAN in zijne *Utrechtsche Jaarboeken* ook mag geweest zijn, hy evenwel de ij niet alleen niet onderscheiden heeft van y, maar ook ter plaatze waar *ii* geschreven stont, zulks voor de *u* aangezien en dus geschreven heeft, *die daer op gemaect zun* voor *ziin*; *overgegeven zun*; *tot deser tuit* voor *tiit*. Zie hem I. D. bl. 58. verg. bl. 67. r. 3. 7. bl. 82. r. 13. 7. 143. r. 9. 7. alwaar *geluck* voor *gelijk*. (e) Welk alles genoeg zy, met slechts

aan
(e) En waarom zoude ik zwijgen, dat men zulks ook in vele gedrukte werken aantreft? D. JONCTIJS schrijft hierom nimmer anders in het hoofst van zijn dichtwerk dan *ROSELIENS OCHTES*. De oude uitgave van M. STOKK, draacht op het voorhoofst *RIIMKRONICK*, enz.

aan te slippen , oordeelende wy , dat zulks geen breeder betoog benoodicht heeft ; gelijk wy 't ook overtollig zouden achten , dezen onzen taalgront , nopens de verdubbeling der Vokalen in 't gemeen , te slaven met gezag van Taalkundige Schrijveren , die op gelijken voet met ons van *dubbele vokalen* gesproken hebben. Wy zouden anders moeten gewagen van de Kamer *in liefde bloeiende* , die in hare *Twe-spraak vande Nederduitse Letterkunst* , Amst. 1614. 8°. bl. 17. 18. op die zelve leest reets schoeide. (f). Doch aanmerkelijk is in dezen de Spraak- of Spelkunde van den schranderen PONTUS DE HEUTER , wien wy met geen stilzwijgen kunnen of mogen voorbij gaan , daar hy bl. 33. onder onze 24. letteren ook telt de *a, aa; e, ee; i, ij; o, oo; u, uu*. Doch men hore hem in velerlei opzichten zijne eigen taal spreken. Van a. e. i. o. u gewagende , zecht hy bl. 37. „ *Die vijf* „ *vocalen brengen voorts vijf lainge vocalen , baar* „ *letters donbbelerende als die Grieken in E en O* „ *doun.*” Op deze wijs telt hy dan bl. 38 *tien vocalen* , en het uitspreken NB. alleen maakt dezelve , bl. 39. lang en kort , in *bát, baat; let, leet; zin,*
zijn;

(f) Het zelfde zag ook de Predikant LEUPENIUS in zijne *Taalkwaarnemingen*. Ja allen , die aan de Taal het hunne deden. Men hoore L. TEN KATE I. bl. 157. „ Bij „ de *Rijm-Kronijk* van MELIS STOKER die van de jaren „ 1300 is) en bij de verdere schrijvers [NB.] tot a. „ 1600. toe , bevind ik , *dat de Spelling van de lange Klinkers* „ *wanneer in een zelfde sibe geen Medeklinker agter* „ *opvolgt , op de Latijnsche-wijze doorgaends enkel genomen* „ *wordt , zo wel by de A. als E. en O.*” voeg er by de U en I.

zijn; *grof, groof; put, puut*. Van de A. en hare zuster AA. zecht hy bl. 41. "A is een van de *starcste* „*vocalen*, ende wil in veel woorden (laine zijnde) „gedoubbelt zijn, daermen qualic (NB.) die Diphthong „ge *ae* schrijft, als, *laat, baat, graat, staat*." Van hier dan ook, dat hy bl. 63. nopens. de y of ij, zo als zy in het alphabeth tusschen de x en z voorkomt, zegt: "die *doubbel ij* (zomen die qualic „nomt voor letter, en wel als *lainge vocael*) heb „ic achtergelaten enz." Aanmerkelijk is ook zijn zeggen bl. 65, "die vijf korte vocalen hebben *alle* „*lezers en schrijvers, altoos bekent geweest, maer* „*die lainge vocalen qualic of niet*." Voorts geeft hy enige voorbeelden op van elke vokaal, als *dat, lat, -net, bet, -daat, laat, -neet, beet*, alleen daar in misfende, dat hy den tweeklank *ie* in *dier, vier*, mengt tusschen de woorden met dubbele *i* gespelt. Het slot van welk alles is, dat hy de benaming dezer dubbele vokalen aan ieders verkiezing vrijlaat in deze bewoordinge, bl. 67. "Tis *evon vela* „*of ghij die lainge vocalen nomt grote a, e, i, o, u,* „*lainge a, e, i, o, u, doubbel a, e, i, o, u; of elke* „*letter twemael nomt, alleen als ghize onder die* „*letteren niet en telt, dwelc alleen die korte voca-* „*len onder alle taals letteren sonkomt, ende dus* „*lainge qualic ij. heeft gedaen*." Kan er wel iets gelijkkluidender zijn met het geen wy dus verre hebben trachten te betogen, dan even dit? (g).

4°. Dus

(g) Hier kan ik nog bijvoegen, dat de Muiderdorst,
 zoort

4°. Dus verre hadden wy ten aanzien der Latijnsche en Nederduitsche gelijkstemmige Vokaalverdubbeling te spreken. Verder strekt zich dezelve by de oude Schrijveren niet uit. Blijvende in haar geheel de onvervalschte en zo veel jaren vasten stant gehouden hebbende spelling met ene enkele vokaal, in geval er geene medeklinker de syllabe sloot, waar door men zonder de minste dubbing, *laten*, *leren*, *wiven*, *komen*, *muren*, schrijven bleef. Deze spelregel heeft, zonder enig acht te slaan op het enkelvoud der woorden *laat*, *leer*, *wiif*, *koom*, *muur*, (dat hier ook niets te zeggen heeft) van alle ouden tijden af stant gegrepen, tot noch lange na die tijden, waarin kerk- en burgerstaat door de overheersching van dwingelanden in rep en roer gestelt geene bekwame gelegenheit-schenen te laten ter beoefening der Taalkun-

NOORT het zelfde denkbeeld in latere tijden heeft gekregen, en dat daaruit gesproken is, dat hy na *Septemb. 1641.* tot op zijn doot zich ten aanzien der *a* altdes aan de twee *AA*, gehouden heeft, daar hy te voren de *AE* gebruikte. — Ja zelfs zijne *Waarnemingen*, op wier slot hy (§. *CXXVI.* doch later dan het overige) zijne gedachten over die *AA* geeft heeft, zijn in zijn eigen Handschrift tot Artikel *LXII.* toe doorgaants met *AE* geschreven geweest, naar luidt der getuigenis van *TEN KATE* op de genoemde §. *CXXVI.*, wier inhoudt dit is: „*ZEE- gbe, vegklaaren, zeeden*, en diergelijke te schrijven „ met twee *EE.* als boven, oft' twee *AA.* even als ge- „ *lijken* met twee *II* oft' een *X* dubbel „ even te voren (§. *CXVII.*) hadt hy gezecht, dat men volgens de spelling met een enkele Vocael dan ook zoude moeten zetten *MINEN* in plaats van *MIJNEN*, en daarom schijnt hy 't gebruik dier enkele vokalen verworpen te hebben.

kunde, die sedert dien tijd allengs vervallen is. Datmen in opgenoemde en foortgelijke woorden nimmer van enige letterverdubbeling geweten heeft, daarvan kunnen getuigen, zo vele Schrijver en, als het iemand ter bevestiging van mijn gezegden zal gelieven in de hant te nemen. En dit is, het gene wy bl. 308. zeiden, dat naamlijk de verdubbeling onzer letteren zich naderhant geschoeit heeft op de leest van andere talen, *zo nochtans dat men vast bleef houden aan de alleroufste gewoonte, om geene vokalen te verdubbelen, ten ware zy op een consonant nederkwamen.*

5°. Maar kan het niet ontken t worden, dat er in het Grieksch noch heden voetstappen zijn gebleven van de oude verlenging, zodat wy hieruit hebben overbehouden twee bijzondere lettermaakfelen, H en Ω, dienende om de lange E en O, die zich in HEEPOOC, PHOOME E, MNEEMEE (b) hooren liet, gevoeglijk uit te drukken: en zal ik dit op onze taal toepasfelijk maken; zo moet men alvorens aanmerken, dat de ware klank der twee dubbele klinkers vooral behoort in acht genomen te worden. 't is by my volkomen zeker, dat deze H en Ω in haren eersten oorsprong geen' anderen aart dan ene dubbele e, en o, en geene andere uitspraak, dan die wy in *vel* en *veel*, *ros* en *roos* ontdekken, gehad hebben. Maar het is vervolgens mijns bedunkens ook waar, dat, zo het doorgaat, dat de H het geblaet der schapen, volgens

(b) Graece ἥρις, ῥίμα, μήμα.

gens de getuigenissen in klank (*i*) nabootst, deze letter, en waarschijnlijk dan ook de $\bar{\omega}$, in 't vervolg een verschillent geluit heeft aangenomen; waar door gekomen is, dat zy beiden, en zy beiden maar alleen, een bijzonder lettermerk voor zich gekregen hebben. Deze verlenging en verscherping van geluit hadt niet slechts plaats, daar een Consonant op de Vokaal aanstootte, maar ook daar geene consonant ten hinder strekte, als blijkt in $\rho\acute{\omega}\mu\alpha$, $\theta\bar{\eta}\mu\alpha$, $\rho\bar{\eta}\mu\alpha$, $\chi\bar{\omega}\rho\alpha$. Pas ten wy dit op onze taal toe, wy zullen daarin eene verwonderlijke evenredigheid en overeenkomst vinden met de Grieksche. En het is juist dat gene, 't welk door zo weinigen van onze letterkundigen begrepen, den voornaamsten grond der onzekerheit en wispelturigheid in het stuk der Vokaalverlenging geleit heeft. Hierin zal ons te pas komen de juiste verdeeling, die wy uit den schranderen TEN KATE bl. 297. en 298. hebben opgegeven, daar hy de langklinkers *ee*, en *oo*, in *geef*, *leef*, *wéék*, *béén*; *door*, *voor*, *dóóf*, *stróóm*, ene onderdeeling toekent van *scherpe* en *zachte langklinkers*, of *dubbele vokalen*, waar van de ene een *zacht*, en de andere een *scherp* geluit doen hooren. Wy zullen hierin van meer tot min bekende dingen kunnen afklimmen; en vooreerst ene algemeene aanmerking

(*i*) Wy spreken hier van den klank der Grieksche $\bar{\eta}$, zo als die tegenwoordig hier te lant meest gangbaar en gebruikelijk is, niet onkundig, wat hier tegen ingebracht is door den ber. JOH. ROD. WETSTEN. *lib. pro genuin. Ling. Graec. pronunc. Orat. Apolog. III. VI. et VII.*

king maken , dat er by ons ene menigte woorden thans met *ee* en *oo* geschreven worden , die in haren aart niet anders zijn dan tweeklanken (*diphthongi*) en daarvoor of in onze oude taal erkent en gebezicht , of uit onze verwantschape talen kenbaar zijn. Van dezen aart zijn 1°. alle woorden , die thans met *ee* , maar voorheen met *ei* geschreven zijn. b. v. *seiken* , *gemein* , *allein* , *meinen* , *verkleinen* , en vele anderen , die thans de *i* verwerpen , maar hun scherpe klank behouden. Dus schreef men oulings *deilen* , *beilen* , *spein* , *veig* , *veim* , *reip* , *ein* , *deig* , waar voor men thans zecht , *deelen* , *beelen* , *speen* , *veeg* , *veem* , *reep* , *een* , *deeg* : daar tegen was het outtijts gemeen te hooren *dreegen* , *verbreeden* , *verspreeden* , *leeden* , *weenig* , waar voor thans 't gebruik eischt *dreigen* , *verbreiden* , *verspreiden* , *leiden* , *weinig*. 't Naau verbant , dat er tusfchen deze scherpe *ee* en *ei* is , maakt ook , dat wy dagelijks noch onverschillig hooren *vleesch* en *vleifch* ; *gemeenschap* en *gemeinschap* ; *kleem* en *klein* ; *bleek* en *bleik*. Ja het ontdekt zich allerklaarst in zulke woorden , die enige toevalligheid van zamenvoeging , verkorting of anderszins ondergaande , teffens hier van worden aangedaan. Dus zechtmen altoos *verbreiden* , en integendeel in 't ftamwoort nimmer *breid* , maar altoes *breed* : *bleiken* zechtmen , en *de wasch naar den bleik zenden* , en daar tegen steltmen *ene bleeke kleur*. *Heim* voor *huis* is zeer bekend , en daarvan *heimlijk* , in 't *geheim* , maar wederom *uitbeemsch* , *inbeemsch* , *beemraat*. *Steen* en nimmer *stein* , integendeel nooit *Tiselfteen* , *Batesteen* ,
maar

maar *Ysfelstein* en *Batestein*. Altoos *leet*, waarvan *iemant leet aandoen*, maar altijd *leider!* voor *belaas*. Nimmer *beilen* in plaats van *beelen*, maar altoos *beil*, *beilig*, *beilant*. *Bereiden* en *bereit*, maar nooit anders dan *gereet*; en *alreede*, *alreets*, maar wederom integendeel *albereids*. Deze staaltjens dunken my dat overtuigende genoeg zijn, om te kunnen zeggen, dat aan deze lange *e*, in verwisseling met *ei* een geheel ander en scherper geluit gegeven wordt dan men hoort in *leven*, *geven*, *sneven*, *beven*, *beeft*, *steken*, *steekt*, in welken men de zachte lange *e* zeer klaar kan onderscheiden. Zo zeker nu als 't ging, dat de outste Schrijveren zich bedienden van de korthet in de spelling in 't gemeen, zo zeker is het ook, dat, sedert de redeneu (*k*) voor die algemeene korthet hare kracht begonnen hebben kwijt te gaan, alle onze Schrijvers zich eenparig hebben toegeleit, om, den gemeenelantschen spraakvorm volgende, dit zo merklijk klankverschil der scherpe langklinker *é* behoorelijk in acht te nemen, zodat zy alle die woorden, waaraan die scherpe klank verbonden was, naaukeurig van de *zachte e* onderscheidden door het dubbellaten dezer letter; schrijvende dus nooit anders dan *deelen*, *beelen*, *speenen*, *teeken*, *meenen*, *verkleenen*; behoudende voor het overige de *zachte lange e* in *leven*, *beven*, *steken*, *bevelen*, *gezwegen*, *verleden*. Men kan hieruit nu zeer gemakkelijk bevroeden, dat in alle die woorden, waar de *EE* voor de *EI* gebezicht wordt, meer dan

(*k*) Zie TEN KATE bl. 159.

dan een enkele klank gehooft wordt. En dat deze EE waarlijk de kracht van een *Diphthong* bezitte, en dit dus geen willekeurig onderscheit zy, bewijzen ons de Alemanische, Franktheutsche en Moesogotische Dialekten; de eersten door alle die scherp- en langklinkende woorden (volgens enen doorgaanden en by L. TEN KATE I. D. bl. 165. aangeprezen' dialektregel) stantvastig met de *ei*, de laatste met de *ai* te schrijven; vanwaar dan in het M- Gotisch *ains*, *ainsaltb*, *stains*, *tains*, *arbaidjan*, *garais*, *taiknins* gevonden wordt in plaatze van ons *een*, *eenvoet*, *steen*, *teon*, *arbeiden*, *gereed*, *teekenen*. Van dezen zelve aart zijn 2°. alle woorden, die thans ene scherpe lange *o* doen hooren; wier ware natuur, zo verduistert als zy thans, en met de zachte *o* in *kogel*, *boter*, *gestoken*, *gevolgen*, *bevolgen*, *komen*, verward is; zo aanmerklijk is zy in de outheit: waarin zy niets vertoont, dat enigen zweem ener zachte letter en enkele vokaal heeft; maar alles daarhenen wendt, dat wy tegen wil en dank erkennen moeten, dat zy in kracht niet anders dan een *gemengelde vokaal* of *Diphthongus* te noemen zy. Al wie aan de bedorven Amsteltantsche Dialekt niet is verslaaft geworden, zal licht bemerken, dat in de woorden *ooren*, *oogen*, *schoot* (gremium) *loon*, *hoog*, *booren*, *koopen*, *doopen*, *hoofst*, *boom*, *doot*, een geheel andere klank berust; dan wy in de zo evengenoemde *komen*, *boter*, *gestoken* enz. ontdekken. Dit zelfde heeft reets voor anderhalve eeuw e aanleiding gegeven tot het zoeken naar een gevoeglijk middel, om deze

. Iste DEEL. Z 20

zō verschillende klanken door bijzondere letterteekens uit te drukken. Men leze er de *Twespreeck* der kamet in *liefde bloeyende* over bl. 24—26. Waar zy onder anderen aanmerken, datmen onderscheidenlijk het geluit der *o* en *o* in't verlangen merkt „in de volghende de woorden, *kool*, carbo, en *kool*, caulis; *hoop*, „ *spes*, *hoop*, acervus; *ick kooek spys*, *ick kook* of „ *brake*; *ick sloot* claudebam, *een sloot* fosfa; *ick poot* „ *planto*, een *poot* pes quadrupedis, *roock*, odor, *roock* „ *fumas*; *ick bood* geld voor, *een boot*, *ick loof*, laudo, „ en *gbe!oof* fides, met noch ontelbare.” Verder zeggen „ zy: Andere hebben de *oo*, met *oi* ende *oa*, willen onderscheiden schryvende *oick*, *koipman*, *ick boir*, *gbe* „ *loif*, enz. ofte *oack*, *koapman*, *boar*, *gbe!oaf*.” Het welke zy om andere redenen afkeuren. Men ziet hieruit wát klank de gemeenelantsdialekt, in vroeger tijden, en ook noch, aan deze onze scharpe *oo* heeft toegekent, in zo verre van de zachte *o* verscheiden, dat de eerste eer in *au* (waaruit zy is gesproten) zoude kunnen keeren, en de laatste eer zoude overgaan in *eu*, dan dat zy met elkander zich verenigden. Dit verschil van *eu* en *au* zal de zaak ophelderen, en mag daarom iets breeder worden uitgehaalt. 't Is by ons der zachte *o* eigen, dat zy in honderden van woorden in de *eu* verandere. Hiervan noch in onverschillig gebruik *logen*, *leugen*; *molen*, *menlen*; *noze*, *neute*; *loze*, *leuze*; *opsporen*, *opsporen*, *volen*, *veulen*; *slove*, *sleuve*; *sloren*, *steuren*; *lofkozen*, *kozen*, *kenzelen*; met noch vele anderen, die, hoewel zy zonder eniggen aanstoot in gemeene gesprekken gehoort,

hoort, als platte taal in gefchrift zouden getelt worden, by voorbeeld door (per) *deur*; *wonen, weenen; honig, heunig; zoon, zeun; groninge, greuninge; koning, kenning; zomer, zeumer; joot, jeut; gewoonte, geweunte; storen, steuren*; enz. Om nu niet te spreken van een groot aantal der zulken, die zonder aanftoot thans *eu* klinken, maar oulings de zachte *o* gehad hebben (1), welke zachte *o*, daar zy der Hoogduitsche *u* nabykomt, voorts van *u* in *eu* verwandelt is. Heel anders is het gelegen met de fcherpe *o*, die nooit in *u*, noch *eu* verwisfelt is noch ooit heeft kunnen verwisfelen, maar altoos in evenredigheid heeft geftaan met een gemengelt geluit van *o* en *a*, meer overeenkomstig met der Latijnen tweeklank *ou*, en Grieken *ov*, vanwaarwe ook vele woorden uit het Latijn ontleent hebben. Hiervan *kóól* (*caulis brasicae*, brassica),

(1) By voorbeeld: alle deze woorden *teuge, leuteren, kreuken, breuke, deugen, deure* (janua), *keure, vltugel, dreumen, beugen, geur, beuvel, jeuken, kneuteren, keuken, spreuke, keuvel, reutelen, leure, peuteren, preutelen, reuke, reuzel, scheure, steutel, teuteren, verbeuren* enz. deze allen; zegge ik, gingen outtijts in de zachte *o* uit, en men zeide toen, *toge, loteren, broke, dogen*; en zulks had zijne wezenlijke reden; „namelijk omdat alle die woorden, den genoegzaam van enerlei oorspronk zijn, als afdalende uit de Praeter. Imperf. Subi. van werkwoorden, die op *ui* of *ie* in Infin. den klemtoon geven volgens de fchrandere opmerking van den letterkundigen T. KATE I. D. bl. 279. uit wien wy deze woorden ten voorbeelde hebben overgenomen. Vergel. II. D. bl. 22. En wel zo, dat er geen een onder de in *eu* veranderden gevonden wordt, waarby de fcherpe *o* gehoord wordt.

Z 2

cā) *óór*, (auris) *móór*, (maurus), *póés*, pauſa; *póó-
ver*, pauper, gall. *pauvre*; *theſóór*, thans *treſóór*,
theſaurus; *kloofter*, clauſtrum; (*óógſtmaant*, auguſtus,
met verwerping namelijk der *u* voor de *s*;) daar we-
derom integendeel alle woorden, die uit der Latijnen
korte *o* gevloeit, doch meestal bastert zijn, by ons
de zachte *o* hebben: *koor*, chorus; *koorde*, chorda;
kolen, thans *keulen*, Colonia Agripp., *gepopel*, of *ge-
peupel*, (populus); *koken*, *keuken* van coquina, *mode*,
(mos, modus vestiendi) *nobel*, (nobilis) *olie*, (o-
leum) *pool*, (polus) *poorte* (porta) *roze*, (rosa) *ſcho-
le*, (ſchola) *toon*, (tonus), *zole*, (ſolea); hoedanigert
wy er meer konden opgeven door behulp van den
grooten TEN KATE, die hier ons in voorgelicht heeft
F. D. bl. 289—292. Noch klarer zal dit doorſtra-
ken, wanneer wy de verwantschape talen raatplegen.
Dan ontdekken wy, dat, gelijk in 't M-Gouisch
de zachte *o* vry regelmatig ſtreek behielt, en nu
eens *o*, dan weder *u* geſchreven werdt, integendeel on-
ze ſcherpe *o* altijt evenredig ſtaut met der *Goten* AU;
zodat het geen by ons met *óó* geſpelt wordt: *wóórt*,
dóó, *dóóp*, *gelóóf*, *bóóg*, *bóóren*, *kóópen*, *lóópen*, *lóón*,
óóg, *óók*, *ſchóót*, *hóóft*, *bóóm*, by hun in dezer voege
is geſpelt: *waurd*, *dautbus*, *daupeins*, *galaubeins*,
haubs, *bausjan*, *kaupan*, *blaupan*, *laun*, *ango*, *auk*,
ſkaus, *haubib*, *bagms*, om van andere aanver-
wanten; en vooral de Hoogduiſche, thans te zwij-
gen (*m*), waarin de ijver ons te verre vervoeren zou-
de:

(*m*) Wy zijn deze woorden verplicht aan de doorzich-
tigheid

de: dienende dit alleen maar om te toonen, dat er buiten de zachte lange *a, e, i, o, u*, welke men hoort in *maken, koken, muren, leven, ziden*, voor welk laatste men thans schrijft *zyden* ofte *tijden*, ook noch een byzondere, scherpe, dubbele en gemengde klank van outs af plaats gehadt heeft, die nootzakelijk vereischt, datmen den zelve in het schrijven van de andere zachter klanken onderscheide. Dit nu hebben onze beste Schrijvers zo naaukeurigh gedaan, zo heilig onderhouden, en KILIAAN in zijn kostlyk *woordenboek*, met vele anderen, zo zinnlyk nagevolgt, dat het te verwonderen is, datmen in de vorige eeu tot zo verre heeft kunnen verbasteren van de eens zo evenredig en algemeen aangenomen Spelling, dat thans dit gansche onderscheit niet meer gekent, by velen als een grilligheit, ja gansch nodelooze en netelige sijnheit, wordt uitgekreten, vooral by de Amsteldammeren, of (volgens TEN KATE I. D. bl. 118.) by die *geenen, die tuschen Noordbollant, en den Rijn woonen, by wien dit onderscheit in de uitspraak niet wordt waargenomen, als gebruikende alleen de zachte lange e. en o.* „Waardoor zy niet „alleen (dus drukt hy zich uit) „zondigen teegens de „Gemeene-lands Dialect, maar ook vervallen in „een' Dubbelzinnigheit van woorden, van 't welke „veele Zuid-Hollandsche Steeden, en andren van onze

tigheit van onzen grooten Meester L. TEN KATE D. I. bl. 168. enz. by wien men vorders zie: vergelykende JUN. in zijn *Glossar. Gotic.*

„onze Nederduitsche Provincien, die dit onderscheid „in agt nemen, vry zijn.” Dus spreekt hy, en laat kort daaraan volgen, 't geen wy reets met zo vele en meer woorden onder 't oog gebracht hebben, „dat „namelyk de agtbaarste Schrijvers, in 't bloeyendste „van de voorgaende ééw, in de Geméene spelling „zig van dit volgende onderscheid bedienden, Dat „ze, wannéer in één zélfde Léttergreep' géén Mee- „de-klinker volgt, voor de zachte Lang-klinkende „EE en OO. eene énkele $\bar{e}$ en $\bar{o}$. én voor de har- „de $\bar{e}\bar{e}$ en $\bar{o}\bar{o}$, eene dubbele EE en OO, gebruik- „ten, dus [zegt hy] schreeven zy WEKEN (He- „domadae), en WEEKEN (mollire), en HOPEN „(sperare) en HOOPEN (accumulare), dóg niet „het ééne voor het andere.” Hierby komt ten aan- „zien der scherpe $\bar{e}\bar{e}$, dat het kenmerk derzelve noch by de lage gemeente van Amsteldam in wezen is; doordien deze volgens ene Friesche Dialekt, die dit betracht, de scherpe $\bar{e}\bar{e}$ gebruikt als IE, zeggende *ien* voor *een*, *bien* voor *been*, *wiek*, voor *week* (mol- lis), *gien* voor *geen* (nullus); daar zy in tegendeel voor de zachte EE dit gebruik van IE nooit ver- toont; zeggende als dan altijd *week* (hebdomas) *geen* (hic, ille) enz. Zie TEN KATE I. D. bl. 157. en 243—250. Meer zouden wy er kunnen bijvoegen; doch de verschillentheit dezer klanken, en de daaruit gerezene nootzaaklijkheit om die te onderkennen in het schrijven, geloof ik niet, dat iemand nu meer in twijfel trekken zal, vooral dan niet, wanneer hy in dit

dit licht beschouwt al 't geen dezelve TEN KATE in zijn doorwrocht en onwaardeerbaar werk te boek geslagen heeft, D. I. bl. 116. 118. 119. 147.; voorts in zijne IIIe. *verhandeling over de Nederduitsche Letterklanken*, betreffende het onderscheid tusschen de gemeenelantsdialect en die der Amstel- en Rijnlanders bl. 152. enz., gevoecht met de *Bylagen* N°. 3. 4. tot aan bl. 320. Het welk, daar het alles met zeer veel voor- en doorzichtigheit behandelt is, ons in zo veel grooter verwondering over den onvermoelden TEN KATE wegvoert, als hy zelf, een Amstellander zijnde, zo door geboorte als opvoeding, volgens zijne eigen verklaring bl. 152., hierin even zo zwak als andere Amstel- en Rijnlanderen gelaten was, maar die zich zelven alleen door opmerking en eigen waarnemingen heeft op de been gebracht. Men zie hem ter zake vooral op bl. 156 — 161. enz. en de wijze, hoe hy er zelf reets vroeg mede omsprong in zijn boekjen: *de gemeenschap van de Gotische taal met de Nederd.* a. 1710. bl. 5. in not. opgedragen aan den Heer ADRIAAN VERWER. Men kan kwalijk gelooven, hoe veel hem in dezen voorgelicht heeft de *Idea Linguae Belgic.* in 't jaar 1707, onder de benaming van *Anonymus Batavus* uitgegeven door den Heer A. VERWER; tenware hy zulks zelve liet blijken in zijnen den Heer A. VERWER toegezonden (zo straks genoemden) brief (n). Tegen welke *Idea* het

my

(n) Want dit zelve was niet alleen lang waargenomen door den Heer A. VERWER, die volg. zijnen brief aan

Z 4

Prof.

my minder verwondert, dat de Heer MOONEN zo veel gehadt heeft, naar mate zijn Ed. door dat kleen bewerp byna het gansche zamenstel zijner Taalkunde, op enkel *meenen* en *gelooven* en dus op enen losfen zantgront gebout, in enen ruk zag nederstorten. Door middel van 't verschil dezer twee letterhelden, te vinden achter den IV. druk van D. V. H. *Geslachtlijst*, en eerstdaags van nieuws door ons ter perse te brengen, zijn wy meer en meer van den aart onzer taal door den Heer VERWER onderricht geworden. De weinige doorzicht, die de Heer MOONEN in onze ware taaleigenschappen en oude geschriften hadde, heeft dien arbeit-

Prof. RELANT (bl. 476.) *de gronden van zijne stellingen reets al in 't jaar 1670. in 't ruwe gevat*, en daarin TEN KATE, zijnen bijzonderen vriend, voorgelicht had: maar dit verzuimen van onderscheit noemt hy een verzuim van 'SLANTSVOCAL-KLANKEN, welke daardoor in *eene onredderbare verwarring vallen* zouden: als, zecht hy, in de woorden *verzen* en *lezen*; *booren*, en *boren*; *waaraf het klankverschil in den zetel onzer Republiijke (Zuisbollans, namelijk) den kinderen bekend is*. Breet schijnen ook reets de Heer VERWER en TEN KATE met elkander over deze en meer andere taaleigenschappen gehandelt te hebben. Immers op niemant anders dan op den laatsten kan ik toepassen, 't geen VERWER (aldaar bl. 473.) zecht ten aanzien des *Tongeslags* in enkele letteren en sylben; en ten aanzien van den klemtoon bl. 479. waar hy hem *iemant zijner kennissen* noemt. En op niemant weder dan den Heer VERWER kan ik toepassen, 't geen de Heer TEN KATE I. D. bl. 153. zecht: dat, namelijk, de geboorteplaats van den persoon, voor wien hy die aanmerkingen opstelde, denzelven 't voorrecht had gegeven om met zijne eigene uitspraek niet in te rade te kunnen gaan.

beitzamen man niet hoeven te beletten, om uit de in zwang gaande taal ons vele regelen der woortvoeging (*syntaxis*) optemaken, die wy buiten hem misfchien noch zouden ontbeert hebben. Tot het gebruik van wiens spraakkunst wy voor het overige in deze verlichte dagen niemant sterk kunnen aanzetten. Zijn Eerwaard. zal altoos als een der eerste ijsbrekers ziften verdienen lof behouden. Doch ter zake.

Men mag vrijelijk vragen, vanwaar het komt, dat men in de vorige eeu zo vele verschillende Spellingen heeft zien invoeren, daar men noch zo kort te voren een zo zuivere Spelling in dit stuk heeft waargenomen? Ik zoude deze vragé kunnen beantwoorden met op mijne beurt te vragen, hoe het bijkomt, datmen, thans zo zeer verlicht geworden, niettemin zo los en ongechikt in 't stuk der Spelling zy. Dezelfde redenen, die nu gelden, golden ook toen; maar daar kwam noch by een algemeene taalverwoesting door vermenging met alle die vreemdelingen, welke in de Nederlantsche beroerten binnendrongen, en geene gevoegzame gelegenheit overlieten ter hanthaving onzer spraak. Ik ontkenne niet, dat de taal bebouwt zij in 't midden dier verwoestingen. Zulks wijzen genoeg uit de menigvuldige in die tijt opgerichte en bloeiende Rederijkkamers (a). Maar
het

(a) Wy wenschten zeergaarne, dat zich iemand onzer taal- en dichtlievende langgenooten wilde verledigen, om, het geen mijns wetens nimmer is gedaan, een beknopt en geschikt verhaal te geven van de oude

het was ten dien tijde al voor een goet gedeelte met dezelve omgekomen, en men begon allengs van de oude zuiverheit af te wijken; tot datmen eindelijk, en juist in den Amstellantschen tongval, het Hoofd der toenmalige Dichteren, en vraagbaak onzer taal, zag overslaan tot ene gansch nieuwe Spelling, waaruit van tijt tot tijt zo vele zinnen als hoofden zijn gerezen. Ik meene de algemeene verdubbeling van letteren in sylbaben, die met geen consonant beslooten worden; waaraan de Muiderdrest HOOFD de grootste schikbaarheit heeft bijgezet (p), en die zijne navolgers gehad heeft; terwijl anderen al zeer regelmatig meenden te schrijven, als zy in het verlengen of verdubbelen van vokalen, wier fylb geen consonant besluit, waarnamen, of er een of twee vokalen in het Enkelvoudige of Eenfylbige woort gevonden werden. Een Regelsmaat voorwaar! zoverre buiten-sporig, als het denkbeelt van den aart eens zulken Enkelvouts of Eenfylbigen woorts valsch en ongegront is. Zy meenen by voorbeelt, dat het meervout dre/ven, mu/ren, ba/nen, be/uen, ho/ven, stoven, ko-

Rederijkkamers hier te lande. 't Weinige, dat er my van bekend is, blede ik gaarne met anderen daartoe aan. Het werkjen: genoemt: *Den Lusthof von Reiberica, of beschryving van de t'zamenkomst der Hollandscher Cameren van de Redenryckers, binnen Leyden, Leyd. 1596.* 4to. elders aangehaalt, is my in zijne iuiste waarde onbekent.

(p) Waarover VONDEL zich zo zeer beklaagde, en waartegen hy zijne Nederlanders waarschouwde in de opdracht voor de HECUBA; en in 't noodig bericht over de nieuwe Nederduitsche Mitspellinge. Zie TAN KARE I. D. bl. 160. Voor hem hebben dit ook reets anderen gedaan

komen, zich schikken moet naar 't enkelvoudig getal dier woorden. En dus ver meenen en denken zy, mijns oordeels, zeer wel. Maar 't gevolg, daaruit getrokken, datmen volgens het Enkelvoud, *dreef*, *muur*, *baan*, *beef*, *hof*, *stoof*, *korn*; dan ook behoort te schrijven, *dreeven*, *muuren*, *banuen*, *beeven*, *boven*, *stooven*, *kornen* is ongegronst en tegen den aart der taal. Bedachten zy, dat onze outste en geschiktste Spelling (gelijk wy boven toonden) niet geweest zy *broot*, *dreef*, *muer*, maar *brode*, *dreeve*, *mure*, en dat daar navolgens ieder woort zijn meervout heeft gekregen: bedachten zy, dat in die woorden *brōde*, *drēve*, *mūre*, *bāne*, op de eerste letter-greep, (als uitmakende het zaaklijke deel des woorts) de gansche kracht en klem der uitspraak nederkwam (q), en dat dus die eerste syllabe van nature lang is, zelfs

ZON-

(q) Wy kunnen dit noch nader ophelderen door onze gewone wijze van inkrimping der lange vokalen, waar een staart op volgt met de letter *n*, in *tre-den*, *be-den*, *da-den*, *ra-den*, *bo-dem*, *doo-den*, *zo-den*, *sta-dig*: in dezen wordt de *d* weggeworpen, en de staart-consonant smelt in de vorige sylb, en maakt alhier ene verdubbeling der *e*, *a*, *o* in *tre-en*, *da-an*, *bo-om*, *sta-ag*; dienende om door het schrijven der enkele vokaal den klank, die er was in de lange vocaal van *tre-*, *da-*, *bo-*, *zo-*, *sta-*, niet te doen overgaan in enen korten *tren*, *dan*, *stag*, *bom*. Dus dan zietmen, dat niet slechts de *d*, maar ook de volgende *e* en *i* in *daden*, *stadig*, verloren gaan, en er niet anders overblijft dan *trē-n*, *brē-n*, *dā-n*, *rā-n*, *bo-n*, *dōō-n*, *zōō-n*, *stā-g*: en hoe belachelijk derhalve zy zijn, die, hoewel zy anders

66

zonder verdubbeling der vokaal : zy zouden dan tefens bedenken , dat wy in de regelmatige ordening van onze spelling niets te schaffen hebben met *broot*, *dreef*, *muur*, *baan*, *beef*, *hof*; ja dat deze laatste spelling en woortvorming dier eenfyllabifche woorden by ons geheel niet in aanmerking komen kan , dan voor zo verre een verregaant ingefloopen rijnverlof van Achterafkapping der letteren (*metaplasmus detractivus*) deze spelling van *broot*, *dreef*, in plaatze van *brode*, *dreve*, *murc*, heeft ingevoerd. Dat gefchiedende hebben wy te voren gezien , dat dan de lettergreepbeftuitende consonant *d*, *v*, *r*, achter *brō* - | *drē* - | *mū*, | een verdubbeling der Klinkers *o*, *e*, *u*, nootzaaklijk maakte, om in geen zwaarigheid van *brod*, *drev*, *mur*, te vervallen. In later tijt kwam hier noch by de gewoonte , om by voorbeeld *maeck*, *breeck* enz. te fchrijven , het welk, in 't meervout blijvende, die verdubbeling van klinker in *maecken*, *breecken* doet nootzaaklijk worden , om geen *maaken*, *breeken* te lezen , even als ftont er *makken*, *brokken*.

Dit alles zo zijnde ten aanzien der Lettergrepen , waar geen consonant op fluit , kunnen wy ten laaftten treden tot het befluit der hedendaagfch te ver-
kic-

es fchrijven, hier de *ss* behouden in *dd-en*, *rd-en*; dewijl dit doorgaande men dan ook *bb-ent*, *zb-en*, *ftd-ig* zoude moeten fchrijven , alzo de Analogie dezelfde is.

kiezene spelling. Wy hebben gezien, hoe de Grieksche en Latijnsche taal (en laten wy er bijvoegen alle Europeische levende talen; en insgelijk alle onze oude aanverwanten) in haren bloeienden staat van geene vokaalverdubbeling geweten hebben. Wy hebben voorts bewezen, dat noch in vroege noch in later tijden, tot aan de geheele taalverbastering, onze taal zulke vokaalverlenging heeft gekent. En tusschen beiden zagen wy ook, dat er in onze taal een heerlijke eigenschap is opgesloten, dat zy *den klemmenden toon der lange uitspraak* (r) altoos vallen laat op het meest-

21-

(r) *Den klemmenden toon der lange uitspraak* zegge ik met enige omzichtigheit: durvende hem niet volstrekt *accent* noemen, omdat een naaukeuriger onderzoek my heeft doen voorkomen, dat, (gelijk by de Oude Latijnen een licht onderscheit schijnt gemaakt tusschen de uitspraak *ener lange syllabe* en *tusschen den accent*) ook mogelijk dit teeder onderscheit by ons in sommige woorden kan gevonden worden. Altans de gene, die weet, dat de *accent* van woorden zich niet verder dan tot de *antepenultima* kan uitstrekken, als blijkt in *múlier*, *mulieris*, *mulieribus*; en daarby ook weet, dat het zaaklijk deel des woorts in onze taal meermale op de vierde, en verdere syllaben van achteren, zich laat hooren; zal niet kunnen ontkennen, dat wy even dus ook den *accent* noch buiten dat op een der drie laatste syllaben laten nederkomen. By voorbeeld: *geheim*, *geheimnissen*; *wisselen*, *wisselingen*; *barmhertig*, *barmhertigheden*; *änder*, *verändert*, *verändering*, *veränderingen*; *gēven*, *vergēven*, *onvergēven*, *onvergēflijk*, of *onvergēvelijk*, *onvergēflijke*, of *onvergēvelijke*. Van eigenlijk zamengezette woorden spreken

zakelijke en wezenlijkste deel des woorts: *beredchten, vergelden, verhandelen, getál, tellen, máken, bréken, gemáakt, gebróken. medeklinkende, onnózel, onnózelheit, eigenschap.* enz. Dit alles vastgesteld, wat besluit valt dan hier optemaken anders, dan dat, de natuur der tale noch dezelve zijnde als voorhenen, het even als voor dezen, de gevoeglijkste spelling zy, en behoore te blijven, de enkele lange *a, e, i, o, u.* Ik twijfel geenzins, of ik zal hier tegenkrijgen, of ik op dezelve wijze als *banen, leven, muren, komen,* dan ook zoude willen schrijven *tiden, bliven, mine, winen, nigen,* in plaats van *tijden, blijven, mijne, wijnen, nijgen* of *tyden, blyven, myne, wyren, nygen?* Doch hierop diene ik onderscheidentlijk te antwoorden. Voor eerst: niemand, denk ik, zal ontkennen, dat de spelling *tiden, bliven, mine, wijnen, nigen* volmaakt overeenkomt met de ware en volgens de gemeene dialekt alleen goetgekeurde uitspraak (*s*); 't welk ook daarenboven genoegzaam blijken kan uit alle woorden, die van Latijnschen oorsprong zijn; als, *linum, vinum (t), mile, pila,*

ma-

ken wy niet. Men vergelijke intusfchen 't gene ten opzichte des nadruks op de onzagt-staertige *Afleiterminatie* gezecht wordt door L. TEN KATE D. II. bl. 79.

(*s*) Hierom heeft de Amsteld. Muiderdrosht HOOFD in zijne *waarnemingen* (TEN KATE I. D. bl. 742.) No. cxvii. al te recht deze uitspraak gedaan: „volgens de „Spelling met een enkele VOCÆL zal men ook MI- „NEN voor MIJNEN moeten zetten.”

(*t*) Dat *wijn* van *vinum* komt, daaraan zal niemant twijfelen, die de verwantschap der Lat. *v.* met de Nederd. *w.* uit voorbeelden heeft leeren opmerken: *va-*
dum,

musica, milus, die in 't Nederduitsch klinken en zich eigenaardig schrijven *line, wine, mile, pile, muzike, mile*, of, als de *e*. verloren gaat, *lijn* (waarvan *lijnwaas*, en ook 't *linen, linnen*, zo veel als *het lijnene*, gelijk *gonden, zilveren, koperen*, dat is, *van goud, van zilver, van koper, van lijn gemaakt*), *wijn, mijl, pijl, muziek, nijl*, enz. Maar ten anderen, het is bewezen, dat alle onze outduitsche schriften volgens huare regelmaat niet anders hebben kunnen schrijven noch ooit anders geschreven hebben, dan even dit *tiden, bli-ven, mine*. Ten derden is het zeker, dat, zomet ene enkele Dialekt of twee hier hooren moest, en wy de inwoners van Zeelant en een deel van Overijsfel raatpleegden, deze uit enen mont niet anders zouden zeggen, dan datmen, behoudens de Evenredigheid in de overige langklinkers, deze *i* niet anders kan of mag uitdrukken dan insgelijks door dat enkel lettermerk *i*; in dier voege, dat in het stuk van spelling de uitspraak dezer gewesten alleen gehoord en in aanmerking moet genomen worden, als zijnde deze alleen overeenkomstig met de gemeenelantsdialekt, die ons eenig richtsnoer wezen moet. Doch ten vierden merken wy aan, dat, aangezien deze gewoonte van *tiden, bliuen, mine* van tijt tot tijt gesleten en aant een zijde gezet is, en het invoeren dezer nieuwigheit niet slechts zeer vreesnt zoude moeten voorkomen voor

de
*dum, wado; vanus, waon; vidua, wedde of weduwe; val-
 lis, wal; verus, waar; viso, (i. e. zien) wizen, wizen
 (d. i. doen zien); velle, willen; vete, waken, enz.*

de oogen, maar ook voor de ooren der genen, die thans in de uitspraak dezer dubbele *i* of *ij* verwacht geraakt zijn met de *ei* (*u*); men dus hierin enige toegeventheit gebruiken konde, op zodanige wijze nochtans, dat de *Analogie* door het uitvinden van een' middelweg ten vollen werde inachtgenomen en behouden. Men heeft reets te voren kunnen opmerken, dat onze *i* by de ouden in onderscheiding der *ij* noch een bijzonder [*y*] maaksel heeft gehad, waarvan men geschreven heeft, *bereydt*, als ook *vrybeyt*, *zyne*, *my*, *by*; in tegenstelling der dubbele in *rijdt*, *mijn*, *wijsbeyt*, enz. Wat zwarigheid zoude er in liggen, dat de lange *i* op deze plaats, waar *tiden*, *blijven* stooten zou, verwisfelt werdt met hare gelijkzooortige *y*, schrijvende dus *tyden*, *blyven*, gelijklijk met *baanen*, *leven*, *boven*, *muren*, behoudens hare verdubbeling in 't sluiten op een conforant *tijt*, *blijf*, *mijn*, *wijsheit*; in evenredigheid met *baan*, *leef*, *stoof*, *muur* (*v*). Dezen regel in de tegenwoordige spelling

(*u*) Te recht zecht daarom TEN KATE L D. bl. 119. Onze Amstel- en Rijn-landsche Dialect steekt óók verwart in de Uitspraak van *y* [hy bedoelt *ij*] en *ey* of *ei*, als spreekende opzen Enkelklinker *y* verkéerdelijk zoodaenig uit, als onzen Dubbel-klinker (Diphthongus) *ei* (óf *ey*;) dus klinkt eeven ééns by ons het woord *wyken* (cedere) en *weyken* (mollire), enz. waer door 't ons moeiliik vát desweegen in 't schrijven niet te dwalen; want, schóón wy 't vereischte onderscheid in de uitspraak misfen, nóóit was 'er Schrijver van waerde onder ons, die dat in 't spellen zocht over te slaen. enz. vergeleken vooral bl. 156.

(*v*) Onze meeste outste schriften, zal een ieder be-
vin

ling acht ik den voegzaamsten van alle anderen, die er gesmeedt, doch nimmer zo algemeen evenredig be-
 toocht kunnen worden. Hy volgt den aart der meeste talen. Hy steunt op reden. Hy is onze outste en eerste taalregel. En hy wordt volkomen gebillijkt door die bijzondere eigenschap onzer tale, betreffende den klemtoon op het zakelijke deel des woorts, welke de verdubbeling van vokalen volstrekt overtollig maakt. Hiertegen nu geldt niet de uitvlucht der zwaarigheid, dat op deze wijs de taal voor vreemdelingen moeilijk wordt gemaakt, die niet weten kunnen, of het enkelvout van *banen*, *muren*, BAN en MUR zy, dan wel BAAN en MUUR. Het tegendeel is waar. Want om niet te zeggen, dat die zwaarigheid (zomen 't zwaarigheid mag noemen) van alle tijden her dezelve zy geweest,

vinden, dat op deze leest geschoeit zijn. Daar wy thans de *i* gebruiken, in *bereyd*, *goetheyt* enz., daar schreven zy de *y*. Diezelfde *y* was by hun gangbaar op het slot eens woorts, als *gevy*, *my*, *by*; in tegendeel vinden wy altijd *ij*, wanneer de stuitletter een dubbele *i* vereischte in *wijn*, *schijn*, *schrijft*; en deze *ij* treffen wy ook meest aan, ingeval die opgenoemde woorden verlengt worden, als *wijne*, *schijnen*, *schrijven*. Dit is de grontspelling onzer oude Schrijvers, en teffens de grontregel, dien onze laatste Nederl. Bijbelvertalers in het drukken a. 1637. op goede gronden gevolgt zijn. Gelijk een ieder zien kan, die de moeite nemen wil om dit in onze Bijbel-drukken, en alle andere oude Uitgaven, voor de taalverbastering van de pers gekomen, na te zien. Wilmen met de Ouden in de verlenging der woorden *wijzen*, *tijden*, *rijden* de dubbele *ij* gebruiken, men zal de **Outheit** meest voor zich hebben. En ik, voor *my*, *ben* hen in dit Vertoog gevolgt.

weest, zonder dat zulks den vreemdelingen werk ver-
 schafte; zo geeft dit ons en den vreemdelingen in te-
 gendeel een dubbel voordeel. Het eerste is, dat, die
 gront eens geleit zijnde, dat namelijk de klemtoon op
 het zaaklijke valt, en de eerste lettergreep in *le-ven*,
ba-nen, *mu-ren*, *ty-den*, *zwe-ven*, *wo-nen*, *zo-nen*,
ma-nen het lange zaaklijke deel is, en dus *dees lan-*
ge klinker volgens den aart der taal, *in geval van*
afkorting en stuiting op de medeklinker verdubbelt
wordt, dat, zegge ik, daardoor de gansche spraak op
 vaste gronden wordt gezet, en de wijze der verdub-
 beling van Vokalen daarby noch volkomen opgehel-
 dert wordt. Dit eerste voordeel zullen dan niet al-
 leen wy, maar ook alle vreemdelingen genieten, en
 de uitzondering, die er is, en certijts was, zal zo
 weinig om het lijf hebben, dat zy naaulijks noemens
 waardig schijnen zal, naamlijk, de uitzondering van
 woorden, die in het meervout de lange klinker heb-
 ben, *go-den*, *bo-ven*, *da-gen*, *lo-ven*, *sta-gen*,
tre-den, *gra-ven*, *bo-len*, *pa-den*; maar in 't enkel-
 vout de korte, als *god*, *bof*, *dag*, *lof*, *slag*, *tred*,
graf, *bol*, *pad*, *gebed*, *gebrek*, *bevel*, *gewag*, *staf*.
 Want, gelijk er nimmer taalregel zonder uitzonde-
 ring is, zo zijn zulke regels het meeste te verhef-
 fen, die de minste uitzonderingen ondergaan. Nu
 is, zo veel ik wete, deze genoemde de allereenigste,

ca

en daarby zo weinig woorden bevattende, dat zy naaulijks dien naam verdient: vooral wanneer men aanmerkt, dat, hoemen dit ook neemt, de opgenoemde woorden ene uitzondering van den gemeenen regel maken zullen. Want beschouwt men het oneindig aantal van woorden, wier consonant op een korte klinker sluit, als; *bek, gek, smak, lak, tak, vrek, lok, klok, vlok, vak, dak, dek, srik, kok, ruk, druk, schrik, snik, knik, brok, rok, bik, plak, flesk*, enz. die alle op *k* eindigen, (om van geene woorden op alle de andere consonanten uitgaande (*w*) te gewagen), en eischt de algemeene regel, dat alle dere woorden in 't meervout hunne medeklinker verdubbelen, om te kunnen schrijven *bekken, gekken, smakken* enz. zo zal men op deze wijze toch moeten uitzonderen *god, bos, dag, los* enz. om niet te maken *godden, bossen, daggen*. Ik zwijge, dat het dan noch beter zy, enen buitenlander volgens onzen regel (in *bo-*
ven,

(*w*) Een gansch legioen van dezen ziemen opgetelt in de *spraakunst* van den Heer ARN. MOONEN, Kap. xiv. bl. 67—74. gedr. 1740. Daar in tegendeel volgens den Heer TEN KATE niet veel meer dan 20 uitzonderingen van deze verdubbeling gevonden worden bl. 387. I. D. Doch dezelve kunnen uit onze boven genoemden met een enkel by hem vermeerdert worden. Om thans ook niet te spreken van de praeter. imperf. in; *ik et, genas; gaf, trad, vrat, vermat*, enz.

ven, *gra-ven*, *pa-den*) zich te horen mispreken in *hoof'*, *graaf'*, *paad'*, *speel'*, *daag'*, *slaag'*, *treed'*, *beveel'*, dan door den tegengestelden regel (in *bek*, *bekken*; *gek*, *gekken*) misleit, hem in 't meervout te hooren zeggen, *hof*, *hoffen*; *graf*, *graffen*; *god*, *god-den*; *lof*, *loffen*; *slag*, *slaggen*; *gebed*, *gebedden*; ten minsten zal zulk een mispreken, uit *ho-ven*, *hoof'*; *gra-ven*, *graaf'* voortspruitende, den vreemdeling meer verſchoonbaar worden, naardien wy noch van onze voorouders hebben overgehouden *ten hove*, *ten grave*, *gode opofferen*, *ten dien dage*, *ten spele*, *ten ſchouſpele*, *den bevele*, en diergelyken (x). De uitzondering, die er daarenboven is in *leden*, *lit*; *smeden*, *smit*; *ſchepen*, *ſchip*; *ſteden*, *ſtaad*; *ſplezen*, *split*; *ſpezen*, *ſpit*; *zeten*, *zit*; kan dan ook gemakliker verklaart worden, uit hoofde der oude ſpellinge † *led*, † *smed*, † *ſpet*, † *zet*. Het tweede voordeel, dat ons deze Spelling van *banen*, *leven*, *tyden*, *komen*, *muren* kan verſchaffen, zal noch grooter zijn, en ons den weg banen, om het reets te voren opgegeven merklijk onderscheit, dat er in de ſcherpe e en o, en de daar tegengeſtelde zachte klinker, te vinden is, naaukeurig waartenemen, te onderhouden, en dus

(x) Zie er meer by TEN KATE I. D. 237 - 240. by een andere gelegenheit door hem geoppert: maar vooral ter zake bl. 387.

dus dienen om de gansche taal voor haren ondergang te hoeden, door bestendig in hare iuiste waarde te bewaren de Gemeenelantsche Dialekt, die algemeene vraagbaak aller onzer Dialekten. Dus kan men het voetspoor van zo vele Schrijveren, die ons zijn voorgegaan, betreden, en die scherpe lange *ee* en *oo*, die later altoos dubbel is geschreven, behouden in alle die woorden, waarin dezelve behoort worden: schrijvende *teeken*, *meenen*, *steenen*, *eenig*; *ooren*, *hooren*, *boomen*, *stroomen*, niet, omdat die woorden in hun enkelvout hebben *meen*, *steen*, *een*; *oor*, *hoor*, *boom*, *stroom*; maar alleen daarom, dat in dezen en meer anderen de scharpe *e* en *o* gehoord wordt in tegenstelling van *komen*, *wonen*, *storen*; *steken*, *leven*. Dit zal dan voor de Buitenlanders een tweede voordeel zijn, alzo zy dus doende uit het Meervout altoos zullen kunnen opmaken, welke woorden met ene harde of scharpe lange *éé* en *óó*, en welke met ene zachte lange *ee* en *oo* geschreven en uitgesproken moeten worden. Het verschil der uitspraak, dat er is in *leven*, *geven*; *koken*, *bogen*, en *beenen*, *meenen*, *droomen*, *broeden*, zal hun door dit middel kenbaar worden, en hun behulpzaam zijn om te leeren, dat niet tegenstaande zy in 't enkelvout zeggen *leeft*, *geeft*, *kookt*, *boog*; *been*, *meen*, *droom*, *broot*, de klank en uitspraak nochtans zeer verschillende is

en blijft. Ik voorzie, dat velen dit, hoe nootzaaklijk ook, voor ene moeilijke onderscheiding zullen aanzien; en velen ook niet weten zullen, wat gids of leitsman hun in dezen sta te volgen; als zijnde dit by sommigen, vooral de Rijn- en Amstellanders, nauwelijks meer in klank te onderscheiden. Doch den zulken zouden wy ter beschaming moeten toevoegen, dat de groote TEN KATE, die zijne onkunde door geboorte en opvoeding hem verwekt menigmalen heeft beklaacht, middelen genoeg geweten heeft, om langs een voor hem en ten zijnen tijd noch nooit bewandelt spoor, door behulp van aanhoudende opmerkzaamheit en goede boeken, de bronzen op te delven, waaruit hy hieromtrent op vasten voet geraken kon. Men zal in dezen geen' beter leitsman vinden dan hem, die in zijn nopit volprezen werk onder anderen als volmaakten gids aanmerkt „dat allerkeurlijkste *Woordenboek van KILIAEN*” (bl. 162.) en de *Nederduitfche Overzetting van den Bijbel, uit last van de EE. Heeren Staten Generael a. 1637. volbragt*, met zo menigte andere deftige en goede Schrijveren, als hy ten dezen oogmerk dienftig en nootzaaklijk aanprijst bl. 161, 162. zijnes eerften Deels (z). Voeg by dit alles, dat

(z) Onder dezen verdienen te recht een plaatze HUGENS, KAMPHUIZEN, A. DE HUBERT, DE DEKKER en meer anderen aldaar genoemd; vergelijk A. v. *Brief van RELANT* bl. 468. enz.

dat „ *die onderscheit van spelling en uitspraak* (om
 „ met denzelven TEN KATE te spreken bl. 160.)
 „ *ook deze nuttigheid heeft*, dat hierdoor in gemeen-
 „ nelantspraak vele woorden onderscheiden van zija
 „ worden of blijven, die by den Amstel- en Rijn-
 „ landers eveneens klinken, en daardoor dubbelzini-
 „ nig zijn: zo als heten (*occultare*) en heeten
 „ (*fanare*), hopen, (*sperare*) en hoopen (*cumula-*
 „ *re*;" wijders „ dat er buiten dezen ook noch ene
 „ andere vrucht is, enen Taalliefhebber niet minder
 „ waart, naamlijk in het stuk van Afleiding; also
 „ men zonder de rechte kennis van dit gemelde onder-
 „ scheid vele woorden verkeerdelijk en ook sommi-
 „ gen als eenerlei zal aanzien, welke nochtans een bij-
 „ zondere reden van Afleiding hebben" (a).

Zie hier dan een enkel, doch teffens een voornaam
 en zeer algemeen deel onzer Spelling opengeleit, en de
 oude spelling vergeleken met de gene, die in latere tij-
 den plaats hadde, en op wat best voegelijke wijze
 men tegenwoordig daarin behoorde te werk te gaan.

't Is

(a) Het eenige, dat hier kan tegen ingebracht wor-
 den, is: dat dit alles wel aangaat, wanneer er geen
 medeklinker in die sylbe stuit; maar als er die by komt,
 dat dan het onderscheid in 't geheel niet kan vernomen
 worden, als in *heett*, (*occultat*), en *heett*, (*fanat*); *hoopt*,
sperat, en *hoopt*, *cumulat*. Doch lees hier over TEN KA-
 TE I. D. bl. 163.

A 2 4

't Is zekerlijk een drooge stoffe, maar de verregaande regelmaat, die ik in allen deele aantrof, en de verscheidene bedenkingen van hooger uitzicht, by het opmaken dezès vertoogs van tijd tot tijd my voorgekomen, zijn ten vollen in staat geweest, om den arbeid, hieraan doorgezwoegen, met genoegen te doen eindigen. Ik wensche het zelve strekken moge ter aanwijzing van de onbezonnen en losse handelwijs van velen, in het haastig oordeelen over spelling, zonder de ware *Analogie* te hebben nagegaan. Ik drage het teffens den Taalbeminneren voor, of het mogelijk dienen konde tot een' grontslag van ene meer geregelde manier van denking over 't geen de *Orthographia* van onze taal betreft. Verwacht intuschen by vervolg, het geen er meer aanmerklijks in de Spelkunde onzer spraak zich opdoet: en wel bijzonderlijk over de regelmaat der medeklinkeren B. D. F. G. CH. P. S. T. V. Z. op het slot der woorden, ten ware ik eerst de *twee-* en *drieklanken* aanvatte, dat zeerlicht gebeuren kon.

A. K L U I T.

's Hage
den 23. Mei 1763.

VER-

VERHANDELINGE
OVER EEN
ONTELBAER NAKROOST
VAN
DUITSCH E WOORDEN ,
GESPROTEN UIT HET STAMWOORD
F E E.

1870

(*) VERHANDELINGE

O V E R H E T

S T A M W O O R D

F E E.

Het komt my als ene ontwyfelbare waerheid voor, het gene M. TERENCEIUS VARRO (a) zegt: dat er, gelijk onder de menschen, dus ook onder

(*) Dit stuk is vertaald uit de *Dissertationes Anthologicae* van GEORG. CHRISTIAN. GEBAUER, (Lipsiæ 1723. 8vo.) onder welke het de vierde is, lopende van bladz. 229 tot 265, , waer het door deszelfs *dissertatio quinta, pro Rhythmis*, werdt opgevolgd; — Wy plaetzen hetzelfde hier, niet om daer mede all' den inhoud goed te keuren, ofte de verdediging van zoo veele in verscheiden opzichte vreemd schynende afleidingen, voor onze rekening te nemen; — Nemaer wy bedoelen alleen, door onzen Vaderlandschen Lezer dusdanige zwervende stukjes, van vreemden, die zich met onze taalkunde bemoeid hebben, te ontdekken en mede te deelen, voor eerst de vrucht van het goede dat in dezelve moge voorkomen, meer algemeen en door een ieder te doen nuttigen, en voornamelijk ten tweeden, onze geoefende Lezers, aenleiding en gelegenheid te geven, om by wederlegging, van 't een of ander dat zy in dit geschrift ongegrond of onwaerachtig mogen bevinden, hunne betterkunde, tot gemeenen oorbaer ten toon te spreiden. — Zoo wy in deze hope ons niet te loor gesteld maer dadelijk aangemoedigd zien, hebben wy stof en lust, om nog vry zeldsamer kost opteschaffen.

(*) L. VII. de LL. pag. mea 85.

der de woorden zekere verwantschappen en geslachten zijn. Ja, ik ben by my zelve lang overtuigd geweest, dat het der taelöfeninge van nut is zekere stammen of geslachten van woorden, door afkomste of vermaegschappinge aen elkanderen verbonden, te maken; langs welken weg alleen men den omtrek of de uitgestrektheid eener tale afmeten, de kracht en beteekenisse der woorden grondiger kennen, en tot de uiterste oorsprongen van zoo vele, in schijn grootelijks van den anderen verschillende, woorden doordringen kan. Onlangs hebbe ik hiervan een proef genomen in het Latijnsche woord *FVO*: nu is met uw verlot, ambtgenoten! mijn voornemen het zelfde in onze moedertale te beproeven. En ei lieve! welk woord zal ik zeggen dat meer myne beöfeninge verdienne, dan *FĒODI*, het welke ik, die de leenrechten (*Feodalia jura*) in 't openbaer op deze hoogeschole leerare, zelfs dagelijks in den mond moet hebben? Ik hebbe bevonden en bewezen (*b*), dat het uit *FE* en *OD* samengesteld is. Over het laetste woord zal ik by ene andere gelegenheid spreken. Omtrent het eerste *FE*, *FEE*, *FIE*, *FOE*, zijn my, onder het menigwerf en sterk bepeinzen, deze dingen, die ik thans aen den dag zal leggen, van tijd tot tijd in de gedachten gekomen. En des te liever late ik dit wegens het woord *FE* volgen op dat gene, 't welk van

(*b*) In ene verhandeling, den voorgaenden jare uitgegeven: *Origines Feodi, qua vocem, qua rem non externam sed Germanicam*, C. I. §. 16.

't woord F U O gezegd is, om dat ik geenszins twyfele, of zy hebben eene en de zelfde afkomst in de oorspronglyke tael.

De aert van 't woord : F E is 's menschen adem , na het aendrukken van de onderlip tegen de bovenstanden sterk uitgeblazen, en door de tweede of enige andere klinkletter aen het geboor gebracht. Zijn *vermogen* is, dat het al wat leeft en bezielde is, al wat ademt, al wat eindelijk uit zich zelf of door ene bykomende oorzaak bewogen wordt, volgens zyne eigenaertige kracht beteekene niet alleen by ons Duitschers, en die van ons afkomstig zijn, maer ook by alle andere volkeren. Hiervan hebben de Angelfaxen (c) gevormd
feorb,

(c) Om ons eenigszins te bekorten, zullen wy de dikwijls herhaelde woorden *Angel-saxen* door A. S. *Gothen* door *Gotb.* *Yslanders* door *Ysl.* *Theutschen* door *Theut.* in 't vervolg uitdrukken. Op dat ook, en vooral aen die genen, die tot deze heiligdommen toegang wenschen te hebben, blyken mag, van waer wy die oudheden gehaeld hebben, teekenen wy hier aen, dat wy de Gothische woorden hebben ontleend uit het *Glossarium Gothicum* van FRANCISCUS JUNIUS, achter de Gothische en Angel-saxische Euangeliën, door *Thomas Mareschalus* te Dordrecht, 1665. in 4to. uitgegeven, geplaatst: de Angel-saxische woorden uit het *Dictionarium Latino Saxo-nico-Anglicum* van GUILIELMUS SOMNERUS, te Oxford, 1659. fol. uitgegeven, de Yslandsche uit het *Lexicon Islandicum* van GUDMUNDUS ANDREAS, door *Petrus Johannes Resenius* te Koppenhagen, 1663. 4to. in 't licht gegeven: de Theutschen, en verscheiden plaetsen van OTFRID, NOTKERUS, WILLERAMUS en anderen uit het *Glossarium* van JOANNES SCHILTERUS, of het IIIde deel van zynen *Thesaurus Antiquitatum Teutonicarum*: eindelijk sommige Engelsche woorden, in de gemeene woordenboeken dikwijls

feorb, leven, ziel; *ferba*, geest, ziel; de Yslanders *fiør*, leven; de Theutsche *ferab*, ziel, leven; de Engelschen *fairy*, geest.

FEE was by de ouden vee, gedierte: en waerom niet? het leeft, het ademt, het beweegt zich. A. S. *feob*; by de aloude Ysl. *fe*, en by de hedendaegsche *fe*, *feacr*, *fiær*. *Glossæ* LIPSI: *Fiu*, pecora. ORFRIDUS, Lib. XIII. 2.

Sprabun to die Hirta

Thie seibun Febe warta.

Sprachen da die hirten

Diç des Viehes warten.

By de Nederlanders *vee*, en by ons *das* vich. Ik twyfele niet, of daarvan is het A. S. *waer*, der Engelschen *wear*, der Nederlanderen *wper*, en het onze *weiser*, *vivarium*, hoewel de gewoonte, die ook in de tael een tyran is, thans dit woord bepaeld heeft tot meeren, staende wateren en vischvuyvers. Die zelfde gewoonte heeft de beteekenis van het woord *fee*, *feob*, *faibu* ruimer gemaakt, zo dat het beduidde geld en allerleye goederen: hier van by de A. S. *febgerefa*, rentmeester. FE, FEO beduidt alle gedierte, meest echter land- en viervoetige dieren: waerby niet ongevoeglijk zal zijn aen te merken, dat ook de andere dieren met verwantschapte woorden benaemd worden.

wijls vergeefs gezocht wordende, uit het *Etymologicon Lingua Anglicana* van STEPHANUS SKINNERUS, Londen, 1671. fol.

den. By de Gothen *fuglus*, *fuglam*; by de A. S. *fugel*; Ysl. *fugl*; Teut. *fugeli*. NOTKERUS, Pf. XI. 1. *fling hara uf in berg also fugeli*; vlieg over op den berg, als een vogel. De musfchen *heizent alliu fugelin*, *dero wozent sumelichiu in gebirge*. By de Engelsch. *facol*: by de Nederland. en ons **vo**gel. By de Goth. *fisk*; A. S. *fisc*. Ysl. *fiskr*; Nederduitsch. **vi**sch, en by ons **fi**sch. By de A. S. *wyrm*, de Engel. en Nederland. **wo**rm: en by ons **wur**m.

De eigenschappen der dieren zijn te *weiden* en te *zelen*. Weiden, voeden was by de Goth. *fodan*; A. S. *sedan*; waervan weiding, voeding, *feding*; voedsel, *fednes*. Ysl. *eg fode*, *eg fodra*, *eg fostra*, ik voede; *forde*, aes, mondkost: A. S. *foda*, *fode*, *fother*, *fothur*, voeder; *foster* leeftogt, *fostermoder*, voedster; *fosterbearn* voedsterling. Theut. *fuaten*; Neerduitsch. **voeden**, **voedsel**, **voedster**; (by wien ook en) by ons **we**ide, **we**iden zijn *pascna*. Van *fittern*, *futter*, voeder, is het basterd latijn by DU CANGE, *foder*, *foderare*, en van een ander Theutsch woord *fuare*, *fuora*, *fure*, *spyze*, *fuoren*, *spyzen*, voëren, zijn afkomstig *ferrare*, *ferragium*, *fuarium*, en de Fransche *fouerre*, *foufrage*. Ook is *feorm* in 't A. S. kost, mael, middagmael, vriendenmaeltijd, waervan *feormian*, onderhouden, voeden, bezorgen: hiervan schijnt het Neerduitsche **ontfermen** te zijn afgekomen, als mede **erbarmen**, **barmhartig**, ten zy men meer behagen sceppe in 't gene VON STADE op dit laetste woord heeft aengeteekend.

Telen, by de Ysl. *eg foede*; A. S. *feded*, kind;
fac-

faeder, vader, by ons vater; *fadergeerd*, vaderland, *faederstage*, vadermoorder *faedersmage*, bloedvriend van vaders zyde, *faedera*, oom van vaders zyde; by ons vetter: *fabhe*, *fabhu*, moeye of vaders zuster: by de Goth. *fadrein*, ouders; het onze *gefatter*, gevader. Ja dit woord schijnt tot de beesten overgaen te zijn: de Ysl. hebben *vedr* en *vedre*, en verklaren het door ram, het mannetjen van de kudde, en by gevolg den vader: wy zeggen ein *wider* (weêr) die zelfde Ysl. kennen *fud*, vulva, waervan zo wel in de onze, als in de Franfche en Italiaenfche talen een meenigte vuile woorden, die de fchaemte ons belet uit te fpreken, afkomstig zijn. FRANCISCUS JUNIUS heeft, op het woord *fodan*, het franfche *putain*, en Italiaenfche *potta* en *putana* daertoe met recht gebracht.

Van FEE, dat, al wat ademt, beteekent, is het Goth. *vaian*. JOANNES VI. 18. *vinda mikilamma vaiandin*, eenen grooten wind waeyende: by de Nederland. *waepen*, OTFRIED, *waen*, en by ons *wehen*. Het deelwoord *vaiand*, *wehend*, heeft by famentrekkinge gevormd het naemwoord *wind*, gelijk ik met FRANCISCUS JUNIUS van meeninge ben, fchoon aen JOANNES GOROPHUS BECANUS *Hermath. L. III. p. 64.* en D. VON STADE ene andere afleidinge behaegt, nam. van *windan*, *wenden*, torquere, waervan op zijn plaets zal gefproken worden. De A. S. hebben *wind*, en de fraeye famenftellingen *windaeddre*, longpijp, en *windmaer*, echo, welk zy ook *wudmaer* of *boschpraetjen* noemen. By de Ysl. *vindur*, wind, en de famengestelde

de

de woorden *vindange*, venster, met eene aerdige toespeling, als in *naelorange*, het oog van een naeld, by ons *nadelôht*; zo ook *vindbane*, weërhaen, by ons *wetterbahn*. Dat van het woord *wind* gevondt zy het Goth. *vintrus*, het A. S. *winter*, Theut. *wintar*, winter (en by vervanginge (*synedochte*) een jaer) om dat op dien tijd de winden het hevigste waeyen, itemme ik B. DIECMANNUS, dit in zija *Specim. Glossar. Lat. Theot.* p. 68. beweerende, lichtelijk toe.

Weyen is volgens de oude uitspraek *weyen*, waer van *sachten*, *sâcheln*, waeyen, wind maken; *sâcher*, een soort van waeyer, dien myne landsluiden de Sileziërs (c) voor een zonnescerm gebruiken (want
het

(c) Ik zal van myne landgenooten de Sileziërs in deze en andere verhandelingen van gelijk soertigen inhoud dikwijls gewag maken, en my van derzelve gezag bedienen, niet met dit oogmerk, om aen mijn vaderland ik wete niet welk een' lof en voorrecht met een stilzwygend gevele toe te eigenen, of om daerom te ontkennen, dat by de andere Duitsche volkeren die zelfde woorden en manier van uitspraek gevonden worden; maer om dat ik van dit alles een oorgetuigen ben, aen wien derhalven geen geloof kan geweigerd worden. De redenen nu, waerom ik my niet liever op Meissen en Leipzich beroepe (welke ik met alle recht voor mijn tweede vaderland houde, als daerin het grootste en tot noch toe beste gedeelte mynes levens doorgebracht hebbende' zijn deze: voor eerst, om dat ik wete, dat de tael en wyze van uitspraek dier beide volkeren zeer veel verschillen, ten anderen, om dat er vele woorden, en geene eenerlye manier van uitspraek zelfs by myne landgenooten de Sileziërs onder de vrouwen, voedsters, dienstmaegden, knechts, boeren, 't geringste soort van volk, te vinden zijn, met welken allen ik in mijn vaderland, gelijk het gemeenlijk

1ste DEEL. B b met

het op beide wyzen van dienst is) en eiten *schatten* noemen. Van daer *schten*, heen en weder bewegen, *er sicht mit den haenden*, en het geen niet zonder eene geweldige beweginge van alle de leden geschiedt, vechten, schermen. A. S. *fab*, *fabmon*, vyand; *fabnyffe*, vyandschap; *feobt*, *fybt*, gevecht, veldslag; *feobtan*, vechten, stryden; *fyhtling*, soldaet, strijdbaar man; *fihtung*, gevecht, *fachd*, in basterd Latijn *faida*, by ons *sehde*; *fachtlybote*, veröffening der vyandschap, *mfachd*, vry van vyandschap; waervan ik gaern den geleerden Heer SOMNERUS toestemme dat ons *urpheda* voortgevolcid is. Vergelyk D. VON STADE *von dem woerlein ur*, p. 834. Theut. *fehede*, *fehde*, haet, vyandschap, vede; *fehda*, gevecht, *chifechte*, oorlog. Ja, ik zoude dat beruchte *wchadinc* of *wchadinc*, te vinden in de Beyerfche *wetten*, van *wchad*, vechten afleiden (hoewel het LOCCENIUS en SPELMAN anders voorkomt: vergelyk DUCANGE en SCHILTER) *das fechtbing*, *pugnae indicium*; want het is overbekend, dat *dinc indicium* of geding, *pleidooi* beteekene.

Van *wchen* is 't A. S. *weder*, *widur*; Ysl. *vedur*, lucht;

met kinderen en jongens gaet, een grooter en gemeenzamer omgang gehad hebbe, dan in het ongehuwde en letteroefenend leven, dat ik thans leide, zo dat ik meest onkundig ben van 't gene onze dienstmaegden en voedsters en 't overige gemeene foort van volk praten. Gelyk welmeenenden deze waerschuwinge, al rekenen zy die overtollig, echter naer hunne bescheidenheid licht verschonon zullen, dus zullen voorzichtigen gemaklyk begrypen, dat ene licht afkeerige en nydige eeuw ons dusdanige redenen asperst.

lucht; *motvidre*, tegenwind; *kyrvidre*, stil weër; *illvidre*, ruew, slecht weër; *facvidre*, onstuimig weër: het Engelsche *weather*, Neêrduitſche *weder*, en ons *wetter*, *gewitter*, *ingewitter*, *witterung*, *witteren*, donderen, en in eenen anderen zin ricken, *gewaer* worden.

Van *weten*, dat waeyen en bewegen beduidt, volgens die plaets van MATTHEUS, XI. 7. *ein robr*, *das der wind bin und her wehet*, een riet, dat de wind ginds en weder beweegt, is *watt*, iets dat licht, dun, lenig en een speeltuig der winden is, gelijk lijnwaed, doek, gewaed. A. S. *waede*, *weda*, kleedinge: Ysl. *wod*, laken of doek; *fat*, kleed. *Glaſſe* LIPSII: *gewede* vestimenta (kleederen) *wanda*, vestimentum (in onze sprake *gewand*) *wat*, vestis, Theut. *watten*, veilire of kleeden, *kiwasi*; vestimenta of gewaed. *On-
de beldendichten:*

*Hie endent sich dise mere
Von familt der Kunigein
Und von den kleinen Laurain
End von Her Dieterich und sein man
Man sach sie all in Freuden stan
Nu bat dis Buch ein ende
Gott uns sein bilffe sende
Das wir zu allen stunden
In freiden werden funden
So mag uns wobl gelingen
Heinrich von Osterdingen
Dise abentur gesungen bat
Das sie so maisterlichen stat
Des waren im die Fursten bold*

*Sie gaben im Silber und Gold
Pfennig und reiche wat
Hiemit dis buch ein ende bat
Von dem auferweblten tegen
Gott geb uns allen seinen segen.*

En in andere ongedrukte rymen viade ik dit bekend versjen op den paeuw :

Angelus in penna, pede latro, voce gebenna.

Dus vertaeld :

*Der Pfauw diebsch gat
Tufels stim und Engels wat.*

By deze gelegenheid kan ik niet nalaten gewag te maken van een woord, menigmael in de gemelde rymen voorkomende, sarebat, als mede surewat; ik twyfele niet, of het is ijer wat, pantsier, yzeren harnas: want, dat onze voorouders dus gesproken hebben, leeren ons andere ongedrukte gedichten :

*Man precht im sein ros ze bant
Sper, schild und eisen gewand.*

En noch eens :

*Er sprach, ich send dir her
Fünff tausend kúnder helde
In guten stachel gewand.*

Stahlgewand, chalybea tunica. Wy zeggen noch leinwat, leinwand, *vestis linea* (of lijnwaed). In onzen BYBEL, *Levit. VI. 10. und der Priester sol seinen leinen rock*
anzie

anziehen, und die leinen niederwat an seinen leib. Vergleich SYRACH, hoofdst. XLV. vers 10. *Waspenda* vindt men by DU CANGE en SCHILTER: voeg hierby eene duidelyke plaets uit de *Schweizer Chron.* van JOANN. STUMPFUS, II. D. 5. B. 5. hoofdst. p. 61. b. *Es ward auch in derselben stiftung unter andern Worten bedinget, das man iaehrlich einem Diener der Kirchen oder Pfarrer zu Apenzell solte geben ein wadtspend, das ist, ein Iabrkleid, wie man denn domabls die Münche bekleidet. Eine soeliche Iabrkleidung nannten sy ein wadtspend in ibrem Latein wadtspendam.* In onzen ouden Duitschen Bybel leest men GENES. III. 7. *und machten ihnen wadel,* 't welk LUTHER overzet: *und machten ihnen schürze:* hiervan wadel, waeyer, fliegemwadel. De Engelschen hebben het woord *waddle* en wy wadeln, met den staert kwispelen.

Van wezen komt wiet, al wat buigzaam, week en beweegbaar is. By de Ysl. is *vyder*, en by de A. S. *widig* een wilgenboom, in onze sprake *weide*, *weidicht*; en den naam van het byzondere soort tot het gantsche geslacht overgebracht zijnde, by de Theut. *witru*, hout. Ik meene dat de volgende woorden daer-äen verwantschap zijn: A. S. *faeder*, *fether*, *fidber*, *fythar*; Ysl. *foedr*, *fidur*; Engelsch. *feather*, Neerduitsch *beder*, en onze Hoogduitsche: *feder*, *gesieder*, *fittig*, *fittig*, *fittern*, *fittergold*, *fladdern*, *fladerholz*, *fledermauss*, *flederwisch*, *flackern*, *vlagge*. Ysl. *eg flake*, iets dat hangt heen en weder slingeren, *fleck*; Ysl. *fleka*, aen stukken breken, van een ryten. A. S. *flacca*; schnee-

Bb 3

floeken:

fluctin: Ysl. *eg flaka*, ik zwerf; **flucte** van de vogelen. A. S. *flucorian*, de vleugels reppen, vliegen; **flug**, **fliget**, **gefliget**. Ysl. *eg flog*, ik vlieg. A. S. *flugan*, vliegen, vlugten; **flüge**, A. S. *fleoga*: Ysl. *fluga*, een vlieg; **flüchen**, A. S. *flean*, vlieden; **flüchen**, ontvlieden. I heet. *fleoban*. Nederd. **blieden**; **flucht**, A. S. *flyht*, vlugt (*fuga*) en vlugt der vogelen (*volatus*) *flyma*, een voortvlugtige; **flöh**, A. S. *flon*, een vloot, enz.

Van **wehen** is **weich**, week: want wat is natuerlyker aan den adem of wind, dien men verwekt, dan dat die zachtelyk wyke voor iets, dat sterker is? **weich**, **week**, en met invoeging der letter *l*, **welch**, een woord, NOTKERUS zeer gemeen, waarvan het onze **welt**, **slap**, **dor**, **verwelken**, **verflenschen**, **verdorren**. **Weeke** dingen **wyken**; waarvan **weichen**, **wyken**: hy **wijkt**, of **bezwijkt** voor de ziekte, die **ziek** is. Ysl. *eg vyk*, *eg veyke*, ik verzwakke, **veikleike**, verzwakkinge, ziekte: in onze sprake zegt men: *er ist weich*, hy is lichtelyk **ziek**: *es wird mir weich ums herze*, ik worde weekhartig, ik worde ontroerd. A. S. *wac* **wace**, zwak, krachteloos; *wacmod*, weekmoedig, by ons **weichmakig**. Nederduitfche overzettinge, GENES. XLV. 26. van den aertsvader Jacob: *Doe boodfchapten fy hem, feggende; Jofeph leeft noch, ja oock is by Kegeerder in gantsch Egyptenland: Doe befweeft fyn harte; want hy en geloofde se niet*. Wy zeggen **fwach**, **fwachen**. Van 't A. S. *wac* is **waexe**, wasch; **waexbred**, fchrijftafel; met wasch bestreken; **waexsealf**,

sealf, waschzalf: by ons *wachs*, *wichse*, *gewidysset*. Want wat is er wecker en buigzamer dan wasch? gelijk de wakkere SKINNER zeer wel zegt. Men voege hierby het A. S. *weccan*, *candeleweccan*, het lemmet. Onze heelmeeesters weten, wat *wieken* zijn.

FEE beduidt al wat leeft. Het is den levenden eigen te waken: want slapende dieren verschillen naer het uiterlyke weinig van dooden. Goth. *vakan*, waken; *vabts*, de wacht. LUC. II. 8. *thairvakandans gab vitanandans vabtnom vabts usar haidai seinai*, wakende en de nachtwacht houdende over hütte kudde. *Vakgan*, *usvakgan* is uit den slaep opwekken: en dus onderscheiden wy *wachen* en *weten*. A. S. *wacian*, *waeccean*, waken; *wacol*, *waeccere*, waker, wakker; *wacxe*, waekzaamheid; *eg vaka*, ik wake; *eg vakta*, ik beware, ik houde de wacht.: by OFFERED *wabt*, *wabtono*, de wacht; waervan een hoogte in basterd Latijn genoemd is *wacta*, *gueta*, *guetta*, *guayta*, *gaita*; en 't Fransche *guet*, de wacht; *gueta*, *guetta*, *gaita*, wachter, *guaytare*, de wacht houden; *guetanium*, *watagium*, cijns, die men voor 't waken plagt te betalen; *scharagnayta*, *eschargaita* by DU CANGE; *gaita* en *eschurgata* by MEZERAY, *Memoir. Histor. Critiq.* p. 6. van ons woord die *schaarwacht*.

Van ons *wacht* is *wachtel*, een zeer waekzame vogel; welken de Nederlanders *fitwachtel*, uit eenen anderen doch daeräen vermaegschapten oorsprong, noemen. *Weten* is, gelijk wy reeds gezegd hebben, uit den slaep wakker maken. A. S. *weccan*; Ysl. *eg vek*,

ik wekke, *eg vakna*, ik ontwake. Maer *wecten* heeft ook eene algemeene beteekenisse van opwekken, en niet de Fransche uitspraek in *q* veranderd, *quicken*, *exquicken*, *quedeln*, *verkwikken*, *koesteren*, *kweeken*, waervan *kücken* en *kücklein*, *kuikens*, om dat de hoenderen de eijeren, door hen te koesteren en uit te broeden, als levend maken; en mogelijk noemt men ook daerom het werktuig, dat de vrouwen te Leipzig 's winters tegen de koude gebruiken, *eine fise*. 't Geen wy wegens de kuikens aangemerkt hebben, is reeds opgemerkt door D. VON STADE in *seiner erklärung und erlauterung der vornehmsten Deutschen woerter in D. Luthers Übersetzung*, p. 378. „*Kücklein ist ein diminutivum von kücken, pullus gallinaceus: kücken aber ist vom Francico queck, quick, vivus, lebendig. Daher ist quek, animal vivum. Daber ist auch teck, animosus, audax, cordatus.*” Van dit laetste is ook HELVIGIUS niet onkundig geweest, die er p. 233. byvoegt: „*queck vel quiek rusticis nostris usitatum pro iumento vel bruto aliquo.*” De A. S. hebben hun *feob*, of bezittingen onderscheiden in *liegend feob*, *liegend vieh*, en *cwicfeob*, *lebens vieh*. LIPSII *Glossæ*: „*Gequico, vivitica (maek levendig) gequiceda, vivicat (hy maekt levendig) Irquicke, excita (wek op) Irquickon saltu, vivificabis (gy zult levendig maken) Quiccasse, gedierte, zo veel als quicvee, lewend vee.*” Voeg hier by de Theut. woorden: *queckselver*, kwikzilver; *keckprunnen*, bronwater; *queckholder*, in onze tael *wacholder* jeneverboom, om zynen verfrisshenden en heilzamen reuk; *queck*; *fleisch*, *lewend*

vend vleesch, enz. Opgewekte, gekoesterde en uitgebroede dieren toonen, dat zy gevoel hebben, door hunne piepende stemme, het welk wy quacken, quifen noemen, waervan het Neêrduitsche kwakkel en kikbozsch, dieren bekend door hunne luidruchtige waekzaamheid.

SCHOLA SALERNITANA:

Sunt bona gallina ♂ capo, turtur, sturna, columba, Quisquila, psasiades, merula simul ortyometra.

Een oude *Commentarius*, door CONSTANSONIUS verhandfeld, heeft p. 621. „ Quiscula: *vulgare nomen*, „ *a sono fictum. Neoterici Qualiam vocant.*” RENATUS MOREAU in *animad.* p. 647. „ *Sequitur*, „ Quisquila, *ab Antonio Gasio Quaquila, a Blondo*, „ *Quatea, a Latinis Coturnix, a Graecis ὄρνις dicta.*

't Is 'eindelijk een eigenschap van een levend dier, dat het zich bewege. FEE is al wat beweegt, en bewogen wordt. *Wahen, wehen* is bewegen, bewogen worden. Waervan voor eerst aflamt *wehen*, zich bewegen. Bekend is het gene men leest HANDEL. XVII. 28. *Denn in ihm leben, wehen, und sind wir*: want in hem leven wy, bewegen we ons, en zijn wy. Maer LUTHER heeft ook op andere plaetsen zich van dit woord bediend, welk nieuwer uitgaven doorgaens hebben weggelaten. In den Bybel, op het gezag van Augustus, Keurvorst van Saxen, in 't Latijn en Hoogduitsch te Wittenberg, 1547. X. deelen in 4°. uitgegeven, leze ik JOB. XXXVII. 21. *Wenn*

Bb 5

aber.

aber der wind webb, so wird es klar. MATTH. VII. 25. 27. und webeten die winde. MATTH. XI. 7. Wollet ihr ein robr sehen, das der wind hin und her webb.

In Silezië noemt men windtveben kuilen, die met sneeuw, door 't geweld der winden daer'in gejaegd, opgevuld zijn, en in schijn eene vlakke, veilig om er over te gaen, vertoonen, den reiziger somtijds zeer gevaarlijk. Men heeft noch in den Bybel, zo als die thans in 't licht is, B. DER WYSH. V. 15. *und wie rauch vom winde verwebb; en EXOD. XXXV. komt voor das weboffer, waerby de verklaringe dus luidt: Diese zwey worte heben und weben müssen wir lernen brauchen und verstehen. Denn ein Opfer oder Gabe zum Gottesdienste, heisst darum eine hebe oder heboffer, das man dem Herrn fraks empor hube. Webe aber heisst, das man es hin und her zog in vier oerter gegen morgen, abend, mittag, und mitternacht: Theut. is vaben, voben, üben; waervan ik achte oorspronkelijk te zijn 't Goth. vepan, wapenen. A. S. waepen, arma, warpsian; armare of wapenen. Ysl. vopn, wapenen; vopnaer, wapendrager. Theut. Waffan. Glosse LIPSII: Grwepene, by ons wapen, woffen, 't welk men in den Bybel van Keurv. Augustus doorgaens vindt, en waffen; 't zy men zegge, dat de wapenen den krijgsknechten gegeven zijn, om dezelve tegen den vyand te zwaeyen, 't zy, om hen daermede tot den strijd te oefenen, 't gene wy die waffenübung noemen: want dus heeft het ook den Latynen behaegd*

cers

eën krijgsmagt *exercitus* te noemen van *exercere* of oefenen

Weben is met eene sterkfissende uitspraak *ſweben*, in de lucht, in 't water dryven, ginds en weêr bewegen of zweven. A. S. *ſweopan*, wifchen, vegen. Neêrduitsch *zwoepe*, by de Deenen *ſube*. De Sileziërs zeggen: *er gab ihm eine maulſchelle, das es recht ſchwappete*.

Weben beduidt ook weven, inderdaed zeer gepast: want beſchouwt men eenen wever, dan de ſpoel heen en weêr ſchietende, dan de dromkammen beurtelings met den eenen of anderen voet oplichtende, het webbe met het weverblad verdikkende, of het voltooide kleed op den windboom leggende, men zal moeten toeſtaen, dat die *werkman* vooräl in eene gedurige beweginge is. 't Is een alönd ambacht van onzen landäert, waerın zy altoos hebben uitgemunt. A. S. *weofan*, weven; *wæbbe*, webbe, weeffel; *webba*, wever. OTFRIED: *ziaro giwebann tunicha*, een fraei geweven rok: *mit minnu unterwebane*, met liefde onderweven. Gaern zoude ik hier toebrenge het Theut. *wabo*, honigraet, 't werk der byen van een wonderbaer ſamenweeffel.

Van *w*eben is 't A. S. *bewaefan*, bewinden. Die het ſpinrokke handteren, weten, wat eene *weiſſe zy*, 't welk onze woordenboeken op wat gezag wete ik niet, *alabrum* (haſpel) noemen. Ik twyfele niet, of daarvan is het Goth. *vaip*, kroon, of liever hoofdwindſel. FRANC. JUNIUS vertaelt JOANN. XIX. 15. *vaip thanneinan bairands*, door, eene doornen kroon

kroon dragende. *Weiffen* is ook zwerven: *weyf*, *weyvium*, zwerwend vee, verlaten goed by DU CANGE, en by ons, met eene sterkfissende uitspraek, *schweiffen*, *herumschweiffen*, *auffschweiffen*, zweven, zwerven; als mede: een vat met water omspoelen, zwenken, schoon maken; ook: linnen met loog en zeep besmeerd, in schoon water afwasfchen. *Schweif* is een naemwoord, beduidende de flip of den sloop van een kleed; *rosfchweif*, een paerdenstaert, ook een krijgsteeken by de Turken.

Waben spreken de Alemannen *waiben* uit, door een' tweeklank, die hun zeer gemeen is: Dus in een overgebleven stuk, behelzende den oorlog van Karel den Grooten tegen de Saracenen:

*Ther Kuning lie then vanen waiben
Al bine und bere swaben.*

Ik zie geene reden, waeröm de beroemde SCHERTZIUS dit in *waifen* of *waefen* wil veranderd hebben. Andermael komt die zelfde spreekwyze voor: vers 4049.

*The saben sie von then waiben
Manegen vanen waiben.*

En het rijm schijnt dit in de eerste plaetse noodwendig te vereifchen. NOTKERUS heeft mede Pf. XXVIII. 10. *Ecclesia dix in mitten fluctibus seculi wellon werlte waibot*, en men heeft het daervan afstammende *waibel* noch, voor reizende bode, deurwaerder, bedelle. Zie hier van bewyzen by SCHILTERUS en D. VON

STA.

STADE, en voeg er by eene plaets van STUMPF-IUS I. D. II. B. Hoofdst. 7. op het einde: *Deshalb auch Franckreich mer richter, advocaten, fursprecher, buttel, waibel, schreiber, louffer, und dergleichen amtleute erhalset, denn ganz Germania und Hispania.* Onder het krijgsvolk heeft men noch *feldwaibel* of *feldweibel*, *weil er herumgehen und die kriegsknechten in ordnung stellen muss.* gelijk VON STADE zeer wel zegt. De Grieksche text van MACCAB. I. 55. *καὶ μετὰ τούτο κατίστησιν Ἰούδας ἡγούμενος τῷ λαῷ χιλιάρχος, καὶ ἑκατοντάρχος, καὶ πενηκοντάρχος, καὶ δικάρχος,* wordt van LUHTER vertaald: *und Judas machte ein feldregiment, obristen, hauptleute, und weibel.* PSALM LXV. 9. leest men thans: *Du machst froelich, was da webett, beyde des morgens und des abends;* 't welk een frequentativum is van weben, zich bewegen, gelijk VON STADE nochmaels zeer wel zegt.

Van weben is der Ysl. *vippa*, overspringen; *vipur*, *barnavipur*, poppengoed, om dat dit gemeenlijk opspringende is, of door eenige andere beweginge de oogen en ooren der kinderen bezig houdt. Voorts is *das wippen* een soort van straf, 't welk de Italianen *tratto di corda* noemen. Vergelijk de achtste der noch onuitgegeven inzettingen van wylen Keurv. Augustus. *Wipfel*, *gipfel* beduidt de kruin van eenen boom, door den wind *gesslingerd*: 't Ysl. *vopra* beteekent *schudden*, *slingeren*, ja zelfs een *schim* of *spookfel*. *Wipern* is by ons *blikoogen*, en *augen wimpern* de *oogleden*; als mede *wümpel* een *scheepsvlagge*.

Van

Van *weben* is eindelijk *beben*, *beven*, en de frequentiva *bebern*, *bobbern*, welk laetste het gehoor betreft; zo dat ik giste, dat een niet onberuchte vaderlandsche stroom, *Bober*, aan welks oevers de prins der Duitfche dichteren MARTINUS OPITIUS de eerste levenslucht heeft ingeademd, daarvan zynen naem gekregen heeft; welke rivier, fomtijds de gedaente van *enen* stroom naeuwlijks bevoudende, wy zelve byna droogvoets hebben doorgedaen, en fomwylen door onstuimige golven opgezwoollen, en vee, bomen, huizen met een bulderend gedruisch wegslepande, van ons niet zonder schrik en gevaer gezien is.

Het tweede woord, van *waben* en *weben* afstammende, is *wegen*, bewegen. Zeer bekend is het gene *men* in onzen Bybel leest, *EPHES. IV. 14. auf dafs wir nicht mehr kinder seyn, und uns wegen und wiegen lassen von allerhand wind der lehre*: op dat wy niet meer kinderen zijn, en ons bewegen en omvoeren laten van allerhanden wind der leere. LUTHER zegt in de voorreden op den Brief aen de Romeinen: *der glaube ist eine lebendige erwegene zuversicht auf Gottes genade*; 't geloof is een levendig en vaerdig toevorrecht op Gods genade. Van dit *wegen* zijn overgebleven de samengestelde woorden *bewegen*, *erwegen*, of *overwegen*. 't A. S. *wagian* is werkzaam zijn, bewegen. Goth. *vagid*, geschud, heen en weer bewegen. LUC. VII. 24. *Raus fram vinda vagid*, riet van den wind bewogen. Goth. *vags*, beweginge, en *vigs*, iter, *voye*, weg, Ysl. *vegur*, weg, reis. A. S. *weg*, *waeg*, *weg*, reis *waegfaran*, een reis doen.

Wegen

Wegen is bewegen, schudden. Een wagen wordt sterk bewogen. A. S. *waegen*, wagen, *waegne-dhisl*, wagensfel, by ons *wagendeichfel*; *waegen*, dragen, voeren. Ysl. *vagn*, by ons *wagen*, en met ene famen-trekkinge by de boeren *wahn*, *wöjn*, en het verklei-ningswoord *waefnæl*. A. S. *waenere*, voerman; *waen-disl*, de beer of zeven sterren de wagen genaemd, by onze boeren *der heintzewagen*. De Ysl. hebben *eg vagma*, 't welk in de eerste plaets *ik worde govoerd*, in de tweede *ik zwerve* beduidt, waervan afkomstig schijnt hun *vog*, wolk of mist; *vagl a auga*, een wolk in de oogen; waervan ik, door ene zeer gemeene letterverzettinge, oorspronkelijk meene *volg*; A. S. *wolcen*, *wolcn*, by ons *wolcke*, *nubes*. Enen anderen weg slaet D. VON STADE in, op 't woord *wolcke*.

De weegschael beweegt zich heen en weder. A. S. *wecg*, de waeg, evenaer; *waegsceala*, lanx, bilanx, eine *wagchale*. Ysl. *vog*, wage; *eg vog*, ik wege; by ons: *wage*, *waegen*, *wiegen*. A. S. *wiht*, gewigt. Ysl. *vikt*, at *vikta*, wegen; wy zeggen *das gewicht*. Voeg hier by de basterd Latijnsche woorden *waga*, een soort van maet by de Engelschen en Schotten; *wagaria*, mensurae jus, of maetrecht by DU CANGE.

De wieg beweegt men ginds en weêr, om de kinderen door ene zachte beweginge in slaep te brengen. Een wieg wordt by OTFRID *wagan* genoemd: *Histor. Lombard.* in 't leven van den H. Ambrosius by SCHILTERUS, p. 828. *wogen*, Ysl. *vagga*, *eg vagga*, ik wiege; *vaggabarn*, een kind in de wieg,

ein wiegenfind. Wy zeggen : wiegen , einwiegen , *mit dem stuble wiegen*, ein wiegenpferd , een houten paerd , waeröp een kind zittende zich zelf , als of hy in de wieg was , bewegen kan. Hieräen rekene ik vermaegschapt het Ysl. *wiig*, een schip , om dat de eerst gebouwde schepen niet veel van de slingerende wiegen , 't zy in gedaente , 't zy in beweginge verschild hebben , gelijk uit onze booten , of liever uit de Indiaensche Canoos te zien is.

De zee wordt door den wind beroerd : waervan by de Gothen *vegos*, golven , by NOTKERUS *wazzerwegi*, by ons *wassermogen*, *meeresmogen*; by de Franschen *vagues*. Ysl. *vogr*, zee-engte , dus zeer wel genaemd , wyl in zodanige engteus zwarer golven gaen , en de scheepvaert gevaerlyker is. Eindelijk wordt dus in 't algemeen by de Alemannen een zee , meer , golf genoemd. *Speculum alemann.* by SCHILTERUS in *Glossar.* p. 882. *die visch in dem wag , die zhier in dem wald.*

Wy schudden het hoofd , als wy iets weigeren : hiervan onze woorden *wegern*, *weigern*, *abuere*, *negare* of *weigeren*.

Eindelijk het gantsche ligchaem beweegt zich sterk in een gevecht. Goth. *vigan*, oorlogen ; *vigand*, strijder ; *figan*, haten , *figand*, *fiand*, vyand. A. S. *wig*, oorlog , *wiga*, een held ; *wiggendman*, krijgsman , *wigian*, vechten ; *wigsmidb*, krijgsmid ; *wigsteal*, bolwerk ; *figan*, haten ; *fionge*, haet ; *feond*, *fende*, *fynd*, vyand. Ysl. *viig*, doodslag ; *veg*, ik doode ;
vegan-

vegande overwinnaer, nu doodslager; *fiande*, vyand. *Glossa LIPSI*: *wige*, bellum, *wigis*, bella, *wiga*, praelia. Ik vinde ook *wie*, oorlog. Theut. *wig*, oorlog; *wiger*, strydende; *wigus*, bolwerk; *wigant*, vechter. Hierby zal ik oude ongedrukte rymen voegen.

*Mir sint stetiglich by
Vilstarker vigend dry
Die welt, des Tufels list
Min hertz der drit vigend ist.*

Niet kwalijk gist VON STADE, dat *weyhe*, wouw of kiekendief, hiervan zynen oorsprong gekregen heeft.

Van *wegen* is *wagen*, durven: want dit geschiedt niet zonder ene groote gemoeds- en dikwijls ook lichaemsbeweginge. Ysl. *vaga*, ik wage, ik beproeve.

Van *wegen* is *fegen*, purgare of vegen. Goth. *baugan*, vegen; *usbaugan*, uitvegen. Ysl. *eg soege*, *eg foega*, ik make glad, ik zuivere, opschikke, make schoon. Wy zeggen: *fegen*, *fegfever*, *fegopfer*, *schorsteins feger*, *schwerdfeger*. Verwantschapte woorden schynen, Theut. *weg*, goed, *weger*, beter, *wegest*, best. Goth. *fage*, bekwaem, nuttig, gevoeglijk. A. S. *fagen*, blyde, verheugd; *waegen*, spelen; *faeger*, schoon; Engelsch. *fair*, Neêrduitsch. *fraet*.

Van *wegen*, *wegen* is *begen*, *bengen*, flectere of buigen. A. S. *bog*, *bug*, schouder, tak; *boga*, boog; *bogetunge*, bogt, kromte; *bigean*, *bugan*, *bygan*, buigen; *bignesse*, buiginge, *bigels*, gewelf, boog: in on-

ze tael zeggen wy: ein bogen, schywbogen, wog, krom, woge, dwaaling. By OTFRIED heeft men *ana бага*, zonder vertoevinge en twyfelinge. By de Nederlanders en Franschen is *bek*, *bec* een kromächtige snavel; ja 't was dus reeds by de oude Galliërs: SUTTON. in *Vitell. c. 18. ab Antonio primo adversarum partium duce oppressus est: cni Tolosae nato cognomen in pueritia Becco fuerat, id valet Gallinacei rostrum.* Hier van is 't Italiaensche *beccare*, *bikken*, *pikken*, 't Fransche *piquer*; *picke*, *picken*; 't Engelsche *beck*, *spits*; 't Spaensche *pico*, berg, kegelswyze opgaende; *pico de teneriffa*. Zo mede *bauch*, *buik*; *buckel*, *rugge*, *bogchel*, verhevendheid van iets *Glossa veteres: Buckelere*, *pelta*, *parma* (beukelaar) by de Franschen, *boucle*, *bouclier*. De geleerde aenteekenaar op SCHILTERUS, by 't woord *Buchel*, leidt vernuftig hiervan af het woord *Bickelhaube*, om dat het even als een schild van 't hoofd is. Van den zelfden oorsprong zyn *ban*, *inham*, *zeeboezem*, *bague*, *ring*, en *boiae*, volgens FESTUS een soort van bonten en yzeren boeyen: maer dat het een *gemeen* (vulgare) dat is, vreemd woord zy, getuigt HIERONYMUS. Zie SCHILTERUS op het woord *Baga* en *Boga*. De Nederlanders hebben *boef*, *compedes*, *vincula*.

Van *wahen* is *wahenen*, *wanen*, by OTFRIED *menen*. gewag maken, verbreiden; *wanana*, meeninge, *gewaht*, gewag, aendenken. En wat is gedenken doch anders, dan die gemoedsbeweginge, waer door het denkbeeld (*idea*) in de gheugenis bewaerd, tot het

ver-

verftand, of, zo men liever wil, het verftand tot het denkbeeld gebragt wordt. De Nederlanders zeggen *getwag*, *mentio*, *getwag maken*, *memorare*; en wy hebben *wahn*, waen of meeninge; *wachuen*, wanen, meenen; *erwachuen*, *gewag maken*. Goth. *wengan*, *gavengan*, meenen, oordeelen. A. S. *wene*, waen, meeninge, gisfinge; *wenen*, wanen, meenen. Ysl. *vande*, manier, gewoonte; by ons *gewohnte*, *gewohnheit*. Maer waer zijn wy meer gewend, dan daer wy wonen? A. S. *wunian*, wonen; in onze fprake *wohnen*; *wununge*, *woninge*, *wohnung*; *wunftebe*, *wocftede*, by ons *wohnftaete*. Verwantfchapte woorden zijn *ahnen*, voorzeggende; *ahnen*, wreken.

Onder de gemoedsbewegingen is deze niet van de laetften; die voor de verkiezinge gaet. Dus is van waen 't woord *wahel*, *wahl*, *wehlen*, verkiezinge, verkiezen. Goth. *valgan*, verkiezen. LUCAS, VI. 13. *gavalgands us in twalib*, verkiezende uit hun twaelf. Ysl. *val*, *vol*, keuze, lot; *eg vol*, ik verkieze; *at viilla*, twyfel, in twyfel hangen; *villa*, dwalinge, ketterye; *eg villest*, ik dwale; *villar*, dwalend, wild; *villidyr*, wild dier; *villebrad*, wildbraed. A. S. *wild*, *ferus*; *wild-deor*, wild dier. Ik zoude gaern lyden, dat iemand het woord *wille*, *voluntas*, hierby plaetfte: want de wille volgt op de keuze; ik kan echter niet ontkennen, dat ik meer neige om te denken, dat deze meestal vrywillige gemoedsbeweginge zynen oorsprong afteide van *wellen*, *prorumpere*, *fcaturire*, waer van wy straks zullen fpreken.

Tot de bewegingen des ligchaems behoort *fahen*, *fangen*; hoewel het ook tot het gemoed wordt overgedragt in de woorden *fassen*, *fachig*, *fachigkeit*. Goth. *faban*, *gefaban*, vangen, grypen, vatten; Ysl. *eg foe*, ik vatte, neme; *feingr*, vangst, vatinge. A. S. *fangan*, vangen, vatten; *finger*, vinger; *fadan*, schikken, in orde brengen; *fassen*, *versassung*, *fat*, *fatn*, vat. Wy zeggen *fäng*, *captura*, *cavea*, *ictus*.

Aen *wahen* is, met invoeging der letter *l*, ten naeuwsten verbonden *wallen*, *wellen*; doch het heeft verscheiden beteekenissen. *Wallen* is, vooreerst, zieden, opbruifchen of opboeten. Ysl. *eg velle*, *velte*, *at vellala*, ik koke, ik verhitte; *vellunde*, ziedende, bruischende, hoedanig de zeebaren zijn, die meereswelle; *vellinge*, pap, datze schuimde, gekookt, en lang bereid. A. S. *weallan*, razen, zieden; *forweallan*, ter deege of gaer gekookt. Myne Landgenooten de Sileziërs, en mogelijk ook andere inwoonders van Duitschland hebben in de kokerye het woord *erwellen* van vleesch, dat even begint te koken: en een gemeen zeggen is: *das hertz, das blut waltet ihm in seinem leibe*. Ziedende dingen zetten zich uit, waervan met ene fiffende uitspraak by de A. S. *swellen*, tumere of zwellen. Ysl. *suel*, *sual*, *at suella*, een gezwel of verzwearinge worden; *suller*, gezwel, verzwearinge. Wy hebben *schwollen*, zwellen; *geschwollen*, gezwollen; *geschwulst*, gezwel; *schwulstig*, zwellende; *die schwollen in der hand*, het eelt der hand; *schwiel*, striemen; *schwal*, hoop volks, enz.

Wallen, *wellen* beduidt, ten tweeden, *ontspringen*,

wa-

water opgeven. A. S. *weallian*, opwellen, vloeyen; *welle*, bron, put, *willeburne*; *willestod*, bronwel, bronäder; *wylle*, snelle stroom; *wyllespring*, springbron: by de Nederlanders: *welle*, *willing*, *wellen*. Nederduitſche Bybel 2 KONING II. 21. van den profet Eliza: *Doe gingh by nyt tot de waterwelle, ende wierp het zout daerin.* HOEGL. IV. 12. *Myne ſuſter, o Bruyt, gy zyt een beſloten hof, eene beſlotene welle.* JOSUA, XV. 19. en RICHTER I. 15. *geeft my oock waterwellingen: doe gaf haer Caleb booge wellingen, ende leege wellingen.* JACOB. III. 11, *weldt oock een fonteyne nyt een ſelve ader het ſoet ende het bitter?* De onzen ſpreken het met ene Franſche aanbazinge uit *quelle*, *quellen*, *quaff*. En uit deze overdragt, denke ik, dat wel voornamelijk het woord *wille* afkomstig zy, om dat dus dezelfs willekeurige werkinge zeer gepast uitgedrukt wordt. Goth. *vilgan*, willen. A. S. *willa* wille, *willan*, willen; *vilnan*, verlangen, begeeren. Ysl. *vil*, ik wille; *vild*, welbehagen, willekeur; *at vilva*, inwilligen. Wy zeggen *der wille*, *wollen*.

Ten derden beduidt *wallen* het zelfde, als een togt doen, buiten 'slands reizen. A. S. *waalb*, vreemdeling; *walb-bnutu*, *wallnüse*, *welſche nuſe*, walnoten. By ons ein *wahl*, vreemdeling; *waellifch*, land, vreemd land; *wallfarth*, die *farth zu den wahlen*, ene godsdienstige reize buiten 'slands, of bedevaert naer ene gewyde plaets.

Wallen, *wellen* is, ten vierden, in 't ronde draeyen.

C c 3

W y

352 VERHANDELINGE OVER HET

Wy hebben *welle* (in 't Neerduitsch de *nause* of *velge* genoemd) zijnde dat houten gedeelte van het wiel, waerin de spaken zijn gehecht, en dat het naeste om de as draeit. *Wellbaum*, de as. De Engelschen hebben *wheel*, de Nederlanders *wiel*, de Deenen *hjul*, rora. Goth. *valugan*, wentelen. A. S. *watwian*, *wealtian*, *waelten*, draeyen, wankelen, struikelen. Ysl. *volk*, wervelbeen; *vellte*, ik wentele; Nederl. *wentelen*. Wy, *welzen*, *walze*, een rol. Hiertoe brengen ik het Goth. *faldan*, toevouwen, samenrollen. LUCAS, IV. 20. *faisalt thus bukus*, hy heeft het boek toegerold: recht eigenaertig, want het was een rol bladeren. Desgelijks *ainfalt*, eenvoud, *managfalt*, menigvoud. Vermaegschapte woorden zijn A. S. *wealkan*, wentelen, dat overeenkomt met ons *walken*. Ysl. *vinka*, ik draeye in 't ronde; de onze *wanken* *nutare*, *winken* *nictare*. A. S. *wincian*, oogluiken. Met een sterkzissende uitspraak *schwingen*, *schwenken*. A. S. *suengan*, zwaeyen, slingeren; *beswungen*, geëling; *framswingab*, afschudden; *wicelian*, bewegen, schudden, wankelen of waggelen. Wy hebben *wacteln*, *wiceln*.

Wallen en *fallen* verschillen naeuwlijks in klank. A. S. *feallan*, *fylle*, instorting, val, by ons *fall*. *Fylgian*, volgen, by ons *folgen*. Ysl. *fylge*, *fylgd*, gevolg; by ons *die folge*; *mit grossen gefolge*. *Eg filge*, ik volge, vergezelschappe. De zveden zeggen: *band skal band foelgia*, 't welk wy uitdrukken: *band muss band wahren*. Ja *fallen* is geboren worden, gelyk *werffen*,

werffen, baren: doch men gebruikt het gemeenlijk van de beesten, vooral van de paerden, waarvan *sofen*, *füllen*, *beulen*.

Dat *weben* ene allervruchtbaerste moeder zy, hebben wy ten vollen getoond, en gezegd, dat hare afstammeling is *wind*, *ventus*, wegens zijn geblaes; want niets is er, dat zo onöphoudelijk ademt, als hy. Maer, wyl de meeste winden lichtelijk draeyen, en door ene andere en dikwijls zeer tegenstrydige beweginge omgevoerd worden, zo meene ik daarvan genomen te zijn het woord *wenden*. Goth. *vandgan*, A. S. *wendan*, wenden, buigen, veranderen, *wending*, omkeeringe. Ysl. *eg vende*, ik wende, keere; *wending*, wending; *afvending*, inficiae. By ons is *wenden*, vertere; *sonnenwende*, zonnebloem; *wandeln*, wandelen; die een wandeling doet, keert zich dikwils om, gelijk ook die gene, die dwaelt, of reist. A. S. *wandrian*, dwalen, zwerven; wy zeggen *wandern*, *wandersmann*, reiziger; *wandel*, levenswyze. *Wandeln* is ook veranderen: er *verwandelt* sich, hy verändert van gelaet; er *verwandelt* die farbe, hy verändert van verwe. *Wandeling* is in de Roomsche Kerke de *transsubstantiatie*.

Van *wenden* is *winden*. Goth. *vindan*, *biwindan*, bewinden. A. S. *windan*, *bewindan*, bewinden; in onze sprake *winden*, *wendelsteine*, wentelsteenen; *wendelsteyen*, wenteltrappen; *winde*, een soort van kruid, rolkruid; *winde* een werktuig, windas; en met een sissende uitspraek *schwindel*, draeying, zwindeling of zwymeling.

Winden en binden verschillen niets van elkanderen: die iets bewindt, die bindt het teffens. Goth. *binden*; *bandi*, band. A. S. *baende*, *bande*, *bend*, band; *bindan*, binden. Theut. *bintan*, binden; *gibenti*, band; *gebaende*, *banton*, banden. A. S. *byndel*, bundel. By ons windeln; *pyndan*, beletten; het onze bündeschliffel. A. S. *bendan*, buigen, waervan het Fransche *bander*, den boog spannen; wy zeggen met ene fising spannen, waervan *spame* ene uitgerekte hand. Van ons *band* komt een overvloed van basterd Latijnsche woorden: *banda*, *banderium*, *bandora*, *banera*, *bannerium*; in onze tale: pannier, fahn, faenbrich, faendel, baendel, bundel; armband, hoefband, kniedband of kouseband; bündel; bund, hoofdwindfel, verbond; by de Engelschen *bond* handschrift, of schriftelyke verbindtenis; binden van boeken, von den bünden, an weldye die bogen hinten angeheftet werden; binden, duigen met hoepen samenvoegen, dat het werk der kuipers is; fassbinde, gebinde.

Winden en vinden zal niemand verschillend aenzien, die weet, dat de zaak zelve zo juist met elkanderen verbonden is: zal men iets vinden, zo men niet om het te zoeken zich ginds en weêr wendt? Goth. *findan*, weten, kennen: A. S. *findan*, vinden; by ons: *finden*, *find*, *findling*, vondling.

Gedurig moeten wy tot de oorsprongen wederkeeren, en voor onze oogen doen zich nieuwe beekjens op, uit de onuitputbre bron ontspringende. Theut. *wahen* of *faben* is voortgaen, waervan ik met de invoeginge der *r* *faberen* en *fabren* afleide. Goth. *faran*, gaen, reizen. A. S. *faran*, reizen; *fyrfaran*, by ons *ferne*

ferneziehen, verre reizen; *fordsfaran*, by ons abfahren, fterven; *forboe*, reistogt. Ysl. *eg faer*, ik ga, ik worde gevoerd; *eg ferdast*, ik vertrekke, reize.

A. S. *faer*, *fore*, rytuig, by ons fuhre, waervan fuhrwerck, wagen; fuhrmann, voerman. Ysl. *far*, vaarttuig, by ons fehre, een vlot. A. S. *faeresceat*, voergeld, vracht; wy zeggen *ferge*; *fehmann*, veerman. A. S. *ford*, veer, by ons furt, en fracht, onus, by de Engelschen *fraight*, by de Franfchen *fret*, veergeld, vracht. By OTFRIED vindt men *fara*, zeeëngte; *ferti*, weg: by ons gefaerte, medgezel of reisgenoot. A. S. *fare*, weg, reize. Ysl. *far*, *for*, reize, reistogt, in onze spraek *farth*; Koernerfarth, optogt der Romeinen; biedevart, bethfarth, bedevaert; *heerfarth*, heirvaert. A. S. *faerde*, *fyrd*, heirleger; *fyrdfaerebd*, *fyrdfare*, heirtogt.

Van *fabren* is 't A. S. *faer*, tred, voetftap; Ysl. *far* voetftap: *ferte*, foerhyte, opsporinge, een woord, onzen jagers bekend; *fahrtten*, ladders in de bergwerken; *ein- und ausfabren*, op en nedervaren of klimmen. ANDREAS HELVIGIUS, in *Origin. Diction. German.* p. 115. *fahr id est sulcus* (*fahr* beduidt een voren) waertoe fchijnt te behooren die *fahrmauß*: wy zeggen thans die *furche*, de voren; A. S. *furb*; by de Engelschen *farrow*; Nederland. *voren*. Hier moet men ook niet overflaen dat der menschlyke natuer eigen is, *furf*, een wind, dien iemand laet; *furfen*, een wind laten; *pferschen*, te stoel gaen. Ook is by de Ysl. *for* een heimelyk gemak.

Terwijl wy werkzaem en voortvarend zijn (waertoe onze woorden: wie *fahret er?* *fahr woll*, en de Neer-

duitsche baertel, welbaren behooren) vervallen wy in hinderlagen en gevaren. Theut. *Farn*, *Varon*, hinderlagen, gevaer. Wy zeggen: *fahren*, *gefahre*, *fahr*, *gefahr*. In hinderlagen worden wy als ongevoelig gebragt, in gevaren als met geweld vervoerd, van waer de schrik en vreeze gezellen van het gevaer zijn. Goth. *faubrtan*, schrikken, vreezen. A. S. *fribt*, *fribtan*, in 't Neerduitsch *vuchten*, *buchten*; Deensch *frykt*; by ons *furdht*, *furchten*. En inderdaed deze is de uitwerking van ene (chielijk ons opgekomen) vreeze, dat wy doot ene haestige en onwillige beweginge verschrikt of vervaerd worden: vor *furdht auffahren*.

Van *fabren* is 't Ysl. *faere*, verwe; Theut. *fara-wy*, *farawa*, *variwa*, verwe; by ons *farbe*. 't Schilderen was by onze voorouders niets anders, dan hunne goederen met onderscheiden kleuren verwen: mit den *pinfel etwas überfahren*.

Dat ik *fabren* en *bahren* eenertye woorden geloove te zijn, veroorzaekt de naeuwe verwantschap, die er is tusfchen de *f* en *k*. Doch dit *baren* beduidt, voor eerst, dragen. Goth. *bastran*. A. S. *bearan*, *beran*, *feran*, dragen, brengen; *forbaeran*, verdragen; *fordbaeran*, voortbrengen. Ysl *eg bet*, ik drage, brenge. A. S. *baere*, *baere*, *bere*, baer of berrie; by ons *bahre*, en Franschen *bière*. A. S. *birian*, begraven. Ysl. *bere*, drager; *vatsbere*, waterbaer; *tragsbere*, mestbaer, en by myne landgenooten de Sileziërs is *tragbahr*, by samentrekkinge *tragber*, een baer, met de handen van twee menschen gevoerd wordende, anders genoemd *eine trage*; en *tadbahr*, by samentrekkinge

ge

ge **radet**, een baer, van voren met een rad of wiel voorzien, en van een kruyer voortgeduwd worden, de, anders **ein schiefarn**. Van **bahren** is 't Gotth. **bringen**, dragen, brengen. A. S. **bringan**, brengen, **bringas**, geschenken, offeranden; **bern**, een schuer, waerin men alles byeenbrengt. Ysl. **faern**, slagtoffer, offerande. A. S. **byrdben**, gewigt, zwaerte; wy zeggen **eine bürde**, de Franschen **fardeau**, ja ook **far-der**, blanketten: wy zeggen ook van de schilders **farben auftragen**. Voeg hier by de basterd Latijnsche woorden **barile**, **barillus**, Italiaensche **barile**, Fransche **baril**. En ik twyfele niet, of 't Nederduitsche **paerd**, en 't onze **pfed** heeft van dragen zynen naem bekomen. Ja ik bemerke ook de beteekenisse van opnemen in het woord **baren**, waervan **boxfirde**, **Empor**, en Fransch. **berner**, **prellen**: waerom niet? die een last wil dragen, dient den zelve op te nemen.

Baren beduit, ten tweeden, zwanger zijn, baren, voortbrengen, A. S. **beran**, **beoran**, baren; **beorn**, zoon, kind; **berende**, vruchtbaer, **unberend**, onvruchtbaer. Ysl. **eg bér**, ik bare; **baruber**, een die kinderen draegt of voortbrengt. **NOTKERUS** heeft **berig**, **pirig**, vruchtdragend; **birigen**, vruchtbaer maken. **TATIANUS**: **unberenti**, onvruchtbaer. **OT-FRIED**: **unbern**, onvruchtbaer; **barn**, kind. Wy hebben **buchmutter**, baarmoeder; **gebachren**, baren; **geburt**, **brut**, geboorte; **brüten**, broeden; **brut**, bruid. A. S. **bredan**, broeden; **brut**, in 't Neerduitsch **bruid**, sponsa.

Baren is, ten derden, vechten. Ysl. **eg ber**, ik sla, trefte:

treffe: *baraetta*, gevecht, strijd. En dat deze de ware oorsprong zy van het woord *barritus*, waervan TACITUS *de Morib. German.* C. 3. en AMMIAN. MARCELL. L. XVI. gewag maken, ben ik ten vollen overtuigd: *sie haben, baeraetta, die slacht, oder zur schlacht gefungen*: de woorden *bardi* (waervan min kundigen *barditus* gemaekt hebben) *barri, bardi*, wonden, schoon een verwantschapt woord, *baeren, plerren*, en verscheiden andere, die van de geleerden tot ophelderinge van dit woord zijn bygebragt, met stilzwygen voorbygaende. A. S. *waer*, oorlog. Theut. *were, guere, gere*, geweer, oorlog, oproer, by de Franschen *guerre, guerrier*: waervan ik oorspronkelijk meene *weeren, wirren, verwirren, beroeren, warren, verwerren; wirbel, wirbelwind, wervelwind, dwarlwind*, ook in het snarentpel de sleutelen genoemd; ook is *würtel, wervel*, een woord, by de trommelslagers bekend: hier van *gürt, gürtel, gürtel, gordel, gorden*, wegens het omdraeyen en omwinden. By de Engelschen *wharl, whorl, wervel*, waeräen onze woorden *quirl, quirlen*, by onze koks in dagelijks gebruik, vermaegschapt zijn.

Van *waer* oorlog is *wehren, weeren, beschermen*. A. S. *weran*, verweeren; *bewerian*, beschermen, bevesten; *wering*, dijk. Ysl. *eg ver*, ik verdedige; wy hebben *wespe, wapenen, geweer; wehgehaende, draegband; furje wehre, degen; lange wehre, spies; brustwehre, borstweeer*.

Van *wehren*, afweeren, meene ik *werssen, werpen, schieten* afkomstig te zijn. Goth. *waippan. M.A.R.CUS*

CUS VII. 27. *Niman blaib barne, gab. vairpan bundam*, nemen het brood der kinderen, en het voor de honden werpen. A. S. *weorpan*. Ysl. *eg varpa*. Theut. *werfan*, en by overdragt *zerwerffen*, kyven, twisten. Wy zeggen *sich überwerffen*. Daervan is het basterd Latijn *guerpir*, een soort van vertydinge (effectuatio) of zinnenbeeldige overleveringe, geschiedende met het wegwerpen van een stokjen, dat een ander opneemt; waervan *verpire*, *inverpire*, *inverpitura*, *verbitio*, waervan menigvuldig gewag is in de *Bibliotheca Sebustiana* van SAM. GUICHENONIUS; wien het lust, zie Cent. I. chart. XXVI. en XLVII. Cent. II. ch. VII. en XCIII. en hy voege er by SPELMAN en DUCANGE. Hier toe behoort het A. S. *wearp*, Engelsche *warp*, Neêrduitsche *werp*, en het onze die *werste*, stamen. Engelsch. *warp*; *mouldwarp*, mol, maulwurfs, om dat die met zyne muil of snoet de aerde uitgraeft, en opwerpt: desgelijks *to warp*, wyken, buigen, het gene wy ook somtijds navolgen: *der tisch*, die *tisch* hat *sich geworffen*.

Behren is niet alleen verdedigen, afweeren, maar ook beletten, verhinderen, waervan *wehr* in de rivieren en by de molens; hiervan ook de Fransche woorden *barre*, een klink, of boom; *barreau*, tralie, diefzyzer; *barricade*; *barriere*, enz.

Behren is ook handelen, koopmanschap dryven. Ysl. *eg ver*, ik doe koophandel; *varsla*, handeldryvinge. A. S. *ware*, waerde; by ons *werth*, waerde; *wahre*, koopware; *gewehren*, praestare, eens anders
zack

zaek op zich nemen; *wehrmann*, *gewehrsmann*, auctor, of waerborg; die *gewehr der flage guaranda*, *warrantum*, *warrantire*, in 't Fransch *guarant*, *guarantir*.

Wahren, wahren, bewahren is custodire of bewaren. Theut. *wara*, bewaringe; *warnen*. A. S. *waernian*, zich wachten, waerschuwen, *warnen*. Van wahren is warten, dat in onze taal drie beteekenissen heeft, alle echter aen elkanderen vermaegschapt; namelijk van bewaren, van wachten of vertoeven, en van zorge dragen of oppassen.

Tot de eerste beteekenisse behoort 't Goth. *ward-gaw*, bewaren. A. S. *weard*, waking, wacht; *weardan*, waken; *weardbyrig* wartburg, *weardmann*, waker, opziener. Ysl. *vardhalld*; bewaringe, opzicht; *eg varveite*, ik beware, en het Fransche *garder*, met ene menigte afstammelingen. Tot de tweede beteekenisse behoort 't Ysl. *varda*, wachttorenen, hoogte om te bespieden, by ons eene warte. Tot de derde behooren onze woorden waerterin, franschwaerter, wartung.

Noch hebben wy de onophoudlijk vloeyende bronader niet uitgeput. Maer wy moeten de aflopende stroomtjens toedammen, op dat die snelle vloed van vruchteloos en voor 't grootst gedeelte ruwe woorden ulieder aendacht niet verflikke. Dus plege ik nu en dan in ledige uren myne gedachten al spelend bezig te houden: of er onder deze myne verzinselfs iets wezenlijks, iets degelijks schuile, staet aen u, Ambtgenooten! te oordeelen.

J. F.

BEDEN.

BEDENKINGEN
OP DE
VERHANDELING
OVER DE
TERPEN.

(IIe. stukjen, bladz. 137.)

TEGENBEDENKINGEN

OVER DE

T E R P E N .

Met zeer veel smaak hebbe ik de verhandeling van den Heer F. v. C. over de TERPEN (a) gelezen, voor zo verre geleerdheid en schranderheid in dezelve doorstralen. Echter denke ik niet, dat zyne W. Edh. het kwalijk nemen zal, dat ik op die verhandeling eenige bedenkingen, die my by nadere overweging zijn voorgekomen, te voorschijn bringe.

§. II. Ons voorname oogmerk is wel, te onderzoeken naar de afleiding van dat woord, en die, welke de Heer v. C. voortgebracht heeft, te toetzen; doch het zal noodig zijn iets voor af te melden van de beteekenis. De gemelde Heer meent, dat terpen genoemd zijn zulke heuvels, welke gemaakt wierden tegen de overstromingen, om zich op dezelve in tijd van overstroming te kunnen bergen (b). En zeker, dit toont de plaats van OKKO VAN SCHARL, door zyne W. Edh. aangehaald (c), klaar aan. Doch hier

(a) Bl. 137. en volgg.

(b) Bl. 139, 140.

(c) Bl. 140.

hier komt ons eene zwaarigheid voor, die uit den weg dient geruimd te worden.

§. III. JOHAN PICARDT in zyne *vreemde en vergetene antiquiteiten van 't oude Vrieslandt* (d) maakt gewag van tweeërleie foort van terpen, schryvende: „*Terp* of *Terpe* beteyckent een begravinge, „ alwaer eenige wallen of grachten gegraven, en eenige hooghten op-geworpen zijn: en hier van daen „ komt het woordt *Doyp*, *Doif*, *Darp*;" — Dat is één beteekenis. Nu de andere. — „en wert oock „ gebruyckt voor eenige heuvelen en ronde bergjes, „ als men fiet in Zeelandt, Vrieslandt en Omlanden, „ voortijds van menschen handen op-geworpen, om „ by tijden van hooge water-vloeden op die selve „ versleekert te zijn, waerom zy genaemt werden „ *Dip-terpen*." Dat men door het woord *begravinge* hier niet *sepulchrum* te verstaan hebbe, schoon PICARDT door zyne verwarde wyze van schryven daar toe elders (e) aanleiding geve, dunkt my, blijkt klaar uit de afleiding van *Doyp*. Derhalven moet men het door verstaan allerleie gravinge, dat is, gelijk de volgende woorden te kennen geven, alle plaats daar eene graft gegraven en eene hoogte opgeworpen is.

§. IIII. Hoe zal men nu die zwaarigheid uit den weg ruimen? Ik zoude kunnen volstaan met te zeggen, dat PICARDT in dezen geen geloof verdient, als

(d) XXX. dist. bl. 115, 116. [dr. 1660.]

(e) VIII. dist. bl. 44. §. *Dat dese* en §. *Wat dese*.

als die niet alleen alles zeer ligt voor waarheid aanneemt, 't geen anderen gezegd hebben, maar ook zomtjds beuzelt en groote misflagen begaat. Hoe ligtgeloovig hy is, blijkt daar uit, dat hy alles, wat de oudheid van de witte wyven, etne foort van bergnimsen, verhaalt, meent waar te zijn, ja zo, dat hy durft zeggen, dat niet te gelooven, dat 'er witte wyven geweest zijn, „eenen compendieusen wegh is tot de „ vervloecte leer van David Joris, die eerst spotte met „ de spokerijen, — maer daer na leerde, datter „ geen duyvelen waren” (f). Elders brengt hy de tijd der bouwinge van de stad Groningen, op zestig of zeventig jaar na, tot de tyden van Ahasuerus en Esther, en dat wel, om dat **ACHILLES GASSARDUS VAN LINDAUW** dit geschreven had (g). Hoe hy beuzelen kan, blijkt uit zommige zyner afleidingen. *Amazones* meent hy het zelfde woord te zijn met *A-mâisen*, *maeisjes* (h). *Koning* doet hy afftammen van der Tartaren *Chan*, *Kan*, *Chun* (i). Maar allergrofst dwaalt hy van de waarheid af, als hy *Badubenna*, het welk van alle Schryvers voor een bosch, een woud, gehouden wordt (k), een *broeck* noemt

(f) IX. dist. bl. 47.

(g) XX. dist.

(h) XV. dist. bl. 70.

(i) XXX. dist. bl. 117.

(k) Zie *racit. Annak* I. III. c. 73. **SCHOTAN** in zyn *chron. van Friesland*. bl. 21, en **WAGENAAR** in de *woordb. bijb.* B. I. D. L. bl. 83. met de aanteeck. 1.

noemt (1). My dunkt voorzeker, dat ik zoude kunnen volstaan, met zulken schryver geloof te weigeren wegens de eerste der opgegevene beteekenissen van *terp*. Want wie weet, waar hy die gehoord heeft? Doch ik wil nochtands liever zyne woorden wat in eene goede plooi schikken, en zien, of ik die niet overeen kan brengen met OKKO VAN SCHARL.

§. V. En dat zal niet zeer ongemaklyk zijn, als men vooronderstelle, dat de eerste en eigenlyke beteekenis van *terp* die van *ylieberg*; dat is, van eenen heuvel, gemaakt om by overstroming zich te bergen, is: de tweede en oneigenlyke die van allerlei hoogte, door menschenhanden gemaakt. En deze oneigenlyke beteekenis, dunkt my, komt ook voor in de woorden van CLAAS COLIJN (m), door den Heer VAN C. (n) aangehaald, daar hy zegt,

Des i zik opmaekte en WERPEN (o)
DAEROP (p) ien veste en *terpe*.

Want

(1) In zijn *chronijcxken der stad en beerlickheit Coor-*
den, bl. 283.

(m) In zijn *rijmchron.* v. 710.

(n) Bl. 142.

(o) Ik twyfel, of dit *werpen* hier niet gesteld zy voor *werp* en, dat is, *wierp hem, wierp zich, wierp voor zich ten zynen nutte, ter zynen verweering*, eene vesting en hoogte op: gelijk en in den derden naamval ook voorkomt v. 994. *dat en dede pine*, dat hem pijn deed, dat hem smertede. Dat hem voor zich dikwils by de Ouden gebruikt wordt, heeft geen bewijs noodig.

(p) Daerop, dat is op *Tidorix gront*, 't welk voor af gaat.

Want dat hier door *terpe* zoo zeer niet een *burg*, *slot*, of *kasteel*, gelijk de Heer v. c. schijnt te meenen, als wel eene hoogte van aarde, voor, by, of binnen in de vesting te verstaan zy, geeft het woord *werpen* genoeg te kennen.

§. VI. Van deze komt eene noch oneigener beteekenis, t. w. die van *dorp*, in welke beteekenis men *terp* en *toip* ook by den zelfden Schryver gebruikt vindt, gelijk de meergemelde Heer reeds aangeteekend heeft (q). Met *terp* nu in deze beteekenis schijnt gemeenschap te hebben het Keltische *trif*, *oppidum*, stad (r). En dit zy genoeg van de beteekenis. Later wy nu overgaan tot de afleiding. Hier in zullen wy zo te werk gaan, dat wy eerst die van den Heer v. c. toetzen, daarna die van anderen beschouwen, en eindelijk zien wat onze krachten vermogen.

§. VII. De vrage is namelijk, waarom heuvels, gemaakt om zich te bergen in tijd van overstroming (want dit is de *eigenlyke* beteekenis, 't welk de Heer v. c. ook toetstent) oulings *terpen* genaamd zijn. Zo ik my niet bedriege, is 't antwoord van den Heer v. c., Omdat, dewijt in *tar*, *ter*, *tit*, *tot* en *tur* eene verhevenheid, eene opheffing, doorstraalt, die *terpen* verheven zijn geweest. Ik zal hier met stilzwij-

(q) Bl. 147, 148.

(r) Zie *Glossarii Celtici specimen*, (uitgegeven in G. G. LEIBNITII *collectan. etymolog.* [Hanov. 1717.]) D. I. bl. 144.

zwygen voorby gaan, hoe weinig my zulke *woordgrondingen* in 't gemeen behagen, schoon de groote **TEN KATE** hier in voorganger zy. Hiervan mischien in eene andere verhandeling. Maar men neme my niet kwalijk, dat ik voor my noch niet besluiten kan dat antwoord in 't byzonder voor waar aan te nemen.

§. VIII. *Vooreerst* is het ontegenzeggelyk, dat eene reden, die op 't gantsche geslacht (*genus*), en niet alleen op de soort (*species*) past, op de soort alleen toegepast zijnde, niet aannemelyk is. Dus vrage ik dan, *Waarom* zijn juist heuvels, tegen overstromingen gemaakt, en niet alle heuvels, *eigenlyk terpen* genoemd, daar andere heuvels, zo wel als terpen, verheven zijn?

§. VIII. *Ten zweeten*, eens voor een oogenblik toegestaan zijnde, dat in *ter* eene verhevenheid doortraalt, zo staat alsdan noch aan te wyzen, van waar die *r* in *terpen* kome. Of behoort die *m*ede tot de verhevenheid? Dan vervalt de stelling dat *ter* op zich zelf eene verhevenheid te kennen geeft. Zo niet, dan is 'er niet volkomen voldaan aan de belofte (*s*) van de afleiding van dit woord te zullen opgeven.

§. X. *Ten derden* komt my de oorzaak der benaming van *terpen*, door voorn. Heer opgegeven, verwerpelyk voor, dewyl die op eene kwade vooronder-

(*s*) Bl. 141. in 't begin.

derstelling steunt. Te weten, de vooronderstelling is, dat tar, ter, tir, tor, tur eene verhevenheid te kennen geven. Dat die vooronderstelling valsch is, blijkt, mynes bedunkens, hier uit, dat dezelve verhevenheid wel in *vele*, maar niet in *alle* woorden, die met tar, ter, tir, tor, tur beginnen, of met die zaaddeeltjens eenige gemeenschap hebben, te vinden is, het welk evenwel zijn moest, zo die vooronderstelling tot eenen bekwamen grondslag zoude dienen om te bewyzen, dat de terpen van de verhevenheid hunnen naam ontleend hebben. By de redenkundigen (*logici*) immers moet van eene *inductie* geene, ten minste genoegzaam geene, uitzondering te maken zijn, of de *inductio* vervalt van zelve. Nu staat den Heer van e. aan te toonen, dat die beteekenis van verhevenheid ook te vinden is in tarbot, eene soort van PLATvisch; tasje, tasje (*pix liquida*), terd, trede (*passus, gradus, incessus*), teeling (*alea*), teze (vogellijm; *virrus*), terwe (*tritium*); tojde, tojt (*stercus*), tojre (*vermis*), treen (*fucus*), troch (voederbak) trug (*fallacia*, bedrog), darin, darte (*cespes bituminosus*), dzeek (*stercus, sordes*), doz (*aridus*), dozst (*sistis*), en vele andere woorden.

§. XI. Dit zy genoeg, om te betoonen dat deze afleiding niet aannemelijk is. Eer ik hier echter geheel van afslappe, moete ik noch aanmerken, dat de Heer v. c. vele malen van TEN KATE in gevoelen verschilt. Deze brengt ter tot verscheuring en

van een scheiding (*t*), die tot verhevenheid en opheffing. Deze geeft aan toorn (*ira*) en tergen eene grondbetekenis van van een scheiding (*n*) die van opheffing (*w*). Deze brengt durven, dylestig en dooz (*stultus*) tot det (*x*), die tot toz (*z*). De Heer v. c. zoude my en allen beminnaren van *nette* geleerdheid zeer veel genoeg geven, met aan te toonen, waarom zyne W Edh. hier in van TEN KARTÉ verschilt.

§. XII. Nu moesten wy zien, van waar anderen dit woord hebben afgeleid. Hier ontmoeten wy eene groote schaarsheid. Velen zelfs kennen het woord niet. Gelyk de Heer v. c. dit van PLANTYN en KILIAAN heeft opgemerkt (*a*), zo hebbe ik 'er ook te vergeefs naar gezocht by den TEUTHONLSTAF OF DUYTSCHLENDER (*b*), en by ABR. VAN DER MILIUS in zyn *lingua Belgica*. CAR. TUINMAN heeft het woord gekend, en daar van DOOP afge-

(*t*). (*u*) In zyne tweede proeve van geregelde afleiding, op TEER.

(*w*) Boven, bl. 142, 143.

(*x*) In zyne eerste proeve, op DER.

(*z*) Bl. 143, 144.

(*a*) Bl. 140.

(*b*) Van welk boek men eenig bericht zal kunnen vinden by den Heer KLUIT in zyne aantekeningen op HOOGSIRATENS *lijst der zelfstandige naamswoorden* bl. 332. En vry breed in het *Hollandsch Magazijn*. II, deel 1ste stuk bl. 170, en 11de stuk bl. 430. uitgegeven 1756.

afgeleid (c), doch hy zegt niet van waar *terp* kome. Had hy 'er om gedacht, hy had het zekerlijk van 't Latijnsche *tribunal*, dat van TACITUS (d) voor eene verhevene plaats, van zoden gemaakt, en van PLINIUS in de eigenlyke beteekenis van *terp* gebruikt wordt (e), naar zyne gewoone wyze van afleiden, als of men zeide *terpmaal*, doen afstammen.

§. XIII. De Heer TROTZ (f), over de dorpen handelende, schrijft aldus: „ In een *diploma* van Henrik den II., wordt het geheele landschap Drente *het* „ *dorp Trentbe* genoemd, by w. HEDA *hiflor. Ultraj.* „ *pag.* 102. en dus op verſcheidene plaatzen by MI- „ RAEUS in *diplom. Belg.* (In 't Neerduitsch zegt men „ *dorpen*, dat afſtamt van *terpen*, een Friefch woord, „ het welke land, dat opgehoogd is tegen de onge- „ makken der overſtroomingen, beteekent. J. PICARD. „ *Antiqu. van Vriefl. diſtinct.* 30. *pag.* 174. Dus „ zijn de meeste Friefche dorpen op zulke *terpen* ge- „ bouwd. MEYER in *Lexico of Woordenschat* leidt ins- „ gelijks *dorpen* van *terpen* af; van waar *terpen* kó- „ „ me,

(c) In zyne *fakkel der Nederd. taale*, in de nalezing, bl. 469.

(d) L. I. *Annal.* c. 18.

(e) Lib. XVI. H. N. c. 1. aangehaald door den Heer TROTZ in 't *jus agrarium foederati Belgii*, T. I. p. 77. en door den Heer v. c. bl. 140. nota s. Zie de woorden beneden §. XVIII. aant. w.

(f) *Ibid.* T. II. p. 579, 580.

„ me, zegt niemand; ik zou denken van een Noor-
 „ mannisch woord, gelijk meer andere, t. w. van
 „ *turpha*. Zie J. G. ECCARD *ad LL. Salic. tit. XVIII.*
 „ pag. 42.” Dus verre de Heer TROTZ.

§ XIII. De woorden van PICARDT hebben wy
 in de derde §. uitgeschreven. Een' goeden druk van
 MEYER'S *woordenſchat* niet by de hand hebbende,
 hebbe ik dien niet kunnen inzien, waar aan misschien
 ook zo heel veel niet gelegen zal zijn. Maar laen
 wy hooren, wat ECCARD zegge: „ *TURPHA FAL-*
 „ *CHIO*] — Dat eerste woord *turpha* is ons *torf*,
 „ hoeve, dorp, zelf. MENAGIUS heeft meer na-
 „ men van hoeven, die op *torp* uitgaan, aangetrof-
 „ fen, welke HUETIUS meent van de Saxen afkom-
 „ stig te zijn; maar die kunnen ook van de Noor-
 „ mannen, ja ook van de Franken hunnen oorsprong
 „ hebben. Alle [deze], immers hebben *dorf* voor ee-
 „ ne hoeve gebezigd. TATIAAN *in harmon. cap.*
 „ *CLXXX. 1. Tho quam thar Delant in thas thorf; thas*
 „ *thar giquethan ist Getsemane; Doe [toen] kwam de*
 „ *Heraud in dat dorp, dat [in die hoeve, die] daar*
 „ *geheten is Getsemane. Dezelfde cap. CC. 5. Ques*
 „ *meithan son thorf; komenden van het dorp [van de*
 „ *hoeve].*” Dus is dan *turpha* in de Salische wet-
 ten het zelfde als by ons *hoeven* of *boerenhoffsleden*.
 Dies kan ik niet zien, dat dit *turpha* ons hier veel te
 pas kome; ten zy men zegge, dat vele *turpha* op ee-
 nen vlieberg geplaatst, den vlieberg den naam van
terp

terp gegeven hebben, 't welk ik voor my niet wel kan gelooven.

§. XV. Dewijt wy dan van alle hulpe versteken zijn, zal het tijd worden, dat wy zelf eens omzien, of wy niet iets bedenken kunnen. Te gissen, dat terp eenige gemeenschap had met het Franche *terre*, dat ook by PLANTIÏN als eene verklaring van *hruvel* gevonden wordt, zoude dwaasheid zijn. Liever willen wy onze gedachten laten gaan over de woorden, *treffen* en *draphen*, *drephen*, *drepen*. Wat beide aanebelangt, hiervan schrijft ABR. MYLIUS (g); „*DRAPHEN*, *drephen*, oud Theutonisch, raken, „*overdrephen* oud TH. overtreffen, *overdrepen* Neder- „*saxisch*, *overtreffen* Neerduitsch, *übertreffen* Hoog- „*duitsch*, als of het ware hoog of hooger raken, „*treffen* is by de Hoogduitschers ook raken.” Zie daar de eene beteekenis.

§. XVI. Maar dewijl dat geene, dat iets anders raken zal, zich derwaards moet bewegent, of daar heen bewogen worden; zo hebben deze woorden ook de beteekenis gekregen van naar eene plaats te trekken, zich ergens heen te bewegen of begeven. ECCARD (b) leert ons dit, het zelve bevestigende met voorbeelden uit

(g) In zijn *Archaeologus Teuto* (uitgegeven onder ERANITHI *collectanea etymologica* [Hanov. 1717.] in het tweede deel), bl. 37.

(b) Ad LL. Salic. T. VII. p. 25. op 204p.

tuit WILLERAMUS, by dezen vinden wy (i) :
 „ Jch besuon iuch goede sielen ir ther drepheit ad supernam
 „ Hierusalem, dat is, *gelijk op den kant staat*, ic beswe-
 „ re iu goede sielen gi die daer draeft na dat hoge
 „ Jerusalem.” Voorn. Heer ECCARD had een'
 druk van WILLERAMUS gevonden, waarin op den
 kant aangeteekend was, met de hand, zoo hy meent,
 van P. SCRIVERIUS, de verscheidenheid van le-
 zing uit een goed handschrift (k). In dat MS. nu
 wierd, voor *drepheit*, in de aangehaalde plaats van den
 Abt, *treffet* gelezen (l), dat op 't zelfde uitkomt.
 Met weenig verandering vindt men dezelfde woor-
 den, zo even uitgeschreven, meermalen by dien
 Schryver (m). Elders (n) zegt hy: „Thaz hino hun-
 „ gredo, ande thurstu, thaz her muotheda, thaz her gecruci-
 „ get warth, ande her starf, thaz draph ad humanitaten,
 „ dat is, *volgens de vertaling op den kant*: Dat hem
 „ hongerde, en dorste, dat hy moede ende gecruyst
 „ worde, ende starf, dat liep na die menselijheid.”
 Hier uit blijkt klaar genoeg hoe *drepheit* en *treffen*
 het zelfde beteekenen met ons *trekken* naar eene plaats.

§. XVII.

(i) Bl. 26.

(k) Zie zyne hooggelbd. in *bijf. studii etymologici linguae Germanicae hactenus impense* [Hanov. 1711.] bl. 128.

(l) Ibid. bl. 130.

(m) Als bl. 93, 104, 149. Zie ook bl. 113. by 't einde.

(n) Bl. 103.

6. XVII. Dit nu eens toegepast op de *terpen*. Men brenge zich te binnen , waar toe de *terpen* gemaakt wierden , t. w. om by overstromingen daar heen te trekken. Wat is nu waarschijnlyker , dan dat die heuvels , van naar dezelve in nood te *treffen* of *drephen* , hunnen naam bekomen hebben? en dat dus *terp* van *treffen* of *drephen* afstamt? Wie twyfelt of *berg* (*mons*) kome van *bergen* , (*condere*)? Dit blijkt klaar genoeg uit *hooiberg* , waar door de ouden niet het hooi zelf , maar de bergplaats voor 't hooi verstonen , gelijk blijkt uit *KILIAAN* , die het uitlegt door *promptuarium foenarium* (o). Dit blijkt uit *berg* in de beteekenis van *haven* , gelijk by den zelfden Schryver te zien is. Al wie noch aan de afleiding van *berg* (*mons*) twyfelt , zie *TEN KATE* (p) in , en hy zal volkomen overtuigd zijn. Wat verhindert ons dan , om soortgelyke reden *terp* van *treffen* of *drephen* af te leiden? Dat F in P of D in T verwandelt , is gemeen. De verplaatsing van R (*treffen* , *terffen* ; *terp* , of *drephen* , *derphen* , *terp*) is ook gemeen. Deze gebruikt de Heer v. c. dikwils tot zijn oogmerk , en over dezelve heeft mijn waarde vriend , de zeer geleerde Heer M. T. breedvoerig gehandeld in 't eerste stukjen der *NIEUWE BYDRAGEN* (q). De-
ze

(o) Zie hem in *bergh* , en *hoy-bergh*.

(p) In de eerste proeve van geregelde afleiding. bl. 112 , 113.

(q) Bl. 17.

ze afleiding nu wordt bevestigd door een woord van jonger eeuw, maar van gelyke beteekenisse, vlied- of vlieberg, een berg, waar heen men vliedt in tijd van overstroming (*r*), welk woord ook by KILIAAN te vinden is, doch in eene ruimere beteekenis, voor allerlei plaats, werwaards men *vlieden*, waar in of waar op men zich *bergen* kan.

9. XVIII. Drie tegenwerpingen zoude men my kunnen maken, die in 't eerst noch al eenige zwaarigheid schynen te hebben, maar wat nader beschouwd zijnde, van zelfs verdwynen. Men zal dan mogelijk zeggen, dat ik boven (*s*) hebbe aangemerkt, dat eene reden, die op 't gantsche geslacht (*genus*), en niet alleen op de soort (*species*) past, op de soort alleen toegepast zijnde, niet aannemelijk is: dat by gevolg, dewijl alle bergen kunnen dienen om op dezelve by watervloeden te vlieden, de oorzaak der benaming van *terp* niet alleen op terpen, maar op alle bergen past: en eindelijk dat derhalven de afleiding niet deugt. Maar men sta my toe te zeggen, dat, schoon alle bergen wel by overstroming dienen kunnen om op dezelve te vlieden, evenwel de gemelde

(*r*) Zie *Nieuwe Bydr.* bl. 146, aant. 11.
 (*s*) §. VIII.

de reden byzonder op terpen past, dewijl die tot dat oogmerk *alleen* gemaakt wierden, daar in tegendeel de verhevenheid eene onaffcheidelyke eigenschap is van allerlei, 't zy van de Natuur, 't zy door menschenhanden tot allerlei oogmerk gemaakte heuvels. Nu is 't waarschijnlyker, dat men eene zaak benoemen zal van een *byzonder* inzicht en oogmerk, dan van eene *algemeene* eigenschap.

§. XVIII. Dat de terpen met dat oogmerk *alleen* gemaakt wierden, om daar by overstromingen op te trekken, blijkt niet alleen uit OKKO VAN SCHARL (†), zeggende: „heeft hy — veel hoechten — LAETEN „ MAECKEN, die men terpen tot dien tijt noemde, „ OM in tijt van noedt die beesten ende oock menschen „ daar op te verbergen,” en uit PICARDT, boven uitgeschreven (*), die omtrend het zelfde zegt, maar ook uit PLINIUS (w), schryvende aldus: „daar „ woont het ellendig volk op hooge heuvelen, of „ op terpen, MET HANDEN GEMAAKT VOL- „ GENS DE ONDERVINDING DER HOOGSTE „ VLOE-

(†) Zie *N. Bydragen*, bl. 140.

(*) §. III.

(w) L. XVI. H. N. c. 1. *Illic misera gens tumulus obtinet altos, aut tribunalia frustra manibus ad experimentum altissimi aestus.*

„ VLOEDEN, d. i.; om de hoogste-vloeden te kunnen doorstaan en ontwyken.

§. XX. *Ten tweede* zal men my misfchien tegenwerpen, dat terpen zomtjids blieterpen genoemd worden, (gelijk by PICARDT, in de woorden boven (x) aangetogen, en by den zelfden Schryver noch eens (z), wien hy zegt: „) Dat dese berglijes „ — oock niet en zijn vlyterpen, — is onnodigh om te bewijfen:” dat volgens myne afleiding de beteekenis van *vlieden* reeds in *terpen* ligt, en dat derhalven dat *bliet* overtoellig is. Of dit woord by anderen voorkome, wete ik niet. Ik zoude kunnen volstaan met te zeggen, dat PICARDT *graving* en *begraving* verwarrende, gelijk wy gezien hebben (a), dus ook ligtelijk *vliebergen* met *vlyterpen* kan verwisfeld hebben. Doch gesteld zijnde dat *blieterpen* ook elders gevonden wordt, zoo volgt daar geenszins uit, dat myne afleiding niet deugt. Heeft men in onze taal niet meer diergelyke woorden? Men denke maar eens om 't bekende *everzwijn*. *Ever* en *zwijn* beteekenen het zelfde (b), en evenwel vindt

(x) §. III.

(z) VIII. dist. bl. 44.

(a) boven §. III.

(b) Zie *Maendel. Bydr.* D. I. bl. 287.

vindt men die als één woord zamen gevoegd. Welk onderscheid is 'er tuschen *dieven* en *stelen*? En evenwel zegt men *diefstal*: welk laatste voorbeeld volmaaktelijk overeenkomt met *vlieberg*.

§. XXI. Eindelijk *ten derden* zoude iemand dus kunnen redenen: *Cerpen* volgens uwe afleiding zijn dus genoemd, om dat men by hoog water derwaards trok. Daar uit volgt, dat alle die plaatzen, waar na men in zulken nood trok, *terpen* moeten genoemd zijn. Maar die plaatzen zijn ook *looën* genoemd, gelijk de Heer M. T. heeft aangetoond (c). By gevolg kan uwe afleiding niet deugen. Maar als men de woorden van den Heer M. T. vergeleken met *KILIAAN* op *loo*, van zyne Wel Edh. aangehaald, aandachtig beschouwt, zal men bevinden, dat die Heer niet leert, dat *vliebergen* *looën* genoemd zijn, maar dat allerlei *heuvels* (d) dien naam gehad hebben.

(c) N. BYDR. I. D. bl. 8.

(d) Ik voor my zoude aan *loo* liever de beteekenis van *hoog land*, al had het juist niet de gedaante van eenen heuvel, toeëigenen, want *KILIAAN* verklaart het door *locus altus adiacens stagnis torrentibus, aut paludibus*, en niet door *collis*, en met hem stemt *PICARDT* overeen, schryvende, in de XXX. dist. bl. 116, *loo* — *beteuykent een boeck lants, die wat hooger en verhevener is als 't onliggende landt, sonder nochtans te konnen strecken voor een bergh.*

Iste DEEL.

Et

ben. Doch laten wy eens stellen voor een oog-
blik, dat loofn ook voor *vliebergen*-gediend hebben,
waar toe ook PICARDT schijnt over te hellen (e),
zo bewijst dit noch niets, dewijl aan de terpen in
't byzonder die naam toekomt, om dat die met dat
byzonder oogmerk en inzicht gerpaakt wierden om by
watervloeden zich op dezelve te bergen, gelijk wy
boven (f) gezien hebben.

§. XXII. Dus reeds meer, dan lang genoeg, over
de beteekenis en afleiding van terpen gehandeld heb-
bende, zal ik 'er nu alleen maar byvoegen, dat tot
trefpen of drefpen, welke woorden wy in 't voor-
gaande (g) hebben uitgelegd, schynen te moeten ge-
bragt werden alle woorden, die het zakelyke deel
tref (want dit noeme ik het zakelyke deel, en niet
tref; onder tref echter begrypende die woorden, de-
welke de gewoone verwisfeling van T met D of
TH, en van F met B, P, PH, V en W ondergaan
hebben), alle woorden, zegge ik, die het zakelyke
deel tref in zich hebbende, eene beweging, hoe ge-
ring ook, van de eene naar de andere plaats beteek-
nen, en dus het MG. *draibjan*, *vexare*, *dreiban*, *zua-*
den-

(e) In zyne *antiqu. van 't oude Friesl.* XXX, dist.
bl. 116.

(f) §. XVIII. vergelijk voor al §. XVII.

(g) §. XV, XVI.

quando excavare (h), (gelijk wy nu ook noch zeggen gedreben goud (i).) Als ook het MS. *drohsjan* en FD. *truoban*, *turbare*, het FD. *drophan*, en *driuphan*, AS. *dreopan*, *driopan*, *drypan*, HD. *trichsen*, en IJSL. *driupa*, *stillare*, het AS. *thrawan*, *torquere*, drajen, (van waar het hedendaagsche Engelsch to *thjow*, *projicere*) het IJSL. *drysa*, *jaftari*, *circumvehi*, het Landfriesche *trieutowen*, *premere*, en eindelijk het FD. *triban* of *driban* (k), AS. *drifan*, *drpsan*, *dræfan*, a-*drifjan*, HD. *traben*, en LF. *drieutwen*, *agere*, *pellere*, *propellere*, *expellere*, *ejsicere* (l).

§. XXIII. Tot dit zakelyke deel tref behooren dan ook onze NDsche werkwoorden *draben*, *drpben*, *druppen*, *trappen*, *treffen*, *tangere* (m), *trippelen*, en meer andere, met alle de zelfstandige naamwoorden, die met deze en diergelyke werkwoorden vermaagschapt zijn, als *dras*, *drift*, *drop*, *trap*, en, dat

(b) Zie L. TEN KATE over de *gemeenschap tusfchen de Gottifche fpraake en de Nederduytsche*, bl. 26.

(i) Zie KILIAAN op *ghe-dreuen werck en ghe-dreuen ftuuer*.

(k) TATIAAN CLIII. 8. aangeh. by ECCARD *ad LL. Salic. T. XLI. p. 77. nota STALATHIA*, en TEN KATE I. D. bl. 615.

(l) Zie TEN KATE D. I. bl. 578 - 707.

(m) Zie PLANTIYN en KILIAAN.

412 TEGENBED. OVER DE TERPEN.

dat voor al niet moest vergeten worden, terp. Ik zoude hier meer woorden kunnen byvoegen, maar, dewijl in dezelve of het zakelyke deel tref, of de beteekenis der beweging van de eene naar de andere plaats ten eersten zo klaar niet doorstraalt, als in de opgegevene voorbeelden, houde ik my voor dit maal hier van af.

Z. H. A.

G R

G E D I C H T E N,

METRO

K O R N E L I A
A E N
P O M P E J U S.

Vergeef my zoo dees brief uw' yver thands komt flooren
Pompejus! dien ik noch ellendig derven moet:
Terwijl de zucht voor 't Land U noopt met scherpe spooren,
En gy uw' handen wascht in Landschoffeerd's bloed,
Zitte ik vast eenzaam; Neen! verzeld van bitter vreezen,
Van vreezen zonder tal, die 't afgepynigd hert
Van uw Kornelia, reeds lang ter dood verweezen,
Of tot een levende verblijfplaats van de smert.
Dat Lesbos zelf getuig! laet Mytilene spreken
Mijn leven! sints mijn oog voor 't laetste uwe oogen zag;
Is ook mijn vreugd met U naer Griekenland geweken;
Ach of dat Griekenland wat nader by my lag!
Waerom toch moet mijn ziel haer zielgenootte derven?
Waerom of hier de zee mijn voeten palen zet?
Zoo ik misdadig waer, ik zou geduldig sterven,
Maer van geen kwaed bewust, mijn Cnejus! welk een wet
Heeft my gevonnisd hier te blyven in de boeyen
Van 't ongestuime nat, dat klippen schuert en strand?
Ach! konde ik eens tot u op de armen overtroeyen,
Geen vlugge Klelia zwom radder naer het land.
Gelijk een zeeman, wien de Noordstar is ontweken,
Naer dat gestarnte zoekt, maer Noord noch Noordstar vindt
Daer vast zijn scheepje kruist in afgedwaelde streken,
En op genade drijft van 't losse weër en wind;

Zoo is mijn hert ontroerd, mijn lief! nu 'k u moet misfen,

Opzeker in wat staet ik u bevinden zal:

Al wat ik weten kan, wete ik alleen by gisfen,

En myne liefde gist gestaeg uw ongeval.

Dan, dunkt my, zie ik u van 's vyands volk belagen,

Dan woedt een spitse pijl in uw benauwde borst,

Dan zie 'k van Cæsar U in ketenen geflagen,

Dan stort gy neder met uw eigen bloed bemorst.

Maer ach! (ik voel van schrik myne aders nog bevrozen)

'k Zal nooit dien droeven droom, dien laetst een bange nacht

My prentede in het brein, uit myne ziel verliëzen:

Wat hadt ge ó wrede droom op myne zinnen kracht!

Twee Leeuwen zag ik, die uit vier verwoede blikken

Lang loerden op elkaër, 't verzengde Moorenland

Deedt nooit den reiziger voor grootfcher dieren schrikken:

Zy schudden brullende den kop, terwijl ze in 't zand

Vast krablende, vol vuers in allerhande bochten

Zich wrongen; grooté Goôn, hoe steeg de rosse maen

Rondom den yz'ren hals! de razernyen brochten

Hun, morrend langs hoe meer, de heetste fakkels aen;

Tot ze eindlijk, razende en verwoed, opeen gefchoten,

Al 't land weërbald'ren deën met zulk een hol geluid,

Als wen Jupijn vergramd de ronde donderkloten

Doedt rollen door de lucht, daer 't op 't gebergte sluift.

Lang hadt de strijd geduerd als een van beide dieren

Zich borg met snelle vlugt naer enen wyden stroom,

Daer hadt ge kunnen zien de Krokodillen zwieren,

Daer was de zwakheid ras den moordlust wellekoom.

De

De Woudvorst laet zich naeuw, vermoeid, in 't water glyden,
 Of 't Krokodillendom, onzinnig en verwoed,
 Schiet op den bruller aen, en spat aen alle zyden
 Op haer' geschubden rug de spikkels van zijn bloed:
 Het beest ter dood gewond, springt op, en draeit, en spartelt,
 Maer wijl het oog noch toont hoe 't hart zich wreken wil,
 Verwint de dood het lijf, daer hy, schoon afgemarteld,
 Zijn' vyand deinzen deedt, zelfs door zijn' laetsten gil-
 'k Ontwaek; ik beef, ik tril, ik kon in 't eerst niet spreken,
 Ach, gilde ik, ach! die Leeuw zal wis Pompejus zijn,
 Myne oogen storten toen geen traen maer tranenbeken;
 Zoo hange ik 't zegel van de waerheid aen den schijn,
 Zie daer, dus slepe ik steeds mijn leyen in de zorgen,
 Als in een' naren nacht, maer ach! mijn levenslicht!
 Wanneer daegt eindelijk, die langgewenschte morgen,
 Dat ik my baker in uw toverend gezicht?
 Niets kan, Pompejus! niets kan myne kwael genezen
 Dan uw, uw byzijn, 't geen mijn ziel veel hoger acht
 Dan dat my de eerste plaets wierdt aen den disch gewezen
 Der Goôn, en Jupiter my zelf den Nectar bracht:
 Ei laet uw byzijn dan, zoo lieflijk, my gebeuren!
 Geef dooden 't leven weer, ik dale al naer het graf;
 Schrijf, koom Kornelia, dit schryven staekt mijn treuren,
 Mijn tranen keeren van myne oogen weder af;
 Maer lichtlijk zegt gy my, hier kunt ge stiller leeven,
 Ver van den wapenkreet der oorlogsmoordharpy:
 Doch wat is beter eens met u in 't veld te sneeven
 Dan dat ik in één uur tienduizend dooden ly?

Koom dan, ó Griekenland! ontfang my in uwe armen
 Daer mijn Pompejus is daer is mijn ziel gerust!
 Ik zal, zoo 't hem behaegt, met hem het land beschermen!
 En, schoon mijn levenskaers mocht worden uitgeblust,
 Zy zal, hoe kort het zy, by hem noch vrolyk branden.
 'k Vrees geen gevaten daer mijn Held zich in begeeft.
 Hang kokers op mijn rug: Geef my den boog in handen,
 En zie of Scipio niet in myne ad'ren leest.
 Ik ben een Vrouw, 't is waer, maet Romeinin geboren;
 Een Roomsche vrouw heeft vaak een mannelyke ziel,
 Een mannelyke ziel dient groter lot beschoren,
 Dan my op Lesbos door uw' last te beurte viel:
 Koom aen, dan laet mijn wensch my eindlijk eens verblyden!
 Hoe zalig zal ik zijn als deze dag genaekt,
 Dan zult ge, ó Caesar! zien hoe vrouwen kunnen stryden
 En dat de kracht der min ook Amazonen maekt.

W. V. H.

D E

DE
KRACHT DER MIN

In 't voorbeeld van

P I È R I A.

Wie tegens Paphos Koningin,
En hare zachte wetten
Zich roek'loos wil verzetten,
Dringt tegens 't palstaend noodlot in:
De Min kan stalen zeden
Tot willig wasch verkneden.

Cupido kan met eenen schicht
Den Krijgsgod en zijn knechten
Aen zijn triumfkoets hechten;
'Waer schuilt hy die voor hem niet zwicht?
De Min, die steen kan buigen,
Werpt alle macht in duigen.

Al stondt gy met gevelden speer,
In volle wapenkrachten,
Uw' vyand aftewachten,
'Gy wierpt uw schild en harnas neêr,
Als 't kind, beneên geylogen,
Zich stelde voor uwe oogen.

Wien

Wien 't luste schouwe een voorbeeld aan
 In Myus en Mileten,
 Daer Mars, ten troon gezeten,
 Zijn vlaggen lang te prijck liet slaen,
 En 't warme bloed der helden
 Deedt stromen op de velden:

De burger, voor 't geweer bevreesd,
 Zocht heul in hoge muren,
 Zoo lang de krijg zou duren;
 En, was er geen Diaen geweest,
 't Waer al wat Mars liet leven
 Van honger dood gebleven.

Maer de oudste tweeling van Latoon
 Wierdt, binnen een der steden,
 Mileten, aengebden,
 Daer liet men voor haer' gouden troon,
 Eens 'sjaers bevrijd van schromen,
 De beide volken komen.

Dan barstte men de poorten uit,
 Dan ging men, dan bezocht men,
 Dan kocht men, dan verkocht men,
 Maer naeuw wierdt Mavors klok geluid,
 Of vriendschap, liefde en vrede
 Was nydigheid en vrede.

IN 'T VOORBEELD VAN PIËRIA. 421

In 't eind wierdt Venus h art ontroerd,
Ze ontboodt haer wicht met vleugelen,
'k Wil, sprakze, Mavors teugelen,
Hy heeft hier heil genoeg ontvoerd,
Kom, laet ons famenspannen
En 't woedend oorlog bannen.

Een aerdig Meisjen, als de zon,
Piëria geheten,
In Myus vest gezeten,
Die met hare ooggen toov'ren kon,
Was 't werktuig van Dione
En haren sct andren zone.

Zy kwam, om ook der Jachtgodes,
Met Myus andre jofferen,
Haer wierookgeuren te offeren;
Maer Cypris wyze Rijksprinces,
Van eene wolk omvangen,
Bestierde hare gangen.

Miletos Kroonvorst, straks vermand
En van de Min geschoten,
Ontdekt zijn hart den Groten,
En geeft Piëria de hand,
En smeekt aen hare voeten,
Zijn' kuischen lust te boeten.

Mija

Mijn schone! zegt hy tot de Maegd,
 Gy, gy zult niets ontbeeren,
 Van 't geen ge zult begeeren,
 Ontdek my wat uw ziel behaegt,
 Mijn hand zal op uw wenken
 De wereld aen u schenken.

Daer stondt ge, o schoonste menschenbeeld'
 Dat immer oogen zagen,
 Verwonderd en verslagen;
 Dan ziet ge op hem, wiens hart gy steelt,
 Dan zoekt uw oog op aerde
 Wat schat gy woudt aenvaerden:

Dan dracit ge uw' gouden gordelband,
 Dan plooit ge uw zyden zomen,
 Dan schijnt gy noch te schromen,
 Dan schrijft ge met uw' voet in 't zand,
 Tot ge uit uw purpre lippen
 Heel zacht uw' wensch liet glippen.

Maer, wyze Vrouw! het was geen goud,
 Geen zilv'ren brazeletten,
 Geen pracht die in haer netten
 De Juffers veel gekluisterd houdt,
 Geen pereltooy in de orep
 Het geen U kon bekoren,

Geen

Geen Lydisch kleed begeerde gy,
 Noch gloënde diamanten,
 Maer dat uw bloedverwanten,
 Wanneer 't hun lustte, vry en bly,
 Met Myus Burgervaderen,
 Mileten mochten naderen:

Toen zag de Vorst uw wijs beleid,
 En trouwe vaderliefde,
 Die hem noch meerder greefde
 Dan al uw schoone aenloklijkheid,
 En gaf, van minne aen 't branden,
 Zijn slagzwaard U in handen.

Fluks wierdt de woedende Oorlogsgod,
 Met al zijn rotgenoten,
 In Janus kerk gefloten,
 Den twistboom wierdt de kroon geknot,
 En de Olytak der vrede
 Gegriffeld in zijn stede.

Zoo toonde Gy, Piëria!
 Dat Venus met haer vlammen
 De Tygers brandt tot lammen;
 Men houd' zich uit haer ongena!
 De Min kan stalen zeden
 Tot willig wasch verknedden!

B. VENUS

VENUS EN DIANE.

PUNT D I C H T. (*)

Dione zag Diane en 't vrouwlijk Jachtgezin,
Rondzwervende in het bosch, de looze strikken zetten;
Zy lachte met de Maegd, en vroeg haer; ô Godin,
Spant gy voor 't bange wild dan altijd uwe netten?
Hoe! sprak de Jachtgodes, is 't nettenspannen schand?
Waerom toch, daer uw Man voor U wel netten spant?

(*) Uit SANNAZARI *Epigram.* Lib. II. N. II.

P R O E V E

ENER NIEUWE WYZE

V A N

A F L E I D E N

UIT DE

WORTELDEELEN

TAEN, TE'EN, TTEN, TO'EN, TU'EN.

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
LIBRARY

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
LIBRARY

1950

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
LIBRARY

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
LIBRARY

P R O E V E
 ENER NIEUWE WYZE
 VAN
 A F L E I D E N
 UIT DE
 W O R T E L D E E L E N

TAEN, TEEN, TPEN, TO'EN, TUEN.

In de doorgeleerde en aengename Verhandeling, die men in de *Tael- en Dichtkundige Bydragen* bl. 296^m. en volgende, over de afleidinge onzer woorden vindt, zien wy dat zekeren jongen liefhebber, opsteller der *Bylage over Bel, Bal, Bol, en Belgen*, geraden, en hy verzocht werdt „na te vorschen, of „de ondersfelling van den grooten HEMSTERHUIS, „dat de machtige rijkdom en overvloed van de „Grieksche tael geboren zy, uit de kleinste zaedbe- „ginzels van *aw, iw, ow, uw; áw, áw, áw,* „*áw, áw,* en zoo voorts, langs het gantsche *Alpha-* „*betb,* en wel op ene natuerlyke en regelmatige „wyze, waer in de *β, π, φ,* de *γ, ζ, χ,* de *δ, ζ,* „*θ, τ,* de *λ, μ, ν, ς,* de *σ, ξ, ψ,* een eigenaertig- „en standvastig gebruik hebben, ... of zoo-

Ff 3 „ danig

450 NIEUWE WYZE VAN AFLEID. UIT DE

„ danig ene onderstelling ook in onze tael zou kunnen „ ontdekt en betoogd werden ” enz. Wonder sterk behaegde my dit voorstel, de aengenaemheid der stoffe lokte my uit, en de drift der nieuwsgierigheid noopte my, 't geen aen dien jongen liefhebber voorgestelt was, zelf te beproeven; tot een proef-werk kozen wy de uitwerking van den wortel *TA'EN*, *TE'EN*, *TI'EN*, enz. dien wy eindelijk in die gedaente en schikking kregen, als hy hierby ter toetse, en vrye be-oordeeling werdt overgegeven, waeruit lichtelijk blyken, en met een en andere aenmerking getoont zal werden, hoe zeer onze wyze van afleiden van die van den Heer *TEN KATE* verschille, en met die der Grieken overeenkome. Wy spoeden ons ter zake, en beschouwen eerst den wortel zelf, daerna deszelfs takken en bladen.

I. In *TA'EN*, *TE'EN*, *TI'EN*, *TO'EN*, *TU'EN*, schijnt het my toe dat by ons, even als by de Grieken in *Tán*, *Tía*, *Tío*, *Tón*, *Túu*, de eerste beteekenis is *trekken*; in het vervolg ten minsten zal blyken dat in alle woorden, die tot dezen wortel enigszins kunnen gebracht werden, ook die beteekenis doordraagt, en dat deze dus de band is waarmede alle de afstammelingen t'zaemgebonden, het moeder-sap waarmede zy alle gevoedt zijn. Zoo schijnt ons van *TA'EN*, uit het deelwoord *TA'END*, verkort te sijn taand; waarmede het wild gedierte *trekt* en scheurt, die ook den mensche gegeven sijn om af te *trekken*, af te *snijden*, 't geen hy, naderhand met de *hiesou* sijn maelen; en dus eten. wil; gelijk reeds aengemerkt is, door

door SOCRATES, by XENOPH. *Memor. L. I. C.* 4. §. 6. (Ed. Erk.) p. 726. A. (Ed. Lennel.) Men zie ook NIEUWENTYT'S *Wereltkesh. bl. 46. (a)*. Van TE'EN heeft men ook noch overig het deelwoord TE'END, verkort in *tend*, *tabernaculum*, dat zich *uittrekt*, *uitspant*; of *uitgetrokken* *uitgespannen* is (b): En deze twee woorden, *tand* en *tend*, schynen ons de eenigste in onze taal, die zoo rechtstreeks van TA'EN enz. dalen; de overige *afstammelingen* werden alle gevormt met *tusschenzetting van een of meer consonanten, of vocalen*.

II. Wy gaen, deit wortel beschouwt hebbende, over om de verdere uitspruitzels, volgens den leidraad der tusschengevoegde letteren, op te geven en wat breder te ontvouwen, komende dus tot het geen wy hoven beloofden, dat het tweede onderwerp onzer verhandelingse zijn zou.

1. Met tusschenzetting van B, komt TABEN, TE-BEN,

(a) Van *Tand* zoekt men te vergeefs eue afleiding by TEN KATE.

(b) De Romeinen hebben ook *Tenda*, *Tenta*, *Tentum*, de Grieken *τίδα*, *τίρα* gezegt, *Tentum* leidt SALMAZ. op *Flor L. II. C. 12. §. 11.* af van *Tendere* en houdt het voor een oud woord; ons schynen, onder verbetering, deze woorden alle van jongeren oorsprong, en, omdat men dezelve niet vindt, dan in Roomsche of Grieksche schriften, die later zijn dan de komst der Romeinen hier te lande (zie DU CANGE *Gloss. Med. & infim. Latin. in Tenda*, en *Tendere. & Gloss. Grac. in τίδα, τίρα.*) zijn wy niet vreemd van te denken, datze in de schriften der later Romeinen en Grieken uit onze taal gekomen zijn; KILIAEN altans stelt het bl. 555^a. onder de *Noord. woorden*; by TEN KATE vinden wy 'er niets van.

452 NIEUWE WYZE VAN AFLEID. UIT DE

BEN, TIBEN, TOBEN, TUBEN; waerin de *B* ene uitrekking, die alleen op ene ronde toepasfelijk is, fchijnt uit te drukken; zoo men anders hiertoe befluiten mag, uit *tob*, *tobbe* KILIAEN bl. 558^b. *Labrum* enz. dat in de ronde uitgetrokken is, welks woords afleiding wy ook by *TEN KATE* niet ontmoet hebben.

2. Met *D* heeft men gezegt **TADEN, TEDEN, TIDEN, TODEN, TUDEN**: in de beduidenis van in 't lange uittrekken, van waer *teder*, *contracte teer*, *tener*; *dun*, *uitgerekt*: ook *toderen*; KILIAEN *todderen* bl. 558^b. *tufferen* *Nedtere*; *vast-trekken*; *Ont-todderen*, *lostrekken*, *TEN KATE* I. Pr. in *zieg* bl. 452a.

3. Met *E*, **TAE'EN, TEE'EN, TIE'EN, TOE'EN, TUE'EN**, van hier hebben wy noch overijg *toe*, *ad E usque*, dat het einde van ene uitrekking aenduidt; en, met tufchenezetting weder der *V*. *toeven*; KILIAEN *expectare*, *morari*; en *tueven*, *toeven*; KILIAEN bl. 570^a. 't geen men noch, in dagelijkschen fpreektrant zelfs, den *tijd rekken* noemt, en by den Latynen in deze zelfde overdracht, *ducere*, *trabere tempus* gezegt werdt.

4. Met *G*. **TAGEN, TEGEN, TIGEN, TOGEN, TUGEN**. Dat deze alle ook in de beduidenis van *trekken*, gebezigt zijn, zal blyken uit de nader ontleding van ieder in 't byzonder.

a. *TA*.

- a. *TAGEN*, maekt met verdubbeling der *G*, *TAGGEN*, waervan wy afleiden, *TAGGE*, tange, *forceps*, waarmede men iets aenhaelt, tot zich *trekt*, tanger, *acer*, *acris*, *asper*, *KILIAEN* bl. 550^b. dat naemlijk bytend is, en, gelijk men zegt, den mond by een *trekt*: ook tanger, *alacer*; *KILIAEN* *ibid.* d. i. die dun, mager, en daerom vlug is. Ook is dit *tagen* naderhand overdrachtelijk genomen voor *disceptare*, *litigare*, iemand of iets in verschil en twist *trekken*. Zie *KILIAEN* bl. 549^b.
- b. *TEGEN*, met verdubbeling der *G*, *TEGGEN*; Dezes eigenlyke beduidenis is noch over in *teggheet*. *Sicamb.* stock *Numelle*, waermée de voeten der gevangenen werden t'zaem *getrokken*; *KILIAEN* bl. 554^a. Van *TEGGEN* kan ook dalen *TEGGER*, *tenget* als van *TEDEN*, *teder*; van *TAGGER*, tanger. Oneigenlijk is *teggheen* 't zelfde met *tagghen* *Disceptare* &c. *KILIAEN* *ibid.*
- c. *TIGEN*. Hier van vinden wy niets overig, dan in overdrachtelyke beteekenis *tigte*, *Beschuldiging*; *tigten*, *betigten*, dat is *accusare*, eigenlijk, in rechte *betrekken*, voor 't recht *trekken*, daerna op allerlei wyze *beschuldigen*.
- d. *TOGEN*. (*Vetus*) *trabere* heeft ons *KILIAEN* bl.

361. bewaert, hoe licht daer van dale, al wat by TEN KATE I. Pr. op *Tieg* bl. 453. ^{er} van afgeleids is, ziet elk; maer die iets vertoonen zal, moet het glad pit, en voor iemands oog *trekken*, van daer *tooghen monstrare*, *ostendere* KILIAEN bl. 562^b. en de vertooner is veelal gewent hetzelfde eerst op te sieren, of in zijn behoorlyke vorm te *trekken*; van waer *tooghen*, *toggen*, *Ornare* &c. KILIAEN *ibid.* Vergel. TEN KATE I. Pr. in *Tieg* bl. 452^e.

e. *TUGEN* is slechts te kennen mit zyne overdrachtelyke afstammelingen, *tuchte*, *trek*, *begeerte*, *tuchtig*, *Catuliens*, *trek* hebbende, *jeukerig*; TEN KATE I. Pr. in *Tieg.* bl. 453^b.; ook in *tucht*, *disciplina*; KILIAEN bl. 560^b. waer door men als een den band *getrokken* werdt, enz.

f. De *I.* tusfchen beiden gevoegt macht *TAPEN*, *TEPEN*, *TIPEN*, *TOPEN*, *TUPEN*; zien wy weer by elk in 't byzonder of 'er ene *trekking* in doorfpele.

a. *TAPEN* baerde *tat*, anders *tati*; eigenlyk dat lang *getrokken* en gerekt kan werden, *Tenax*, *lentus*, *flexibilis*; KILIAEN.

b. *TEIPEN* fchijnt niets van zich in onze tale over te hebben gelaten.

b. *TIPEN*, of *TYEN* getijk men thands fchrijft, is des te ryker in meenigvuldige uitspruitzels;
zeifs

zelfs is het over in *tjden*, *betjen*, waer voor oulings *tpden*, *Tendere*, *vergere*, ergens heen *trekken*; en overdrachtelijk *bestrecken in rechte* KILIAEN bl. 557^a. Uit de eerste betekenis schijnt ons te dalen *tjde*, *tje*, *ge-tp*, *fluxus & refluxus*, de op en af-trekking van het water; schoon 't TEN KATE anders begreep I. Pr. op *Tyg.* bl. 455^a. van hier ook *tjhd*, welke de uit-trekking of doring van 't bestaen der dingen is. — Van *TIPEN* daelt ook *tpghen*, *vetus tjden*, *tendere*. &c. KILIAEN. bl. 557^a. dat is, *trekken*. en *tpghen*, *vetus tooghden*, *indicare* KILIAEN *ibid.* en wat men verder by TEN KATE op *Tyg.* enz. vindt.

d. *TOP'EN* hebben wy niet over, dan in de teekenis van opfieren, dat zekerlijk geschiedt zal zijn door alles naeuw aen 't lijf in een nette plooi te *trekken*, en daer door zekeren aengenamen zwier en *trek* te geven. Welke gedachte ook daerdoor bevestigd wordt, dat onze oude Batavieren gewoon waren naeuwe en gespannen klederen te dragen.

e. *TUP'EN* voor *trekken*, is licht te kennen uit *tuit* die eigenlijk een omtrek, een schutting ergens om heen aenduidt; zie HUYDEC. *proeve* bl. 43. ook uit *tuisjer*, *series*; KILIAEN, een reeks: *tuit'er* volgens KILIAEN een band of touw, waermée iets

werdt

werdt vast - *getrokken* ; *tuleren* , *vincire pecora in pascuis* , KILIAEN , het vee in de weide vastbinden ; voor dit *tuleren* heeft men ook gezegt *tuielen* (als *wanderen* en *wandelen*) verkort *tullen* , 't geen ook eerst *binden* schijnt te hebben beteekent , en voortgeteelt heeft *tuil* , *diminutiv.* *tuplaen* , KILIAEN , *sertum* , *fasciculus odoratus* ; naderhand zeide men dit meer byzonder voor het vee vastbinden , *tuleren* . Doch ; daer in veehouden oudstijds 't grootste gedeelte des landbouws bestondt , heeft men *tullen* , *betullen* begonnen te zeggen voor bebouwen , vandaer *tuplen* , *teulen* , by KILIAEN *colere agrum* , en *tupl Agricultura* ; welke woorden beiden , om dat 't landbouwers werk naderhand zwaer wierdt , ook meer algemeen en by uitnemendheid voor werken , en werk , gebruikt zijn , gelijk uit KILIAEN kan blyken ; zie hem bl. 570 . Gelijk nu het vee in de weide het tierigst en vrolijkst is ; heeft men ook *tuplen* eerst met opzicht op het vee , naderhand meer algemeen , gezegt voor *lascivire* ; zie KILIAEN , en de spreekwijs *Tuplen sunen Tupl* , die men ook by KILIAEN vindt , *furere suum furorem* , zijn zin doen , zijn gang gaen , is waerschijnlijk aengenomen by overdracht van een getuierd beest , dat zoo ver speelt en dartelt , als zijn *tuil* of *tuffet* ryken wil , en wegens rijkheid en ruimte der gegeven graesplaet-

plaetze, vrolijk dartelt en zich verders niets be-
 kreunt. Tot dit *TUPEN* brengen wy mede
tulmen, *tulmelen*, *KILIAEN*, *volvere*,
 in 't ronde *trekken*, wentelen; naderhand *neu-
 traliter* gebezigt, voor zich wentelen; zie
KILIAEN. Noch behoort met tusschenzetting
 der *G.* hiertoe *tulgen*, en met *ge* voorop,
getulgen, waerschijnlijk eerst van touw
 gebruikt, van waer *tulg*, *getulg*, ge-
 reedschap, en overdrachtelijk *tulgen*, *ge-
 tulgen*, iets slaven, met zijn getuigenis als
 vast *beebien*; zie *TEN KATE I. Pr.* in *Tieg.*
 In *tupte*, ook hier van afte leiden, sraelt
 door alle de beduldenissen heer, ook ene trek-
 king uit; 't zy het van het eind van een wiel,
 't zy van een tepel, 't zy van t'zaemgevlochten
 en net in een *getrokken* haer gebrüikt werd;
 zie *KILIAEN* bl. 570b.

6. De *K.* tusschen gevoegt maekt *TAKEN, TE-
 KEN, TIKEN, TOKEN, TUKEN*. Van
 daer *TAK, TEK, TIK, TOK, TUK*; een
 tak die zich uit den boom uitstoot, en uitgerek-
 te lengte heeft; waer van weder *takken, tekken,
 tikken, tokken, tukken*, met zoodanig een *tak*
 lichtelijk slaen, en naderhand meer algemeen
 luchtig aenroeren; van waer weer vloeien al de
 woorden die by *TEN KATE II. Pr.* onder
tek, tik, tak, tuk of *tok*, te vinden zijn,
 nitgezondert *takel* enz., over welks aflei-
 ding wy, van *TEN KATE* verschillende, dus
 den.

denken; uit *TAKEN*, *nistrekken*, is geboren *TAKE*, by letterkeer *tack*, dat eerst aenduide een *nigetrokken* of gesponnen draed, of touw, daerna meer byzonder een gezette lengte van zoo een draed, een *tack*, *pensum*, die elke spinster spinnen en afwerken moest, in welke laetste beteekenis *tack* thands alleen geberigt werdt; en zelfs tot een *gezette* drinkmaat overgebracht is, zie *KILIAEN*. Doch deszelfs eigenlyke beduidenis van draed of touw schittert noch uit in het *divainutivum* *takel*, een kleiner touw, en *takelen*, met touwen binden; 't geen met al zijn afftammelingen by uitnemendheid de scheepstouwen alleen is toegeëigent, en ook *takel* van een groot scheepstouw, voort gebracht heeft. Van *TEKEN*, *TEKENEN* in den zin van *trekken*; daelt ook *teken*, *signum*, zekere *trek*, waer door men iets onderscheidt, en voorts *teekenen*, *signare* enz. zie *KILIAEN*.

7. De bykomende *L.* baerde *TALEN*, *TELEN*, *TILEN*, *TOLEN*, *TULEN*. Dat deze oulings *trekken* aenduiden blijkt uit de overdrachtelyke beteekenissen van derzelver afftammelingen; zoo is *talen* zich ergens naer uittrekken, naer iets haken, van waer *talen* vervolgens vragen aenduidt, want die vraegt, haekt om te weten, 't geen hy vroeg. Van daer *tale*, *tael* d. i. spraek, waer door men vraegt, 't geen weer verschilt, gelijk meer onzer gedachten van

TEN

TEN KATE II. Pr. in *Tel* enz. bl. 708^b. Noch heeft men *talen* uitgerek't tot *talmen*, en dit wêer verkort in *talmen*; die toeh *talms*, rekt en *sreke* zijn werk langer uit dan ver- eischt en gewenscht wierdt, men vergelyke TEN KATE bl. 709^a. van wien wy hier we- der afwyken. Hy meent dat *talmen* van *tal*, *numerus*, *getal*, daelt, „om dat het recke- „nen van ouds wat zeldsaems, en by de mees- „te menschen een moeilyk, en langwylig „werk was”. — Hoe vervolgens, met verdubbeling der *L. TALLEN, TELLEN, TOLLEN*, aen 't by een *trekken* van sommen eigen is leert TEN KATE II. Pr. in *Tel* enz. *tillen* beteekent by *KILIAEN* *levare*, *zolle- re*, in de hoogte *trekken*, opheffen, (gelijk *τῶλο*, 't Latijnsche *zollo*, van *τῶλο*.) vanwaer *talle*, by denzelfden *KILIAEN*, *pous*, die opgeheven, en over 't water *getrokken* is. — *tullen* is dea beker voor den mond, of het nat 'er uit — en in den mond *trekken*.

8. Met de *M.* krygen wy *TAMEN, TEMEN, TIMEN, TOMEN, TUMEN*: *temen* zegt men overdrachtelyk van hem, die zijn woorden lang *trekt*, te langdradig is, zo als men zegt; gelijk *temmen* eigenlyk is, aen den band of onder zyne gehoorzaamheid *trekken*. Dat *to- men* *trekken* beduidt heeft, blijkt noch uit *tome*, *toom*, waer door het paerd *getrok- ken*, en dus gestiert werdt; ook uit *TOMIG*,

KILIAEN, *otiosus, vacans*, die zijn tijd langzaem en lui, zonder iets te doen voort *sleept*. **TAMEN** heeft ook tam voortgebracht, en **tammen**, beiden in dezelfde beteekenis en overdracht als wy boven in **TEM MEN** gezien hebben; zie verder TEN KATE II. Pr. in *Tem, Tam*, enz. Van **TIMEN** komt wis *timp, timb*, by KILIAEN punt, en al wat uit *getrokken* punten heeft, als *timp* Holl. *Panis minor triticeus eminentibus angulis*. KILIAEN: en *timb, timpt*, by denzelven, een morgen-broodje, dat waerschijnlijk van dezelfde puntige gedaente zal geweest zijn: Langs wat draei hier toe *timmer*, en *simmeren* te brengen zy, bekennen wy niet te doorzien; gelijk wy ook van **TUMEN** in ons neerd. geene voetstappen meenen ontmoet te hebben, ten ware men 'er *tummen, tummelen* van afleiden wilde, in dien zin, waerin wy het boven onder **TUPEN** stelden, dat te meer schijn heeft om dat KILIAEN bl. 571. heeft *tummelen. Sax. tupmelen* enz.

9. De inlasfing der **N.** maekt **TANEN, TENEN, TINEN, TONEN, TUNEN**. **Tanen** en **tenen** zijn by KILIAEN bl. 550^b. en 555^a. bekent in den overdrachtelyken zin van *irritare*, ophitzen, zoo lang *trekken*, tot iemand moeilijk en oloopend werdt; van **TENEN, TINEN** zijn ook over *teen*, en *tien*, een uitgeschoten, lang, takje, *vimen*; Wyders is uit **TINEN** geboren *tin*, voor het hoogste, uit-

uitgestrekte eenes muers of gebouws, vergelijk **KILIAEN**. Van **TONEN** wyders daelt **ton**, die in de rondde is uitgerekt; even als boven van **TOBEN**, **tob**; voorts **toon** in den zin van *ostenders* en *vertoon*, waer door men, gelijk wy boven by **togen** zeiden, iemand iet, voor 't oog. en glad uit *trekt*. Wyders **toon**, *tonus*, ene *uithaling* der stemmen, en **toon**, *do-nen*, *deunen*; **KILIAEN**, *sonare*. Van **TUNEN** vinden wy niets overig; mogt men de **T.** in **D.** verandert stellen, licht zou hier van afte-leiden zijn **dun**, in dezelfde overdracht als **teder** van **TE DEN**, **taugher** van **TAGEN**; Men zie **TEN KATE II.** Pr. in *Den*, *Din* enz. Waer men zien zal, dat heel die wortel enkele *uitsrekking* aenduidt, die in allen de *afstammelingen* doorschittert; vergelijk hem ook I. Pr. in *Tyg.* bl. 456^a.

10 De **P.** tusfchen in geworpen baert **TAPEN**, **TEPEN**, **TIPEN**, **TOPEN**, **TUPEN**.

a. Van **TAPEN** komt **tap**, *penis*, *veru*, en **tap** *epistomium*; **KILIAEN** bl. 550^b. welke alle in 't lange zijn uitgerekt, van 't laette **tap** daelt wyders **tappen**, eerst met opzicht op natte waeren, die men van 't vat **tapt** of **trekt**, naderhand algemeener, voor allerlei voort-brenghen, voorzetten; *Promere*, *Suppromere*, **KILIAEN**, en **tappen**, **ten tappe** of **in 't cleyn verkoopen**; **KILIAEN**, *Minutatim vendere*, dat is, zoo verkoopen dat

Iste DEEL.

Gg

men

men geen gehele vaten uitlaet maer telken ryze *sappen* moet. Noch behoort tot *TAPEN*, 't *frequentativum* *taperen* (*vetus*) *spertelen*, *KILIAEN*, *palpitare*; 't geen men noch *trekken*, *stuij-trekken* noemt.

- b. Van *TEPEN* is *tep*, de uiterste punt van iets, 't zelfde met *top*, van daer 't *diminutivum*, dat noch overig is in *tepel*, als van *tip*, *tippel*, *papilla*, *mamma capitulum*, het *tipken van de borst*; om met *KILIAEN* te spreken. Wyders hebben wy van *TAPEN* met verdubbeling der *P*, *tappen* (*fris.*) *teesen*, *carpere*, *vellere*, *trekken*, *uit-trekken*, *KILIAEN* —.
- c. *Tip*, van *TIPEN*, kent ieder, voor het uiterste puntjen van iets, van daer *tipken*, en *tippel*, *tepel*; by *KILIAEN*, en *tipken van de borst* by den zelve.
- d. *Top*, van *TOPEN*, is in dagelijksch gesprek ook bekend voor het uiterste, en uitgestrekste einde van iets, van waer *toppen*, de *topjeng* ergens affnyden. Wyders *top*, *dol*, *Turbo*; *KILIAEN* een *sol*, die van de spelende jongens door slaen werdt voortgetrokken; *VIRGIL.* by *KILIAEN* EN *WACHTERUS* aengehaelt 7. *Æn.* vf. 378.

————— *furit* —————
Ceu quondam torto volitans sub verbere turbo,
Quem pueri magno in gyro vacua atria circum,
Intenti ludo exercent: ille actus habena

Cur.

*Curvatis fertur spatiis : stupet infans supra
Impubesque manus, mirata volubile buxum :*

't Geen VONDEL dus overbrengt:

— — — — — begintze — — — — —

Te hollen: eveneens gelijk gedraaide tollen
Van 't speelzieck kint, die snel omzwindelen en rollen,
Voor 't klitsen van de zweep, door al de ruime zael
Gedreven heen en weêr, zoo dick en t'elckenmael
De slagh hua vaert geeft, daer onmoosle en jonge knaepen
Zich aen't omloopen van 't boschboomenhout vergaepen.

Van het draelen en woelen van een top of tol, heeft men by overdracht gezegt, toppen, tob-
ben, *insanire, furere*. &c. KILIAEN: welke over-
dracht niemand kan vreemd schynen, die de
gelykenis in de bovenaengehaelde regels uit
VIRGILIUS, goed en keurig vindt. Meer woor-
den, die tot dit top behooren, en ieder 'er
licht toebrengen zal, zie men by KILIAEN
bl. 563^a.

e. *TUP*. heeft geene voetslappen van zich, die
wy ten minsten gevonden hebben, nagelaten.
Wy hebben over dit *TAP, TEP, TIP, TOP*,
enz. te breeder geweest, om dat 'er by TEN
KATE niets van te vinden is.

ii. *TAREN, TEREN, TIREN, TOREN, TU-
REN* werden gevormt door tuschenzetting der
R. teren vindt men noch by KILIAEN bl. 552^b.
voor *wryven*, dat door heen en weer *trekken*

Gg 2 der

der handen geschiedt, overdrachtelijk voor opgebruiken; opeten en uitdroogen. Alle zijnze overig in de beteekenis van *trekken*, *lostrekken* in tannen, ternen, tinnen, tornen, turnen. Over welke woorden met derzelve afstammelingen men TEN KATE opsla II. Pr. in *Teer*. Doch in *TOREN* schijnt ons in 't byzonder ook ene beteekenis van hoogte, van in de hoogte *trekken* door te stralen; van daer *toren*, *torte*, een opgetrokken, een hoog spits —. *Tooyn*, een gemoedsdrift, die het hart wonder, hoog, driftig, moedig maekt; *tozssen*, *tozschen*, (*fland.*) *ligare*, *vasttrekken* enz. *KILIAEN*: naderhand opheffen, in de hoogte *optrekken*.

12. Met *S* krijgt men *TASEN*, *TESEN*, *TISEN*, *TOSEN*, *TUSEN*. Van dezen vindt men by TEN KATE geen melding. — Wy meenen dat 'er de overblijfsels van zijn in *tasen*, *tasssen*, by een *trekken*, op een stapelen, van waer *tassche*, zie *Maendel. Bydr.* II. D. bl. 240. Voorts in *tasten*, de handen uitstrekken, ergens na reiken. *Tesen*, *teschen* schijnt ook in gebruik geweest te zijn; ten minsten wy vinden by *KILIAEN* bl. 555^b. *tesche*, *tasche* enz. *TUSEN* heeft *tusschen* gebaert; die toch iets *tusschen* enige dingen inwringt, moet daer door ontegenzeggelijk dezelve van een *trekken*; schoon naderhand, ene *tusschen*zetting ook gezegt wierdt te geschieden *tusschen* dingen, die reeds van elkander gescheiden stonden, en geene *lostrekking* meer behoefden.

13. De

13. De *T.* maekt door haer byvoeging *TATEN, TETEN, TITEN, TOTEN, TUTEN.* — tateren 't *frequentativum* van taten staet noch by *KILIAEN* geboekt en vertaelt door *titubare, balbutire*; beven, stamelen; 't welk beiden door ene overtollige *trekking* in leden of tong geschiedt; hoe licht hiervan de andere beteekenissen van tateren, taterer, tateringhe, werden afgeleidt zal hem blyken, die dezelve by *KILIAEN* bl. 552^b. gelieft nae te slaen. Van *TETEN* daelt *tet*, het uiterste der vrouwe borst, in dezelfde overdracht als boven *tepel, tippel*: Ook *tetg*, *glutinosus*, dat ergens aen vasttrekt; *KILIAEN*: — Van *TITEN* is weder *titte, mamilla*; *KILIAEN* bl. 558^b.: van *TOTEN* *otte, tupte, tutulus, apex*; *KILIAEN*, de uiterste top, het uitgerechtst einde van iets; uit welke algemeene beduidenis zich licht laten affeiden, de overige die by *KILIAEN* bl. 564^a. te vinden zijn; wyders hoort ook hiertoe *toteren, totteren*, thands gebruikt in denzelfden zin en overdracht als boven *tateren*; maer by *KILIAEN* slechts te vinden in de beteekenis van op de basuin blazen; waerschijnlijk om het bevend geluid, gelijk aen dat van iemand die *tatert, of tottert*. Van *TUTEN* komen ons thands geen afflammelingen voor het geheugen.
14. Met *U* krijgt men, *TAU'EN, TEU'EN, TIU'EN, TOU'EN, TUU'EN.* *TAU'EN* is over in *tauw, touw*; *KILIAEN* bl. 552^b. dat

uitgetrokken en lang is, en ook dient om iet vasttetrekken. Van **TEU'EN** heeft men **tui'elen** (*contracte*) **teulen**, in die beduidenissen en overdrachten waerin boven **tui'en**, **tui'elen**, **tuisen** verklaert is. Met inlasing der *G.* komt ook van **teu'en**, **teugen** welks eerste en eigenlyke beteekenis blijkt uit **teughe**, **toge**, *tractus*; **KILIAEN** en **teughel**, **toghel**; **KILIAEN** *babena*, *lorum* enz. waersede men *trekt* en *stiert*. On-eigenlijk en overdrachtelijk duidt het aen den drank in den mond trekken, van waer **teugh**, thands gebruikt voor *hansus*, een dronk. Uit **TOU'EN** ziet ieder licht dat **touw** zijn oorsprong heeft, even als boven van **tau'en**, **tauw** kwam. Vergelijk **TEN KATE I.** Pr. in *Tieg.* bl. 542^b. Van **TUU'EN** daelde **tuu'ig**, met verdubbeling der *I* **TUUIIG**, thands **twijg**, een uitgerekte tak, *Ramus*, *virga* &c. by **KILIAEN** bl. 572^b. van waer **twijgen** by denzelfen voor *plantare* te vinden is. Of van dit **TUUIIG**, **TUU'IGEN**, **TUU'INGEN**, **dwingen** geboren zy, durven wy niet vast bepalen; de klank loopt niet ver af, en men kan de overdracht tweezins begrypen, of van de beteekenis van trekken, of van het slaen met stokjens, door beiden toch is men gewent 't zy beest of mensch te **dwingen**. Men vergelyke **TEN KATE II.** Pr. in *Twyg.*

15. Van **TAVEN**, **TEVEN**, **TIWEN**, **TOVEN**, **TUVEN** zien wy, in **KILIAEN** althands, niets

ove-

overig , dat 'er enigszins toe zou kunnen gebracht werden.

Zie hier ene ruwe proeve van de voorgestelde wyze van afsceidinge: Wy hebben uit dezen wortel verscheiden takken aen den dag gebracht, die by den grooten **TEN KATE** niet te vinden zijn, en voor het overige noch getoont dat uit denzelven gesproten is al wat die taelkloeke Man, onder acht byzondere stammen, (in de Iste Pr. *Tieg* en *Tyg.* in de Ilde Pr. *Teer* enz. *Tei* enz. *Tek* enz. *Tel* enz. *Tem* enz. *Twyg* enz.) en mogelijk onder enen negenden (*Den*: II. Pr.) geschikt hadt; Men zal van onzen arbeid het beste oordeelen kunnen, indien men zich de moeite geven wil, van met denzelven de schikkingen van den Heer **TEN KATE** op de genoemde plaetzen te vergelyken, 't geen te meer noodig zijn zal, om dat wy hier, op veel na, niet alle woorden hebben opgegeven, die wel tot dezen wortel te brengen waren; wy hebben meestendeels alleen die woorden aengeroot, en, door den band der algemeene beteekenis van onzen wortel, aen een gebonden, die by den Heer **TEN KATE** byzondere en van een gescheiden hoofdtakken zijn, of welke uit die hoofdtakken van hem anders afgeleid werden dan wy het beproeven wilden; de overige woorden mag men in **TEN KATE** en **KILIAEN** zelf naaen, en zich verwonderen in het beschouwen van derzelve veelvuldigen overvloed, en wonderen draei van beduidenissen. Wy hadden gaern dit alles breeder uitgewerkt, en deze ruwe schets, die slechts tot ons eigen gebruik is opgeworpen, aangevuld en verbeterd; maer druktens van gewichtigen en noodzakelyken aert verhinderden

ons de uitspanning van enige taelloefening, en geduerig rieden my myne goede vrienden dit stukken gemeen te maken; aen welkers begeerte ik eindelijk heb moeten voldoen; ondertusfchen zullen, vertrouw ik, by bescheiden lezers mijn mislagen licht verschooning vinden, en ik mijn voornaem oogmerk bereiken, dat ook de lust van andere taalminnaren moge aangewakkert werden, om op deze of enige andere wyze taalboomen te schikken; Door vele toch van dezelve met elkander te vergelyken, zal men eerst, 't geen wy noch niet hebben kunnen opdelfen, de vaste en doorgaende beteekenis der tusschengelaste letteren gissen, en, met behulp der *dialect* kunde ook, zelfs versten en vergeten woorden in hun rechten vorm en beteekenis weerom roepen en herstellen kunnen; Deze is de eenigste weg om de Neerduitsche afleidingen op een Grieksche leest te schoeien; en zodra men dit gevonden heeft, is 'er ook een onwrikbare grond gelegd om, 't geen velen verzekert en geschreeuwt hebben, ontegenzeglijk te bewyzen, dat namelijk onze tael voor die der Grieken in vruchtbaerheid en rijkdom geen vingerbreed behoeft te zwichten. — Maer zegt mooglijk iemand myner lezers, 't geen een myner vrienden my, na het lezen van dit proetjen, schreef. „Ik hang over „deze manier van afleiden in onze tael nog zeer in twyfel, „moetende aen den eenen kant bekennen hier „vele woorden te vinden waerin zig de beteekenis „van *trekken* duidelyk opdoet; maer aen den anderen kant ook eenige ontmoetende, welke my zoo „ligt daer toe niet schynen te kunnen gebracht worden: „als

„ als daer zijn **teder**, **tanger**, **tenger**, **top**, **toost**,
 „ **tutigen** en veele anderen, my nu niet meer inschie-
 „ tende : ik zie wel dat op de eene of andere wyze
 „ deze beteekenis 'er aen gegeven kan worden ; dog
 „ ik geve in bedenking of men deze zelfde beduide-
 „ nis van *trekken* dus ook niet aen eenige andere wor-
 „ tels, om nu niet te zeggen aen alle, vast maken kan ;
 „ als in *PAEN*, *PEEN* &c. **paft**, dat by een getrokken
 „ wordt : **pad**, dat ergens naer toetrekt : **padde**, die zijn
 „ lighaem opzwellende uitzet en rekt : **pael**, iets in de
 „ lengte uitgerekt : **paeling**, om dat hy een lan-
 „ ge, smalle, uitgerekte visch is : **paerd**, een dier al
 „ van ouds om te trekken gebruikt : **passfen**, ergens over-
 „ trekken om te zien of 't sluite : **pek**, iets 't welk
 „ lang kan worden uitgerekt, en ook iets dat kleeft
 „ en dus alles naer zig trekt : **pen**, iets tot een punte
 „ uitgerekt : **pot**, iets in de rondte uitgerekt, gelijk
 „ **tobbe**” enz. Geestig is deze aanmerking van my-
 nen vriend, en waerschijnlijk in den smaek van vele
 myner lezeren. Het vooruitgezicht hier van en de
 zucht, die ik hebbe om kundige handen aen het aenge-
 naem en nuttig werk dezer afleidingen te hulp te krygen,
 noopt my om ter nadere overredinge de drie volgende
 aanmerkingen hier in aendachtige overweging te geven.

1. **CLAUBER** heeft bewezen (a) en goede afleikundige
 heb-

(a) In zyne Verhandeling over de Afleikunst der Duit-
 schen, gebaeld uit de bronnen der Wijsbegeerte, eene Ver-
 handeling welke zoo verstandig, aengenaem en leerzaam
 is, dat wy mogelijk den een of anderen tijd onzen Vader-
 landfche liefhebberen de vertaling zullen mededeelen :
 Die het Latijn verstaen kunnen dezelve vinden in de *Collec-
 tanea Etymologica* van **LEIBNITZ** Parte I. pag. 187.

hebben altijd toegestemt, en niemand zal ontken-
nen; „Dat ieder ding benoemt is, naer de meest door-
„ blinkende hoedanigheid.” *Omne, quod nomen ha-*
bet, nominatum esse a potiori; Deze regel, op de woer-
den, door mijn vriend opgegeven, gepast zijnde, zal
ter overtuiging strekken dat *PA'EN* en *TA'EN* enz.
verschillen. — Want ik durf ieder veilig vragen,
of 'er een eenige hoedanigheid is, die in *teder*, *tanger*,
tenger, meer doorstraelt, dan die van uitgerekte lang-
heid, en ik ben verzekert dat men *neen* zal andwoor-
den; dus moet dan de wortel *rekken* of *trekken* betee-
kent hebben; maer is dat ook waer in *pad*, *via*? dat
mogt men immers eer van *drukken*, dan van *trekken*
genoemt hebben?

2. Om de grondbeteekenis van enen geheelen stam te
vinden, moet men niet enige verschillende takjes,
van den een en anderen kant, afnemen en die alleen be-
spiegelen, maer men moet den stam eerst en vooral te
gelijk beschouwen met al of meestal de takken, en
naeuwkeurig acht geven op den loop van gedachten
en denkbeelden, waer door de een uit den anderen ge-
sproten is; zoo 't my voorkomt, by voorbeeld, straelt in
den geheelen wortel van *PA'EN*, *PE'EN*, enz. de betee-
kenis door van *drukken*, *persen*, *stevig* maken. Wat is
'er meer in een gedrongen dan een *pati*? wat wordt
'er meer *gedrukt* of betreden dan een weg of *pad*?
welk dier zet en *perst* zich meer op dan een *padde*?
zegt men niet dagelijks hy staet *pal*, en hy staet zoo stijf
en *stevig* als een *paal*? enz. Maer . . . zegt mijn Vriend,
een *paard* en *paalting* kunt ge evenwel tot geen be-
tee-

teekenis van *drukken, persen, of stevig maken* brengen! 't Is waer ik kan dit niet onmiddelijk, maer hier komt het te pas den loop der gedachten en beteekenissen op te speuren en na te volgen, en door dien weg zal zich alles natuerlijk en wel schikken. Niets is gemeener dan dat het denkbeeld van stevigheid, werdt overgebracht tot onverzettelyke dapperheid en moed: (*Mens immota manet VIRG. 4. Æn. 449.*) is nu de fiere moedigheid niet de eigenaertige hoedanigheid van dat dier, dat wy even daerom te regt *paerd* noemen? *pael* is een lang en dik hout, zoo genoemd om zijn stevigheid; maer... is het nu zoo vreemd, dat weer een *paeling* naer een *pael* genoemd zy, schoon hy daer aen alleen in de lengte, niet in de dikte gelijkheid hebbe? 't gaet, met het ontleenen der benamingen, even als met het maken der gelykenissen; Het is genoeg zoo de dingen in een derde met elkander overeenkomen.

3. Ik zou eindelijk wel willen toestemmen dat *PA'EN, PE'EN, enz.* ook *trekken* tot zyne grondbeteekenis had gehad, zoo men my daer van een bewijs gaf zoo duidelijk als mijn *toogen, tugen, tul'en, tarnen, ternen, tornen* enz. Uit veel diergelyke in 't oog lopende en klare blyken moet men de eerste beduidenis van enen gemeenen stam opmaken, men neemt 'er dan de proef van door overige afstammelingen 'er toe te brengen, en deze proef toont dat het werk goed is, zoo men vindt dat ook in die afstammelingen, door het stellen dezer grondbeteekenis, of andere daer uit geleidelijk volgende denkbeelden, ene beduidenis gevonden wordt, overeenkomstig aen de voornaemste hoedanigheid der zaken, die zy uitdrukken; Ik
beken

beken dat dit hier en daer niet te duidelijk blijkt; maer geloof 'er by, dat dit nooit overal even duidelijk blyken kan, of men moest zich telkens, by ieder woord, kunnen eigen maken en verbeelden, de omstandigheden, zeden, gewoontens, met een woord den ganschen staet van onze voorouders, ten tyde dat zoo een woord eerst gevormt, of eerst in die of die beteekenis gebruikt is, 't geen ieder ziet dat niemand moog'lijk is. — Ik meen derhalven dat ik op dezen grond te recht in *TA'EN*, *TE'EN*, enz. *trekken* voor de eerste en algemeene betydensis heb genomen; veelal vindt men dat de proef dit uitwijst, en *TEN KATE* 'er zelf mede te vrede was; zoo het ergens hapert, 't ontbreekt meer aen my, die den draei der gedachten en beteekenisfen niet nagaan kan, dan aen de waerheid der afleiding, die overal doorstraelt zeker te zijn; en kan iemand, gelijk wy boven reeds begonnen te zeggen, ons afstammelingen van *PA'EN* bybrengen, die zoo duidelijk *trekken* aenduiden, als wy 'er enige van *TA'EN* hebben opgegeven, wy zullen zijn gevoelen onderschryven, al is 'er hier of daer een woordje dat 'er niet licht toe te brengen is. — *πίειν* voor drinken, weet ieder licht dat tot den wortel *πίνω*, *πίω*, enz. behoort; maer dit *πίνω*, *πίω* beduidt, gelijk uit andere afstammelingen blijkt, *drukken*, *stevig maken*; en hoe dit in drinken doorblijke, merkt men niet; maer . . . twyfelt daerom iemand dat *πίω* van *πίω*, *πίνω* komt, of dat *πίνω*, *drukken*, *stevig maken*, aenduidt? Men houdt het een en ander vast, en besluit slechts tot dat geen, waer toe men, hoe verder men gevordert is, hoe meer men begint te weten, des te gereeder en geruster besluit; *Quantum est, quod nescimus!*

H. v. B.

N A.

NADER ONDERZOEK
WAEROM
J A N U A R Y
LOUW - MAEND
GENAEMD 'ZY.

NADER ONDERZOEK
WAEROM
JANUARY
LOUW - MAEND
GENAEMD ZY.

Den titel van dit Vertoog in gezien zijnde, zal de lezer terstond begrypen dat mijn voornemen niet is ene nalezing te doen op de *Verhandeling over het begin des jaars, en de Duitfche benamingen der beide eerste maanden*, (in het eerste stukjen dezer *Bydragen* uitgegeven) dan alleen met betrekking tot de *eerste maend*, zullende ik egter, zoo deze myne poogingen den liefhebberen der Vaderlandsche Oudheidkunde niet mishagen, mogelijk in vervolg van tijd myne gedachten over de overige maanden mededeelen; terwijl die genen die gaerne iets meerder wegens het oude jaerbeginsel wenschten te weten, zig wel zullen willen vergenoegen met het geen SCALIGER (a), DU CANGE (b), CLUVERIUS (c), SCHEF-

(a) *De emendatione temporum* p. 162.

(b) *Glofarium medii aevi* p. m. 201, & 202.

(c) *Germania antiqua* L. I. C. 33. p. 239.

SCHEFFERUS (*d*), MATTHÆUS (*e*) en anderen ons hebben nagelaten.

Dog laten wy zonder omwegen tot de zaak zelve komen, 't welk mynes achtens niet onvoeglijk geschieden zal, zoo wy den draed der eerstgemelde *Verhandeling* volgen, en dan te gelijk aen onze reden of de woorden van beroemde schryvereh toetzen, in hoe ver men 't gevoelen van den by ons geachten schryver of volgen, of 'er van afwyken, of het in 't midden laten moet; vooraf den lezer waerschuwende dat alles 't geen wy doen, uit Liefhebbery, niet uit twistzucht, geschiedt.

§. I.

Vooreerst dan meent die Heer, en zoo als my toeschijnt met recht; „dat **Louw-maend** wel in klank, „maer geenszins in de daed, eenige overeenkomst „hebbe met **louw** enz. *tepidus*; want in die maend „is het zelden **lauwweder**.” Ten tweede zegt hy, „op vele plaetzen wordt zekere visch, welke men „elders *Zeelte* noemt, **loutue** geheeten;” dog hy bekent vervolgens openhartig niet te weten of deze visch in January meest gevangen worde of op zijn best zy, en durft dus niet gissen dat onze maend 'er de naem van ontleend zou hebben. Wat my belangt 't is my mede onbekend of men de *Zeelt* meest in January vange, en, al vong men die dan, zou het nog
won-

(*d*) *Upsal. antiq.* p. 299.

(*e*) *Analec.* tom. 3. p. 374. in 4to.

wonder schynen dat men na dezen geringen visch, die ik niet wete dat by onze Voor-ouders in hooger achtung is geweest, een maend zoude benoemen; zoo echter de *loutw-maend* haer naem aen een visch verschuldigd was, mogt men eerder denken om den *kabel-loutw*, *Afellus*, dat is de *loutwe* die met den *kabel* gevangen wordt, en wel voornamelijk in deze maend, waer in hy ook op zijn best is: maer laet ons verder gaen.

§. II.

Mooglijk zegt de Schryver is de rechte naem *Id-maend* enz. als betrekking hebbende op de *hoogtens* of *vliebergen*, loo genaemd; dog, gelijk die Heer naderhand zulks afkeurt, ben ik mede met hem van een gevoelen; men merke ook maer kortelijk aen, dat de landen hier oudtijds niet zoo zeer in January in 't byzonder, als wel van September tot April overstroomd wierden. Zie v. D HOUVE, *Charter Chronijk* I. b. bl. 3.; en allermeest zal men in *September* naer die bergjens gevlugt zijn; want dan heeft men het *Herfst* of *grootte Spring*, waer door het water in de Noordzee 't hoogste staet, dat als dan in de vroegste tyden, alles, 't geen zig niet naer hooger plaetzen begaf, met een geweldige overstorting plagt te dreigen; en hierop kan men nazien de aenmerkelyke plaets van *TACITUS* *annal.* L. C. 70. die men ook fraei verduitscht vindt in *WAGENAAR* *Vad. bist.* bl. 72. met ene aenteekening.

Iste DEEL.

Hh

§. III.

§. I I I.

De Heer M. T., gaet dan liever tot iets anders over, namelijk dat *loutw*-maend mooglijk *wet*-maend zal betekenen hebben, want *loutwe* was *wet*, gelijk zijn Ed., schoon juist gene voorbeelden by de hand hebbende, klaer genoeg aenwijst (f): niemand derhalven behoeft te twyfelen of *loutw* beteekent *wet*, maer of het die beteekenis hebbe in *loutw*-maend, en waerom, staet nader te onderzoeken; laet ons derhalven met den schryver zien, „welke overeenkomst er zy tus- „schen de *wet* engezegde maend.”

§. I V.

Hier toe haelt men in de 6e. § het gevoelen van JUNIUS en KILIANUS aen, welke beiden van gedachten waren, dat *loutw*

(f) Dit kan noch nader blyken uit een plaets van SNORRO, te vinden in de *Upjalia antiqua*, (een boekjen gedrukt te *Upfal*, en de beschryving dier oudste Zweedsche Staet behelzende, het is geschreven door den beroemden JOHAN SCHEFFERUS, en verdient dat ik het hier aenprijns als een allernutst en doorgeleerd werkje, welks waerde nog grooter wordt door zijn schaersheid.) zie p. 321. ook p. 322, en 323. *Quae Longena ite foyune of ver eens met hwar andre, da stal alting fettegefter Upfala taa. i. e. si quid pugnans in legibus ceteris esset; omnia secundum legem Upjaliensem componi debeant*: ook hieten de *Yslanders*, als by wien de Noordsche tael het langste zuiver is kunnen blyven, door hunne afgezonderde levenswijs van andere volkeren, nog heden ten dage hun *Wetboek* *How*-*bnek*, want zy spreken tag en tage uit als *loutw*, zie J. ANDERSON *beschryving van Ysland* bl. 115. en de verbetering op dezelve door N. HORREBOW, alwaer dit boek *Loutw*-*boek* genaemd wordt bl. 153.

loutu of lau-maend haer naems oorsprong gekregen hadt, *a legibus conjugalibus quae tunc solent maxime contrahi*: dat is van de huwlijkswetten die men dan meest plagt aentegaen: dog dit gevoelen word verworpen, 1°. om dat men van het aengaan van *huwlijks-wetten*, zeer gedrongen, een maend *wetmaend* zou noemen: 2°. om dat men minder huwlyken aengaet in *January* dan wel in *Mei* en *November*: dog wat het eerste belangt, ik zie die gedrongenheid nog niet; want als men eens gelieft te begrypen, dat men oudtijds zoo wel als thands de huwlyken op een plechtigen, volgens *wetten* bepaelden wyze voltrok (*g*), en dat wy nog huiden ten dage, gelijk ook onze Landslieden eertijds, dikwijls het *huwlyk* en de *wet* door een woord uitdrukkende (*b*), naer die *wetten* het *huwlyk* *καὶ ἰσχυρὴν* de *echt*, dat is, de *wet* (*i*) noemen; als men dat gelieft te begrypen zeg ik, wie zal dan twyfelden dat men op gelyke wyze ook naer die *wetten van 't huwlyk* een maend *wet-maend* heeft kunnen noemen; te meer daer men in de *Burgundische wetten*

(*g*) Zie SCHILT. *Glosario* p. 561. en 562. en de aldaer aengehaelde plaetzen, uit de *Capitularia van Carolus Magnus*, en de *Formula van Marculphus*.

(*b*) Zie c. 6. HALTAUS *Glosarium Germanicum medii aevi* p. 248. op het woord *echt*. Verders dat *echt wet* beteekent zal niemand denk ik ontkennen, die weet dat dit woord overeenkomt met *she*, *ét*, *a*, *e*, over welke woorden het hier noodig is SCHILTER te hooren in zijn *Glosarium* p. 276. alwaer hy uit DIEBMANNS aenteekent, „sunt voces etiam „ *istae e, ét, & ebs. a generaliori legis significatu ad notandum singularem conjugii statum quod illud secundum leges „ contrahitur, translatae.*”

(*i*) Zie p. 278, l. c. „ *sæpe e & æw simul legem & conjugium nbtat &c.*”

ten wittemon genomen ziet voor een huwlykgaef, beteekende *witte* een *huwlyk*, zie *WACHTER* *glosfar.* in præfat. art. 43. Dog wat het tweede aengaet, zou het zeker veel moeite in zig hebben om aen te toonen dat men oudtijds meer huwlyken in January dan in andere maenden aenging; edog dit gevoelen wordt niet omvergeworpen door dien *tegenswoordig de meeste lieden in Mey en November zig in den echt verbinden*, want gelijk *louw-maend* dezen naem niet heeft van gisteren of heden, zoo dient men hier acht te geven op het geen in oude tyden in die maend stand greep, en dan zal men bevinden dat dit niet alleen, door gezegden *JUNIUS* (een man van *LIPSIUS* voor den geleerdsten aller Nederlanderen naest *ERASMUS*, gehouden (*k*), wiens onbegrijplyke kennis in de geschichten en taelkunde zoo der meeste volkeren als byzonder der Nederlanderen, my dikmaels verwonderd heeft) en zijn uitschryver ter dezer plaets, *KILIANUS*, gemeent wierdt; maer dat ook anderen van die zelfde gedachten geweest zijn, met name *JOHANNES SCHEFFERUS* welke, na in de *Ups. ant. p. 302.* en 303. enige plegtigheden, die men mede in January gewoon was uittevoeren, verhaeld te hebben, aldus voortgaet, *sed & Nuptia tum celebrata solito frequentius, aut alias indultum Veneri: quod colligitur ex eo, quia, sicut ex PONTANO Socero meo quoque notatum, mensis iste quondam stembigimonat quoque dicebatur.*

(*k*) Zie *VELIUS Chronyk van Hoorn* 5e. b. bl. 340.

fur, velut mancipatus esset rebus pudibundis (1), & confirmat WORMIUS — BEDA quoque indicare velle videtur, quando primam Juliorum noctem moedrenedyt exis- timat vocatam, ob causam cerimoniarum, quas in ea pervigiles agebant. quales enim ea cerimonie extite- rint qua nocti nomen facere a matribus (velut ipse ex- ponit) potuerint? nisi tales quales diximus. Nimirum ea nocte matres factae plurimae, hinc nomen ei moedre- nedyt impositum, praedictus auctor putabat. Quamquam forte non per eam solam noctem, sed totum tempus reli- quum lascivia duraverit, hoc est, dies septem mini- mum &c. Hier uit dan blijkt ten minsten dat deze ge- woonte, van te trouwen met den aenvang van het jaer, niet slegts by ons, volgens JUNIUS, maer ook by de Zweden in zwang heeft gegaen; en schoon BEDA mist als hy meent dat de moedrenedyt hier naer ge- naemt zy (m): belet dit egter niet dat deze Schryver van de omstandigheden der Feesten en hare gebruiken by de Noordfche volkeren zy onderricht geweest, en 'er derhalven op zijn getuigenis in 't geschiedkundige hier staet genoeg te maken is.

Maer, zal iemand zeggen, wat raekt ons of dit in Zwe- den gebeurt zy, de Zweden toch hebben January nooit
Ioutw.

(1) Schoon de Heer SCHEFFERUS in zijn *addenda* op de *Upsalia*, door scheidingsmaend liever *mensis dierum brevissi- marum* wil verstaen, neemt dit egter niet weg dat die maend tot huwlijks-plegtigheden kan geschikt geweest zijn, gelijk hy zelfs aenduidt, doende de woorden *sed & nuptiae &c.* voor 't overige in zijn werk blyven.

(m) Zie *Ups. antiq.* 298. & KEISLER *Antiq. Septentri-*
P. 159.

482 NADER ONDERZ. WAEROM JANUAR.

Ioulu-maend genoomd, en hunne gewoonten waren de onzen niet: ik geloof zeer gaerue het ene en 't andere; dog, wat het laetste belangt, met die uitzondering, dat de meeste Noordsche volkeren, als uit eenen stam gesprooten, ook vele gewoonten eveneens gehad hebben, 't geen ieder, die der Vaderlandsche Historie niet onkundig is, buiten eenig bewijs, voor een vaste waarheid stellen zal: de Zweden nu vongen hierom hunne huwlyken in de eerste maend aen, om dat hun Zonnejaer begon met denzelven, en zy van dien God, als vader van alle vrugtbaerheid (*), ook alle voorspoed verwagteden, waerom zy ook die maend *Thoremomath*, dat is *Zonnemaend*, noemden; indien men nu eens nadenkt dat onze voorouders, nevens hun Maenjaer, ook het Zonnejaer gebruikten (o), en daer-
 enboven mede, gelijk meest alle Heidenen, die Godheid eer bewezen, om dat hy (om zoo te zeggen) aen vruchten, vee en menschen 't leven gaf; is het dan mede wel onnatuerlijk te denken dat zy in die maend, waerin hy zijn loop begon, even als andere volkeren, enige teekenen van blijdschap getoond, hem offeranden gedaen, om zijn gunst gesmeekt in het toekommende, en, op hoop daarvan, by deze gelegenheid meerder huwlyken, ten minsten op pleetiger wijs dan anders, zullen voltrokken hebben, die dus hun-
 nen

(*) *Uff. antiq.* p. 303.

(o) Zie SCALIGER *de emendatione temporum* l. 2. p. 162.
 „ nulla est natio, quæ etsi anno lunari uteretur, tamen &
 „ solaris anni progressus interea non observaret.”

men loop met dat hemelteeken, en als onder zijn geleide, beginnende, ook van geen vrugbaerheid zouden ontbloot zijn? immers ik zie geen reden waerom men, zonder een dit omverftootend bewijs, hier aen geen geloof zou kunnen slaen; te meer om dat het my niet ongerijmd voorkomt dat misfchien de Germanen deze maend naer de *Zon* genoemd hebben, en wel dunkt my dit toe te lagchen uit de benaming *herbmaend*, waerin het woord *herb* eerder *zon* dan *aerde* fchijnt te beteekenen (*p*); want, fchoon ik door *Hertius*, by *TACITUS de morib. German. C. 40.*, liefst *aerde* verftae, weet ik echter niet waerom deze maend byzonder aen die Godin toegewijd zou mogen wizen, daer zulks, gelijk wy gezien hebben, ten opzichte der *zon* met reden gefchieden kan, te meer wijl *herb*; *her*, *her* (want de *d* wordt dikwijls by de ouden zonder onderticheid af en by gedaen) of *heet* (*q*), juist een benaming is die alle volkeren, gelijk men weet, aen de zon gegeven hebben (*r*). Dit alles dan byeen genomen zijnde, fchijnt het my zoo vreemd niet toe aen *louw-maend* de beteekenis van *wetmaend*, dat is *huwlijksmaend*, te hegten; ten minften de afleiding ftrijdt 'er niet volkomen tegen, ook is de gewoonte van huwlyken aentegaen, by de onzen misfchien, en zelfs by hunne naburen, voornamelijk in die maend, in zwang geweest; waer

over

(*p*) Zie *Nieuwe Bydragen* bl. 15. §. II. en bl. 16. root (*p*).

(*q*) Zie *HEUMANNI opuscula* p. 424.

(*r*) Van hier zegt *HESYCHIUS* Σειρ, Σειρς, ἡ ἡλιος.

over wy mooglijk nog wel eens nader zullen handelen, men vergenoege zich ondertusfchen met het geen wy ftraks zullen zeggen in de 7de §. Laet ons nu zien of 'er ook zekerder naemsoorsprongen van *loutw-maend* kunnen ontdekt worden, en dus over gaen tot §. 7. by den fchrijver der eerste *verhandeling*, en by ons

§. V.

Wat deze §. betreft, ik ben 't met dien Heer eens, dat men geenszins recht weten kan hoe oud de benaming van *loutw-maend* zy, ook niet of men in January zig voornamelijk hier te lande met *wetten* en *rechtsdagen* hebbe opgehouden; dog over 't een en 't ander zullen wy in 't vervolg misfchien gelegenheid hebben, om in dit stukjen iets aenteteekenen (§).

§. V I.

Wijl het egter ongetwyfelt waer is, dat *loutw wet* beteekend hebbe, zoekt onze oudheidminnaer nog eens natespooren of men January, ook om een andere reden, *wet-maend* zoude hebben kunnen noemen, en hier toe dient de 8. §. waerin zijn Edele, uit onderfelling dat *loutw* en *wet* een en dezelfde grond-beteekenis hebben, een gevolg trekt, dat *loutw* hetzelfde is als de *Raed*, de *Vroedschap*, *wijsheid*, enz. die men by ons gewoon is fomtijds de *wet* te noemen, welke in January oudstijds meest veranderd

(§) Zie over 't laetste §. 6. en over 't eerste §. 8.

derd wierdt, waeruit hy dan verders besluit, dat deze stelling de allerwaerschijnlijkste zy §. 9. hebbende dit zijn gevoelen ontleend van Professor ALTING, die zulks mede met uitdruklyke woorden zegt: *Notit. Inf. Germ. part. 1. p. 87. (1)*. Maer hoewel ik alle achting voor een man van zoo groot een naem en geleerdheid hebbe, zal men my hoop ik niet ten kwade duiden dat ik dit gevoelen eens wat dieper naspoor, en zie hoe het met de waerschijnlijkheid strooke.

Schoon *lewe* of *louw wet* beteekene, zoude ik hieruit niet durven besluiten dat de grondbeteekenis van deze woorden dezelve is, en dierhalven *louwwe* in alles met *wet* overeenkome, want ik heb geen bewijs om vast te stellen dat *louw* eerder afkomstig zy van een woord dat een denkbeeld van *kennis*, van *wetenschap* in zig bevat, dan van *leggen*, *ponere*, *statuere*, volgens STIERNHELMIIUS *Gloss. Ulphil. Gotb. p. 104.* en HEUMANNI *opuscula p. 290.* en dus ook niet dat het *wijs* en *vroed* zou moeten te kennen geven om dat *wet* ('t geen in tegendeel, volgens den Schryver, van zulk een wortel afftamt) zulks kan beteekenen; ik zegge kan beteekenen; voor my toch weet ik niet waerom men de *wet*, genomen voor Schout, Burgemeesteren en Schepenen,

(want

(1) De woorden van den Heer M. ALTING ter aengehaelde plaats zijn deze „*lewe apud veteres notat idem quod wit, wet, wijs, vroed, id est, sapiens,*” en voorders, „*a lewe, loutwe, lome, superesse novimus (quod nota), Januario maensi nomen louw-maend, quia solennis magiſtratibus mutandis, quos de low, wet, wiſheid, wijsheid, vroedſchap, vocabulis ſynonymiſum olim, tum hodie appellant.*”

Hh 5

(want of dit woord ooit voor de geheele Vroedschap of breeden Raed genomen is, is my onbekend) (*), niet liever eenvoudig kan verklaren door de *wet*, dat is *wethouders*, als gesteld zijnde om stads *wetten* en *rechten* te handhaven, gelijk 't ook zommige van hun, met name Schepenen, oulings somtijds geoorlooft was, gedurende het jaer van hunne regeering, nieuwe wetten te maeken, *facere nova praecpta & instituta*. Zie BOXHORN. op *Veld. Chronijk* bl. 171. alwaer zulks die van Haerlem wordt toegestaen. Maer zoo loutw eindelijk al *Vroedschap*, dat is *wet*, in 't byzonder beduid hebbe, moet men ten minsten aentonen dat het zag op een *Magistraet die 'sjaers veranderde*, en wel in loutw-maend, 't geen dan ook de meening is van den Heer M. T. en zynen voorganger Professor ALTING, namelijk de laetste zegt, dat men oudtijds alhier de *Magistraet veranderde in January*: en de eerste voegt 'er by dat zy ook in *hun ampt bevestigd wienden in die maend*: dog laet ons nu eens zien, voor zoo ver wy tijd en vermogen hebben, of dit geheel en al met de waerheid overeenkomende zy? want zoo men dit niet gedaen heeft, kan ook onze maend hier van den naem niet dragen, 't zal derhalven wel der moeite waerdig zijn eens natespeuren, of zy oudtijds byzonder tot het

(*) Zie *Keuren van Leiden gedrukt anno 1657*. bl. 1. en WAGENAAR *Vad. hist.* b. 10. bl. 363. 't is ook der moeite waerdig hierop naer te zien den *tegenw. staet der Nederl.* 5^e. D. bl. 156. alwaer *Vroedschappen* en *Raeden* onderscheiden, en de eerste onder de *gemeente* geteld worden, zie ook bl. 249.

het veranderen der regeering geschikt zy; 't geen mogelijk niet al te klaer zal kunnen blyken.

Om dan een begin te maken zal het onzes achtens niet noodig zijn zulks van de vroegste tyden, namelijk die der Batavieren, aftehalen; wy hebben te weinig bescheids van hunne regeering om hiervan iets met zekerheid te kunnen zeggen (v), trouwens, de
Heer

(v) Zoo egter iemand, ten dezen opzigte, iets van de Batavieren enz. wilde weten, die gae maer eens na dat hunne voornaemste overheden, bestonden in *Reges*, (Koningen), *Duces* (Velt-oversten) *Principes*, (bestuurders van een streek lands) en *Comites* die mede ten plattenlande recht wezen: zie *TACITUS de Moribus Germ. C. 12.*; maer niet licht zal iemand ons kunnen zeggen in welke maend een van dezen, ik laet staen dat ze in *January* gekozen zijn; want wat de Koningen belangt, de Germanen in 't gemeen liefhebbers der vryheid zijnde, inzonderheid de Batavieren, zullen hen niet licht aengesteld hebben dan wen de nood hen perste, byvoorbeeld in tijd van oorlog: zie *CÆSAR de bello Gall. L. VI. C. 23. & L. VII. C. 32. Fad. hist. I. D.* bl. 32. not. 4. ook de *LANGE Verb. over de Batav. bl. 28-34.* enz.: maer viel de oorlog altijd in *January* voor? dit is belagelijk, of stelde men die verkiezing zoo lang uit? dat is niet waerschijnlijk; 's Landt zaken konden dus verlopen; viel het dan eens in *January* voor, 't was door nood niet door gewoonte, zonder dat het hier gelden zoude, zoo men ons tegenwierp 't geen *CÆSAR* van de *Æduers* zegt, dat zy alle jaer Koninglijke Magistraten in den winter verkooren, *L. VII. de bello Gallico C. 32.*, want behalven dat deze uitzondering den algemeenen regel niet breken zoude, blijkt het nog niet dat dit juist in *January* viel.

Wat nu de *Duces* aengaet, zonder te onderzoeken of zy dezelfde met de Koningen geweest zijn, is dit ten minsten uit hun ampt zeker, dat zy niet dan by tyden van oorlog verkooren wierden, en dus geld omtrent hun 't geen wy zoo even van de Koningen zeiden.

De *Principes* eindelijk wierden aengesteld op de volte ver-

488 NADER ONDERZ. WAEROM JANUAR.

Heer ALTING en zijn uitbreider zullen niet zoo zeer op deze dan wel op latere tyden gezien hebben: na-
me-

vergadering; TACIT. *de Moribus Germ.* C 13 maer wy hopen nader te toonen dat men niet kan zeggen wanneer die eigenlijk gehouden wierdt; zie bl. 494. en dierhalven ook niet wanneer de *Comites* in hun ampt traden, dat zeker op den zelfden tijd of daer omtrent zal geweest zijn, wijl zy den *Principes* toegevoegd wierden; TACIT. *l. c.* en BOXHORN *op Veldenaers Chronijkje* bl. 144-151. 't zy zulks dan op de gewone grote vergadering, dan afzonderlijk door de gezegde Gemeente geschiedde; en deze wijs van regeering hebben de Batavieren, voor zoo ver ik weet, gehouden zoo lang zy het vaste land en het eiland van dien naem in hadden: zie *Batav. Republ.* bl. 60. uitgenomen dat het niet onwaerschijnlijk is dat zy, gelijk de Heer DE GROOT *l. c.* zegt, om de geduurige oorlogen, meer het doorgaende gebied van Koningen, dan het buitengewoon bevel van Veld-oversten gebruikt hebben.

Na den tijd nu dat de Batavieren hier te lande hebben gewoond, weet men dat de Saliërs en Quaden 't land in hunne macht gekregen hebben; dog, ten opzicht van hunne jaerlijkse Magiftraten, schame ik my niet te zeggen dat my zeer weinig bekend zy; ondertuschen wierden naderhand deze volkeren verdreven door de Friesen (*Vad. biff.* bl. 292. I. D.) die, tot zy van Carel den Groten overwonnen wierden, meest onder eigen Koningen die voor al tijds aengesteld waren, wierden bestierd, en voorders die Overheden hadden waer van wy in den text handelen.

In 't voorbygaen wilde ik aenteekenen, dat het my niet zeer ongerijmt voorkomt dat de Saliërs en Quaden, waer van wy zoo even spraken, Franken en Saxen van afkomst zijnde, hier het *Schependom* ingevoerd hebben ('t geen anderen egter aen Carel den Grooten toeschryven, zie JUNIUS *Batavia* p. 232.) om dat de Saxers by ROLEVING *de Westphaliae situ ac moribus* L. II. C. 1. p. 52. gezegd worden al Schepenen gehadt te hebben voor hunne bekeering, zie DUMBAR *Dev.* bl. 59. die Av. 622. voorviel, zie *Vad. biff.* I. D. bl. 133. dog 't is thands de tijd niet dit meerder na te vorschen.

stelijk op zulke waerin men de jaerlijksche Magistraetsverandering in de in twist zijnde maend zal aengeteekend hebben; maer welke tyden zijn dit? Zy zullen denk ik niet geweest zijn voor Carel den Grooten, die op 't einde der achtste eeuw de Landzaeten alhier onder zyne gehoorzaamheid bragt: hoewel het mogelijk aen mijn geringe kennis te wyten is, dat ik zelfs lang na zyne dagen *byna* geen 't minste blijk ter bewijs voor deze stelling ontmoete: dog laet ons dit derhalven eens wat nader by beschouwen, en van Carels tijd beginnen.

Die geen, die met een opslag van 't oog de regeering in de middel-eeuw zien wil, slae maer eens na het begin van het tweede deel der *Vaderlandsche Historie*, alwaer hy die beknoptelijk vinden zal, maer niet in wat maend zy gekooren wierdt: ja ik durf zeggen dat men moeite zal hebben ergens te vinden wanneer deze, bestaende in *Sculteti*, *Scabini*, of *Ratschemburgi* (zie *DUMBAR Devent.* bl. 59.) *Centenarii*, *Decani*, *Consules* enz. op de meeste plaetzen verkoren wierden; dit weet men, dat zy in en na de tyden van Carel den Grooten, meest afhingen van de *Hertogen* of *Graven*, die van den Frankischen Oppervorst herwaerts gezonden wierden, *als 't hem belieftde* (w), by opehe Brieven; of ook op de algemeene landdagen in hun ampt

(w) Zomtijds hingen zy ook af van byzondere Heeren, of wierden aengesteld by de Gemeente, maer weder is er geen bewijs dat zulks juist meest in January geschiedt, 't hong zeker mede van hun believen af, ten ware zy zig stipt daer toe verbonden.

ampt wierden gesteld : (die nogtans nooit of zelden in January voorvielen : zie het *vertoog over de oude stand der Rechtspl.* bl. 47.) deze Hertogen of Graven dan, in 't eerst maer voor zekeren tijd en tot herroepens van hunne Opperheeren toe, hier gezonden zijnde, en naderhand (terwijl zy van A^o. 1000. tot 1190. voornamelijk magtiger wierden, zie *Rechtstpleg. der Grav.* bl. 50.) eerst door verzoek, toen door geweld, het Graeffschap erflijk, gemaekt hebbende in hunne familiën, stoorden zig mede niet veel, na waerschijnlijkheid, aen een bepaelde maend om Magistraeten onder zig te kiezen (x); maer stelden die af en aen naer welgevallen, gelijk overvloediglijk blijkt uit de Vaderlandsche geschichten (z); egter wil ik niet tegenspreken dat er mooglijk, zelfs in deze tyden, bepaelde wetten zijn geweest tot het verkiezen der Magistraeten, in bepaelde maenden, alle jaer, dog wie bewijst ons dan noch dat zulks in January juist geschied zy? immers dit zal allermoeijikst wezen, en boven dien vinde ik diergelyke wet niet in de *Capitularia*. Maer zal men zeggen men vindt egter plaetzen waer de Magistraet gezegd wordt jaerlijks in January gekozen te zijn, en men brengt by een oud voorbeeld van de Fivelingers; dit voorbeeld, beken ik, is aen-

(x) Zie *VELIUS Chronijk van Hoern* bl. 13. alwaer Aelbrecht van Beyeren zig ten dezen einde verbindt, binnen 't jaer de regeering niet te veranderen.

(z) Somtijds lieten zy die ook door hunne *Schouten* aenstellen, zie *MATTHEUS ad anonymum de reb. Ultraj.* p. 126. & in *dedicat.* p. 29.

aenmerkelyk, maer zal hier niet helpen, zoodra men
 er een ander tegenstelle, dat mede niet minder op-
 lettendheid verdient, namelijk het volgende: Carel de
 Groote (indien men BENINGHA p. 62. by MATTHÆUS
Anal. tom. IV. in 4°. gelooven mag) hadt drie gerichts-
 plaetzen in Friesland aengesteld, de eenē Oostwaert by
 Stade, d'andere over den Eems by den Upstalboom, de der-
 de in Westvriesland te Franeker, „by den Upstalboom”,
 (over welken men kan nazien MATTHÆUS l. c., als
 ook KEISLER *Antiq. sept.* p. 77. en oneindig meer-
 schryvers) „by den Upstalboom (zegt BENINGHA).
 „kwamen alle jaer de zeven Zelanden te zamen,
 „dingsdag in Pinxteren, hier moesten de Oversten
 „op groote boete verschynen, en men vermeerderde
 „alhier de Wetten of veranderde die naer het noodig
 „was, en leide de twisten der steden by,” als men
 nu by deze woorden vergelykt 't geen EMMO, Abt
 van Werum zegt by MATTHÆUS tom. II. p. 58. en
 59. namelijk: *contremuit tota terra propter Juratos,*
quos Universitas Fresonum de more vetustissimo crea-
verat apud Upstallesbome: dat is, „het gansche land
 „heeft gebeeft om de *Jurati*” (zie over dezen MAT-
 THÆUS *Anal.* p. 199. tom. II. ook FOPPENS *Bi-*
blioth. Belg. p. 2. p. 714. enz.) „die de algemeene ver-
 „gadering der Friesen by den Upstalboom naer een
 „zeer oude gewoonte hadt aengesteld:” blijkt het
 dan niet duidelyk dat deze *mos vetustissimus* of zeer ou-
 de gewoonte op de instelling van Carel den Grooten
 ziet, en dat men dus zedert zijn tijd en tot in de 13^e.
 eeuw (in welke dit verhael valt) zig ook Overheden;

niet

492 NADER ONDERZ. WAEROM JANUAR.

niet juist in *January*, maer ook op *Pinxteren* genomen hebbe? en wel Overheden: *propter quos tota terra contremuit*, „daer 't heele land van gebeeft heeft,” en dus zulke naer wien om hunne grootheid, by uitftekenheid een maend hadt kunnen genoemd worden. Van de 8^e. dan tot de 13^e. eeuw vindt men ook het tegengestelde, en voor dien tijd komt my niets te vooren dat het gevoelen van de Heeren ALTING en M. T. volstrekt bevestige; doch laet ons eens zien hoe het vervolgens toegegaen zy, 't geen wy te liever doen om dat wy mooglijk op deze wyze de voorige tyden eenig licht byzetten kunnen, byzonder om dat men hier alles kan bewyzen uit de privilegien der Steden, die meest in zig behelsden een schriftelyke bevestiging van oude gewoonten; maer of hier uit nu blijkt dat men de Magistraet in January koos, zal men kunnen zien by de overweging van 't volgende.

In VELIUS *Chronijk van Hoorn* bl. 13. leze ik dat Aelbrecht van Beyeren aen die van Hoorn A^o. 1398. vryheid gaf, „*ter verkiezinge van drie Raden of Burge-* „ *meesteren op den goeden Vrydag, zoo als zy van te vo-* „ *ren (boewel zonder Privilegie) gewoon waren te doen:* „ en van seven Schepenen, die den Hertogh of yemand die fulcx van hem gelast was, uit de burgers zouden kiezen op *Paeschavond*, met welcken „ de Schout recht zoude plegen *voor dat loopende* „ *jaer sonder dat den Hertogh die soude mogen ver-* „ *anderen, voor Paeschavond s'jaers daer aenvolgen-* „ *de:*” hier kan men dan klaer uit aentoonen dat in
vroe-

vroeger tyden deze verandering ook op goede Vrydag en Paesfchen geschiedde, gelijk ze aldaer nog heden ter zelfder tijd voorvalt; waeruit (om dit ook met een woord te zeggen) 't gevoelen van den Heer M. T. bl. 21. niet algemeen stand schijnt te kunnen houden: „ dezelve gewoonte (van in January Magistraten te „ kiezen) is in vele steden nog in gebruik, en daer ze „ niet is, mag ik met grond denken datze wel ge- „ weest maer veranderd is;” want hier is 't gebruik onveranderd gebleven.

Om nu verder te gaen en ons niet te lang ophouden: men koos oudtijds in Alkmaer ook de Regeering op goede Vrydag, schoon 't nu op Kerstijd geschied, zie *Privileg. van Alkmaer*, achter 't Kronijkje van dien naem bl. 302., ook ziet men uit het 5^e. D. van den *staet der Nederl.* bl. 476. dat men heden te Enkhuizen de Regeering verandert 1^e. January, dog dat men oudtijds tot A^o. 1488. enz. de Schepenen koos op den *eersten Zondag na Hemel-vaert*; hoewel 't waer is dat men eertijds Burgemeesteren, gelijk nu Burgemeesteren en Schepenen aldaer op den eersten January gewoon was te kiezen; dog dit doet niets ter zake, wijl wy niet ontkennen dat men op eenige plaetzen in die maend de Wet verzettede; 't zal maer op de meesten aenkomen, en dan pleiten voor ons gevoelen Dordrecht, Schiedam, Rotterdam, Munnikendam, enz. behalven de aengehaelde; ja eindelijk hebbe men maer de *Priviligiën* der Steden, of by gebrek van die, den *staet der Nederlanden* op iedere stad na te slaen, wanneer ik denke dat men in verre de meeste ver-

Iste DEEL. I i ande-

andering dien aengaende niet in January vinden zal (a); en dus duide men ons niet ten kwade, dat wy hierin niet met het voorgem. geyoelen ten vollen overeenkunnende stemmen, ook niet zeker durven besluiten dat **loutw-maend**, schoon **louw** al een Magistraetsperzoon hadde beteekend, hier overeenkomst met dit woord hebbe, en de waerschijnlijkste afleiding zy.

Dog wyl **loutw** ook *Comitium*, *judicium* &c. kan beteekenen, van waer **laug-berg**, *locus publicus ubi judicia peraguntur*, en **lag-thing**, *forum vel judicium ordinarium*: zie STIERNHELM. *Glossario Ulph. Goth.* p. 104. en ARNGRIMUS in *Specie Islandia* p: 5. & 17. dacht iemand myner vrienden of men mooglijk in deze maent statige rechtsdagen oudtijds gehouden hadt, *placita judicia*, *Comitia* enz. genoemd; en dit gevoelen komt my niet onwaerschijnlijk voor, schoon zulks niet volkomenlijk kunnende bewyzen; wat de oudste tyden belangt, deze laten ons weder in 't onzekere: de Germanen (zoo men de naem der maend zood oud zou durven rekenen, dat egter mooglijk is) hielden wel *Comitia*, maer niemand zal ons zeggen in wat maend eigenlijk. TACITUS *de Moribus Germ.* C. 13. zegt van hun *Coëunt, nisi quod fortuitum & subitum inciderit, certis diebus cum aut Luna inchoatur*

(a) Hedendaegs verandert men in Holland nergens de regeering der stemmende steden in Jan. dan slegts in Delft, Amsterdam, Gouda, Enkhuifen en Medenblik, dit egter merke ik maer in 't voorbygaen aen, en niet als volstrekt noodig zijnde, want onze maend heeft haer naem niet van heden of gisteren, maer sints lange dagen.

zur aut impletur: dog hier uit blijkt zelfs niet dat zy maer ééns in 't jaer *de groote vergadering* (waer van daer ter plaetze gesproken wordt,) hielden (*b*), laet staen in welke maend; ook schijnt het voor 't overige onzeker of en hoe men tot in de 8e. eeuw hier te lande deze rechtsdagen gehouden hebbe: zie *Vaderl. bist.* II. D. bl. 19. dit weet men, dat in dezen tijd, de Graven der meeste landſchappen, volgens de *Capitalaria Reg. Francorum*, driemael jaers *l. c.* hunne openbaere rechtsdagen, *ſhingen* genaemd, hielden, en 't schijnt my niet ongelooflijk dat zulks ook by onze landaerd plaets gehad hebbe, waerin ik bevestigd worde door het voorbeeld, te zien boven bl. 491.; ook door de Privilegien der meeste steden waerin onze Graven meestendeels drie zoo genaemde *ſhingen* of *grafſdingen* instellen; hoewel ik in 't oudſte bewijs dat my van die natuer is voorgekomen, namelijk in een handvest van Floris den derden aen die van Kenmerland, maer van één gewag gemaekt vinde (*c*); nu merke
men

(*b*) Schoon ik zulks egter gelove, men zie de *LANGR over de Oudheid der Batavieren* bl 29 en een plaets uit *STRABO* L. IV. p. 301 aldaer mede aengehaeld.

(*c*) Mooglijk zullen de Graven onafhangelijk geworden zijnde, met deze *placita* of *judicia*, *Gravſdingen*, eveneens gehandeld hebben als eertijds de Koning n der Franken, van welke men vindt dat zy in 't begin ſlegts één *ſhing* of *placitum* hielden in de maend van Maert, maer naderhand meer zaken opkomende, er tweegehadt hebben, één in Mei, en één in October, zie *Capitular. C. M.* tom. I. edit. BALUZ en allerlaetst hieldt men dezelve onder die Vorſten, als het hun behaegde; zie *SMINCKIUS ad Eginh. vita C. M. C. Y.* p. 18. nota. Dog meest drie; zie *Glossarium Haultaufianum* op *ding*: deze *judicia* of *gericusdingen*

men aen dat er doorgaens onder deze één in de maend January valt, gelijk de twee anderen meest op Paeschen en Pinxteren (*d*); ja in 't gemelde handvest van Floris den derden komt het eenige graefdinge des Maendags, Dingsdag en Woensdag *na Sinte Pontiaens daghe*, dat is den 14. van January; (JUNIUS *Batav.* p. 230. en R. HQSPINIANUS *de origine festorum apud Christianos* p. 30.) en de eerste rechtsdag op veel plaetzen is nog op Maendag na drie Koningen, die de vijftiende is der zelfde maend; waerom mogelijk dit gevoelen 't ongerijmste niet is, schoon niet vry van tegenwerpingen.

Dog genoeg hier van, laet ons nu ook 't volgende nog eens nagaan.

§. VII.

Te weten; de vermaerde CLUVERIUS meent dat mooglijk, hier te lande, zekere Godin, LEVA genaemd, geweest zy, en denkt daerom dat men haer onze maend mischenien gewijd en deze daer van haer naem ontleend hebbe: zie *Bydr.* bl. 2. De gisfing van den geleerden CLUVERIUS komt my niet onwaerschijnlijk voor, ook

moet men wel onderscheiden van de kleinderen, die meer dan drie malen in 't jaer gehouden wierden, en somtijds *alle maendens*; zie DU CANGE op het woord *conventus*, en BOXHORN op *Velden. Chronijk* bl. 150. die meer van deze *Comitia* begeert te weten, zie meerg. DU CANGE op *Conventus*, en op *Curia* ook *Vad. bist* II D. bl. 33. GOLDASTUS op *Eginb.* p. 172. ALKEMADE *Kamprecht* bl. 34. H. 7. enz.

(*d*) Zie BALENS *Dordrecht* bl. 626. *Priv. van Alkmaer* bl. 223. *Annal. Egmund.* p. 64.

ook is er grooté overeenkomst tusschen loutw en lewe of LEVA; maer laet eens zien of men aen den naem dezer Godin (of wat zy geweest zy) geen andere beteekenis zou kunnen geven; dan van *wijs* en *vroed*? Ik voor my zoude niet vreemd zijn; ten minsten zoo onze maend van haer de naem hebbe; dat zy iets anders aehduide, namelijk; de gróote TEN KATE, van den eigen naem *Lieve* sprekende, zegt, dat die tot het worteldeel *lieu* of *Lief* behoort, en zoo veel is als *minsaem*, enz. gelijk zoo 't Fr. Duitsch *lebu-vin*, *libvin* (waer van ons *Lebvin*, *Levinus*) mede van 't Fr. th. *leb*, *lib*, *amor* vel *amabilis*, en *vin*, *amicus*, als een *viend van liefde en zoegelijckheid*: zoo ziet men dan dat *lieve*, 't geen 't zelfde is met *lewe* (*Nieuwe Bydragen* I. D. bl. 12.) éen naem is betrekkelijk tot de *liefde*, en dan zie ik geen zwarigheid waerom meri deze LEVA niet voor een Godin der *liefde* zou kunnen nemen, en loutw-maend na haer liefdemaend hebben geheeten, hoewel men ons tegen kan werpen dat ook *April* aen *Ostra*, die de Venus der Duitschers; ten minsten der Gothen was, was toegeheilgd; dog 't zy hoe 't zy, of men deze maend naer LEVA dus gedoopt, en deze of *wijs* of *minsaem* of ook *wettig* beteekent hebbe, dan of loutw, leuw; leuw, *leb*; en *liefde* 't zelfde geweest zijn, of mischien alleenlijk *wet*, dat is, *echt* (zie bl. 4.) te kennen gaven, 't schijnt ons ten minsten allerwaerschijnlijkst uit 't geen wy te voren gezegd hebben, dat deze maend op deze of gene wyze haer naem aen *buwlijks en liefde handelingen, of iets diergelijks* verschuldigd zy; waertoe ook doen kan dat men

in de Roomfche kerken op den 21. January als nog gewoon is te lezen het 2. Capittel van 't euangelium van Johannes, waerin gehandeld wordt van de bruiloft te Kana in Galilea, ter gelegenheid van zeker huwelijk, oudtijds door zekere *Koppeling* beteekend, zegt ALKEMADE, *displegt.* I. D. bl. 165. waer van *Koppeltjes Maendag* dat is, Maendag na drie Koningen, 't welk zoo ik niet misfe ook kan beteekenen een Maendag waerop men gewoon was te *huwlijken*, even als *Verloren Maendag*, die de zelfde dag is, en van zommige *Flora Maendag* wordt uitgelegd (zie OUDAEN, Roomfche Mog. bl. 385.) *verloof Maendag* (e) zijn kan, waerop de bruid *beloofst*, *looft*, *verlooft het huwlijk*; namelijk *promittit matrimonium*, zie TEN RATE op *lief* bl. 659. 't geen overeenkomt met het Latijnfche *spondere, stipulari* HALTHAUS, l. c. p. 173.; en derhalven mooglijk niet anders beteekende dan bruiloft, dat is, *huwlijksmaendag*, even als wy nog *bruiloft* zeggen voor het *huwlijk zelue*: zie HEUMAN *opuscula* p. 415. (f).

§. VIII.

Wat de twee volgende §^{en}. belangt, wijl wy het omtrent de eerfte met den Heer opteller volkomen eens zijn, en omtrent de laetste ons gevoelen al gezegd

(e) Mooglijk egter is *verloren maendag*, *verlof maendag*, maendag waerop men *oorlof* dat is *ontslag* heeft om te werken, „want deze maendag wordt nog gevliert van de werkgafte:” zie ook ALKEMADE l. c.

(f) Zie boven bl. 1.

zegt hebben §. 4. , zullen wy dezelve niet meer naspeuren , en den onderzoekers der Vaderlandsche oudheid en letterkunde nog maer eene gissing voorstellen , namelijk , of het ook wel onwaerschijnlijk zou wezen dat de naem der meergemelde maend overeenkwame met *lugen* , *logen* , *spektare* , *cernere* , *zien*. Zie MALTHAUS *Glosfar. Med. ævi.* voce *lugen* , van waer ook ons *licht* , *lux* , wanneer het zou kunnen aenduiden een maend waerin men begint te *zien* , de *licht*-maend , gelijk het bekend is dat met deze maend de dagen door den aenwas van het *licht* weder beginnen te verlengen.

Zie daer lezer 't geen wy ter nalezing op het voorgaende Vertoog U voortedragen hadden : jammer is het dat men met geen meer zekerheid omtrent de *louw*-maend kan te werk gaen , 't geen voornamelijk daer aen toe te schryven is , dat men niet weet wanneer deze naem onzer maend toegeëigend zy , en of zy dezelve al van de *oudste zyden* gehad hebbe dan niet ; 't eerste zoude men kunnen denken om dat 't woord *louw*-lagen zekerlijk zeer oud is , zie bl. 3. ; 't laetste om dat men deze naem in de yroegste schriften zelden en mooglijk nooit aen deze maend toegeëigend vindt ; hoewel dit niet wegneemt dat zy ze kan gehad hebben , en mooglijk daer alleen van komt , om dat men onze en andere oudste schriften meest in 't Latijn beschreven heeft : want in deze tael verkondigde men tot de 13^e. eeuw doorgaens alle publicque bevelen enz. , gelijk men zulks ook in 't nabuurig Engeland eerst in de 14^e. eeuw naliet : zie DU CANGE *præfat.* p. 16. & 17. &c. GOLDASTUS *ad Eginhard.* C. 29. p. 209.

500 NADER ONDERZ. WAEROM JAN. ENZ.

Maer, zegt mooglijk iemand hoe kan onze maend die naem zoo lang eigen geweest zijn, daer men immers vindt dat Carel de Groote dezelve *Wintermaend* genaemd heeft, dog dit gevoelen zal geen wederlegging behoeven, als men zig indchtig maekt dat *Wintermaend* een algemene benaming is geweest; zie *Bydr.* bl. 15. en 27. waeruit men derhalven niet besluiten kan dat onze maend te dezer tyde geen andere benaming gehad hebbe, te meer wijl men leest dat zommige maenden reeds met Duitfche naemen benoemd wierden, waeruit dan Carel de Groote de algemeenste kan hebben genomen.

Dog genoeg hier van; ieder kan uit deze onze aenmerkingen nemen wat hem behaegt; vindt men hier en daer ongegronde gedachten, niets zal my meer vermaken dan die grondig wederlegd te zien; en stoot zig iemand dat men zig met dingen bezig houdt, die meest in gisfingen bestaen, die wete dat een groot man onlangs geoordeeld heeft dat zelfs de dwalingen haer nut hebben.

H. v. W.

DICHT-

D I C H T K U N D I G E
V E R H A N D E L I N G
O V E R D E
R E C H T M A T I G E G E B R U I K E N
V A N
S O M M I G E W O O R D E N :

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
LIBRARY
540 EAST 57TH STREET
CHICAGO, ILL. 60637

VERHANDELING

OVER DE

RECHTMATIGE GEBRUIKEN

VAN

SOMMIGE WOORDEN.

Zy, die de edele poëzye ten doele van hunne be-
spiegelingen stellen, en door eene dadelyke oef-
ninge de voorwerpen van hunnen geest op het pa-
pieren tafereel in een aengenaem en levendig daglicht
trachten te zetten, moeten zich op eene rechte kennis
der moedersprake, in hare eigenschappen en gebruiken
gegrondvest, noodzakelyk toeleggen, om alzo hunne
schilderdichtstukken, met eene zuivere en krachtige
woordenverwe, verheven doch natuerlijk, te maken.
Immers alwie door de fakkel der taelkunde niet voor-
gelicht wordt, derft het voordeel van zyne denkbeel-
den eigenaertig en met aendrang uit te drukken, ja
de zin zyner woorden zal dikwijls van den aert der
zaken, waarvan hy eene omschryving poogt te geven,
verschillen, of zelfs een verkeerd begrip inboezemen;
gelijk vele voorbeelden des noods zulks zouden kun-
nen staven.

Men

Men behoort dan in zijn onderzoek de Schrijvers van vroeger eeuwen, by wien de zuiverste gronden te ontdekken zijn, aen die van latere tyden, door wien het taelgebouw opgetrokken en meer en meer uitgebreid is, te voegen, en de beste Dichters, voorāl den grooten VONDEL (die de sprake der Nederlanderen grondig doorsnuffeld hebbende zich meesterlijk van deze kundigheid wist te bedienen, om zynen verheven dichtgeest eene verrukkende kracht en luister by te zetten) vlytig raed te leven, en dus naeuwkeurig en met alle omzichtigheid uit te vorschen, welke de eerste algemeene beteekenisse der woorden zy, dan welke denkbeelden in die algemeenheid opgesloten liggen, om zonder woordwifeling (*tropus*) de tweede bepaeldere beteekenissen te kunnē nagaen; vootts welke kunsten, wetenschappen of andere zaken uit die algemeenheid van eerste of latere beduidenissen somnigen zo ontleend hebben, dat men zegt, dat zy daer *eigenlijk* van gebruikt worden; en hoe de woorden van hunne eigenlyke beteekenisse tot anderē uitgebreid zijn: noch eens, hoe en langs welke trappen dezelve door woordwifelingen de plaetse van anderē bekleeden, en eindelijk aen welke woorden, aen welke spreekwijzen de eigene en overgebragte beteekenissen verwisfeld worden. Een ruim veld voorwaer, magtig om den sterksten iever af te jagen! Doch wie vindt ooit de oefeningen anders? Kleen en bekrompen komen zy ons voor in den beginne, en niet wyder, dan de bepaeldheid onzer denkbeelden: ras loopen wy een groot stuk af, haest meenē wy

aan het einde te zijn, en zijn er ook, dan 't is het einde onzer dwaze verbeeldinge; hier opent zich een ruimte, waer voor trage zielen stillaen, waerin rustigen wetende, dat arbeid zichzelven loont, kloekhartig zich begeven; en dit loon is het, dat hun in deze ruimte zwoegende geduerigen moed geeft. Immers zal hun deze weg altijd eenen rijkdom byzetten, die hen nooit, in welk eene gelegenheid het ook zy, verlegen laten zal, daer de bekrompenheid van anderen aen de fraaiheid hunner denkbeelden den roem, dien zy anders verdienden, weigert.

Een ieverig onderzoeker zal dan, wetende, langs welk eenen weg anderen de gebruiken der woorden uitgebreid hebben, ook leeren, die voetstappen drukkende, al verder en verder voortgaen en aen onze schatryke tael nieuw vermogen toe te voegen. Ook zal hy den overvloed, dien wy voor eene eeuw hadden, vergelykende met de armoede, die eene te verregaende kiesheid, op eigenen en in de jeugd reeds aengeleerden spreektrant rustende, in onze sprake gebragt heeft, zich schamen over die dwaesheid, welke den schat, by onze naerfste voorvaderen met zo vele zorgen vergaderd en opgeleid, aen onnutte vitteryen en bedenkingen gespild heeft, in plaetse van rustig, lustig in hunne sporen tredende; aenzienlyke voordeelen met de van hun nagelatene hoofdsomme te doen.

Alle de Nederlanders spreken toch dezelfde tale; dies zal een byzondere beteekenis of gebruik, aen een woord of spreekwyze door een' Noordhollander,

der, by voorbeeld, gegeven, zo wel als vele hem-alleen eigen zijnde woorden, niet nalaten Duitsch te wèzen, alschoon een Zuidhollander die niet kent; nooit ryzen in eenen taelminnaer de gedachten op, om naer de spreekgewoonte zyner geboorteplaats iets te wraken of te wettigen! dit ware een bewijs van diepe en onvergeeflyke onkunde, en vooräl in die genen, die keurmeesters wilden zijn en volstrekt oordeelen. Neen! zy die zich dezen naem waerdig willen maken, moeten der tale een veel ruimer gezag toekengen, en aen hunne eigene kennis een uitgebreider vermogen geven; dan zullen zy de afleidingen der beteekenissen, mids zy altijd den grond in het oog houden, nagaende hier en daer mislagen ontdekken en gebruiken vinden, welke aen den toetse den ware taelkunde gestreken, de proeve niet doorstaen kunnen.

Dit alles wel overwogen en de noodzakelijkheid om den in 't begin aengeprezen weg in te slaen door ondervindinge geleerd hebbende, zijn wy al voorlang daeröp uit geweest om de woorden en spreekwyzen niet alleen in hunne sierlyke, maer ook regelmatig afgeleide gebruiken na te sporen: hiervan wagen wy thans eene proeve mede te deelen, die, schoon zy in het oog van velen niets nieuws zal schynen te bevatten, mogelijk echter ten nutte van dicht- en taelminnaren strekken kan: zo dezelve aen hun oordeel behagelyk zy, zal het een prikkel zijn, om op het gelegde voetspoor voort te slappen.

I.

Schieten beduidt een *schielijk bewegen van iets*, voortgaende in eene rechte strekkinge. Deze *schielijkheid* zal zich in meest alle de voorbeelden van deze verhandeling ontdekkén; ook die van eene rechte strekkinge in meenigte derzelven. Vele denkbeelden liggen hierin, welke zich in de volgende gebruiken ontwikkelen zullen.

Dat het van alle krijgstuigen, waermede men dingen in de hoogte opvoert, of van zich afwerpt, gebezigt wordt, is bekend; en hiervan beteekent het *werpen*. VONDEL *Ovid. Hersch. B. XI. vf. 9.*

Zy schoot hier mē terfont
Een' stock, met blaën bekleet, den speelman langs den mont.

Vervolgens het einde van *schieten*, *treffen*. VONDEL *Hippol. IV. Bedr. Rei.*

Het blixemend gefchal
Schiet zelden nedrigh dal.

en voor beiden, II. Bedr. 3. Ton. van dat treurspel:

Op my met donder dreun: *schiet* my: 't *geschoten* vier
Verbrande my gezwin.

en zo wordt niet alleen in eenen overgaenden zin aan het werktuig, dat geschoten wordt, maer den mensch of het dier, dat den aenval doet, het *schieten* ten vyand toegeëigend; dus VONDEL *Ovid. Hersch. B. VIII. vf. 464.*

Het

508 OVER DE RECHTE GEBRUIKEN

Het wilde boschzwin, niet te tergen noch verbasen
Schiet. schriklijk uit dien poel ten vyant.

vervolgens voor *zich ergens schielijk na toe begeven*.
Gysbr. van Amstel. II. Bedr. 3. Ton.

———— daer, als een waterval,
 Al't volleck *schoot* naer 't schip, van straet en burreghwal.
 zo ook *Maegdebr.* V. vf. 79. *Ovid. Herseb.* B. VIII.
 vf. 499. en 575.

En zo wordt dit *schieten* overdragtelyk gebruikt
 van allerleye zaken, waerdoor het veelal niets anders
 beteekent dan het werkwoord, gemaekt van het zelf-
 standige, tot wiens onschryvinge het dient: als in
lonkjes schieten, *JONCTIJS Roselijns Oochj.* IVde zang,
 voor *lonken*: *stralen schieten* voor *stralen*, enz. zo
 bezigt VERHOEK aerdig *een blos schieten* voor *blo-*
zen, — *Poëzy*, bl. 98.

———— de maegt *schoot* voort *een blos* van schaemt.

waer voor op eene andere wyze by DE POTTER
getrouwe Herd. II. Hand. 1. Utk.

———— een schoon, en eerbaar rood,
 Het welck in 't aangezicht van *Amarillia schoot*.

Verder wordt het gene ons *in de gedachten komt*,
 gezegd *er in te schieten*, waervan VONDEL een fraei
 gebruik maekt, *Poëz.* I. D. bl. 5. hetzelfde tot droom-
 men uitbreidende:

Och, zeyte, lief hoe is 't? wat *schiet* u in den droom?

En

En gelijk in deze altijd eene opryzinge in het aen-
gezicht of in de gedachten plaetse heeft, zo wordt
het weder van dingen, die *groeijen* of *zich verhef-*
fen, gebezigd. VONDEL *Ovid. Hersch. B. VIII.*
vf. 401.

— — — hy ziet

Het graen *verfonden*, daer het in zijn aeren *schiet*.

zo ook *Zungchin* I. Bedr. 1. Ton. Voor *zich ver-*
heffen, *Hippol.* II. Bedr. 2. Ton.

— het zalme niet verdrieten

Te gaen door dicke sneeu, en, daer de toppen *schieten*.
Van Pindus killen bergh, ten hemel op te treên.

hetzelve heeft hy ook van menschen, *Salom.* III. Bedr.
2. Ton.

Hoe reizigh *schietze om* hoogh, gelijk een pallemboom.

Dan niet alleen wordt het van zaken, die groeijen
en zich verheffen, maer ook van de zulken, die *naer*
om laeg geworpen worden of *vallen*, of *zich naer*
beneden uitstrekken, gebezigd: VONDEL *Hippol.* I.
Bedr. 2. Ton.

Of zal, *geschoten* uit den burg van Pallas, steil
Neerstorten. —

Noab V. Bedr. 1. Ton.

— driehondertjaerige eiken,

Die, met hunne armen door het zwerk, de maen bereiken,
Hun wortels *schieten* naer den afgront, zonder gront.

Iste DEEL.

Kk

Van

510 OVER DE RECHTE GEBRUIKEN

Van de *strekking* der landen of wegen : **VONDEL**
poëz. I. D. bl. 177.

Des lants, dat van den Leek tot aen de Lauwers *schiet*.

Gebroed. V. Bedr. 1. Ton.

En hier dees heirbaen kruist, die, als een lijn gefchoren,
Schiet van Jeruzalem recht toe op *Siehems* toren.

En om deze reden van heenen strekken en ook om
die van snelheid, welke wy oordeelen in de eerste be-
teekenisse van het woord te zijn, wordt het van ri-
vieren en plasregens by de Dichters genomen.

FOOT, I. D. bl. 372.

Daer een levendige *vliet*.

Van de steele rotten *schiet*.

HOOGVLIET, *Mengeld.* bl. 169.

— daer de *vliet*

Met blanke golfjes langs zijn grazige oevers *schiet*.

VONDEL, *Salom.* I. Bedr. 3. Ton.

Wanneer het jaergetyde in bloet verkeert de *vlieten*,
Die uit het cederbosch van Liban zeewaert *schieten*.

Noah, V. Bedr. 1. Ton.

— verdooft door 't yslijk brulzen

En schuim der watervloën, uit 'shemels ope sluizen

En watervallen, sterk met losgelaten toom

Afschietende uit de lucht. —

Voor

VAN SOMMIGE WOORDEN. 311

Voor dit *schieten*, in den zin van *stroomen*; vindt men *verschieten* by MELIS STOKER, bl. 3.

Ouden boeken hoer ic gewagen,
Dat al 't lant beneden Spemagen,
Wilen Peder-zassen hiet,
Also als die stroom verschiet
Dan der Masen en van den Rine.

Verscheidenerlei schieten vlecht VONDEL kunstig in een *Maegdebr.* V. vf. 79.

Seboot ick, ter middernacht, ten bedde uit, in mijn kleeren,
En daetlijk naer de poort. —

Noch een ander gebruik is er, wanneer het voor *opschieten van den slaap* of *droomen* gebezigd wordt. VONDEL *Gebroed.* IV. Bedr. 2. Ton.

Mijn druck, aen 't sluimeren gerackt, vangt weder aen,
En *schiet* als uit den droom. —

S. COSTER *Itbijs*, III. Bedr. 1. Ton.

Als d'Hovelling door vrees *schiet* uit sijn sluim'rich droomen.

Opschieten zelf heeft VONDEL *Palamed.* I. Bedr. 1. Ton. *Hierusalem verw.* I. Bedr. 2. Ton. doch van dit, als ook *ontschieten*, *verschieten*, *ontspringen uit den droom* zullen wy daedlijk handelen.

Wy gaen over tot *ontschieten*, het welke VONDEL ook verder uitgebreid heeft, dan nu veeltijds geschiedt. Het wordt van alle dingen, die ons, eer wy het denken, ontgaen, gebezigd: zo van de schoonheid,

512 OVER DE RECHTE GEBRUIKEN

heid, DE POTTER, *getrouwwe Herd.* III. Hand. 5.
Uitk.

Maer zoo de schoonheyt en de jonkheyt ons *ontfcbiet*.

Van den tijd, VONDEL *Noah.* II. Bedr. 2. Ton.

De leste dagh van boete *ontfcboten.* —

En verder :

Wie 't leven niet gebruikt beklaeght d'*ontfcbote* tijt.

Van de verwe, *Hierusalem verw.* I. Bedr. 2. Ton.

Maer als d'*ontfcboten* verwe hy weder heeft bekomen.

Waervoor anders *verscbieten* gebezigd wordt, waer-
van wy hierna zullen spreken.

Zo wordt ook van zaken, wier schik, anders dan
wy waenden, valt, gezegd, dat zy ons *ontfcbieten*,
dat Faeton overkwam, zie VONDEL *Ovid. Herfcb.*
II. B. vf. 130.

— Dien 't *ontfcboot* den toom te mennen.

Leeuwend. IV. Bedr. 3. Ton.

Maer wacht u, zoo my dit, gelijk het kost, *ontfcboot*.

BREDEROOS *Moortje*, V. Bedr. 2. Uik.

Mijn opset en mijn hoop die zijn my nu *ontfcboten*.

Aen deze beteekénisse is eene andere vast, wanneer
in zware ontfeltemisse ons met eene schielijkheid, en
zonder dat wy het merken, zaken, wier vasthouding
ge ons anders eigen is, ontvallen; dat Prosperpijn te
lot

VAN SOMMIGE WOORDEN. 513

lot-viel in den schrik, waerin zy geschaekt wordende was: **VONDEL** *Ovid. Hersch. V. B. vi. 544.*

— den open schoot *ontschieten* al de bloemen.

Erger echter ging het Vulkaen, toen hy, op het bericht der zonne, dat beruchte overspel ontdekte; want volgens *Ovid. Hersch. B. IV. vf. 230.*

Uit-groote ontsteltenisse *ontschoten* zyne hant

De tang en hamer, en de hersfens het verstant.

By deze, zo fraeije, doch in onbruik geraakte beteekenissen, zullen wy er noch eene voegen, wel min zeldzaam, echter te weinig bekend. Iemand, schie-lijk ontwakende, wordt gezegd *den slaep te ontschie-zen*: zonderling is in dit gebruik, dat, daer *tijd, jonk-heid, verwe, bloemen* gezegd worden *ons te ontschie-zen*, wy integendeel hier *aen den slaep ontschieten*. **VAN KIEL** heeft deze beteekenisse, by wien *ontschie-zen uit den slaep* is *schielijk wakker worden*. **HOOG-VLIET** bediende er zich van *Mengeld. bl. 181.*

Men zegt dat Lieveja, kort voor hy dat verkreeg,
Geen neen kon zeggen op zijn beë, maar zedigh zweeg;
En dat toen Lieveja. door eerbare min gedreven
Het lieve Ja, en dus zichzelf wou overgeven,
De gryze Boschaart, die het vaakrigh oog pas floot,
Jutst op dien zelveu tijt uit eenen droom *ontscheet*.

Dit wordt anders *opschieten* genoemd, **VONDEL** *Hie-rusalem verw. I. Bedr. 2. Ton.*

En *opschiet* als een die ontwaeckt uit zoete dromen.

Hier voor gebruikt SIX VAN CHAND. bl. 13.
verschieten.

Oei ik *verschoot* uit slaap. — — —

Onspringen anders is ook by VAN KIEL in deze beteekenis bekend, doch niet met die schieeljkheid, welke in *ontschieten* by hem aangemerkt wordt. En dit gebruik heeft men in *Ss. Francisc. wijng. f. 1.* verfo des morgens vroegh doe hi *ontspranck. f. 36.* verfo rechteboerts doe hy *ontsprongen was. BRE- DER O Spaensch. Brab. II. Bedr. 4. Ton.*

Des morgens, Annetje, als ick uyt mijn droom *ontsprong*, ick taste na mijn Lief, die 'k nergens niet en vong.

Het tegengefelde van dit *ontspringen*, *verschieten*, *ontschieten* en *opschieten* is *beschieten*, het welk en volstrekt en overgaende gebruikt wordt. Van het eerste hebben wy een voorbeeld in BREDERO, *Moor- tje III. Bedr. 4. Ton.*

ICK rees, ick gingh, ick fagh sy lagh en was *beschoten*.

Op de andere wyze dient er zich VONDEL van, *Pa- lamed. II. Bedr. 2. Ton.*

Een dunne slaep *beschoot* noch naeuwelijx myne oogen.
Gijsbr. van Aemst. II. Bedr. Rei.

En zo naderen wy tot *verschieten*, waer van wy
ver-

verfcheidene gebruiken (behalven de reeds gemelde uit MELIS STROKE, SIX VAN CHANDEL. en VONDEL) aen zullen teekenen, vooral uit den laetstgenoemden een gebruik welk, hoe fraei ook, echter, onzes wetens, maer eenen navolger gehad heeft.

Eerst dan wordt iemand, dien iets *onverwacht overkoms*, gezegd te *verschieten*: SPIEGHEL, *Hertsfp.* B. IV. vf. 241.

Gy die 't hertspieglen drijft, ist errenst komt ons by.
'k *Verschoot*. —

P. C. HOOFT 4de zang:

Diep in gedachten,
Wanneer zijn' mondt vernam de malfe kraalen
Hy *verschoot*, en zey.

BREDERO *Rodderick* bl. 54.

Hoe strijdt de hoop en forgh in mijn *verschoten* geest.

VONDEL *Japha* IV. Bedr. 1. Ton.

— op datze niet,
Voor 't ende, van inbeelding dootsch *verschies*'.

Welke aendoening van het gemoed zich schielijk in het aengezicht, dien spiegel van het harte, openbaert, zo dat *het zelve zijn verwe verschiet*, of op *het zelve de verwe verschiet*; want beide is in gebruik. VONDEL bezigt het eerste, *Noab* III. Bedr. 3. Ton.

Wie om een laagtevecht uit vrees zijn *verf verschien*.

516 OVER DE RECHTE GEBRUIKEN

P. VERHOEK, *Poëzy*, bl. 207.

Voor schaemte en stervens yrees heeft zy nooit *verf verschoten*.

ANTONIDES *Gedicht*. bl. 161.

Euterpe heeft haar verw *verschoten*
Van schrik op zulk een zwaren val.

HOOGVLIET *Mengeld*. bl. 8.

Op dezen eisch *verschoot* de koning menigwerven
Nu bleek van schrik, dan rood van schaamte, zyne verwen.

J. DE HAES *Ged.* bl. 759. enz.

Het andere treffen wy aen by FEITAMA *Tele-*
mach: bl. 104. 2de druk:

Zijn woede, in 't oog ontvlamd, doet zijn gevolg noch schrik-
De verw op 't naar gelaat *verschiet* alle oogenblikken. (ken;

bl. 497. 2de druk:

Maar toen een andre naam hem schielijk klonk in de ooren,
Verschoot zijn frische verw, gelijk het lieflijk rood,
Waarvan de noordewind het puikgebloemte ontbloot.

Het woord *verschieten* koos hy bl. 183. voor *verlie-*
zen, gelijk de oude druk heet:

't Gelaat verloor zijn verw: 't gezichte ontvonkte in gloed.
waer voor de nieuwe heeft:

't Gelaat *verschoot* van verwe. en 't oog ontfak in gloed.

Dan, hy verwisselde *verschieten* bl. 474. 1de druk:

Zijn

Zijn frische verw *verschoot* gelijk een bloem der dalen
Door eene Nimf geplukt in 't midden van haar pralen.

Aan *verwelken*, in den 2den druk :

Zijn frisch gelaat *verwelkt*, gelijk, na 't *sierlijk pralen*
Een bloem, die door een Nimf geplukt is in de dalen.

Wat den arbeidzamen FEITAMA tot deze veranderinge bewogen hebbe, en of zyne kiesheid met dezelve voldaan zy geweest, laten wy, als onze taek niet zijnde, over aen het onderzoek der schrandere A. V. Z. en P. DU MAREZ, die opzettelijk hunne oordeelkundige vlijt, tot opbouw der dichtkunde, aen het navorschen der redenen, die den Heere FEITAMA tot veranderingen genoopt hebben, besteden. Het zy ons geoorlofd ter loops aen te merken, dat in den eersten druk *in 't midden van haar pralen vry* wat meer zegt dan in den tweeden druk *na 's sierlijk pralen*, 't welk eer overtollig dan fraei schijnt. Doch keurlijk bedient hy zich van onderscheiden middelen, waerdoor die verwverschieting wordt veroorzaekt. Dat hy hier aen een *Nimf* toekent; rekt hy bl. 497. den *noordenwind* aen; en aen den *ploeg* schrijft hy het toe bl. 104.

Hoe Latijnsche dichters met deze vindinge gespeeld, en op welk eene wyze zy dezelve veranderd hebben, leert ons die groote kenner der dichtkunst, PETRUS BURMANNUS SECUNDUS, in zyne aenteekeningen op LOTICH: *Poëmat. I. D.* bl. 302. en 498. welke wy den dichtlievenden aen pryzen, wijlze, behalven meenigerlei dingen, ons ook leeren;

518. OVER DE RECHTE GEBRUIKEN

hoe wy de dichters lezen moeten. Doch ter zake. Gelijk FEITAMA in de plaetse, zo even uit bl. 183. aengehaeld, *verschieten van verwe* heeft, zo schreef ook HOOGVLIET *Abrab.* IIde Boek bl. 48.

Op ieder woort *verschoot* de schoone vrou van verven.

En dus ook SIX VAN CHANDEL. bl. 197. Hier voor zegt BREDERO *Lucell.* bl. 32. niet onærdig; *u veruw verwandert*; en de ridder HOEFT in zynen 17^{en} zang: *zy besterft* als linnelaeken. Krachtig, gelijk blijkt uit de plaets hier boven aengetogen, bediende zich VONDEL van *onschieten* in dezen zin.

Dit *verschieten* is van het *gelaet der menschen* op het *gelaet der velden* niet zonder sierlijkheid overgebracht. VONDEL *Lucif.* IV. Bedr. 2. Ton.

— zelf het paradijs aen 't quynen

Gellagen van verdriet, *verschiet* zijn groente, en verf,

Leeuwend. II. Bedr. 2. Ton.

Het bosch *verschoot* zijn groen: de boom vergat te groeien,

J. DE HAES, *Gedicht.* bl. 369.

De paerse violet *verschiet* haer schoone kleur.

En van dit beneden veld rees het naer den hemel, dat veld, waeræen de starren volgens de Dichters *weiden*. Daer is het dat *zon* en *starren* gezegd worden *te verschieten* in de beteekenisse van *verschrikken*, ontstellen, en daerdoor hun *kleur en glans te verschieten*. VONDEL *Koning Dav. berst.* I. Bedr. 1. Ton.

Het

VAN SOMMIGE WOORDEN. 319

Het heiligh hemelsch licht gedootverft, en *verscboten*
Van zulck een gruwelstuck. —

J. VOLLENHOVE *Poëzy*, bl. 22.

't Word smiddags nacht: 't gestarrent bleek *verscboten*.

Dat men *verscbieten* op allerleije verwen of geveerde stoffen, die verbleeken, toepast, is der gemeene sprake over bekend; daeræen wordt by de dichters somtijds *versterven* gevoegd. L. BAKE *Mengelp.* bl. 20.

En kracht van kleuren, die *verscbieten* noch *versterven*.

E. KRAEYVANGER *Dichtl. lente.* bl. 137.

Hy zegt, men kan met flaauwe verven,
Die haast *verscbieten* en *versterven*,
Het allerschoonste deugdenschon
Op geene dichtpanneelen malen.

Dit *versterven* vindt men aerdig gebruikt by den Agrippyner, in *Noah*. IV. Bedr. Rei, van den *regenboog* sprekende:

— een' boogh uit veele verven,

Die meest in blau en root *versterven*.

Dat is, zich verliezen en te niet gaen: want het blaeuw en rood zijn in den regenboog de sterkste kleuren, de anderen zeer flacuw en byna niet te onderscheiden.

Voorts heeft men *verscbieten* in de beteekenisfe van eene *schielijke* en *onverwachte* plaatsveranderinge; want van eene *voortgaende* beweginge wordt het ook
niet

520 OVER DE RECHTE GEBRUIKEN

niet onâerdig gebezigt door SIX VAN CHANDEL, bl. 9. daer hy Gerrit Brant, den ouden, om zijn uerwerkjen manende zegt.

Maak dat het met de klokflag net *verschiet*.

Dan niet alleen van een uerwerk, maer ook van de dagen, die door het uerwerk afgemeten worden, vindt men dit by den zelven gebruikt, bl. 247.

Ons dagen die *verschieten*.

Waervoor ANSLO bl. 47. *beneschieten* heeft.

Al is uw jeugt met zoo veel jaren *beengeschoten*.

Andere zaken, die van staet veranderen, laten ook dit woord toe. Getuige zy v. RYCKELSMa, *Eenden-jacht*, bl. 30.

't Gebeurt den meesten tijt, dat iet met winst veronnen,
Jae met loff en geluck alrede ver begonnen
Schand' ende schade wert, verandert in verdriet,
En uyt den voor'gen staet met ongeneucht *verschiet*.

Van het *stroomen* der rivieren, ja voor *sterven* genomen, is boven onder *schieten*: reeds aengehaeld.

Dan hoe schielijk, hoe onverwacht, zijn wy door de tuimelingen van dag en wereldsche zaken uit den hemel gevallen! hoe onvoorziens trok ons het gezicht van een uerwerk, dat ons geduerig het heenfnellen van oaze dagen aenwijst, van de starren,

Die peilen van den tijt aen 't hoog gewelf geslagen!

Vol-

VAN SOMMIGE WOORDEN. 521

Volgens J. CAT'S. Dan wy keeren derwaerts weder.
VONDEL *Palamed.* III. Bedr. Rei:

Het dun gezaeit gefarnt *verschiet*
Zijn glans, en gloeit zoo vierig niet.

Lucifer I. Bedr. 1. Ton.

Geen star *verschiet* zoo snel.

Faëton. V. Bedr. 1. Ton.

Gelijk een heldre star om hoogh by nacht *verschiet*,
Eerst hangt en twyfelt, of zy vallen wil of niet.

Doch het eerste dezer voorbeelden heeft eenen dadelijken zin, daer de anderen volstrekt gebruikt worden.

En van die verhevelingen, *starren* by het gemeen genoemd, welke schielijk voor het ooge van plaetse schynen te veranderen, wordt het weder overgebracht op die starren, welke op de zee dezer wereld tot deugden, wetenschappen en kunsten, onze leidlieden zijn, die stervende gezegd worden te *verschieten*. JOAN DE HAES *Gedicht.* bl. 148.

Gy zijt uit zulk een ry van tijt en kunstgenoten
De leistar in dees' tijt,
Na dat alle andre voor ons oogen zijn *verschoten*,
Die ons gezicht verblijdt.

Kunstig vergelijkt HOOGLIET het sterven van *Van Halen* met dit *verschieten*. *Mengeld.* bl. 378.

Gy allen ziet den kunstigen Van Halen
Thans schielijk grafwaart dalen,

Ge.

913 OVER DE RECHTE GEBRUIKEN

Gelijk een star, die van den hemelboog
Verscbiet van 't menschlijk oog,
En achter zich een lichtstraal voor 't verdwijnen
Doet aan 't gewelfel schijnen.

Op gelijken trant B. DE BOSCH *Dich:liev. verluss.*
II. D. bl. 284.

Maer dit *verscbieten* van die starren, welke een lichttrael van lof achter zich nalaten, is alleen op ons gezicht; zy zelve blinken te luisterryker. Hoor hoe Salems spruite hiermede door HOOGVLIET getroost wordt, *Mengeld.* bl. 99.

De starren, die hier vallen van uw' trans
Verscbieten slechts voor 't sterflijk oog heur' glans,
Om met meer lichts aan hooger boog te schijnen.

Dit noemde hy *in grooter licht verdwijnen*, bl. 368.

Die star is van uw' trans in grooter licht verdwenen
De groote Heilzon trok haar stralen tot zich op!

En zo eene kunststar blijft of wordt een star: dezelve, bl. 456.

Met dat *verscbieten der starren* vergelyken de dichters de *flikkeringen van diamanten* en *blikkerende wemelungen van vischen* in het water:

ANTONIDES *Utr.* bl. 80.

— een oogst van goude zanden

En eedlen diamant, geplengt met ruime handen,
Die in het kristallijn van zijn' doorluchten vloet;
Als starren tintlen en *verscbieten* met een' gloet.

Zie

Zie ook **VONDEL** *Hiernsalem verw.* III. Bedr. 2. Ton. welke de eerste by de laetsten vergelijkt: En **ANTONIDES** *Gedicht*: bl. 265.

De vischen, die in 't nat des vyvers tot uw lust,
Als starren, weemlen en verschieten zonder rust.

Gevolgd door **ROTGANS** *Mengelp.* bl. 275.

Ja niet alleen worden de *starren* enz. dan gezegd te *verschieten*, wanneer zy schielijk van stand schynen te veranderen; maer ook wordt aen haer en aen *bergen* en *wouden* en *steden* *verschieten* toegeschreven, wanneer dezelve van ons in een ver-gezicht gezien worden. Deze beteekenisfe, by **VONDEL** opgemerkt, houdt onze aendacht gaende, om ware het mogelijk die door het gebruik van andere dichters bevestigd te zien, waerin wy echter tot noch toe niet slaegden, indien wy eene plaetse van **L. BAKE** uitzonderen. Dit voordeel hebben wy daer by gehad, dat wy gelegenheid kregen om andere spreekwyzen, die of het zelfde beduiden, of aen deze verknocht zijn, nategaen, en onze gedachten verder en verder over de wyking der dingen, tot dat die gantsch verdwenen zijn, mede te deelen.

Dit *wyken* der dingen op het oog noemt **VONDEL** *verschieten*, en deze *verschotene* dingen worden wy gezegd *in het verschiet te zien*. Ons eerste voorbeeld zy uit **Salmonens** III. Bedr. 3. Ton. en dat daerom, om dat die ons leert, waerop deze beteekenisfe in dit woord rust:

Het

524 OVER DE RECHTE GEBRUIKEN

Het oogh bedriecht wanneer de torens achterwaert,
En onder 't vaeren bergh en oever zich beweegen,
En deizen: dan is schijn van reden reden tegen:
Doch een halzziende merckt wat zich beweeght of niet,
Die gaeslaet welck van beide uit zyne plaets *verscbiet*.

Van het gestarnte, de zon en maen, *Hierusalem verw.*
III. Bedr. 2. Ton.

En zaegh 't gesternt', de zon, en maen beneen uw voeten
Verscbieten flaeuwer als de klaerste diamant
Ons van d'uitbreidzels zend zijn stralen overkant.

Van bergen, *Falton*, I. Bedr. 1. Ton.

En bergen, dicht voor 't oogh, of die allengs *verscbieten*.

Lucifer, I. Bedr. 1. Ton.

Van verre zagh men hier een' hoogen bergh *verscbieten*,

Van steden, *Poëzy* IIde deel, bl. 112.

Op Elstbroek, binnen Hillegom,
Zit Six, en ziet met mededoogen
Dit jammer aen, en troost zijn dogen
Met ope lucht, en duin, en meet,
En beemt, en boom en bloem, zo veer
Zijn oogh de verf kan onderscheiden,
Daer Haerlem, 's Gravenhaegh en Leiden
Verscbieten, ieder aen zijn zy,
En zijn geboortestadt aen 't Y,
Recht voor hem rijst enz.

Van

Van een woud, BAKE *Bybelpoëzy*, bl. 113.

— — Libans toorn, die naer Damaskus ziet;
Daar 't mirthe en cederwoud zoo aangenaam *verschiet*
Met flaaower kleur van verre, in 't hangen van de duinen.

Zie daer dan *verschieten* door VONDEL, die zo groot een Meester was in de gebruiken der woorden uit te breiden, tot dingen, die door hun' afstand voor ons oog verminderen, overgebracht. Gaen wy nu over om te zien, hoe die zelfde Dichtheid, wien overbekend was, dat de rijkdom van veranderinge, en de veranderinge van aardigheden verschot heeft, dit *verschieten* aen andere woorden en spreekwyzen verruild, en hoe hier der dichteren rei, op zijn voetspoor voortgaende, onze tale verrijkt hebbe.

Hiervoor hebben wy eerst *zinken*, FOOT I. D.
bl. 34.

Ook Elias die Godts winken
Volgde, zag den aerdkloot *zinken*.

Zinken in 't verschiet, VONDEL *Faëton*, I. Bedr.
I. Ton.

Schep moedt, o Faëton: gy stijght in 's hemels daecken,
De bergen *zinken in 't verschiet*. —

Waervoor hy *ontzinken in 't verschiet* bezigt, *Adam*
in Ball. IV. Bedr. 1. Ton.

— — mijn voeten raecken

Geene aerde. d'aerde *ontzinkt den voeten in 't verschiet*.

316 OVER DE RECHTE GEBRUIKEN

In 't verschiet verzinken: Ovid. *Herscb.* II. B. VI. 235.

De beenen beven, als hy 't aertrijk in 't verschiet,
Uit 's hemels hoogen traas, zoo diep *verzinken* ziet.

Deze alle worden van de wykinge der dingen, zo als zy iemand, in de hoogte of opryzende, voorkomen, aengewend, en deze beteekenisse gaf *VONDEL* aen *verschieten* in de verzen uit *Hierusalem verwoest* aengetogen. Wanneer de dingen voor ons henen *verschieten* worden zy gezegd te *blaauwen in 't verschiet*. *LUC. PATER* op het *Batavia* van *J. DE MARRE*:

'k Zie de Yftad *blaauwen in 't verschiet*.

En de *MARRE* zelf, bl. 213.

Wat verder, daar de lucht aan 't water schijnt te paren,
Zien wy het *schonm*'lend loof verdwynen in de baren,
Eilanden *blaauwen in het rond* der zilvren' kim,
Sneeuwitte vleugelen der kielen als een schim
Ons oog ontvliegen. —

Zo ook *deizen*, *VONDEL Salmon*. III. Bedr. 3. Ton.

En onder 't vaeren bergh en oever zich beweegen,
En *deizen*. —

ANTONIDES Yfr. bl. 33.

Maer *deist* het lant te rugge? —

Henedeizen in 't verschiet. *POOT I. D.* bl. 193.

Van

Van der Lely ziet ten lesten
 Al zijn quellend minverdriet
Heenedeizen in 't verschiet.

Dit *benedeizen* geeft ons een staal van *POOTS* keu-
 righeid; want het duidt eene langzame en zachte ver-
 dwyninge der dingen aen. En wat deinst langzamer
 dan de minverdrieten? Wat komt trager aen dan die
 blijdschap, welke het verlangen eens minnaers alleen
 in 't ooge heeft? Vraeg het *POOT* in zijn *Minver-*
langen. Maer ter zake. Dezelfde heeft dit *blaeuwen*
 en *deizen* kunstig by elkander, II^{de} D bl. 30.

Ten oosten dezer buurt bespoelt de Schie haer boorden,
 Ten zuiden *blacut* de vest
 Van 't smookende Schiedam, Delf heft zich op in 't noorden,
 En Schiplui *deist* in 't west.

Zeker is het, dat de zaken, die wy van verre zien,
 op het oog *verflaeuwen*. ANTONIDES *Tjir*. bl. I.

Te zetten in den dagh, die op den voorgrond brant
 In volle kracht, en spreit van daer aen allen kant
 Zijn straelen flaeuwer op *verschieten* en gezichten.

En daerom is het dat VONDEL *verflaeuwen in 't ver-*
schiet koos voor *verschieten*. *Palamed*. III. Bedr. Rei:

Hier roockt een dorrep: ginder veer
 Wil in 't *verschiet* een slot *verflaeuwen*,
 En hooger op 't geberghte *blaeuwen*.

Dit *hooger op* schijnt voor *verschiet*, doch in eene
 L1 2 vet-

528 OVER DE RECHTE GEBRUIKEN

verdere afwykinge geplaetst te zĳn. In deze worden de voorwerpen fierlijk gezegd te *wyken*.

POOT I. D. bl. 225.

't Vaderlant schein steeds te *wijken* :

't Was of 't snel te rugge schoot.

N. S. VAN WINTER *Amstelstr.* bl. 21.

'k Zie hoe ver 't verschiet moog' *wijken*

Westwaards aan een binnezeec.

Hier voegen wy uit den grooten HOOGVLIET eene plaetse by, zynen naem waerdig: *Abrab.* bl. 96.

Hoe geestigh *wyken* de gezichten en verschieten
Langs gintsche heuvels, daar de kemel 't oog *ontwijkt*,
En, hangende aan 't gebergte, een teder lam gelijkt.

Dat HOOGVLIET hier behalven *wyken* ook *ontwyken* heeft, daerĳn hadt hy ANTONIDES tot eenen voorganger, die ook *verschieten* aen dit verwisselde: *Ystr.* bl. 37.

Maer ziet, terwijl ik spreek, is 't lant my verre *ontweken*.

Men zie ook S. FEITAMA, *Telemach.* bl. 23. 49. 348. den eersten met den tweeden druk vergelykende.

Uitnemend fraei voegt de Agrippyner verscheidene der opgemelde gebruiken, in den zin van *verschieten*, byeen in *Hecuba.* bl. 51.

Als 't strand zal *vliên* te rugge:

Hoe zullen dan uw' zinnen

Te moe zĳn, o slavinnen?

Als

Als ghy de groote plasfen
 Ziet groeyen, 't land *ontwasfen*:
 Als Jde allencx zal *blaeuwen*
Neêrduicken, en *verflacuwen*?

Waerin de zonderlinge beteekenisse van *ontwasfen* voor *verkleinen* doorstraelt, daer anders dit woord in eenen rechtstrydigen zin voor *groeter worden* meest gebezigd wordt. Doch van deze samenstelling met *ont* en foortgelyke voorzetsels zeggen wy mogelijk by eene andere gelegenheid wel iets naders.

Verder gaet het als de voorwerpen zo verre ons gezicht onttrokken worden, dat zy *verdwynen*. Ook dit vervangt *verschieten*. POOT lte D. bl. 397.

Hy ziet alreê de kruinen
 Der vaderlantsche duinen
Verdwynen van zoo veer.

Boven van het verschieten der starren handelende, zagen wy, dat ook de beteekenisse dier woorden met elkander verwandelde. Opmerkinge echter verdient het, dat het *verdwynen* niet eindigt vóór dat alles weg is. Zo zingt HOOGVLIET van wulpsche liefde, *Mengeld.* bl. 338.

Geen wulpsche liefde, die van weelde en wellust dronken,
 Uit schuim geboren, haast *verdwijnt* in naberouw.

Het zy ons geoorlofd van dit woord noch een niet onzêrdig gebruik aenteteekenen uit JOAN DE HAES
Jud. III. bl. 49.

Hy schijnt in diepheit van gedachten te *verdwijnen*.

Deze geheele verliezing der voorwerpen uit het gezicht was het, die POOT op het oog hadde, en in dit *verdwynen* is het, dat hy zegt, dat de dingen *smal en klein* worden, I. D. bl. 398.

Het zeepaert draeft vast heen,
En toont zich gins op 't velt der baren *smal en klein*.

Dit noemt de kunstige VONDEL *krimpen* in *Hierus*,
verw. I. Bedr. 2. Ton.

Om dat u Rome *krimpt* zoo klein in 't oog van verre
Zoo *krimpt* ons wederom uw aldergrootste sterre.

Doch hoewel dit in 't gemeen waer is, zijn er echter dingen, die zich van verre fraeijer en grootscher vertoonen, dan van naby. Van dezen zingt VADER BRANT, *Poëzy* bl. 46.

De werelt speelt haar rol op een vermomt toneel,
Begoehelt het gezicht: 't geringste geldt hier veel.
Van ver vertoont ze iet groots; doch als men 't wel bezielt,
Het is niet dat het schynt, 't is kleiner dan 't verschiet.

Doch dit zal aen den uiterlyken schijn, waerin zich zodanige dingen gemeenlijk vertoonen, toe te kennen zijn, anders verminderen zy naer mate huines afstands, tot zy eindelijk uit ons gezicht weg zijn. Fraei gebruikt ANTONIDES hier van *smelten*, *Yfr.* bl. 132.

Tot dat de zuiderzee 't gezichte schijnt te ontslippen,
En in het blauw verschiet *gesmolten*, weg te glippen.

En

En hier mede stappen wy van deze verhandeling af, en wenden ons tot het beschouwen van een ander woord, niet min vruchtbaer in beteekenissen, dan het voorgaende.

I I.

Doch eer wy des lezers aendacht daarmede bezig houden, willen wy, om hem eenige verpoozinge te geven, het een en ander aenmerken, dat op het laetste gedeelte van deze tweede verhandeling toe te passen is.

Niets is waerachtiger dan die opmerkinge van den schranderen LONGINUS, met wien het te wenschen ware, dat vele plaetsen onzer Nederduitsche Schryveren vergeleken wierden, dat de fouten uit die zelfde dingen hunnen oorsprong hebben, waeruit de deugden voortkomen: zie hem Vde afdeeling. Zo is het ook een zekere regel in de overdragten, en daeruit door aenhoudinge ryzonde leenspreuken, dat zulken, die van geringer of verächtelyker zaken genomen worden, in vergelykinge van die, wier plaetse zy vervangen, ondeugend, en dus, vooral in ernstige stoffen, te verwerpen zijn. Tot dit soort willen wy ook de naemspelingen brengen, en daer onder ook die betrekken, welke van een wapen of ander teeken genomen worden. Van deze allen waren goede en kwade voorbeelden, om daarmede den regel van LONGINUS te bevestigen, by te brengen, met het gezag van andere Schryveren over de rederijkkunde dan, de re-

432 OVER DE RECHTE GEBRUIKEN

den en het gezond verstand zullen een ieder lichtelijk overtuigen, en deze twee voorbeelden hem zulks duidelijk genoeg vertoonen; want doch wie, dien de verdiensten en het vervoeren van H. DE GROOT bekend zijn, wraekt niet die laffe speling met den name van *Huig*, en de lage overdragt by JOAN DE HAES, *Gedicht*. bl. 110.

Dan ziet gy eens de Loevesteinshe sloten
Den *Huig* geligt. —

En hoe weinig indruk zoude op het harte van dapperre legerhoofden eene aanmoediging maken, gelijk aen die van L. SCHERMER. bl. 78.

Vervolgt uw zegepraal noch verder op de *baanen*,

Maer, bedriegt ons het geheugen niet, zy hebben dit met anderen gemeen. En wie is er, die niet door naemspeling verleid wordt? En wie kan in de overdragt, vooräl, als eigen vindinge vleit, altijd zyne penne wederhouden? zeggen wy, wederhouden? liever, wie breidt het wel begonnene, inzonderheid, wanneer het vuer der jeugd hem voortstuwt, niet tot het kwade uit? Daerenboven, hoe velen dwalen, om dat zy zonder nadenken het voetspoor van anderen houden? Van dit alles zal deze aanmerkinge over de gebruiken van het woord *hangen* een bewijs opleveren.

Wat door 't zelve verstaen wordt is overbekend, ook dat het zo wel in een' overgaenden zin als in een' volstrekten gebruikt wordt.

In

In *bangende* voorwerpen worden wy twee dingen gewaar: eerst eene zekere *strekkinge*, waerin het gene, dat *bangt*, is: ten anderen eene *verknochtheid* van de zaak met het voorwerp, waerāen zy *bangt*. Beide deze opmerkingen hebben de beteekenissen van dit woord meenigvuldig gemaekt, en voorāl de laetste: want als schoonheid, welſprekendheid, zang en ſpel en dichtkunde dat uitwerkſel op ons gemoed hebben, dat wy er door opgetogen worden, en als buiten ons ſelven vervoerd aen die voorwerpen verknocht blyven, dan worden wy gezegd er aen te *hangen*, en in de uitbreidinge van dit gebruik zullen wy zien, dat hier en daer het zelve in een misbruik verānderd is. Dan, wy gaen tot de zake en voorbeelden over.

Tot de ſchijnbare *strekkinge*, welke wy in dit woord opmerkten, brengen wy het gezichte van menſchen, op een berg zijnde, of een klip of iets anders, dat verheven is, **VONDEL** *Ifigen.* bl. 44.

Wy vechten veiliger daerwe op de ſteenrots *hangen*.

Hippolijst. I. Bedr. 2. Ton.

— hem te volgen met gedult,

Die ergens *hangt* op een beſneeden heuvelsbult.

Noch *Gebroed.* V. Bedr. 1. Ton.

Het *hangen* van 't geberght met allerlei ſtāden

Van menſchen zoowel out als jongk, en arm en rijk,

Behangen. —

534 OVER DE RECHTE GEBRUIKEN

DE MARRE, *Batav.* bl. 214.

De scheepſien draven op 't onrustige gevaart',
Of *bangen* aan den top van ſtengen, raën en masten,
Als bijen aan 't gebloemt.

Van het yce, MOONEN bl. 107.

Weidt, blanke geitjes, weidt, en blijft hier vreedzaam *bangen*
Aen dezen heuvel. —

Ook HOOGVLIET, *Abrab.* bl. 96.

Van de vogels, VONDEL *Lecuwend.* I. Bedr. 2. Ton.

Of huwenze aen uw keel, een goddelijk geluit,
Dat duizenden verruckt die in de boomen *bangen*.

Van de bijen, HOOGVLIET *Mengeld.* bl. 268.

En liet een' dageraat van rozen op haar wangen.
Maar gy, o Bruigom, die gelijk een bij' bleeft *bangen*
Op zulke bloemen.

ANTONIDES. *Bellon, aan band,* bl. 21.

Zo woelt de bie — —

En *bangt* op zommerroos en riekenden Jasmijn.

D. DE POTTER *getrouwte Herd.* II. Bedr. 1. Ton.

Gelyk het Byetjen *bangt* bedoven in de roozen.

VONDEL in *Zangchin* IV. Bedr. 3. Ton. maakt van
deze gelykeniſe een voortreffelijk gebruik, om de ver-
kleefdheid van den raed en het volk aen den ſtam der
Taimingen uit te drukken:

Hoe

Hoe stillen wy de stad, en hof en hovelingen?
 Zy bingen aen den tak der hemelsche Taimingen,
 Gelijk een dichte zwarm van byen vast en hecht.

Zie ook ROTGANS, *Mengelp.* bl. 312. die bl. 112.
 hier voor *kleven* gebruikt :

Gelijk de byen op den geur der kruiden aazen
 En *kleven* aan 't gebloemt.

Van de Zuigelingen, MOONEN *Heilige Herdersz.* bl. 21.

Ik zagh het *bangen aen* de lieve moeders mam.

en VONDEL *Hierafalem verw.* H. Bedr. 1. Ton. bl.
 27. 35. enz.

Eer wy dit vervolgen, en aenwyzen tot wat zaken
 het al verder door 't gebruik gebezigd is, willen wy
 eerst eene plaetse van VONDEL aenteekenen, daer
 hy menschen, in de boomen zittende, *opgehangen*
volk noemt: zy is in de *Hecuba* V. Bedr. 1. Ton.
 bl. 53.

Andre op een' pijnboom bank of lauwer zich begeven:
 En 't *opgehangen volk* het gantsche wout doet beven.

Of dit goed zy, zullen velen vragen. Mogelijk zul-
 len sommigen zich daerop beroepen, dat het eene ver-
 talinge zy, en VONDEL hierin SENECA in zijn *Troa-*
des, *Aët.* V. v. 1082. gevolgd hebbe, daer hy zingt:

Hunc pinus, illum laurus, hunc fagus gerit,
Et tota populo Silva suspensa tremis.

Doch wy zullen om redenen dat daer laten. Want
 hoe

hoe dat ook zy, **VONDEL** mogt niet tegen den aerd der Nederduitsche tale zondigen. Echter willen wy, hoe vreemd deze uitdrukkinge ook klinge, dezelve niet volstrekt afkeuren. Die zich herinnert, van hoe vele zaken, die in de boomen hangen, dit deelwoord in de herderszangen voorkomt, zal het van menschen gebruikt niet durven wraken. Echter raden wy niemand aen, er zich van te bedienen, om dat het gebruik in opzichte van menschen er een andere beduidenisse aen gehecht heeft: waerom ook een ander on-eigenlijk gebruik van *opbängen* vreemd in de ooren klinkt, dat dezelfde Dichter heeft, *Noab* II. Bedr. I. Ton.

Men zagh hem menighmael *opbängen* in de lucht
Van d'aerde, uit yver diep verrukt in zijn gedachten.

Een tweede aenmerkinge over dit gebruik wilden wy maken, om het tot een andere zake over te brengen. Het einde waerom de *bijen* op de bloemen *bangen* is, om er hun voedsel te vinden. Hiervan is het fraei voor die sterke drift, waer door dieren, en menschen, niet beter dan die dieren, hunne prooi aenhangen, in gebruik: **ANTONIDES**, *Traxil*. V. Bedr. I. Ton.

— gelijk een nachtbeer blode en mat
Een onverdachte prooi in zyne tanden vat,
En zuigt het laeuwe bloet uit aderen en schonken,
En *bangt* op 't lakker aas ten halze vol gedronken.

De-

Dezelfde van de Spanjaerden in America, *Tftr.* bl. 41.

Noch treênze toe, en zien met arents oogen om
Naer gout, hun hoogste goet en eenig heiligdom.
Zy slokken 't vraetig in als hongerige raven,
En *hangen* op het aes. —

Ook in eenen beteren zin met betrekkinge op andere zaken, waarmede men zich lang bezig houdt, *Ge-dicht.* bl. 75.

Dan, 't is tijd om weder tot ons bestek te keeren.
VONDEL, het ryzen van een schip in een storm be-
schryvende, 't *lof der Zeev. Poëz.* I. D. bl. 156.
noemt het *hangen*:

Nu *hangt* men aen een' bergh: nu breekt de mast de wolcken.

Van den wind, N. S. WINTER. *Amstelsf.* bl. 70.

Westewindje! schuilt gy hier?
Oostrust! houd gy 't hier gevangen?
Blijft het in uw takjes *hangen*.

Van de tranen, VONDEL, *Gysbr. van Aemst.* III,
Bedr. Rei:

Zy ziet de teëre traentjes *hangen*,
Als dau, aen druppels op de wangen.

Zo ook *Hippol.* II. Bedr. 1. Ton. en MOONEN *heili-ge Herdersz.* bl. 28.

— wisch af de traenen van zijn wangen,
Die daer als morgendau, als paereldruppels, *hangen*.

Voor

538 OVER DE RECHTE GEBRUIKEN

Voor dit *hangen* bezigt VONDEL kunstig *druppen*;
Hippol. II. Bedr. 1. Ton.

Geen steen, zoo wit als sneeu, een' zee-gifte opgemeten
 Aen 't Indische strand, van 't oor *druppe*, —

Van de minnaers; want die aen wangen en lippen
 hunner minnaresen *hangen* blijven. ANTONIDES,
Yfr. bl. 127.

— en op die lieve wangen,
 En frisen mont, verrukt van min te blijven *hangen*.

Dezelfde, *Gedicht.* bl. 104.

Laet geen klim verknochter *hangen*
 Om den hoogen populier
 Als gy op de lieve wangen.

Zo ook J. D. HAES, *Gedicht.* bl. 164. en 200. Voor
 dit *op* en *aen* heeft ANTONIDES *vau*, *Ged.* bl. 80.

Nu Bevelot zijn leet verzoet
 En zijn Jozina met verlangen
 Ziet schaemroot van zijn lippen *hangen*.

Kleven heeft hy voor dit *hangen*. bl. 124. Zo ook
 ZEEUS I. D. bl. 147. en 377. *Hechten* dezelfde I.
 D. bl. 375. *Lymen* HOOFD 1ste Zang:

Dan leert men, slaauwtjes de weerlooz' ooghes luiken;
 En lieve lipjes aan liefs lipjes *lijmen*.

Sranden zou JAN VOS gezegd hebben. Dan hoe
 kwadijk hem dat bekomen zy, kan men by HOOGSTR.
Rede-

Rederijkk. bl. 9. zien; liever wenden wy ons dan tot dien waerlijk grooten dichtheilg J. V. VONDEL, *Jozepe in Egypte.* I. Bedr. Rei:

't Godtvruchtige geslacht van Seth
Lijdt schipbreuk op korale klippen,
Op een albaste en streelend bedt;
En strant op 't zachte strant der lippen.

Maer weder tot *hangen*. Niet alleen hangen de geliefjens aen *wang* en *mond*, maer ook *om den bals*. ZEEUS, I. D. bl. 374.

Of is 't mijn onverlepte jeugt
Die u om mijnen hals doet *hangen*.

Aen den bals, *Telem.* van FEITAMA 1ste druk bl. 87.
In iemants armen, VONDEL, *Maria Stuart* I. Bedr. Rei.

En eindelijk *mond aen mond*, en *arm in arm gestrengeld*, *Noach*, III. Bedr. 4. Ton.

Zo gaen wy over van de liefde tot de vriendschap; want schoon in deze de tederste *verknochtheid* en niet die *strekkinge*, waervan wy spraken, plaetse heeft, echter willen wy die, om de naeuwe verwantschap der spreekwijzen hier brengen. Een vriend dan wordt gezegd iemand *aen den riem* of *op zyde te hangen*. HOOFT, *Hardersk.* bl. 210.

— Ghy plaght my hier te veuren.

T'Ontsluiten wel uw' borst, toen ghy my, vroeg en laat,
Hadt *hangen* aan uw' riem, en hielt voor naauwsten raadt.

Hierin nagevolgd van ANSLO, *Poëz.* bl. 127. Van is

iemand *op zyde hangen* geeft ons ANTONIDES voorbeelden, *Gedicht*. §l. 176.

'k Zal dan voortaan niet meer u *hangen* op de *zy*,
En leeren uit uw *mbnt den gront* der dichtery.

En bl. 214.

ZEEUS. I. D. bl. 7.

Gy *bingt* den wellust niet gedurig aan de *zy*.

En bl. 126. enz. Van een minnaer heeft het MOONEN bl. 126.

De spreekwyze van in iemands *arm hangen* heeft VONDEL fraai overgebracht, *Adam in Ball*. IV. Bedr. I. Ton.

Zo lang het aerdrijck in den arm des hemels *bangt*.

Hierin gevolgd van ANTONIDES, *Gedicht*. bl. 34. DE KRAMER, I. D. bl. 53. II. D. bl. 77. dat VONDEL door *hangen* alleen uitdrukt, *Ovid. Hersch*. I. B. vf. 15.

En d'aertkloot *hing* noch niet, omringt van dunne lucht,
Gegront op wederwight. —

Doch om weder te keeren tot de beteekenis van de *strekkinge* der lichamen: niet alleen die schuinsch, maer ook die recht op en neder hangen, en dus een denkbeeld van de tonge van een evenaer geven, hebben de fierstijl geleerd dit woord derwaerts over te brengen. VONDEL *Noah* IV. Bedr. 2. Ton.

De tong der weegschaal zweegh, zoo langze in tegenwight
Bleef *twijflen*. — —

Hier-

Hiervan de beteekenissen van *twyfelden* een weinig vroeger in dit zelfde toneel:

— het aengevochten leven,
In noot van kistbreuk, —
Blijft *hangen* in een schael gewogen. —

Sterker *Maria Stuars*, I. Bedr. Rei:

Zy laetze twintigh jaer verlangen,
En tusfchen hoop en dootfchrik *bangen*:

Herkules in Trachin. bl. 3.

— dewijl uw vader in gevaeren
En 's levens weeghschael *bangt*. —

Zo wordt het ook tot andere zaken voortgezet, waer-
van men de gelijkheid zoekt, of de ongelijkheid aen-
wijst; HOOGVLIET, *Mengeld.* bl. 462.

Wie, die de zaken naar de grootheid der belangen
Kan aan den evenaar van 't reedlijk oordeel *hangen*.

En bl. 60.

Maar *bangt* mijn dankbewijs, o Vriendt Vermeulen,
Met uwe gift niet in den evenaar;

Zo ook om de gematigdheid van de lucht uit te druk-
ken, v. RIJCKELSMA, *wilde Eenden-jacht*, bl. 17.

Als 't niet te hart en ruyscht, min droocheyt is als regen;
De hit niet feef en fengt, noch kou te veel en kramt,
En warmt' in schalen *bangt*, dan fijn fy liefst geklamt.

Mogelijk is hier ook eene toefpellinge op den tijd, na-
— 1ste DEEL. M m 180

542 : OVER DE RECHTE GEBRUIKEN

melijk, wanneer de zon in het teeken, de *weegschael* genaemd, is: en dit schijnt uit het daeröp volgendes te blyken.

Dewijl nu de vogels in dit evenwigt zijnde gezegd worden te vliegen, en op hunne *vleugels te hangen*, wordt het ook daer van gebezigd. VONDEL, *Maeghdeb.* Vc. vf. 200.

Eerst zweven om het vier; dan *hangen* op haer pennen.

En *Ifigenie*, bl. 36. Zo ook HOOGVLIET, *Memgeld.* bl. 418.

— of de lecurik roert en rept
Zijn orgelkeel, en blijft, van gulle vreugt bevangen,
Al zingend boven 't wout en blyde beemden *hangen*.

Van de Serafynen, L. BARE *Bybelt.* bl. 146.

Zich heffen, stygen in de starrelichten boog
Des hemels, daar, terwijlze op hunne *wieken hangen*,
Uitbersten te gelijk. —

B. DE BOSCH. I. De bl. 2.

Hier boven 't velt een wolk van juichende eng'len *bing*.

Hier van by overdragt HOORT 14^e *Braviletsd.* van de kar van Venus:

Haar leege waagen *hangt* en dobbert op het zwerk.

Hieröm ook is het, dat de Dichters in hunne vlugt niet zelden by vogels vergeliken, opgevoerd door de
snel-

finelheid hunner vindingryke gedachten, op dezelve *hangen* blyven. HOOGVLIET, *Mengeldicht.* bl. 434.
zingt dus aan SCHIM:

Hangt en zweeft in uw gedachten
Met een kunstigh evenwicht:

En bl. 435.

Daalt op Adams Lofgezangen;
Of blijft in verrukking *hangen*.

N. S. VAN WINTER, *Amstelstr.* bl. 108.

Blijft mijn dichtgeest, blijft mijn hert
Juichende in bespiegling *hangen*.

Schoon, gelijk wy boven zagen, in vele plaetsen de overdragt van *hangen* by de *weegschael* gezocht moet worden, heeft echter de gelykenisse van een *rad* hier ook zijn gebruik: VONDEL, *Maria Stuart*, I. Bedr. 1. Ton.

Wie heden boven drijft is morgen de verachtste: (ste
Dit leerde ons 't wanckel radt, 't welck onder Hendrik d' Acht-
Zoo haestigh ommedraede en weer in twyffel *bing*.

Zie ook *Zanghini* I. Bedr. 1. Ton.

Duister is het, waer uit dit van denzelfden Dichter
zijn' oorsprong hebbe, *David. Herft.* V. Bedr. 1. Ton.

Dewijl dit oorloghspleit in punt van 't wijzen *hangen*.

Gezien hebbende de gebruiken, waerin de *strekkin-*
ge, welke het hangend voorwerp aen het gezicht ver-

M m 2

toont,

toont, meest in aenmerkinge komt; gaen wy over tot het denkbeeld van *verknochtheid*, waer door die dingen, welke al hun bestaen van iets hebben, gezegd worden daer aen te hangen: of ten anderen als de invloed van dezen of genen iemand zo aen zich snoert, dat dezelve hun wenk en woord als zynen regel stelt, en dus van hun afhangt, van dit laetste zullen wy eerst voorbeelden geven. *VONDEL, Adonias, II. Bedr. 3. Ton.*

Al 't priesterdom, rondom eh in Jerusaleem,
Hangt noch aen Abjathars, gelijk aen Arons, stem.

Palamed. IV. Bedr. 1. Ton.

Men weet hoe een soldaet aen Agamemnon hangt,
En van zijn handen vlieght. —

Noah, III. Bedr. 1. Ton.

Het raetflot *bing* alleen en alijk aen zijn stem.

Hier voor heeft hy ook *drasijen*, *David. Herf. IV. Bedr. 2. Ton.*

Nu *dracit* dit krijgspleit slechts op 't punt van Davids degen.

Zie ook J. DE MARRE *Batavia*, bl. 303. Even dus vindt men *dryuen* by *VONDEL, Lucifer, IV. Bedr. 3. Ton.*

Die op uw' wil en wenck, als op hun aspunt *drijven*.

Van het andere zullen wy langzaam opklimmen.

Be-

Bekend is de verbintenisſe van ons aen hem, in wien wy leven, ons bewegen, en zijn. Hieraan *hangen* Wy. VONDEL, *Jeptha*. IV. Bedr. I. Ton.

Als myne ziel, na zoo veel strijts, verlangt
En hijght naer Godt, waer aen mijn leven *hangt*.

Die een denkbeeld hebben van den band, die er is tusſchen de regeering en ingezetenen, tusſchen vorst en onderdaen; die weder beſeffen de hagchelyke gevolgen van een' strijd, zullen gemakkelijk begrypen, dat ook dit woord hier te pasſe komt. *David. Herft*. III. Bedr. 4. Ton.

— het ſtaet ons niet te lijdē.

Dat gy uw koningin en erfgenaem in 't ſtrijden,
Uw rijk, en al dit volck, dat aen uw leven *hangt*,
Zult *hangen* ('t zy de zoon u nederleight of vangt,)
Al teffens aen een' ſlagh. —

Krachtig, IV. Bedr. I. Ton.

— al de zegen

Van 't rijk en 'skonings ſtaet *hangt*, heden dezen dagh,
Aen Godt, den opperſten, en d'uitkomſt van den ſlagh.

2. Ton.

Het ganſche rijk, te blint aen 't hollen,
Hangt aen den teerling van dien ſtrijt.

Hoe dwaes verzeilen wy ons ſomtjids met de dingen,
dat daer die ons onderworpen moeſten zijn, wy het
hen zijn. Geen wonder dan, dat onze ſtaet daer me-

346 OVER DE RECHTE GEBRUIKEN

de stae of valle, ja er aen *hange*: *VONDEL*, *Noah*,
III. Bedr. 2. Ton.

Zich tegens 't jofferdom en vrouwentimmer kanten,
Daer *bangt* uw gansche staet, uw ziel en leven aen.

Faeton IV. Bedr. 4. Ton.

Wat raet? ons rijckroon *bangt* aen eene paerdehoef.

Hoe fraei bezigt onze Dichter dit woord van 't para-
dijssooft! *Adam in Ball*. III. Bedr. 2. Ton.

De gansche weereit *bangt* alleen aen dezen tack.

Hier voor wordt van hem fierlijk *dryuen* gebruikt,
Poëz. I. D. bl. 182.

Eh Mardocheus hals op Hesters haerbant *driift*.

Hippol. III. Bedr. Rei:

Op wien 't gewicht der wijde weereit *driift*.

Dus mede *Leeuwend.* I. Bedr. 2. Ton. *Maria Stuart*,
III. Bedr. 3. Ton. *Zungchin*, V. Bedr. 1. Ton.

Zy dryuen beide stil op hunne kousebanden.

Elus *dreef* heel Sina noch en vijftien groote landen

Alleen op 't erfgezagh van hunne majesteit.

Welke plaetse ook de aendacht van het lofsijk genoot-
schap MINIMA CRESCUNT gaende gehouden heeft.
Zie hen over het woord *dryuen*, *Maendel. Bydrag.*
II. Deel, bl. 535.

Macr.

Maer om weder tot ons woord te keeren : daar hangt niet alleen veel aen sommige zaken : maer wy hangen zo veel kosten, zo veel arbeids, zo veel onwaerdeebaren tijds, ja hart en ziel aen 't een of ander ; dat wy eindelijk tot ons zelven keerende , niet dan met schaemte onze dwaesheid erkennen. VONDEL, *Factor* I. Bedr. 1. Ton.

De houheer, vierigh in dien arbeit, *hing* by kans
Aen dit gesicht al 't eêlste wat 't oosten kon bevatten,

Noab, IV. Bedr. 2. Ton.

Waertoe den arbeit van eene eeu hier aen *gehangen*?

BREDERO, *Maortje* bl. 1.

En *hangby* hart of ziel 'sch haer beveysnde tracken.

ZO G. BRANDT, *aen 't werelds*, bl. 88. *Aen eer en booge staet*, SPIEGHEL *Hertspieg.* III. Bedr. vf. 33t. ja eer, goed, en leven aen hoe weinig somtijds? HOOFFT. G. *van Velken*, III. Bedr. 2. Ton.

Oft dat men 't aan de gunst der winden *hangen* zal.

Dingen, die ons behagen, hangen wy in ons gezicht ; op dat daerin onze oogen geduecig weiden. Dit leeren ons de wanden met schilderyen bekleed ; en meenigte plaetsen in HOOGVLIET'S *Mengeldichten* geveh ons aen de hand ; hoe wy ons daarvan fraci bedienen kunnen. Echter is er noch een doorluchterger *hangen*, wauncer dingen, die wy willen dat algemeen

348 OVER DE RECHTE GEBRUIKEN

meen worden; of der eeuwigheid toegewijd aen de
wieken van de *faem* opgehangen worden: als by HOOG-
VLIET *Mengeld* bl. 449.

Ai hang voor Neêrlant, uit een vriendelyke zucht,
Die Heldennamen aan de vleuglen van 't gerucht.

In het koor der eere; dezelfde, *Mengeld*. bl. 450.

— om met gezangen

Uw Naam in 't koor der Eere aen 't loofwerk op te hangen,

Zelfs, gelijk de krone van Ariadne, aen het gestarn-
te, zoo als dezelfde Dichter bl. 85. alle de Dichthel-
den, die Johanna Koerten verheffen, uitnoodigt,
dat zy

Haar Snyfchaar, met eenstemmige gezangen,

Aan 't hoog gestarnte hangen.

Dat de dichtkunst omtrent het snytuig van die vond-
tyke Juffer dit gedaen hebbe, leert hy bl. 327. zo
badt hy bl. 137. de geestige Rachel Ruisch, dat zy
voor 't vol vermogen aenneme

Den wil, die toelei, met gezangen,

Uw kunstpenselen groot van faam,

Naast Vaders wijdberoemden Naam,

Aan 't blinkend stargewelf te hangen.

De verknoottheid aen ongemeene dingen brengt de
gemoederen tot die opgetogenheid, waerdoor zy, uit
zichzelf als verrukt, daerïen hangen blyven: en die
din-

dingen zijn het, welke ons in verwonderinge zo wegvoeren, dat wy er niet alleen aen gezegd worden *geboeid*, *gebonden*, *gevangen*, *geketend* (zie HOOGVLIET *Men-geld*. bl. 48, 97, en 109. J. DE HAES bl. 388.) maer ook *gehangen* te worden. Hierin is het, dat schoon de stijf aen dit woord fraeije sieraden ontleent, de Dichters zich echter somtijds vergist hebben. Uit deze bron is veel goeds, maer ook nu en dan, door het inwerpen van verzuim of onnatuerlijkheid, iets kwaeds in die aengename beemden geleid. Het aenlokkelyke van de vindingen heeft de woordenschilders somtijds van 't spoor gerukt, om spreekwyzen van geringe dingen te ontleenen; die hunne stukken ontferen. Maer dat ons eerst het goede en fraeije streele, om zo niet dan ten laetsten en als gedwongen te komen tot het gene zo wel niet luidt, als de luister van hunne voortreffelyke namen eischen zoude. Hoe aenminnig is de schoonheid? hoe houdt ze ons opgetogen! P. LE CLERCQ *Huwel. Mintaf.* bl. 10.

En blijft als roereloos aan haare schoonheit *hangen*.

J. DE DECKER, I. D. bl. 91.

— die slechts aen schoonheit *hangen*,

Aen blancken neck, blontheit, aen bios van mont en wangen.

Ook ZEEUS *Gedicht*. I. D. bl. 383.

En waren er niet, die er zich aen *verbingen*? VONDEL *Leeuwend.* I. Bedr. 2. Ton.

En zoudt ghy aen een maecht; een weeskint, u *verbangen*?

M m 5

De

Dezelfde, *Noab* II. Bedr. 2. Ton.

Te reukeloos *verhangt* uw ziel aen schoone vrouwen,

Zo ook III. Bedr. 4. Ton.

Beklaecht dat hy zijn ziel *verbing* aen goude snoeren
Van joffrevlechten. —

En 5. Ton. In het gebruik van dit woord schijnt
zich MOONEN vergist te hebben, die het voor het een-
voudig *hangen* bezigt: *Hédersz.* bl: 126.

— hy volgt by dagh en nacht de gangen
Der lantgenote, vast aen haere min *verhangen*.

In eenen anderen zin bl. 59.

Al 't lantvolk (zoo 'k me niet bedrieg) zal aen uw mont
Verhangen, als gy hun dees tyding zult ontvdouwen,
In Goëls Gods belofte en waerheit bly aenschouwen.

En bl. 117.

My arremzaligh knaap, die korts noch met een open
En naerstigh oor my zelf *verbing* aen Godtschalks mont.

Het dunkt ons, dat dit woord niet anders dan in eenen
kwaden zin te nemen zy.

Hoe dierbaar is het kind aen zyne ouders! hoe *hangt*
ieders hart aen, en over 't gene hy bezint? *VONDEL*
Josef, in 't Hof. II. Bedr. 2. Ton.

Ick bid u om zijn ziel, die naer dit kind verlangt,
En nergens aen zoo zeer als aen zijn welvaert *bangt*.

David

David in Ball. III. Bedr. 1. Ton.

Hy weet hoe vaders hert naer tijdingen verlangt,
Het hart, dat over hem, gelijk een zegen, *bangt*.

DE POTTER *getrouwes Herd.* 1. Bedr. 4. Ton.

— een zuigeling,
Nôch leggende in de wieg, daar al myn ziel *aanbingt*;
Myn eenig kroost, mijn Zoon, —

POOT. II. D. bl. 63.

Ja derwaert *bangen* hart en lever
Der jongheit in 't gemeen.

Dan dit is niet alleen 't vermogen van 't beeld,
waerin de vader zich zelf beschouwt, of dat de lief-
de den minnaer te beschouwen geeft: dicht-, zang- en
spealkunst zijn ook met die kracht beziel.

ANTONIDES *Tjr.* bl. 130.

En 't alles aan den klank van zyne luit bleef *bangen*.

L. W. VAN MERKEN. *Poëz.* bl. 265.

Elks aendacht blijft verrukt aan haaren kunstgalm *bangen*.

HOOGVLIEF *Mengeld.* bl. 119.

Ja dat ze juichende blijft *bangen*
Op orgelklank en lofgezangen.

En bl. 385.

Hoe fiere Zeeus, dat schoon en blakend licht der kunst,
Bleef met verwondring aan mijn' Huberts toonen *bangen*.

352 OVER DE RECHTE GEBRUIKEN

Zo ook bl. 323. en 407.

Op dit vermogen verheft zich ook de welsprekendheid, door wie de geest, waerheen het den redenaer lust, heengedragen wordt, en aen wie zyne aendacht hangen blijft. HOOGVLIET *Mengeld.* bl. 81. aen de lippen:

Hoe zou mijn aandacht aan zijn lippen blyven *hangen*.

Zo ook bl. 373. en ANTONIDES *Gedicht.* bl. 182.

Fraai B DE BOSCH II. D. bl. 104.

Het nyver bijtje blijft aan 't verschântlooken kruid,
Op dat het honig winne, als onverzaadlijk *hangen*;
Niet minder yvrend *bangt* hier 't Godgezind verlangen
Aan Petrus mond, en zuigt daar zielevoedsel af.

Aen de stemme, ANTONIDES, *Gedicht.* bl. 251.

— daer de jeugt aen uwe stem blijft *hangen*.

Niet alleen aendacht en verlangen, maer ook de ziele wordt dit toegëigend. J. DE HAES *Gedicht.* bl. 244.

Dan bleef mijn ziel door dat geluit bevangen
En opgerukt, aen uwe lippen *hangen*.

Dan behalven, dat zy daeräen *hangen*, worden zy er aen *geboeid*, HOOGVLIET *Mengelpoëz.* bl. 97. *zien den spreker de woorden uit den mond.* bl. 31. *zijn verrukt en geketand aen de tong.* J. DE HAES. bl. 389. Want niet alleen *hangen* wy aen *mond*, *lippen* en *stemme*, maer ook aen de *tonge*. VONDEL *Salom.* V. Bedr. 2. Ton.

Nu

VAN SOMMIGE WOORDEN. 553

Nu schieen een ieders hart aen zyne tong *gebonden*.

FEITAMA, *Telemach.* bl. 211. 2de druk:

Idomeneus bleef met een aangenaam verlangen
Aan Mentors wyze tong als opgetogen *hangen*.

Deze worden ondertusfchen gezegd daer-met de ooren aen te *hangen* of *gehangen* te worden, en hier hebben zich sommigen van het rechte spoor laten af-rukken, die een manier van zeggen verkoren hebben, welke van laeg- en lomphed niet vry te pleiten is. Echter zijn er van dit soort, welke onze goedkeuringe wegdragen, als in 't gemeen in opzicht van menschen of dieren gesproken wordende.

L. BAKE *Bybelz.* bl. 157.

Maar Israëls oor blijf aan uw stem en vingers *hangen*.

Zo ook HOOGVLIEET *Mengeld.* bl. 92.

En aan de orakels met uw luisterende ooren *hangt*.

Hier een weinig van dit woord afftappende, zullen wy andere spreekwyzen, die aen deze verwisfeld worden, aenteekenen. VONDEL, *Adam in Ball.* III. Bedr. 2. Ton.

En door den ingangk van 't gehoor het hart *veroveren*.

De ooren *kluisteren* ZEEUS I. D. bl. 151.

Wil noch voor 't laetste uw oor aen mijn gezangen *kluiften*.

Huwten dezelfde, I. D. bl. 108.

't Was

354. OVER DE RECHTE GEBRUIKEN

't Was niet de zanglust, die u porde, zoo het scheen,
Uw oor aen myn gezang te buwen: neen, ó neen:

Lymen ANTONIDES, *Nr.* bl. 101.

De Nymfen *lijnden* weêr de zielen aen haer keel.
En bruilofsklanken, en muzijk der zeevioolen.

By de ooren bonden: HOOGVLIET *Mengelp.* bl. 48.

Die monsters temt en niet zijn toon *by d'ooren bondt.*

Zo ook bl. 377. *Leiden by de ooren.* VONDEL *Noah*
H. Bedr. Rei: en MOONEN *Herdersz.* bl. 127. Deze
alle keuren wy goed: de laetste van dieren gebezigt
wordende, hebben door hunne natuerlijkheid iets be-
valligs in zich, waermede zy ons innemen. De an-
deren zijn door de byvoegfels zo verzacht, dat zy
gemakkelijk ieders goedkeuringe wegdragen. Aerdig
heeft FEITAMA *Telemach.* 1ste druk bl. 78. voor het
oor, oog gebruikt:

Der Nymfen rei —

Scheen met haar oogen aen des prinzen mond te hangen.

De verandering in den 2den druk is hier te groot, om
te gissen, of deze uitdrukkinge dien grooten Dichter
naderhand voldaan hebbe. Zo vele verzachtinge echter
als in *sebeen* opgewonden is, dunkt ons, dat haer voor
alle navrage bewaert. Och konden de volgende zo
gemakkelijk door de zeve van het oordeel! VONDEL
Salmon. IV. Bedr. 3. Ton.

Zy

VAN SOMMIGE WOORDEN. 155

Zy vangen simpelen, en hangenze op by 't oor.

HOOGVLIET *Mengeld.* bl. 450.

Het hart door zinneprenten treft,
Of weêr by de ooren houdt gevangen.

En bl. 175.

En hoe in d'Amsterbuurt een aardigh Nimfje woont
Dat al wat kunst bemint by d'ooren houdt gevangen.

ZEEUS I. D. bl. 11.

Hoe beelden my uw lessen by het oor!

Dit denkbeeld van de dieren, van wien wy het goed keuren, overgebracht tot de menschen, heeft ons nooit kunnen behagen. En wie, die op het hooren of lezen van zo eene spreekwyze, zich vertegenwoordigt die *leiden der dieren by de ooren*, en daarmede het oogmerk des dichters vergelijkt, voelt niet, wy zeggen niet, dat hy vervalt van die verhevenheid der denkbeelden, welke hem opgevoerd hadde; maer, dat hy die zuiverheid mist, welke niet toelaet zich aen iets laegs, iets gemeens vast te maken! daer is in dat vasthouden, in dat *leiden der dieren*, en in de dieren zelf iets, waarmede onze geest niet wil, dat wy vergeleken worden. Daer is ook een dwang in, strydig met die vaerdigheid, waarmede wy ons aen al wat fraai is hechten, en hangen blyven. Het is waer, dat fraei, het welk ons opgetogen houdt en gevangen neemt, heeft eene dwingende magt, en daerom wordt somtijds het woord *dwingen* van deze dingen gebezigd: maeg wie ziet het onderscheid niet tuschen dien aengenamen dwang,

dwang, welke den redelyken geest gevangen neemt; en dien, waarmede weerbarstige dieren en monsters heen gevoerd, gesleurd en gescheurd worden. Dan, waren hier de mislagen alleen te zoeken! Hoe veel ruwer en wanschikkelyker komt ons deze van VONDEL VOOR, *Adam in Ball.* III. Bedr. 2. Ton.

Dat is de ziel met kunst door d'ooren heen gebaelt.

Vergelyk met dezen regel dien, welken wy hier boven uit dit zelfde tooneel aenhaelden, hoe veel aengener en bekoorelyker 'is die? daer is kunst, die hier ontbreekt. Want dit vermogen aan de kunst van spreken toe te wyzen, zal niemand, die eenen kieschen smaak heeft, toestemmen: Wat! zo verre is het er van af, dat van deze zogenaemde kunst hem een yzing over de leden gaet. Anderen heeft het verleidelyke der vindinge hier tot het belagchelyke vervoerd. Onder dezen is JOHAN. BRANDT, die veel op gehad heeft met de uitdrukkinge van *by de ooren ophangen*. Zie hem *Gedicht.* bl. 49.

*De droefheit wert vernieuwt, en onder 't vlytig hooren,
Hing zijn geslepe tong de Rijkstad op by de ooren.*

bl. 95.

*Deez' plaat verbeelt hem, die door Christe herderszangen,
De keurigste ooren aan zyn harp heeft ophangen.*

bl. 96.

Pontaan hing aan zyn tong de Kerken op by d'ooren.

bl. 100.

Wat hing 'er niet al volks aan deez geslepe tong?

MOO-

MOONEN *Poëz.* bl. 172.

Gewis een nektartong kan steene harten kneeden
Zoo handelbaer als was, en zielen by het oor
Ophangen naer heur lust. —

J. DE HAES bl. 742.

— zangk

Die onze zielen kan bekoren
En vangt en ophangt by hare ooren.

Hier toe behoort ook de plaetse uit *VONDELS Salmoneus* aengetogen: daer het *verleiden* beteekent.

Zie daer voorbeelden, waerin eene te verre getrokken overdragt, en al te groote toegevendheid aen het spelen van den geest, de Schryvers, door de onnatuerlijkheid der uitdrukkingen belagchelijk maakt by allen, die de eerste verbeeldinge van het gene door de spreekwyzen eigenlijk uitgedrukt wordt, zich voorstellen. Wy spreken niet van *zielen by de ooren ophangen*, dat MOONEN en DE HAES gebruikten: die denkbeelden zijn zo vreemd van elkanderen, dat er geen smaek van vindinge in overblijft. Maer wat is toch dat de *song de Rijkstad by de ooren ophangt*; *kerken aen de song by de ooren ophangen*? Wat, dat er *veel volks aen een geslepe tonge hangt*? Wy weten wel, dat men hier zou kunnen tegenwerpen, dat in de plaetse uit *FEITAMA Telem.* bl. 211. voorkomt, dat *Idomeneus aen Mentors song hangen bleef*, maer behalven dat hier van één, daer van velen gesproken wordt, zo voegde de schrandere Dichter er by *als opgetogen*.

1ste DEEL.

Nn

Dat

Dat zelfde is het, dat wy wraken in het aengehaelde van BRANDT bl. 95. Daer is in de maniere van fraei spreken eene kiesheid waertenemen, welke behartigd zijnde, alles sierlijk, verwaerloosd, alles afzichtig maekt. Om hier toe te komen is behalven eene natuerlyke zuiverheid van smaak, het verzamelen van vele spreekwyzen, en het vergelyken van die aen malkander, om ze zo eindelyk te konnen beoordeelen; en laetstelyk het overgeven van zyne eigene stukken aen het naeuwkeurig wikkend oordeel van anderen, noodig; waeräen wy ook deze proeve van taelliefhebbery overlaten. Dat dezelve langer zy, dan velen mogelijk behagen zal, is niet ons, maer de meenigvuldige gebruiken der woorden toe te wyten, waer van een bloote meldinge, zonder stavinge met voorbeelden, het nat, dat wy ons voorgesteld hadden, niet bevorderen kon.

Het Genootschap:

MAGNA MOLIMUR PARVI.

GE.

G E D I C H T E N .

T W E E D E
VISSCHERSZANG:

Uit het Latijn van
ACT. SINC. SANNAZARIUS.

G A L A T E A.

Waar 't Iusthuis Mergillijn van verre eene uitgelezen
Vertooning maakt in zee, aan eene rots gerezen,
Zat Vischer Lycon wat te rusten op het strand;
En wijl zijn makkers, in het donker kort by 't land
Met fakkels zwierende, uit de hun bekende hoeken
En streken, wakker druk den kost met vischen zoeken,
Of volle netten strandwaard sleepen in den nacht,
Slaakt hy mistroostig by zich zelve deze klacht.

Zo zal dan gave, zo zal vleien, bidden, smeeken,
Gestrenge Galatee, uw steenen hart nooit breken,
Verspillen we op dat hart dan eeuwig ons geweent?
Spilt dus de golf haar kracht op bare klip en steen!
Verstuift mijn klacht in wind! ach! zie het alles slapen;
Het zeekalf sluimert; zeegedrochten, hoe wanschapen
Verkwikken hunne leen door de aangenaamste rust.
Het westewindje zwiigt: de golven langs de kust
De golven rusten mee, in zachten slaap gedoken.
De glans der starren aan den hemel is gebroken.

N n 3

Maar

562   TWEEDE VISSCHERSZANG.

Maar ik, ach arme! mis verkwikking: ik alleen!
 *k Waak gansche nachten, derf de rust, en zucht en wech.
 En noch kan 't alles u verzachten noch bewegen,
 Was ooit Lykoris my voorheen zoo ongeneegen?
 Droeg Lyfis tegen my zich ooit zoo onbeleefd?
 Schiep Doris, welke nu de ryke Amyntas heeft,
 Hoe schoon ook, niet weleer in myne jeugd behagen?
 Ja *k hoor (verneem er na) nog dikwerf om my klagen
 Van 't hoog Enarien: en smaakt mijn deun niet mee
 Het luistergretig oor van schoone Hyalé,
 Beheerschter van de kust en uitgestrekte landen,
 Ja die den Zeegod zelf in 't water zou doen branden:
 Die schobne, uit overoud Iberisch bloed gedaald!
 Maar waar toe toch die smert en droefheid opgehaald?
 Wat baat het, dat ik haar en andren kon bekoren,
 Zoo gy afkerig blijft, en straf en wreed, uwe ooren
 Aan mynen zang onttrekt. Worde ik van u veracht,
 Worde ik van u vermaad, (wie had het ooit gedacht?)
 Wat baat my 't alles: kan mijn liefde u niet behagen,
 't Is uit met my. Zonde ik nog sedert weinig dagen
 U duizend oesters t' huis, die 'k aan Mizenus las,
 Euplee en Pauzilijp bewaren in hun plas
 My ruim zo veel: ook geeft my Nefis uit zijn baren
 Vol op van eglén, die de bittere mastikblaaren
 In 't heetste van de lente of zomer niet beschaaen,
 Noch die voor d'invloed en de kracht der nieuwe maan
 Ooit krimpen zullen. Ja ik wist al lang voor dezen
 Gezwind van rots en klip de purpervisch te lezen;

Ook

Ook weet ik, hoe men 't sap tot purper onderscheidt,
 En hoe men d'oester vol bewaart en toebereidt.
 Waar toe my dan geschuwd, waar toe my dan ontloopen,
 Ik heb daar by ook wol om in die verw te doopen,
 Wol, Galatee! waar in uw fiere schoonheid prijkt,
 En Galatee de kroon der Vischerinnen strijkt;
 Ja wol, die zachter is, dan 't zachte schuim der baren,
 Wol, die, toen Melizé, (die herder, grijs van jaren)
 My van de ginsche rots myne onbekende kunst,
 En zangen hoorde, hy my schonk uit zuivre gunst:
 Neem aan, o zoete knaap, dees gift van myne handen,
 (Dus sprak hy) voor dien zang; die de eerste op onze stranden
 En strandbedryven zet een wijs, die my verkwikt.
 Van toen aan heb ik reeds die gift u toegeschikt,
 En in een ben-bewaard. Maar neen! gy blijft my schuwen,
 En laat my geene hope, om ooit uw hand te huwen.
 Neen! Galatee blijft streng. Zy licht, o ongena!
 Terwijl ik kwijn, en om haar min verloren ga.
 't Is uit met zingen. Wat! moet ik my zien verachten,
 En kreunt zich 't spytig meisje aan my noch aan mijn klachten.
 Alleen, om dat ik slechts een sober vaarttuig reë,
 En om den kost met net en angel, visch in zee.
 Ha! Ha! denk eens te rug, dat Glaucus meê de baren
 In 't pinkje, langs de strand zijns Vaders heeft bevaren,
 En meê in 't zand gewoeld. En is hy thans geen Heer,
 En medegodheid van het breidelooze meer?
 Kwam ook mischien de praat van Lyda u ter ooren,
 Ach! Galatee, zoe ge u aan lossen praat woudt stooren!

Ze geeft er breed van op, ja maakt my zelfs verdacht,
 Als had zy vaak wie weet wat tulltjes my gebracht.
 't Is onwaer, zoetste! dat ik ooit haar dacht te minnen;
 Dat wou zy well ik zweer by zee en zeegodinnon,
 Ik minde Lyde nooit: indien ik liege, moet
 Ik 't boot verliezen en versmooren in den vloed.
 Maar ach! wat male ik? waar zal 't henen op het leste,
 'k Gaa zwerven over zee naar een uitheemsch geweste,
 Waar nimmer Schippersmaat heeft voet aan land gezet;
 Daar, daar betreur ik dan mijn noodlot onbelet.
 Waar henen heb gewend? naar de eeuwige koude plasfen,
 Daar nooit een pinkje komt; aan 's aardrijks uiterste asfen,
 Daar alles is verkleumd van koude en sneeu en vorst.
 Of zuidwaards op, waar 't al verfmacht van hitte en dorst,
 En daar in 't barre zand de zwarte menschen wonen,
 En zich de zen op 't hoofd veel nader komt vertoonen.
 Maar ach! wat maal ik dus! ik raaskal. Waar ik gaa,
 Door rotze en hitte, volgt mijn bange ziel my na:
 Ja vlied de hitte, vlied de winden, vlied den regen,
 De liefde vliedt men niet: die volgt my allerwegen,
 Die neem ik nog met my in myne grafplaats mee.
 Kom Lycon, werp u maar van deze rots in zee.
 Och Nymfen; doet my hier een' zachten dood genieten,
 En maakt een einde van eens minnaars zielsverdrieten.
 Zo zal de Schipper, die van Kuma of Kaiet
 Langs deeze kusten zelt, hier na nog wel een kreet
 Met zyne schorre keel doen klinken van den steven.
 „ Naar stierboord! op het roer! ja wakker op! hier neven,
 „ 't Is

„ 't is onklaar! op het roer! 't is onklaar! wakker! wendte
 „ Hier hebben wy de rots, door Lykons dood bekend,
 „ Die barre rotzen, die zijn droevige uitvaart zagen”

Dus eenzaam bleef de knaap den dooven winden klagen,
 En stortte vruchteloos zijn zuchten uit in zee,
 Tot dat de morgenzon ter oosterdeur uitreë,
 En, na 't verdryven van de vale morgenschimmen,
 Den gladgestreken plas van roozerood deed glimmen.

DERDE VISSCHERSZANG.

CELADON, MOPSUS, CHROMIS, JÖLAS.

Zoo Vischer Egon my de waarheid heeft verteld,
 Zo moet het buitig weër en driftig zeegeweld,
 Maat Mopsus, u te Baule, een tijd van zes paar dagen,
 Doen toeven hebben. Wel al zeg my, toen die vlagen
 Voortduren bleven, waar gy toen den kost'len tijd
 Meë doorbracht: wat gy in de strandrots zongt om strijd
 Wat was Jölas zang? Wat liedt deedt Chromis hooren?

M O P S U S.

Meent gy, o Celadon! dat zang ons kon bekoren?
 Wat wisten wy van zang in die verlegen rust:
 Toen niemand schaaloos aan de klippen langs de kust
 Dorst schelpen gaderen, of stekelkrabben zoeken,
 En 't brooze pinkje op 't droog gezet, of aan de hoeken
 Der klippen vastzat: toen geen netten konden uit-
 Gespannen worden: 't hield sich alles in de milt.

N n 5

Men

266 DERDE VISSCHERSZANG.

Men traid met voeten korf en bunnen, angels, twygen
 En fulken. Evenwel maat Chromis kon niet zwygen,
 En de oogen keerende naar 't hoog Inarimé,
 Van hier koos (hief hy aan) koos onze manschap zee,
 Wat wreede ballingschap! met welbezeilde kielen,
 Waar op de wakk're jeugd, zoo vele brave zielen,
 Na bitter oorlogswee haar leven voor haar' Vorst
 Betrouwde, en hem ten doel der zee verzellen dorst:
 Die echter (zoo we ooit staat op losfe tyding maakten)
 Reeds boven Stechas en Liguries klippen raakten,
 En toen de Rhône op zijn gevaren: ('k meen wel, dat
 De stroom naar mijn onthoud den naam van Rhône had:
 Men vraag 't Amilcon maar.) waar m' aan de vochte zanden
 't Afloopend zeevat kent, en 't kruit der Britsche stranden
 Van verre wordt gezien; waar (is 't geen yd'le praat)
 De kustbewoners, als de zee het strand verlaat,
 De vischen op het droog met bloote handen vangen,
 Niet verder, Chromis! wil mijn bange borst niet prangen;
 Vernieu mijn smerten (zei daar op Jölas) niet.
 Ik hoorde uw' Lycabas dit tot mijn groot verdriet
 My, aan 't Lucrynsche lak, nog kortz op 't breedst verhalen,
 Hy zei my, dat hy zag, hoe 't zonlicht zyne stralen,
 Door golf en newel heen, in 't westerpekkel zonk,
 Net of wy zynen glans, aan onze lucht te pronk,
 Ver achter 't zeestrand van Kaieta in de baren
 Van ginsche heuvelkruin onze oogen zien ontvaren,
 En ziaken achter 't duin: hy meende ook in den plas
 Te hooren een gedruis, als 't kraken eener as

Eens

Eens wagens, die te post den hemel af komt rennen.
 Wat leerde hy my niet verschil van zeden kennen.
 Hy sprak van volkeren, van ryken, landen, steên;
 En huizen, hecht gebouwd van hout, en eik, en green,
 Hy noemde namen, die ik naaulijks uit kan spreken,
 Tarbelle, Bauvaisis, Morine, en andre streken,
 Voor my onmogelijk te onthouden: zag al meê,
 Hoe 't water, weide en beemd herschiep in bare zee;
 Hy heeft met schepen, die bedekt van boven waren,
 Hoe noeme ik nu dien naam...? den Loirestroom bevaren;
 Maar (zei hy verder) 'k voel mijn hart te zeer ontfeld;
 't Is andre zorg, die thans mijn' bangen boezem kwelt:
 En weet ge iets, Chromis, om eens rustig uit te klagen:
 (Ik weet, dat Chloris liefde u is om 't hart geslagen:)
 Komt, zing dan beurteling, en hef een minnelied,
 Zoo dat het Mopsus hoore, en naspele op zijn riet.
 Dus koutten zy: ik zweeg, maar echter in dit zwygen
 Paste ik de rietensluit van mynen hals te krygen;
 Ten einde ik hunnen deun, door ieder onderling
 Om strijd te neutien, op myne ruischpijp ving.
 Fluks liet zich Chromis dus, en dus Jölas hooren,

C H R O M I S.

O Waterjufferen, uit treflijk zaad geboren,
 En aan de zee gewijd, brengt my een gift uit zee
 Die stuursche Chloris stillt, die Chloris maak' gedwee,
 Of, is die strenge door geen giften te belemen,
 Zoekt iets in zee, dat my van liefde moog genezen.

JÖ.

368 DERDE VISSCHERSZANG.

J Ö L A S.

Sireenen, gy mijn troost, mijn lust, mijn zorg alleen,
Aanhoort mijn' laatsten eisch, myne uiterste gebeën.
Of wreede Nifa moet Jölas gunstig wezen,
En toegang geven tot haar gunst, of hem na dezen
Zien kwynen en vergaan, terwijl dit wier, dit dal,
Dees klip den armen knaap ter grasplaats strekken zal.

C H R O M I S.

Gelijk de pinkjes, die door 't zachte zeenat bruischen,
Als 't westewindje laauwt, zoo dat de golfjes ruischen,
En zachtkens hobbelen en stronklen op elkaar,
En al de jonge jeugd, bewust van geen gevaar,
Op de overloopen zwiert: zoo was ik wel te vrede,
Toen Chloris my bemiade, en hoorde naar mijn bede.

J Ö L A S.

Gy ziet wel, hoe de storm en 't buldrend onweer woedt,
Dat retzen beukt van een; hoe uit d'ontroerden vloed
Het barnend welzand stuift, uit d'afgrond opgedolven,
Het hart der aarde kraakt: de holle dollen golven
Verbolgen slaan op strand: ik zeg, zoo ik niet mis,
Dat dit het ware beeld van stuursche Nifa is.

C H R O M I S.

Zeehoeder Proteus, wijdberoemde waterkoning,
Die uwen drietand zwaait in uwe blaauwe woning,

Spoeft

Spœi voort (gy, Goôn, versmaadt den uitgelaten trots)
 Spœi voort, gy moogt dat doen, naar Pithecuses rots,
 Om trotze Hyalé uw liefde te verklaren;
 Zeg, dat gy hoeder zijt der monsters in de baren.

J Ö L A S.

O Glaucus, deze klip, de klip, die 't kórtst van land
 Gerezen is uit zee, bevat mijn' minnebrand;
 Zwem vry daar henen, wil vry derwaard u begeven.
 Maar, eer de stuursche Nize u doe te rugge streven,
 Uw ruwe leên veracht', zo zeg haar, dat gy meê
 Geschubde visch aan land gesleept hebt uit de zee.

C H R O M I S.

Jupijn scheppe in zijn wieg, in Kreta welbehagen.
 Laat Venus haren roem op 't grootfche Cypros dragen.
 Dat Samos Juno smaak' en Lemnos aan Vulcaan.
 Zo lang Enaries kust en haven smaken aan
 De schoone Hyalé, moet zeker Lemnos wyken,
 Moet Samos ook de vlag voor 't hoog Enarie stryken.

J Ö L A S.

Dat Rhodopé door u, o Mars, in aanzien stijg';
 Merkuur, prijs gy Cylleen; Diane gy Ortijg;
 Minerv', gy moogt Hymet met uwe gunst vereeren:
 Mijn Nisa blijft als nog te Procida verkeeren.
 Maar wisten zy, wat vreugd Procide Nisa biedt,
 Ik wed', Diaan Ortijg, Minerv' Hymet verfiet.

CHRO

C H R O M I S.

Hier zinkt een hol; hier rijst een rots; hier schieten bleezen,
 Die 't Vischersvolkje tot de fuiken wel mag kiezen.
 De myrten groeien hier in 't wilde op aan den kant.
 Had ik nu Pholoë of Chloris aan de hand,
 Hoe stil en hoe gerust zoude ik, aan deze rotzen
 Gezeten, dwarrelwind en storrembuien trotzen.

J O L A S.

Geen rustplaats zonder u lacht nu of ooit my aan;
 Ik tel het aardrijk niets; ik laak de weeke baan;
 'k Haat angel, aas en roede en lijn en fuik en netten.
 Maar woudt gy, zoete Nize; u by my nederzetten,
 Dan wierd my alles zoet, al moest ik zelfs aan 't strand
 De Vischvangst oefenen in 't Lybisch dorre zand.

C H R O M I S.

Soëse levert puik van tarbot uit haar baren.
 Dicarch geeft slokvisch op; en Hercules pylaren
 By Baie schaffen ons den voorraad van barbeel,
 Amalphis roemt en stoft op tandvisch, wijd van keel;
 Van prille Vrijsters kriebt Parthenope. Wat hoeken,
 Wat kusten zou men my dan raden te bezoeken.

J O L A S.

De Sargus dartelt in het wier en vlotte gras,
 De Melanurus zwemt in d'open waterplas.

De

De Herder gaat ten rei in zyne zilveren stroomen.
 De Polypos kleeft aan de klippen, buiten schroomen:
 Ik, Nize, kleef u aan, en wijk niet van uw poort.
 Waar vond ik zoeter en genoegelyker oord.

M O P S U S.

Tot hier toe, Celadon, geheugt my, dat zy zongen,
 En t'zamen om den prijs van hunne zangkunst dongen,
 Terwijl de weerklank door de rotzen werdt verspreid.
 Zy kreunden weinig zig aan de ongestuimigheid
 Van zee en wind en weer; maar droegen, wel te vrede,
 Hun lof, en gift, geschikt elk naar zijn zangén mede.
 Vorst Triton zelf stond schier op 't zien daar van verrukt.
 Ik schonk den een' een schelp, met myne hand geplukt
 Aan Circels klip, waarop de schoonste verwen pronken;
 Den andren zeekoraal, getakt en schuin van tronken.

KLACH:

K L A C H T E
V A N
A A R T S V A D E R J A K O B

*Op het ontvangen van den bebloeden rok
van zynen Zoon Joseph.*

Ach! leeft mijn Joseph dan niet meer,
Is dus mijn liefde, en lust, en eer,
Mijn hoop, mijn troost verdwenen!
Ach Joseph, mijn bemindste zoon,
Mijn vreugde en wellust, schat en kroon,
Zijt gy voor altoos heen!

O smart, o zieldoorknagend leed!
Mijn oog, zie hier dat zelfde kleed,
Dat ik, nog kort geleden,
Aan hem ten blijk van liefde schonk
Dat kleed, dat toen zoo heerlijk blonk,
Is nu in 't stof vertreden,

Is gansch bezoeteld met zijn bloed,
Wat ondiep heeft er zoo verwoed
Mijn Joseph my ontdragen,
Wat wangedrocht heeft klauw en tand
In 't vel en vleesch en ingewand
Van mynen zoon geslagen?

Kon dan uw verschontloken jeugd,
 Uw teedre Godsvrucht, blanke deugd
 Uit uw gelaat te lezen,
 U tegen 't roofziek ongediert,
 Dat eislijk loeit, en brult en tiert;
 Geen schild of pantser wezen!

Is 't wonder, dat ik schreie en klaag?
 Ik zie mijn' Joseph in de vaag.
 Zijns levens my ontrukken:
 O Zoon van mynen Ouderdom,
 Mag ik u dan niet wederom
 Aan mynen boezem drukken?

'k Herdenk, hoe naar en bang 't my viel,
 Toen my de wellust van mijn' ziele,
 Mijn Rachel werdt ontrogen,
 Toen was nochtans haar teder kroost
 In myne smart een zachte troost,
 De blijdschap myner oogen:

Maar nu treft my te felle slag,
 Ach Jakob! moest gy deezen dag,
 Dit aaklig uur beleven?
 't Waar zaliger voor u geweest,
 Dat ge op den zelfden tijd den geest
 Met Rachel hadt gegeven:

1ste DEEL.

O o

Das

Dan hadt gy nooit dat dondrend woord,
 Die vreefelyke maar' gehoord,
 Uw Joseph is verflonden,
 Die schoone lentebloem geknot,
 Zie hier het eenig overschot,
 Zijn rok is slechts gevonden!

Mijn Zoon, waar 't nog een zachte dood,
 Die u voor altoos de oogen floot,
 Hadde ik uw laatste reden
 Gehoord . . . Maar ach! een prooi te zijn
 Voor leeuw, of beer, of wolf, of zwijn,
 Gesleept, verscheurd, vertreden!

Dit prangt, dit praamt mijn' banger geest,
 Dit drukt uw' Vader 't allermeest,
 Geen graf mocht u gebeuren,
 Uw lighaam rust in 't ingewand
 Van 't ondiep, door wiens klauw en tand
 Ge uw leden zaagt verscheuren:

Waarom zonde ik u dus alleen,
 Mijn Zoon, naar Sichems weiden heen?
 O doodlijk henen zenden!
 Uw reis was 't middel tot uw' dood,
 Ik, die u deeze reis gebod,
 De bron van deze ellenden.

'k Had my vergeefsich wat goeds voerspeld,
Wanneer ge ons voormaals hebt verteld

Van uwe wondre droomen,
Geen heerschappy, geen hoog gezag,
Maar een te schriklijk sterfot, ach!
Moest dit u overkomen!

Gy, o mijn andre zonen! zijt
Het voorwerp van uw afgunst kwijt,
Maar ik, ik mis mijn vreugde,
Mijn Joseph was in tegenspoed
Een balsam, die mijn zwak gemoed
Zoo meenigwerf verheugde:

Wat zou my troosten in mijn smart
Nu ik de blijdschap van mijn hart,
Mijn' waardsten zoon moet derven,
Dit ongeval drukt my te zeer,
Nu lust het leven my niet meer
'k Zal met mijn' Joseph sterven.

O mijn en Josephs Heer en God!
Waarom treft my dit eislijk lot?
Ach! neem my weg van de aarde,
Nu ik mijn dierbren Joseph mis,
Is Cana my een wildernis,
't Heeft niets voor my van waarde,

Nu is de gansche wereld my
 Een akelige woesteny
 Waar 'k raadloos in moet zwerven,
 Uw dood, o Joseph! staat my duur,
 'k Zal treuren, tot dit heuchlijk uur
 Verschijnt, dat ik zal sterven.

G E Z A N G
 V A N
 AARTSVADER JAKOI

Op de tydinge, dat Joseph leefde.

Slaak nu geen bange zuchten meer,
 Mijn ziel verhef den Opperheer,
 Laat af van angstig kwynen:
 't Is tijd, dat alle droefheid zwicht.
 Nu 't alverkwikkend zonnelicht
 Mijn Joseph mag beschynen:

Mijn Joseph leeft, die troetelzoon,
 Die parel aan mijn huw'lijkskroon,
 Het leven van mijn leven,
 Wat vreugde na zoo fel een smart,
 O blyde maar, die 't kwynend hart
 Weer nieuwe kracht kunt geven!

GEZANG VAN AARTSVADER JAKOB. 577

Gelijk we in 't heete jaarfaizoen,
Het veldgewas en 't lachend groen,
Gezengd door zonnestralen,
Zien kwynen, doch door 't zilveren nat
Van frisfchen hemeldauw bespat,
Met schooner luister pralen;

Niet anders derfde myne ziel,
Toen Josephs dood haar overviel,
En vreugde, en geest en leven,
Maar nu, nu krijgt zy nieuwe kracht,
Mijn Joseph was niet omgebracht,
Geen ondief deedt hem sneven;

O Neen! hy leeft, hy leeft in eor,
Wie kan, o Josephs God en Heer!
Uw raadsbesluit verzetten?
Hy leeft in een' gewenschten stand,
En 't uitgestrekt Egypteland
Eerbiedigt zyne wetten:

O droomen, wier beduidenis
Nu middagklaar gebleken is,
Gy speldet reeds te voren,
Wat, naar 't aanbiddelijk beleid
Der allerhoogste Majesteit,
Mijn' Joseph waar beschooren!

378 GEZANG VAN AARTSVADER JAKOB

Hy leeft, hy leeft, bekroond met eer,
Egypte buigt zig voor hem neêr,
Het knielt voor zynen wagen,
Dat slechts myne oogen, eer 't gezicht
Geheel beroofd zy van het licht,
Mijn' dierbren Joseph zagen!

Dan stonde ik vrolijk 't lijf aan 't graf,
Mijn ziel aan mynen Schepper af,
Dan . . . Maar ik voel my wekken,
Op, op, mijn oude en stramme leên,
Ik zal naar mynen Joseph heen,
'k Zal naar Egypte trekken!

O ja, mijn Joseph, 't zal geschiên;
Mijn oog zal u nog wederzien,
Eer 'k van het stof zal scheiden,
'k Moet u aanschouwen in dien stand,
Eer 'k gaa naar 't hemelsch Vaderland,
Waar ik u zal verbeiden.

Uit het Kunstgenootschap

D. A. O. M.

BLAD

B L A D W Y Z E R

V A N

WOORDEN EN ZAKEN.

A.

- A** wierdt oulings met *z* verlengd. 314. Oudtijds gebruikt ter verlenging van de *O*. 330. Hebben de oude Latynen verdubbeld in *Aasa* &c. bladz. 298
- Aa.** over de spelling van *AA* en *AE*. Zie 318. en volg.
- Absahren**, sterfen, *mori*, afgeleid. 385
- Achtersteven** der schepen wierdt oulings met bloemen en wimpels versierd. 202
- Adrifjan** (AS.) *pellere*, *propellere*. 411
- Adversaria** te maken raedzaam. 103
- AERDE**, *tetra*, anders *erde*, *herde*. 16
- zekere Godheid** *Hertbus* ald. 221
- Aerdkloot** wat anders dan *wereid*. 221
- Aertbus** of *Hertbus* zekere Godh. der Duitschers. 16
- Afleiding**, van veel nut. 355
- Affchryvers** verwaerlazen de spelling. 292
- Afbanding** (Ysl.) *inficis*, afgeleid. bladz. 383
- Ahnden**, *ulisci* en *ahnen*, *prafagire*. 379
- Al** der M. Goth. beantw. onze Diphthong. *ei*. 329
- Almfalth** (M.Goth.) eenvoudig, afgeleid. 382
- Alms** (M. Goth.) een. 329
- Albion**, *Albin*, de oude naem van *Brittanien*. 266
- ALLEEN**, oulings *allefn*. 327
- Almeloo**, van *lo*, *locus altus*. 8
- Amazonen** belagchlijk afgeleid. 365
- Analogia** of regelmaet moet in het spellen wel bewaerd worden. 286
- Anaphora**, herhaling van 't zelfde woord. 236, 239
- ANZ**, by de ouden, voor *an*. 309
- Antp** van *lo*, *locus altus*. 8
- Apex** of bovenstreepken by de oude Latynen in gebruik. 300, 301, 302
- April**, *Postetmaend*, *Postetmonath* van *Ostra* 23, 27. Was een de Godin *Ostra* toegeheiligd. 497
- O o 4 Atans

B L A D W Y Z E R

- Branmanoth** benaming van *Augustus*. *blad.* 27
Arbaidjan (M. Goth.) arbeiden. 329
Armin beteekent een held. 274
Afyndeton, ontkoppeling. 237, 241
Arbifilla (Ysl.) twyfelen, afgeleid. 379
Hugo (Goth.) oog. 332
Augustus, **Branmanoth** genoemd. 27
Mut (Goth.) ook 332
Musfwaffen, *vagari*, zwerfen. 372
AVR by de ouden voor *af*. 309
Avondfchemering fraei befehreeven. 38
- B**
- Badubenna**, zeker bosch. 395
BAEY, inham, zeeboezem, afgeleid. 378
BAEK, *zich spiegelen aan een beek*, afgekeurd. 194
Baende, *bande*, *bend* (AS.) band, *vinculum*, afgeleid. 384
Baendel, *bundel* afgeleid. ald. 387
Baerre, *beere*, (AS.) *feretrum*, afgel. 386
Bagus (Goth.) boom. 332
Bague (Fr.) *Annulus*, afgel. 378
Bahre, *feretrum*, *baer*, afgel. 386
Bairan (Goth.) *ferre*, *portare*, afgel. ald. 378
Banda, *banderium*, *bandera*, *banera*, en andere *Bast*. Lat. woorden afgel. *blad.* 384
Bander, (Fr.) *arcumtenderę*, afgel. ald.
BANE by de ouden voor *baenen*. 315. in het meervoud *baenen*. 339
Banlo van *lo*, *locus altus*. 8
Banton, (Theut.) *vincula*, banden, afgel. 384
Baraetta (Ysl.) *praedium*. 388
Barden, zeker foort van *Pöeten* onder de oude Schotten enz. 260
Bardi, *barri* (Lat.) *vulnera* 388
BAREN, *parere*, *generare*, afgeleid. 387
Baril (Fr.) *barile* (Ital.) *barillus*, afgel. ald.
BARMHARTIG afgeleid. 359
Barn, (Theut.) *infans*. 387
Batnabipur, (Ysl.) poppen-goed, afgel. 373
Barreau (Fr.) *cancelli*, afgel. 389
Barricade en *barriere* (Fr.) afgel. 389
Barritus (Lat.) afgel. 388
Baruber (Ysl.) *prolifer* afgel. 387
Batavieren hadden gespannen kleederen, 455. Welke hunne voornaemste Overheden waren, 488. Hunne wijs van regeering. 481. en volgg.
Batestein van *steen*, *stein*. 378
Baudy, *venter*, afgeleid. 378
Bau 328

VAN WOORDEN EN ZAKEN.

Baugan (Goth.) vegen, afgel. <i>bladz.</i> 377	Bergkristal kwalijk by de Eufraet. <i>bladz.</i> 58
Bearan, beran, fetan , (AS.) <i>ferre</i> , afgel. 386	Berig , purig, (Theut.) <i>fructifer</i> . 387
Bearn , (AS.) <i>filius</i> , <i>puer</i> , afgel. 387	Bern , (AS.) <i>Horreum</i> , afgel. 387
Beben , beven, afgel. 374	Berner , (Fr.) afgel. <i>ald.</i>
Beccare (Ital.) <i>roistro ferire</i> , bikken, afgel. 378	Berre , (Fr.) <i>vedis</i> , afgel. 389
BEDELEN VAN BEDELEN ONDERSCHEIDEN. 305	BESCHIETEN, BESCHOTEN, eígenaerdig gebruikt. 514
BEDEVAERT afgeleid. 385	Beudelen , bezoedelen, <i>Conspurare</i> . 30
Beek van bonig kwalijk gekeurd. 60	BESTERVEN . 518
BEEN , in de Friesche Dialect BIEN. 334. Het meervoud BEENEN wordt met de scherpe lange e geschreven.	BESWYKEN afgeleid. 366
Beetz, bete , (AS.) <i>feretrum</i> , baer, berrie, afgel. 386	Beswungen (AS.) <i>flagellatus</i> . 382
Behangen , 't gebergte is met menschen <i>bebangen</i> . 533	Betrachten zijn wraek is niet Poëtisch. 205
BEK , (Fr. <i>bek</i>) <i>rostrum fere aduncum</i> , afgel. 378	BETUILEN , bebouwen het land, afgel. 456
BEKERS , horn genoemd, om dat men uit <i>boornen</i> dronk. 25	BEVELEN EN BEVEN worden met de zachte e geschreven. 328, 339
Belare , (Lat.) van <i>μαλα</i> . 300	Beverlo , van lo, <i>locus altus</i> . 8
Bendan , (AS.) <i>flectere</i> , buigen. 384	BEVOLEN wordt met de zachte o geschreven. 329
Beoran, beran , (AS.) <i>baren</i> , <i>parere</i> , afgel. 387	Bewaeftan , (AS.) <i>obvolvete</i> , bewinden. 371
Ber (Ysl.) <i>fero</i> , <i>pario</i> , enz. afgel. 386, 387	BEWAREN , <i>custodire</i> , afgel. 390
BEREID, BEREIDEN EN GEREED. 328	BEWEGEN afgeleid. 374
BERG , <i>mons</i> , van BERGEN, <i>condere</i> . 405. By een gouden berg mag men niets vergelyken. 51	Bewerian , (AS.) <i>beschermen</i> , <i>protegere</i> , afgel. 388
Bergen en steden verscbigten . 523	BEWINDEN , (AS.) <i>bewindan</i> , afgel. 383
	BEZOEDLEN , <i>conspurare</i> , van sol, <i>spurcus</i> . 30
	BIBBEREN afgeleid. 374
	Bicfelhaube afgeleid. 378
	BIEN in de Friesche Dialect VOOR BEEN. 334
	Biere (Fr.) <i>feretrum</i> , baer, ber.

B L A D W Y Z E R

- berrie, afgel. *blad.* 386
 Bigean, bugan, bygan, (AS.)
 buigen, afgel. 377
 Bigeis (AS.) boog, en
 bignesse, buiginge, afgel.
 377
 Bijndel, (AS.) bundel, *fas-*
cia, afgel. 384
 Bijrdhen, (AS.) *pondus*, af-
 gel. 387
 BIKKEN afgel. 378
 Bindan (AS.) binden (Goth.)
 binden, *vincire*, afgel. 384
 Binden *iemand's hart aen zijn*
tong. 553
 Birtan (AS.) begraven, afgel.
 386
 Birtigen (Theut.) *foecundare*.
 387
 Bisauljan (Goth.) *conspurare*.
 30
 Bibindan (Goth.) bewinden,
 afgel. 383
 Blacuwen in 't verschiet voor
 verschieten. 526
 BLEEK OF BLEIK. 327
 Biddemanet, benaming van
Februarius. 22
 Blyspel, wat 'er toe verelicht
 wordt. 86
 Bloemen, de schepen der ou-
 den wierden met bloemen
 en kransjes verfiert. 202
 Bloesem heeft meer betrek-
 king op bloeiende boe-
 men dan op kruiden en
 velden. 163
 Bobbern, bebern, bibberen,
 afgel. 374
 Bober, zekere stroom in
 Duitschland, naemreden.
 alid.
 BOEIJEN, (Barb. Lat. *boia*)
 afgel. *blad.* 378
 Bog, bug en boga (AS.) *ar-*
mus, *ramus* &c. afgeleid.
 377
 BOGHEL, *gibbus*, afgel. 378
 Bogetonge, (AS.) *anfractus*,
 afgel. 377
 Bond (Eng.) verbond, ver-
 bindtenis, afgel. 384
 BOOMEN wordt met de scher-
 pe oo geschreven. 329
 BOTER wordt met de zachte
 o geschreven. alid.
 Bortelo, van lo. *locus altus*. 8
 Bortirthe afgel. 387
 BORDUEREN, by de Dichters
 gebezigd. 163
 BORST, *pectus*, door Letter-
 verzetting van *brost*. 17
 Bösch en waternimfen voe-
 gen niet in onze Herders-
 zangen. 249
 Boucle, bouclier (Fr.) beuke-
 laer, afgel. 378
 Brachmanoty benaming van
Jump. 27
 Bräit, bruld, *sponsa*, afgel.
 387
 Breäc. in, bont eiland, de
 naem van Britannien. 266
 Bredan, (AS.) broeden, afgel.
 387
 BREED, oulings *breid*, waer
 VAN VERBREIDEN. 327
 BREEDDE, nu BREEDTE, VAN
 BREED. 18
 BREUKE, oulings *broke*. 331
 Briespoëzy, wat 'er toe ver-
 eischt wordt. 86
 Brijgen, (Goth.) brengen,
ferre, afgel. 387
 Brijgas, (AS.) offeranden
 van

B L A D W Y Z E R

- het drie-koningen feest. *bladz. 5*
- DEUGEN, oulings DOGEN. 331
- DEUN, TOON, afgel. 151
- DEUNEN, DONEN, *sonare*, afgel. 461
- DEUR, *ostium*, *Janua*, afgel. 145
- DEURPAEL, DORPEL, ald. *Diamanten*, wat men daar by vergelyken mag. 56
- Dicht-bejcbaving* (over de) 211-244
- Dichters moeten hunne moedersprake recht kennen. 503. Ieder Dichter heeft een ander wien hy navolgt. 79-82
- Dichtkunst een zuster der schilderkunst. 75
- Deur*, *Atlas*. 145
- DYSENDAG, *tijdsdag*, naer *Tijs*, eene Godinne. 149
- Dinc*, geding, *Judicium*. 362
- DRIEST, door Letterverzetting *DRIST*, *DRIEST*. 143
- DOEN, te dikwils tot een hulpwoord gebruikt. 189
- DOET, by de ouden voor DOOT. 314
- DOL, TOL, *turba*, afgel. 462
- DONDER, *tonitru*, van *tor*, afgel. 150
- Donderen iemand iets in de ooren*. 206
- DONEN, DEUNEN, *sonare*, afgel. 461
- DONNERDAG, DONREDAG, afgel. 150
- DOOD EN DOODEN, met de seherpe oo geschreven. *bladz. 329. en 332*
- Doodfeesten het meest in February gevierd. 24, 25
- DOOF EN DOOPEN met de scherpe oo geschreven. 298. en 329
- DOOR, DOORIGHEID ENZ. afgeleid. 143
- Der*, *audax*, waervan DORREN, *audere*. 143
- DOR, DOOR, *porta*, *Janua*, doorDialec verschil DEUR. 145, 331
- Dordrecht*, naemreden der stad.) 152
- Dorst*, *thorst*, (Frankth.) hoefve. 402
- DORP, *top*, *tepp*, *pagus*, *villa*, afgel. 147
- DORPEL van *deur*, afgel. 145
- DORREMAEND, benaming van *Martius*, afgel. 151
- DORST, beter dan DURFDE. 162
- DORST, door Letterverzetting *dorst*, *droest*. 143
- Dort*, *Dorda*, een rivier. 152
- Dzafan*, (AS.) *agere*, *pellere*. 411
- DRAEGDAER, *feretrum*, afgel. 386
- DRAEIEN, Dichterlijk gezegd. 344
- Dzabjan*, (M. G.) *vexare*. 410
- Dzappen*, *dzepben*, (Oudtheut.) raken, treffen. 403
- DRAVEN, van 't Frankth. *dzappen*, *dzepben*. 404
- Dziban*, (MG.) *tundendo excavare*. 411
- DREI-

VAN WOORDEN EN ZAKEN.

- DREIGEN oulings DREEGEN, *bladz.* 327
Dreopan, *drupan*, *drupan*, (AS.) *stillare*, druipen. 411
Drephen, *oberdrephen*. (Oudtheut.) treffen, overtreffen. 493
 DREUNEN oulings DRONEN. 331
 DREVEN, met eene e, schoon het enkelvoud nu DREEF is. 339
Drie-koningsfeest oudtijds genoemd *Dertiendag*. 5
 DRIEST, DRIESTIG enz. afgel. 143
Dreutwen, (Landfr.) *agere*, *pellere*, dryven. 411
Drepan, *drupan*, *drupan*, (AS.) *agere*, dryven. ald.
 DRIEF ED DRYVEN behooren tot het zacklijk deel *tref*. ald.
Drepa, (Ysl.) *Jafari*, ald.
 DRYVEN, dichtertlijk gebezigd. 545, 546
 Drinkhoornen in plaats van bekens. 24 - 26. Waren de hoornen van *Uti*, oer- of *Ur-assen*. 25
Drepan, *drupan*, (AS.) *stillare*, druipen. 411
Drepan, *triban*, (Fth.) *agere*, dryven. ald.
Drebian, (MG.) *turbare*. ald.
 DROES, DROESSEM, DROEF, *fax*, afgeleid. 143
 DROP EN DRUIPEN behoren tot het zacklijk deel *tref*. 411
Drephan, *drupan*, (Fth.) *stillare* druipen. *bladz.* 411
 DROST, DROEST, DRUSTIG, afgel. 143
 DRUIPEN by de de Dichters in plaats van *hangen*. 538
Druipend git benaming van *inkt*. 103
Dreupa (Ysl.) *drupan* (AS.) *drupan*, *drupan*, (Fth.) *stillare*, druipen. 411
 DRUSTIG, DROESTIG, afgel. 143
 Dubbele klinkers by de oude Latynen in gebruik. 300
Duces, Veldoversten, by de oude Batavieren. 487
 DUIKEN ED NEERDUIKEN by de Dichters in plaats van *verschieten*. 529
 Duitschers benoemd van hunnen God *theus*, *theus-to*. 154
 DUN, afgel. 461
 DURE by de ouden voor DUER. 315
 DUREDE zoo goed niet als DORST. 162
Durfos, het kasteel by Dordrecht. 152
 DURET, door Letterverzettung DRUFT, NOODDRUFT. 17
 DURVEN, oulings DORREN, *audere*, van *DOR*, *audax*. 143
 DWINGEN, afgel. 466

E.

B L A D W Y Z E R

E.

E diende oulings ter ver-
 lenging zoo wel van
 de A als de E en de U.
 314. Hebben de oude La-
 tynen verdubbeld in fee-
 lix enz. *bladz. 299*
Easter of Ooster, Ostra, ze-
kere Godinne. 23
Echo, by de ouden, woon
van de rots genoemd. 276
ECHT beteekend *wet. 479.*
 En waarom het *buwelyk.*
 beteekend. 479
Eduers kozen alle Jaer, in
 den winter, koninglyke
 Magistraten. 488
EE. De langklinker **EE** is o-
 vereenkomstig met der
 Grieken **H.** 326
EE, EHE, EWE, beteekent
wet en ook buwelyk.
 479
Ectlo, van lo, *locus altus.*
 8
EEN oulings **EIN.** 327. In de
 Friesche Dialect **IEN.** 334
Eengreepige woorden (*Mo-*
nosyllaba) oulings weinige
 in onze tael. 309
ET, een Diphtong, verwis-
 seld met **EE.** 327. By de
 Amstel- en Rijnlanders
 verward met **y.** 344. Ge-
 bruikt by de Latynen voor
 de lange **i** in *ubei, anti-*
queis. 307
Eik, Vergelyking van Ka-
 lypso by een weeligen
 Eik. 177

EILANDEN, een woord dat
 in verzen niet wel vloeit.
bladz. 186
Engelsche tael vermaeg-
 schapt met de Nederduit-
 sche. 316
Entpor, afgel. 387
ERARMEN, afgel. 359
Erde, of herde, *terra,* de aer-
 de. 16
Erquiden verkwikken, op-
 kwecken. 368
Erwegen, overwegen, afgel.
 374
Erwahren, gewag maken,
 afgel. 379
Erwellen, een walmtje op-
 koken. 380
Escargatta, Esurgatha, af-
 gel. 367
EWB, beteekent *wet. 9.* en
 ook *buwelyk.* 479
Exercitus, krijgsmacht, van
exercere. 371

F.

Faden, fadeli, wacien, &
 fader, een wacier, af-
 gel. 361
Facol, (Eng.) vogel, afgel.
 359
Fac-bdye, (Ysl.) onstuimig-
 weer. 363
Fadan, (AS.) *ordinare.* 380
Fadhe, fadhu, moeie of va-
 ders zuster, afgel. 360
Fadzein, (Goth.) ouders, *pa-*
rentes, afgel. ald.
Faeder, ferber, fidher, fytber,
 (AS.) 365
Fae-

VAN WOORDEN EN ZAKEN.

- Faebra**, (AS.) Oom van vaders zyde, afgeleid. *blad.* 360
- Faeger**, (AS.) pulcber, afgel. *377*
- Faehd**, (AS.) vyandschap, vede. *362*
- Faecht = bote**, *Inimicitiarum Compensatio*, vedeboete *362*
- Faem**, men mag wel iets by de Faem vergelyken. *52*
- Faendel**, faendrich, afgel. *384*
- Faer**, (AS.) *gressus*, tred. En faer, fore, voertaig, als ook faerde, *spud, exercitus*, afgel. *385*
- Faerre**, (Ysl.) verwe, *tinctura*, afgel. *386*
- Faerresceat**, (AS.) veergeld vracht, afgel. *385*
- Faern**, (Ysl.) offerande, afgel. *387*
- Fage**, (Goth.) *idoneus*, enz.
- Fagen**, (AS.) *latus, bilarris*, afgel. *377*
- Fab**, *fabron*, (AS.) vyand, en *fabryse*, vyandschap, afgel. *362*
- Fahan**, *gefahan*, (Goth.) vangen, grypen, vatten, afgel. *380*
- Fahn**, *faendel*, *faendrych*, afgel. *382*
- Fahr**, *fulcus*, een vooren, en *fahrmans*, afgel. *385*
- Fahren**, *gefehrde*, varen, gevaer, afgel. *386*
- Fahren**, *faheren*, *ire*, *proficisci*, afgel. *385*
- Fahrtren**, ladders in de bergwerken. *385*
- Faida**, (Latino-Barb.) vrede. *blad.* 362
- Fair**, (Eng.) pulcer, afgel. *377*
- Fairy**, (Eng.) geest. *358*
- Faltan**, (Goth.) vrouwen, *complicare*, afgel. *382*
- Fall**, val, *cajus*, afgel. *ald.*
- Fang**, *captura, cavea*. *380*
- Fangan**, (AS.) vangen, vatten, afgel. *ald.*
- Far**, for, (Ysl.) vaertuig, reistochts voetstap, afgel. *385*
- Fara**, (Theut.) *fretum*, afgel. *385*
- Faratop**, *farima, bartoa*, (Theut.) verwe, afgel. *386*
- Faran**, (Goth. & AS.) *ire, proficisci*, afgel. *384*
- Farbe**, verwe, *tinctura*, afgel. *386*
- Fardeau**, (Fr.) *pondus*, afgel. *387*
- Farder**, (Fr.) *infucare*, afgel. *ald.*
- Fare**, (AS.) *iter*, afgel. *385*
- Farn**, *barou*, (Theut.) hinderlagen, gevaer, afgel. *386*
- Farth**, reistoicht & *fartzen*, *pedere*, afgel. *385*
- Fasfbinder**, kuiper, afgel. *384*
- Fassen**, *berfagung*, *fat*, *fatn*, (AS.) *vat*, afgel. *380*
- Fat**, (Ysl.) gewaed, *vastis*. *369*
- Faubrtan**, (Goth) schrikken, vrezan, afgel. *386*
- Fau.

B L A D W Y Z E R

- Fannen en Nimsen voegen,
in het Landgedicht, by
de ouden wel, by ons
kwalijk. *bladz.* 247-250
- Faur a, Fura*, beteekent
koudeiland. 275
- Fe*, (Ysl.) vee, *pecus*. 358
- Feattan*, (AS.) vallen, *cade-*
re, afgel. 382
- Feather*, (Eng.) veder. 365
- Februarius* dus genoemd van
Februa, festum lustrale.
22. Ouljngs de laetste
maend van 't jaer. 3. 't
sedert wanneer de tweede.
6. SPORCKEL OF SKOKKEL-
MAEND, afgel. 17. en volgg.
ook *dipturanet* genoemd.
22. -- *homing* of *hojnink*.
23, 27. -- *selmonath*, SULLE-
MAEND, BELLEMAEND. 29.
-- SCHRIKELMAEND. 31. --
Edimonth of *Edimonth*.
32. in February wierden de
meeste maeltijden en fees-
ten gevierd. 24, 25
- Fedten*, *agitare*, afgel. 362
- Fedan*, (AS.) en *fedng*, *fednes*,
weiden, voeden, voedsel,
enz. afgel. 359
- Feder*, *gesieder*, afgel. 365
- Fedo*, (AS.) kind, afgel.
. 359
- Ferah*, (Theut.) ziel, leven.
. 358
- Feran*, *beran*, (AS.) *ferre*,
afgel. 386
- Ferdast*, (Ysl.) *profiescor*,
afgel. 385
- Ferge*, *fehmann*, *veerman*,
afgel. 382
- Ferhu*, (AS.) de Goest,
Ziel. . . . . *bladz.* 358
- Ferte*, *sochtre*, *indago*, afgel.
. 385
- Ferti*, (Theut.) *vis*, afgel.
ald. 385
- FEE**, over het **stamwoord**.)
. . . . . 355. en volgg.
- Feesten het meest in Fe-
bruary gevierd. 24, 25
- Fegen*, *purgare*, afgel. 377
- Fehde*, *fehde*, (Theut.) *vy-*
andfchap, *vede*. 362
- Fehre*, *navis febedia*, afgel.
. 385
- Fehsa*, (Theut.) *gevecht*,
riht ferhte, oorlog. 362
- Fehgeresa*, (AS.) *rentmees-*
ter, afgel. 358
- Fehgr*, (Ysl.) *captura*, afgel.
. 380
- Felbertatten* in Norico, 146
- Feldwäbel*, *feldwäbel*. 373
- Fesh*, (AS.) vee, *pecora*. 358.
en ook bezittingen. 368
- Fesh*, *feh*, (AS.) *gevecht* en
fehhtan, *vechten*. 362
- Fesh*, *fehde*, *fehnd*, (AS.)
vyand, afgel. 376
- Fesh*, (AS.) 't Leven, de
Ziel 358
- Feshm*, (AS.) *cibus*, *fehmtan*,
voeden, onderhouden.
. 359
- Fiaer*, *feer*, *fie*, (Ysl.) vee,
pecus. 358
- Fiaude*, (Ysl.) *fehnde*, *fehnd*.
(AS.) *vyand*, afgel. 376
- Figan*, (Goth.) *odisje*, afgel.
ald. 382
- Fihht*, *fehht*, *fehhtung*, (AS.)
gevecht enz. 362
- Fihye*, *fehje* (Ysl.) *fehhtan*,
(AS.) 382

VAN WOORDEN EN ZAKEN.

- (AS.) volgen. *blad.* 382
Spille, (AS.) val, *casus*, af-
 gel. ald.
Spind, (AS.) vyand, afgel.
 376
Spred, *saerdr.* (AS.) *excercitus*,
spredsaerehd, heirtocht. 385
Sprefaran, (AS.) *longe pro-*
ficisci, afgel. 384
Spindan, (Goth.) *scire*, cog-
noscere, & (AS.) *inveniro*,
 vinden, afgel. 384
Spinger, (AS.) vinger, *digi-*
tus, afgel. 380
Spiedr, *fidur*, (Ysl.) veder.
 365
Spioer, (Ysl.) leven. 358
Spionge, (AS.) *odium*, afgel.
 376
Fisch, *fish*, (Goth.) *fisc*, *fishr*,
 (AS.) visch, afgel. 359
Fittig, *flittig*, afgel. 365
Fiaeca, (AS.) *schneefloeken*,
flueeuwvlokken. ald.
Flactern en vlagge, afgel.
 ald.
Fladbern, *fladerholz*, *flader-*
mauss, *fladerwisch*, afgel.
 ald.
Flaka, (Ysl.) *zwerfen*. 366
Flca, (AS.) een vloo, *pulex*.
 ald.
Flcan, (AS.) *vlieden*.
 ald.
Fleek, (Ysl. eg *flake*) *pendu-*
lum moto. 365
Fleka, (Ysl.) van een ryten.
 365
Fleogan, (AS.) *vliegen*, *flco-*
han, (Theut.) *vlieden*.
 366
Flitcevan, (AS.) *motare alas*.
 ald.
Fliege, *vlieg*, *musca* & *flie-*
geinwedel, afgeleid.
blad. 365
Flipht, (AS.) *vluge*, *fuga* &
volatus en *flipma*, (AS.)
profugus. 366
Fluttern, *flittergold*, afgel.
 365
Flug, (Ysl.) *vliegen*. 366
Flöh, een vloo, *pulex*.
 ald.
Floramaendag, *verloren-*
maendag. 498
Flug, *flugel*, *geflugel*, *flucht*,
fuga. 366
Fluga, (Ysl.) *fliega*, (AS.)
vlieg, *musca*. ald.
Foda, *fode*, *fother*, *fother*,
 (AS.) *voeder*, afgel. 359
Foden, (Goth.) *fode*, (Ysl.)
voeden, afgel. ald.
Foder, *foderare* (Barb.-Lat.)
van Theut fluttern. ald.
Foe, (Ysl.) *capio*, afgel. 380
Foede, (Ysl.) *teelen*. 359
Fosge, (Ysl.) *mundo*, afgel.
 377
Foer, (Ysl) *eo*, *feror*, afgel.
 385
Folen, *fulen*, *veulen*, *pul-*
lus, afgel. 383
Folgen, *sequi*, afgel. 382
For, (Ysl) *Latrina* enz. 385
Forbor, (AS.) *reistocht*.
 ald.
Forbearen, (AS.) *verdragen*,
forbhear, *voortbrengen*,
 afgel. 386
Forbferan, (AS.) *mori*, *ste-*
ven, afgel. 385
Forde, (AS.) *veer*, *traiclus*,
 afgel. ald.
Forde, (Ysl.) *voedfel*, *mond-*
 P p kost,

B L A D W Y Z E R

- koest**, afgel. *bladz.* 359
Por, faer, (AS.) voertuig, afgel. 385
Porrare, *farragium*, (Barb-Lat.) van 't Theut. *fiore* 359
Porweallan, (AS.) *percoltus*, 380
Poster, (AS) leeftocht, voedsel, fosterdearn, voedsterling, fostermoeder, voedstermoeder, afgel. 359
Pouerre en *fouvrage*, (Fr.) van 't Theut. *fuare*. ald.
Pracht, (Eng. *fraight*), vracht, *onus*, afgel. 385
Prainsteon, (AS) ontvlieden. 366
Prainstwingah, (AS.) afgeschud-den. 382
Prat, (Fr.) vracht, afgel. 385
Prisco, een Godheid. 150
Pracht, *praktan*, (AS.) schrikken, vreezen; afgel. 386
Pract, (Deensch) vrees, *timor*, afgel. ald.
Prortium, *ferragium*, (Barb-Lat.) van 't Theut. *suare*, *suora*, *sure*, *spyze*. 359
Praten, (Theut.) voeden, afgel. ald.
Prud, (Ysl.) *vulva*. 360
Prugl, (AS.) *prigt*, (Ysl.) *fuglus*, *fuglam*, (Goth.) vogel, afgel. 359
Prugre, *führer* of *führmann*, afgel. 385
Prund, *frundlung*, afgel. 384
Prusten, (Theut.) spyzen. 359
Prucht, *furchten*, vreezen, *timere*, afgel. 386
Pruch, (AS.) *furrow*, (Eng.) een voren, *fulcus*, afgel. *bladz.* 385
Pruch en *stracht*, *onus*, afgel. ald.
Pruch, *crepitus ventris*, afgel. 385
- G.
- Gaita**, *guayta*, (Latino-Barb.) afgel. 367
Galaubstus, (Goth.) geloof. 332
Garafta, (M. Goth.) ge-reed. 329
Garder (Fr.) afgel. 390
Gatba en *Escurgatba*, afgel. 367
Gebaehren, *parere*, afgel. 387
Gebaende, (Theut.) *vincula*, gebinde, afgel. 384
Gebocid en *gebonden zijn aen iets*, dichterlijk bebezigd. 549
GEBOOREN, **GEBOORTE**, *ge-burt*, *brut*, afgel. 387
Gebruik verwerpt de taelregelmatigheid. 290, 294
Verbandeling over de rechtmatige gebruiken van sommige woorden. 503
en volg.
Gefarte, reisgezel, afgel. 385
Gefatter, gevader, afgel. 360
Gefehde; *gevaer*, afgel. 386
Gefolge, gevolg, afgel. 382
Gebangen zijn aen iets, Dichterlijk bebezigd. 549
GEHEIM VAN **HEIM**, *domus*. 327
G.

VAN WOORDEN EN ZAKEN.

- Geklonken** uit een rots, stouter dan *gesneden*. bladz. 181
- Gelykenisten** geven der Poëzys zwier en schoonheid.
- 49** Wat tot dezelve verciicht wordt. 50. en volg.
- onvoegzame gelykenis** verbeterd. 237
- GELOOF, GELOOVEN**, met de scherpe o, (Goth.) galanbeins. 332
- GEMEEN oulings GEMEEN.** 327
- GENAN**, naemgenoot van **MANNEN**, roemen. 142
- GENOET**, by de ouden, voor **GENOOT.** 314
- GEPOPEL**, met de zachte o, **GEPEPEL**, *populus.* 332
- Gequeten**, levend maken. 368
- Geve**, *giere*, *iere*, (Theut.) *arma*, *bellum*, *sedisio.* 388
- GEREND**, **ALREDE**, **BEREID.** 328
- GERONNEN**, *gessivend*, onderscheiden van **GEREND**, *gelopen.* 217
- Gesdwolle**, *geschwulst*, een gezwel, afgel. 380
- Gesneden** uit een rots, 200 stout niet als *geklonken.* 181
- Gesmalten sprack**, benaming van den zang. 49
- GESTOKEN** wordt met de zachte o geschreven. 329
- GETAL VAN TELLEN.** 459
- GETY**, *fluxus & refluxus*, afgel. 455
- GETUIGEN**, afgel. 457
- GEUR**, oulings **GORE.** 331
- GEVADER**, afgel. 360
- GEVAER**, *periculum*, afgel. bladz. 386
- GEVEN** wordt met de zachte e geschreven. 326, 328
- GEVLOEEN**, met de zachte o. 329
- GEWAED**, *vestimentum*, *gts wand*, *gewode*, afgel. 363
- GEWAG**, *monsio*, afgel. 379
- GEWEER**, *arma*, afgel. 388
- Gewehren**, *prastare.* 329
- Gewehrman**, *außer*, wacrborg. 390
- GEWICHT**, *pondus*, van **WEGEN.** 375
- Gewitter**, *ingewitter*, *witterruig*, afgel. 363
- GEWOONTE** onverschillig met **GEWEUNTE.** 331. afgel. 379
- GEZAMENLIJK** en niet **GEZAMENTELIJK.** 307
- GEZWEGEN** wordt met de zachte e geschreven. 328
- Gibenti**, (Theut.) band, afgel. 384
- Gietelijk kristal**, *paorlen*, *git*, enz. 101
- Gipfel**, *Cacumen*, *arboris*, afgel. 373
- Gis**, gietelijk, gesmolten, vloeibaer, druipend, enz. voor iakt. 101, 103
- Gitwebanu**, *geweven*, *contexta.* 371
- Globuli**, (*melliti*) honigballetjes. 29
- GLOEIJEN**, gebruikt voor rood zijn. 224
- Godheden** werden best geen tranen toegeschreven. 193
- GOLVEN** en **VLOEIJEN** de

B L A D W Y Z E R.

- klederen toegekend. 388
blad. 178
GORDEL, GORDEN, afgeleid.
Gouden berg, by een gouden berg mag men niets vergelyken. 51
GRAEFDINGEN, Comitæ. 495
Graf of Lijkbeuvels, Hunnebedden. 146
Grieken hebben niet meer dan vijf klinkers. 296
GROET by de ouden voor **GROOT.** 314
Grootprack (Hyperhole). 239
Guayta, gaita, (Lat. - Barb.) *guaytare* (Fr.) *excubare*, afgel. 367
Guaranda, (Lat. - Barb.) *guarant*, *guarantir*, (Fr.). 390
Guete, gere, were, (Theut.) *arma*, *bellum*, *seditio*. 388
Guersir (Lat. - Barb.) *genus Effestucationis*, afgel. 389
Guerre, guerrier, (Fr.) *Bellum*, &c. 388
Guet, (Fr.) *gueta*, *guetagium*, *watagium*, (Lat. - Barb.) afgel. 367
Gurt, gurtel, gurten, **GORDEN**, afgel. 388
- H.**
- H**air van Simson, *bet breeinest zyner kracht genoemd.* 40. *Niet een haire breedde wyken.* 18
Handen, versgefallen (nueuw dez). 40
- HANGEN** in zyne veelvuldige gebruiken en beteekenissen. *blad.* 532. en volg. *Maubith*, (Goth.) 't hoof. 332
Maubs, (Goth.) hoog. ald.
Maunsjan, (Goth.) hooren. ald.
Heben, heboffer, besoffer. 370
HECHTEN, Dichterlijk gebezigd. 538
HEELEN, *sanare*, met de scherpe laagklinker **EE** is heilen. 327, 328
HEEMRAED, van **HEIM**, *Domus*. 327
HEENEDEIZEN IN 'T **VERSCHIET**, voor *verschieten*. 526
Heer, her, berd, benaming van de Zon. 483
Heidensche Goden voegen niet in onze Gedichten. 248
HEIL, HEILIG, HEILAND van **HEELEN**, *sanare*. 328
Heiloo van *lo*, *locus altus*. 8
HEIM, *Domus*, waervan **HEIMLIJK**, **HEIMRAED**, enz. 327
Heintzewagen, 't zevenster, of de wagen. 375
HEIRVAERT, afgel. 385
Hekeldicht en **Heldendicht**, wat 'er toe vereischt wordt. 86
HELEN, *occultare*, onderscheiden van **HEELEN**, *sanare*. 352
Hemel, waerom *bet starrenveld*, *de starrenweide* genoemd. 35
Herd, herr, her, beer, be-na.

VAN WOORDEN EN ZAKEN.

- naming van de zoon. HOOP. *bladz.* 314
HOER, *meretrix*, van *herig*,
mucidus. 28
Herda, oulings gebruikelijk
 voor de aerde, *terra*. 16
Herdmaend, *Januarius*, afgel.
15, 483
Herderdicht, wat 'er toe ver-
 eischt wordt. 86
Herderfangen zonder Nym-
 fen, saters, enz. 249
Herfst, of *groote spring* kwam
 in September. 477
Herhaling, (*Anaphora*). 242
Herloo, van *lo*, *locus altus*. 8
Hera, *hera*, *horwe*, (*vetus*
Theut.) *lutum*. 28
Herr, *herd*, *beer*, benaming
 van de zon. 483
Herta, zekere Godinne; af-
 gel. van *Heer*, *Dominus*.
16
Hertbus, de aerde, anders
 ook *Aeribus*. 16, 483. Ze-
 kere Godheid der Duit-
 schers. 15. Waervan *herd*-
maend, *January*. 16
Heruimschweiffen, *vageri*, om-
 zwerven. 372
 HEUGEN EN HEUVEL, oulings
 HOGEN EN HOVEL. 331
Heubemanoth, benaming van
July. 27
 HEUVELMAEND, *lomaend*, *Ja-*
nuarius. 8
Hyperbole, grootpraek.
236, 237, 239
Hutl, (*Deensch*) *rota*, afgel.
382
Hlaupan, (*Goth.*) *loopen*.
332
Hoary, (*Eng.*) *Mucidus*,
 van *herig*, *sordidus*. 28
 HOEP, by de ouden voor

- HOERT, by zekere ouden voor
HOORT. 318
 HONIG onverschillig met HEU-
 NIG. 331. Over de uit-
 drukking van *een beek van
 honig*; 60
Honigballetjes (*melliti globu-
 li*) by de ouden in gebruik.
29
 HOOFT, met de scherpe oo,
 (*Goth.*) *haubith*. 332
 HOOTSpraek, der Nederlan-
 deren is de Vlaemsche
 tael. 293
 HOOGZ wordt met de scherpe
 oo geschreven. 329
 HOOGDE, nu HOOGTE, van
 HOOG. 18
 Hoogduitsche tael verwant-
 schapt met de onze. 291
 Gesproten uit het oud
 Alamannisch en Frank-
 theuts. ald.
 HOOP, *spes*, verschillende
 van HOOP, *acervus*. 330
 HOOPEN, *cumulare*, onder-
 scheiden van HOPEN, *spe-
 rare*. 352
 HOOREN wordt met de scher-
 pe oo geschreven. 329
Hoornen, by de ouden ge-
 gebruikelijk om uit te drin-
 ken. 24, 25. Waren de
 hoornen van Uri, oer of
 urosfen. ald.
 HOPEN, *sperare*, met de zache-
 te o. 330. Onderschei-
 den van HOOPEN, *cumu-
 la-*

B L A D W Y Z E R

<i>lari.</i>	<i>bladz.</i> 352	Over het oude Jaarbe-	
<i>horg, horg, limus, modder.</i>	28	ginfel.	<i>bladz.</i> 475
<i>horig, horg, hortic, sordidus.</i>		Januarius wanneer de eerste	
28. Waervan homung,		maend van't jaergeworden.	
Februarius.	29	3. en volgg. Wordt LOUW-	
<i>hor-tica, hornung, Februa-</i>		MAEND geheeten. 7. Ook	
<i>rius, naemreden.</i>	23	klughmaend. 10. WINTER-	
<i>hornungsbete, een schatting</i>		MAEND. 14. Herdemaend.	
of boete in February op-		15. en Thoremaend. 482	
gebracht.	ald.	Loon of afbeeldfel, een fi-	
<i>hora, horae, (Vet. Theut.)</i>		guur der Rederijkkunst.	
<i>lutum.</i>	28		235
Houden iemand by de ooren		IE wordt kwalijk vermengd	
met zijn gezang.	554	met ii, ij. 292. Onder-	
HOVEN te schryven met een		scheiden van dubbelde ii	
enkele o.	339	of ij.	315
Huwelyk hetzelfde met wet,		IRN, in de Friesehe Dialect	
de Echt. 479. Al vanouds		VOOR EEN.	334
plechtig voltrokken. ald.		JEUKEN, oulings JOKEN.	
In January Huwelyken aen			331
te gaen was oulings ge-		ii deze teekening voor de	
bruikbaar. 481. Reden		dubbelde i, (ij) is in ou-	
waerom.	482	de handschriften zeer ge-	
Huwen het oor aen de gezan-		woon.	321
gen.	554	ij is de dubbelde i, ii. 320.	
HUNNEBEDDEN, Graf- of		Wordt kwalijk vermengd	
Lijkbeuvels.	146	met ie. 292. By de Am-	
		stel- en Rijnlanders ver-	
		ward met el.	344
		Jubitz, (Ysl.) slechtweér.	
I.			363
I. eenigen tijd gebruikt		INHEEMSCH EN UITHEEMSCH	
o in poirt, voort. 318.		van HEIM, Domus.	327
De Latynen hebben de i.		Inkt, genoemd gietelyke gis	
verdubbeld.	299	enz.	101
Ja niet te gebruiken dan		Inverpise, inverpitura, (Lat.-	
daer't grote kracht heeft.	161	Barb.) afgel.	389
Jaer te voren met Maert be-		JOL, JUL of JUEL, JOLFEEST,	
gonnen. 3-7. 't Sedert		in February.	22
wanneer met January. ald.		Arquicken, verkwikken, ver-	
		levendigen.	368
		July, peubemanoth, ge-	
		noemd.	

VAN WOORDEN EN ZAKEN.

noemd.	bladz. 27	bruikt voor <i>bangen</i> .	
<i>Funy</i> , Brachmanoth.	ald.		bladz. 535, 538
<i>Furati</i> .	491	Klinkers zijn niet meer dan vijf, in onze en andere talen. 296. Wierden verdubbeld by de oude Latynen. 298. By ons altyds enkeld. 308. Verdeeld in lange en korte.	
K.			
K ABEL-LOUW. <i>afellus</i> , de LOUW die met den KABEL gevangen wordt. 477			
<i>Rallo</i> , van <i>lo</i> , <i>locus altus</i> .	8		
<i>Sarntaun</i> , in <i>Norico</i> .	146		
<i>Maupau</i> , (Goth.) koopen.			297
	332	KLOOSTER, met onze scherpe o, van 't Lat. <i>Claustrum</i> .	331
<i>Seef</i> , <i>animosus</i> , <i>audax</i> , afgel.	368	<i>Alughmaend</i> , <i>Januarius</i> .	10
<i>Bieckprummen</i> , (Theut.) levende bronnen.	368	<i>Kluisteren bet oor aen de Gezangen</i> .	553
KELDE, KILDE, koude, <i>fri-gus</i> .	18, 19	KNEUTEREN, <i>oulinga</i> KNOTEREN.	331
<i>Kernunos</i> , <i>Cernunos</i> , een oude afgod.	24	KOEI in onze tael zoo deftig niet als VAERZE.	60
Kersmis het begin van 't burgerjaer by die van Utrecht.	5	<i>Koeken</i> ; zekere ronde koeken, sotten genoemd. 29	
KEUKE, door dialect-verschil, <i>oulings</i> KOKE.		Koerlanders hielden veele Doodfeesten in February.	25
	145, 331	KOGEL wordt met de zachte o geschreven.	329
KEURE <i>oulings</i> KORE, EN KEUVEL; KOVEL.	ald.	KOKE, door dialect-verschil KEUKE.	145
<i>Aprridree</i> , (Ysl.) stilweêr.	363	KOKEN, <i>Coquere</i> , wordt met de zachte o geschreven.	330
<i>Rife</i> , afgeleid.	368	ROLEN, <i>carbones</i> , EN KOLEN, KEULEN, <i>Colonia agrippina</i> , met de zachte o.	33b
KIKVORSCH, afgel.	369		332
<i>Himatt</i> , (Theut.) gewaad, <i>Vestimenta</i> .	363	KOMEN wordt met de zachte o geschreven.	329, 339
KLEEN OF KLEIN.	327	KONING, onverschillig met KEUNING. 331. Belagchlyk afgel.	395
<i>Klein en smal</i> worden voor verdwynen.	530	<i>Koningsmaendag</i> , <i>Verscheijmaendag</i> , is maendag na	
<i>Klemtoon</i> noch iets anders dan <i>accent</i> . 351. Valt in onze tael altyds op het zacklyk deel.	305, 306		Pp 4 drie
KLEVEN by de Dichters ge-			

B L A D W Y Z E R

- drie koningen. *blad.* 13
KOOL, *cardo*, verschillende
 van **KOOL**, *caulis*. 330
KOOPEN wordt met de scherpe
 oo gefchreven. 329
KOOR, met de zachte o, van
 't Lat. *chorus*. 332
KOORDE, met de zachte o,
 van 't Lat. *chora*. ald.
Koppeltjesmaendag, Huwelijks
 maendag. 498
KOZEN, en **KRUZELEN**, on-
 verschillig. 330
Kranckwaerter, afgel. 390
Kransjes, de fchepen der
 ouden wierden met bloe-
 menkransjes verfierd. 202
KREUKEN, oulings **KROKEN**.
 331
KRIMPEN, by de Dichters
 gebruikt voor *verdwynen*.
 530
Kristal, wat men daer by
 mag vergelyken. 56. *Gie-
 telijk kristal*, voor helder
 water. 101
Kroontjes, de fchepen der ou-
 den wierden met kroont-
 jes verfierd. 202
Krumler-staurn, in *Norico*.
 146
KUIKENS, kûfen, *fuchlein*,
pulli gallinacei, afgel. 368
Kupido, (by) mag men iets
 vergelyken. 52
Kurzwehre, *gladius*, afgel.
 388
KWAKKEL, *coturnix*, afgel.
 367, 369
KWEKEN en **VERKWIKKEN**,
 afgel. 368
KWELLEN, liefst in een droe-
 vigen zin te gebruiken,
blad. 192, 227
KWIK, **KWEK**, levendig,
KWIKZILVER, afgel. 368
- L.
- L****ABBEN**, lekken. 14
Laeghting, *forum vel iudicium
 ordinarum*. 494
Lab, lage, *Lex*, wet. 9. 478
Landgedicht, bedenkingen
 over het). 247. en volgg.
LANG, **LENGDE**, **DU LENGTE**.
 18
Langewehte, *basta*, afgel. 388
Langklinkers of dubbele
 vokalen **EE** en **OO**. 326.
 onderscheiden in scherpe
 en zachte. 297, 298
Latynen hebben oulings de
 vokalen verdubbeld.
 298. en volgg.
Laugberg, *locus publicus, ubi
 iudicia peraguntur*. 494
Lamm, (Goth.) loon. 332
Lauwe, *tinea, piscis*, zeel-
 te. 7
 — *lex*, Fr. *Loi*, Eng.
law. 9
Lauwer, Eng. *lawyer*, ad-
 vocaet, **LAUWERSAK**, pleit-
 zak. ald.
LAUWMAEND, *Januarius*, wet-
 maend. ald. 10. Huwlijks-
 maend. 483
LEBKOEKEN, *lefbuchen*, afge-
 leid. 14
Lebubin, *libban*, (Fch.) lievs.
 497
LEDEN, het meervoud van
 't oude **LED**, nu **LID**.
 348
Let

VAN WOORDEN EN ZAKEN.

<i>Leiden by de ooren, by de</i>	<i>spekare.</i>	<i>bladx.</i>	499
Dichters gebr.	LID, was oulings	LED, waer	
LEIDEN, oulings	LEEDEN.	van 't meervoud	LEDEN.
			348
LEIDER, helaes, van LEED.	LIEFKOZEN, en KRUZELEN	onverschillig.	330
	LIERDICHT, wat 'er toe ver-	eischt wordt.	86
Leinwa: , leinwand, lijnwaed.	Lieve, Liewe, een eigen	naem, <i>Levinus.</i>	12. Be-
	teekent zoo veel als min-	zaem, <i>amabilis.</i>	497
LENGDE, nu LENGTE van	LYDELOOS, kwalijk gebruikt.		203
LANG.			146
Lentemaend, Lentemaend,	Lijk of Grafheuvels, <i>Hunne-</i>	<i>bedden.</i>	146
<i>Martius.</i>	LYMEN, Dichterlijk gebe-	zigt.	538. <i>Iemands ziel</i>
Letters, tronjetjes der ge-	aan zijn keel <i>lymen.</i>		554
dachten.	LIJNWAED, gewaed, afgel.		363
Letterverzetting der R zeer	LINNEN, LIJNWAED, van 't	Lat. <i>linum.</i>	343
gewoon.		<i>Liouwe, louwe of leuwe, ze-</i>	14
LEUGEN en LOGEN onver-	LOEKEN en LEUGEN, onver-	schillig.	330
schillig.	Lokken van <i>Simfon</i> , genoemd	<i>bet broeiness zyner kracht.</i>	40
LEUTEREN, oulings	LO-MAEND, <i>louwmaend</i> , heu-	velmaend.	8
LOTEREN.		<i>Loy (Fr.) lex.</i>	9
LEURE, ouling	LOO, LO, <i>locus altus</i> , hoo-	land.	8, 409
LORE.		<i>Loo</i> , het) een vorstlijk Lust-	8
LEUZE en LOZE onverschil-	slot, naemreden.		329
lig.	LOONEN, wordt met de scher-	pe oo geschreven.	329
Leva of Leuwe, zekere Go-	LOOPEN, met de scherpe oo	(Goth.) <i>blanpan.</i>	532
dinne. 13, 14. Geacht		<i>Louw, Comitium, Judi-</i>	
te zijn Godin der Liefde.		<i>stum.</i>	
			Pp §
Levesanum of <i>Levae fanum.</i>			
LEVEN wordt met de zachte			
e geschreven.			
LEVENDE, onderscheiden van			
LEVENDIG.			
Levendael, 't huis te Leven-			
dael of <i>Lievendael.</i>			
Levoyn, <i>Levinus</i> , van 't (Fth.)			
<i>Libbin, amabilis.</i>			
Leve of loutw, wet, van leg-			
gen, <i>ponere.</i>			
Libbin, (Fth.) <i>leve, amabi-</i>			
<i>lis.</i>			
LICHT, <i>lux</i> , van <i>lucen</i> ,			

B L A D W Y Z E R

- cium.*   *bladz.* 494
LOUWE, *tinea piscis*, zeelte.   7
Louwe, *lex*, (Fr. *loi*,) (Ehg. *law*,) de wet. 9, 478. Ook de Vroedschap, de Raed.   11
LOUWMAEND, wanneer de eerste maend van 't Jaer. 5. afleiding dezer benaming. 7. en volgg. nader onderzoek waerom January *louwmaend* genaemd zy.   473 - 500
LOVEN, wordt met de zachte o geschreven.   330
Loto, *lex*, wet.   9
Lowe of **Lewe**, zekere Godinne.   14
LOZE en **LEUZE**, onverschillig.   330
Lugen, *logen*, *spektare*, *Cernere*, zien.   499
Luisteren, by de Dichters genoemd *de ooren te weeten*.   49
- M.**
- M**aelyden en Feesten, oulings het meest in February gevierd. 24, 25
Maen, Zon en Starren weiden dichtkundig aan den Hemel. 35. Worden gezegd *te verschieten*. 524
Maenden, over de benamingen der beide eerste maenden van het Jaer.   3, 32
Maert, te voren de eerste maend van het Jaer. 3. Wanneer veranderd. 5, 6. By de Ang. Sax. *Ethedmonath*. 23. Door Karel den Groeten *Kenzinmonath* genoemd.   *bladz.* 27
Magistraten, wanneer oulings verkozen.   480. en volgg.
Make, by de Engelschen uitgesproken *maek*. 317
Malus, (Lat.) beteekent lang zijnde iet anders dan kort zijnde.   302
Managfart, (Goth.) menigvoud, afgel.   382
Marmor, *bet weeke*) overdrachtelyke benaming van de zee.   168
Maulwurf, *talpa*, een mol.   389
MEENEN, met de scherpe langklinker **ee**, oulings *meinen*   327
Meerewogen, afgel.   376
Mey, *manacimath*.   27
Melitti globuli, honigballetjes, by de ouden in gebruik.   29
Metaphora, overdracht. 236
MEULEN en **MOLEN**, onverschillig.   330
Minnedicht, wat 'er toe vereischt wordt.   86
MIJL, van 't Latynsche *mile*.   343
MODE, met de zachte o van 't Latynsche *modus*.   332
Moederrecht, naemreden.   481
MOL, *talpa*, afgel.   389
MOLEN en **MEULEN**, onverschillig.   330
Monojyllaba, oulings weinige in onze tael.   309
- MOOR**,

VAN WOORDEN EN ZAKEN.

MOOR , met onze fcherpe oo van 't Latynfche <i>maurus</i> . <i>bladz.</i> 332	zee. <i>bladz.</i> 168
Mör-ër , <i>Morax</i> , beteekent een groot man. 272	NEUTE EN NOTE onverschil- lig. 330
MORRE , (Ysl.) tegenwind. 363	Nimfen en Faunen voegen in het Landgedicht by de ouden wel, by ons kwa- lyk. 247-250
Mouldewarp , (Eng.) een mol, <i>talpa</i> . 389	NOODDRUFT , door Letter- verzetting van DURFT. 17
MURR met eene u fchoon het enkelvoud nu MUUR heeft. 339	NOTE , onverschillig met NEUTE . 330

N.

NANNEN is noemen, waer
van **GENAN**, naemge-
noot. 142

Naetlarangé, (Ysl.) het oog
van een naeld. 361

Najaden en Nimfen voegen
niet in onze Herderszan-
gen. 249

Navolging, over de) der
Dichteren. 75-136

Nederlandsche tael behoeft
voor geen Europeefche
te wyken 285. Is gefpro-
ten uit den oud Theuto-
nifchen ftam. 290. Naeuw
verbonden met het oud A-
lamannifch, Franktheutfeh
en vooral het Hoogduits.
291. Is vermaegfchapt
met de Engelfche. 316.
Was te voren de Vlaem-
fche. 293

NEERDUIKEN by de Dichters
gebruikt voor *verfchieten*.
529

Nepunus *weiden*, overdrach-
lyke benaming van de

O.

O wierdt oulings verlengt
met de *e*, in *groech*, *ge-
noet*. 314, 317. Eenigen
tijd ook met *i* in *poirt*,
voirt. 318. en ook met
de *a*. 330

Onze zachte *o* kan over-
gaen in *eu* ald. De oude
Latynen hebben de *o* ver-
dubbeld in *voocem* &c. 399

Odin, *Odinus*, *Vodanus*, de
Vader van *Ibor*. 149

Oer, *uri*, of *urosjen*, zeker
foort van runderbeesten
met breede hoornen die
gebruikt wierdan tot drink-
bekers. 26

OLIE, met de zachte *o* van
't Lat. *Oleum*. 332

Omber en *waerbeen* komen
kwalyk by elkander. 198

OMZOMEN, **BEZOMEN**. 163

ONGEZONDEN, *ongezondten*,
ongezondheden. 18

Onverhoeds, onverwachts
ge-

B L A D W Y Z E R

- gezicht maekt aendoening. *bladz.* 169
- ONTFERMEN, afgel. 359
- ONTSCHIETEN in zyne veelvuldige gebruiken en be-
teekenissen. 512.
en volgg.
- ONTSPRINGEN voor *verschieten*. 514
- ONTTODDEREN, lostrekken, afgel. 452
- ONTWASSEN, voor *verkleinen*, *verschieten*. 529
- ONTWYKEN voor *verschieten*. 528. *Iemand ontwyken is krachtiger dan wyken van iemand.* 162
- OO langklinker, is overeenkomstig met der Grieken. *Ō.* 326. Onze scherpe oo kan overgaen in AU waeruit zy gesproten is. 330, 331
- OOGEN wordt met de scherpe oo geschreven. 329. *de oogen smelten aen water, beter dan aen tranen.* 46
- OOGSTMAEND, met onze scherpe oo van 't Lat. *Augustus*. 332
- OOK, met de scherpe oo, (Goth.) *huk*. ald.
- OOR, ooren, met onze scherpe oo, van 't Lat. *Auris*. 329, 332 *De ooren te weeken gezegd voor te luisteren.* 49
- Oosterlo, van lo, *locus alius*. 8
- Oostermaend, April, van *Ostra*. 23
- OP het Graf ordragen. 204
- OPHANGEN in de lucht voor opgetogen zijn. 536. *Iemand ophangen by de ooren.* 557. *Iemands oor aen zyns harp ophangen, afgekeurd.* *bladz.* 556
- Opgehangen volk, dat is volk dat in de boomen hangt of zit. 535
- OPSCHIETEN, fraei gebezigd. 513
- OPSPOREN, verkeerd gebruikt. 222
- OPSPREUREN EN OPSPOREN onverschillig. 330
- ORDENLYK en niet *ordentelyk*. 307
- ORS, door Letterverzetting ROS, *equus*. 17
- Ostian, een der oude Bergschotsche Barden. 262. *De stem van Cona* genoemd. 279. *Proeve van zyne poëzy.* 265-280
- Starmonath, benaming van April. 27
- Ostra, Easter of Ooster, zekere Godinne. 23. De Venus der Duitschers aen wie April was toegeheiligd. 497
- Othin, odin, odinus, de Vader van Thor. 149
- OUDE nu *oudte*, ouderdom. 18
- Oberdzyphen, (Oud theut.) overtreffen. 493
- Oveheden der Batavieren, welke waren. 487. *Wanneer verkoren wierden.* 488. en volgg.

OVER

VAN WOORDEN EN ZAKEN.

OVERMOED verkeerd ge-
bruikt. *bladz.* 222, 223

P.

PAD, *Via*, en **PADDE** en
PAEL, afgel. 470

Paen, *peen* enz. In deze
wortel straelt de beteeke-
nis door van *drukken* enz.
ald.

PAERD, afgel. 387, 471

Paerken, gietelyke) voor *tra-
nen*. 101. Wat men by
parcels mag vergelyken.

PAK en **PALING** afgel. 470,

Palus (Lat.) beteekent lang
zijnde let anders dan kort
zijnde. 302

Pannier, afgel. 384

Pandora, by *Pandore* mag
men iets vergelyken. 52

Paradigma, gelykenis. 237

Paschen, het begin des jaers,
wanneer. 4

Pekelveld, overdrachtelyke
benaming van de Zee. 168

Perfoonsverbeeldingen, (*Pro-
fopopoijsen*) voegen niet in
't Landgedicht. 250

PEUTEREN, oulings **POTEREN**.
331

Pferden, *excernere*, afgel.
385

Pferd, paerd, *equus*, afgel.
387

Pico (Spaensch) *Mons in co-
num affurgens*, afgel. 378

PIJL van 't Latynsche *pila*.
bladz. 343

Pyndan, (AS.) *prohibere*. 384

PIKKEN, (Fr.) *piquer*, afgel.
378

Pipijn, verzet den dag der
algemeene vergadering. 3

Pitig, berig, (Theut.) *fruc-
tifer*, vruchtbaer. 387

Poëet, wat dit woord betee-
kene. 76

POIRT, by zekere ouden ge-
schreven voor **POORT**. 318

POLE, **POOL**, met de zachte
o, van 't Lat. *polus*. 332

POORTE met de zachte o, van
't Lat. *porta*. ald.

POOS met onze scherpe oo,
van 't Lat. *pausa*. 332

POOVER met onze scherpe
oo, van 't Lat. *pauper*, (Fr.)
pauvre. 332

POTEN, *pedes*, met de zachte
o, in onderscheiding van

FOOTEN, *plantare*. 330

Potta, *putana*, (Ital) hoere,
afgeleid. 360

PREUTELEN, oulings **PROTE-
LEN**. 331

Principes, by de oude Bata-
vieren. 487. Wanneer
aengesteld. 488

Puntdiebt, wat 'er toe ver-
eischt wordt. 86

Putain, (Fr.) *putana* (Ital.)
hoere, afgel. 360

Q.

Quaden, van afkomst
Saxen, hebben hier
het schependom in-
ge-

B L A D W Y Z E R

- gevoerd. *bladz.* 482
Quacken, quifen, afgel. 369
Qualk, quelle, *scatebra*, afgeleid. 381
Qualia, quatea, quaquila, quisquila. 369
Quachal fleisch, levend vleesch. 368
Quecholder, (Theut.) jene-
 verboom *queckelwer*, kwik-
 zilver. 368
Quet, *animal vtoam*, afge-
 leid van *queck*, *quick*, *vi-*
vus, levendig. 368
Quellen, *scaturire*, afgel. 384
Quetrace, gedierte, *quiddee*,
 levendvee. 368
Quicken, *erquitten*, *quicken*,
 verkwikken, koesteren,
 kweeken. 368
Quirl, quirlen. 388
Quisquila, *quiscida*, a sohoi 369
Quwic, *quect*, *jumontum*. 368

R.

- R** de Letterverzetting
 der R is zeer ge-
 woon. 17
Radebahr, *radder*, een hand
 wagen, een *schiebkarn*, af-
 gel. 387
Raden onderscheiden van
Vroedschappen. 486
Rahstaeter-taun, in *Norico*. 146
Ratschemburgi, zekere Over-
 heden in de middeleeuw. 489

- Raurischer-taun**, in *Norico*,
bladz. 146
Reb-monath, *Rebmonath*, be-
 naming van *Februarius*. 32
Rechtsdagen, wanneer oud-
 tijds gehouden. 495
Redde, *ribde*, *febris*, *koorts*. 32
REEP, *oullings REIP*. 327
Regeering wordt op veele
 plaetsen *de wet* genoemd,
 en *de vroedschap*, ook *de*
wijsheid. II. Op de mees-
 te plaetsen in January
 veranderd. 12
Regeering wijs der oude Ba-
 tavierden en wanneer de
 Regeering van oude ty-
 den af verkozen wierdt.
 488. en volg.
Regelmaet (*Analogia*) moet
 in het spelien wel bewaerd
 worden. 286, 289. Wordt
 dikwils verworpen door
 het gebruik. 290, 294
Reger, koningen, by de ou-
 de Batavieren. 487
RENNEN, *GRONNEN*, *coagu-*
lare, *RENNEN*, *GEREND*,
currere. 217
REUKE, *oullings ROKE*. 145,
 331
REUTELN, *oullings*, *ROTE-*
LEN. ald.
REUZEL, *oullings*, *ROZEL*.
 ald.
Rbeda, zekere Godinne,
 waarvan *Rebmonath*, *Mar-*
tius. 23
Ridde, *redde*, *febris*, *koorts*. 32
 32
 RIN-

VAN WOORDEN EN ZAKEN.

RINNEN , <i>coagulare</i> en ook <i>currere</i> . 217	Scabini , zekere overheden in de middeleeuw. 489
Rivieren van bomg, van bozer. 62	Scalg'er, salgar , beteekent een Jager. 267
ROKE door Dialect-verschil REUKE. 145	SCHAERWACHT. 367
RONDDE , nu rondte van ROND. 18	SCHAETZEN , <i>schrikfchoenen</i> of <i>schaverdynen</i> . 31
ROOK , <i>odor</i> , verschillende in uitspraak van ROOK , <i>fumus</i> . 330	SCHALDJAER , schrikkeljaer. 32
ROS , door Letterverzetting van ORS , <i>equus</i> . 17	Scharaguayta , afgel. 367
Ros = schweiff, <i>cauda equina</i> &c. 372	Scharloo van to , <i>locus altus</i> . 8
ROZE , met de zachte o , van 't Lat. <i>rosa</i> . 332	Schatten , (einen) lensfader, of Zonnesherm. 362
RUNNEN , <i>coagulare</i> , <i>stremmen</i> , en ook <i>currere</i> , loopen . 217	SCHAVERDYNEN of SCHUIVERDYNEN , schactfen. 31

S.

Salo (Fr.) <i>vilis, impurus</i> , onrein. 30	Schelden van licht en duisternis , of men zulks aen de Zonne kan toefchryven. 37-39. En of de schemering een scheidsvrouw tuschen licht en duisternis te noemen zy. 38
Saliers en Quaden , van afkomst Franken en Saxon, hebben hier te lande het Schependom ingevoerd. 488	Schemering fraei beschreven. 148
SALUWE, ZALUW , (Eng.) <i>salow</i> , van 't Frankth. <i>salu</i> . 30	SCHERP van 't oude SCHER , DU SCHIP . 384. De achterfteen der fchepen wierdt oullings met bloemen en wimpels verfierd. 201-203
Sarebat & surevat , een oud Hoogd. woord opgehelderd. 364	Schependom , hier te lande van de Saliers en Quaden ingevoerd. 488
SARREN , afgeleid. 143	SCHEURE , oullings SCHORRE . 331
Satyr en Boschaimfen voegen niet in onze Herderszangen. 249	SCHIRTEN , in zyne veelvuldige gebruiken en beteeckeniffen. 507. en volgg.
Santian , <i>bifantian</i> , (Goth.) <i>sonspurcare</i> . 30	Schilderkunst en Dichtkunst zijn zusters. 75
	SCHIP , was oullings SCHERRE . 75

B. L A D W Y Z E R

- RE. 348. Men kan een
 fchip niet vergelyken by
 een gouden berg. *bl. 51*
- SCHOOL, SCHOLE, met de
 zachte o, van 't Lat. *schola*. 332
- Schoorl, oulings *schorenloo*. 8
- SCHOOT, SCHOOTEN, met de
 fcherpe oo, (Goth.) *skants*.
 329, 332
- Schrapjes of streepjes bo
 ven de Letters by de ou-
 de Latynen in gebruik.
 300 - 302
- SCHRYDEN, *varicari*, waervan
 SCHRITSCHOENEN. 32
- SCHRIKKELJAER of *schaldjaer*,
 naemreden. ald.
- SCHRIKKELMAEND, *Februarius*,
 naemreden. 31
- SCHRIKKEN, SCHRYDEN, uit
 een spingen. ald.
- SCHRIKSCHOENEN, SCHRIT-
 SCHOENEN, *schactfen*. ald.
- Schwal, *turba*, afgel. 380
- Schweben, *aëre*, *aquis ferri*,
maticare. 371
- Schwaf, *Lacynia*, *fyrma*.
 372
- Schweiffen, *herumschweiffen*,
vagari, omzwerfen. 372
- Schwellen, zwellen, *tumere*.
 afgel. 380
- Schwencfen, *schwingen*, afgel.
 382
- Schwielen, *striemen*, *vibi-*
ces, afgel. 380
- Schwindel, *vertigo*, afgel.
 383
- Schwingen, *schwencfen*, afgel.
 382
- Scorenloo nu *schoorl*, van lo,
locus abur. *blad. 8*
- Sculteti, zekere Overheden
 in de Middeleeuw. 489
- SEELT, SLYE, *tinea piscis*,
 (Germ.) *schleg*. 8
- Sel, fol, fui, *fordidus*, on-
 rein. 30
- Sellemaend, fullemaend, *Fe-*
bruarius, naemreden. 29
- SEULUWEN, SOLUWEN,
 (Vlaemsch) *maculare*, van
 fol, *fordidus*. 30
- Sylen, (Ang. Sax.) *Sptian*,
computare. ald.
- Simons hairlokken ge-
 noemd het broeinest zy-
 ner kracht. 40
- Skants, (Goth.) *shoot*.
 332
- Skendigsmonat, *schaepte-*
maend, beaaming van *Ja-*
nuary. 481
- SLEUREN EN SLOREN EN SLEU-
 VE EN SLOVE onverschillig.
 330
- SLEUTEL, oulings SLOTEL,
 VAN SLOF. 331
- SLYE, *tinea piscis*, zeelte.
 7
- SLOOT, *clauderam*, verschi-
 lende van SLOOT, *fosfa*.
 330
- Smal en klein worden voor
verdwynen. 348
- SMEDEN van 't oude SMED nu
fnit. 348
- SMELTEN overdrachtelijk ge-
 bezigd. 141, 142, 192. In
 zyne veelvuldige beteeke-
 nisen. 41-49. Voor ver-
 dwynen, 530. *De oogen*
smelten in tranen, of *een*
wa-

VAN WOORDEN EN ZAKEN.

- water. *blad.* 46
SMIT was oulings. **SMEED** waer van 't meervoud **SMEDEN**. 348
Sneeuw, der handen, boezem enz. 101. Genomen voor een wit gewaad. 227
SNEVEN wordt met zachte z geschreven. 328
Sol, *to* (Eng.) *conspurare*, van *sol*, *sordidus*, onrein. 30
Sollen, zekere ronde koken. 29
Solmonath, (Ang. Sax.) benaming van *Februarius*. ald.
SOLUWEN, **SEULUWEN**, (Vlaemisch) *maculare*, van *sol*, *sordidus*. 30
Sonnenwende, zonnebloem, afgel. 383
Souiller, (Fr.) *conspurare*. 30
SPANNEN, *tendere*, afgel. 384
SPEENEN, met de seherpe langklinker **EE**, oulings **SPEIN**. 327
SPELEN, dichtkundig gebezigd. 182-185
Spelling, Vertoog over de Spelling der Nederduitse tael. 285. en volg.
SPOREN & SPEUREN, onverschillig. 330
SPIEGELEN, overdrachtelijk gebruikt. 182. *Zich spiegel en aen een baek*, afgekeurd. 194
SPIT, oulings **SPET**, waervan het meervoud **SPETEN**. 348
SPLETEN, van 't oude **SPLET**, nu **SPLIT**. *bladz.* 348
Spoke, by de Engelschen uitsgesproken *spook*. 317
SPOREN en **SPEUREN**, onverschillig. 330
SPOKEL, sprokkelmaend, *Februarius*, naemreden. 17-22
 Spraekvorm van een byzondere landstreek niet te volgen in de spelling. 287
 Spreekwoorden met oordeel te gebruiken. 199
SPOEKE, door Dialectverschil, oulings **SPOEKE**. 145. 331
SPOKKELEN, byeenschrappen. 20
SPOKSELMAEND, *Februarius*, naemreden. 16-22.
Spurcalia, zekere zuiveringste. ald. Dus genoemd na de **SPOKEL**. 21
STAD, oulings **STEDE**, waervan 't meervoud **STEDEN**. 348
Stahlgewand, *chalybea tunica*. 364
Status, (M. Goth.) steen. 329
Starren, zon en maen *wieden*, dichtkundig, aen den hemel 35. De starren worden gezegd te *verschieten*. 521
Starrenveld, waerom de hemel dus genoemd wordt. 35
STEDEN van 't oude **STEDE**, nu **STAD**. 348
Steden en wouden worden **Qq** ge-

B L A D W Y Z E R

- gezegd te verschieten. *Sullemaend, sellemænd, Februarius, naemreden.* *blad.* 523
- * **STEEN, STEIN, Castellum.** *blad.* 29
- STEEKEN,** wordt met zachte *blad.* 29
- E** geschreven. 328
- Stijl van 't Hof,** verschilt in de tijdrekening van den gemeenen stijl, of het burgerjaar. 5
- STOREN,** onverschillig met **STUREN.** 331
- STORT,** door letterverzetting, **STROT, faux.** 17
- STOVEN,** met eene o, schoon het enkelvoud nu **STOOF** is. 339
- Siralen** kwalijk de zonnepaerden toegeschreven. 36. Kunnen niet gezegd worden te weiden. 37
- Stranden op de lippen.** 539
- Streek,** wat eigenlijk een streek is. 163
- STROOMEN** wordt met de scherpe o geschreven. 298
- Stroomen van honig, van hater.** 92
- Stroomzangen** behoren tot het Landgedicht. 247
- STROT, faux,** door letterverzetting van **STORT.** 17
- Subeln, besubelen, bezoedelen, conspurcare.** 30
- Suet, suai, (Ysl.) imulcerari,** afgel. 380
- Suengan, (AS.) zwaaijen,** afgel. 382
- Sul, sol, sel, fordidus, onreln.** 32
- Sullemaend, sellemænd, Februarius, naemreden.** *blad.* 29
- Suller, Ysl.)** een gewel, afgel. 380
- Swobe, (Deensch)** zweep. 371
- Surremat & sarchat, oud Hoogduitsch, opgehelder.** 364
- Swoch, swachten, bezwyken.** 366
- Swellet, (AS.) tumere,** afgel. 380
- Swropan, (AS.) tergere, varra.** 371
- T.
- T A, T E, T I, T O, T U,** deze zaedkernen hebben een grondbeteekenis van *heffen, trekken.* 141, 450
- TAEI, tenax, lentus,** afgel. 454
- TAEK, pensum ens.** afgel. 458
- TAEI, lingua,** afgel. ald. Geene Europeesche tael behoeft meer dan vijf klinkers. 296. Nederlandsche tael behoeft voor geene Europeesche te wyken. 285
- Taelkunde** noodzakelijk voor een Dichter. 502
- TAGEN, disceptare, litigare,** afgel. 453
- TAGGE, TANGE, forceps,** afgel. 453
- Tainnis, (M. Goth.) tecken.** 329
- Tains,**

VAN WOORDEN EN ZAKEN.

Taan , (M. Goth.) teen.	klinkere eoulings	TELKEN ,
	bladz. 329	bladz. 327
TAK , <i>ramus</i> , afgel.	457	TERKEN , <i>signum</i> , TERKEN-
TAKEL , Diminutiv. van TAEK ,		NEN , <i>signare</i> , afgel.
afgel.	458	458
TALEN <i>ergens na</i> , afgel.	458	TEEN , TIENTJE , <i>vimen</i> , af-
	458	gel.
TALFMEN , TALMEN , afgel.	459	TEGGEN , TAGGEN , <i>discepta-</i>
	459	<i>re</i> , afgel.
TAM , afgel.	ald.	TEGGER , <i>numella</i> , afgel.
TAND , afgel.	450	ald.
TANEN , TENEN , <i>irritare</i> .	460	TELLEN , <i>numerare</i> , afgel.
	460	459
TANGE , <i>forceps</i> , afgel.	453	TEMEN , afgel.
TANGER , <i>acer</i> , en TANGER ,		TEMMEN , afgel.
<i>alacer</i> , afgel.	453	ald.
TAP , <i>penis</i> , <i>veru</i> & <i>episto-</i>		<i>Tenda</i> , <i>tenta</i> , <i>tentum</i> , van
<i>mimum</i> & TAPPEN , afgel.	461	ONS TENT .
	461	TENGER , afgel.
TAPEREN , <i>palpitare</i> , <i>sperte-</i>		TENT , <i>tabernaculum</i> , afgel.
<i>len</i> , afgel.	462	451
TAR heeft een beteekenis van		TEP , Diminutiv. TEPEL , <i>pa-</i>
verhevenheid.	141	<i>pilla</i> , afgel.
<i>Taran</i> , <i>Turo</i> , <i>Thor</i> , een		TEREN , wryven enz. afgel.
Godheid.	149	463
TARNEN , TERNEN , afgel.	464	TERGEN , afgel.
	464	143
TASSCHE , <i>crumena</i> , & TAS-		TERNEN , TORNEN , afgel.
SEN , <i>acervare</i> , afgel.		464
ald.		TERPEN , Verhandeling o-
TATEREN , 't frequentat. van		ver de). 139-152. &c.
TATEN , afgel.	465	393-412
Tauri , Taurini , Taurisci		Tessanderlo , van <i>tu</i> , <i>locus</i>
&c.	145	<i>altus</i> .
Talen , Montes Noricorum .	146	TET , het uiterste der vrou-
<i>Te</i> , de uitgang van zommige		we borst, afgel.
Adjectiva in <i>te</i> , was		TETS , <i>glutinosus</i> , afgel.
eoulings in <i>de</i> .	18	ald.
TEDER , TEER , <i>tener</i> , afgel.	452	TEUGE , eouling TOGE .
	452	331
TEEKEN , met de scherpe lang-		TEUGEL , <i>babena</i> , afgel.
		466
		TEUGEN , afgel.
		ald.
		TEULEN , <i>colere agrum</i> , afgel.
		456
		TEU-

B L A D W Y Z E R

TEUTEREN , oulings	TOTE-	Moeder van Tbor.	bladz.
REN.	REN.		149
Tbeut, Tbeusto , een God-		TIKKEN , afgel.	457
heid der Duitschers	151	TILLE , <i>pons</i> , en TILLEN ,	
Tellingen , rechtsdagen.	495	<i>levare</i> , afgel.	459
Tboff, dozf , (Frankth.) hoe-		TIMB, TIMP , afgel.	460
ve.	402	TIN , afgel.	ald.
Tbon, toon, deün.	151	TIP, TIPP , <i>papilla</i> , afgel.	462
Tboz , een toren, burt,		TITTE , <i>mamilla</i> , afgel.	
kasteel enz.	144		465
Tbor, Tbuuro, Taran , een		TOB, DOL, TOL , <i>turbo</i> , af-	
Godheid.	149	gel.	462
Tbordun, tonitru , van Tbor ,		TOBBE , <i>labrum</i> , afgel.	
afgel.	150		452
Tbormonath, Martius , afgel.		TOBBEN, TOPPEN , <i>insanire</i> ,	
	151	<i>furere</i> , afgel.	463
Tborzemonath, Zonnemaend,		TODDEREN, TUIJEREN , <i>nec-</i>	
January.	482	<i>tere</i> , afgel.	452
Tbozsdag, thomedag, DON-		TOE , <i>ad & usque & TOEVEN</i> ,	
REDAG, donnedag.	150	<i>morari</i> , afgel.	452
Tborpheyler, dorpel	145	TOGEN ; <i>trahere</i> , afgel.	453
Tbrow , (Eng.) <i>projicere</i> , van		TOGEL, TRUGEL , <i>babena</i> , af-	
't Ang.-Sax <i>tyrwan</i> , <i>tor-</i>		gel.	466
<i>quere</i> , draeijen.	411	TOKKEN, TOKKELEN , afgel.	
Tburingers , naemreden.			457
	151	TOL , <i>turbo</i> , afgel.	462
Tburn, tom, hunnebedden.		TOMIG , <i>otiosus, vacans.</i>	459
	146	TON , afgel.	461
Tbursday , (Eng.) thursday,		Tongherloo , van <i>lo</i> , <i>locus al-</i>	
(Ang-Sax) donnedag.		<i>tus.</i>	8
	150	TOOGEN, monstrare, ostende-	
TIENTJE , <i>vimen</i> , afgeleid.		<i>re</i> als ook TOOGEN, TOO-	
	459	JEN , <i>ornare</i> , afgeleid.	
TIGTEN , <i>accusare</i> , afgeleid.			454, 455
	453	TOOM EN TOMEN , afgel.	
TIJD , <i>tempus</i> , afgel.	455		459
TYDE, TYE, GETY ; <i>fluxus</i>		TOON, DEUN, tonus , met de	
<i>& refluxus</i> , afgel.	455	zachte o. 332. afgeleid.	
TYDEN, TYEN , en TYGEN ,			151, 461
<i>tenuere</i> . en TYGEN, TOO-		TOONEN , <i>ostendere</i> , afgel.	
GEN , <i>indicare</i> , afgel. ald.			ald.
Tys , <i>ecae Godinne</i> , de		TOORN ,	

VAN WOORDEN EN ZAKEN.

TOORN, afgel. <i>bladz.</i> 142, 464	veert. <i>bladz.</i> 154
TOP EN TOPPEN, afgel. 462	Tref, (Keltisch) <i>oppidum</i> , stad. 397
TOR, TORRE, TOREN, <i>turris</i> , afgel. 142, 464	Treffen, dreyhen, drapphen, (oud theut.) 403
Tort, een burgt, kasteel. 142, 144. De poort van een stad, van een huis. 144, 145. Ook een berg, een heuvel. 145, 146.	TREFFEN, <i>tangere</i> , behoort tot het zaeklijk deel <i>tref</i> . 411
Toringi, Thuringers, <i>Montani</i> . 146	Treiben, <i>agere</i> , <i>pellere</i> , dryven. ald. 411
Torn, thurn, hunnebedden. 146	Trejsoor, met onze scherpe oo, van 't Lat. <i>thesaurus</i> . 332
TORNEN, afgel. 464	Treurspel, wat 'er toe vereischt wordt. 86
Torp, DORP, <i>pagus</i> , <i>villa</i> . 147	Triban, of driban, (Frankth.) <i>agere</i> , dryven. 411
TORPEN, TERPEN, heuvel-tjes van aerde. 140	Trieffen, <i>stillare</i> , druipen. ald. 411
TORS, door letterverzet-ting, TROS. 17	Trieuwjen, (Landfr.) <i>premo-re</i> . ald. 411
TORSSSEN, afgel. 464	TRIPPELEN, behoort tot het zakelijk deel <i>tref</i> . ald. 411
TORT, TORTS, door letter-verzetting, TROTS. 142	Trogabere, (Ysl.) mestbaer, afgel. 386
TORTEN, tort aendoen, afgel. 143	Tronsetjes <i>der gedachten</i> . 101
TOTTEREN, afgel. 465	TROS, door Letterverzetting, van TORS. 17
TOUW, afgel. 466	TROTS, TROTSEN, TROTSEEREN, afgel. 142
Tower, (Eng.) een burgt, en town een stad. 142	Trouwen met den aenvang van 't jaer was oulings in gebruik. 481
Trage, tragebaer, tragber, draegbaer, afgel. 386	Truoban, (Frankth.) <i>turbare</i> . 411
Tranen, <i>gietelyke paerlen</i> . 101. De Goden geen tranen toetschryven. 195. De oogen smelten in tranen of aen water. 46	TSARREN, afgel. 143
TRAPPEN, behoort tot het zaeklijk deel <i>tref</i> . 411	TUCHT, TUCHTIG, afgel. 454
TRATSEN, (Vlaemsch) trot-sen. 143	TUELEN, afgel. 466
TRECHT, <i>trajectum</i> , over-	TUEVEN, TOEVEN, <i>morari</i> , afgel. 452
	TUIGEN, GETUIGEN, afg. 457
	Op 3 TUIJER,

B L A D W Y Z E R

TUIJER, *series*, en **TUIJER**,
TÓUW. *bladz.* 455
TUIJEREN, *nectere*, *afgel.*
 452
TUIJEREN, of **TUIELEN**,
TUILEN, *vincere pecora in*
pascuis. 456
TUIL, **TUILTIJEN**, *sertum*, *af*
gel. *ald.*
TUIL, *agricultura*, en **TUI-**
LEN, *colere agrum*, *afgel.*
ald.
TUILEN, *lascivire* en **TUI-**
LEN ZIJN TUIL, *afgel.*
ald.
TUIMEN, **TUIMELEN**, *volv-*
re, *afgel.* 457, 460
TUIN, een omtrek. 455
TUITE, **TOTE**, *titulus*, *apex*;
afgel. 457, 465
TUKKEN, *afgel.* 457
TUR, een burgt, slot, of
 kasteel. 142, 144
Turo, *Taran*, *Thor*, een
 Godheid. 149
Turinum, *Caput Pedemon-*
til. 146
Turpha, (*Noormannisch*)
terp, *touf*, *dorp*, *hoeve.*
 402
TUSSCHEN, *afgel.* 464
TWYFELEN, *toegefchreven*
aen de tong der weeg-
schael. 540
TWYJG, *ramus*, *virga*, *afgel.*
 466

U.

U wierdt oulings met *è*
 verlengd. 312, 318
UITREKMOECH VAN HEIM, *de-*

mus. *bladz.* 327
Uitspraak van deze of geene
 landstreek niet te volgen
 in de spelling. 287
Uitberend, (*AS.*) *umberenti*,
umbern, (*Theut.*) *onvrucht-*
baer. 387
Uitsaech, *liber ab inimicitia.*
 362.
Uingewater, *witterung*, *afgel.*
 363
Unterwebane, *onderweven*;
subtexta. 371
Upstalboom. 491
Uri, *oer* of *urosfen*, *zeker*
soort van runderbeesten
met breede hoornen, wel-
ke gebruikt wierden voor
drinkbekers. 26
Urpheda, *oorvede*, *afgel.*
 362
Usbaugan, (*Goth.*) *uitvegen*;
afgel. 377

V.

Vaben, *haben*, *uben*, (*Theut.*)
 370
VADER, *pater*, **VADERSMOORD**,
patersniagt, &c. *afgel.*
 360
VAENDEL, **VAENDRIG**, *afgel.*
 384
VAERZE, *juventa*, *deftiger*
in onze tale dan KOEI.
 69
Vaga, (*Ysl.*) *vëbor* & *vagor.*
 375
Vaga, (*Ysl.*) *audeo*, *wagen*;
afgel. 377
Vägga, (*Ysl.*) *een wieg*, *af-*
gel. 375
Va

VAN WOORDEN EN ZAKEN.

Wagib, (Goth.) <i>agitatus</i> , be- wogen, afgel. <i>bladz</i> 374	<i>bladz</i> 385
Wagla auga, (Ysl.) een wolk in de oogen. 375	VAREN, vrezzen, afgeleid. 386
Wagn, (Ysl.) wagen, afgel. 374	Warkwa, farawp, (Theut.) verwe, afgel. 386
Wagner, (Fr.) <i>fluctus</i> , de gol- ven, afgel. 376	Waron, faru, (Theut.) hin- derlagen, gevaer, afgel. ald.
Watan, (Goth.) waeljen, af- gel. 360	Warpa, (Ysl.) ik werpe. 389
Waip, (Goth.) kroon, <i>dia- dema</i> . 371	Wartla, (Ysl.) <i>negociatio</i> . ald.
Warpan, (Goth.) werpen. 388	Warteitz, (Ysl.) <i>custodia</i> . 390
Waka, (AS.) waken, bakta, de wacht houden, bewa- ren, bakan, (Goth.) wa- ken, baktu, de wacht, bahgan, wekken, usbak- gan, opwekken. 367	VAT, <i>vas</i> , afgel. 380
Wakna, (Ysl.) ontwaken. 368	Water, <i>pater</i> , afgel. 360
VAL, VALLEN, <i>cadere</i> , af- gel. 382	Watsbete, (Ysl.) waterbaer, afgel. 386
Walgan, (Goth.) <i>eligere</i> , af- gel. 379	VECHTEN, <i>pugnare</i> , afgel. 362
Wallacherstauru, in Norico. 146	VEDE, vyandschap, afgel. ald.
Walugan, (Goth.) wentelen, afgel. 382	VEDEN, afgel. 365
Wande, (Ysl.) <i>mos</i> , <i>confue- tudo</i> , afgel. 379	Wedr, <i>bedus</i> , (Ysl.) een ran, afgel. 360
Wandgan, (Goth.) wenden, <i>vertere</i> , afgel. 383	Wedur, (Ysl.) lucht, weder, 362
VANE, hy de ouden voor VAN. 309	VEE, <i>pecus</i> , afgel. 358
VANGEN, <i>capere</i> , afgel. 380	VEEG, <i>morti propinquus</i> . 236.
Watja, (Ysl.) <i>specula</i> , een wacht-toren. 390	oulings VEIG. 327
Wardgan, (Goth.) <i>custodire</i> , afgel. ald.	VEEM, oulings VEIM. ald.
Wardgallb, (Ysl.) <i>custodia</i> . ald.	VEER, <i>trajectus</i> , afgel. 385
VAREN, <i>proficisci</i> , afgeleid.	Weg, (Ysl.) <i>negocior</i> . 389
	Weg, (Ysl.) <i>interficio</i> , afgel. 376
	Wegande, (Ysl.) <i>Victor</i> , <i>be- micida</i> , afgel. 376
	VEGEN, <i>purgare</i> , afgel. 377
	Wegos, (Goth.) <i>fluctus</i> , de golven, afgel. 376
	Wegs, (Goth.) beweging, afgel. 374
	Wegur, (Ysl.) <i>iter</i> , <i>via</i> , weg, ald. 374
	Q q 4
	Wetke

B L A D W Y Z E R.

- Deukleke**, (Ysl.) verzwakkinge. *blad.* 366
Wek, (Ysl.) wekken. 367
Veld, *bet blaauwe, bet zoute veld, bet water veld, bet pekerveld*, overdrachtelyke benamingen van de Zee. 168
Veld-Godesen voegen niet in onze Herderszangen. 249
Welle, belte, (Ysl.) *coquo, feruor*. 380
Wellinge, (Ysl.) *puls feruida, cozza*, afgel. ald.
Welle, (Ysl.) *volvo*, afgel. 382
Wende, (Ysl.) wenden, *vertere*, afgel. 383
Wengan, (Goth.) *gabengan, putare, existimare*. 379
Wenlo van lo, *locus altus*. 8
Venus, meh mag wel iets vergelyken by Venus. 52
Wepan, (Goth.) wapenen, afgel. 370
Wer, (Ysl.) *defendo*, afgel. 388
VERBREUREN, oulings **VERBORREN**. 331
Verbitto, (Barb.-Lat.) afgel. 389
VERBOND, **VERBINDTENIS**, afgel. 384
VERBREIDEN, oulings **VERBREEDEN**. 327
VERDROET, by de ouden voor **VERDROOT**. 314
Verdubbeling van klinkers by de oude Latynen in gebruik. 298 en volg.
 by ons oudtijds niet. *blad.* 309. en volg.
VERDWINEN voor **verschieten**. 529
VERFLAEUWEN, in 't **verschiet** voor **verschieten**. 527
Vergelyken, waer by men een zaek al of niet kan vergelyken. 51. en volg.
Vergelyking der oude en nieuwe tael bevordert de spelkunde. 289
VERHANGEN zich **aen iets**, dichterlijk gebezigd. 549
VERKLENNEN, met de scherpe langklinker **EE**, oulings **VERKLEINEN**. 327
VERLEDEN, wordt met de zachte **E** geschreven. 328
Verloop onzer tael aengewezen. 292
Verloren maendag is **verloofmaendag**. 498
VEROVEKEN **bet hart**, Dichterlijk gebezigd. 553
Verpire, (Lat.-Barb.) afgel. 389
VERSCIETEN in den zin van *stromen*. 511. Voor *oppringen*. 514. In zyne veelvuldige gebruiken en beteekenissen. 515. en volg.
Verscbijnmaendag is **koningsmaendag**. 12
VERSPREIDEN, oulings **VERSPREEDEN**. 327
VERSTERYEN, **eigenaerdig** gebruikt. 519
VERWANDELLEN, **vranderen**, afgel. 383
VER

VAN WOORDEN EN ZAKEN.

VERWANDEREN	zijn verw.	Billitpur, (Ysl.) wilddier;	
	bladz. 518	billebraed, wildbraed, af-	
VERWARREN, VERWERREN,		gel.	bladz. 379
turbare, confundere, afgel.	388	Winnant, (Goth.) desiderare;	
VERWE, tinctura, afgel.	386	cupere, afgel.	381
VERWELKEN, verslensen, af-		Wintan; bitinoan, (Goth.)	
gel.	366	volvere, involvere, afgel.	
VERWEREN, defendere, afgel.	388		383
Verwinten, verwarren, tur-		VINDEN, VONDLING, afgel.	
bare, confundere, afgel. ald.			384
VERZINKEN in 't werschiet voor		Wintur, (Ysl.) wind; bind-	
werschieten.	526	auge, venster; bindhans,	
Wetter, Oom van Vaderszy-		weerhaen, afgel.	361
de, afgel.	360	VINGER, digitus, van VAN-	
VEULEN en VOLEN, ONVER-		GEN.	380
schillig. 330. afgel.	383	Winka, (Ysl.) circum roto.	
Wich, vee, pecus.	358		382
Wigan, (Goth.) bellum gere-		Wintus, (Goth.) winter,	
re, afgel.	376	byems, afgel.	361
Wigs, (Goth.) iter, weg,		Wippa, (Ysl.) overspingen,	
afgel.	374	afgel.	373
Wipand, afgel.	377	Wipur, (Ysl.) barnabipur;	
Wyanden is een woord dat in		poppegoed, afgel.	373
verzen niet wel vloeit. 198		visch, piscis, afgel.	359
Wyder, (Ysl.) salix, een		Vischerszangen behoren tot	
wilgenboom.	365	het Landgedicht. 247. Uit	
Wug, (Ysl.) homicidium, af-		Sanazarius.	561-571
gel.	376	Vlaemsche tael oulings de	
Wpk, bepk, (Ysl.) verzwak-		algemeene Nederlandsche	
ke.	366	tael.	292
VYVER, vivarium, afgel.	358	VLAGGE, afgel.	365
Wikt, (Ysl.) pondus, gewicht,		VLEESCH of VLEISCH, met de	
afgel.	375	Diph. ee of ei.	327
Wit, (Ysl.) volo, bild, volun-		VLEUGEL, oulings VLOGEL.	
tas, vilva, inwilgen, af-			331
gel.	381	VLIBERGEN, VLIETERPEN,	
Wigan, (Goth.) willen, af-		146, 147, 394, 408	
gel.	ald.	VLOELEN, den honig toege-	
Wila, (Ysl.) dwalinge, afgel.	379	schreven. 61. Golven en	
		vloelen der kleederen.	
			178
		VLOO, pulex, afgel.	366
		Q 9 5	VLUCH-

B L A D W Y Z E R

- VLUCHTEN**, het land toegeschreven. *blad.* 175
- VLIEDEN**, afgel. 366
- Woben, baben, wben**, (Theut.) 370
- Vocalen**, zie klinkers.
- Wab**, (Ysl.) gewaad, *pannus*. 363
- Wodanus**, of *Wodanus, Woden*, de vader van *Thor*. 149
- VOEDEN**, **VOEDZEL**, **VOEDSTER**, afgel. 359
- VOERTUIG**, **VOERMAN**, enz. afgel. 385
- Wag**, (Ysl.) afgel. 375
- VOGEL**, afgel. 359
- Wogt**, (Ysl.) *fretum*, zee-enge, afgel. 376
- Wegje**, (Fr.) weg, afgel. 374
- VOIRT**, by zekere ouden **VOORVOORT**. 318
- Wol**, bal, (Ysl.) *electio*, afgel. 379
- VOLEN** en **VEULEN**, onverschillig. 330
- Wol**, (Ysl.) een wolk, afgel. 375
- VOLOEN**, *sequi*, afgel. 382
- Wolt**, (Ysl.) werveibeem, afgel. 382
- Wopn**, (Ysl.) wapen, *hopnbaer*, wapendrager. 370
- Wopra**, (Ysl.) *vibro*. 373
- WOREN**, *fulcus*, afgel. 385
- VORST**, *gelu*, door letterverzetting, van **VROST**. 17
- VOUWEN**, *plicare*, afgel. 382
- VRACHT**, veergeld, afgel. 385
- Vrezen voor iemand**, onderscheiden van *ismand vrezen*. *blad.* 218
- VROED**, wijs, verstandig. 11
- VROEDSCHAP**, VAN **VROED**, *sapiens*, een benaming van de Regeering. ald. Onderscheiden van *Raden*. 486
- Wroon**, van *to*, *locus altus*. 8
- VROST**, door letterverzetting, **VORST**, *gelu*. 17
- VRUCHTEN**, **VROCHTEN**, *simere*, afgel. 386
- W.
- Waad**, (AS.) *peregrinus*, afgel. 381
- Waaloo**, van *to*, *locus altus*. 8
- Wabo**, (Theut.) *favus*, honnigrate. 371
- Wac**, *wate*, (AS) zwak 366
- Wachten**, waken & wedyen, wekken, onderscheiden. 367
- Wacholder**, jeneverboom. 368
- Wachs**, *wichse*, gewichtset. 367
- Wachtel**, *coturnix*, afgel. 367
- Warian**, *waecan*, (AS.) waken. ald.
- Wacten**, waggelen. 382
- Wacrol**, *waecere*, (AS.) wakker. 367
- Wafsa**, (Lat.-Barb.) *cunulus*, afgel. ald.
- WADE**, verwantschap met het

VAN WOORDEN EN ZAKEN.

- het Lat. *vadum*. bladz. 342
Wadel, een schort. 365
Waddle, (Eng.) kwispel-
 staerten. 365
Wadtpend, een jaerkleed,
Waspenda. bladz. 365
Waebbe, (AS.) webbe, *tex-*
tura. 371
Waeba, weba, (AS.) ge-
 waed, *vestitus*. 363
Waegen, dragen, voeren,
 afgel. 374
Waegen, (AS.) een wagen,
currus, afgel. 375
Waezen, (AS.) ludere, afgel.
 377
Waegfaran, (AS.) *iter face-*
re, afgel. 374
Waegndishl, (AS.) wagen-
 dischel, waegscaala, weeg-
 schael, afgel. 375
Waehnel, *Diminutiv*. van wa-
 gen, *currus*. ald. 375
WAELIJEN, afgel. 360
Waellisch land, *peregrina ter-*
ra, afgel. 381
WAEN, verwantschap met
 het Lat. *vanus*. 343
Waanete, (AS.) wagnaer,
 voerman, afgel. 375
Waanesoisl, (AS.) de beer,
 of 't zevenster, de wagen.
 ald. 375
Waeven, waevnian, (AS.)
 wapenen 370
WAER, verwantschap met
 het Lat. *verus*. 343
Waar, (AS.) vyver, *viva-*
rium, afgel. 358
Waer, (AS.) *bellum*, oorlog.
 388
WAERDBORG, afgel. 390
WAERDE, *pretium*, afgel. 389
Waerman, (AS.) *patens*. *ma-*
nens. bladz. 390
Waerterin, afgel. ald.
Waeze, (AS.) waekzaem-
 heid. 367
Waeze, (AS.) wasch, waep-
 sealf, waschzalf, waep-
 bred, (AS.) schrijftafel,
 afgel. 366
Waessen, wapen. 370
Wag, (Alemann.) *mare*, af-
 gel. 376
Waga, (Barb.-Lat.) *men-
 ra species*, en *Wagaria*,
mensura jus. 378
Wage, waegen, wiegen, *tra-*
tmare, afgel. 375
WAGEN, *quidere*, afgel. 377
WAGENDISSEL, afgel. 374
WAGGELLEN, afgel. 382
WAHAN, (AS.) bewegen &c.
 afgel. 374
Wagun, (Theut.) een wieg,
 afgel. 375
Wahel, wahl, wehlen, *optio*,
optare, afgel. 379
Wahen, wehen, bewegen,
movere. 369
Wahl, *peregrinus*, afgel. 381
Wahn, samengetrokken uit
 wagen, *currus*. 375
Wahn, waehnen, wanen.
opinari, afgel. 379
Wahre, *merces*. 389
Wahren, bewahren, *custodi-*
re. 390
Wahrt, wahtono, de wacht. 367
Waisel, reizende bode, be-
 delle, afgel. 372
WAL, verwantschap met het
 Lat. *vallis*. 343
Walh-huuse, (AS.) wallnus-
 se, welschenusse, walnoten,
 af.

B L A D W Y Z E R

afgel.	bladz. 381	gel.	bladz. 367
Walten.	ald.	Watspenda.	365
Walten, peregrinari.	ald.	Watten, (Theut.) waeden,	
Walfarth, een buitenland-		vestire.	363
sche reis, afgel.	ald.	Water, gietelijk kristal. 107.	
Walwian, mealtan, maelten,		De oogen smelten aen water	
(Goth.) wentelen; volve-		beter dan aen tranen	46
re, afgel.	382	Waternimfen voegen niet in	
Walze, een rol, afgel.	ald.	onze Herderszangen. 249	
Wanda, gewaed, vestimen-		Waterveld, overdrachtelyke	
tum.	363	benaming van de zee. 168	
WANDELEN, ambulare, afgel.		Waud, (Goth.) woord. 332	
	383	Wearkan, (AS.) wentelen. 382	
Wandelung, transsubstantia-		Weallan, weallian, (AS.) op-	
sio, afgel.	ald.	wellen, vloeyen. 380, 381	
Wandern, & wandersman,		Wealtian, maelten, (Goth.)	
peregrinator, afgel.	ald.	volwere, afgel.	382
Wandrian, (AS.) errare, va-		Waer, (Eng.) vyver, viva-	
gari, afgel.	ald.	rium.	358
WANE, by de ouden voor		Waerd, (AS.) vigilia, &	
WAEN.	315	weardan, vigilare, afg. 390	
WANEN, meenen, afgel.	378	Werp, (AS.)	389
WANKEN, nitare.	382	Weather, (Eng.) weder, af-	
Wapen, woffen.	370	gel.	363
Wara, (Theut) custodia. 390		Webba, (AS.) wever.	371
Ware, (AS.) pretium. 389		Webba, moveri.	369
WAREN, merces, afgel. ald.		Weben, Waiben, weven, te-	
Warnen, (Theut.) custodire.		xere, afgel.	371
	390	Wehopfer.	370
Warp, (Eng.)	389	Weccan, randeleweccan, (AS.)	
Warrantire, warrantum. 330		ellyphnium.	367
Warte, specula, een wacht-		Weg, (AS.) de waeg, sta-	
toren.	390	tera, afgel.	375
Warten, wartung.	ald.	Wehadinc, of wehadinc van	
WASCH, afgel.	367	wedan, vechten.	362
WASSEN, crescere, onderschei-		Wecken, wekken, excitare	
den van WASSCHEN, lavare.		ex somno.	367
	217	Weda, waeda, (AS.) gewaed,	
Wassertvogen, waterbaren,		vestitus.	363
afgel.	376	Wedeln, kwispelstaerten,	
Wat, gewaed, lijawaed,		wedel, flabellum, vliegen-	
vestis, afgel.	363	wedel.	365
Watagium, guetagium, af-		Wedes, widur, (AS.) de	
		lucht.	

VAN WOORDEN EN ZAKEN.

- lucht.** *bladz.* 362
WEDER, *afgel.* 363
WEDUWE, verwantschap met het Lat. *vidua.* 343
WEGGSCHAEL, *bilanx,* *afgel.* 375
WEEK, *mollis,* met de scherpe lange *e.* 330. In de Friesche dialect *wiek.* 334
Weeken de ooren, by de dichters gezegd voor te *luisteren.* 49
weêr, in een twederlei beteekenis. 231
Wergalmen op het geraep, beter dan van het *geroep.* 231
WEG, AS. *weg,* *waeg,* *iter,* *via,* *afgel.* 374
Weg, (Theut.) *bonus.* 377
WEGEN, *movere,* en *WEGEN,* *trutinare,* *afgel.* 374 en 375
Wegern, *wiegern,* *negare,* *afgeleid.* 376
Wchadint of wchadinc, *afgel.* 362
Wchen, waeijen en bewegen, *afgel.* 363
Wchr, in de rivieren, *afgel.* 389
Wchre, geweer, *arma,* *wchre,* *defendere,* *wchgehaende,* *baltheus,* *wchrman,* *gewehrman,* *Auctor.* 388, 390
Wch, weck, *wchmittig,* weekmoedig, *afgel.* 366
Wchden, wyken, *afgel.* ald.
Weide, weidicht een wilgenboom. 365
WEIDE, *pascua,* *afgel.* 359.
 De weide der Zonnepaerden ligt in Hesperye. 36
Weiden van Neptuin, overdrachtelyke benaming van de Zee. 168. Starren, zon en maen weiden dichtkundig aen den hemel *bladz.* 35
Weiffen, zwerven, *vagari,* 372
Weyf, *weyosium,* zwervend-*vee.* ald.
WEIGEREN, *negare,* *afgel.* 376
Weyte, wouw of kiekendief, *afgel.* 377
Wheier, vyver, *vivarium,* *afgel.* 356
WEINIG, *oufings* **WEENIG.** 327
WEKKEN, verwantschap met het Lat. *vocare.* 343
Wetch, wdf, weck, flap, waer van **VERWELKEN.** 366
Wetbaum, de as, *afgel.* 382
Wette, de nave of velge, *afgel.* ald.
WELLE, **WELLINGEN,** AS. *welle,* *afgel.* 381
WELLEN, **OPWELLEN,** *furere,* *afgel.* 389
Welschenusse, walnoten, *afgel.* 381
Welzen, wentelen, *afgel.* 382
WENDEN, (AS. *wendan,*) *vertere,* *afgel.* 383
Wene, (AS.) waen, wenen, waden, *opinari.* 379
WENTELN, **WENTELTRAPPEN,** **WENTELSTEENEN,** *afgel.* 383
Wesfan, (AS.) weven, *te-xere.*

B L A D W Y Z E R

- zerē.*   *blad.* 371
Werpen, (AS.) werpen. 389
Weran, (AS.) verweeren,
 afgel. 388
Were, *guere*; *gere*, (Theut.)
arma, bellum, seditio. 388
Wereld, wat anders dan
aetd'kloot. 221
WEREN, GEWEEN, afgel. 388
Werffen, werpen, *patere*;
werite, flamen; &c. 383
 388; 389
Wering; (AS.) *agger*, afgel.
 388
WERPEN. 389
Werrin, wirren, verwirren,
turbare, confundere, af-
 gel. 388
Werth, *pretium*. waerde.
 389
WRAVEL, WERVELWIND, *tur-*
bo, vertigo, afgel. 388
Westen, de weide der zon-
 ne ligt in 't westen. 36
Westerloo, van *lo, locus al-*
tus. 8
WET, *oulings wit, lex*,
 van **WETEN**, *scire, peri-*
tum esse. II. Waerom de
 regeering de *Wet* genoemd
 wordt. II, 486
Wet en *buwelijk* wordt door
 een woord uitgedrukt. 479
Better, *gewitter, ungewitter*,
 afgel. 363
Wharl, wborl, (Eng.) wer-
 vel. 388
WHEEL, (Eng.) wiel, *rota*;
 afgel. 389
Wicman, (AS.) wickeln, wag-
 gelen. 382
Widig, (AS.) een wilgen-
 genboom. *blad.* 382
Widur, weour, (AS.) lucht.
 362
Wid, *bellum.* 377
Wieder, een fam, afgel.
 360
WIEGE, cuna, afgel. 375
Wiegen, *trutinare*, & *wiegen-*
perd, hobbelpaerd, af-
 gel. 376
WIKKEN, afgel. 367
WIEL, rota, afgel. 382
Wig, *bellum, wiger, wiga*,
beros, wigian; pugnae;
wigbus, wigsteat, propug-
naculum, &c. 376, 377
Wigt, (AS.) gewicht, *pon-*
du, afgel. 375
WYDDE, DE WYDTE, van
WIJD 18
Wig, (Ysl.) een schip, *na-*
vis, afgel. 376
WYKEN, voor *verschieten*.
 528. Van iemand *wyken*,
 zoo goed niet als iemand
ontwyken. 162
WIJKEN, cedere, onderschei-
 den van **WEIKEN**, *molliri*.
 344
Wille, (AS) *torrens*, *wil-*
lespring, springbron. 381
WYN, van 't Lat. *vinum*.
 342
Wyntjeterp, winjeterp. 147
Worm, (AS.) worm, afgel.
 359
Wysheid, de regeering wordt
 te Groningen de *wysheid*
 genoemd. II
WYZEN, verwantschapt met
 het Lat. *viso*. 343
WIKKELEN, afgel. 382
WILD, (AS.) *ferus*, afgel. 379
 WIL

VAN WOORDEN EN ZAKEN.

- WILLE**, *voluntas*, (Goth.)
willia, *willan*, afgeleid.
blad. 379, 381
WILLEN, verwantschap met
 het Lat. *velle*. 343
Willebyus, *Willestad*, (AS.)
 bronwel, afgel. 381
WIMPSEL, *flammeum nauticum*,
 afgel. 373. De achterste-
 ven der schepen wierden
 oulings met bloemen en
 wimpels versierd. 301
Wimperu, *palpebra*. 373
Wijn, (Fth.) *amicus*. 497
Wintian, (AS.) *convivere*.
 382
WIND, *ventus*, **WINDAS**, *trach-*
lea, afgel. 360, 383
Windbaedde, (AS.) longpijp,
windumaer, echo. 360
Winde, een soort van kruid,
 afgel. 383
Windsel, *fascia*, afgel. 384
WINDEN, *volvere*, afgel. 383
Windisch-tatun, in *Notica*.
 146
Windwehen, *faues nive reple-*
ta. 370
Winken, *nistare*. 382
WINTER, *hyems*, afgel. 362
WINTERMAEND, *Januarius*.
 14, 27. Ook *December* en
November. 14
Wipfel, *gypfel*, *cacumen arbo-*
ris, afgel. 373
Wippen, blikoogen, *nistare*.
 373
Wirbel, wirbelwind, afgel.
 388
WIT, nu *wet*, *lex*, van
weten, *scire*. 11
Witteimon, een Huwelijksgift.
 480
- Wittern**, donderen, *witte-*
ring, &c. afgel. *bl.* 363
Witu, (Theut.) hout. 365
Wodanus, **Woden**, zekere
 Godheid. 149
WOEN, by de ouden voor
WOON. 314
WOENSDAG, **WODENSDAG**, van
Woden. 149
Woffen, wapen. 370
Wog, krom, *curvus*, & *woge*,
 dwaling, *error*, afgel.
 372
Wogen, (Theut.) een wieg,
 afgel. 375
Wöhnen, *wonunge*, *habitatio*.
 afgel. 379
Wohn, *wahn*, samengetrok-
 ken uit *wogen*, *currus*.
 375
WOLKE, *nubes*, **AS.** *wol-*
ten, *wolcn*, afgel. 375
Wollen, *willen*, afgel. 382
WONEN, *habitare*, afgel.
 379. Onverschillig met
WUNEN. 382
WOORD, met de scherpe oo,
 Goth. *waurd*. 332
Woorden zijn onder elkan-
 deren verwantschap. 352
WORM, afgel. 359
Wouden, bruin en zwart ge-
 noemd. 227. Worden
 gezegt te *verschieten*. 523
Wudumaer, (AS.) Echo, of
 boschpraetje. 360
Wunian, (AS.) *wonen*, *ha-*
bitare, afgel. 379
Wun *Wemanoth*, benaming van
Mey. 27
Wurm, worm, afgel. 359
Wurtel, wervel, afgel. 388

B L A D W Y Z E R

Y.

Y is geen byzonder letterteeken maer een dubbele ii of ij. *bl.* 319

Z.

ZALUW, SALUW, van *sals maculatum.* 30
Zang, dichterlijk genoemd *gesmolten spraek.* 49
ZEE, overdrachtelyke benamingen van dezelve. 168, 169
ZEELTE, *zihā, pīcis, slye,* *louwe.* 7
Zerwerffen, *zixari,* afgeleid. 389
Zilver, *het golvend*) overdrachtelyke benaming van de zee. 168
Zilveren bronnen. 181
ZINKEN in 't verschiet, voor verschieten. 525
ZOLE, met de zachte o, van 't Lat. *solea.* 332
Zolla, (Ital.) een vande koek of bal. 29
ZOMER, onverschillig met

ZEUMER, *bladz.* 33Y

Zoh, maen en starren, *weiden* dichtkundig aen den hemel. 35. Of de zoh gezegd kan worden het licht en duister te scheiden. 37, 39
Zonnepaerden kwalijk stralen toegeschreven. 36. Gaen te weide in het westen. ald.
Zonnestralen kwalijk gezegd te weiden aen den hemel. 35
ZOON, onverschillig met ZEUN. 33I
Zoon van de rots, benaming by de ouden van de Echo. 276
ZWABIJEN, afgel. 382
Zwalpend spoor, overdrachtelyke benaming van de zee. 168
Zwartè wouden voor donkere, *dichte.* 227
ZWEEPE. 37I
ZWELLEN, *tumere,* afgel. 380
ZWENKEN, afgel. 382
ZWINDLEN, afgel. 38Y

BLAD-

B L A D W Y Z E R

V A N

S C H R Y V E R E N .

A.

A *As Bruditorum*, aen-
geh. bl. 16; 28
Adamus Bremenfis; aengeh.
150
Aecius, genoemd. 300
Addison, (*Josepb*) aengeh.
248. genoemd 90
ALKEMADE, (*Korn. van*) aen-
geh. 498
Almolvoen, aengeh. 28
Alting, (*Menfo*) aengeh. 9,
11-14; 18, 485, 486
Amaltheus, (*Hieronimus*) aen-
geh. 74. genoemd 91
AMPSING, (*Samuel*) genoemd
289
ANDERSON, (*J.*) aengeh. 478
Annales Egmund,) aengeh.
496
Andreas, (*Gudmundus*) ge-
noemd 357
ANSLOO, (*Reynier*) aengeh.
103, 104, 520, 539. ge-
noemd 82, 107
ANTONIDES, (*Job.*) *van der*
Goes, aengeh. 40, 42, 43,
48, 178, 181, 184, 516, 522,
523, 526-528, 534, 536-
538, 540; 551, 552, 554,
genoemd. 81-83, 91, 94;
117, 124, 130
Apolladorus; genoemd 80
2-
1ste DEEL.

Archilochus; genoemd bl. 80
Aristopbanes; genoemd. 90
Aristoteles, genoemd. 304
Arnaud, aengeh. 263
Arngrimus, aengeh. 494
Aufonius, genoemd. 107
Aventinus, aengeh. 23

B.

BAKE, (*Laurens*) aengeh.
184, 519, 525, 542, 553
BALEN, (*Matthijs*) aengeh.
496
Baluzius, aengeh. 145
Barbolinus, aengeh. 25
BETANUS, (*Joann. Goropius*)
genoemd. 31
BEDA, aengeh. 23, 29. gé-
noemd. 481
BEKE, (*Joannés van der*) aen-
geh. 312
BENINGHA, (*Eggerik*) aengeh.
481
Benson, (*Thomas*) aengeh. 28,
29
BERN, (*Pieter*) de Jonge, gé-
noemd. 293
Bernage, (*Piet.*) genoemd. 90
Bernardus, (*Ed.*) aengeh. 150
Bibliothèque des Sciences, aen-
geh. 25
Bybel, (*Staten*) [1637] aen-
geh. 18, 386, 345, 350, 381
R r
By:

B L A D W Y Z E R

- Bydragen , Maendelijksche)*
aengeh. bl. 18, 52, 193,
218, 408, 449, 464, 546
- Blair , genoemd 264*
- Boileau , Despreaux* genoemd,
99
- BOSCH , Bern. de)* aengeh. 522,
542, 552
- BOXHORN , Marc. Zwoeris van)*
aengeh. 16, 25, 143, 146,
486, 488, 496
- Brand , J. A.)* aengeh 25
- BRANDT , Gerard)* aengeh. 81,
99, 530, 547
- BRANDT , Kasper)* aengeh. 48
- BRANDT , Joan.)* aengeh. 556,
557
- Braunius , Job.)* aengeh. 140
- BREDERODE , Gerb. Adriaensz)*
aengeh. 512, 514, 515.
518, 547
- Brodeus ,* genoemd. 35
- BROEKHUIZEN , Joan. van)* aen-
geh. 49, 107, 117-120,
185, 197. genoemd. 81,
82, 87, 92, 93, 98, 99 107,
124
- Bruin , van Oosten de)* aen-
geh. 11
- Brunings , Christiaan)* aen-
geh. 202
- BURMAN , Frans)* aengeh. 4,
305
- Burman , Kaspar)* aengeh. 4,
5, 12, 291, 321
- Burmans , Petr.) secundus ,*
aengeh 107, 517
- Busching ,* aengeh. 25
- Cange , Car du Fresne du)* aeti-
geh. bl. 10, 30, 146, 362,
365, 367, 451 475, 496
499. gen. 359, 375, 389
- Carbon , Poëme 263*
- Casaubonus , Mericus)* aengeh.
316
- CATS , Jacob)* aengeh. 521.
genoemd 95, 289
- Catullus ,* aengeh. 304
- Cellarius ,* aengeh. 13
- Celsus ,* aengeh. 31
- Chronike van den Sticthe van*
Utrecht ende van Holland
(MSS.), aengeh, 313
- Chronykje van Alkmaer ,* 493
- Cicero ,* genoemd. 81, 96
- Clauberg ,* aengeh. 469
- CLERCQ , Pieter Le)* genoemd
96. aengeh. 249, 549
- Cluverius ,* aengeh. 13, 145,
475, 496
- Colerus ,* genoemd. 16
- GOLIJN , Claes)* aengeh. 142,
147, 152, 396. genoemd.
290, 291
- Constansonus ,* aengeh. 369
- Corneille ,* aengeh. 45. ge-
noemd. 90. 156
- Costuymen en Usantien der Ste-*
de Utrecht , aengeh. 12
- Crantzius , Albertus)* aengeh.
150
- Crebillon ,* genoemd. 156
- Critical Dissertation on the*
Poems of Ossian 264
- Cuperus ,* aengeh. 296
- Curtius ,* aengeh. 202

C.

Cesar , Cajus Julius) aengeh.
26, 147, 427

D.

DATHEN , Pieter) aengeh.
18. genoemd. 293

DKE

N I E U W E
B Y D R A G E N
T O T
O P B O U W
D E R
V A D E R L A N D S C H E
L E T T E R K U N D E.
E E R S T E D E E L.

T E L E Y D E N,
By P I E T E R V A N D E R E Y K,
M D C C L X I I I.

W. VAN DER
BYDRA GEN

U N D E R

W. VAN DER

U N D E R

U N D E R

W. VAN DER
BYDRA GEN
U N D E R

segech
169, 1
217, 2
293, 3
36, 52
MURGENS
geh. 1
350

Yema
JONG
32
Fou
55
Fou
n
Iff
JUN

JO

Y

V A N I S C H R Y V E R E N .

aengeh. bl. 17, 20, 50, 162,
169, 170, 193, 195, 204,
217, 219, 223, 225, 227,
293, 307, 320. genoemd.
136, 52, 90, 139, 208.
HUYGENS, *Constantijn*) aen-
geh. 18. genoemd. 91, 289,
350.

I.

Jmas, Kunalpb) aengeh.
144
JONCTIJS, *Daniel*) aengeh.
321, 502
Journal des Savans, aen-
geh. 263
Journal Etanger, zie *Ar-
naud*.
Isidorus, aengeh. 26
JUNIUS, *Adrianus*) aengeh.
9-11, 17, 22, 30, 478, 488,
496. genoemd. 23, 32, 87,
481
JUNIUS, *Franciscus*) aengeh.
148, 150, 294, 333, 371.
genoemd. 357, 360
Juvenalis, genoemd. 90

K.

KAMHUYZEN, *Dirk Ra-
faëls*) genoemd. 350
KATE, *Lambert ten*) aengeh.
14, 17, 19, 22, 32, 141,
162, 217, 284, 291, 293,
294, 297, 298, 322, 324,
326, 328, 329, 338, 342,
347, 348, 350, 351, 405,
411. genoemd. 298, 305,
313, 331-336, 398, 399.

bl. 450, 451-459, 483
459-461, 463, 464, 466-
467, 498
Keiser, aengeh. 21, 22, 23,
24, 26, 29, 149, 481, 491
Keuzen van Leyden, aengeh.
486
KILIAEN, *Cornelis*) aengeh.
7-10, 14, 15, 17, 18, 30,
32, 141, 143, 144, 145,
151, 243, 296, 405, 409,
411, 451-467, 478. ge-
noemd. 8, 19, 29, 31,
139, 140, 293, 333, 350,
400, 483, 480. gerormd.
293-295
KLUIT, *Adriaen*) aengeh. 17,
18, 400
Kortte, M. Gootlieb) aengeh.
290
KRAIYANSEN, *Evertbaad*)
aengeh. 519
Kramer, Matth.) aeng. 145
KRAMER, *de*) aengeh. 540.

Kunstgenootschappen

Dulces ante omnia Musae. 60
In Liefde bloeiende. 289, 322,
330
Magna Molimur parvi. 189
Minima Crescunt. 52
Nil volentibus arduum. 90,
289.

L.

LANGE, *Daniel de*, aengeh.
487, 495
LANGENDIJK, *Pieter*) gen. 90
R 1 3 LEEU

S L A D W Y Z E R

LEBUWER, Simon van) aengeh. bl. 149.
Leibnitz, aengeh. 24, 307, 469.
LEUBENIUS, Pieter) aengeh. 322.
LIEB, Jan van) aengeh. 146.
LYDIUS, Jacobus, aengeh. 152.
Lindenbrogius, aengeh. 145.
Lippus, Justus, aengeh. 28, 538. genoemd. 16, 295, 480.
Livius, genoemd. 298.
Laccenius, aengeh. 362.
LONG, Izaak le) genoemd. 291.
Longinus, aengeh. 531.
LOON, Gerard van) aengeh. 146, 148. genoemd. 291.
Lucilius, genoemd. 80.
Lucretius, aengeh. 58.
LULOFF, Job.) aengeh. 62.
Luusthof van Retborica of beschryvinge van de t'zamenkomst der Hollandsche Camerun enz. 338.
Ludoer, Marten) aengeh. 369, 373, 374.

M.

Mabillon, aengeh. 4.
Maccovius, aeng. 25.
Macpherson, genoemd. 259. en volgg.
Macrobius, aengeh. 3, 31.
Magnus, Johannes) aengeh. 151.
Magnus, Olaus) aeng. 149, 150.

Manutius, Aldus) genoemd. bl. 81.
Marcellinus, Ammianus) aengeh. 328.
March, van der) aeng. 11.
Mareschallus, Thomas) aeng. 151. genoemd. 357.
Marino, genoemd. 81.
MARRÉ, Jan de) aeng. 526, 534, 544.
Martialis, genoemd. 91.
Martin, P.) aengeh. 24, 25.
MARTINIUS, Franciscus) aengeh. 148.
Matheus, Anthonius) aeng. 4, 5, 12, 152, 312, 476, 490, 491.
MEEUS, Adam) aengeh. 6.
MEYER, Lodewijk) aengeh. 401.
Münders, aengeh. 21.
Mokerebus, Ad) aeng. 296. genoemd. 304.
Menage, Gillis) aengeh. 29. genoemd. 402.
Menander, genoemd. 80.
MERKEN, Leon. Wilhelm. van) aengeh. 551. genoemd. 90.
Mezeray, aengeh. 367.
MERRIS, Frans van) aengeh. 4, 5.
MYLE, Abr. van der.) aengeh. 16, 28, 400, 403. genoemd. 294.
Milton, John) aengeh. 54, 55, genoemd. 90, 125, 130, 250.
Miraeus, aengeh. 401.
MODÉD, Herman) aengeh. 6.
Moliers, genoemd. 90.

MOO-

VAN SCHRYVEREN.

BEKKER, Jeremias de) aengeh. 183, 223, 549. genoemd. 91, 350
Diemannus, B.) aengeh. 361, 479
Dionysius, genoemd. 304
Diphilus, genoemd. 80
Douglas, aengeh. 11
PUMBAR, Gerard) aeng. 488, 489. genoemd. 291

E.

Eckard, Jo. Georg.) aengeh. 3, 4, 5, 9, 17, 20, 21, 24, 26, 146, 294, 295, 316, 402-404, 411. genoemd. 22, 29, 294
Eginhard, aengeh. 14, 27. genoemd 27
Emmius, (Ubbo) aengeh. 140, 491
Engelbusius, aengeh. 27
Ennius, genoemd. 8c, 247
Erasmus, (Desiderius) gen. 480
Erbard, aengeh. 29
Euripides, aengeh. 196. genoemd. 81, 90, 92

F.

Fadius, aengeh. 79. genoemd. 304
Fabius, aengeh. 24
FEITAMA, Sybrand) aengeh. 48, 516-518, 518, 539, 553, 554, 577, zyne beide beryp. van Telem. vergeleken 155-244

Fenelon, aengeh. 163, 165, 178, 195, 201. genoemd. bl 155, 158, 160, 161, 180, 182, 202, 203
Fingal, an epic Poem. 263
Foppens, (Joann. Franciscus) aengeh. 491
Fragments of ancient Poetry. 260
Franciscus Wijngaerd, aengeh. 17, 514
Francius, genoemd. 87
Fredegarius, aengeh. 4
Frischtius, genoemd. 28
Funccius, (Jab. Nic.) aengeh. 307.

G.

GABBEMA, Simon Abber) aengeh. 140
Gebauer, (Georg. Christian.) 355
Gellius, aengeh. 301
Gedtsche geschiedenis, aengeh. 4.
Gesfner, genoemd 88, 91, 247
GHISTELEN, Cornelis van) aengeh 18
Goldastus, aengeh. 496, 499
Glossa Lipsii, aengeh. 363, 368, 370
Goltius, (Hub.) aengeh. 304
Gotische Evangelien, aengeh. 360, 363, 367, 371, 374, 379, 389
Grande Chronique de France, aengeh 4
Rr 2 **GROOT**

B L A D W Y Z E R

- WROOT, Hugo de)** aengeh. bl. 31, 150, 488
Groot Geldersch Placaetboek, aengeh. 5
Guarini, genoemd. 81, 91
Guichenonius, Sam.) aengeh. 389
GUTBERLETH, Tobias) genoemd. 140
- H.
- HAEZ, Frans de)** aengeh. 41
HAES, Joan. de) aengeh. 516, 518, 521, 529, 532, 538, 549, 552, 577
HALMA, Francois) aengeh. 9, 12
Halsbaus, aengeh. 479, 495, 498, 499
Haverkamp, Sig.) aengeh. 296, 304
HEDA, Willem) aengeh. 401
HENSIAUS, Daniel) genoemd. 107, 125, 183, 217, 222
Helwigius, Andreas) aengeh. 148, 368, 385
Hemsterhuis, genoemd. 449
Heminius, aengeh. 285, 287, 301, 309
Hofodus, genoemd. 80, 88, 247
Hofycbius, aengeh. 483
HUITER, Pontus de) aengeh. 322
Huiman, aengeh. 14, 21, 29, 483, 485, 498
Hieronymus genoemd. 378
HOEVE, Matbijs van der) aengeh. 152, 477
- Hollandfche Wijfgeer,** aengeh. bl. 25
Hollandsch Magazijn, aengeh. 460
Holberg, genoemd. 90
Homerus, genoemd. 80, 88, 90, 125, 135, 196, 247
HOORT, Pieter Cornelisz.) aengeh. 45, 48, 49, 100, 117, 123, 195, 324, 342, 515, 538; 539, 542, 547. genoemd 80, 82, 90-94, 98, 99, 102-104, 124, 125, 134, 135, 289
Hoogduitfche Bybel, aengeh. 364, 365, 369, 370
Hoogduitfche rymen (MSS.) aengeh. 363
HOOGSTRATEN, David van) aengeh. 88, 539, genoemd. 30, 94, 292, 309, 336
HOOGVLIET, Arnold) aeng. 40, 43, 53, 57, 58, 177, 196, 510, 513, 516, 521, 522, 528, 529, 534, 541, 543, 547-549, 551, 552, 555. genoemd. 83, 88, 90, 92, 249
Horatius, aengeh. 76, 91, 111, 113-115, 126, 131. genoemd. 80, 89, 90, 95, 112, 115, 117, 129, 134
Horrebouw, aengeh. 478
Haspimianus, aengeh. 496
HOUWAERT, Job. Baptista) aengeh. 9, 19
HUBERT, Ananias de) genoemd 350
HUELE, Christ. van) genoemd 289
Huetius, genoemd. 402
HUYDECOPER, Balsazar) aen-

VAN SCHRYVEREN.

- AGRIVARIUS, Petrus) gen.
bl. 404
Seneca, aengeh. 26, 109, 535.
genoemd. 90, 96
Servius, aengeh. 202
Sbatespeal, genoemd. 90
SIX VAN CHANDELIER, Jan)
aengeh. 514, 518, 520
Skinner, Stefanus, aengeh. 9,
28, 30, 367, gen. 358
SMIDS, Ludolf) aengeh. 26,
146
SMITS, Dirk) aengeh. 183.
genoemd 91
Snorro, aengeh. 478
SOET, H.) aengeh. 146
Solinus, aengeh. 26
SOMEREN, Job van) aengeh.
150
Somnerus, Gulielmus) aeng.
10, 28, 29, 146, 362. ge-
noemd, 357
Sophocles, gen. 81, 90, 92
Spelman, aengeh. 10, 362.
genoemd. 389
SPIEGEL, Hendr. Laurensz.)
aeng. 515, 547. genoemd.
81, 125
Spraeckonst van Nil volen-
tibus arduum (MSS.) aen-
geh. 289
Stade, Dietericus van) aen-
geh. 362, 368. genoemd.
359, 360, 373, 375, 377
Stadsboek van Groningen
(MSS.) 11
Statius, aengeh. 58. ge-
noemd. 59, 60, 82
STEENWIJK, Frans van) aen-
geh. 223. genoemd. 156
Stiernhelmus, aengeh. 10,
485, 494
STOKK, Malis) aengeh. bl. 2,
310, 316, 321, 511. ge-
noemd. 133, 290, 291,
310, 313
Stollus, aengeh. 294
Strabo, aengeh. 145, 495
Stumpius, Joann.) aengeh.
365, 373
Suetonius, aengeh. 378
SWANENBURG, Willem van)
genoemd. 94
- T.
- Tactus, Cornelius) aengeh.
14, 15, 388, 395, 401,
477, 483, 487, 494. ge-
noemd. 16, 99
Tasso, Torquato) genoemd.
81, 90, 125
TATIANUS, aengeh. 402, 411.
genoemd, 291, 387
Tegenwoordige staet der Ne-
derlanden. 486, 493
Temora, an ancient epic
Poem, 263
Terentius, genoemd. 80
Teutbonista, of Duitschlen-
der, aengeh. 400
Thaborita, aengeh. 26
Theocritus, genoemd. 80, 81,
91, 247
Thomas, Broeder) Natuer-
kunde MS. aengeh. 309,
312. genoemd. 290, 291
Tibullius, aengeh. 178. ge-
noemd. 81
Touches, des) genoemd. 90
Tours, Gregorius van) aen-
geh. 4
TROTZ, aengeh. 401

TUIR-

B L A D W Y Z E R

FOINMAN, Carolus) aengeh.
bl. 400
Turnebus, aengeh. 292

U.

Utrechts Placaetboek, aeng.
geh. 5

V.

Valckenaer, aengeh. 296
Varro, M. Terentius)
aengeh. 300, 355
VELIUS, Theodorus) aengeh.
480, 490, 492
Vellejus, genoemd. 80
VELTREM, Lodewijk van)
aengeh. 310, 311, 320.
genoemd. 290, 291
Versl, aengeh. 10
VERHOEK, Pieter) aengeh.
41, 502-516
VERSTIGEN, Richard) aeng.
146, 149
*Verzoeg over den ouden stand
der Rechtspleging,* 490
VERWER, Adriaen) aengeh.
291, 309, 335. genoemd.
336
Viduarinus, genoemd. 298
Vigilius, aengeh. 35, 37,
39, 42, 169, 170, 173,
175, 202, 239, 462, 471.
genoemd. 80, 81, 88, 90-
92, 129, 131, 135, 196,
247
VLAMING, Pieter) genoemd.
91

VOLLENHOVEN, Johannes)
aengeh. bl. 223, 519
Voltaire, genoemd. 90, 125,
156
VONDEL, aengeh. 18, 35-38,
40-45, 47, 48, 63, 64,
75, 80, 85, 96, 99, 128,
131, 159, 169, 173, 175,
178, 183, 184, 223, 231,
338, 462, 507-515, 518,
519, 521, 523-528, 530,
533-547, 549, 554, 556,
557. genoemd 55, 81, 82,
88, 90-95, 103, 104, 135,
298.

vos, Jan) genoemd. 539
Vosius, Ger. Joh.) aengeh.
32, 150, 236, 237, 239,
241, 301, 304, 307
Vosius, Isaacus) aeng. 79,
80. genoemd. 77
VREDIUS, Olyvarius) aeng.
geh. 5
VULDER, Alb. de) aengeh.
293

W.

WACHTERUS, Joh. Georg.)
aengeh. 9, 25, 28, 29,
30, 144-146, 150, 152,
462, 480
WAGENAAR, Jan) aengeh. 5,
146, 152, 395, 477, 487,
488, 495, 496
WATER, Willem te) aengeh.
4, 6
WATER, van de) aengeh. 4,
5 genoemd. 5, 6
WELLEKENS, Jan Baptista)
aengeh. 45. genoemd. 91
Wet.

VAN SCHRIVEREN.

MOENEN, *Arnold*) aengeh.
bl. 347, 534, 535, 537,
540, 550, 554, 557, ge-
noemd. 309, 336
Morseau, Renatus) aengeh.
369
Morhof, Dan. Georg.) aen-
geh. 103, 296. genoemd.
77
Motte, de la) genoemd. 156
MUSSCHENBROEK, *Petrus van*)
aengeh. 61

N.

Naeuius, genoemd 298
Neander, aengeh. 150
NIRUWENTIJT, aengeh. 451
Noltenius, aengeh. 301, 307
Noris, aengeh. 301
NOTKERUS, *Balbulus*) aengeh.
359. genoemd. 28, 366,
357, 387

O.

Observationes Miscellanea,
aengeh. 26
Offerhaus, aengeh. 20
Oiafsjaga, aengeh. 22
Opitius, Martinus) genoemd.
291, 374
Ossian, de maker der Berg-
schotsche Bardzangen. 262
OTTARDUS, aengeh. 144, 352,
360, 367, 371. genoemd
28, 357, 375, 378, 387
Otto, aengeh. 4, 11
OUDAEN, *Joachim*) aengeh.
19, 498

OUPEHROVEN, *Jacob van*)
aengeh. bl. 6, 152
OUTHOF, *Gerard.*) aengeh.
25, 148
Ovidius, aengeh. 36, 38, 43,
46, 59, 63, 64, 115, 116,
145, 139, 166, 176, 195-
genoemd. 81, 87, 90, 94,
160

P.

PARS, *Adriaen*) aengeh.
449
Partbenius, Bernardinus) ge-
noemd. 77
Paschalius, C.) aengeh. 202
PATER, *Lucas*) aengeh. 526
Pelloutier, aengeh. 24, 28
Perfius, genoemd. 90
Petrarcha, genoemd. 81, 91
Pfeiffer, aengeh. 23
Phillips, aengeh. 249
PICARDT, *Johan.*) aengeh.
394, 401, 409. van ligtge-
lovigheid beschuldigd. 395
Pindarus, genoemd. 80, 91
PLANTIJN, *Christoph.*) aengeh.
4, 15, 17, 400, 403, 411.
genoemd. 23, 140
Plinius, aengeh. 26, 140, 145,
401, 407
PLUIMER, *Joan.*) aengeh. 41,
44 genoemd 107
Plutarchus, aengeh. 25. ge-
noemd. 96
Politianus, Angelus) ge-
noemd. 77
PONTANUS, *Job. Isaac*) gen.
480
R 1 4 FOOT,

B L A D W I J Z E R

poor, *Hubert Korneijs Zoon*)
aengeh. bl. 40, 44, 47, 82,
112-117, 120-123, 126,
127, 195, 223, 225, 227,
525-530, 551. gehoemd,
82, 91-94, 99, 107, 110,
112, 113, 128, 132, 134,
135

Pope, genoemd 90
Potgiesfer, aengeh. 23
POTTER, David de) aengeh.
508, 512, 534, 551
Priscianus, gehoemd. 304
Privilegien van Alkmaar,
496
Propertius, aengeh. 179 ge-
noemd 81, 82, 98, 99

Q

Quintillianus, aengeh. 290,
301, 306

R

Racine, genoemd. 90
Radulphus, aengeh. 27
Richtspleging der Graven,
aengeh. 490
Reinesius, aengeh. 4, 300
Reiland, Adrianus) genoemd,
291, 336, 350
Resenius, Petr. Job.) ge-
noemd. 357
Riccus, Bartholomeus) ge-
noemd. 77
RIJCKELSMa, van) aeng. 520,
541
Ripa, Caesar) genoemd. 96
ROYEN, Jacob van) aengeh.
146, 149

Rolevink, Werner) aengeh.
bl. 488
Rafinus, aengeh. 10, 11, 22,
202
ROTOANS, Lukas) aeng. 523,
535. gehoemd. 130

S

Sagittarius, aengeh. 151
Salmastius, aeng. 26, 451
Sannazarius, genoemd. 91,
131
Saxo gramaticus. aengeh. 150
Scaliger, Josephus) aeng. 4,
475, 482
Scaurus, aengeh. 302
Sceudery, genoemd. 45
SCHARL, Okko van) aengeh.
140
Schedius, aengeh. 16
Schefferus, Johannes) aengeh.
150, 151, 476, 478, 480-
482
SHELLING, P. van der) aen-
geh. 6, 25, 26
SCHERMER, Lukas) aengeh.
532. genoemd. 83
Schilterus, Joh. Georg.) aen-
geh. 10, 23, 28, 30, 144,
145, 150, 362, 365, 375,
376, 378, 479. genoemd,
357, 372
Schminckius, aengeh. 23, 27,
495
SCHOTANUS, aengeh. 140,
395
Schoetus, aengeh. 10
Schulz, aengeh. 16
SCHULCK, A.) van Rodorne,
genoemd. 294

SCRI-

I N H O U D.

- I. *Verhandeling over het begin des jaers en de duitsche benamingen der beide eerste Maenden, M. T.* bl. 1 — 32
- II. *Dichtlievende Uitspanningen, J. M. A. C. QUERE* 33 — 68
- III. *Over de Navolging der Dichteren, U. D. B.* 69 — 136
- III. *Verhandeling over de Terpen, F. V. C.* 137 — 152
- V. *Vergelykinge der beide betryningen van den Telemachus door Sybr. Festama, A. V. Z. en F. DU MAREZ.* 153 — 244
- VI. *Bedenkingen over het Landgedicht, D. V. L.* 245 — 256
- VII. *De gezangen van Selma, door Osfan, Fingals zoon, een der oude Schotsche Barden, E. D.* 257 — 280
- VIII. *Vertoog over de Spelling der Nederduitsche taal, A. KLUIT.* 281 — 352

—

VIII

I N H O U D.

- VIII. *Verhandeling over de woorden uit het stamwoord Fce, J. F.* bl. 353 — 390
- X. *Bedenkingen op de Verhandeling over de Terpen, Z. H. A.* 391 — 412
- XI. *Gedichten, W. V. H. CNB.* 413 — 424
- XII. *Proeve ener nieuwe wyze van afleiden uit de worteldeelen Ta'en, Te'en, enz. H. V. B.* 425 — 472
- XIII. *Nader onderzoek waerom January Louwmaend genaemd zy. H. V. W.* 473 — 500
- XIIII. *Dichtkundige verhandeling over de rechtmatige gebruiken van sommige woorden, MAGNA MOLIMUR PARVI.* 501 — 558
- XV. *Gedichten, D. A. O. M.* 559 — 578

III

NIEU.

VAN SCHRIVEREN.

Wetstenius, Job. Rod.) aen-
geh. b. 299, 306, 326

Wbelocbi, Abr.) aengeh. 150

WILLERAMUS, aengeh. 30.
404. genoemd. 291, 314,

357
Wulfbaldus, aengeh. 140

Winkelman, Job. Jyft.) aen-
geh. 140

WINTER, Nic Simon van)
aengeh. 528, 537, 543

Wormius, Olaus) aengeh. 25,
149, 151. genoemd. 29,
481

X.

Xenophon, aengeh. 451

Z.

ZEEUWS, Jacob) aengeh.
538-540, 549, 552,

555
ZORTEBOOM, aengeh. 146

DRUK-

DRUKFAUTEN.

Bladz.	79	reg.	3	laet	<i>praecipium</i>	lees	<i>praecipium</i>
	80	--	18	--	<i>ennius</i> ,	--	<i>Ennas</i> ;
	82	--	18	loose	verlaht	--	gedacht
	101	--	14	--	gefloten	--	geftolen
		--	16	--	met op zich	--	met opzicht
	109	--	28	--	<i>quaecunque</i>	--	<i>quaecunque</i>
		--	24	--	verandering	ver-	verandering, ver-
					schaeft,	--	schaf,
	110	--	2	--	<i>fit</i>	--	<i>fin</i>
		--	7	--	<i>patiemur</i>	--	<i>patiamur</i>
		--	10	--	Schriften:	--	schiften:
	111	--	9	--	<i>Divo</i>	--	<i>Diva</i>
	113	--	8	--	<i>dissociabilis</i>	--	<i>dissociabil</i>
	124	--	17	--	magmen	--	maghem
	150	--	6	--	OLAUS MAGNUS	--	OLAUS WORMIUS
	193	--	14v.	ond.	<i>eenydige</i>	--	<i>eenydige</i>
	197	--	1	--	dubbele <i>aa</i>	--	dubbele <i>ee</i>
	499	--	20	--	loutu-lagen	--	loutu, lagen;
		--	21	--	bl. 3.	--	bl. 478

